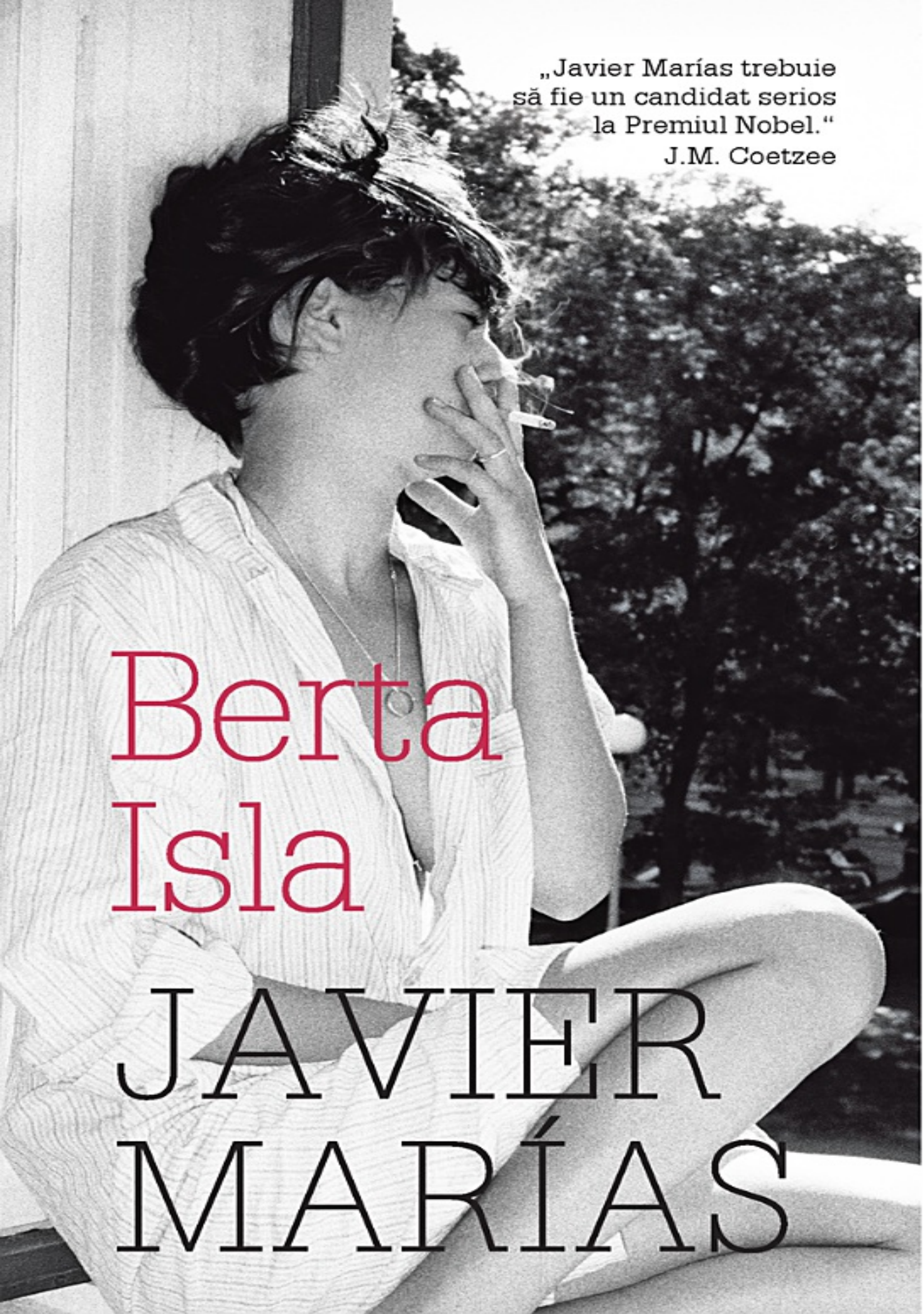

„Javier Marías trebuie
să fie un candidat serios
la Premiul Nobel.“
J.M. Coetzee

Berta Isla

JAVIER MARÍAS

clasici contemporani LITERA

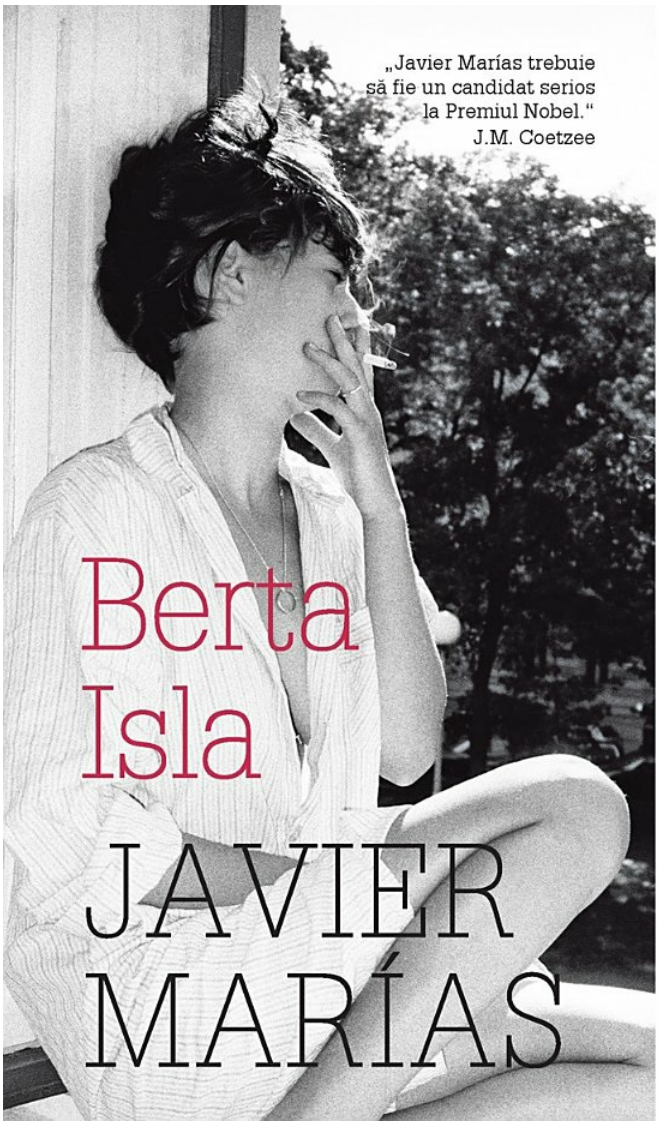

clasici contemporani **LITERA**

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

X

clasici contemporani
LITERA

Clasici contemporani Litera
pune laolaltă scriitori contemporani laureați
sau nominalizați ai unor prestigioase premii literare
care le prefigurează statutul de „clasici".
Operele de ficțiune cele mai noi, cele mai vândute,
cele mai iubite din zilele noastre –
cărți pe care abia aștepți să le citești.

Javier Marías, născut în anul 1951, la Madrid, este un prozator, eseist, traducător și jurnalist spaniol. Și-a petrecut copilăria în Statele Unite, unde familia lui se refugiase în timpul dictaturii lui Franco. Prin intermediul tatălui său, filosoful Julián Marías, profesor universitar, a venit în contact cu scriitori importanți ca Vladimir Nabokov sau Jorge Guillén. După revenirea în Spania, Javier Marías a studiat la Colegiul Estudio din Madrid, apoi a absolvit Facultatea de Filologie Engleză a Universității Complutense din Madrid. Din 1983, a predat cursuri de literatură spaniolă la Universitatea din Oxford.

A publicat romanele *Los dominios del lobo* (1971), *Travesía del horizonte* (1973), *El monarca del tiempo* (1978), *El siglo* (1983), *Bărbatul sentimental* (*El hombre sentimental*, 1986), Premio Herralde, *Romanul Oxfordului* (*Todas las almas*, 1989), Premio Ciudad de Barcelona, *Inimă atât de albă* (*Corazón tan blanco*, 1992), Premio de la crítica şi IMPAC International Dublin Literary Award, *Mâine în bătălie să te gândeşti la mine* (*Mañana en la batalla piensa en mí*, 1994), Premio Rómulo Gallegos și Prix Femina Étranger, *Fața întunecată a timpului* (*Negra espalda del tiempo*, 1998), trilogia *Chipul tău, mâine* (*Tu rostro mañana*, 2009) formată din volumele *1. Febră şi lance* (*1. Fiebre y lanza*, 2002), *2. Dans şi vis* (*2. Baile y sueño*, 2004), *3. Venin și umbră și adio* (*3. Veneno y sombra y adiós*, 2007), *Îndrăgostirile* (*Los enamoramientos*, 2011), Premio Nacional de Narrativa, refuzat de autor, *Así empieza lo malo* (2014), *Berta Isla* (2017), Premio de la crítica; mai multe volume de povestiri, printre care *Mientras ellas duermen* (1990) și *Când eram muritor* (*Cuando fui mortal*, 1996); eseuri, articole. În anul 1997 a primit Premiul Nelly Sachs, iar în 2000, Premiul Grinzane Cavour pentru întreaga operă.

JAVIER MARÍAS

Berta Isla

Traducere din limba spaniolă și note
LAVINIA SIMILARU

LITERA
București
2020

Berta Isla
Javier Marías
Copyright © Javier Marías, 2017

Această carte a fost publicată cu o subvenție a Ministerului Culturii și Sportului din Spania.

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Berta Isla
Javier Marías

Copyright © 2020 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Mihaela Serea
Corector: Cătălina Călinescu
Copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată
de Cristina Vidrașcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARÍAS, JAVIER
Berta Isla / Javier Marías; trad. din lb. spaniolă:
Lavinia Similaru. – București: Litera, 2020
ISBN 978-606-33-4646-0
ISBN EPUB 978-606-33-4975-1
I. Similaru, Lavinia (trad.)
821.134.2

Pentru Carme López Mercader,
ochii atenți care văd,
urechile atente care ascultă
și vocea care dă cele mai bune sfaturi

Și pentru Eric Southworth,
care îmi oferă întotdeauna
involuntare și rodnice citate,
după o jumătate de viață de prietenie

I

O vreme nu era sigură că soțul ei era soțul ei, așa cum nu știi, când aţipeşti, dacă gândeşti sau visezi, dacă încă îți controlezi mintea sau ai rătăcit-o din cauză că eşti epuizat. Uneori credea că da, uneori credea că nu, iar uneori hotăra să nu creadă nimic şi să-şi trăiască mai departe viața cu el, sau cu bărbatul acela care-i semăna, mai în vârstă decât el. Dar şi ea devenise la rândul ei mai în vârstă, în absența lui, era foarte tânără când s-a căsătorit.

Acestea erau perioadele cele mai bune, cele mai liniştite, mai satisfăcătoare şi mai domoale, dar nu durau niciodată prea mult, nu e uşor să ignori o chestiune ca aceasta, o îndoială ca aceasta. Izbutea să facă abstracție de ea timp de câteva săptămâni şi să se cufunde în cotidianul nepremeditat, de care se bucură fără nici o problemă majoritatea locuitorilor de pe pământ, care se limitează să vadă zilele cum încep şi cum trasează un arc ca să se scurgă şi să se sfârşească. Atunci îşi închipuie că există o încheiere, o pauză, o despărțitură sau o graniță care marchează moțăiala, dar în realitate nu există: timpul continuă să înainteze şi să lucreze, nu doar asupra corpului nostru, ci şi asupra conştiinței noastre; timpului nu-i pasă câtuşi de puțin dacă dormim profund sau suntem treji şi în alertă, dacă avem insomnie sau ni se închid ochii împotriva voinței noastre, de parcă am fi recruți puşi noaptea de strajă, plantoanele care în spaniolă se numesc *imaginarias*, cine ştie de ce, poate pentru că ulterior, celui care a stat de gardă în timp ce lumea dormea, dacă a izbutit să stea de veghe şi să nu fie arestat, ori împuşcat pe timp de război i se pare că doar şi-a imaginat. Un singur moment de picoteală invincibilă şi eşti mort, adormit pe veci. Ce riscant e orice lucru!

Când credea că soțul ei e soțul ei, nu era atât de liniştită, nici nu se scula din pat cu prea mult chef de a începe ziua, se simțea prizoniera îndelungilor aşteptări, care se împliniseră şi nu le mai aştepta, cine se obişnuieşte să trăiască în aşteptare nu-i acceptă niciodată pe de-a-ntregul finalul, e ca şi cum i s-ar lua jumătate din aer. Iar când credea că nu e, îşi petrecea noaptea agitată şi vinovată, dorea să nu se trezească, pentru a nu înfrunta neîncrederea în ființa iubită, nici

reproşurile cu care se pedepsea pe ea însăşi. Îi repugna să constate că s-a înăsprit ca o nenorocită. În perioadele acelea când hotăra sau reuşea să nu creadă nimic, simțea în schimb imboldul îndoielii tăinuite, al incertitudinii amânate, căci mai devreme sau mai târziu aceasta avea să revină. Descoperise că a trăi în certitudinea absolută e plictisitor şi te condamnă să duci o singură existență, ori să se contopească cea reală şi cea închipuită şi nimeni nu scapă cu totul de cea din urmă. Şi că suspiciunea permanentă la rândul ei e insuportabilă, pentru că e extenuant să te observi neîncetat pe tine însuți şi pe ceilalți, mai ales pe celălalt, pe cel mai apropiat, şi să compari cu amintirile care nu sunt niciodată demne de încredere. Nimeni nu vede limpede ceea ce nu se mai află în fața lui, chiar dacă tocmai s-a întâmplat sau încă mai plutesc în cameră mirosul sau mâhnirea celui care tocmai şi-a luat rămas-bun. E de-ajuns ca cineva să iasă pe o uşă şi să dispară pentru ca imaginea să înceapă să i se estompeze, e de-ajuns să încetezi să vezi ca să nu mai vezi clar, sau să nu mai vezi deloc; şi cu auzul se întâmplă la fel, ca să nu mai spunem de pipăit. Cum poți, atunci, să-ți aminteşti cu precizie şi în ordine ce s-a întâmplat cu mult timp în urmă? Cum poate să-şi reprezinte cu fidelitate soțul de acum cincisprezece sau douăzeci de ani, cel care se culca în pat când ea dormea de mult şi îi penetra corpul cu mădularul lui? Toate acestea îşi pierd contururile şi se înceţoşează, aidoma plantonului soldaților. Poate tocmai ele îşi pierd contururile cel mai repede.

Mâhnirea nu îl stăpânise întotdeauna pe soțul ei spaniol şi în acelaşi timp englez, Tom sau Tomás Nevinson pe numele lui. Nu emanase întotdeauna un fel de iritare invadatoare, o indispoziție de fond pe care o ducea cu el prin toată casa şi care, prin urmare, devenea de suprafață. Sosea cu el ca un efluviu, în salon, în dormitor, în bucătărie, ori ca şi cum ar fi fost o furtună suspendată deasupra capului său, care-l urma peste tot şi rareori se îndepărta de el. Aceasta îl făcea să se exprime laconic şi să răspundă la puține întrebări, fireşte din cele grave, dar şi din cele inofensive. La primele se apăra pretextând că nu este autorizat să facă dezvăluiri şi profita de ocazie ca să-i amintească soției sale, Berta Isla, că nu le va obține niciodată: chiar dacă vor trece zeci de ani şi va fi în pragul morții, nu va putea niciodată să-i povestească aventurile sale prezente, atribuțiile, misiunile, cum îşi trăia viața când nu era lângă ea. Berta trebuia s-o accepte şi o accepta: exista o zonă sau o dimensiune a bărbatului ei care avea să rămână mereu obscură, mereu în afara câmpului ei vizual şi a urechilor ei, relatarea

refuzată, ochiul întredeschis sau miop, ori mai degrabă orb; ea putea doar să o intuiască ori să şi-o imagineze.

– Şi, pe de altă parte, e mai bine să n-o cunoşti, i-a spus el la un moment dat, obligatoriul ermetism nu-l împiedica să-şi mai dea drumul la gură câteodată, vorbind abstract şi fără a face nici cea mai mică referinţă la locuri sau indivizi. Adesea nu e deloc plăcută, conţine întâmplări destul de triste, condamnate la deznodăminte nefericite, pentru unii sau pentru alţii; din când în când e amuzantă, dar aproape întotdeauna e urâtă, ori şi mai rău, deprimantă. Şi adesea, când se termină, mă hărţuiesc remuşcările. Din fericire, îmi trece repede, e efemer. Din fericire, uit ce am făcut, e partea bună din episoadele de simulare, nu le simţi pe propria piele, sau le simţi ca un actor. Actorii revin la fiinţa lor după ce se încheie filmul sau piesa de teatru, iar în cele din urmă acestea dispar negreşit. Pe termen lung lasă doar o amintire vagă, de lucru visat şi neverosimil, în orice caz, îndoielnic. Ba chiar străin de tine şi astfel îţi zici: „Nu, eu n-am putut să mă comport aşa, mă înşală memoria, era alt eu, şi e o neînţelegere“. Sau e ca şi cum ai fi un somnambul care nici măcar nu-şi dă seama de propriile-i acţiuni şi paşi.

Berta Isla ştia că trăieşte parţial cu un necunoscut. Iar unul căruia i se interzice să dea explicaţii despre luni întregi din existenţa sa sfârşeşte prin a crede că are dreptul să nu le dea despre nici un aspect. Dar pe de altă parte, Tom era, parţial, un om pe care îl ştia de o viaţă, care se înţelege de la sine, ca aerul. Nu scrutezi aerul.

Se cunoşteau de când erau aproape copii, iar atunci Tomás Nevinson era vesel, cu cugetul uşor, fără ceaţă şi fără umbre. Institutul Britanic de pe strada Martínez Campos, de lângă Muzeul Sorolla, unde învăţase el de la început, îşi abandona elevii sau îi elibera la treisprezece sau paisprezece ani, după ceea ce se numea pe vremea aceea clasa a patra de bacalaureat. A cincea, a şasea şi preuniversitarul, cei trei ani rămaşi înainte de facultate, trebuiau făcuţi în altă parte şi nu puţini treceau la colegiul Bertei, Estudio, chiar dacă numai pentru că era, de asemenea, mixt şi laic, contrar normei din Spania franchistă şi pentru că astfel rămâneau în cartier, Estudio îşi avea sediul în apropiere, pe strada Miguel Ángel.

Dacă nu erau îngrozitor de urâţi sau complet lipsiţi de farmec, cei „noi“ aveau mare succes la sexul opus, tocmai pentru că erau noi, iar Berta s-a îndrăgostit foarte repede de tânărul Nevinson, s-a îndrăgostit sălbatic şi orbeşte. Are un rol important hotărârea elementară şi arbitrară, de asemenea estetică sau vanitoasă

(te uiți în jur şi îți zici: „Fac impresie cu ăsta“), în iubirile acestea care încep neapărat cu timiditate, cu priviri nesusținute, zâmbete şi discuții frivole, disimulând pasiunea, care totuşi prinde numaidecât rădăcini şi pare imuabilă până la sfârşitul lumii. Bineînțeles că este o pasiune teoretică şi deloc pusă la încercare, învățată din romane şi filme, o proiecție fantezistă, în care predomină o imagine statică: fata se închipuie pe ea însăşi căsătorită cu alesul şi el cu ea, aidoma unui tablou fără evoluție şi fără variație, nici istorie, viziunea se termină acolo, amândoi sunt lipsiți de capacitatea de a merge mai departe, de a se vedea la nişte vârste îndepărtate care nu-i privesc şi pe care li se pare că nu le vor atinge niciodată, de a-şi reprezenta altceva în afară de apogeu, după care totul este imprecis şi se opreşte; sau este reuşită, la cei mai clarvăzători şi mai îndârjiți. Într-o vreme când încă se obişnuia ca femeile, când se măritau, să-şi adauge un „de“ după numele lor de familie, urmat de al soțului, pe Berta o influența în favoarea alegerii sale până şi efectul vizual şi sonor al numelui ei într-un viitor îndepărtat: nu era acelaşi lucru să devină Berta Isla de Nevinson, care evoca aventuri sau meleaguri exotice (într-o zi avea să posede o carte de vizită pe care să scrie exact aceasta; ce altceva, se va vedea), sau Berta Isla de Suárez, ca să menționăm numele de familie al colegului care îi plăcuse până la apariția lui Tom la colegiu.

N-a fost singura fată din clasă care a pus ochii pe el în felul acela înfocat şi hotărât, aspirând să-l cucerească. De fapt, sosirea sa a făcut vâlvă în tot microcosmosul, care s-a prelungit două trimestre, până când a existat o proprietară evidentă. Tomás Nevinson arăta destul de bine şi era ceva mai înalt decât majoritatea, cu un păr bătând în blond, dat pe spate în mod demodat (ca de pilot din anii patruzeci, sau de feroviar, când îl purta mai scurt, de muzician, când îl purta mai lung, fără a se îndepărta niciodată prea mult de tendința care se impunea; aducea aminte de al actorului secundar Dan Duryea şi se apropia de al actorului principal Gérard Philipe, când îşi dobândea volumul maxim: pentru cei care au curiozitate vizuală sau memorie), şi toată persoana lui transmitea soliditatea celui imun la mode şi prin urmare la ezitări, care adoptă atâtea forme spre cincisprezece ani, aproape nimeni nu scapă de ele. Dădea impresia că nu e supus epocii sale, ori că o survolează, ca şi cum n-ar fi acordat importanță circumstanțelor hazardate așa cum este întotdeauna ziua în care te naşti, chiar şi secolul. În realitate, trăsăturile îi erau doar plăcute, nici nu se poate spune că ar fi fost un exemplu incontestabil de frumusețe juvenilă; trăsăturile îi erau aproape serbede, lipsa de farmec avea să pună stăpânire pe ele negreşit în vreo două decenii. Dar deocamdată îl salvau buzele cărnoase şi bine conturate (care te

invitau să le urmărești cu degetul şi să le palpezi, poate mai degrabă decât să le săruți) şi privirea de un cenuşiu mat sau strălucitor tulbure, în funcție de lumină sau de zbuciumul incipient care se condensa în ea: nişte ochi pătrunzători, neliniştiți şi mai alungiți decât de obicei, care rareori se odihneau şi care contraziceau ansamblul de seninătate al figurii sale. În ochii aceia se întrezărea ceva anormal, ori poate se anunțau anomalii viitoare, pe atunci doar la pândă sau ascunse, ca şi cum nu le-ar fi venit încă timpul să se trezească şi ar fi trebuit să se coacă sau să gesteze ca să-şi atingă deplina capacitate. Nasul nu avea distincție, fiind mai curând turtit şi parcă neterminat, sau cel puțin fără personalitate. Bărbia era viguroasă, tinzând spre forma de pătrat, uşor ieşită în afară, îi conferea un aer ferm. Întregul era atrăgător, avea farmec şi la el se impunea nu atât înfățişarea, cât caracterul ironic şi superficial, înclinat spre glumele delicate, nepăsător, atât în privința celor ce se întâmplau în exterior, cât şi a celor ce se ventilau în capul lui şi care nu erau uşor de ghicit nici măcar pentru el însuşi şi nici pentru apropiați: Nevinson evita introspecția şi vorbea puțin despre propria-i personalitate şi despre propriile-i convingeri, de parcă ambele practici i-ar fi părut un joc de copii şi o pierdere de timp. Era contrariul adolescentului care se descoperă şi se analizează, se observă şi încearcă să se descifreze, nerăbdător să afle din ce clasă de indivizi face parte; fără a-şi da seama că cercetarea e zadarnică, întrucât încă nu e complet format, iar pe deasupra cunoaşterea aceasta nu vine – dacă vine, dacă nu se va modifica şi contrazice – până când nu se iau hotărâri cruciale şi se acționează din mers, iar când asta se întâmplă, e târziu să corectezi şi să devii din altă clasă. Pe Tomás Nevinson, în orice caz, nu-l interesa prea mult să se facă cunoscut şi cu siguranță nici să se cunoască, ori poate că dusese la capăt al doilea proces şi pe primul îl considera un obicei narcisist. Poate din pricina jumătății engleze a originii sale, dar în ultimă instanță nimeni nu ştia prea bine cum era. Sub aparența prietenoasă şi senină, chiar binevoitoare, era o graniță de opacitate şi de rezervă. Iar cea mai mare opacitate consta în faptul că ceilalți nu erau conştienți şi abia îi remarcau pojghița impenetrabilă.

Era cu adevărat bilingv, vorbea engleza ca taică-său şi spaniola ca maică-sa, iar faptul că locuise mai mult la Madrid de pe vremea când nu era în stare să articuleze nici un cuvânt, ori articula foarte puține, nu-i ştirbea fluența şi nici elocvența în prima dintre aceste limbi: se educase în ea pe vremea copilăriei şi predomina acasă la el, iar toate verile de când avea ținere de minte şi le petrecuse în Anglia. La aceasta se adăuga uşurința lui de a o învăța pe a treia şi pe a patra,

pe lângă o extraordinară abilitate de a reproduce moduri de a vorbi, ritmuri, dicții și accente, imediat ce auzea pe cineva vorbind câteva momente știa să-l imite la perfecție, fără repetiție prealabilă și fără efort. Cu aceasta își câștiga simpatiile și râsetele colegilor, care sfârșeau prin a-i solicita cele mai bune interpretări. Își domina desăvârșit corzile vocale, încât izbutea să emită vocile celor pe care îi imita, în anii de liceu, mai ales personaje de la televizor, cunoscutul Franco și câte un ministru care apărea la știri ceva mai des decât restul.

Parodiile în limba paternă le păstra pentru șederile la Londra și în zona Oxford, pentru prietenii și rudele de acolo (din Oxford era originar domnul Nevinson); la Estudio, în cartierul Chamberí, nimeni nu le-ar fi înțeles și aclamat, cu excepția a vreo doi foști camarazi, bilingvi ca el, de la Institutul Britanic. Când se exprima într-o limbă sau în alta, nu i se percepea nici cea mai mică urmă de accent străin, în ambele vocea îi suna ca a unui nativ, încât n-a avut niciodată probleme, fiind acceptat de locuitorii Madridului ca unul dintre ei, în ciuda numelui său de familie, iar pe de altă parte cunoștea toate întorsăturile și jargoanele, iar dacă voia putea să vorbească la fel de urât ca tânărul cel mai vulgar din toată capitala, fără suburbii. De fapt era ca ei toți, în mult mai mare măsură un spaniol oarecare decât un englez oarecare. Nu excludea posibilitatea de a-și face studiile universitare în țara tatălui, după cum îl îndemna acesta, însă viața și-o concepea la Madrid, ca întotdeauna, iar de curând o concepea alături de Berta. Dacă era admis la Oxford, poate avea să plece, dar era sigur că la sfârșitul facultății avea să se întoarcă și să rămână.

Părintele său, Jack Nevinson, se stabilise în Spania de mulți ani, la început din întâmplare și apoi din neîndoielnică pasiune urmată de căsătorie. Tom n-avea amintiri despre asta, știa doar că așa fusese. Dar cele trăite de părinți înainte de nașterea fiilor sunt de obicei ignorate de aceștia. Sau și mai mult, nu-i privește până ce nu devin pe deplin adulți și de cele mai multe ori e prea târziu ca să mai întrebe. Domnul Nevinson își îmbina obligațiile de la ambasada britanică cu treburi la British Council, unde ajunsese prin intermediul reprezentantului său la Madrid timp de aproape cincisprezece ani, irlandezul Walter Starkie, care înființase Institutul Britanic în 1940 și fusese director al acestuia vreme îndelungată, hispanist entuziast, amator de călătorii și autor al câtorva cărți despre gitani, inclusiv al uneia intitulate cam ridicol *Don Gypsy*. Lui Jack Nevinson îi fusese extrem de greu să-și însușească limba soției sale și, cu toate că în cele din urmă izbutise sintactic și gramatical, cu un vocabular bogat, deși

arhaic şi livresc, n-a scăpat niciodată de accentul puternic, ceea ce îi determina pe copiii săi să-l vadă parțial ca pe un intrus în casă şi să i se adreseze întotdeauna în engleză, ca să evite râsetele nestăpânite şi prosteşti, sau îmbujorările. Se simțeau stânjeniți când aveau oaspeți spanioli şi nu avea încotro, trebuia să recurgă la castiliană; în gura lui aproape că suna a glumă, de parcă ar fi ascultat dublajele pe care, cu propriile voci şi pronunții, le realizau Laurel şi Hardy, Stan şi Bran, pentru difuzarea în mediul hispanic a vechilor lor filme (la urma urmelor, Stan Laurel era englez, nu american, iar accentele lor erau foarte diferite când riscau să iasă din limba lor). Poate că nesiguranța aceasta orală a tatălui său în țara de adopție îl făcea uneori pe Tom să-l privească pe taică-său cu un paternalism nefiresc, de parcă talentul său indiscutabil de a învăța alte limbi şi de a imita noi feluri de a vorbi l-ar fi încredințat că va putea să se descurce mult mai bine în lume – şi s-o cuprindă, ori să tragă foloase de pe urma ei – decât ar fi putut vreodată s-o facă Jack Nevinson, om lipsit de autoritate şi deloc dinamic în familie, probabil că ceva mai mult în afara ei.

Privirea aceea de superioritate prematură nu şi-o permitea cu maică-sa, Mercedes, femeie drăgăstoasă, dar foarte vigilentă, pe care de altfel trebuise s-o respecte şi s-o suporte ca profesoară la vreo două materii de la Institutul Britanic, din al cărui corp didactic făcea parte. „Miss Mercedes“, aşa o numau elevii, era, prin urmare, o bună cunoscătoare a limbii bărbatului ei şi o utiliza cu mai multă dezinvoltură decât el pe a ei, deşi nici ea nu se descotorosise de accent. Singurii care nu aveau nici unul erau cele patru odrasle: Tom, un frate şi două surori.

În schimb, Berta Isla era neîndoielnic madrilenă (de a patra sau a cincea generație, lucru rar pe vremea aceea), o frumusețe brunetă, moderată sau dulceagă şi imperfectă. Dacă îi analizai trăsăturile, nici una nu era năucitoare, însă chipul şi înfățişarea ei în ansamblu deveneau tulburătoare, exercitau atracția irezistibilă a femeilor vesele şi zâmbitoare, gata oricând să izbucnească în hohote; părea mereu bucuroasă, părea să se bucure cu foarte puțin, sau să încerce să se bucure cu orice preț şi pentru mulți bărbați acesta este un element demn de a fi dorit: e ca şi cum ar vrea să pună stăpânire pe râsul acela – sau să-l suprime, când au instincte rele –, ori să vadă că li se dedică lor, sau că ei îl provoacă, fără să-şi dea seama că dantura care iluminează permanent fața, chemându-i cu putere pe cei care o întrezăresc, are să se ivească oricum, fără să fie invitată, de parcă ar fi o parte componentă invariabilă, aidoma nasului, frunții sau urechilor. Tendința aceasta a Bertei de a surâde mereu revela blândețea, chiar bunăvoința, dar era cam amăgitoare: bucuria îi era naturală, uşoară şi rapidă, însă dacă nu găsea

motiv, nu o risipea în van şi nici nu o simula; găsea nenumărate motive, e adevărat; totuşi, dacă nu existau, putea să devină sobră, tristă, sau să se îmbufneze.

Nimic din toate acestea nu dura mult la ea, de parcă s-ar fi plictisit de stările de spirit sumbre sau morocănoase, de parcă nu ar fi aflat în ele nici o recompensă sau evoluție interesantă şi i s-ar fi părut că prelungirea lor ar fi fost monotonă şi nu conținea învățături, o picurare insistentă, care doar ridica nivelul lichidului, fără să-l transforme; dar nu le evita prosteşte, când o năpădeau. Dincolo de aparența de seninătate, aproape de bonomie, era o tânără cu idei clare, ba chiar încăpățânată. Dacă voia ceva, se străduia să obțină; nu direct, nu provocând teamă, nu impunându-se, nici strângând cu uşa, ci încercând să convingă cu abilitate şi amabilitate, făcându-se necesară, şi cu fermitate absolută, căci nu avem niciodată de ce să ne ascundem dorințele, atâta vreme cât nu sunt murdare şi nici duşmănoase. Avea capacitatea de a strecura entuziasmul printre cunoscuți, prieteni şi iubiți, în măsura în care pot fi numiți iubiți cei pe care îi alesese în adolescență: izbutea să-i facă să creadă că lucrul cel mai rău care li se putea întâmpla era s-o piardă pe ea, ori să-i piardă aprecierea sau joviala companie; şi, în acelaşi fel, îi convingea că nimic în lumea asta nu era mai de preț ca apropierea ei, ca a împărți cu ea clasa, jocurile, proiectele, distracția, conversația sau viața întreagă. Nu că în asta ar fi fost şmecheră, un fel de Iago care călăuzeşte, manipulează şi înşală cu persistenta şoaptă la ureche, câtuşi de puțin. Ea însăşi trebuia să creadă lucrul acesta cu spontaneitate şi înfumurare şi convingerea aceasta o ducea cu ea, zugrăvită pe frunte, în zâmbet sau pe obrajii îmbujorați, contaminându-i pe ceilalți fără a şi-o propune. Nu avea succes doar la băieți, ci şi la fete: să-i devii prietenă era ca o ispravă glorioasă, era o onoare să gravitezi pe orbita ei; în mod straniu, nu provoca invidie, nici gelozie, sau le provoca în mică măsură; ca şi cum afecțiunea ei sinceră față de aproape toată lumea o proteja împotriva antipatiilor şi necruțătoarei perversități de la vârsta aceea schimbătoare şi arbitrară. Şi Berta, asemenea lui Tomás, părea să ştie de foarte devreme cărei clase de indivizi îi aparținea, cărei clase de adolescentă şi de viitoare femeie, ca şi cum nu s-ar fi îndoit niciodată că i-a fost hărăzit un rol de protagonistă şi nu unul secundar, cel puțin în propria-i viață. Există, în schimb, oameni care se tem să se vadă în rol secundar, până şi în propria lor poveste, de parcă s-ar fi născut ştiind că, oricât de unică ar fi fiecare poveste, a lor nu va merita să fie spusă de nimeni, ori va fi doar obiect de referință când se va spune povestea altora, mai furtunoasă şi mai frapantă. Nici măcar pentru a omorî

timpul la sfârşitul unei mese prelungite, sau într-o noapte, lângă foc, când somnul întârzie.

În al treilea trimestru din anul al cincilea de liceu, Berta şi Tom au devenit un cuplu în văzul lumii, în măsura în care este cu putinţă la o asemenea vârstă, iar celelalte pretendente ale lui s-au conformat, cu un suspin de resemnare şi de renunţare: dacă Berta era cu adevărat interesată, nu era straniu ca Tomás Nevinson s-o prefere, la urma urmelor, de vreun an sau doi, jumătatea masculină a colegiului Estudio întorcea capul ca s-o contemple îndelung, când se întâlnea cu ea pe enormele trepte de marmură sau în curte, în recreaţii. Atrăgea privirea celor din clasa ei, a celor mai mari şi a celor mai mici, şi au fost câţiva copii de zece sau unsprezece ani a căror primă iubire distantă şi uluită – dragostea care încă nu se numeşte aşa – a fost Berta Isla şi de aceea n-au uitat-o niciodată, nici în tinereţe, nici la maturitate, nici la bătrâneţe, cu toate că n-au schimbat cu ea nici o frază şi pentru ea nici n-au existat. Până şi băieţi de la alte licee dădeau târcoale ca s-o vadă la ieşire şi s-o urmărească, iar cei de la Estudio, cu un simţ al proprietăţii exacerbat, se agitau la sosirea intruşilor şi stăteau de pază ca să nu cadă în plasa cuiva străin de „noi“.

Nici Tom şi nici Berta, care se născuseră în august şi respectiv în septembrie, nu împliniseră încă cincisprezece ani, când au hotărât să „iasă împreună“ sau „să fie logodnici“, cum se spunea pe atunci şi şi-au deschis sufletul. În realitate, ea şi-l deschisese cu mult înainte, doar că se deranjase să-şi disimuleze îndrăgostirea primitivă şi înverşunată – ori să şi-o stăpânească –, atât cât să nu pară sâcâitoare sau neruşinată, cât să fie educată – cu educaţia din anii şaizeci ai secolului trecut, ajunşi deja la jumătate – şi ca el să aibă senzaţia, când avea să se decidă să facă pasul, că n-a fost pur şi simplu ales şi condus, şi că a avut o oarecare iniţiativă.

Cuplurile atât de timpurii sunt condamnate să dezvolte un anumit element de fraternitate, deşi doar pentru că în prima perioadă – perioada inaugurală, care marchează uneori profund întorsătura pe care o vor lua lucrurile în viitor – ştiu că trebuie să aştepte ca să-şi împlinească dragostea sau ardoarea. În clasa aceea socială şi pe vremea aceea cel puţin, în ciuda presiunii sexualităţii începătoare şi adesea explozive, se considera imprudent şi nerespectuos să forţezi lucrurile când relaţia era serioasă, iar Tomás şi Berta au ştiut numaidecât că a lor era serioasă, că nu era vorba despre un flirt care să se sfârşească odată cu anul şcolar, nici măcar peste doi ani, când aveau să termine liceul şi să-l părăsească. Tom Nevinson era cam timid şi complet lipsit de experienţă în domeniul acesta, iar pe deasupra i s-

a întâmplat ceea ce li se întâmplă multor băieți: o respectă prea mult pe cea pe care au ales-o ca dragoste a vieții lor prezente, viitoare şi eterne, se feresc să întreacă măsura cu ea, cum nu se feresc cu altele, şi adesea sfârşesc prin a exagera protecția şi grija, din pricină că o văd ca pe un ideal, cu toate că este din întrebătoare carne, oase sănătoase şi sex intrigat, din pricină că se tem s-o profaneze şi o consideră aproape de neatins. Iar Bertei i s-a întâmplat ce li se întâmplă multor fete: conştiente că pot fi atinse fără rezerve şi cu curiozitate pentru că au fost profanate, nu vor să pară nerăbdătoare şi, cu atât mai puțin, avide. Astfel încât nu e de mirare că, de atâta abținut şi privit cu pasiune şi sărutat cu cumpătare, excluzând zone ale corpului; de atâta mângâiat cu prețuire şi de atâta înfrânare când simt că prețuirea se duce când îşi împlinesc pentru prima oară dragostea, o fac fiecare pe cont propriu şi prin substituire, adică, prin intermediul unor terți ocazionali.

Amândoi şi-au pierdut virginitatea în primul an de facultate şi nici unul dintre ei nu i-a spus-o celuilalt. În anul acela au fost relativ îndepărtați, în realitate mult, dacă facem comparație: Tom a intrat la Oxford, în mare măsură grație intervențiilor tatălui său şi ale lui Walter Starkie, cu toate că, deopotrivă, mulțumită indiscutabilelor sale aptitudini lingvistice, iar Berta a început Facultatea de Filosofie şi Litere la Universitatea Complutense din Madrid. Perioadele de vacanță sunt lungi la universitatea aceea engleză, ceva mai mult de o lună între Michaelmas şi Hilary, tot atâta între Hilary şi Trinity şi trei întregi între Trinity şi noul Michaelmas sau începutul anului universitar, cum se numesc acolo cei trei *terms* sau false trimestre, astfel că Tomás se întorcea la Madrid după cele opt sau nouă săptămâni de şedere şi studiu sârguincios, ceea ce îi lăsa timp să-şi reînnoade viața madrilenă, să n-o piardă pe de-a-ntregul din vedere, să n-o întrerupă complet şi nici să n-o substituie, să nu uite niciodată nimic. Dar în aceste opt sau nouă săptămâni avea timp, fiecare dintre ei, să-l țină pe celălalt în aşteptare, adică în paranteză. Şi ştiau la fel de bine că ceea ce va rămâne în paranteză aveau să fie perioadele de despărțire, odată ce se vor reîntâlni şi totul avea să revină pe făgaşul obişnuit. Distanțarea repetată permite aceasta, permite ca nici una dintre etapele alternative să nu fie cu adevărat reală, ci să fie ambele fantasmagorice, fiecare s-o estompeze şi s-o nege pe parcursul ei pe cealaltă, aproape s-o şteargă; şi, în definitiv, ca nimic din ce se întâmplă în decursul lor să nu fie real şi nici visare, să nu conteze pe deplin ca întâmplat şi nici să nu aibă prea multă importanță. Nu ştiau Tom şi Berta că acesta avea să fie semnul unei mari părți din viața lor împreună, sau împreună dar cu prezență

rară şi fără a merge pe acelaşi drum, sau împreună şi stând unul cu spatele la celălalt.

În 1969 două mode străbăteau Europa şi afectau mai ales tinerii: politica şi sexul. Revoltele pariziene din mai 1968 şi Primăvara de la Praga strivită de tancurile sovietice au făcut să fiarbă – deşi pentru scurt timp – jumătate de continent. În Spania, pe de altă parte, dăinuia o dictatură instaurată în urmă cu mai bine de trei decenii. Grevele muncitorilor şi studenţilor au determinat regimul franchist să decreteze starea de excepţie pe întrerg teritoriul naţional, ceea ce nu era decât un eufemism pentru a limita şi mai mult drepturile atât de reduse, de a mări prerogativele şi omnipotenţa poliţiei, lăsându-i mână liberă să facă ce vrea cu cine vrea. Pe 20 ianuarie, studentul la drept Enrique Ruano, pe care cu trei zile înainte temuta Brigadă Politico-Socială[1] îl arestase pentru răspândire de manifeste, a murit în timp ce era în custodia acesteia. Versiunea oficială, schimbătoare şi plină de contradicţii, a fost că tânărul de douăzeci şi unu de ani, dus într-o clădire situată pe strada numită astăzi Príncipe de Vergara ca să se efectueze o percheziţie a locuinţei, a scăpat de cei trei poliţişti care îl supravegheau, ca, în final, să cadă sau să se arunce de la o fereastră de la etajul al şaptelea, unde se aflau. Ministrul Fraga şi ziarul *Abc* s-au străduit să prezinte cazul ca pe o sinucidere şi să-i atribuie lui Ruano o minte slabă şi dezechilibrată, publicând pe prima pagină, în foileton, o scrisoare către psihiatrul său, pe care au trunchiat-o şi au manipulat-o ca să pară extrase dintr-un presupus jurnal intim chinuit. Însă versiunea aceasta n-a crezut-o aproape nimeni şi episodul a fost văzut ca un asasinat politic, întrucât studentul era membru al Frontului de Eliberare Populară sau „Felipe“, organizaţie clandestină antifranchistă neînsemnată, cum erau silite să fie aproape toate (neînsemnate şi clandestine). Neîncrederea generală era justificată, nu doar de obiceiul înrădăcinat de a minţi al tuturor guvernelor dictaturii: peste douăzeci şi şapte de ani s-a dovedit, când a fost deshumat cadavrul cu ocazia complicatului proces împotriva celor trei poliţişti – pe timpul democraţiei –, că i se tăiase cu fierăstrăul o claviculă, os prin care, cu certitudine aproape absolută, pătrunsese un glonţ. La vremea ei, autopsia a fost falsificată, familiei nu i s-a permis să vadă trupul neînsufleţit, i s-a interzis să dea anunţ la ziar; iar pe tatăl studentului l-a sunat în persoană ministrul informaţiilor Fraga, să-l someze să nu protesteze şi să tacă, printr-o frază asemănătoare cu aceasta: „Amintiţi-vă că mai aveţi o fată de care să vă ocupaţi“, referindu-se la sora lui Ruano, Margot, care intrase şi ea în politică. Cu

toate că după atâta timp nu s-a putut demonstra nimic şi cei trei „sociali“[2] au fost absolviți de acuzația de asasinat – Colino, Galván şi Simón erau numele lor de familie –, tânărul fusese torturat probabil în zilele în care a fost deținut, inclusiv în ultima, când l-au dus, în sfârşit, în apartamentul de pe Príncipe de Vergara, l-au împuşcat şi l-au aruncat în gol. Asta au crezut colegii lui încă din 1969.

Indignarea studențească a fost atât de mare, că la mobilizările din zilele următoare au participat chiar şi studenți care până atunci se menținuseră mai degrabă apolitici sau preferaseră să nu rişte şi să nu-şi caute probleme, ca Berta Isla. Câteva prietene de la facultate au convins-o să meargă cu ele la o manifestație organizată într-o seară în Piața Manuel Becerra, nu departe de arenele pentru coride Las Ventas. Adunările acelea durau puțin, fiind ilegale toate: poliția înarmată, aşa-numiții „cenuşii“ din pricina culorii uniformelor, erau de obicei la curent dinainte, împrăştiau orice grup îmbrâncindu-l şi, dacă vreunul izbutea să se formeze, să devină compact şi să mărşăluiască astfel câțiva metri scandând o lozincă, să nu mai pomenim de cazurile când ploua cu pietre în magazine şi bănci, se năpusteau numaidecât pe jos sau pe cai cu bastoanele lor de cauciuc lungi şi negre, flexibile (mai flexibile şi mai lungi ale călăreților, aproape ca nişte bice scurte şi groase), iar întotdeauna era printre ei câte un şmecher sau câte un furios care punea mâna pe pistol ca să bage frica în protestatari, sau să simtă el mai puțină.

Când a început înfruntarea, Berta s-a trezit alergând în fața polițiştilor, împreună cu numeroşi colegi şi necunoscuți. A luat-o fiecare pe alt drum, încredințat că urmăritorii nu-l vor alege ca obiectiv şi vor înclina să-i lovească pe ceilalți. Ea nu avea experiență în privința răzvrătirilor acestora şi nu ştia nimic, habar n-avea dacă era mai bine să intre la metrou, să se refugieze într-un bar şi să se amestece cu clienții, sau să zăbovească pe stradă, unde exista mereu posibilitatea de a o lua iarăşi la fugă şi de a nu rămâne blocată într-un loc. Ştia, în schimb, că a fi arestat la o manifestație politică presupunea o noapte şi câteva palme peste față la Direcția Generală de Securitate, în cel mai bun caz, iar în cel mai rău, un proces şi o condamnare de câteva luni, ba chiar de un an sau doi, în funcție de reaua voință a judecătorului de instrucție, pe lângă faptul că ți se făcea imediat dosar la universitate. Ştia şi că faptul că era fată şi foarte tânără (era în anul întâi) nu avea s-o scutească de pedeapsa care i se hărăzea.

Şi-a pierdut curând din vedere prietenii, a cuprins-o panica în noaptea adâncă şi nu prea bine luminată de felinarele neputincioase, a alergat fără nici o noimă dintr-o parte în alta, şi tot frigul de ianuarie a dispărut deodată, a simțit focul unui pericol necunoscut, instinctiv a vrut să se desprindă de tumult şi s-a îndepărtat de piață în fugă pe o stradă alăturată, nu prea lată şi fără mulți manifestanți, căci aceştia o luaseră pe alte drumuri, sau încercau să nu se împrăştie prea mult, ca să se regrupeze şi să încerce din nou, zadarnic, cu teama şi furia crescânde, cu spiritele exaltate, cu pulsul accelerat şi lăsând la o parte calculele. Înainta ca un suflet posedat de diavol, îngrozită, fără să mai vadă pe nimeni, nici la dreapta, nici la stânga, cu coada ochiului în timp ce fugea de mânca pământul, intenționând să nu se mai oprească niciodată, sau până ce se va crede în siguranță, până va lăsa oraşul în urmă sau va ajunge acasă la ea, iar atunci i-a trecut prin cap să se uite în urmă fără să-şi micşoreze viteza – poate a auzit un zgomot straniu, pufnitura sau trapul foarte vioi, un zgomot estival, de sat, de câmp, un zgomot din copilărie – şi a văzut în spate, aproape deasupra ei, figura enormă a unui cenuşiu pe cal, cu bastonul de cauciuc ridicat deja, gata să-i dea una la ceafă sau peste fese, sau într-o parte, ceea ce ar fi doborât-o fără îndoială la pământ, ar fi lăsat-o inconştientă sau năucită, incapabilă să reacționeze sau să fugă, sortită să mai primească a doua şi a treia lovitură dacă polițistul era înverşunat, ori dacă nu era, să fie târâtă, să i se pună cătuşe şi să fie băgată într-o dubă, ca să-şi vadă tot prezentul luând o turnură nefavorabilă şi să-şi piardă tot viitorul în doar câteva minute de nechibzuință şi de ghinion. A văzut chipul calului negru şi a crezut că îl vede şi pe al bărbatului cenuşiu, deşi casca îi acoperea fruntea, iar bărbia era ascunsă de cureaua de la cască, puțin ridicată şi întărită. Berta nu s-a împiedicat şi nici n-a rămas paralizată de spaimă, ci a alergat şi mai tare, zadarnic, cu ultimele puteri ale disperării, asta facem întotdeauna, chiar dacă suntem condamnați, cât să poată nişte picioare de fată împotriva picioarelor unui patruped rapid, însă chiar şi aşa, picioarele acelea se grăbesc, ca ale unui animal ignorant, care încă mai crede că are să scape. Atunci s-a ivit un braț dintr-o alee laterală, o mână care a tras-o cu fermitate, făcând-o să-şi piardă echilibrul şi să cadă pe burtă, dar smulgând-o calului şi călărețului şi scutind-o de lovitura sigură a bastonului de cauciuc. Aceştia au trecut mai departe, cel puțin câțiva metri din inerție, e greu să opreşti brusc un cal, era de aşteptat să-i lase în pace şi să caute alți răzvrătiți ca să-i învețe minte, erau cu sutele în jur. Dintr-o altă smucitură, mâna a ridicat-o în picioare şi Berta a văzut un tânăr chipeş şi care nu părea câtuşi de puțin student, nici participant la

proteste: răzvrătiții nu purtau cravată, nici pălărie, iar tânărul acela da, pe lângă un palton care aspira la eleganță, lung, bleumarin şi cu gulerul ridicat. Era un tip de modă veche, borul de la pălărie era prea îngust, de parcă ar fi fost moştenită.

– Hai de-aici, fetițo, i-a spus. Dar repede, ca vântul.

Şi a tras din nou de ea, voia s-o scoată de acolo, s-o călăuzească, s-o salveze.

Înainte să se poată pierde pe străduța aceea, totuşi, a reapărut polițistul pe cal, se grăbise să revină după pradă. Îşi întorsese animalul şi venise în galop, de parcă l-ar fi înfuriat să nu dobândească vânatul pe care îl individualizase şi pe care îl avea în bătaia bastonului sau aproape. Acum avea de ales între doi, Berta şi tânărul care îndrăznise să i-o sufle, ori, dacă lovea repede şi cu îndemânare, putea să-i prindă pe amândoi, mai ales dacă soseau colegi polițişti în ajutor, nu se vedeau pe acolo, grosul se spetea în piață cu zel, obişnuiau să altoiască în stânga şi în dreapta fără cruțare, nu cumva să-i vadă vreun şef menajându-se şi s-o încurce ei după aceea. Băiatul cu pălărie a strâns mâna Bertei, dar n-a părut să se sperie, ba chiar s-a proțăpit provocator, avea sânge-rece, disprețuind pericolul sau nefiind dispus să-şi arate temerile. Cenuşiul vântura încă bastonul lung, dar atitudinea nu-i era amenințătoare, îl ținea de-a curmezişul încheieturii de la mâna cu care susținea frâul, de parcă ar fi fost o undiță de pescuit sau o tulpină de trestie pe care o balansa. Şi el era foarte tânăr, cu nişte ochi albaştri şi cu sprâncene stufoase închise la culoare, aceste amănunte atrăgeau cel mai mult atenția sub casca îndesată pe cap, nişte trăsături agreabile cu reminiscențe rurale, meridionale, andaluze probabil. Berta şi demodatul au rămas neclintiți privindu-l, n-au îndrăznit să o ia la fugă pe aleea care poate avea o ieşire strâmtă, sau nu avea deloc. Sau, în realitate, şi-au dat numaidecât seama că nu trebuiau să fugă de călărețul acela.

– N-aş fi dat în tine, fetițo, drept cine mă iei? i-a zis cenuşiul Bertei; amândoi o numiseră în acelaşi fel, un vocativ deloc frecvent în Madridul vremii, mai ales între tineri. Voiam doar să te scot cu forța din hărmălaie. Eşti prea copilă ca să te bagi în belele din astea. Haide, şterge-o. Iar tu, i s-a adresat demodatului, nu-mi mai ieşi în cale, că te fac şuvițe: îți croiesc la bastoane şi pe urmă te trimit la răcoare cât ai zice peşte. De data asta scapi. Cărați-vă de-aici. Am pierdut prea mult timp cu voi.

Tânărul, cu cravata sa bine înnodată şi cu paltonul care-i ajungea până la jumătatea gambei, a rămas impasibil la auzul amenințării viitoare. A zăbovit drept, cu privirea rece, în alertă şi ațintită în ochii călărețului, de parcă i-ar fi citit intențiile şi ar fi fost convins că, dacă îl atacă, el, în picioare cum era, avea să ştie

să-l doboare de pe cal. Şi, contrar celor spuse, poliţistul n-a plecat numaidecât, ca şi cum ar fi aşteptat s-o facă mai întâi cei pe care îi iertase, ori să prelungească la maximum contemplarea fetei, să n-o piardă din vedere până ce dispărea din câmpul său vizual şi ochii lui nu mai puteau s-o zărească, oricât ar fi încercat. Nici unul dintre ei nu i-a răspuns nimic, iar Berta Isla a regretat mai târziu că nu-i mulţumise. Însă în zilele acelea nimănui nu-i venea să mulţumească unui cenuşiu, unui poliţist al lui Franco, chiar dacă merita. Erau duşmanii aproape ai tuturor şi erau demni de dispreţ, erau cei care urmăreau, băteau şi arestau, distrugeau vieţi abia începute.

Berta îşi rupsese ciorapii, îi sângera un genunchi şi era foarte speriată. Faptul că văzuse calul năpustindu-se asupra ei şi bastonul în aer, gata s-o lovească pe ceafă sau pe spate, o prefăcuse într-un ghem de nervi, în ciuda deznodământului favorabil al incidentului, care, la rândul lui, o lăsase cu o stranie moleşeală fizică. Amestecul o epuizase momentan, nu mai avea simţ de orientare şi voinţă, n-ar fi ştiut încotro s-o ia în clipa aceea. Tânărul demodat, ţinând-o mereu de mână, de parcă ar fi fost o fetiţă, a scos-o din zona cea mai violentă într-un ritm accelerat, a condus-o spre Piaţa Las Ventas şi i-a spus:

– Eu locuiesc aici, în apropiere. Urcă să-ţi tratăm rana aia şi să te calmezi puţin, vino. N-o să te duci aşa acasă la tine, femeie. Mai bine te odihneşti şi te aranjezi puţin. Acum n-a mai numit-o „fetiţo“. Cum te cheamă? Eşti studentă?

– Da. În anul întâi. Berta. Berta Isla. Şi tu?

– Eu mă numesc Esteban. Esteban Yanes. Şi sunt banderilier.

Berta a fost surprinsă, nu cunoscuse niciodată pe nimeni din domeniul luptelor cu tauri, iar pe figuranţii din lumea aceea nu şi-i imaginase în afara arenelor şi îmbrăcaţi în haine de stradă.

– Banderilier de tauri?

– Nu, de rinoceri. Banderilier de ce aş putea să fiu? Spune-mi alt patruped căruia i se înfig banderile.

Aceasta i-a distras atenţia de la agitaţie şi de la oboseala enormă, pentru câteva secunde; ar fi zâmbit dacă n-ar fi fost buimăcită.

A avut timp să gândească: „E obişnuit să înfrunte un animal mult mai periculos decât un biet cal supus; de aceea nici nu s-a speriat, nici nu s-a tulburat: ar fi ştiut să-l evite, poate chiar şi să-l îndepărteze de mine“. Şi l-a privit cu coada ochiului, cu o curiozitate crescândă.

– Pălăria aia nu ți se potriveşte, nu ştiu dacă îți dai seama, i-a venit să spună, chiar cu riscul de a părea impertinentă; îi trecuse prin cap de când îl văzuse ivindu-se pe străduță, una dintre observațiile superflue, dar persistente care rămân plutind în cap, aşteptându-şi rândul, în toiul unor treburi mult mai urgente.

Tânărul i-a dat drumul la mână, şi-a scos numaidecât pălăria şi a privit-o cu interes rotind-o în mâini, oprit în mijlocul străzii, dezamăgit.

– Da? Nu mai spune! Ce are? Nu-mi stă bine? Crezi? E de bună calitate, zău.

Avea o claie de păr des, pieptănat cu cărare înaltă pe stânga, încât în partea dreaptă aproape că i se forma breton, atâta păr era acolo, că părea greu să-l fi vârât pe tot sub pălărie, fără să iasă nimic în afară. Aşa era mai atrăgător, părul eliberat îi aşeza trăsăturile în locul cuvenit sau i le definea mai bine.

Ochii căprui, depărtați, aproape de culoarea prunei, confereau chipului său limpezime şi candoare, era un chip lipsit de fățărnicie, fără ascunzişuri, deloc sperios sau chinuit, din acelea care, cum se spunea înainte, se citesc ca o carte deschisă (deşi există cărți impenetrabile şi insuportabile) şi nu par să păstreze nimic în afară de ceea ce exprimă. Nasul îi era drept şi mare, dantura puternică şi puțin ieşită în afară, din cele care par să aibă viață proprie când se arată cu generozitate, un zâmbet african îi ilumina celelalte trăsături şi ansamblul te invita să ai încredere în stăpân, când apărea dantura aceea, despre care unii gândesc când o văd: „Ce bine ar fi să mi-o poată împrumuta, ar fi altă mâncare de peşte. Mai ales când ies la agățat".

– Nu, nu-ți stă deloc bine. Borul e prea mic pentru calota aia. Nu te avantajează. Îți face capul mic. Aproape ca un castravete, iar tu nu-l ai aşa.

– Atunci nu se mai discută. La naiba cu pălărioara! Castravete, nu! a zis banderilierul Esteban Yanes şi a aruncat-o fără şovăială într-un coş de gunoi din apropiere.

Apoi a zâmbit şi a schițat un salut cu o mână, ca şi cum tocmai ar fi înfipt cu succes două banderile.

Berta a tresărit şi s-a simțit vinovată, nu se aştepta să condamne la moarte accesoriul prin comentariile ei. (Sau la lațele unui cerşetor, care cu siguranță avea s-o ia de acolo.) Poate că pălăria aceea nu era moştenită şi îl costase mult pe tânăr. Era cu câțiva ani mai în vârstă decât ea, pesemne că avea vreo douăzeci şi trei sau douăzeci şi patru, însă nici la vârsta aceea nu îți prisosesc banii şi cu atât mai puțin pe vremea aceea.

– Ascultă, nu trebuie să iei în seamă ce îți spun eu. Dacă ție îți plăcea, ce te

interesează părerea mea? Nici măcar nu mă cunoşti. Nu trebuie să fii atât de drastic.

– Pe tine îmi e de ajuns să te văd, ca să te iau în seamă cu privire la orice mi-ai spune şi cu drasticitate. Aceasta a sunat ca un compliment, dacă te luai după cuvinte (s-a îndoit că ultimul exista, dar cei care nu se preocupă inventează adesea cu mai multă bucurie şi cu mai multă iscusință decât cei care se preocupă). Nici tonul şi nici atitudinea, totuşi, nu se potriveau cu ale unei galanterii. Sau poate era atât de învechită, încât Berta n-a recunoscut-o pe deplin: nici unul dintre colegii ei, nici măcar cei care îi făceau curte, nici Tom, nu-i spuseseră o frază ca aceea (începeau timpurile ursuze, cele în care educația aleasă trecea drept o ruşine, iar lipsa de educație, drept un blazon). Haide, să mergem, că genunchiul ăla are nevoie de îngrijiri, să nu ți se infecteze.

Intrând în apartamentul lui, Berta a dedus că nu stătea deloc rău cu banii. Avea mobile noi, nu foarte scumpe (nu erau prea multe, e adevărat) şi apartamentul era mult mai spațios decât cele pe care le închiriau puținii studenți care puteau să şi-o permită. De fapt, rareori se întâmpla să nu fie închiriate în comun, cel puțin de doi, dacă nu de patru sau cinci. Aceea era o casă în regulă, deşi neîndoielnic de burlac, de bărbat singur şi nu complet instalat. Totul părea ordonat, chiar studiat, dar cu un aer de provizoriu. Pe pereți erau câteva fotografii cu scene de tauromahie, trei sau patru postere care făceau reclamă la coride, în unul a reuşit să vadă numele, faimoase până şi pentru ea, ale lui Santiago Martín „El Viti“ şi Gregorio Sánchez. Din fericire, nu se vedea nici un cap de taur agățat şi înrămat ca un altorelief exagerat, poate li se acordau doar matadorilor, nu şi subalternilor, Berta ignora tot ce avea legătură cu această artă.

– Locuieşti aici singur? l-a întrebat. Totul e pentru tine?

– Da, l-am închiriat acum câteva luni. În sezon nu-l voi folosi prea mult, abia voi trece prin Madrid şi mă costă o avere. Dar, în sfârşit, în ultima vreme mi-a mers foarte bine ca independent, undeva trebuie să intri când nu e activitate. În America Latină nu mă cheamă. Şi adevărul e că te saturi de pensiuni şi hoteluri.

– Independent?

– Îți explic imediat, în timp ce îți curăț asta. Haide, aşază-te acolo – îi arătă un fotoliu cu covor sub el – şi dă-ți jos ciorapii. Sunt buni de aruncat. Dacă nu ai unii de rezervă, cobor eu după aceea să-ți cumpăr. Mă rog, va trebui să-mi spui de unde se cumpără, eu n-am habar. Mă duc după trusa de prim ajutor.

A ieşit din salon şi Berta l-a auzit cotrobăind la distanță, deschizând şi închizând dulăpioare şi sertare, a presupus că din baie. Şi-a dat jos paltonul, l-a

lăsat pe o canapea din apropiere, s-a aşezat pe fotoliul indicat şi acolo şi-a scos cizmele cu care era încălțată, cizme cu fermoar, până la genunchi, iar în continuare, ciorapii închişi la culoare, care în realitate erau ciorapi pantalon, adică ajungeau până la brâu, în anii aceia erau deja obişnuiți. A trebuit să-şi ridice destul de mult fusta ca să iasă, căci era fustă dreaptă, aproape strâmtă, cam scurtă, acoperind două treimi din coapsă, poate chiar mai puțin, cum era, de asemenea, moda vremii. Hotărârea de a se duce la manifestație fusese atât de precipitată, că plecase de acasă îmbrăcată ca pentru ore, nicidecum pentru a fugi pe străzi în fața unui cenuşiu pe cal. Dându-şi-i jos, s-a uitat de vreo două ori spre uşa pe care dispăruse amfitrionul, nu cumva să intre din nou când ea era parțial dezbrăcată (fără să stea să numere, cu naturalețe, renunțase la patru obiecte de îmbrăcăminte într-o clipă, dacă includem fularul; adică, la jumătate: îi rămăseseră fusta, un pulover fin cu decolteu în V, chiloții şi sutienul). S-a uitat ca să se uite, în realitate a descoperit că nu-i păsa dacă o vede cu fusta ridicată câteva secunde, o recentă sperietură îngrozitoare şi o imensă oboseală fac oamenii să lase garda jos, îi cuprinde un soi de indiferență, dacă nu de satisfacție pentru că au ieşit cu bine dintr-un necaz şi pot începe să se relaxeze. Pe de altă parte, tânărul Yanes îi inspira încredere, era cineva cu care era comod să stai. Odată încheiată rapida operație (ciorapii mototoliți pe podea, a simțit că nu mai are putere să-i ia de acolo), s-a tolănit pe fotoliu, cu picioarele goale, cu tălpile desculțe pe covor, a aruncat o privire sângelui fără să se îngrijoreze, i s-a făcut numaidecât puțin somn, n-a fost timp s-o invadeze pe deplin şi s-o poată birui, căci banderilierul s-a întors, la rândul lui îşi dăduse jos paltonul, haina şi cravata şi îşi suflecase mânecile de la cămaşă. Într-o mână aducea un pahar de coca-cola cu gheață, pe care i l-a dat, iar în cealaltă, într-adevăr, o mică trusă sanitară de culoare albă cu mâner, poate toți toreadorii aveau una în casă, ca să-şi schimbe pansamentele, din precauție. Yanes a luat un taburet scund şi s-a aşezat în fața ei.

– Să vedem, i-a spus, mai întâi ți-o spăl puțin, asta n-are să doară. Berta şi-a pus instinctiv picior peste picior, în parte ca să-i uşureze mişcarea, ca să-i apropie genunchiul, iar în parte ca să-i îngreuneze lucrurile (să-i fie mai greu să vadă). Nu, nu sta picior peste picior, aşa e mai rău. Sprijină-ți pulpa pe coapsa mea, are să fie mai uşor aşa.

Cu multă grijă i-a spălat rana cu un burețel, apă şi săpun, apoi i-a uscat-o cu atingerile uşoare ale unui prosopel, ca şi cum ultimul lucru pe care l-ar fi dorit era să frece şi să-i provoace durere. După aceea a suflat cu aer rece, calmant. Acum, datorită poziției joase, Yanes putea vedea bine priveliştea, fusta era

suficient de scurtă şi de strâmtă (cum nu mai stătea picior peste picior, era netedă, întinsă) pentru ca vârful chiloților să intre în câmpul său vizual, iar dacă avea nevoie de un unghi mai mare, în realitate nu trebuia decât să-şi tragă coapsa spre stânga şi pulpa Bertei, care era deasupra, s-ar fi supus fără cruțare. Şi aşa a făcut banderilierul, şi-a dat coapsa imperceptibil într-o parte şi râvnita imagine i s-a mărit, i s-au oferit întredeschise picioarele întregi, de la gleznă la zona inghinală ca să spunem aşa (dar şi labele desculțe), erau puternice, robuste fără a ajunge să fie groase, ca de americancă, ferme, cu muşchi bine formați şi destul de lungi, picioare care te invitau să te recreezi şi să pătrunzi adânc, mereu este perceptibil acolo ceva de munte, unde se termină (ori este mai degrabă deal lin, umflătură şi palpitație). Acum am să-ți dau cu alcool, asta are să te usture la început, după aceea mai puțin. A stropit o bucată de bumbac, iar când a fost îmbibată bine, ca să nu se lipească fire pe rană, a trecut-o de câteva ori peste ea, cu delicatețe şi îndemânare. Şi a suflat iarăşi, de fapt a suflat puțin mai sus de genunchi, ca şi cum şi-ar fi greşit ținta, ori ar fi vrut să aline unde nu era nici un foc.

Usturimea s-a reflectat numaidecât pe chipul Bertei (a strâns din dinți, şi-a vârât buzele înăuntru), dar în realitate a durat puțin. S-a simțit ca în copilărie, când vreun adult îi îngrijea o tăietură sau o zgârietură. Era plăcut să fii din nou pe mâna cuiva, ca cineva să te atingă şi să-ți facă lucruri folositoare cu mâinile, nu conta prea mult ce: în primul moment nu era o senzație prea diferită de cea pe care o provoacă frizerul când trece briciul sau maşina de ras pe ceafa unui bărbat care atunci cade în letargie, ba chiar de cea pe care o provoacă dentistul când doar curăță sau face să vibreze şi nu cauzează durere; şi mai asemănătoare cu cea pe care o pricinuieşte medicul când ascultă şi palpează şi atinge ritmic cu un singur deget, cel mijlociu, apasă şi întreabă: „Doare aici? Dar aici? Dar aici?“ Este ceva agreabil în a te lăsa examinat şi pipăit, chiar dacă nu sunt lucruri dezirabile, chiar dacă se învecinează cu stânjeneala, ba chiar cu teama (un bărbier poate oricând să taie fără să vrea, un dentist, să atingă o gingie sau un nerv, un medic, să-şi schimbe expresia şi să-şi arate preocuparea, un bărbat, să-i işte durere unei femei, iar dacă ea n-are experiență, cu atât mai mult). Berta Isla s-a simțit în largul ei, apatică şi îngrijită, a năpădit-o şi mai mult moleşeala, în timp ce Yanes îi punea un plasture mare pe rană şi încheia tratamentul. După ce l-a lipit, nu şi-a retras mâinile numaidecât, cum ar fi fost normal să facă, ci şi le-a sprijinit, cu aceeaşi delicatețe, pe amândouă odată, pe partea exterioară a coapselor tinerei, ca cei care şi le sprijină pe umeri cu o atitudine protectoare, nimic altceva, sau cu

un gest care ar spune: „Gata. Am terminat“. Dar coapsele nu sunt umeri, nici măcar partea exterioară, n-au nici o legătură. Berta n-a reacționat în nici un fel, l-a scrutat îndelung cu privirea tulbure, fiind somnoroasă sau intrigată, cu ochii întredeschişi, dorind să se alarmeze dar nereuşind, chemându-şi fără forță îmbujorarea care în general o năpădea cu atâta uşurință, ca cel care aşteaptă sau nu ştie dacă năzuieşte ca mâinile acelea să nu se îndepărteze, ba chiar e curios să afle dacă îşi vor schimba poziția ori se vor deplasa spre altă zonă, de exemplu spre partea interioară a coapsei, care seamănă şi mai puțin cu umerii, acolo atitudinea protectoare poate deveni amenințătoare pentru cine este atins, sau poate să declanşeze exasperarea, totul depinde de zi şi de cine cu cine. Preț de un minut întreg – lung minut de tăcere absolută, căci nimeni nu vorbea –, mâinile lui Yanes nu se mişcară nici un milimetru, zăboviră liniştite acolo, fără măcar să mângâie sau să apese, aşezate pur şi simplu, aproape inerte, palmele acelea aveau să lase urmă roşie dacă mai stăteau mult şi poate ar fi fost greu să şi le dezlipească de piele. Banderilierul susținu privirea ochilor tulburi cu ai săi atât de depărtați, că îi dădeau un aer de curățenie şi ingenuitate. Nu trădau nimic prin ei înşişi, nu anticipau pasul următor, doar transmiteau seninătate. Şi totuşi, chipul acela putea fi citit, iar Berta ştiu că mai devreme sau mai târziu are să încerce necunoscutul – ah da, era un necunoscut –, o ştiu cu atâta certitudine, că dacă s-ar fi întâmplat contrariul, ar fi fost dezamăgită. Se strădui să se gândească la Tomás Nevinson, pe care îl iubea cu convingere, necondiționat, deliberat şi cu încăpățânare; dar nu i se păru că după-amiaza sau seara aceea ar fi avut vreo legătură cu el, sau că l-ar fi pus la îndoială, nu izbuti să vadă nimic în comun între iubitul îndepărtat, pe jumătate englez, şi situația aceea, într-un apartament din apropierea Pieței Las Ventas, cu un tânăr care cu siguranță acționa sau dorea să acționeze acolo, nu-i explicase ce însemna „independent“. Îşi zise că încă nu-şi recuperase nici simțul orientării, nici voința; că era încă tulburată sau amorțită de sperietura ecvestră, ori clandestină, ori polițistă, ori toate în acelaşi timp. Nu există nimic mai bun decât să crezi că ți-ai pierdut voința, că eşti la cheremul valurilor neîntrerupte şi al pendulării, că poți să te legeni şi să te laşi în voia lor; ori da, e încă şi mai bine să crezi că ți-ai oferit voința altcuiva, care trebuie să hotărască acum ce se va întâmpla.

Atunci Esteban Yanes, fără a-şi schimba expresia, susținându-i mereu privirea, de parcă ar fi vrut să fie atent la orice sclipire de contrarietate sau respingere, ca să dea înapoi, după minutul acela îşi permise prea mult, bărbat hotărât şi îndrăzneț. Însă îndată ce făcu mişcarea riscantă, izbucniră hohotele care erau atât

de frecvente la Berta şi care îi atrăgeau atâtea simpatii, poate i se părea ilar să se afle în punctul acela de neimaginat cu o oră în urmă, poate datorită unei mulțumiri neprevăzute, cea pe care o aduce de obicei împlinirea unei dorințe încă neformulate şi nici mărturisite, căci se descoperă ca dorință doar când este pe cale de a se împlini. Râsul Bertei chemă la rândul lui zâmbetul african al banderilierului, care invita la intimitate imediată şi părea să alunge orice pericol şi care se prefăcu numaidecât în noi hohote. Astfel că râseră amândoi în clipa în care Yanes, cu încetineală, dar fără altă avertizare în afară de încetineala aceea, îşi duse o mână la îmbietoarea umflătură sau îmbietoarea colină, adică la vârful chiloților contemplat deja după bunul plac, pe care cu un deget îi dădu uşor la o parte, ca să-l pună sub pânza umedă. Niciodată nu ajunsese Tom Nevinson până acolo, în momentele de mare îndrăzneală degetul său arătător se oprise pe material, fără a cerceta dincolo de el şi fără a se mişca, din respect sau de teamă, ori ştiind prea bine ce tineri sunt amândoi, ca să amâne, îngrozit de lucrurile ireversibile. Dar Berta era din carne întrebătoare, încât observă o diferență şi dădu bun venit noutății. Din cele patru obiecte de îmbrăcăminte pe care le păstrase, fata pierdu curând încă trei, întinzându-se pe canapea; păstră doar unul, pe care nu era nevoie să şi-l dea jos, nici nu avea chef să şi-l dea jos.

Poliția secretă a regimului franchist
Membri ai Brigăzii Politico-Sociale

II

Din când în când, Berta Isla îşi amintea de Esteban Yanes, atât în perioada previzibilă şi normală a mariajului său, cât şi în cea anormală, cea în care n-a ştiut prea bine la ce să se aştepte, cea în care nu ştia dacă soțul ei, Tom Nevinson, fusese admis sau nu printre morți, dacă respira acelaşi aer ca ea în vreun loc îndepărtat şi tainic, sau dacă de mult nu mai răsufla, fusese expulzat de pe pământ sau primit de el, adică îngropat sub suprafața lui, la doar câțiva metri de unde ni se aşază picioarele, de unde mergem cu nepăsare, fără a ne gândi nicicând ce ascunde. Ori poate aruncat în mare sau într-un estuar sau lac, într-un fluviu imens: când nu se cunoaşte soarta unui corp, apar şi reapar presupunerile cele mai absurde şi nu e greu să-ți închipui întoarcerea sa. Întoarcerea celui viu, se înțelege, nu a cadavrului, nici a fantomei. Nu acestea consolează sau interesează, poate doar pe spiritele perturbate de incertitudine sfâşietoare sau de nonconformism.

Din după-amiaza aceea de ianuarie, nu l-a mai văzut pe banderilierul „independent“. Acesta i-a explicat că aşa erau numiți cei care nu erau stabili, cei care nu făceau parte din echipa fixă a nici unui toreador (sau doar ocazional, ca suplinitori), ci lucrau pe cont propriu, acceptând ofertele care se iveau şi le conveneau, ici pentru patru coride, colo pentru două, dincolo pentru una singură, dincoace pentru toată vara. De aceea nu obişnuiau să acopere sezonul din America Latină, cel invernal, şi n-aveau de lucru de la sfârşitul lui octombrie până în martie, aproximativ.

Esteban Yanes îşi petrecea lunile acelea antrenându-se şi perfecționându-se câteva ore pe zi şi ducând o viață inactivă în restul timpului, plimbându-se prin baruri şi restaurante frecventate de colegii săi şi de personalitățile şi delegații care rămâneau pe partea aceasta a Atlanticului, lăsându-se văzut şi străduindu-se să fie reținut de cei care puteau să-l angajeze mai târziu. Aşa îi mergea bine, era solicitat şi câştiga destul ca să „hiberneze“, cum se spune, adică, pentru a-şi distribui economiie şi a-şi permite să nu primească nici un *duro* până când activitatea taurină revenea, pe la Sfântul José, aproximativ.

Berta Isla înțelese numaidecât, când stătură de vorbă după pierderea deloc traumatizantă şi nu tocmai spectaculoasă a virginității – puțin sânge, durere minimă, de scurtă durată şi nebănuită plăcere pentru aduceri aminte –, că, oricât de mult ar fi putut Yanes s-o atragă fizic, ba chiar şi datorită caracterului, căci era un bărbat sigur pe el şi liniştit, cu umor, agreabil, nicidecum ignorant, cititor înverşunat, deşi dezordonat şi rătăcitor, cu o conversație ciudată, lumile lor erau prea îndepărtate şi nu era cu putință să le concilieze, nici măcar să le facă să coincidă în spațiu şi timp. Posibilitatea de a reduce relația la sporadice întâlniri sexuale nu i se păru acceptabilă, nu doar că aceste reduceri sunt greu de gestionat şi te trezeşti cu obligații tacite, şi orare, şi reclamații, ci pentru că, după seara aceea care îi adusese cele două sângerări, nu i s-au schimbat cu nimic sentimentele față de Tomás Nevinson, nici siguranța că locul îi era alături de el, când el avea să-şi încheie studiile britanice şi totul avea să reintre pe făgaşul normal, adică, cel din Madrid. Tom era pentru ea ceea ce primește numele „dragostea vieții mele“ în cugetul multor oameni, chiar dacă nu folosesc şi nici nu pronunță numele acesta, nume pe care îl acordă adesea unui ales când viața e abia la început şi nu au habar câte iubiri le va hărăzi şi nici de cât de lungă va fi.

Totuşi, Berta n-a uitat întâmplarea aceea, nimeni nu o uită, oricât de eterică ar fi. Nu i-a dat telefonul ei lui Esteban Yanes, nici el ei pe al lui. Nu a acceptat s-o însoțească în taxi până acasă, cum dorea banderilierul, cu toate că era destul de târziu când Berta şi-a recuperat aproape toate obiectele de îmbrăcăminte şi s-a îndreptat spre o gură de metrou, cu un plasture la genunchi şi fără ciorapi, pentru că tânărul nu a coborât să-i cumpere unii noi. Astfel, Yanes nu a ştiut unde locuieşte şi, deşi nu foarte comun, numele de familie Isla apărea de vreo cincizeci de ori în cartea de telefoane, nu avea cum să sune la fiecare Isla să-şi încerce norocul. Doar ea putea încerca să reia legătura prezentându-se în apartamentul lui Yanes sau trimițându-i un bilet şi, cu toate că era măgulitor să poată conta pe această posibilitate şi pe această capacitate de inițiativă, s-a abținut să facă ceva de felul acesta. Iar după câțiva ani a presupus că nici nu mai locuia acolo, că probabil se mutase şi poate se căsătorise, ba chiar plecase din oraş. Încât s-a limitat să păstreze amintirea ca pe un refugiu, ca pe un loc din ce în ce mai nebulos şi mai îndepărtat, dar privilegiat şi după care tânjea vag, unde să se transfere, când ar fi vrut, cu atotputernica minte, ca cel care se consolează spunându-şi că, dacă a existat o vreme de nepăsare şi de improvizație, de frivolitate şi capriciu, trebuie să mai existe încă pe undeva, deşi e greu să se întoarcă în ea altfel decât cu memoria care se diluează şi cu gândul statornic care

nu înaintează şi nici nu dă înapoi: se întoarce, doar, la aceeaşi scenă care se repetă imuabilă de la primul până la ultimul detaliu, până când dobândeşte caracteristicile unui tablou, mereu identic, fără dezvoltare şi fără alterare, exasperant. Aşa vedea ea întâlnirea aceea din tinereţea ei timpurie, ca pe un tablou. Ciudat era că, pe măsură ce trecea timpul şi toate trăsăturile se estompau în absenţă, trăsăturile tânărului banderilier, pe care îl văzuse doar atunci, se amestecau în mintea ei şi se confundau cu ale la fel de tânărului poliţist călare, pe care îl întrevăzuse o clipă când fugea şi poate îl contemplase nemişcată un minut, când el îşi ţinea bastonul de-a curmezişul pe încheietura mâinii, clătinându-se, şi avea momente când nu mai ştia cu cine se culcase, cu cenuşiul sau cu banderilierul. Mai bine zis, ştia prea bine că începutul vieţii ei sexuale se produsese cu cel din urmă, dar îi distingea chipul din ce în ce mai puţin, sau al lui şi al călăreţului se ascundeau reciproc sau se juxtapuneau ca două măşti interşanjabile: ochii albaştri şi ochii depărtaţi aproape de culoarea prunei, dantura cu viaţă proprie şi chipul de ţăran meridional, sprâncenele groase şi nasul mare şi drept, cascheta îndesată pe cap şi pălăria cu bor strâmt care ascundea un păr des, toate acestea alcătuiau un ansamblu inclus în aceeaşi zi aventuroasă.

Îşi amintea, în schimb, limpede de degetul vârât sub pânza fină şi de tatonările şi mângâierile care au urmat, de săruturile mai degrabă sârguincioase sau nerăbdătoare decât pasionale, de rapida pierdere a tuturor obiectelor de îmbrăcăminte de către bărbat şi pierderea alor ei în afară de fustă, care nu constituia un obstacol; de strania senzaţie bine-venită că sexul unui individ – al oricărui individ, dar, în plus, pe acela nu-l cunoştea decât de o oră şi ceva – se introducea în al ei şi zăbovea acolo un răstimp în largul lui după prima sforţare, abia s-a mai împotrivit protejându-şi onoarea de pe vremuri. Pe atunci nu mai era prea multă, astăzi nici nu mai există onoare.

Cât despre Tomás Nevinson, şi-a început viaţa sexuală aşa cum se obişnuia în Anglia anului 1969. Fără să se gândească de două ori şi cu naturaleţe, aproape ca cel care îndeplineşte o formalitate pe care nu e bine s-o agravezi amânând-o, cu o colegă de facultate în faţa căreia nu s-a ruşinat şi căreia i-a urmat curând o fată din partea locului, muncitoare, el şi ele se înverşunau să nu dea importanţă acestor efuziuni şi să nu se simtă afectaţi nici în sensul rău, nici în sensul bun, erau timpurile aşa-numitei eliberări sexuale, când se răspândea ideea că abia dacă era vreo diferenţă între a se culca cu cineva şi a bea o cafea în compania sa, erau

activități de rang asemănător şi nu avea de ce să lase una mai mult decât cealaltă urme şi mâhnire. (Deşi din una nu rămân amintiri şi din cealaltă da, pentru totdeauna, oricât de vagi şi de estompate ar deveni; sau cel puțin există certitudine despre faptă, sau poate înseamnă doar cunoaştere şi conştiință.) Nici el nu a văzut vreo contradicție între întâlnirile acestea de cearşafuri şi îndrăgostirea lui nestrămutată de Berta, nu i-au provocat nici cel mai insignifiant conflict interior. Pur şi simplu l-au făcut să-şi spună că în una din următoarele sale şederi la Madrid le va veni lor rândul să viziteze cearşafurile, era şi timpul, Spania a fost mereu puțin în urmă în privința modei şi îndrăznelii. Nu atât de mult pe vremea aceea: cunoscătorii se mândreau că sunt în pas cu vremurile, iar Tom şi Berta se mândreau că se numără printre ei. A avut importanță pentru viitorul lui a doua dintre aceste întâlniri, pentru că fata din partea locului nu a fost niciodată pe de-a-ntregul prezentă, însă nici nu a dispărut vreodată pe deplin în anii petrecuți la Oxford, nici măcar nu a dispărut odată cu propria moarte: o vedea din când în când la librăria unde lucra ca vânzătoare şi aproape de fiecare dată când se ducea, sfârşeau prin a-şi da întâlnire pentru seara aceea sau pentru următoarea, motiv din care el prefera să-şi răărească incursiunile în căutare de cărți vechi, cel puțin în magazinul acela. Tom abia dacă s-a întrebat care erau sentimentele ei, sau aşteptările în privința lui, dacă le avea. Tindea să creadă că nu, aşa cum nici el nu le avea în legătură cu Janet, acesta îi era numele. Ştia că are un iubit sau ceva asemănător la Londra, se vizitau la sfârşitul săptămânii. Considera de la sine înțeles că, pentru ea, el era doar distracție, uşurare sau compensație pentru absențele altuia, aşa cum era ea pentru el, ceva plăcut trebuie să găseşti prin locurile unde îți petreci cea mai mare parte a zilelor din obligație, chiar dacă temporar. El avea să se întoarcă la Madrid mai devreme sau mai târziu, era sigur, dar în nici un an de facultate n-a văzut-o pe Janet abandonându-şi locul de muncă şi mutându-se în capitală să locuiască cu iubitul acela, nici căsătorindu-se. Astfel că nu-i părea temporară şederea, la urma urmelor, Janet se născuse acolo şi crescuse cu farmec şi senzualitate.

Au contat totodată pentru viitorul şi studiile lui relația cu câțiva profesori sau *dons*, mai ales cu titularul Catedrei Regele Alfonso al XIII-lea de Studii Hispanice, şeful Departamentului de Spaniolă, cum s-ar fi numit într-o universitate americană, detaşat la Exeter College după ce fusese *fellow* al Universității Queen's, hispanistul şi lusitanistul Peter Edward Lionel Wheeler, om cu spirit pătrunzător şi cu prestigiu în creştere, deopotrivă afectuos şi sarcastic, despre care se zvonea că făcuse parte din Serviciile Secrete în timpul

războiului, ca atâția alții recrutați în vremurile acelea vitrege şi care apoi menținuse o colaborare la distanță – cu MI5, sau cu MI6, sau cu ambele – în zilele de pace aparentă, aceasta, spre deosebire de atâția care la încheierea luptei se limitaseră să revină la posturile lor civile, păstrând tăcerea obligatorie sub jurământ despre crimele ocazionale, sau mai degrabă sezoniere, legalizate şi justificate de situația de război; aceste paranteze ale țărilor, războaiele, aceste prelungite carnavaluri cu serioase riscuri mortale, sângeroase şi lipsite de orice farsă, în care se dă mână liberă cetățenilor, ba chiar sunt îndemnați şi instruiți – cei mai străluciți, cei mai inteligenți, cei mai abili şi capabili, iar astfel li se întăreşte caracterul – să comită sabotaje, trădări, înşelătorii, să întindă capcane, să-şi stăpânească sentimentele, să nu aibă scrupule şi să ucidă.

Se spunea că Peter Wheeler se supusese unui dur antrenament în 1941 în centrul de comandouri şi operațiuni speciale din Loch Ailort, pe coasta de vest a Scoției şi că acolo suferise un grav accident de automobil care i-a afectat parțial structura osoasă a feței. Aceasta îi fusese reconstruită la spitalul din Basingstoke, unde a stat patru luni, însă ca urmare a feluritelor operații îi rămăseseră două cicatrice imposibil de şters (doar că i se albeau lent, pierzându-se în paloare), una pe bărbie şi alta pe frunte, care nu-i ştirbeau câtuşi de puțin incontestabila înfățişare de cuceritor. Se povestea de asemenea că, aflându-se încă în convalescență, îi arseseră o bătaie straşnică, sub pretextul unui interogatoriu desfăşurat de foşti polițişti din Shanghai în Castelul Inverailort, rechiziționat de Marina Regală, de SOE sau Special Operations Executive, ca să-l întărească în eventualitatea că ar fi fost capturat într-o zi de inamic. În anul următor fusese numit director de securitate în Jamaica şi apoi fusese trimis în Africa Occidentală, unde a profitat de zboruri secrete ale RAF[3] ca să inspecteze de la mare înălțime detalii geografice care aveau să-i fie de folos pentru cărțile sale, *Intervenția engleză în Spania şi Portugalia în timpul lui Eduard al III-lea şi Richard al II-lea*, din 1955, şi *Prințul Henric Navigatorul: o viață*, începută în 1960; în Rangoon (Birmania), în Colombo (Ceylon), unde a obținut gradul de locotenent-colonel, şi în Indonezia, după capitularea Japoniei în 1945. Se spuneau multe poveşti, dar Wheeler nu vorbea niciodată despre nici una, având fără îndoială gura închisă şi din pricina jurământului de confidențialitate pe care îl depun cei care se ocupă cu spionajul şi cu activitățile sub acoperire, adică cei a căror existență nu va fi revelată nicicând, sau va fi negată întotdeauna. Ştia că circulă fabulații şi anecdote printre colegi şi studenți, dar le lăsa să se

răspândească, de parcă nu-l priveau. Iar dacă cineva îndrăznea să-l întrebe direct, făcea numaidecât o glumă, ori arunca o privire severă, după caz, şi schimba subiectul discuției spre *Cantar de Mío Cid*, *La Celestina*, traducătorii iberici din secolul al XV-lea sau Eduard Prințul Negru. Toate legendele acestea făceau din el o figură extrem de atrăgătoare pentru puținii studenți la care ajungeau, iar Tom Nevinson, care trezise de la început interesul profesorilor săi pentru excelentele sale aptitudini, chiar admirația, în măsura redusă în care profesorii îşi permit să admire un discipol, a fost unul dintre cei care au beneficiat cel mai mult de şoaptele şi bârfele rezervate în general doar „membrilor congregației“, numiți astfel în stil clerical, altfel spus, corpului profesoral. În plus, Tom era tipul acela de individ căruia oamenii tind să-i povestească lucruri fără ca el să-i tragă de limbă – era simpatic fără să-şi propună şi înțelegător, şi era un magnific ascultător, care cu atenția lui profundă îşi onora şi încuraja interlocutorul, dacă nu dorea cumva să-l evite şi atunci îl oprea brusc – şi să-i acorde toată încrederea, fără măcar să se întrebe de ce vorbesc atâta despre ei înşişi, sau de ce dracu' fac confidențe nepremeditate fără să le smulgă sau să le ceară nimeni.

Remarcabilele calități lingvistice i-au alertat curând pe tutorii săi şi, bineînțeles, pe fostul locotenent-colonel Peter Wheeler, care pe atunci nu împlinise încă şaizeci de ani şi adăuga excepționalelor sale însuşiri, minții curioase şi ascuțite, îndelungata experiență. Când a intrat la Oxford, Tomás stăpânea la perfecție majoritatea registrelor, intonațiilor, varietăților, dicțiilor şi accentelor celor două limbi familiare, vorbea o franceză aproape impecabilă şi o italiană foarte fluentă. Acolo nu doar că şi-a perfecționat extraordinar aceste două ultime idiomuri, ci, după ce a fost convins să se înscrie şi la limbi slave, în anul al treilea, în 1971 şi la nici douăzeci de ani, se descurca în rusă aproape fără şovăieli şi greşeli şi reuşea să se facă înțeles în poloneză, cehă şi sârbo-croată. S-a văzut că era supradotat în domeniul acesta, un geniu, ca şi cum ar fi păstrat capacitatea de adaptare a copiilor mici, ca să învețe toate limbile în care li se vorbeşte, să şi le însuşească şi să se lase pătrunşi de ele, căci pentru acei copii toate sunt limba lor, sau oricare ar putea să fie, după cum îi poartă vântul şi unde îi duce viața; ca să le rețină şi să le deosebească, rareori să le confunde sau să le amestece. Talentul lui de a imita s-a dezvoltat şi s-a diversificat când el şi-a dat toată silința în aceste studii, iar o vacanță de Paşte în care a renunțat să se întoarcă în Spania şi a străbătut Irlanda i-a dat posibilitatea de a se familiariza fără probleme cu principalele feluri de a vorbi de pe insulă (vacanțele acelea durau aproape cinci săptămâni). Pe cele din Scoția şi Țara Galilor, Liverpool, Newcastle, York, Manchester şi alte locuri le

cunoştea deja bine, după ce le auzise ici şi colo, de asemenea la radio şi la televizor, în timpul şederilor estivale din copilăria cea mai fragedă. Orice îi ajungea la ureche înțelegea cu uşurință, memora fără efort, apoi reproducea cu exactitate şi artă.

Tomás Nevinson rămase la Oxford un al patrulea an şi prevedea să se întoarcă în Spania pentru totdeauna la douăzeci şi unu de ani sau aproape, cu examenele finale promovate cu cele mai bune note şi *Bachelor of Arts* în buzunar. Atunci totul mergea mai repede şi mai eficient decât acum, contrar a ceea ce se crede, iar tinerii se simțeau adulți la o vârstă fragedă, se simțeau gata să înfrunte probleme, să se antreneze din mers şi să se cocoațe în spinarea lumii. Nu existau motive ca să aştepte sau să se lase pe tânjală, iar a încerca să prelungească adolescența sau copilăria, cu blajinele ei şovăieli, părea tipic fricoşilor şi celor slabi de înger, de care pământul e astăzi atât de plin, încât nimeni nu-i mai vede ca atare. Sunt norma, o omenire protejată excesiv şi leneşă, apărută într-un răstimp scurt, după secole caracterizate, dimpotrivă, de activitate, nelinişte, cutezanță şi nerăbdare.

Wheeler era foarte competent în materie de spaniolă, cum era normal, ținând cont de specialitatea şi eminența sa, însă se dovedea nesigur când trebuia să scrie, astfel că atunci când termina un text destinat să fie publicat în această limbă îi cerea lui Tom, ca vorbitor nativ din cercul său de apropiați, să-l citească, să-i semnaleze posibile imperfecțiuni sau stângăcii şi să-i retuşeze formulările care, deşi corecte, erau lipsite de eleganță sau improprii castilienei. Tomás îl ajuta cu plăcere şi mândrie: se deplasa până acasă la el, lângă râul Cherwell, unde Wheeler, văduv de multă vreme, locuia cu o menajeră care se ocupa cu gospodăria şi împreună revizuiau scrierile. (O moarte misterioasă cea a îndepărtatei soții: pe ea o menționa uneori, Valerie se numea, dar despre moarte, despre circumstanțele şi cauzele ei nu povestea şi nu spunea nimic, nu avea nimeni habar de nimic, în mod straniu, în oraşul acela, pe cât de înclinat să creeze şi să păstreze secrete, pe atât de doritor să le descopere şi să bârfească pe seama lor.) Tom le citea cu voce tare, tutorele său le asculta bucuros, se opreau de fiecare dată când ceva scârțâia, mai ales când primului i se părea astfel. Pentru el era o onoare să-l viziteze şi să petreacă timp cu el în intimitate, ca să nu mai spunem că era cel dintâi care îi cunoştea contribuțiile noi, chiar dacă se refereau la chestiuni erudite, care îl interesau prea puțin.

Într-unul din cazurile acestea, când începea Trinity sau al treilea fals trimestru, au făcut o pauză şi Wheeler i-a oferit de băut; în ciuda tinereții lui Tom, n-a

ezitat să-l servească cu un gin tonic ca să-i țină companie. Wheeler şi-a trecut câteva clipe unghia degetului mare pe cicatricea din bărbie, un gest obişnuit la el, era ca şi cum şi-ar fi mângâiat-o. Semnul începea aproape de colțul stâng al gurii şi cobora vertical, sau puțin în diagonală, până la marginea bărbiei, ceea ce dădea senzația că partea aceea a feței nu zâmbea niciodată (deşi o făcea) şi îi dădea un aer uşor posomorât sau sumbru. Ştiind fără îndoială lucrul acesta, avea tendința să ofere profilul drept, dacă putea. De data aceasta nu i-a păsat, totuşi; îl privea pe Tomás în față, de parcă nu s-ar fi putut abține să scruteze totul cu neîncredere, făcându-şi mici ochii albaştri şi atât de pătrunzători, că aruncau scântei, încât albastrul părea să se metamorfozeze în galben, de parcă ar fi fost ai unui leu moleşit de somn, dar în alertă, ori poate ai altei feline. Avea părul des, ondulat şi foarte alb, iar când zâmbea sau râdea i se vedeau dinții uşor spațiați, ceea ce îi dădea un aer malițios. Nu-i lipsea malițiozitatea, cu siguranță – a celui prea inteligent ca să nu perceapă frecventa comicitate a oamenilor, cu atât mai ilari cu cât sunt mai solemni, mai severi sau mai însuflețiți –, dar nici o blândețe de fond. Probabil că făcuse destul rău în viața lui şi nu era dispus să continue, fără ca măcar să merite, folosul să fie mare şi să compenseze daunele. La urma urmelor, nu ştii niciodată dacă faci rău cuiva, până nu se încheie povestea, iar asta durează.

– Te-ai gândit ce-ai să faci, Tomás? Când termini. Înțeleg că vrei să te întorci în Spania. Îi plăcea să-i folosească numele spaniol, chiar dacă de cele mai multe ori vorbeau în engleză. Acolo nu vei avea prea multe opțiuni. Să lucrezi în învățământ, la vreo editură, sau ce, să intri în politică? Mai devreme sau mai târziu, are să moară Franco şi presupun că vor exista partide, dar cine ştie când şi cum vor fi aceste partide. Fără tradiție, va fi totul improvizat şi haotic. Asta dacă nu se iau la bătaie ca la Saint Quintin, cum spuneți voi în spaniolă[4].

Această ultimă frază a rostit-o în spaniolă, fireşte.

– Nu ştiu, *professor*. La Oxford, acesta este un mod de adresare şi un titlu, li se spune „*professor*“ doar profesorilor universitari titulari, niciodată altor cadre didactice, oricât de extraordinare ar fi. Să intru în politică, atâta vreme cât e dictatură, nici nu-mi trece prin cap. Ce interes aş avea să devin marionetă, iar pe deasupra să-mi pătez mâinile? Iar să mă gândesc la timpurile când nu va mai fi aşa… E mai mult decât prematur, adevărul e că nici nu putem să ne închipuim. Când lucrurile se eternizează, te împiedică să-ți imaginezi viitorul, nu? Nu ştiu, voi vorbi cu tatăl meu şi cu Mr Starkie. S-a întors la Madrid, după ce a petrecut

câțiva ani în America şi, cu toate că s-a retras, îşi păstrează influența. Poate se iveşte ceva la British Council, apoi vom vedea.

Imediat apăru maliţiozitatea:

– Ah, bietul Starkie, a zis. Pesemne că îmi face încă voodoo, cu un păpuşoi pe care-l încărunțeşte treptat. El şi un important hispanist de la Glasgow, Atkinson, au concurat pentru postul meu în 1953, la moartea lui Entwistle. Catedra Alfonso al XIII-lea a încăput pe mâna unuia de treizeci şi nouă de ani, cu puține publicații în comparație cu ei, şi nu s-au resemnat niciodată. Evident că bietul Starkie pierduse prea mult timp cu studiile despre gitani şi nu ştiu dacă lucrul ăsta era văzut cu ochi buni la Oxford pe atunci, ştii că era un loc exclusivist, cu clasă, a adăugat cu alt zâmbet, pentru că la începutul anilor şaptezeci era aproape ca în secolul al XVIII-lea, sau chiar ca în al XIV-lea. Măcar i-a fost de folos ca să învețe voodoo, sau nu îl practică ei? Oricum ar fi, nu l-au ajutat prea mult în cazul meu blestemele, sau ce se obişnuieşte. Dar, în sfârşit, viitorul va fi plictisitor şi sărac, Tomás, dacă va depinde de ceea ce îți oferă Don Gypsy. Ți-ai irosi calitățile. (Se putea presupune că existau încă resentimente reciproce, între vechii adversari.) Dacă ai rămâne în Anglia, în schimb, ți s-ar deschide toate uşile după ce ai trecut pe aici în mod atât de strălucit: finanțe, diplomație, politică, firme, ba chiar şi universitatea, dacă ai dori. Deşi eu nu te văd aici, ținând cursuri şi cercetând. Tu eşti bărbat de acțiune, am eu impresia, năzuieşti să intervii în lume direct sau indirect. Ai dublă naționalitate, nu-i aşa? Sau nu o ai? Dacă nu o ai, eşti britanic, sper. Aici ai face carieră în orice ai dori. Ce ai studiat e secundar. Cu dosarul tău, vei fi bine primit peste tot. Se vor aştepta să fii pregătit în orice alegi.

– Vă mulțumesc pentru încredere, *professor*. Dar viața mea e acolo. Acolo m-am născut şi acolo mă imaginez.

– Viața oricui este pe oriunde; este unde se duce; este unde cade, îi răspunse Wheeler concis. Îți amintesc că eu m-am născut în Noua Zeelandă şi spune-mi ce importanță are asta. Dat fiind talentul tău la limbi străine şi la imitație, continuă, te-ai gândit să te faci actor? Bineînțeles că e nevoie de ceva mai mult decât aceste abilități şi nici nu cred că te atrage ideea de a te urca pe o scenă seară de seară, să repeți mereu acelaşi lucru, în schimbul unor ovații care ți s-ar părea curând monotone. Asta nu modelează lumea. Nici să-ți petreci viața turnând filme ici şi colo, filmările sunt foarte lente. Şi la urma urmelor, pentru ce: ca să fii un idol al unor oameni fără discernământ, care îl adoră în aceeaşi măsură pe Olivier sau pe un dobitoc de californian?

Da, exclusivismul de la Oxford ținea de trecut, era evident. Wheeler, în orice caz, făcea parte din vechea şcoală, rămăsese cu ideea că Laurence Olivier era cel mai mare actor în viață, când nimeni nu-l mai considera astfel, nici măcar în orgolioasa lui patrie.

Tom râse. Era fără îndoială agitat – o agitație nedesluşită, din cele care se domolesc cu timpul –, dar nu ca bărbații de acțiune, așa cum se înțelege expresia aceasta în mod normal. Nu era destul de aventuros, nici destul de ambițios, ori încă ignora că este şi nu simțea nici tentația, nici necesitatea de a fi. Cel puțin, la vârsta pe care o avea atunci, nu credea că va avea posibilitatea de a interveni în lume, cum spusese Wheeler, din nici un loc. În realitate, nu credea că o va avea aproape nimeni, nici măcar marii specialişti în operații financiare, oamenii de ştiință sau guvernanții. Primii puteau să se confrunte cu vicisitudini şi cu concurență brutală, să dea greş şi să se ruineze; cei din a doua breaslă puteau să se înşele, iar destinul le era să fie combătuți sau depăşiți mai devreme sau mai târziu; cei din a treia treceau, cădeau şi erau uitați (adică, democrații; până şi Churchill pierduse în 1945, după glorioasa sa ispravă), iar îndată ce lăsau fotoliul gol, veneau alții să le şteargă faptele şi erau puțini cei care îşi aminteau de ei după câțiva ani sau după câteva luni (cu câte o rară excepție, ca însuşi Churchill). Îl amuză că cineva atât de inteligent şi cu atâta experiență ca Wheeler se folosea de acest concept; dădea dovadă de o oarecare naivitate, din punctul lui de vedere tineresc. Este caracteristic tinerilor să se creadă mai *blasés* şi mai informați decât toți, inclusiv decât mentorii lor.

– Nu, nu mă văd actor, sincer. Cu atât mai puțin ca Olivier, celor din generația mea ni se pare învechit.

– Ah, da? E învechit? Scuză-mă, nu mă duc prea mult la cinema şi la teatru. Era doar un exemplu, nu contează.

– Ce modelează lumea, *professor*? îl întrebă Tomás, căci fusese atent şi la fraza aceea; se aştepta ca Wheeler să spună lucrurile arhicunoscute, marii specialişti în operații financiare, oamenii de ştiință şi guvernanții, poate şi militarii, capabili s-o distrugă cu armele lor. Nu actorii, nici profesorii universitari, de acord, se grăbi să încuviințeze. Nici filosofii, romancierii sau cântăreții, presupun, oricât i-ar imita mulți tineri în mod isteric pe cei din urmă şi oricât ar schimba ei unele obiceiuri, uitați-vă ce s-a întâmplat cu Beatles. O să ne treacă, şi pe de-a-ntregul. Iar televiziunea e prea tâmpită în general, cu toată influența ei. Cine o modelează, atunci? Cine are posibilitatea s-o facă?

Wheeler îşi schimbă poziția pe scaun, îşi puse cu eleganță picior peste picior (era foarte înalt, extremitățile îi erau lungi) şi îşi mângâie din nou cicatricea de pe bărbie cu unghia, părea că îi place să străbată șanțul care existase cândva şi care nu mai exista, pesemne că era netedă şi fină la pipăit, vechea fantasmă a unei tăieturi brutale sau a unei răni grave.

– Bineînțeles că nimeni n-o modelează singur, Tomás, şi nici în companie. Dacă există ceva care caracterizează şi uneşte majoritatea oamenilor (iar când spun asta, mă refer la toți cei care au trăit pe pământ din timpuri imemoriale), este faptul că pe toți ne influențează universul, fără ca noi să-l putem influența pe el deloc, sau foarte puțin. Deşi credem că facem parte din el, deşi suntem în el şi ne trudim să schimbăm vreun detaliu de-a lungul vieții noastre, în realitate suntem alungați din univers, cum spune povestirea aceea celebră despre omul care s-a şters din lume doar mutându-se pe altă stradă şi păstrând tăcere în privința asta.

„*Outcasts of the universe*“, aceasta a fost expresia pe care a folosit-o în engleză şi a repetat-o, de parcă i-ar fi dat de gândit faptul că nu şi-o mai amintise de mult. „*Outcasts of the universe*.“ Tomás nu ştia la ce povestire făcea aluzie, dar nu vru să-l întrebe, ca să nu-l întrerupă. Într-un fel sau altul, expunerea îl interesa.

Cu nimic n-o alterează suprimarea sau naşterea noastră, parcursul nostru cumpătat, existența noastră, apariția noastră hazardată şi nici inevitabila noastră nimicire. Nici o faptă, nici o crimă comisă, nici vreuna zădărnicită, nici un eveniment. În ansamblu lumea ar fi aceeaşi fără Platon sau Shakespeare, fără Newton, fără descoperirea Americii sau fără Revoluția Franceză. Nu fără toate în acelaşi timp, probabil, însă da fără unul singur dintre aceşti indivizi sau fără unul dintre aceste episoade. Tot ce s-a întâmplat ar fi putut să nu se întâmple şi totul ar fi la fel, în esență. Ori s-ar fi întâmplat în alt mod, pe ocolite, indirect, ori mai târziu, ori cu alți protagonişti. Nu contează, nu putem duce dorul lucrurilor care nu s-au întâmplat, te asigur că europeanul din secolul al XII-lea nu regreta Noul Continent, nici nu-i simțea inexistența ca pe o amputare sau o pierdere, aşa cum am simți-o noi după ce l-am avut cinci sute de ani. Ca pe un cataclism.

– Atunci? De ce îmi vorbiți despre a modela, dacă nimic şi nimeni nu o face, *professor*?

– Nu, nimeni nu o face, în afară de criminalii în masă şi nici unul dintre noi nu vrea să fie ca ei, nu? Dar există grade. Pe toți ne influențează universul, fără să putem interveni în el, nu-i putem răspunde nici cu o zgârietură. În plus, pe nouă sute nouăzeci şi nouă la mie, îi poartă de colo până colo, îi zdruncină, îi tratează

sau îi priveşte ca pe un balot, nici măcar ca pe un subiect dotat cu o minimă voință sau cu o vagă capacitate de decizie. Bărbatul din povestire a optat pentru a deveni un balot, nici mai mult, nici mai puțin; nu încape îndoială că era dinainte, un londonez insignifiant. Sau poate, într-o mică măsură, a încetat să fie, exact când a renunțat la martori, s-a făcut invizibil şi s-a şters: a luat hotărârea de a dispărea pentru soție şi pentru apropiați, de a pleca şi de a se sustrage. E ceva. Însă, fără a ajunge la extrema aceasta paradoxală, există măsuri: omul care stă în casă este mai exilat decât cel care iese; cel care acționează este mai puțin decât cel care zăboveşte liniştit, cu toate că acela are să-şi irosească efortul. Un actor sau un profesor universitar este mai mult decât un politician sau un om de ştiință. Aceştia încearcă măcar să-l tulbure puțin, să-i răvăşească o şuviță de păr, să-i modifice expresia, să-l facă să-şi arcuiască o sprânceană în fața îndrăznelii.

Şi Wheeler îşi arcui sprânceana stângă cu ursuzenie, de parcă ar fi imitat un univers foarte rece, dar uşor ofensat.

– Ce îmi sugerați? Să intru în politică? Să devin om de ştiință? Nu am formația necesară pentru cea din urmă profesie, dumneavoastră ştiți; nici calități, nici răbdare pentru prima. Iar în Spania, pe deasupra, nu există politică, ci doar ordine ale generalisimului.

Wheeler râse arătându-şi dinții puțin spațiați şi îngustându-şi ochii gălbui, şi amabila maliționitate puse stăpânire pe chipul său.

– Oh nu, nu o lua atât de ad litteram. Nu îți sugerez asta, câtuşi de puțin. Nu ei sunt cei care modelează cel mai mult, ca să continuăm cu verbul acesta exagerat. Modelează mai mult cei care nu sunt expuşi, cei care nu sunt la vedere, ființe necunoscute şi opace, despre care nu ştie nimeni. Ca bărbatul acela ascuns din poveste, doar că în loc să vegeteze pasivi, uneltesc şi trag fire din umbră. Toată lumea ştie cine sunt guvernanții, ba chiar şi posesorii marilor averi, militarii cu grade de comandă, oamenii de ştiință cărora li se datorează progrese năucitoare. Uită-te la îndepărtatul doctor Barnard, sud-african. A devenit o celebritate mondială de când a realizat primul transplant de cord uman. Uită-te la generalul Dayan din Israel, altă țară căreia nu i se acordă prea multă atenție, şi totuşi, acum tot globul îi cunoaşte chipul, cu peticul pe ochi şi cu chelia. Persoanele remarcabile sunt acum atât de expuse, că tocmai supraexpunerea le anulează, iar în viitor vor fi şi mai expuse. Nu vor putea să facă nici un pas fără să fie urmărite de ziarişti şi cameramani, fără să fie supravegheate, iar astfel nu se poate modela nimic. Nimic nu are valoare fără mister, fără penumbre şi ne

îndreptăm spre o realitate fără tenebre, aproape fără clarobscururi. Tot ce este cunoscut este menit să fie înghițit şi să devină trivial, în goana mare, şi prin urmare să nu aibă adevărată influență. Ceea ce este vizibil, ceea ce este spectacol de domeniul public, nu schimbă niciodată nimic. Forma universului nu s-a modificat câtuşi de puțin, contrar a ceea ce crede lumea, pentru că, acum vreo doi ani, trei astronauți s-au dus spre Lună. Totul continuă să fie identic după aceasta, n-a schimbat nimic în viața nimănui, să nu mai spunem în funcționarea şi configurația universului. S-a retransmis la televizor isprava, iată dovada definitivei sale irelevanțe. Lucrurile decisive nu se arată niciodată, nici măcar nu se comunică, sau nu în momentul în care se petrec; dimpotrivă, se ascund şi se trec sub tăcere pentru totdeauna, sau pentru mult timp: dacă cumva se povesteşte, nu mai interesează, când este trecut îndepărtat, iar pe oameni îi doare în cot de trecut, cred că nu îi afectează şi că nu poate să se schimbe, iar în acest ultim aspect au dreptate. Iată: operațiunile cele mai importante din război, cele care au fost fundamentale pentru a-l câştiga, sunt cele care se ignoră şi care nu au ieşit niciodată la iveală, nu figurează în anale şi nu există nici o urmă a lor. Cele care chiar se dezminte că s-ar fi efectuat, cu impasibil şi recomandabil cinism, dacă apare vreun zvon în presă, ori îşi dă drumul la gură vreun înfumurat; încălcându-şi jurământul, pe de altă parte. Cei care acționează în umbră şi în spatele celorlalți nu cer şi nici nu au nevoie de recunoaştere; aceştia sunt cei care tulbură mai mult universul. În măsură redusă, fireşte. Dar măcar îl fac să se simtă puțin incomod pe fotoliul lui şi să adopte altă poziție. Este maximul la care poate aspira un individ, ca să nu ajungă un regretabil exilat total.

Wheeler se mişcă din nou pe fotoliu, îşi coborî piciorul de deasupra, schimbându-şi poziția. Hotărâse să interpreteze rolul universului său imaginat.

– Îmi închipui că vorbiți din proprie experiență, observă cu prudență Tom Nevinson. Ştiți, probabil, că circulă poveşti despre activitățile dumneavoastră trecute, nu toate academice…

– Da, bine. Din fericire, nu toate academice. Imensa majoritate sunt false, nu-ți face griji. Legende de robă şi tocă, pentru a face mai plăcute plicticoasele noastre *high tables*.

Aşa se numesc la Oxford cinele cele mai pompoase din *colleges*.

– Da, dar tocmai mi-ați elogiat secretul, dacă nu înțeleg greşit. Secretul ca formă supremă de intervenție în lume. Şi unul dintre lucrurile care se consideră sigure este că dumneavoastră ați lucrat pentru Serviciile Secrete.

Wheeler elimină aer printre dinți, cu un amestec de ironie şi nerăbdare, de

parcă ar fi spus „Ce chestie“ sau „Ce prostie“. Sau poate că perfectul compus folosit de Tomás nu i se părea timpul potrivit.

– Şi cine n-a lucrat, pe vremea aceea când s-a recurs până şi la ultimul bărbat, până şi la ultima femeie, bineînțeles? Unii au plătit-o foarte scump. Păstră tăcere un moment, ca şi cum şi-ar fi amintit de cineva. Tom se întrebă dacă Valerie, soția moartă pe care o menționa foarte puțin, fusese una dintre ei, dintre cei care o plătiseră foarte scump. Nu e nimic extraordinar. Bine, ca să fim exacți: cine n-a lucrat, dintre cei care erau buni mai degrabă pentru asta decât ca să piloteze avioane sau să facă parte dintr-un echipaj, sau să lupte pe front. Eu nu aş fi fost prea util la aceste treburi. Şi în schimb există persoane dotate pentru activități obscure şi ascunse. Majoritatea nu sunt, de fapt: nu au cunoştințele necesare sau nu ştiu limbi străine, sunt transparenți şi incapabili să se prefacă, ori au prea multe scrupule şi le lipseşte sângele-rece şi răbdarea, iar în timp de război nu se pot irosi oamenii trimițându-i să se ocupe de ceva ce nu li se potriveşte. Asta ați făcut voi, spaniolii, în mod tradițional. Deodată îl consideră spaniol pe Tom, în general îl lua drept britanic. Începând cu acordarea conducerii unor incompetenți absoluți, un obicei înrădăcinat, care persistă încă: dictatorul ăla al vostru e un inept, doar că o disimulează cu înverşunare, ca toți ceilalți. Dacă n-am fi fost noi în Războiul Peninsular, în sfârşit, ați fi încă invadați…

Aşa este numit în Anglia Războiul de Independență împotriva lui Bonaparte. Tom nu se simți ofensat, la urma urmelor se considera din ambele țări.

– Ah da, talentul strategic al lui Wellington şi toate alea, zise, pentru a evita un *excursus*.

Îl evită, pentru că Wheeler reveni la cele anterioare:

– Şi acum e nevoie de voi, de cei dotați, să nu crezi că nu. Şi pe timp de pace aparentă. Pacea, din nefericire, este întotdeauna doar aparentă şi tranzitorie, o prefăcătorie. Starea naturală a lumii este cea de război. Adesea deschis, iar când nu, este latent, sau indirect, sau pur şi simplu amânat. Există părți mari din omenire care încearcă mereu să facă rău altora, ori să le smulgă ceva, încât mereu domnesc ranchiuna şi divergențele, iar dacă nu domnesc, se pregătesc şi stau la pândă. Când nu e război, e amenințarea lui şi ce puteți să faceți voi, dotații, este să-l mențineți în faza aceasta, în cea de amânare, în cea de simplă amenințare. În faşă şi fără să se declanşeze. Sunteți capabili să-l preîntâmpinați, sau măcar să distrageți atenția şi să-l întârziați pentru cei care sunt acum în viață, să faceți să izbucnească mai târziu, când alții l-ar îndura şi poate vor fi alți noi dotați ca să-l

devieze din nou. Şi aceasta înseamnă să intervii în univers, Tomás. Uşor. E ca şi cum l-ai obtura şi l-ai opri… provizoriu, ți se pare puțin?

Tomás Nevinson era un băiat inteligent şi simpatic, dezgheţat, glumeț, ba chiar plăcut, dar nu pătrunzător, în tinerețe, când încă nu luase hotărâri importante şi nu se preocupase să afle cărei clase de indivizi îi aparținea. Superficialitatea cu care privea în afara şi înlăuntrul său îl împiedica, împreună cu opacitatea şi reticența care se ascundeau în spatele ei. Cum am mai spus, nimeni nu vedea limpede prin el, nici măcar el însuşi, iar pe deasupra, nimeni nu încerca. Era una dintre persoanele cu excepționale facultăți şi calități, care nu ştiu ce să facă cu ele, dacă nu sunt instruite şi nu li se spune la ce sunt bune. Dacă era îndrumat la studii, era un student excepțional şi poate ar fi năzuit ca cineva să exercite aceeaşi funcție didactică pe celelalte terenuri ale vieții, mai ales pe cele personale şi practice. Îşi dădu seama că Wheeler era gata să-şi asume acest rol în seara aceea – poate încerca să vadă prin el, ori reuşise şi îi întrezărise viitorul – şi îi făcu plăcere să-l poată avea drept călăuză; dar încă nu fu capabil să înțeleagă, nici măcar să ghicească ce îi propunea, ce drum îi sugera cu divagațiile acelea, pe unde îl invita să pătrundă.

– Nu vă înțeleg, *professor*. Nu ştiu despre ce îmi vorbiți. Ştiu că dumneavoastră, la Oxford, folosiți subînțelesuri şi, prin urmare, puține cuvinte, ambigue, insinuări care sunt numaidecât captate în sensul lor. E adevărat că eu sunt de câțiva ani buni aici, tot vin şi plec, dar țineți cont de originea mea. În Spania trebuie să vorbeşti clar, ori lumea nu pricepe nimic. Mă includeți între cei dotați, cum îi numiți, însă nu am habar la ce calități vă referiți, pe care vă imaginați că le posed. Nu ştiu cum aş putea să mă număr printre cei capabili să amâne un război, nici mai mult, nici mai puțin.

Wheeler scoase un oftat care trăda o oarecare nerăbdare. Credea, probabil, că fusese transparent şi explicit, cu expunerea sa.

– Să vedem, Tomás. După părerea ta, ți-am elogiat secretul, iar tu mi-ai amintit zvonurile care circulă despre trecutul meu. Ai un talent ieşit din comun la imitat şi la limbi, te pot asigura că n-am mai văzut niciodată pe cineva cu o asemenea abilitate, şi asta fără să fi făcut vreun antrenament specific, spre deosebire de mulți alții, pe care i-am cunoscut în timpul războiului şi după aceea, da, chiar şi după aceea. Ce crezi că îți sugerez? Aici ai fi foarte util. Ne-ai fi extrem de util.

Tom Nevinson izbucni în râs, în parte pentru că nu-i venea să creadă, în parte pentru că îl amuza cu adevărat şi în parte pentru că se simțea măgulit. Râsul nu-i

stătea bine, îi îngroşa nasul care era şi aşa lat, făcându-l să pară vulgar. Îşi pierdea expresia senină, iar în ochi i se accentua elementul care semnaliza anomalii. Era ca şi cum trăsăturile sale ar fi dobândit o viaţă străină sau viitoare şi nu s-ar mai fi putut controla.

– Trebuie să înţeleg că mai păstraţi legătura cu Serviciile Secrete? Vreţi să-mi spuneţi că aş putea face parte din ele?

Wheeler îl privi cu răceală şi neplăcere pasageră, poate din pricina hohotelor, poate a excesivei sincerităţi a întrebărilor. Ochii, făcuţi mici, îşi recăpătară albastrul original şi nu mai părură de leu. Bău din pahar ca să se liniştească sau ca să tragă de timp. În cele din urmă răspunse:

– Serviciile Secrete păstrează legătura cu un individ, odată ce a fost în ele. Au mai mult sau mai puţin contact cu el, după cum vor. Nu le abandonezi, ar însemna să comiţi o trădare. Noi stăm şi aşteptăm necontenit. „*We always stand and wait*“, fraza fu rostită în engleză şi sună ca şi cum ar fi fost un citat sau o referinţă la ceva. La mine abia dacă recurg de ani buni, dar câteodată se produc schimburi reciproce. Nu te retragi, dacă încă poţi să le slujeşti. Se slujeşte ţara în felul acesta şi aşa nu devii exilat. E la îndemâna ta, să nu fii un complet exilat, pe viaţă. Asta ai fi dacă te-ai întoarce în Spania. Vreau să spun, dacă te întorci pe de-a-ntregul. Nimic nu te-ar împiedica să locuieşti acolo parţial. Mai mult decât atât, ar fi chiar indicat, să ai o viaţă dublă, iar una dintre ele să se desfăşoare în străinătate. Nu ar trebui să renunţi la prea multe. Doar în anumite perioade, ca orice om de afaceri, toţi petrec răstimpuri departe de familiile lor, călătorind sau înfiinţând câte o firmă în alt oraş ori în altă ţară, uneori sunt absenţe de câteva luni. Nici unul nu renunţă din cauza asta la a se căsători şi la a avea copii, totuşi. Pur şi simplu vin şi se duc. Ca orice om de lume.

Tomás nu mai râse. Tonul lui Wheeler era profesional, mai mult decât serios. Îi vorbea cu circumspecţie, ca acela care îndeplineşte o formalitate, ca acela care informează despre condiţiile de lucru sau caracteristicile unui loc de muncă şi avantajele acestuia. Munca de tentare fusese dusă la capăt înainte, sau poate era de recrutare. Tentaţia de a interveni oarecum în lume şi în univers, chiar dacă minim, şi de a nu trece prin el ca un cufăr, sau ca un container de gunoi, sau ca o mobilă. Aşa trec prin el aproape toţi bărbaţii şi toate femeile, din negura vremurilor, după Wheeler: toată lumea aceasta care trudea zilnic şi care nu avea răgaz de când se trezea şi până când se culca, se ocupa de o mie de treburi şi se spetea ca să aducă mâncare acasă, ori se juca de-a influenţarea semenilor, ori dominarea, ori năucirea, era la fel de indiferentă ca proprietarul de magazin care

se limita la a-şi deschide şi a-şi închide magazinul în fiecare zi la orele stabilite, toată viața, fără să-şi schimbe niciodată rutina. Exilați cu toții încă de la naştere, ori de când fuseseră concepuți, ori chiar dinainte: de când fuseseră, pur şi simplu, imaginați de părinții lor iresponsabili sau inconştienți, sau care nu aveau habar că fabricau a nu ştiu câta piesă de prisos cu faptele lor instinctive.

– Dar ce ar trebui să fac? Ce fel de sarcini mi s-ar da?

– Păi, cele ce ți s-ar atribui, odată ce ai obține un acord. În principiu, nu ți s-ar încredința nimic ce nu ai fi acceptat în prealabil. Evident că uneori se complică situațiile şi trebuie să improvizezi, apar lucruri neprevăzute. Atunci nu poți decât să mergi înainte şi să faci chestii care nu fuseseră luate în calcul. Pentru cineva ca tine ar fi multe activități posibile, ai fi de mare folos. Însă, cu geniul tău imitativ, cu aptitudinile tale ieşite din comun, ai fi un magnific infiltrat. Cu pregătirea cuvenită în fiecare caz, ai putea să treci drept nativ din multe locuri. Tom Nevinson se simți măgulit şi acesta era cu siguranță scopul laudelor intercalate; tinerii sunt foarte sensibili la ele. Nu ar fi pentru perioade lungi. Cel mai periculos în aceste misiuni nu este ca agentul să fie demascat (şi asta, fireşte), ci să sfârşească prin a-şi lua rolul prea în serios; să piardă din vedere cine este în realitate şi pe cine slujeşte. Nu se pot prelungi simulările. E greu să fii două persoane în acelaşi timp multă vreme. Mă refer la cineva zdravăn la cap, desigur. Avem tendința de a fi doar una, exclusiv, şi există riscul de a te transforma în cea simulată, există riscul ca aceasta să o elimine pe cea originală şi s-o înlocuiască. Ți-am spus: cel mult câteva luni, ca orice om de afaceri cu mai multe fronturi, sau cu sucursale pe care să le viziteze şi să le supervizeze, de care să se ocupe. Nimic neobişnuit, nimic ciudat în raport cu propria familie, cu cei apropiați. Totul ar fi normal când te-ai afla în Spania. Când nu te-ai afla, nu, nu te mint: ai trăi vieți fictive, vieți care nu sunt ale tale. Însă doar temporar: mai devreme sau mai târziu le-ai lăsa mereu ca să te întorci la ființa ta, la vechiul tău eu. Şi aici păru din nou să citeze, pentru că folosi un posesiv arhaic în engleză, sau care s-a păstrat doar în rugăciuni: „… *to thy former self*“, spuse. Ai face foarte mult bine celorlalți, dar şi ție însuți. Ai şti că trecerea ta pe pământ nu a fost întru totul sterilă. Vreau să spun că ceva ar fi adăugat sau înlăturat, adunat sau scăzut: un fir de iarbă, puțin praf, o viață, un război, cenuşă, vânt, asta depinde. Dar ceva ar fi.

Lui Tomás nu-i venea să creadă ce auzea, laudele nu fuseseră suficiente pentru a accepta neverosimilul, pentru a-l transporta într-o lume de spioni, de romane şi filme, oricât i-ar fi apărut în toiul cotidianului, într-o după-amiază senină lângă râul Cherwell, destinată şlefuirii unui text. El, un infiltrat, în cine ştie ce

grupuri, ce țări? El, prefăcându-se că e altul, trăind existențe străine, inventate, amăgitoare, inoculate, fictive, cum spusese Wheeler? Nu izbutea să înțeleagă cum îi trecuse prin cap acestuia, cum putea să-i pomenească de o asemenea posibilitate, cum ajunseseră să susțină conversația aceea, pentru el ireală şi fantezistă. I se părea visată, dar nu era: acolo se afla mentorul său cu cicatrice pe bărbie, orientându-l, sugerându-i, propunându-i, conducându-l. Indicându-i un drum viitor, servindu-i de călăuză. Ceea ce dorea, până la un anumit punct. Şi, totuşi, găsea totul absurd, o fantezie, o imposibilitate. Îl privi pe Wheeler şi văzu în el o expresie de indiferență subită, de decepție, aproape de dispreț față de el, ca şi cum ar fi ştiut deja că argumentele şi eforturile sale de convingere nu avuseseră efect. Era un om extrem de perspicace, care ştia să citească pe chipuri. Ale discipolilor nu au mistere pentru profesorii lor.

– Nici nu ştiu cum vă trece prin cap, *professor*. Aveți o încredere în mine pe care nu o merit. O idee greşită. Vă mulțumesc foarte mult, dar nu sunt pregătit pentru ceea ce îmi spuneți. Pentru aceasta e nevoie de simț al aventurii şi de cutezanță, bineînțeles că şi de caracter. Eu sunt destul de vulgar şi de sedentar, probabil şi laş, deşi aceasta din urmă, din fericire, n-am avut prea multe ocazii s-o constat. Şi bine-ar fi să nici nu le am. Astfel că ultimul lucru pe care l-aş face ar fi să provoc ocaziile, să mă expun voluntar. Mulțumesc, dar lăsați-o baltă, vă rog. Eu n-aş putea să fac parte din asta. Şi mi se pare că nici n-aş vrea, dacă aş putea.

Wheeler îl privi un moment în ochi cu intensitate, aproape cu severitate, o privire rară în Anglia, de parcă ar fi fost vorba să desluşească dacă modestia lui Tomás era falsă şi voia ca profesorul să insiste, să-i combată argumentele sau să mai adauge complimente. Hotărî, pesemne, că nu, întrucât după aceea îşi agită degetele într-un gest abia perceptibil de neplăcere sau de concediere, de parcă ar fi fost un monarh indicând unui consilier să plece, sau de parcă ar fi spus: „Suntem în total dezacord. Să nu mai pomenim de asta. Tu pierzi". Consideră terminată pauza şi propuse să se întoarcă la scrierea lui. Tomás regretă că îl dezamăgise şi că era decepționat sau supărat, însă nu vedea altă ieşire. Nu se imagina între conspiratori, delincvenți, spioni adevărați sau terorişti, trecând drept unul dintre ei, dacă nu interpretase greşit cuvântul „infiltrat". Înțelese că discuția aceea în formă de disertație se încheiase şi că nimic din ce se spusese în ea nu avea să se mai menționeze vreodată, că era din acelea care se susțin o singură dată şi atât. Poate nu ştia că există persoane care, dacă pun ochii pe cineva şi îl aleg, nu abandonează şi nici nu se retrag pe de-a-ntregul, ci sunt ca vulturii: se îndepărtează, descriu cercuri, survolează, aşteaptă şi îşi încearcă din

nou norocul. Reluase lectura textului cu voce tare, când îl auzi murmurând pe un ton gânditor, ca şi cum cuvintele ar fi ieşit dintr-un coif:

– Mai gândeşte-te. Mă înşel atât de mult? Ar fi a doua oară în mulţi ani. Nu cred. De obicei nu mă înşel.

Peste o săptămână, când încă nu se ajunsese la jumătatea falsului trimestru numit Trinity, Tom Nevinson făcu una dintre incursiunile sale la Waterfield's, anticariatul de câteva etaje unde lucra Janet de luni până vineri, probabil aşteptând mereu să vină sfârşitul de săptămână, ca să se întâlnească cu iubitul stabil de la Londra, despre care ea nu îi povestise nimic, îi menţionase existenţa şi numele de botez, Hugh, şi, în sfârşit, de când erau împreună. Bărbatul acela, spre deosebire de el, nu era, în mod sigur, o distracţie, ci obiectivul sau recompensa celor cinci zile de lucru, adică singurul scop şi singura raţiune a timpului ei, axul şi iluminarea scurgerii acestuia. Tom şi-l imagina căsătorit şi în vârstă, un adevărat adult cu responsabilităţi, însă nu ştia. Zilele treceau atât de încet, că poate Janet trebuia să-şi omoare vremea recurgând la orice amuzament, luni şi ani dominaţi de date pustii sau în paranteză, din acelea care îţi doreşti să vină ca să facă loc celor care urmează şi astfel să poată înainta de la disperantul „E încă marţi" la nerăbdătorul „Ce lungă e miercurea" la încurajatorul „E deja joi". Aproape că în viaţa tuturor se acumulează prea multe nopţi de tranziţie.

Nu încape îndoială că de aceea primea Janet cu plăcere vizitele lui Tomás, încununate după câteva ore cu efuziuni cam maşinale şi pragmatice şi el era cel care încerca să le rărească, am spus, în parte ca să nu devină pe nesimţite o raţiune măruntă a timpului său (a timpului care îi prisosea lui Janet), obiceiul face miracole şi conferă rangul de necesitate capriciilor şi lucrurilor inutile. Când se hotăra, obişnuia să se ducă la ea marţea sau miercurea, pentru că avea impresia că lunea ea era încă sub efectele încântării scurtei şederi la Londra, iar joia o anticipa deja pe următoarea: alegea, aşadar, zilele când tânăra era cuprinsă cel mai mult de mâhnire, de lehamite şi de disperare, sau chiar de ciudă faţă de amantul ei, când era cel mai mult înclinată să-l pedepsească fără ca el s-o ştie şi în tăcere, adică doar în sinea ei.

Miercurea aceea nu fu altfel. Stătură de vorbă la etajul al treilea al librăriei, unde erau cei mai puţini clienţi şi, protejaţi de rafturi, îşi oferiră un avans al serii: Tomás devenise foarte abil şi îşi vârî mâna sub fusta ei un minut întreg, cu cotoarele câtorva cărţi de Kipling în faţa ochilor, amândoi în picioare, amândoi excitaţi sălbatic la primul contact, cum se întâmplă de cele mai multe ori la

vârstele timpurii, amândoi tezaurizându-şi senzațiile, ca să şi le recupereze şi să le retrăiască în restul zilei, până când aveau să se reîntâlnească în modestul apartament în care locuia ea, pe St John Street, aproape de Muzeul Ashmolean şi de elegantul hotel Randolph. Nici măcar nu ieşiră să ia cina, ca să se amăgească singuri, căzură de acord ca el să vină pe la nouă, nu aveau nevoie de alte introduceri.

Stătură împreună ceva mai puțin de o oră, trecând în acest timp de la entuziasmul lucrului anunțat la uşoara melancolie a celui petrecut recent, care nu mai lasă amintire şi fireşte că nici dor, iar în realitate a început să fie de prisos şi să se dea uitării în vreme ce încă se întâmpla: sex igienic şi neelaborat, sex prescris pentru că trebuie s-o faci la câteva zile, cel mult săptămâni şi cine nu o face e un paria şi pentru că e timpul – mai degrabă ideea decât practica –, sex plin de lehamite odată înfăptuit şi când îl priveşti retrospectiv, după care predomină un gând supărător: „Am simțit nevoia imperioasă, dar adevărul e că aş fi putut foarte bine să mă lipsesc, acum, când s-a încheiat fără bucurie şi mai curând cu milă; n-a meritat osteneala; dacă aş putea să mă întorc în timp, m-aş abține". Şi în clipa aceea ştii că nu e adevărat: dacă ai putea să te întorci în timp, ai simți din nou nevoia imperioasă şi ai merge înainte, evident.

Tomás o compătimea pe Janet şi nu era sigur că ea nu-l compătimeşte deopotrivă pe el. Nici măcar nu se dezbrăcară, fu o adevărată prelungire a ceea ce începuseră dimineața la librărie, ca şi cum amintirea ar fi durat prea mult şi s-ar fi impus noilor şi diferitelor circumstanțe, de parcă acestea s-ar fi supus gândurilor ce le trecuseră prin cap în timpul zilei, în valuri voluntariste şi ocazionale. Tom îi dădu jos dresurile şi chiloții, iar el îşi scoase doar pardesiul şi haina. Îşi deschise şlițul şi era de ajuns. Când terminară, se duse repede în baie ca să nu murdărească nimic, iar când reveni în cameră, Janet era întinsă pe o parte în pat, cu capul sprijinit pe o pernă şi cu o carte în mână, ca şi cum ar fi trecut la altceva, ori s-ar fi grăbit să reînnoade o lectură întreruptă de sosirea lui. Avea fusta mototolită şi ridicată până la jumătatea coapselor, ceasul la încheietura mâinii stângi şi două brățări la cea dreaptă, Tomás le auzise zornăind, un factor de distragere, în timpul zgâlțâielilor, cum îi văzuse şi cerceii balansându-se, erau creole destul de mari, în timp ce se sforțau în picioare, ea, înclinată cu pumnii pe cuvertură şi el, în spate, drept, nu se preocupaseră să-şi dea jos nimic din ce nu constituia un obstacol. Acum putea fi mai curând imaginea unei femei cufundate în lectură, într-o cameră de hotel, aşteptând să i se facă somn, decât a uneia care tocmai consimțise în propria-i casă la o penetrare juvenilă: Janet era

cu trei sau patru ani mai mare decât el, foarte blondă, probabil vopsită, cu trăsături fine, dar sălbăticite şi ferme, cu nişte sprâncene frumoase, care se arcuiau în sus pe măsură ce se îndepărtau de rădăcină, mai întunecate decât părul. Avea gura foarte roşie, incisivii spaţiaţi care îi făceau zâmbetul să pară infantil şi nişte ochi iscoditori care străbăteau paginile acelea de parcă nimic altceva nu i-ar fi interesat pe lume. Nici măcar nu şi-i ridică la întoarcerea lui, dar îi observă prezenţa şi schiţă un gest cu mâna stângă, de parcă i-ar fi spus: „Aşteaptă un moment, să ajung aici". Nu-şi dăduse jos nici inelele pe care le purta pe mâna aceea, un soi de verighetă pe degetul inelar şi un fel de inel discret de onix pe degetul mijlociu. Amândouă puteau fi cadou de la amantul ei, Hugh, gândi Tom, primul, ca un simulacru de logodnă şi al doilea, ca s-o răsfeţe.

– Cum îţi merge cu iubitul tău, Hugh? Aveţi planuri să vă petreceţi viaţa împreună, să te duci să stai cu el? o întrebă.

Nu obişnuia să se intereseze de nimic de felul acesta, cu atât mai puţin s-o întrebe atât de direct, însă faptul că Janet nu-i acorda deloc atenţie îl descumpăni şi îl irită. Nu se aştepta niciodată ca după partidele acelea sporadice de sex ea să se arate afectuoasă şi nici să se ghemuiască lângă el şi era ultimul lucru pe care îl dorea; dar să înceapă să citească atât de liniştită i se păru prea de tot, era ca şi cum i-ar fi dat de înţeles că îşi îndeplinise funcţia strict fizică şi i-ar fi arătat uşa, ca să iasă. Nu-i trecură prin cap alte fraze, alt subiect, ca să-i ceară atenţie.

Ea închise cartea, nu pe de-a-ntregul, lăsă un deget înăuntru în chip de semn şi Tomás putu să vadă bine coperta: *The Secret Agent* de Joseph Conrad, o ediţie Penguin cu cotorul gri. Îl surprinse în mod nejustificat: nu o mai văzuse niciodată citind, însă dat fiind că lucra între cărţi, anormal ar fi fost să nu le deschidă şi nici să nu pătrundă în ele niciodată.

– Cu el nu există niciodată planuri, doar obicei şi repetare, răspunse. E prea ocupat ca să le facă, ba chiar să stea să reflecteze că viitorul înseamnă mai mult decât mâine, mai mult decât săptămâna viitoare. E din cei care trăiesc clipa. Pentru el, lucrurile sunt bune aşa cum sunt. Preferă să nu se schimbe nimic.

– Dar pentru tine? E bine?

– Nu, pentru mine, nu. De mulţi ani aştept o schimbare. Ştiu că nu se va produce.

– Şi atunci?

Tomás se simţi deodată invadat de curiozitate şi îşi reproşă că nu pusese întrebări cu alte ocazii.

Janet îşi scoase degetul din carte, îndoi o foaie şi o lăsă pe pernă. Se ridică

puțin, sprijinindu-şi cotul pe pat şi ceafa pe o mână, iar cu cealaltă îşi mângâie părul, avea unghii lungi, date cu lac, poate se gândea dacă să mai răspundă sau nu. Pesemne că era blondă naturală, dar de o culoare mai pală decât cea pe care o etala. Părul îi era strălucitor, de un galben scandinav, atât de intens, că devenea inconfundabil dacă o zăreai din întâmplare pe stradă; uneori părea un coif de aur luminat de un soare ascuns, care o ajungea doar pe ea printre norii mişcători de la Oxford.

– Păi uite, tocmai i-am dat un ultimatum, zise cu răceală şi i se ascuțiră toate trăsăturile, cum li se întâmplă bătrânilor, este un anunț al morții. Ca şi cum nasul, ochii şi gura i-ar fi devenit de gheață tăioasă, aidoma genelor arcuite şi bărbiei. I-am dat termen până la sfârşitul săptămânii următoare ca să se schimbe situația.

– Şi dacă nu, ce-ai să faci? Ai să-l părăseşti? Presupun că ştii că aproape întotdeauna ultimatumurile se întorc împotriva celor care le dau, ies rău.

– Bineînțeles că ştiu, iar în cazul acesta, cu atât mai mult. Nu aştept o reacție. Nu cea pe care aş dori-o eu.

– Nu? Şi de ce să aştepți o săptămână, atunci?

Rămase tăcută câteva clipe. Luă o bomboană mare dintr-un borcan de sticlă pe care îl avea pe noptieră şi şi-o vârî în gură, iar Tom văzu numaidecât cum i se umfla un obraz şi apoi celălalt, şi-o trecea dintr-o parte în alta, de parcă nicăieri nu-i încăpea prea bine. Se gândi.

– Păi, adevărul e că întotdeauna aştepți ceva, oricât ai fi de convins de contrariu. Te aştepți ca celălalt să se sperie şi să-şi imagineze ce dor îi va fi de tine, cât de greu îi va fi să trăiască fără tine. Dar nimeni nu-şi imaginează nimic şi nici nu ia în serios ceea ce i se anunță. Fireşte că el e obişnuit să nu mă vadă cinci zile pe săptămână, aşa a dorit de la bun început. Nu, nu va fi o surpriză pentru mine. Pur şi simplu mi s-a părut că îi datoram asta, să-l anunț, să nu iau măsuri fără să-l anunț înainte şi să-i spun care vor fi. Pentru că nu m-aş limita să-l părăsesc, asta se înțelege de la sine. I-aş distruge viața. Să plec ar fi prea puțin, după ani de promisiuni neîndeplinite, dacă nu false din prima zi. Ba poate chiar i-aş face o favoare. Eu i-am irosit, am investit mult timp, am suportat nopți şi nopți de singurătate. I-am pierdut şi nimeni n-are să mi-i dea înapoi. Să plec şi atât nu m-ar despăgubi. Dacă pentru mine totul a fost irosire, dacă pentru mine a existat un prejudiciu, e corect să existe şi pentru el.

– E căsătorit, remarcă Tomás.

Janet îşi schimbă poziția şi, făcând-o, îşi agită brățările, ridicându-şi-le până la

antebraț şi îl privi deodată uimită, ca şi cum s-ar fi întrebat de ce vorbeşte prima oară despre asta cu el, după atâtea întâlniri. Muşcă o bucată de bomboană pentru ca volumul să nu-i fie atât de incomod şi cu neputință de manevrat în gură. Îşi întredeschisese coapsele şi nu îşi pusese din nou chiloții, erau tot pe jos (poate nici măcar nu se curățase cât stătuse el în baie, poate era un semn de disperare, fără îndoială de delăsare). Şi cu toate că Tom tocmai vizitase zona aceea, îl invadă impulsul de a reveni, simți iarăşi o neaşteptată nevoie urgentă la care nu putea rezista, deşi era cu siguranță doar vizuală. În timpul vizitei nu se uitase, ea stătuse în picioare, cu spatele la el. Şi prin cap îi trecu un gând fugace: „Cum e cu putință una ca asta? Doar ce îmi ziceam că ar fi fost mai bine să mă abțin de la ceea ce acum vreau din nou".

– Astăzi pui prea multe întrebări, îi răspunse Janet bănuitoare; şi adăugă, nu neapărat pentru a-i satisface curiozitatea, cât pentru că nu se putu stăpâni: Dacă citeşti ziarele, ai să afli. În orice caz, contează cel mai puțin. Ce contează cel mai mult e că e Cineva.

Aşa sună, ca şi cum ar fi spus-o cu majusculă, ca şi cum ar fi însemnat „un tip important".

– Iar eu pot să-l prefac în Nimeni, în unul care a fost. El o ştie, dar nu crede. Crede că n-am să îndrăznesc, sau că am să mă resemnez şi să mă calmez şi totul va continua cum era. Că are să-mi treacă. Şi că la sfârşitul săptămânii următoare am să mă duc să-l văd şi are să mă mângâie puțin, spunându-mi câteva glume şi am să uit de ultimatum. E unul dintre farmecele lui, e un optimist incorigibil. E convins că are să-i meargă mereu bine. În toate. În toate. De ce nu sunt și eu aşa?

– Hugh e Cineva? o întrebă Tom fără a se putea abține. Şi cine e? Îl cunosc?

– Asta înseamnă să vrei să ştii prea multe. Haide, sunt obosită. E mai bine să pleci.

O spuse fără să se mişte, fără să arate în nici un fel că ar avea intenția să-l conducă până la uşă, nici măcar să se scoale în picioare ca să-i dea un sărut de despărțire. Tomás vedea ce vedea, sexul încă umed şi puțin bombat, i se părea că palpită şi simți chemarea cu şi mai multă putere. Dori să intre din nou în el, sau să-l contemple mai bine, şi în cele din urmă, ce îl împiedica? Nimic. Se aplecă să-l observe cu neruşinare mai îndeaproape şi la înălțimea adecvată şi întinse două degete în direcția aceea, vizualul ca preludiu al tactilului, adesea, nu întotdeauna, unii aspiră să privească şi detestă orice atingere.

– Ce faci? Janet îl întrerupse brusc pe un ton de neîncredere, aproape de jignire, strângându-şi coapsele de parcă i-ar fi fost amenințate cu un pumnal şi

privându-l de priveliște. Ce ai în seara asta? Tocmai ți-am spus că sunt foarte obosită. Cum îți trece prin cap? Astăzi nu te grăbești s-o ștergi? Păi eu mă grăbesc să mă duc la culcare.

Tomás Nevinson își opri degetele în aer și se ruși nă. „Da, ce fac?“, se întrebă. Improviză fără convingere o scuză neconvingătoare, din cele pe care nu te aștepți să ți le creadă nimeni, ci doar să le asculte și să le ignore:

– M-ai înțeles greșit, iartă-mă. Credeam că mi-a rămas tutunul în pat, pe aici, pe sub tine. Dar probabil că îl am în haină. Se ridică, se duse după haină, și-o puse, scoase din buzunar cutia metalică, marca Marcovitch, își duse o țigară la buze, dar nu și-o aprinse. Întrucât era în picioare, își îmbrăcă și trenciul, se pregăti să plece, acolo nu mai avea nimic de făcut și în realitate nu mai voia să facă nimic. O să-mi povestești cum ți-a mers. Cu ultimatumul. Să ai noroc!

– Nu-l voi avea… Tăcu câteva secunde și apoi adăugă, mai degrabă pentru ea decât pentru el: Mi-e lene să pun totul în mișcare, răzbunarea presupune muncă și provoacă multă tensiune. Dar am s-o fac. Am s-o fac…

Janet rosti ultimele cuvinte cu privirea pierdută și ca dintr-o inerție a voinței. Deodată, vocea îi sună ca vlăguită cu adevărat. Apucă *The Secret Agent*, îl deschise și îl privi cu uimire. Se prefăcu că citește, ca și cum i-ar fi spus prin atitudinea ei: „Pentru mine, ai plecat deja“. Dar pesemne că acum nu pricepea o iotă. Tom se apropie, o mângâie pe obraz de despărțire, ea ridică mâna mașinal ca să-i răspundă la gest, fără a-și lua ochii din carte, calculă greșit, îl răni ușor cu unghiile ei lungi și îi aruncă țigara pe care o ținea între buze. Tom își îndepărtă fața, dar nu se plânse și nici nu se duse să se uite într-o oglindă, trebuia să fie o zgârietură minusculă. Nici nu-și căută țigara, se rostogolise sub pat, cu siguranță. Ea nu-și dădu seama de mica stricăciune, nedezlipindu-și ochii de pe paginile cărții, de parcă ar fi studiat o hartă pe care ar fi trebuit s-o memoreze.

Tomás ieși în stradă, noaptea era răcoroasă. Se îndepărtă cu câțiva pași de portal, până la colțul străzii Beaumont, scoase altă Marcovitch și o aprinse, hotărî s-o fumeze acolo, privind spre ferestrele luminate ale apartamentului lui Janet, a doua și intempestivă dorință presantă nu i se spulberase complet, în ciuda mustrărilor, însă știa că noaptea e încheiată și că ea în nici un caz n-are să cedeze. Aștepta ca luminile să se stingă dintr-o clipă în alta, tânăra fusese invadată de o oboseală atât de bruscă, iar atunci n-ar mai fi simțit nici tentația. Unde se afla el, pe St John Street, nu era bec, în schimb era unul aproape de portal. De aceea văzu și nu fu văzut. Avea de gând să-și arunce chiștocul, când apăru un bărbat de statură medie și destul de robust. Se ivi dintr-odată, nu-l

văzu coborând din nici o maşină şi abia dacă îi auzi paşii înainte să intre în fascicolul de lumină. Avea părul ondulat şi închis la culoare, purta un palton lung până la jumătatea gambei, negru sau bleumarin, ca şi cum prin asta ar fi pretins să pară mai înalt şi mai elegant, gulerul i se închidea cu un fular gri deschis, introdus cu grijă înăuntru şi avea mănuşi de aceeaşi culoare, ca de pilot de curse auto, aceste două accesorii erau asortate intenționat. Îi întrezări chipul câteva secunde, o rafală, un instantaneu mişcat: nas cu aripioare ample, ochi mici şi înflăcărați, bărbie împărțită în două, combinația părea atrăgătoare la prima vedere, singura pentru el. Să fi avut vreo patruzeci de ani şi se deplasa cu fermitate. Urcă treptele cu agilitate, toate trei dintr-un salt. Îl văzu sunând la interfon, îl văzu spunând ceva foarte rapid (ceva gen „Sunt eu, deschide-mi", mai mult nu se putea să fi rostit) şi numaidecât i se permise intrarea. Îşi ridică gulerul paltonului şi dispăru dincolo de uşă, care se închise din nou. Tomás Nevinson continuă să privească în sus cât fumă altă țigară. Ferestrele erau mai departe luminate, dar nu văzu nici o siluetă. Bărbatul acela se ducea în altă parte, iar acum el chiar că nu mai avea nimic de făcut acolo.

A doua zi, când se încheie unul dintre *tutorials* sau ore individuale în sălile recent încorporatului şi încă tânărului profesor sau *don* Mr Southworth, în St Peter's College, un polițist în civil aştepta afară, respectuos şi răbdător, să se termine ora. Spuse că vrea să vorbească cu Tom şi îi ceru inutil lui Southworth voie să intre. Acesta întrebă dacă poate să rămână, sau trebuie să plece, iar polițistul răspunse că aceasta este la latitdinea lui şi a lui Mr Nevinson, deocamdată voia doar să verifice nişte date şi să facă nişte investigații. Acel „deocamdată" nu suna prea bine. Se prezentă ca inspector sau sergent, ori ce o fi fost, îşi aşeză înaintea numelui o abreviere sau două – DS sau DI sau CID sau DC – cu care Tomás nu era familiarizat şi pe care fu incapabil să le rețină, iar prin urmare nu-i înțelese bine rangul, ci doar că făcea parte din Oxford City Police şi că se numea Morse. Se aşezară toți trei – la Southworth fu mai tare curiozitatea, sau un anumit instinct protector față de strălucitul său elev – şi polițistul, un om serios de treizeci şi ceva de ani, cu ochi umezi albaştri-deschis, nas puțin coroiat, gură arcuită de parcă ar fi fost un desen şi trufie stăpânită, îi spuse, mai degrabă decât îl întrebă:

– Mr Nevinson, azi-noapte ați fost cu Janet Jefferys în apartamentul ei de pe St John Street, nu-i aşa?

– Da, presupun că da. De ce?

– Presupuneți? răspunse Morse deschizând larg ochii, cu surprindere plină de dispreț. Nu sunteți sigur că ați fost acolo?

– Vreau să spun că, acum că stau să mă gândesc, nu i-am ştiut niciodată numele de familie, sau dacă mi l-a spus vreodată, a fost cu mult timp în urmă şi l-am uitat. Pentru mine e doar Janet, lucrează la librăria Waterfield's. Dar probabil că e ea, îmi imaginez, dacă locuieşte pe St John Street. Am fost acolo de mai multe ori, bineînțeles, iar azi-noapte de asemenea, de ce? Ce s-a întâmplat? Şi dumneavoastră de unde ştiți?

Morse nu răspunse la întrebarea aceasta.

– Nu vi se pare puțin ciudat ca eu, care am văzut-o o singură dată, şi nu în viață, să-i ştiu numele de familie, iar dumneavoastră, în schimb, nu? Atât de superficială vă era relația?

– Nu în viață? Ce înseamnă, nu în viață? întrebă Tomás, deocamdată mai degrabă neînțelegând decât alarmat.

– Fireşte, deduc că era în viață când ați plecat. Cât ați stat? Şi la ce oră ați plecat?

Tomás începu să se obişnuiască cu ideea, ori să asimileze cuvintele ca şi cum ar fi fost adevărate, pentru că le auzise limpede şi, într-adevăr, erau de netăgăduit. Păli, simți o amețeală şi un început de icnitură, dar şi-o stăpâni.

– A murit? Ce s-a întâmplat? Cum e posibil? Eu am fost cu ea până la zece sau cam aşa, şi se simțea foarte bine. Am stat o oră întreagă cu ea, aproximativ de la nouă la zece, şi nu s-a simțit rău nici o clipă.

Polițistul păstră tăcere câteva secunde şi îl scrută cu o privire întrebătoare, de parcă s-ar fi aşteptat să mai adauge ceva sau să descopere ceva în expresia lui. Fură suficiente ca să-l facă pe Tomás să se simtă stânjenit şi să-l pună în gardă pe Mr Southworth, care ridică o mână şi deschise gura, ca pentru a interveni. Nu o făcu în cele din urmă, poate nu-şi formulase fraza în minte şi era un om de mare precizie. Astfel că se limită să întindă mâna cu palma în sus spre Morse, ca şi cum i-ar fi dat cuvântul, sau l-ar fi îndemnat să continue. De parcă ar fi fost regizorul unei piese de teatru şi ar fi fost nevoie urgentă să îndemne un actor distrat sau uituc să-şi rostească replica. Şi reuşi:

– Nu avea de ce să se simtă rău, răspunse Morse cu un straniu amestec de duritate şi delicatețe. Moartea i-au provocat-o ciorapii, cu care a fost strangulată. În măsura în care putem să ştim, cam la ora la care ați plecat dumneavoastră. Puțin mai devreme sau puțin mai târziu.

Percepția pericolului se activează la fel de repede ca instinctul de supraviețuire,

iar Tom Nevinson nu se mai gândi la ce i se întâmplase lui Janet, că era în afara lumii şi pe deasupra fusese expulzată în cel mai rău mod posibil, fără prevenire şi fără posibilitatea de a se pregăti, împotrivindu-se la hotărârea altcuiva şi la propria suprimare, luptând zadarnic, fără a crede ce i se întâmpla, încercând să ceară ajutor şi fără a putea să scoată un sunet. Nici măcar nu se gândi la cât de ciudat e să nu mai existi, la neîncrederea pe care trebuie să i-o producă celui care încă este conştient, până când conştiența se stinge, ca să spunem aşa. În schimb, gândi: „I-am dat jos ciorapii aceia cu nepăsare şi cine ştie dacă nu i-am agățat şi li s-a dus firul, sau i-am rupt fără să vreau; au rămas aruncați pe jos, ca şi chiloții, nu i-a ridicat nimeni, evident că eu nu m-am deranjat, nu era datoria mea. Cui i-ar fi trecut prin cap că aveau să fie folosiți în scopul acesta, cineva i-a văzut acolo şi i-a venit ideea, cineva macabru, asasin, cum este cu putință: un asasin. Prin urmare, ciorapii aceia pesemne că au amprentele mele şi nu pe ale bărbatului robust care a sosit după aceea, nu încape îndoială că nu şi-a scos mănuşile sale gri de automobilist, probabil că nici o clipă nu şi le-a scos, nici măcar nu e amprenta degetului arătător pe butonul soneriei pe care a apăsat de pe stradă, eu eram la distanță prea mare ca să văd dacă era soneria lui Janet şi cu siguranță a fost, chiar dacă nu i-am distins silueta şi nici pe a ei prin ferestre, uşa şi patul erau departe, ea s-o fi ridicat să deschidă crezând că sunt tot eu, că am de gând să insist, şi-o fi întrerupt din nou lectura sau contemplarea absorbită a rândurilor din *The Secret Agent*, romanul acela nu-l va termina nicicând…“. Pentru că atenția omului se deplasează numaidecât spre el însuşi şi spre propria salvare, îndată ce îşi dă seama de amenințare, iar atunci trec pe planul al doilea până şi morții nerăciți încă, la urma urmelor, nimic nu se mai poate face pentru ei, nimic pentru biata Janet cu viața ei irosită şi secerată şi, în schimb, trebuie să se ocupe de Tom.

– Trebuie să fi fost după aceea, se grăbi să răspundă cu naivitate. Vă asigur că era în viață când am plecat eu. Probabil că a fost bărbatul care a venit imediat după aceea.

– Ce bărbat? întrebă Morse.

Tom povesti ce văzuse de la colțul cufundat în umbră al străzii, spre Beaumont Street. Descrise individul şi regretă că nu avusese ocazia să-şi întipărească chipul în memorie, îl întrezărise doar o clipă şi se estompa cu cât mai mult încerca să-l desluşească. Southworth, prudent, încercă să-l oprească şi îi spuse lui Morse:

– Nu ştiu dacă studentul meu ar trebui să mai vorbească fără avocat. Înțeleg că în momentul acesta poate trezi suspiciuni, date fiind circumstanțele, nu-i aşa?

Însă polițistul nu-l luă în seamă. Datoria lui era să investigheze şi să întrebe, astfel că îi răspunse superficial:

– Atâta vreme cât nu există un suspect arestat, pot să existe suspiciuni în legătură cu toată lumea. Până şi cu dumneavoastră, Mr Southworth, în afară de cazul în care aveți un alibi verificabil. Nu se ştie niciodată cine pe cine cunoaşte. Southworth îl fulgeră pe Morse cu privirea; strânse din buze cu putere, ca şi cum şi-ar fi luat avânt ca să le deschidă din nou, dar se stăpâni, sau poate consideră că nu e nevoie: expresia lui spunea limpede: „Comentariul acesta este impertinent şi este de prisos". Spuneți mai departe, vă rog, Mr Nevinson. Toate acestea ne sunt de mare folos.

Suspectul nevinovat se grăbeşte să facă să se îndepărteze ochii de la el, să spulbere orice îndoială, încât colaborează cu entuziasm, cu exagerare, cu aviditate şi menționează tot ce crede că poate să-l scoată din lumina reflectorului, fără a-şi da seama că acesta este mobil ca o lanternă, vine şi se duce. Astfel că Tom continuă şi vorbi despre Hugh, despre puținele lucruri pe care le ştia de ani de zile şi despre ce îi mărturisise Janet în seara anterioară. Era Cineva, a zis. Îi dăduse un ultimatum, ea lui. Putea să-i distrugă viața, Janet lui Hugh, aşa se exprimase Janet. Şi pronunțase cuvântul răzbunare: răzbunarea cere efort şi aduce multă tensiune, îi era lene s-o înceapă. Însă avea s-o facă, pentru a-l prejudicia. Dintr-o chestiune de echitate. Tomás fu surprins să se audă recurgând la acest cuvânt, care pe deasupra era al lui, chiar dacă nu contrazicea intențiile tinerei, i se părea neverosimil să nu mai trăiască, să nu mai respire şi nici să nu mai vorbească, aşa cum făcea el. „E moartă", gândi, „şi n-ar trebui să-mi mai permit s-o doresc şi, cu toate acestea, ultima mea amintire, ultima mea viziune, este a coapselor ei întredeschise şi a sexului în care am vrut să mă introduc din nou. Poate când va trece timpul peste cadavrul ei am să dezvolt respectul acela care se datorează morților şi cu atât mai mult celor care au avut o moarte violentă şi erau tineri, anulând imaginea care ieri nu era nepotrivită şi astăzi începe să fie. Nu ştiu de ce, dar simt că este, ca şi cum a simți în continuare dorința ar fi un fel de profanare, ca şi cum aş fi certat cu pietatea şi cu mila pe care le-o datorăm morților. Şi la urma urmelor, în gând nu e atâta diferență între vii şi morți, iar Janet va fi doar moartă începând de acum, biata Janet, evocare şi gând, atâta tot."

Morse zâmbi cu ironie şi bunăvoință:

– Lăsați-mă pe mine să hotărăsc ce să fac. Toate acestea sunt supoziții, chiar dacă sunt plauzibile. Probabil că ar trebui să-l caut, da. Dar spuneți-mi trei

lucruri. Dumneavoastră fumați?

– Da.

– Îmi permiteți să văd pachetul dumneavoastră de țigări? Dacă aveți unul la dumneavoastră, firește.

Tomás își scoase cutia metalică marca Marcovitch, mai degrabă lată decât înaltă: la stânga, dungi verticale albe și negre; la dreapta, o mică vinietă reprezentând un domn cu joben negru aprinzându-și o țigară, cu mâinile înmănușate protejând flacăra, mănuși gri și la gât un *foulard* alb care i-l acoperă bine, osul nasului convex ca tăișul unui *tomahawk*, buzele fine și de un roșu intens gata să zâmbească, sprâncenele foarte groase și cu ochii tulburi și parcă machiați, mai curând o mască decât un chip, aproape sinistru în realitate. În spatele lui se ivesc niște flăcări înalte, cine știe dacă nu infernale. I-o întinse lui Morse.

– De ce vreți să-l vedeți?

Polițistul îl privi o secundă și i-l dădu înapoi.

– Păcat, răspunse. Dacă nu ați fuma marca aceasta, ar trebui să găsesc pe cineva care o fumează. Nu e prea răspândită. Însă văd că da, o fumați dumneavoastră. Și spuneți-mi, cum v-ați făcut zgârietura aceea pe bărbie? Și semnală pe el locul exact (aproximativ unde avea Wheeler vechea lui cicatrice), pentru a-i arăta lui Tomás locul la care se referea.

Morse avea mult spirit de observație. Tomás uitase pe de-a-ntregul de zgârietura aceea până și-o văzuse dimineața în oglindă, iar atunci începuse să i se formeze o mică crustă, doar se curățase în jurul ei.

– Asta? Se atinse. Janet mi-a făcut-o fără să vrea. Era întinsă în pat, a ridicat mâna să mă mângâie fără să se uite, a calculat greșit și m-a zgâriat. Avea unghii lungi, nu știu dacă ați văzut. Doar nu credeți altceva?

– Cred o infinitate de lucruri, răspunse Morse. Chiar dacă uneori nu pare, în parte pentru asta suntem plătiți, eu și colegii mei. Astfel că eu le gândesc pe toate, în măsura capacităților mele. Și o ultimă întrebare, care era exact natura relației dintre Janet Jefferys și dumneavoastră?

Tom îl privi interogativ pe Southworth. În ciuda tinereții acestuia, îi era tutore, unul dintre ei. Southworth încuviință mai degrabă strângând din buze decât înclinând bărbia, ca și cum l-ar fi aprobat, sau i-ar fi confirmat că e întrebat de gradul de intimitate fizică.

– Ne culcam împreună din când în când, dacă asta vreți să știți. Din an în Paște. Ea îl avea pe Hugh al ei la Londra și eu o am pe logodnica mea la Madrid.

Săptămânile devin lungi, iar trimestrele şi mai lungi.

– Şi aseară?

– Şi aseară, da.

– De fiecare dată când vă vedeaţi?

– Da, cam aşa era, cu câte o excepţie. Dar numai din când în când, v-am spus. Eu nu eram cel de care îi păsa ei, nici ea cea de care îmi păsa mie. Trăia pentru Hugh acela. Noi eram doar o distracţie reciprocă, ceva superficial. Trebuie să căutaţi altundeva.

Morse nu luă în seamă recomandarea.

– De când eraţi asta, o distracţie reciprocă?

– Păi, în primul meu an aici… s-a întâmplat din când în când.

Morse îşi înălţă sprâncenele cu sinceră surpriză.

– Ceva ce se repetă, spuse, ceva ce durează câţiva ani, ciudat soi de superficialitate.

Atunci Southworth îi dădu o mână de ajutor pupilului său, simţi în comentariul acela poate mai mult decât era, o suspiciune, neîncredere, o insinuare, deşi cuvintele poliţistului demonstrau doar lipsă de familiaritate cu obiceiurile celor care aveau atunci cu cincisprezece sau douăzeci de ani mai puţin decât el; cel mult, o abstractă dezaprobare a acelor obiceiuri sexuale care i se păreau lipsite de afecţiune, de delicateţe şi de consecinţe.

– Poţi să te culci o viaţă întreagă cu cineva şi să nu ieşi din superficialitate, nu vi se pare? Pesemne că există nu puţine cupluri căsătorite care se limitează exact la asta, aş spune eu.

Mr Southworth era un bărbat atât de corect, că îi era imposibil să tacă şi să nu facă precizările necesare, în orice împrejurare. Era temut la seminarele erudite de la Departamentul de Spaniolă.

Morse ridică din umeri.

– Nu ştiu, nu sunt căsătorit, răspunse. Dar îmi e greu să-mi imaginez asta în cazul meu. Fraza sună puţin nostalgică, de parcă şi-ar fi amintit de cineva anume, cu care nu se putuse căsători. Eu nu…

Avea de gând să mai adauge ceva, dar nu continuă. Deschise mâna şi îşi privi palma, o făcu de două ori, poate simţea lipsa verighetei pe care nu o purta; fu un gest ca şi cum ar fi spus: „Dar ce vă pasă dumneavoastră de asta? Sau ce contează părerea mea? S-o lăsăm baltă“. Mulţumi, îi ceru lui Tom să nu plece din oraş fără să-l anunţe şi nicidecum să nu părăsească ţara fără a primi autorizaţie, îl anunţă că probabil i se va solicita o declaraţie semnată în zilele următoare, la

comisariat, nimic diferit de ce îi povestise lui. Şi poate i se va cere colaborarea pentru ca un desenator să realizeze un portret robot plecând de la descrierea pe care o putea face el bărbatului care venise la portalul lui Miss Jefferys imediat ce plecase el.

– De ispravă, Morse ăsta, îi spuse Tomás tutorelui său când auzi paşii aceluia coborând treptele.

Dar Southworth nu părea uşurat cu aceasta, dimpotrivă. Îi făcu semn să se aşeze din nou şi îi vorbi cu multă seriozitate:

– Nu ştiu în ce măsură eşti conştient, dar situaţia pare foarte urâtă pentru tine. Sunt sigur că nu-ți vor găsi nici cel mai mărunt motiv ca să-ți poată pune în cârcă fata, însă nu întotdeauna e nevoie de motive şi deocamdată vei fi principalul suspect, până dau de individul acela şi se demonstrează că s-a dus în apartamentul lui Janet şi nu în altul, nici măcar nu ştii unde s-a dus. Nu e însărcinată cu tine, nu-i aşa? I se va face autopsia şi vor vedea.

Southworth înlănțuia frazele cu rapiditate, chiar dacă tonul era senin: în aceasta i se simțea îngrijorarea.

– Lua pastila. Iar dacă n-ar fi funcționat, erau mult mai multe probabilități să fie însărcinată cu Hugh acela. Dar nu-mi cereți să-mi bat capul cu asta acum, să-mi fac griji pentru mine. Important e că cineva a ucis-o pe Janet, sunt încă îngrozit. Azi-noapte am fost cu ea, vă dați seama, Mr Southworth? M-am culcat cu ea şi poate a fost omorâtă din cauza aceasta.

Tomás Nevinson îşi puse mâinile în cap cu disperare. Nu se gândise până în clipa aceea, până o spusese.

– Da, îmi dau seama, Tom. Te-am auzit adineauri, îi răspunse Southworth cel protector. Dar te înşeli. Tocmai de tine trebuie să te preocupi. Îți înțeleg groaza, suferința şi stupefacția, însă ea nu mai contează pentru tine. Pentru cei vii, vreau să spun. Acum, tu eşti în pericol. Vorbeşte cu avocatul tău. Să te sfătuiască, să-ți acorde asistență juridică. Să te apere de ce poate să se întâmple. E atât de urgent, că deja va fi prea târziu. Nu trebuia să vorbeşti atâta cu polițistul Morse. Atât de deschis şi fără rezerve. A fost foarte abil purtându-se politicos şi a profitat de naivitatea ta. Am încercat să te avertizez.

– Eu nu am nimic de ascuns.

– Nu fi naiv, Tom. Nu ştii niciodată cât trebuie să ascunzi. Ceea ce crezi este irelevant, la fel şi ceea ce s-a întâmplat, dacă nu coroborează nimeni. Contează ce înțeleg alții din ceea ce povesteşti şi spui, sau ce hotărăsc să înțeleagă. Şi cum se folosesc de ceea ce spui tu, mai ales dacă vor să răstălmăcească şi să întoarcă în

favoarea lor. Cum or fi aflat de vizita ta de azi-noapte? Te-a văzut cineva intrând sau ieşind?

– Da, m-am întâlnit cu o vecină când am ajuns, şi nu era prima oară. Dacă nu mă înşală memoria, cu mult timp în urmă, Janet ne-a prezentat pe scară, când s-au oprit de vorbă. E posibil ca ea să-mi fi reținut numele, eu pe al ei, nu. Deşi mă îndoiesc că atunci s-a rostit numele meu de familie.

– E totuna, pesemne că au întrebat la Waterfield's, sau printre prietenii tinerei. Tu nu ştii nicidecum cât a vorbit ea despre tine, nici în ce termeni, nici cu cine. Nici dacă îți acorda mai multă importanță decât îți imaginezi. Dacă erai pentru ea mai mult decât o distracție. Dacă nu se aştepta ca tu într-o zi să faci un pas înainte şi s-o salvezi de Hugh acela. Păstră tăcere un moment, apoi adăugă în franceză și sună de parcă ar fi citat dintr-un text: *Elle avait eu, comme une autre, son histoire d'amour…* Nu întotdeauna recunoaştem poveştile de dragoste ale celorlalți, nici măcar când suntem noi obiectul lor, scopul, finalitatea. Caută-ți repede un avocat. În realitate, nu ai habar de nimic.

– Şi de unde să-l scot, Mr Southworth? Sunt scumpi şi nu aş vrea să apelez la familia mea. Nu aş vrea s-o sperii, nici s-o oblig la cheltuieli, dacă nu e absolut necesar. Poate că în cele din urmă nu se întâmplă nimic, nu? Vreau să spun că mie nu mi se întâmplă nimic. O să-l găsească repede pe bărbatul acela şi există probe împotriva lui.

Mr Southworth îşi purta întotdeauna roba neagră ca să acorde *tutorials* în sălile sale şi în orele de la Tayloriana. Faldurile îi cădeau ca în cascadă şi ştia să şi le aşeze cu distincție, distribuindu-le ca valurile, părea pictat de Singer Sargent. Îşi împreună buricele degetelor de la ambele mâini şi aceasta îi accentuă aerul clerical, ca şi cum s-ar fi pregătit să rostească o rugăciune chiar acolo şi în clipa aceea, între pereții acoperiți cu cărți deloc pioase. Deşi nu împlinise treizeci de ani, câteva fire răzlețe îi albiseră, ceea ce îi conferea mai multă demnitate şi respectabilitate decât cele care se cuveneau tinereții sale. De parcă ar fi preferat s-o lase pe aceasta în urmă fără întârziere.

– Hmm. Hmm, murmură gânditor, poate puțin teatral. Stătea picior peste picior, îl schimbă pe cel de deasupra de două ori, cu un remarcabil control artistic al stofei negre care-l acoperea. Hmm. Vorbeşte cu Peter. În ciuda diferenței de vârstă şi a ierarhiei dintre ei, Southworth îi spunea lui Wheeler pe nume. Vorbeşte cu profesorul Wheeler, se corectă; se adresa unui student la urma urmelor, oricât de strălucit ar fi fost şi oricât l-ar fi apreciat toți profesorii săi. El va cunoaşte, el va şti. El te va orienta mai bine decât mine. Mai bine decât

familia ta şi decât naşul tău, Starkie, mai bine decât oricine. Are nenumărate contacte, rareori se întâmplă să nu aibă pe cineva în vreun domeniu. Spune-i ce s-a întâmplat, deşi, cel mai probabil, a primit deja veşti. Că la ora asta – se uită la ceas fără să vadă cât arată – e la curent, ba chiar are mai multe date decât tine.

– Chiar aşa? întrebă Tomás Nevinson surprins. Cum poate să fie în temă? Şi să aibă mai multe date, dacă eu am fost acolo?

– Bine, nu despre ce ai făcut azi-noapte cu tânăra aceea, asta nici nu l-ar interesa. În afară de cazul în care ai ucis-o, fireşte; ceea ce nu cred şi nici nu cred să creadă el. Însă e probabil, de exemplu, să ştie cine era amantul ei de câțiva ani, să cunoască identitatea acelui Hugh. Şi vizita aceasta a lui Morse; poate a ştiut din zori că se va produce. Şi ce personalitate are, dacă e un om care să simplifice lucrurile sau nu. Îşi coborî ochelarii până la jumătatea nasului, ca să-l privească pe Tom pe deasupra lentilelor cu ceea ce acestuia îi păru un amestec straniu de ironie şi de seriozitate. Lui Peter nu-i scapă mai nimic din ce se întâmplă în oraşul ăsta. O crimă, cu siguranță nu.

Atât de informat era Wheeler, că nici măcar nu consideră necesar să se vadă cu Tom, să se întâlnească cu el. „Aşteptam să mă suni", îi spuse la telefon, fără zarvă şi fără să fie alarmat.

„În ce încurcături ai intrat", adăugă, nu în formă de întrebare, deşi Tomás o luă ca atare şi începu să-i explice cu lux de amănunte, defectul tinereții. Dar Wheeler îl întrerupse brusc: „Toate acestea le ştiu deja şi nu am prea mult timp". Tomás se gândi că e jignit sau decepționat, distanțat din pricina refuzului său de acum câteva zile. De atunci fusese doar la o oră cu el şi se întâlniseră întâmplător pe coridoarele de la Tayloriana; se salutaseră normal, dar fără să se oprească să stea de vorbă, nimic ciudat în realitate. Totuşi, profesorul era dintre oamenii care socotesc că tot ce le trece prin cap şi propun e cum nu se poate mai potrivit, nu înțeleg ca cineva să li se împotrivească şi să nu vadă lucrurile cu aceeaşi claritate. Probabil că se simțea mai degrabă descumpănit decât mâhnit. „Ascultă-mă bine, fii atent. Mă tem că ai probleme mai mari decât îți imaginezi. Există elemente pe care nu le cunoşti şi îți vor îngreuna ieşirea, nu ai nimic în favoarea ta. Are să te ajute un cunoscut de-al meu de la Londra, Mr Tupra, să vedem ce poate să facă" şi îi pronunță pe litere numele, care nu părea deloc englez. „Va fi la Oxford mâine. Te va aştepta la Blackwell's la zece şi jumătate, sus de tot, la etajul cu cărți vechi. Vorbeşte cu el, fii atent, ceva îți va sugera. Tu vei vedea ce îți convine, dar îți recomand să ții seama cât mai mult de ce îți spune. E o

persoană cu multe posibilități. Se va abține de la un optimism nefondat, nu-ți va da speranțe false. Dar te va sfătui cu mult tact." „Şi cum ne vom recunoaşte?", întrebă Tomás. „Da. Răsfoieşte vreo carte de Eliot. La rândul lui, va răsfoi şi el una." „T.S. Eliot sau George Eliot?" „Poetul, Tomás, poetul, tizul tău", îi răspunse Wheeler cu o urmă de exasperare. „*Patru cvartete*, *Țara pierdută*, *Prufrock*, ce ai chef." „Şi n-ar fi mai bine să ne prezentați dumneavoastră, domnule profesor? Să auziți ce are să-mi spună?" „Nu e nevoie de mine şi nici nu vreau să am vreo legătură. Asta va fi între tine şi el. Între tine şi el", insistă. „Iar ce îți va spune va fi înțelept, chiar dacă n-are să-ți placă. Bineînțeles că, în situația ta, nu ştiu dacă poate să-ți placă ceva." Wheeler făcu o pauză. Vorbise în grabă, ca cel care vrea să considere cât mai repede încheiată o discuție, o însărcinare. Acum, totuşi, îşi luă câteva secunde ca să reflecteze în treacăt: „Ar fi şi mai rău să fii arestat cu o acuzație de omor în regulă, e adevărat. Un proces nu se ştie niciodată cum se poate termina, oricât de nevinovat ai fi şi ai crede că ai totul în favoarea ta. Adevărul nu contează, întrucât e vorba de ceea ce se decide despre el, de faptul că îl stabileşte cineva care nu-l ştie niciodată: mă refer la un judecător. Nu se pune problema să te laşi pe mâna cuiva care nu poate decât să bâjbâie, cuiva care o să dea cu banul şi care poate doar să ghicească sau să intuiască. În realitate, dacă te gândeşti bine, e absurd ca cineva să fie judecat. Prestigiul şi persistența acestui obicei, faptul că este răspândit în toată lumea cu garanții mai mari sau mai mici, ba chiar cu nule garanții de imparțialitate…; că, în sfârşit, există, chiar şi ca farsă…". Se întrerupse şi reîncepu fraza: „Faptul că nimeni nu-şi dă seama de imposibilitatea acestei sarcini imemoriale şi universale, lipsa ei de sens, este ceva ce n-am să pot nicicând să înțeleg. Eu nu aş recunoaşte autoritatea nici unui tribunal. Dacă aş putea s-o evit, nu m-aş supune niciodată unui proces. Orice e preferabil unui proces. Ține cont de asta, Tomás. Gândeşte-te bine. Pot să bage la închisoare un om dintr-un capriciu. Doar pentru că le e antipatic". În altă situație, Tom l-ar fi întrebat ce propune în locul lui, iar dacă nimeni nu e capabil să aprecieze ce e minciună şi ce e adevărat, în afară de părțile interesate, cele cărora, tocmai pentru că sunt interesate, nu li se poate acorda încredere şi nici nu pot fi luate în considerare, un paradox desăvârşit: singurii cunoscători ai celor întâmplate, acuzații, erau cel mai puțin demni de încredere şi, pe deasupra, erau autorizați să mintă şi să inventeze. Ar fi vrut să-l întrebe dacă îl credea nevinovat de moartea prin strangulare a lui Janet Jefferys. Din cuvintele lui presupunea că da, deopotrivă ca din atitudinea de ajutor, însă i-ar fi plăcut să-l audă spunând-o, pentru liniştea lui personală. Nimic din toate acestea

nu fu cu putință, pentru că Wheeler închise imediat, fără să-i ureze noroc şi fără să-şi ia rămas-bun.

Tomás Nevinson ajunse la Blackwell's la zece şi un sfert, urcă până la ultimul etaj şi se pregăti să aştepte. Nu era multă lume, cei mai mulți studenți şi *dons* erau la orele de curs. Localiză raionul de poezie şi constată că erau suficiente exemplare de Eliot de mâna a doua, dar hotărî să aştepte să se facă şi jumătate ca să se proțăpească acolo în față, să ia unul şi să-l răsfoiască. Dădu târcoale prin spațiul amplu, se uită cu curiozitate prin alte rafturi şi aruncă priviri în jur. Nu avea habar cum arăta Mr Tupra, nici ce vârstă avea. Văzu un bărbat gras la raionul de istorie, care scotea volume, îşi îndepărta cotorul de ochi de parcă ar fi suferit de prezbitism şi le punea la loc fără să deschidă nici unul, cu o rapiditate enormă, ca şi cum ar fi controlat cine ştie ce ordine, cronologică sau alfabetică, după autor. Văzu o profesoară de la Somerville College pe care o cunoştea din vedere, ca tot oraşul, o femeie pe cât de distinsă pe atât de mlădioasă, foarte atrăgătoare la cei patruzeci de ani ai ei, cu o gură mare şi senzuală, care stârnea imaginația şi nişte forme izbitoare şi neobişnuite în breasla ei, îi înnebunea pe toți colegii heterosexuali, care nu constituiau obligatoriu majoritatea indiscutabilă în universitatea aceea; citea cărți de botanică, poate specialitatea ei. Văzu un tânăr, aproape adolescent, slab şi cu nasul proeminent, cu un trenci ponosit şi prea lung, se mai întâlnise cu el prin celelalte anticariate, ca Thornton's, Titles, Sanders, Swift's, chiar Waterfield's, unde lucra Janet, scotocind prin puținele rafturi cu literatură fantastică sau supranaturală, un pasionat de lucrurile acestea şi de câinele său, care îl însoțea veşnic, educat, tăcut şi blând. Văzu un bărbat de vreo douăzeci şi ceva de ani, care apăru exact la zece şi jumătate, cu un costum în dungi, cu haină la două rânduri de nasturi, o cravată de mătase roşie pe cămaşa albastră-deschis, cu gulerul alb şi ținând pe braț un trenci foarte nou, avea un aer de funcționar de ambasadă sau de minister, o funcție mai puțin importantă, de recent promovat, care vrea să pară elegant şi devine mai degrabă grosolan, tocmai din pricina efortului vizibil de a simula eleganța, când lipsesc obiceiul şi experiența, când nu are vârsta şi dezinvoltura care le conferă, în cel mai bun caz va trebui să aştepte câțiva ani. Purta un costum cu dunga stofei prea lată, stridentă cum doar în Anglia poate fi, şi îşi striga în cele patru vânturi nerăbdarea aspirațiilor sociale. Nici unul dintre cei prezenți – profesoara de la Somerville scoasă din calcul, de asemenea, aproape adolescentul cu câine – nu îi dădu impresia că vine recomandat de Wheeler, nici că poate să-i dea o mână de ajutor în necazurile lui: grăsanul era prea gras şi

absorbit, funcționarul, prea tânăr şi ca de carnaval, ca să fie un om cu multe posibilități.

Cu toate acestea, când trecuseră două minute de la ora stabilită, Tom se apropie de raionul de poezie, luă cărticica intitulată *Little Gidding* şi începu s-o răsfoiască, citind câte un vers pe ici pe colo în vreme ce aştepta, fără a dori să priceapă ceva, unul sau două, sau trei, sau patru:

„Şi ceea ce morții n-au avut grai să-ți spună, în viață, / Ți-o pot spune morți fiind“[5], citi şi, întrucât nu înțelese nimic, trecu la alte rânduri:

„Scrum pe mâneca unui bătrân… / Pulbere-n aer suspendată / Locul unei întâmplări trecute-arată“[6]. Dădu vreo două pagini:

„Cuvântul dus e-al limbii vremii duse, / Iar cel de mâine-aşteapt-o voce nouă“[7]. Se uită cu coada ochiului într-o parte şi în alta, încă nu se apropia nimeni, deşi observă siluetele a doi noi clienți la etajul acela, dar nu vru să-şi ridice ochii şi să-i privească deschis.

„Şi gheara râsului de lucruri triste.“[8] Nu, nimeni. Încă nu e târziu.

„Indiferența / Ce seamănă cu celelalte cum seamănă moartea cu viața, / Stare între două vieți…“[9] Şi aici se opri, ca să se întrebe: „Moartea seamănă oare cu viața? Da, Janet moartă pesemne că seamănă cu Janet vie şi că poate fi recunoscută, dar pentru câte ore? Timpul trece peste cadavre şi le maltratează mai repede, iar acestea nu-ți povestesc nimic, în vreme ce ieri noapte Janet mi-a povestit ceea ce astăzi poate să mă salveze. Şi cine-o fi identificat-o? Căci pe mine nu m-au chemat s-o văd“.

„Ceea ce numim început e adesea sfârşitul“[10], spunea alt vers, nu vru să continue, i se păru superficial, fără să-şi dea seama că poate nu era aşa în 1942, când s-a publicat pentru prima oară, în plin război.

„Şi fiece faptă e un pas spre bloc, spre foc, spre gâtlejul mării ori către-o piatră ilizibilă…“[11] Se opri din nou, cu o rectificare a bilingvismului său şi o presimțire funestă: „*block*“ probabil că era acolo ceea ce în spaniolă se numeşte „tajo“, butuc, adică blocul sau bucata de lemn pe care condamnații îşi sprijină docili capul, ca să li-l taie călăul; şi poate tocmai aceasta – butucul, focul, gâtlejul mării care întotdeauna trage în adânc, textul care nu se mai poate citi şi devine obscur – îl aştepta pe el, dacă acel Mr Tupra nu apărea şi nu-l scotea din impas. „Situația pare foarte urâtă pentru tine“, îl avertizase Mr Southworth, „tu eşti cel care se află acum în pericol.“ Şi nu se încheiau prezicerile nefaste ale acelui lung poem, din care citea frânturi răzlețe:

„Murim cu muribunzii: / Iată-i, se duc, şi noi mergem cu ei. / Ne-am născut cu cei morți: / Iată-i, se-ntorc, şi ne aduc cu ei“[12]. Şi Tomás gândi nedesluşit, influențat de cuvintele din 1942, sau dinainte: „E adevărat că ne ducem cu ei, cel puțin în primele clipe. Vrem să-i însoțim, să zăbovim în dimensiunea lor şi pe drumul lor, care este deja trecut; simțim că ne părăsesc, că au început altă aventură şi că noi suntem cei care rămânem singuri, înaintând pe cărarea întunecată care nu-i interesează şi pe care au abandonat-o; şi, întrucât nu putem să mergem pe urma lor, sau nu îndrăznim, ne naştem din nou şi facem câțiva paşi şovăielnici, ne naştem de fiecare dată când supraviețuim cuiva apropiat, de fiecare dată când suferim o pierdere şi aceasta trage de noi, însă nu reuşeşte să ne târască în gâtlejul mării care a înghițit-o. Şi ce apropiere mai mare decât cea pe care am avut-o eu ieri-noapte, când am fost înăuntrul unei femei vii, care astăzi e moartă, fantasmă ireversibilă şi amintire ce păleşte pentru restul zilelor mele scurte sau lungi, şi am vrut să mai fiu încă. Cine ştie dacă asta nu i-ar fi împiedicat uciderea, ar fi evitat ca bărbatul acela să urce şi s-o găsească singură. Să-mi impun voința şi instinctul“.

„Istoria fiind un tipar de clipe atemporale“[13], văzu cu trei rânduri mai jos. Nu mai avea multe versuri până la sfârşit, făcuse doar un surogat de lectură, aruncase o privire superficială, sărind mult mai mult decât citea. Asta înseamnă a răsfoi, la urma urmelor.

„Repede-acum, aici, acum, mereu…“[14]

Asta spunea unul dintre ultimele versuri, iar atunci ieşi din îngândurarea lui, îşi înălță fruntea şi descoperi că erau nu unul, ci doi bărbați, care răsfoiau câte o carte de Eliot: *To Criticize the Critic*, avea în mâini cel cu costumul în dungi; *Ash Wednesday*, ținea altul, pe care nu-l zărise, un recent sosit. Nu vru să-şi întoarcă fața ca să-l privească, se dădu puțin la o parte ca să-l poată scruta cu discreție, parțial: era un individ corpolent, lat şi înalt, mult mai înalt decât el şi decât vanitosul, cu un palton scurt sau *montgomery* şi pe cap cu o beretă identică cu a celebrului mareşal Montgomery, care pe atunci trăia încă, înclinată pe o parte, exact ca a lui, dar fără însemne militare. Pesemne că era un imitator sau un entuziast în copierea întregii sale ținute. Purta şi o mustață blondă, asemănătoare cu a eroului de război, iar acolo se încheia inevitabil asemănarea: Montgomery of Alamein, cum i s-a spus când a fost numit viconte, era un tip uscățiv, osos şi cu tenul zbârcit, iar bărbatul acela părea un turn de pază, după înălțime, soliditate şi anvergură, cu obraji mari, îmbujorați şi netezi. Nu avusese delicatețea de a se

descoperi, deşi se afla înăuntru, şi se prefăcea neverosimil cufundat în celălalt poem, *Miercurea cenuşii* („Scrum pe mâneca unui bătrân“[15], lui Tom îi rămăsese versul acesta în minte, la fel ca altele). Era în dreapta lui, iar funcționarul îngâmfat, în stânga (putea fi deopotrivă vreun director lipsit de experiență din City[16], încercând să se amestece cu veteranii prin ferchezuială), nu dădeau impresia că ar fi împreună şi Tomás se întrebă care-o fi Mr Tupra, era ghinion ca unui al treilea bibliofil să-i treacă prin cap să frunzărească ceva de Eliot acolo şi în momentul acela. Hotărî să aştepte ca unul dintre ei să i se adreseze, celălalt nu avea de ce s-o facă, iar el era singurul care avea o înfățişare inechivocă de student. Dar trecu o jumătate de minut fără ca nici unul să-i spună un cuvânt sau să-i facă semn. Din ce în ce mai înclinat să creadă că cele întâmplate nu contează, ci doar ce se decide sau se deduce că s-a petrecut, din ce în ce mai conştient de abisul spre care se îndrepta („Fiece faptă e un pas spre butuc, spre foc“) şi de faptul că acel Mr Tupra era acum singurul sprijin pe care îl cunoştea, îşi pierdu răbdarea şi optă pentru a se întoarce spre cel cu alură militară, la urma urmelor siglele celor mai faimoase servicii secrete, MI5 şi MI6, însemnau „*Military Intelligence*“. Îşi închise cartea şi îl întrebă cu timiditate pe masivul Montgomery, într-o şoaptă:

– Mr Tupra, presupun?

Turnul de pază, cu mâna stângă, îl arătă pe celălalt, pe aspirantul etern la eleganța pe care n-o va atinge niciodată şi îi răspunse fără amabilitate:

– Îl aveți lângă dumneavoastră, Nevinson. De ceva vreme.

Cu toate că Tomás era foarte tânăr, nu-i plăcu faptul că insul acela nu pusese „Mr“ în fața numelui său de familie, era prima oară când îşi vorbeau şi n-ar fi fost de prisos o dovadă minimă de respect. Şi mai puțin îi plăcu faptul că Mr Tupra, când el se duse să-l salute cu mâna întinsă, schiță cu a lui un gest disprețuitor, cerându-i să aştepte, aproape dojenindu-l: „Acum nu, băiete, nu vezi că sunt ocupat cu altceva?“ Nici măcar nu se întoarse spre el, iar aceste două amănunte din partea necunoscuților îi intensificară senzația de dependență de ei: îl tratară ca pe un aiurit, ca pe cineva care vine să solicite un loc de muncă, sau să ceară o mare favoare; aşa li se spune subalternilor, discipolilor şi ucenicilor, pe numele de familie şi atât. Acel Tupra care nu catadicsea să-l privească şi îl lăsase cu mâna întinsă se balansa domol pe călcâie, cu mâinile împreunate la spate, în timp ce o contempla pe profesoara de la Somerville, care căuta mai departe cărți, dar acum nu de botanică, ci de artă: se apleca să cerceteze rafturile cele mai de jos

şi, cum pe vremea aceea fustele se scurtaseră considerabil, până şi ale femeilor de patruzeci de ani, îşi arăta o bună parte a coapselor voluptuoase, învelite în nişte ciorapi lucioşi şi asta admira Tupra, fără nici o urmă de pudoare, comportament mai potrivit unui străin, unui spaniol de exemplu, decât unui englez. Tom observă scena şi aceasta îl făcu să se uite mai bine la femeie, molipsindu-se de viziunea lascivă a lui Tupra şi i se păru că profesoara nu doar că era la curent, dar se şi preta la jocul acela, scoţând volume foarte mari şi greu de manevrat, cu care accidental îşi ridica şi mai mult fusta, sprijinindu-le pe robustele coapse; lansa priviri rapide cu coada ochiului spre bărbatul care nu disimula. Era destul de surprinzător: după câte ştia Tomás, profesoara aceea cu rotunjimi ispititoare era arogantă cu legiunea ei de admiratori, avea faimă de inaccesibilă; şi totuşi, era acolo, lăsându-se de bunăvoie cucerită de trivialitatea unui individ bădăran şi mai scund decât ea (cucerită la distanţă, sau, ca să spunem aşa, ipotetic).

Tomás îl privi în timp ce el privea. Avea un craniu proeminent, dar impresia provocată era atenuată de un păr voluminos şi creţ, încât la tâmple i se formau inele, sau aproape. Ochii îi erau albaştri sau cenuşii, împodobiţi de nişte gene prea lungi şi dese, feminine, părând false sau date cu rimel. Privirea stinsă avea un aer şmecheresc, poate fără intenţie, şi era destul de binevoitoare sau apreciativă, ochi cărora nu le este niciodată indiferent ce au în faţă şi care îi fac să se simtă demni de curiozitate pe cei asupra cărora se aţintesc: de parcă ar avea un istoric ce ar merita desluşit. Tomás Nevinson se gândi că cine ştie să privească astfel are mult de câştigat, cine încadrează cu precizie şi de la înălţimea adecvată, care este cea a bărbatului; şi cine prinde şi captează, sau mai degrabă absoarbe imaginea pe care o are în faţă, probabil că devine irezistibil pentru multe femei, fără să conteze clasa, profesia, experienţa, frumuseţea, vârsta sau gradul de înfumurare. Deşi cunoscutul lui Wheeler nu era tocmai chipeş şi îndrăzneala îi era activul cel mai important, nu se putea tăgădui că în ansamblu era atrăgător şi că ansamblul acela se impunea câtorva trăsături mai puţin atrăgătoare, sau chiar respingătoare din punct de vedere obiectiv: un nas cam butucănos şi ca spart de o veche lovitură, dacă nu cumva de mai multe, ca şi cum ar fi aparţinut unui ins implicat din copilărie în bătăi şi care poate practicase boxul, ori avusese grijă să-i altoiască pe alţii şi câteodată îşi primise partea; o piele tulburător de strălucitoare şi de o culoare asemănătoare cu a berii, neobişnuită în Anglia, suspectă de origine meridională; nişte sprâncene ca funinginea şi cu tendinţa de a se uni, nu încăpea îndoială că îşi curăţa cu penseta spaţiul dintre ele; şi mai ales o gură prea cărnoasă şi afânată, sau pe cât de lipsită de consistenţă, pe atât de largă, buze

slave, care când sărută cedează şi se întind ca plastilina modelată îndelung şi moale, ori măcar dau această senzaţie, cu o atingere ca de ventuză şi de veşnic reînnoită şi de neoprit umiditate. Dar obiectivitatea ține puțin, iar după ce se pierde nimic nu mai repugnă şi se trece peste cât de dezagreabilă a fost prima impresie. Ba s-ar găsi şi femeile cărora să le placă şi pe care să le excite gura aceea de la început, sunt bărbați care trezesc porniri de primitivism şi prin aceasta seduc fără nici o greutate, fără să trebuiască să se străduiască sau să trudească, de parcă le-ar fi de ajuns să emane o sexualitate nesănătoasă, pentru că e directă şi elementară. Mr Tupra era tânăr ca vârstă, dar atitudinea sa insolentă şi prefăcută arăta că în realitate nu avea vârstă, sau era instalat de câteva secole într-o vârstă invariabilă, unul dintre indivizii care au devenit adulți prematur, sau care sunt adulți de la naştere, îşi dau seama numaidecât care este stilul lumii, sau al tenebrosului fragment de lume ce le-a fost menit lor şi hotărăsc să sară peste copilărie, considerând-o o pierdere de timp şi o şcoală de debilitate. Nu cu mulți ani mai în vârstă decât Tomás, părea să-l depăşească cu o viață sau două.

„Aşa că e din aceştia“, gândi Tom, „din cei care sunt în stare să-şi amâne sau să-şi abandoneze sarcinile, ca să fure un moment cu cineva care le-a activat antenele, sau doar să se recreeze contemplându-l“. Aşteptă, sau era un fel de a se conforma, ca Tupra să-şi considere încheiat flirtul vizual, iar aceasta se întâmplă doar când impresionanta profesoară de la Somerville (lui Tom i se părea din ce în ce mai impresionantă, sunt obscenități străine care se transmit ca o boală) se ridică, în sfârşit, îşi întinse şi îşi netezi fusta cu grație (când stătea în picioare, îi ajungea până deasupra genunchiului, aşadar i se ridicase mult când se ghemuise, prea mult ca să fie întâmplător) şi începu să coboare scara cu cartea aleasă în mână, casele erau jos de tot, la nivelul străzii. Cu agilitate, Tupra luă de la raionul de poezie exact micul volum pe care îl răsfoise Tomás, *Little Gidding* şi, încă fără să-l salute şi fără să-i strângă mâna, aproape fără să-l privească, le făcu lui şi lui Montgomery un semn ca să-l însoțească neîntârziat, de parcă ar fi fost membri ai unui alai. „Nu se poate“, deduse şi gândi Tom, „tipul ăsta are să-şi vadă de ale lui, cine ştie cât timp, fără să-i pese de prezența şi necazul meu; are să cumpere volumaşul ca să se întâlnească la case cu ea şi poate să-i propună ceva; să sperăm că va fi o întâlnire nocturnă şi că nu mă lasă acum cu ochii în soare, ori problema are să-mi rămână încă o zi nerezolvată şi cu fiecare oră care se va scurge se va înrăutăți, va veni polițistul Morse şi, cu privirea lui înțelegătoare şi corectă, mă va aresta.“ Emulul lui Montgomery îi puse o mână de fier pe umăr şi îl împinse uşor spre scări:

– Plecăm, Nevinson. Haide.

Din nou, numele de familie şi atât. Ordinul prin persoană interpusă. Din nou se simți desconsiderat şi se supuse, ce altceva putea să facă, nu avea pe nimeni altcineva pe moment, nimeni la care să poată apela. Odată aflat la coadă ca să plătească, îl văzu pe Tupra aşezându-se chiar în spatele profesoarei, fără să păstreze distanța cuvenită. Era atât de lipit de ea, încât ea pesemne că îi simțea respirația în ceafă, dacă nu cumva şi atingerea, marginea hainei lui pe partea posterioară a fustei, pardesiul şi-l ținea pe braţ, la fel ca el. Departe de a avansa o jumătate de pas şi de a evita excesiva apropiere, profesoara de la Somerville rămase unde era, aşteptând să termine clienții dinaintea ei. Tom se miră de abilitatea acelui bărbat: nu doar că nu provoca respingere şi nici bănuieli prăzilor sale, conchise, dar acestea îl încurajau discret şi fără cuvinte, nu încăpea îndoială că ochii aceia cenuşii sau albaştri emiteau nişte semnale calde şi învăluitoare, care în principiu nu ajungeau să ofenseze şi nici să intimideze, mai degrabă le invitau să renunțe la scut şi să-şi dea jos coiful, ca să se lase captate mai bine de atenția lor. Atunci Tupra îi strecură vreo observație despre cartea pe care ea urma s-o achiziționeze (*Tomb Sculpture*, de Erwin Panofsky, citi Tomás pe copertă, un volum cu format mare şi greu, şi se întrebă ce dracului putea să comenteze despre el insul acela, educat cu siguranță în săli de biliard, subsoluri rarefiate, case de jocuri de noroc, popicării, cinodromuri şi cele mai îngrozitoare locuri care se pot imagina la periferie: *Its Changing Aspects from Ancient Egypt to Bernini*, de-a dreptul, spunea subtitlul). În continuare glumi, pentru că ea râse cu mai puțină cumpătare decât ar fi fost previzibil la o persoană cultivată (era într-adevăr senzuală, sau contaminarea sporea, de la ochii care o sorbeau la cei care contemplau sorbirea, în aceasta nu era nici cea mai mică voalare). Tom auzea puțin, Tupra îi vorbea confidențial femeii, însă ajunseră până la el prezentările pe care şi le făcură: „Ted Reresby, la dispoziția dumneavoastră“, zise el. „Carolyn Beckwith“, zise ea. „Reresby?“, tresări Tomás în sinea lui, până ce îşi dădu seama că turnul de pază îi confirmase că acela era cu adevărat Mr Tupra. Aşadar, deduse că acesta prefera să nu-şi dea întotdeauna numele, dacă cel pe care îl menționase Wheeler era cel real. Poate că nu voia să alunge o posibilă cucerire remarcabilă cu un nume de familie atât de scandalos de străin, aceasta în Anglia încă provoca neîncredere, sau era obiect de condescendență, în anumite medii elitiste. Accentul şi dicția, totuşi, i se părură ireproşabile, cu un ton vag caracteristic Oxfordului, ceea ce îl făcu să presupună una din două: fie că Tupra trecuse prin universitatea aceea, în ciuda vestimentației cu ifose, fie că era, la fel

ca el, un artist al imitației, un supradotat în adoptarea instantanee a vorbirii de care avea chef.

Voluminosul general Montgomery şi el aşteptau în spate ca doi poliţişti, de parcă ar fi stat şi ei la coadă, iar Tomás nu rezistă tentației de a-şi spulbera îngrijorarea, la urma urmelor acela îi adresase câte un cuvânt sever şi îi recunoscuse existența, spre deosebire de cel care părea şeful său.

– A spus Reresby? îl întrebă încet. Nu se numeşte Mr Tupra?

Robustul viconte avea bereta neagră îndesată pe cap şi scurta pe el, ba chiar închisă la nasturi, îi lipsea doar să-şi tragă gluga. Mustața era o imitație foarte reuşită a mustății modelului său, dar din păcate constituția îi era opusă celei a faimosului general spartan, cum mai era poreclit. Se uită la Tom cu coada ochiului, atât de pieziş, că păru cu dispreț.

– Mr Tupra se numeşte cum i se pare mai potrivit cu fiecare ocazie, cum ne convine, îi răspunse tăios. Încă nu v-a venit rândul să puneți întrebări, Nevinson.

Nu renunța la asprime subordonatul, era ciudat să-i fie subordonat unui individ vădit mai tânăr, emulul învingătorului de la El Alamein împlinise cu siguranță treizeci şi cinci de ani. Pe Tomás îl trata ca pe un pupil sau ca pe un inferior ierarhic, pesemne că era un militar, nu avu îndoieli, îmbrăcat doar în semicivil. Avea din ce în ce mai mult senzația că îi făceau o favoare, pur şi simplu, întâlnindu-se cu el, oferindu-se privirii sale.

Impunătoarea profesoară Beckwith plăti şi Tupra o făcu după aceea, ea nu se grăbi, ca să poată ieşi împreună la lumină şi în spațiul amplu de pe Broad Street. Tupra sau Reresby persista în atitudinea sa de a nu-l privi pe Tom şi nici de a nu-i vorbi, era încă ocupat în sfera galanteriei. Montgomery şi el îi urmară ca servitorii de odinioară, păstrând o distanță respectuoasă, în vreme ce protagoniştii flirtului schimbau telefoane sau cărți de vizită, râsete scurte şi replici spirituale, apoi îşi luau rămas-bun, Tom presupuse că pentru câteva ore. Atunci Tupra îşi puse trenciul pe umeri cu un gest plin de grație, oarecum arogant şi o luă cu pas ferm spre strada St Giles', fără a întoarce capul, ca să-i îndemne să vină după el, era o capă plutind în vânt. Ajungând la pubul The Eagle & Child, pe unde mai călca din când în când Tolkien, aflat la sfârşitul vieții, intră cu hotărâre, iar cei doi urmăritori fideli se grăbiră să-l imite, studentul călăuzit de mareşal, dus mereu de ici colo de mâna sa mare pe umăr, o mână foarte decisă, dar care nu-l împingea.

Royal Air Force, Forța Aeriană Regală, în cadrul Forțelor Armate Britanice

Expresia spaniolă *armarse la de San Quintín* face aluzie la bătălia de la Saint Quintin, Franța, din data de 10 august 1557, în care s-au înfruntat Spania şi Franța. Spania a obținut o victorie zdrobitoare.

T.S. Eliot – *Patru cvartete*, *Little Gidding*, traducere de Sorin Mărculescu, Editura Univers, 1971, p. 69. Toate citatele din acest poem sunt luate din această ediție.

Idem, p. 71

Idem, p. 73

Idem, p. 75

Idem, p. 75

Idem, p. 79

„Iar fiece faptă e un pas spre butuc, spre foc, jos, în gâtlejul mării ori către-o piatră ilizibilă…“ (T.S. Eliot – *Little Gidding*, p. 81)

Ibidem

Ibidem

Ibidem

Idem, p. 71

Zona centrală a Londrei, cartierul tradițional al finanțelor și afacerilor

Aşezaţi la o masă de lângă fereastra imensă, cu trei beri, Tupra i se adresă, în sfârşit, lui Tom, însă fără a considera necesară o prezentare oficială preliminară. Socotea vădit că fiecare dintre ei ştia cu cine vorbeşte şi avea aerul de a nu suporta lucrurile superflue. În momentul acela, Tomás Nevinson era timorat şi copleşit, era un ghem de nervi, sau poate mai degrabă de temeri: de când se trezise în dimineaţa aceea, trecuse în revistă cu imaginaţia sa înverşunată cele mai rele lucruri care i se puteau întâmpla, de la arestarea iminentă până la condamnarea definitivă, o viaţă într-o închisoare engleză (era legendară duritatea din aceste instituţii), întreaga-i existenţă distrusă aproape înainte de a începe. Comportamentul dispreţuitor al lui Tupra şi neaşteptata prezenţă a asprului său însoţitor nu făcuseră decât să-l intimideze şi să-l înfricoşeze. Urma de seninătate pe care i-o insuflase la telefon Wheeler dispăruse. Îşi repeta superstiţios şi se agăţa de frazele sale cele mai promiţătoare („Are să-ţi dea o mână de ajutor“, „Ceva are să-ţi sugereze“, „Îţi recomand să ţii seama cât mai mult de ce îţi spune“, „Te va sfătui cu mult tact“, „E om cu multe posibilităţi“), şi tot aşa, cu cât mai puţin îl luau sub ocrotire cei doi necunoscuţi, cu atât mai mult se convingea că soarta îi depinde de ei şi în sinea lui se arăta mai înclinat să-i asculte şi să le accepte instrucţiunile. Îi zdruncinaseră încrederea cu amânarea şi indiferenţa lor, iar el sfârşise agăţându-se de ei de parcă nu ar fi mai existat nimeni pe pământ.

Mult întârziase Tupra, dar în cele din urmă îşi ridică privirea, şi-o menţinu aţintită asupra lui în vreme ce bea încet din halbă, cu înghiţituri mici. Şi, după ce o lăsă pe masă, îl examină cu mai multă luare aminte, uitându-se la el cu atenţia aceea măgulitoare pe care le-o acorda tuturor celor ce-i cădeau în faţa ochilor; Tomás se simţi numaidecât protejat şi prin urmare predispus favorabil spre acela care, până atunci, nici nu permisese siluetei sale să ocupe spaţiu, nici măcar ca obstacol. Cu versurile din *Little Gidding* încă în minte, Tom reuşi să-şi zică: „Am fost pentru individul ăsta ca un mort care ar fi plecat, un exilat din univers. Acum pesemne că sunt ca unul care revine şi îl aduce cu el“.

– Panorama e sumbră, Nevinson, îi spuse Tupra fără introduceri; vocea îi era mai gravă decât atunci când vorbea cu profesoara, poate şi-o prefăcuse, sau poate şi-o prefăcea acum. Aţi avut ghinion. Domnul profesor Wheeler mi-a povestit. Am văzut şi raportul poliţistului aceluia cinstit, Morse. Nu i-aţi făcut pe de-a-ntregul impresie proastă, dar asta aici nu serveşte la mare lucru. Asta aici nu e de ajuns. Aşa că sunt la curent cu versiunea dumneavoastră, nu e nevoie să mi-o repetaţi. Am să vă arăt nişte portrete, să vedem dacă vă spun ceva. Blakeston.

Îşi întinse o mână spre general, care îşi păstrase în pub bereta eroică, poate că

nu şi-o dădea niciodată jos, poate nu se spăla pe cap sau poate nu avea nici un fir de păr, imposibil de ştiut. Aşadar se numea Blakeston, dacă nu cumva se numea şi el după cum i se părea oportun în fiecare situație sau context. Deschise o mapă pe care o purta sub braţ, ca de studentă; îi înmână un plic lui Tupra, iar acesta scoase din el opt fotografii de mărimea unui sfert de coală. Cu un gest de jucător de cărți le depuse pe masă în două rânduri, ca şi cum ar fi fost cu adevărat cărțile unui pocher descoperit.

– Uitați-vă fără grabă şi cu grijă. Să vedem dacă e printre bărbații aceştia cel care a sosit acasă la Janet Jefferys după ce ați plecat dumneavoastră. Mă rog, după cum susțineți. Cine ştie dacă a sosit cineva?

Lui Tomás nu-i plăcu bănuiala aceea, dar de ce trebuia să-l creadă oricine, dacă te gândeşti bine? De ce ar fi trebuit să-l creadă un judecător sau o curte cu juri care nu avea habar de nimic, cum precizase Wheeler? Tăcu şi scrută chipurile. Aveau cu toții o înfățişare mai degrabă distinsă, sau nu chiar, respectabilă, sau nu chiar, de oameni înstăriți. În orice caz, nu păreau delincvenți, nici periculoşi, nici necioplițți, nici îngrozitori, erau bine îmbrăcați şi pieptănați. Iar fotografiile nu erau de poliție, făcute într-un comisariat. Li se potrivea mai mult cuvântul pe care îl folosise Tupra, portrete. Nu de studio, dar poate de presă. Câte unul purta veşnicul costum de lână în dungi, o manie între cei puternici din Anglia. Nu-i trebui mult ca să-şi concentreze atenția asupra a doi dintre ei, ceilalți şase nu-i păreau deloc cunoscuți.

– Ar putea să fie unul din aceştia, zise arătând două chipuri, ale căror trăsături coincideau destul de mult cu ce întrevăzuse la distanță: nas cu aripioare late, unul cu ochi mici, dar adormiți şi altul cu ochi vii, dar mari, sau orbiți de un *flash*; amândoi cu bărbia uşor despicată, deşi a unuia era mai alungită decât a celuilalt (ca a actorului Christopher Lee, care în anii aceia îi interpreta pe Holmes şi pe Dracula) şi în instantaneu despicarea putea fi o umbră, o iluzie; părul închis la culoare, totuşi mai puțin ondulat decât cel pe care şi-l amintea el la lumina felinarului, îi scăpa imaginea pe care nu şi-o fixase în minte. Este exasperant, cu cât mai mult încerci să reții nişte trăsături şi să ți le reprezinți, cu atât mai mult se spulberă, şi se confundă, şi fug. Se întâmplă şi cu ale morților iubiți, pe care i-ai văzut zilnic atâția ani; se întâmplă cu ale celor absenți, care tind să încremenească într-o singură expresie sau privire; i se întâmpla lui Tomás cu ale Bertei, îndată ce se despărțeau, îi apăreau mereu neclintite în evocări, ca şi cum ar fi aparținut unui tablou şi nu cuiva care respira şi se mişca. Da, eu aş zice

că e acesta, adăugă alegând unul, cel cu ochi vii şi cu bărbia mai scurtă. Cine e? Cum se numeşte? Şi dori ca Hugh să-i fie numele, oricine ar fi fost.

Tupra adună cele şase portrete excluse, le luă numaidecât şi le introduse la loc în plic.

– Sunteți sigur, Nevinson? Uitați-vă bine. L-ați văzut pe insul acesta? Acesta fu termenul pe care îl utiliză, *bloke*, nu prea respectuos. Căci, dacă l-ați văzut, de mare necaz ați dat, vă anunț. Ar fi mai bine să vă convingeți.

– Eu? Ce vină am? Absolut sigur nu pot să fiu. Țineți cont că l-am văzut noaptea, o secundă. Asta e doar o fotografie, şi nu ştiu dacă recentă. Poate că, dacă l-aş vedea în persoană, l-aş recunoaşte mai bine, sau dimpotrivă: după statură, constituție, mers. Dacă tipul ăsta are unu nouăzeci, nu e el, cum să vă spun.

– Nu cred că are mai mult de unu şaptezeci şi cinci.

– Păi atunci probabil că da, înclin să cred că e acesta. De ce mare necaz?

Mareşalul Blakeston îşi netezi mustața de parcă ar fi avut nevoie de o pregătire maşinală, manuală, nervoasă, înainte de a interveni în prezența şefului său şi fără indicația sa prealabilă şi interveni lovind cu degetul arătător fotografia tipului aceluia. Va trebui s-o curețe conştiincios, de amprente şi poate de sudoare şi de vreo picătură de bere.

– Nu l-ați mai văzut niciodată, Nevinson? Vreau să spun la televizor sau în presă. Nu că ar apărea prea mult, dar câteodată apare. Omul ăsta e Cineva. Şi sună aşa, cum pronunțase şi Janet în ultima ei noapte sau mai degrabă oră, cu majusculă. Utilizase exact aceeaşi expresie. Poate de aceea vă pare cunoscut, şi nu din portalul amantei dumneavoastră? Gândiți-vă bine.

Pe Tomás îl descumpăni cuvântul „amantă“, pe atunci era învechit şi niciodată nu se gândise la vânzătoarea de la Waterfield's în felul acela pompos. Era pur şi simplu o fată cu care se culca din când în când, fără intenția de continuitate, fără reflectare ulterioară şi fără transcendență. Asta se întâmpla mereu printre cei de vârsta lui, studenți sau nu. Dacă era „amanta“ cuiva, era a acelui Hugh de la Londra: erau împreună de câțiva ani, ea era nemulțumită, obosită din pricină că nu se produceau schimbări şi tocmai îi dăduse un ultimatum.

– Nu, abia mă uit la televizor, iar presa o răsfoiesc superficial. Habar n-am cine poate fi, nu de acolo mi se pare cunoscut. Doar pentru că l-am văzut azi-noapte pe St John Street, apăsând pe o sonerie care nici măcar nu ştiu dacă era a lui Janet, ăsta e adevărul. Nici n-aş putea să jur că e el. Mi se pare foarte probabil, da, însă ce vreți să vă spun, certitudine nu am. Cine e? Cum se numeşte? întrebă

din nou, iar acum nu ştiu dacă să dorească să-l cheme Hugh sau altfel, după ce auzise anunțul, „Mare necaz".

Tupra luă iar cuvântul, după ce îndepărtă cu mână imperativă degetul lui Blakeston fără a ajunge să-l atingă, de parcă ar fi speriat o insectă. Acesta şi-l lăsase înfipt în fotografie, într-un exces de emfază.

– E un MP, zise.

Lui Tomás, care nu trăise atât de mult timp în Anglia, îi trebuiră câteva secunde ca să-şi amintească de unde veneau inițialele acelea: „*Member of Parliament*". Sunt din limbajul colocvial utilizat frecvent.

– Se numeşte Hugh Saumarez-Hill şi ar fi verosimil ca pe el să-l fi văzut dumneavoastră, întrucât ştim de ceva timp că are o relație sexuală cu Janet Jefferys. Are sens să o fi vizitat, prin urmare.

– Știați? Cine? Dumneavoastră doi? E clar că e el, atunci.

– Noi doi suntem mai mulți de doi, şi mai mulți de o sută, ce ştiu eu câți?

– Sigur mai mulți de o mie, Bertram, observă vicontele Blakeston cu mândrie, după ce îşi duse repede mâna la mustață.

Însă Tupra continuă fără să-l ia în seamă:

– Iar cei mai mulți de o sută ştim destule. Nu tot, dar destul. Unii, unele lucruri şi alții, altele, dar toți ştim aproape tot, cel puțin despre MPs şi despre cei care au funcții de răspundere. Cu aceste date, devine verosimil să fie vorba despre aceeaşi persoană, însă nu se poate, pentru că Mr Saumarez-Hill e în afară de orice bănuială. Harnicul nostru Morse a stat de vorbă cu el şi cu câteva persoane din cercul lui, s-a deplasat la Londra chiar ieri. Mr Saumarez-Hill nu a negat relația pe care o avea cu Janet Jefferys, asta ar fi fost o prostie. A văzut-o pentru ultima oară la sfârşitul săptămânii trecute, ca de obicei, şi nu are habar cine ar fi putut să-i dorească răul acelei tinere, pe care nu o vizita aici niciodată, ea se ducea întotdeauna acolo, se întâlneau într-un mic apartament proprietate a familiei sale, pe care el îl foloseşte ca birou ocazional şi pentru întâlniri informale de lucru. Mr Saumarez-Hill recunoaşte că are o relație rece cu soția sa, nu au multe activități comune, nici măcar sâmbăta şi duminica. Politica îi ocupă tot timpul, un pretext răsuflat, dar mai mult sau mai puțin credibil, sau pe care ne putem preface că îl credem.

– Dacă aş fi eu nevastă-sa, nu l-aş crede, precizează Blakeston şi din nou Tupra continuă de parcă nu l-ar fi auzit.

– Aşadar, tipul nu ştie ce viață ducea Jefferys în cursul săptămânii, cine îi erau prietenii. De dumneavoastră nu auzise, nici măcar numele; fireşte că asta este

explicabil. Era ciudat să treacă de la a i se adresa cu respect la a se referi la el cu dispreț, în felul acela; părea ceva deliberat, nu o neglijență. Nu manifesta prea multă curiozitate în privința ei, după cum se vede, dar în sfârşit, sunt oameni care îşi fac o treabă şi restul e superfluu. Cert este că noaptea de miercuri şi-a petrecut-o în întregime la Londra şi dispune de martori. N-a putut să se afle la Oxford, decât dacă martorii săi se înşală, sau mint. Prima variantă e improbabilă, azi-noapte e foarte aproape; a doua nu ar avea nimic ciudat, se întâmplă adesea, în toate mediile. Însă, întrucât nu există o dovadă a acestui fapt, mărturiile sunt valabile. De aceea vă spun că, dacă acesta era tipul pe care l-ați văzut, e mare necaz, pentru că a fost exclus şi dumneavoastră rămâneți ca principal suspect, aproape singurul. Totul are să vă acuze, pentru că nu mai e nimeni, înțelegeți? Să dai vina pe un hoț sau pe un maniac, păi, la asta se recurge doar în cazuri de derută extremă, sau când a trecut mult timp şi se merge tot pe bâjbâite. Astăzi e prematur.

– Astăzi ar fi inadmisibil, având un ins care a întreținut relații sexuale cu ea în jurul orei la care a fost omorâtă, întări Blakeston, de data aceasta după ce îşi îndreptă bereta, deşi nu avea nevoie să fie îndreptată.

– Cum a spus Blakeston într-un mod simplu şi sugestiv, Mr Saumarez-Hill e Cineva. E influent şi important şi e protejat de partidul lui. Un *whig* cu viitor, ştiți? Poliția n-are să caute să-l prindă cu mâța-n sac fără să aibă motiv şi fără indicii. Dimpotrivă, chiar şi dacă ar avea vreunul ar tinde să aştepte, să investigheze prin alte părți, să se abțină, pentru că e cine e. Dumneavoastră, în schimb… Tupra făcu o pauză şi îl privi pe Tomás de sus în jos cu ochii lui cuprinzători, ca şi cum ar fi privit teama şi descurajarea, deopotrivă cu iminenta capitulare care vine după aceea. Dumneavoastră, în schimb, sunteți nimeni.

„Un exilat din univers“, gândi Tom Nevinson numaidecât, făcându-se ecoul cuvintelor lui Wheeler, copiindu-i-le mintal, „doar că exprimat într-un mod şi mai crud şi fără sprijin literar. O spun de parcă n-ar fi acesta destinul nostru, aproape al tuturor, ca şi cum n-ar fi ceea ce aşteaptă pe toată lumea de la naştere, să treacă pe pământ fără ca prezența sa să-l altereze câtuşi de puțin, de parcă n-am fi decât ornamente, figuranți ai unei drame sau figuri de fond, imobile pe veci într-un tablou, masă nedesluşită, buni de aruncat şi zadarnici, mutabili şi invizibili toți, toți nimeni. Excepțiile sunt atât de rare, că se poate considera că nu contează, ba chiar nu mai rămâne nimic din ele după puțin timp, un secol sau zece ani: majoritatea se contopeşte cu cei care n-au contat niciodată şi e ca şi

cum nici unul n-ar fi existat, sau poate ca un fir de iarbă, un pic de praf, o viață, un război, cenuşă, vânt, ceea ce pentru Wheeler este ceva şi, totuşi, nimeni nu-şi aminteşte. Nici măcar războaiele nu se țin minte, odată curățat câmpul de bătălie". Nu vru să se adâncească în gânduri, trebuia să se ocupe de situația lui, de el însuşi, urgent. Mai avu o sclipire, în chip de puerilă compensație: „Până şi Saumarez-Hill acela are să fie totuna, în ciuda a ceea ce cred ei: şi el va fi nimeni, dacă îşi împărțea amanta cu mine şi se asemuia cu mine prin intermediul ei, ştiind sau neştiind".

– Ar tinde să se abțină? întrebă cu sinceră surpriză şi o oarecare dezolare intempestivă. Asta ar fi fost normal în Spania, o țară dictatorială, cu o poliție arbitrară şi înrobită, coruptă în origine. Dar nu mi-aş fi imaginat-o în Anglia. Poate sunt sectoare, sfere, în care toate țările seamănă, indiferent cum se guvernează. Şi Morse? Nu mi s-a părut că ar fi din cei care întorc privirea şi stau cu mâinile în sân.

– Poate el nu, răspunse Tupra şi bău iar din bere fără să-şi ia ochii de la el, dar cântăreşte puțin, e un pion şi n-are importanță. Nu va avansa niciodată prea mult, dacă nu se dă după împrejurări. Depinde de superiorii lui şi ascultă de ordine, cu cât sunt mai sus, cu atât mai sensibili. Sensibili la favoruri, vreau să spun. Nu atât la a le primi, cât la a le face. Să facă favoruri e lucrul care place cel mai mult oamenilor, Nevinson; pesemne că ați observat-o, în ciuda tinereții dumneavoastră, asta o ştie până şi un copil, îi e de ajuns să fie în contact cu adulți ca s-o perceapă. Să le primeşti te coboară, să le faci te înalță.

– Te simți genial când le faci, remarcă Blakeston, care nu era în dezacord cu tânărul lui şef, după cum se vedea. Cu toate că nu ți le vor înapoia. Unii nu mulțumesc şi nici nu țin seama de ele, iar aceia nu sunt coborâți. Ingrați şi înfumurați, care consideră că totul li se cuvine. Sunt destui. Dar te simți genial, chiar şi în aceste cazuri fără folos. Probabil că vorbea din experiență, poate era unul dintre oamenii fără inițiativă, pe care trebuie să-i îndrumi şi să-i ghidezi ca pe jucăriile cu cheiță, care nu sunt buni decât ca să slujească şi nu aşteaptă nimic în schimb, doar noi instrucțiuni şi misiuni, care să-i mențină în mişcare. Fără un stimul extern ar hiberna, din leagăn până în mormânt, întruna.

– Mda, zise Tomás. Şi atunci ce? Ce îmi recomandați? Îmi veți face o favoare, deduc, cu toate că eu sunt nimeni, şi am mare nevoie. Fără ea sunt deja condiționat, încă puțin nu mai contează, dacă aşa ies din încurcătura asta. Domnul profesor Wheeler mi-a spus că dumneavoastră mă veți sfătui, Mr Tupra, să țin seama de sugestiile dumneavoastră, dar încă nu mi-ați sugerat

nimic, nu? Doar îmi prezentați o perspectivă foarte întunecată, şi mai întunecată decât era înainte să vă văd. Speram ca Hugh acela să mă salveze, privirile să se ațintească asupra lui cu puțin noroc, iar acum îmi spuneți că, tocmai pentru că el e bărbatul pe care l-am văzut, sau aşa cred, acuzarea îmi este şi mai aproape şi condamnarea mai probabilă, nu e aşa? Îşi aduse aminte că şi Wheeler îl avertizase: „Eşti într-o încurcătură mai mare decât îți imaginezi. Sunt elemente pe care nu le cunoşti şi care îți vor îngreuna ieşirea". Se referea la condiția de MP a iubitului lui Janet, aşadar era la curent cu aceasta, pesemne că era fluidă şi constantă comunicarea între el şi Tupra, ce relație o fi între ei. Cei doi indivizi tăcură, un fel de încuviințare; sau când ceva e evident, nu trebuie să risipeşti nici un cuvânt. Tupra îl privea cu o sclipire de ironie, ca şi cum situația l-ar fi captivat, mai degrabă decât să-l amuze cu adevărat. Trebuie să fi fost obişnuit să provoace descumpănire sau disperare, să facă oamenii să creadă că nu au scăpare, sau că scăparea lor depinde de el (poate aceasta îi era datoria, să-şi încolțească interlocutorii şi să-i forțeze să-i ceară o soluție, un aranjament, o mediere, o fugă; să-i forțeze fără bruschețe, de parcă el nu ar impune nimic, disprețul îşi face treaba, descurajează şi macină). Blakeston încerca să-şi imite superiorul, însă nu izbutea: privirea ațintită asupra lui Tom era neutră, sau şi mai rău, de nepătruns. Berea nici nu şi-o gustase, se limitase să-i sufle spuma de câteva ori, chiar şi când nu mai era. Tom se frecă la ochi cu degetul mare şi cu arătătorul, nu suporta iscodirea la care îl supuneau cei doi, de parcă s-ar fi cuvenit ca el să propună ceva, în locul lor. Scoase o țigară, ceața în care era învăluit îl făcu să uite de politețe şi să nu-i servească, Tupra luă una din ale lui, un pachet cu figuri egiptene colorate, faraoni, marca era Ramses al II-lea; fiecare şi-o aprinse pe a lui, Tomás, o Marcovitch ca cea pe care i-o smulsese Janet, zgâriindu-l în acelaşi timp. „Ce ciudat că degetele acelea nu mai pot să mângâie, nici să zgârie, nici să apuce nimic", gândi, „azi-noapte puteau să facă tot ce voiau şi acum nimic, asta nu are sens şi moartea nu seamănă cu viața, nu are nici un sens ca una să-i urmeze celeilalte şi cu atât mai puțin s-o înlocuiască." Zgârietura şi chiştocul găsit de Morse aveau să lucreze, de asemenea, împotriva lui, îşi pipăi zgaiba minusculă. Se enervă văzând totul atât de întunecat în mod stupid, viitorul distrus, sau atât de înnorat. Şi, la urma urmelor, cine sunteți dumneavoastră? Pe cine reprezentați? Îşi dădu seama că nu avea habar. Presupunea, însă nici Tupra, nici Blakeston, nici Reresby, nici Montgomery nu i se prezentaseră de fapt, nici nu îl informaseră care le sunt competențele, nici din ce organism făceau parte, dacă făceau parte din vreunul (poate erau particulari, mafioți cu capacitate de

tranzacție, de şantaj, Wheeler cunoştea oameni din toate mediile, după Southworth), bineînțeles că nu-i arătaseră vreun carnet sau vreo insignă, nu ştia câtă influență au şi, mai ales, cine erau, dacă puterea lor avea anvergură, dacă era mai mare decât a poliției, a justiției, a guvernului chiar. Îşi făcu iluzii că sunt atotputernici şi vor şterge episodul în întregime, ba chiar şi moartea prin strangulare şi o vor aduce pe Janet înapoi; însă asta îl ținu doar o secundă. Nici măcar nu se oferiseră să-l ajute, încă. Mai degrabă îi expuseseră neajunsurile, deocamdată aceasta era totul. Adevărul era că nu avea habar cu cine stă de vorbă. Totuşi, se lăsase în seama lor, le încredințase soarta lui.

Atunci Tupra izbucni într-un râs scurt, fermecător. Era un bărbat simpatic în ansamblu, în ciuda ursuzeniei sale: deşi obişnuia să încolțească şi să descurajeze, să înnegrească perspectivele şi să-i facă pe ceilalți să-şi piardă orice speranță, poate să-i terorizeze pe cei care-i ieşeau în cale, o făcea cu delicatețe şi spiritual. Sigur putea să devină violent cu răceală şi metodic (nasul acela grosolan şi spart, craniul proeminent, oricât l-ar fi atenuat cârlionții), dar atâta vreme cât nu era, prevala la el o oarecare cordialitate (genele acelea dese, gura veşnic umedă). Blakeston izbucni şi el în râs, cu întârziere. I se dăduse permisiunea sau exemplul.

– Pe cine reprezentăm, întreabă băiatul, îți dai seama, Bertram? Ne întreabă pe cine reprezentăm, întrebarea cea mai absurdă, exclamă în glumă, iar aceasta îl făcu să râdă şi mai tare, începu să râdă năvalnic şi strident, un râs infinit mai ascuțit decât vocea lui şi care se întețea, o criză în toată regula, hahaha, hahahaha, hohote din ce în ce mai scandaloase şi mai prelungite, încât clienții pubului The Eagle & Child se întoarseră spre masa lor, cu gâtul ridicat şi deranjați, toată conversația se desfăşurase până atunci încet, nici unul nu voia să atragă atenția, iar acum Blakeston ieşea în evidență cu țipetele lui şi, cum nu era prea normal nici să umbli deghizat în erou de război, cu mustață cu tot, toată lumea avea să-l rețină începând din clipa aceea, un viconte isteric. Pe nimeni, Nevinson, pe nimeni. Tocmai asta e nostim, că nu reprezentăm niciodată pe nimeni, izbuti să intercaleze în toiul ilarității sale exagerate.

Râsul acela era contagios şi în acelaşi timp stânjenitor, un râs de felul acela Tom îl auzise doar la nişte homosexuali candizi şi joviali, adevăratul mareşal Montgomery l-ar fi dezaprobat, s-ar fi indignat dacă s-ar fi văzut asociat cu el, chiar şi doar printr-un imitator nereuşit interpus. Nasturii de la palton, introduşi în bridele lor, îi împiedicau lui Blakeston expansiunea deplină a hohotelor.

Tomás crezu că i se vor rupe, dar îl apucă un acces de tuse în vreme ce râdea întruna, cele două lucruri amestecate.

– Ajunge, Blakeston, îi zise Tupra. Nu mai râde şi bea ceva. Ai să te îneci dacă nu încetezi.

Dar se contaminase puțin de râsul dezinvolt şi nu sună autoritar.

Şi Tom, de asemenea, în ciuda angoasei.

Montgomery îşi puse gluga, şi-o aşeză peste bereta îndesată pe cap, îşi astupă gura cu două sau trei şervețele și încetul cu încetul se calmă. În sfârşit, bău din bere, jumătate dintr-o singură înghițitură.

– *Pardon, pardon*, spuse în franceză. Mi s-a părut o întrebare excelentă ca să ne-o pună nouă.

Şi fu cât pe ce să reînceapă să râdă în condiții şi mai dificile (strâns cu gluga acum, şi mai rigid). Din fericire se stăpâni.

– Are dreptate Blakeston în ce spune, conchise Tupra adresându-i-se lui Tomás, deşi nu e de râs în halul ăsta. Prietenul Blakeston câteodată devine atât de vesel, din fericire i se întâmplă din an în Paşte. Îl amuză atât faptul că noi nu figurăm nicăieri, nici oficial, nici neoficial. Suntem cineva şi nu suntem nimeni. Suntem, dar nu existăm, sau existăm, dar nu suntem. Facem, dar nu facem, Nevinson, sau nu facem ceea ce facem, sau ceea ce facem nu face nimeni. Pur şi simplu se întâmplă. Frazele acelea îi sunară lui Tomás a Beckett, care în acei ani era la modă printre intelectuali şi ale cărui opere se puneau în scenă la Londra, cu venerație elitistă; la urma urmelor, i se acordase Premiul Nobel de curând. Tom înțelegea dar nu înțelegea, ca să continuăm în acelaşi stil. Putem să schimbăm lucrurile, însă nu e nici urmă de noi, încât schimbările nu ni se pot imputa. Nimeni nu ne-ar cere socoteală pentru ceea ce facem, dar nu am făcut. Şi nici nu ne dă nimeni ordine, nici nu ni le trimite, întrucât nu existăm.

– Nu sunt sigur că vă înțeleg, Mr Tupra.

Blakeston îşi revenise complet, astfel că îşi dădu jos gluga, iar când o făcu trase şi bereta, lăsându-şi un moment capul descoperit şi arătându-şi un neaşteptat păr nu prea lung şi roşcat, pe care şi-l strânsese în creştet scrupulos şi care îl transformă deodată într-un soi de indian şi mai înfricoşător. Dobândi o înfățişare sălbatică, îşi pierdu toată marțialitatea timp de câteva secunde, doar secunde, căci, cu mare dexteritate, îşi ridică din nou părul cu o mână şi cu cealaltă îşi puse bereta generalului (fără însemne), căruia i-ar fi repugnat o asemenea chică şi mai mult decât hohotele ascuțite. Rezultatul operației fu că şervețelele cu care Blakeston îşi înăbuşise tusea îi ajunseră în gluga de la

montgomery, fără ca el să-şi dea seama. Tom nu putea să-şi ia ochii de la ele, erau mototolite, dar se iveau ca nişte căpăţâni de conopidă într-un coş.

– Suntem ca naratorul la persoana a treia dintr-un roman, ceva de felul ăsta, Nevinson, dumneavoastră aţi citit romane, continuă Tupra didactic: el hotărăşte şi povesteşte, dar nu poate fi interpelat şi nici pus la îndoială. Nu are nume, nici nu este un personaj, spre deosebire de cel care relatează la persoana întâi; este crezut şi este în afara bănuielilor, prin urmare; nu se cunoaşte de ce ştie ceea ce ştie şi de ce omite ceea ce omite şi trece sub tăcere ceea ce trece sub tăcere şi de ce are capacitatea de a determina destinul tuturor creaturilor sale, însă chiar şi aşa nu este pus sub semnul întrebării. E evident că este, dar în acelaşi timp nu există, sau invers, e evident că există, dar în aelaşi timp e cu neputinţă de întâlnit. Ba chiar e indetectabil. Vorbesc despre narator, atenţie, nu despre autor, care stă acasă la el şi nu răspunde de ce istoriseşte naratorul său; nici măcar nu poate să explice de ce acesta ştie cât ştie. Altfel spus, naratorul la persoana a treia, omniscient, e o convenţie care se acceptă, iar cine deschide un roman nu obişnuieşte să se întrebe de ce şi nici pentru ce ia cuvântul şi nu-i dă drumul sute de pagini, vocea aceea a omului invizibil, vocea autonomă şi exterioară care nu vine de nicăieri. Făcu o pauză, îşi răsuci un melcişor pe tâmplă, bău fără grabă o înghiţitură de bere. Păi noi suntem ceva asemănător, o convenţie care se acceptă, cum se acceptă fără obiecţii hazardul, cum se acceptă şi nu se discută faptele şi accidentele, bolile, catastrofele, şansele şi nenorocirile. Noi putem să prevenim o nenorocire, dar ca o rafală de vânt, care îşi schimbă direcţia şi salvează un vapor, sau ca o ceaţă care, când se lasă, îi ascunde pe urmăriţi de urmăritori, sau ca o ninsoare care şterge urmele acelora, dezorientându-i pe ceilalţi şi pe câinii lor, sau ca noaptea care te împiedică să înaintezi şi să vezi ceva. Sau aidoma mării, care se desparte permiţând să treacă israeliţii, ca să se închidă apoi asupra armatei faraonului care se duce după ei, să-i anihileze. Aşa suntem noi şi, într-adevăr, nu reprezentăm pe nimeni.

„Iar am ajuns aici", gândi Tomás: „sunt un fir de iarbă, un pic de praf, o viaţă fără origine şi un război fără temei, cenuşă, fum, o insectă, ceva şi în acelaşi timp nimic". Dar mesajul pe care îl reţinu fu acesta: „Putem să oprim o nenorocire". Poate era adevărat, poate erau în stare s-o oprească pe cea care se prăvălea peste el, însă tot nu-i spuneau cum, de ce aveau nevoie ca să se prefacă în rafală de vânt, în zăpadă, în ceaţă, sau în noapte, sau în mare care se deschide. Nu se putu opri să-i facă lui Tupra o observaţie, totuşi:

– Dumneavoastră aţi făcut studii de literatură, nu, Mr Tupra? Din moment ce

gândiți asta.

Tupra râse din nou, cu un soi de condescendență ce părea să-i spună lui Tom: „Drept cine m-ai luat? Drept un simplu om de acțiune, care nu reflectează? Da, sunt capabil să intru în acțiune lăsând la o parte orice scrupul, dar o fac cu bună știință, o fac gândind". Părea să fie mai în vârstă cu douăzeci şi cinci de ani, nu doar cu câțiva.

– Eu am studiat multe lucruri, răspunse, chiar aici, aici la Oxford, dar şi în alte locuri. Învăț de o viață întreagă. Specialitatea mea a fost istoria medievală, dar am avut câțiva profesori comuni şi ei vor fi cei care poate vă vor salva indirect, Nevinson.

Aceasta explica vagul accent de Oxford pe care îl remarcase Tomás. Se întrebă cum o fi fost admis la universitatea aceea elitistă cineva care, de fapt, putea foarte bine să provină dintr-un cartier mizer ca Bethnal Green, situat în estul Londrei, sau chiar din locuri şi mai rele ca Streatham, Clapham sau Brixton. Pesemne că avea multe virtuți, multă şiretenie sau multe mijloace, cum spusese Wheeler. Pesemne convingea lumea, sau lumea se temea de el.

– Indirect?

– Da, prin intermediul nostru, zise Tupra zâmbind. Prin intermediul ceții care se lasă. Dumneavoastră ştiți cine a mediat.

Atunci Tomás îndrăzni să-l întrebe pe şleau:

– Dumneavoastră puteți să-mi opriți nenorocirea?

Da, aceasta era fraza de care se agățase.

– Poate. Depinde. Poate reuşim să vă facem să nu mai fiți un nimeni şi să deveniți de asemenea Cineva, nu, Blakeston? Blakeston încuviință pe jumătate, cu îndoieli. În cazul acesta ați putea fi blindat, ca Hugh Saumarez-Hill. Nu în acelaşi fel şi nu din aceleaşi motive, dar într-un grad asemănător. Fireşte că ar fi o problemă să extragem ambii indivizi care s-au aflat în apartamentul lui Janet Jefferys în cea mai nefastă noapte pentru a o vizita, să nu spunem pentru a se culca cu ea. Bine, dumneavoastră sigur şi Mr Saumarez-Hill doar poate, sau poate nu. Oricum ar fi, amândoi, afară din cadru deodată. Da, asta ar fi o mică problemă, însă are soluție. În sfârşit, asta acum depinde de dumneavoastră, Mr Thomas Nevinson. Să ne recompensați pentru ninsoare, sau pentru schimbarea direcției vântului.

Şi pentru prima oară nu i se adresă sec pe numele de familie, puse înainte „Mr", ca şi cum astfel l-ar fi tentat, ca şi cum astfel i-ar fi anunțat considerabila diferență dintre a fi nimeni şi a fi Cineva.

– Şi dacă ne-aţi extrage pe amândoi, ce s-ar întâmpla? N-ar fi scandalos? Ce-ar zice Morse acela? Ce explicaţie s-ar da?

– Da, omul acela s-ar supăra şi ar protesta, poate şi superiorul său imediat, dacă ar fi din acelaşi aluat. Însă plângerile lor n-ar ajunge prea departe. S-ar lovi numaidecât de un zid, ca în toate organismele cu ierarhie. Janet Jefferys ar rămâne un caz nerezolvat, deocamdată: lipsă de probe, lipsă de temei pentru o acuzaţie solidă; nimeni nu vrea să înceapă un proces pe care n-o să-l câştige. Multe cazuri rămân aşa. Uneori se aşteaptă ani de zile ca să se descopere un vinovat, alteori nu se descoperă niciodată. Uitaţi-vă la arhivele de acum o jumătate de secol, de acum douăzeci de ani, de acum zece ani. În ţara asta publicul acordă multă atenţie crimelor şi face o pasiune pentru ele. Dar după aceea le uită pe de-a-ntregul, dacă nu există continuitate şi nici deznodământ, în afară de vreun smintit care trimite întruna scrisori la poliţie până oboseşte. Dacă ar şti lumea numărul cazurilor nerezolvate, ar striga până la cer şi ar trăi veşnic înspăimântată. Dar se îmbată cu cele rezolvate, sunt destule procese şi condamnări ca să dea o impresie de eficienţă. Dacă se întreabă populaţia, majoritatea e probabil convinsă că poliţia şi sistemul nostru judiciar funcţionează mai bine decât oriunde şi că aici unui ucigaş îi e greu să scape nepedepsit. Însă lumea nu ţine socoteala celor ce se uită cu timpul. Sau a celor ce plutesc într-un limb spre care nu-şi îndreaptă nimeni privirea. Această ultimă frază pesemne că îi plăcu lui Tupra, pentru că o rosti după o pauză, ca o addenda. Peste şase luni nu-şi va mai aduce nimeni aminte de Janet, cu excepţia apropiaţilor. Nu-şi vor mai aduce aminte nici măcar locuitorii din Oxford, care astăzi fac revoluţie şi aşteaptă veşti şi care o vor ţine aşa câteva săptămâni. Apoi se vor potoli, o lună sau două fără noutăţi, fără ca cineva să fie acuzat.

– Dar se va zvoni că eu am fost cu ea. Vecina care m-a văzut o fi povestit deja multora. Se vor uita urât la mine, mă vor bănui pe mine, se vor întreba de ce nu sunt arestat şi mă vor izola. Sau şi mai rău, îmi vor arăta ostilitate.

– Se poate, săptămânile astea, zise Tupra liniştit. Apoi vor deduce că nu sunteţi implicat, că sunteţi nevinovat, tocmai pentru că nu aţi fost arestat şi nici acuzat. Ba poate chiar vor gândi: „Bietul băiat, i-au omorât prietena în noaptea când fusese cu ea, cât o fi suferit. El a mângâiat-o şi după aceea a fost strangulată“. Pe de altă parte, nu mai aveţi mult şi terminaţi anul, iar cu el, facultatea, nu? Nu veţi mai sta aici multă vreme. Vă veţi întoarce în Spania sau veţi fi trimis temporar altundeva, ca să vă perfecţionaţi. Şi când veţi veni în vizită la Oxford, nimeni nu-şi va aminti de dumneavoastră şi nu vă va asocia cu nimic.

– Toate acestea, bineînțeles, dacă vă oprim nenorocirea. Vreau să spun dacă vi se opreşte, preciză Blakeston.

„În schimb, dacă nu mi se opreşte, e posibil să rămân aici mulți ani“, reflectă Tomás rapid. „După gratii şi în spatele unui zid, convieţuind cu criminali.“

Observă că Blakeston îşi lăsase în afara beretei o şuviță din chica sa roşie, îi cădea pe partea stângă a occipitalului şi îi conferea un aer absurd de mongol sau de tătar, şi pe deasupra erau enervante lațele acelea lungi. Îi făcu semn ca să-l avertizeze şi vicontele se grăbi să şi le ascundă. Tomás profită ca să-i vâre mâna în glugă şi să-i scoată şervețelele, pe care le lăsă pe masă cu silă, spre uimirea celor doi bărbați.

– Spuneți că de mine depinde. Cum, mai exact? Ce ar trebui să fac?

Tomás ştia deja, însă avea nevoie s-o audă. Hotărârea prea era vitală ca s-o ia după presupuneri, cu toate că în realitate nu erau simple presupuneri, ci certitudini.

– Nu cu mult timp în urmă, zise Tupra, unul dintre profesorii noştri comuni v-a făcut o propunere atrăgătoare pe care ați respins-o, aşa am înțeles. Să fiți de folos țării şi s-o serviți cu capacitățile dumneavoastră excepționale. A noastră este recunoscătoare şi demnă de încredere, spre deosebire de cealaltă țară a dumneavoastră, după câte ştiu eu, deşi am petrecut în ea perioade scurte. Dumneavoastră nu ați avea încredere în ce v-ar promite un spaniol, nu-i aşa, Nevinson? Sau în mică măsură. Cu atât mai puțin dacă ar fi unul cu putere şi funcție de conducere, mă refer la unul care ar putea să grăbească noaptea, să despartă apele ca să treceți… Nu ați avea niciodată siguranța că nu le-ar închide peste dumneavoastră înainte de vreme, sau că nu ar ridica ceața când vă veți simți salvat şi, totuşi, v-ați afla încă sub ochii urmăritorilor. Aici, în schimb, ne ținem de cuvânt. Dacă ați accepta să colaborați cu noi, ați deveni Cineva, iar sărmana Janet Jefferys ar trebui să aştepte ceva vreme ca să i se facă dreptate. În fond, avem superstiția că morților le pasă de asta, să fie pedepsit cine i-a ucis. Şi da, poate că de asta le-a păsat cel mai mult exact înainte de a-şi da ultima suflare, când încă încercau să trăiască şi luptau şi se zbăteau sau se împotriveau asasinilor; dar momentul acela rămâne repede în urmă, se preface în trecut îndepărtat îndată ce nu mai respiră. Le atribuim din superstiție calități şi reacții ale celor vii, imaginația noastră nu e în stare de mai mult, dar abisul e prea adânc şi acum nu le mai pasă de nimic din ce au vrut în timpul vieții, nici măcar de ultimul lucru pe care l-au vrut. Sunt dispuşi să aştepte până la sfârşitul timpurilor dacă e

nevoie, pentru că nici măcar nu ştiu că aşteaptă şi nici nu mai înțeleg acest concept, cel de aşteptare. De fapt, nu mai ştiu nimic. Nu pot să fie nerăbdători, nici să aibă dorințe.

„Nu asta gândeşte poetul", reflectă Tom repede. „Şi ceea ce morții n-au avut grai să-ți spună, în viață", îşi aminti, „Ți-o pot spune morți fiind". Fireşte că versurile acestea îi păruseră de nepătruns, iar pe deasupra se grăbea să precizeze ceva:

– Janet ar trebui să aştepte oricum să i se facă dreptate, chiar dacă eu aş fi arestat şi acuzat, dacă am înțeles bine ce îmi oferiți. Pentru că eu n-am omorât-o, credeam că asta vă e clar. Măcar profesorului nostru comun îi e clar. Şi pesemne că v-a spus-o.

Tupra ridică din umeri şi zâmbi, din nou cu farmec, aproape cu îngâmfare. Era un tip satisfăcut de el însuşi, de personalitatea lui şi de înfățişare, li se întâmplă adesea celor care au succes la femei. Era fără îndoială convins că acel costum cu dungă lată constituie culmea bunului-gust.

– Nu contează ce crede el. Nu contează ce credem noi. Nu contează ce spuneți dumneavoastră. Nimeni nu poate avea vreo certitudine, în afară de moartă, iar asta dacă şi-a văzut asasinul, putea să nici nu-l vadă, dacă a prins-o cu spatele; iar ea e incapabilă să mai spună ceva. Dumneavoastră ați fi putut s-o ucideți, asta nu ştim şi nu este exclus, asta va fi întotdeauna o posibilitate, iar unui judecător şi unei curți cu juri li se va părea probabil sau chiar dovedit. Contează doar ce se consemnează în registre şi ce hotărăşte legea. Acolo unde legea se pronunță şi există consemnări, evident, pentru multe lucruri nu există, noi o ştim prea bine. O parte din munca noastră este să nu lăsăm probe ale muncii noastre. Dar dacă continuați să fiți nimeni, Nevinson, riscați să vă expuneți opiniei unui judecător sau a unei curți cu juri, să vă lăsați pe mâna lor şi să sfârşiți rău. Se lega cu ce îi spusese protectorul Mr Southworth, se lega şi cu disprețul lui Wheeler față de justiție. În oraşul acela nimeni nu o considera indispensabilă, nici nu o aprecia prea mult. Sau poate aşa era în ambianța în care se mişcau Tupra, Blakeston şi Wheeler (iar influența acestuia asupra lui Southworth era puternică); poate ei o ocoleau, sau treceau peste ea, ca şi cum ar fi fost într-adevăr vânt, noapte, zăpadă sau ceață şi nu ar fi trebuit să dea socoteală, iar activitățile nu le-ar fi fost supuse legii şi nu ar fi existat dovezi despre ele. Sunteți atât de tânăr, că ar fi păcat, adăugă Tupra pe un ton de circumstanță. Abia v-ați început viața, abia sunteți un debutant.

– Şi cine se ține de cuvânt? întrebă Tomás deodată. Cine, dacă dumneavoastră

nu reprezentați pe nimeni? Dacă sunteți dar nu existați, sau existați dar nu sunteți, e același lucru? Nu știu cum ați spus. Dacă faceți dar nu faceți, dacă sunteți cineva și în același timp sunteți nimeni? Țara asta e recunoscătoare și de încredere, după părerea dumneavoastră, însă eu nu știu cu cine din țara asta stau de vorbă, cine îmi face promisiunea asta de a mă scoate din cadru. Cum vreți să vă răspund, dacă dumneavoastră nimeni n-o să vă ceară socoteală, nici nu vă trimite, nici nu vă dă ordine? Cu cine vorbesc, așadar, cu o fantomă?

– Ce înseamnă toate acestea, Nevinson? interveni Blakeston cu exasperare. Vorbiți cu Mr Bertram Tupra, și de aceea ați venit la întâlnirea asta, ca să vă ajute.

Și pronunță numele șefului său pe un ton vecin cu idolatria, ca și cum pentru el ar fi fost un fel de instituție, un totem. Era frapantă atâta admirație pentru cineva vădit mai tânăr.

– Ah, da? replică Tomás ușor iritat. Poate se dovedește că vorbesc cu Mr Ted Reresby, cum a crezut Beckwith aceea. Nici măcar numele nu pare prea cert.

Tupra avu aerul amuzat, sau bucuros, datorită capacității de atenție a lui Tomás Nevinson. Pesemne îl distra că își ciulise urechea în momentul în care el se prezentase explozivei profesoare de la Somerville. Însă îi ignoră observația.

– Încă nu știți, Nevinson? Chiar nu știți cu cine stați de vorbă? Haide, haide, profesorul nostru comun a fost explicit, așa mi-a spus. Cum ați fost și dumneavoastră refuzând, ce decepție i-ați provocat! Dar ca să continuăm cu exemplele: dacă ceața vă scoate dintr-o încurcătură, nu-i veți cere garanții și nici nu-i veți fixa un termen dinainte. Veți profita și gata, nu-i așa?, având încredere că va persista și vă va ascunde timp suficient ca să vă puneți la adăpost. Mai mult decât atât, vă veți învălui în ea, vă veți contopi și vă veți amesteca, iar începând de atunci vă veți preface și dumneavoastră în ceață. Ceața englezească, faimoasă pentru grosimea ei secole întregi. Și veți avea încredere deplină, cred și eu că veți avea încredere, căci acum veți face parte din ea și o veți însoți oriunde va merge. Dumneavoastră veți face parte din accidente, din hazard, din boli, din șanse și din nenorociri. Și cu timpul veți fi la fel ca noi: survenind, pur și simplu. Ceva cu neputință de distins din dumneavoastră nu va putea să vă părăsească la ananghie, nici să vă abandoneze. Pentru că dumneavoastră nu vă veți abandona pe dumneavoastră înșivă, nu știu dacă mă urmăriți.

Îl urmărea și nu îl urmărea. O făcea în sensul general al discursului său, dar nu în expunerile acelea metaforice în care detecta urma profesorului comun, a lui Wheeler, era foarte posibil ca și Tupra să fi fost discipolul său favorit, ba chiar

era posibil şi ca însuşi Wheeler să-l fi recrutat la vremea lui pentru treburile nedesluşite şi fantasmagorice cu care se ocupa acum. Dacă a fost aşa, profesorului nu i-ar fi fost greu să-l convingă pe Tupra sau Reresby, întrucât viaţa sa dinaintea studiilor la Oxford fusese pesemne o viaţă nu doar de acţiune şi improvizaţie şi de zdruncinături, ci şi de delincvenţă. Cu cât mai mult vorbea cu el, cu atât mai mult băga de seamă pe chipul lui – grosolan la origine, încetul cu încetul, cizelat – şi în accentul lui – poate din cartierele mizere la început, acum artificial rafinat – un trecut de lipsă de scrupule şi de soluţii drastice, ba chiar violente, la care nu ar fi renunţat cu totul, în ciuda procesului de civilizare şi a perfecţionării îndârjite, încă nu desăvârşite. Era cu siguranţă un om care se sforţase să evolueze nu din convingere, ci din interes, ca să fie mai prezentabil în lume şi să-şi uşureze o ascensiune; pricepuse cumva că trebuia să înveţe să calce pe mochete şi covoare ca să-şi atingă scopurile, dar nu-şi domolise disprețul profund faţă de ele şi faţă de birouri şi saloane. Se formase pe stradă şi ştia fără îndoială că strada se impune şi contează, la ea trebuie să recurgi în cele din urmă ca să te descurci, să rezolvi problemele şi să învingi greutăţile, mai ales când situaţiile sunt nefavorabile. Tupra nu avusese o viaţă anterioară comodă, o viaţă îndreptată pe făgaşul cel bun, pe care s-o lase în urmă sau s-o dea la o parte. Să se bage în ce se băgase, să se contopească cu ceaţa, după cum spunea el, ar fi însemnat un soi de salvare pentru el, sau de redresare, un punct şi de la capăt sau legitimarea impulsurilor sale strâmbe.

„Eu am cu adevărat o viaţă îndreptată pe făgaşul cel bun“, gândi Tomás, „şi se vede că în orice caz am pierdut-o, mi-a scăpat deodată şi nu se poate recupera, e deja distrusă. Ce absurde sunt zilele, ce absurdă poate fi orice zi, nu ai habar care, şi pătrunzi cu veselie în cea pe care ar fi trebuit s-o eviţi, nu ai cum să ghiceşti care va fi blestemată, cu butuc şi foc, cea cu gâtlejul mării şi cea care frânge totul… Şi ce absurzi, ce futili sunt paşii din ziua aceea în care n-ar fi trebuit să faci nici unul, nici măcar să treci pragul. Te scoli de parcă n-ar fi nimic, te duci la o librărie, te exciţi cu o amantă ocazională, care nu are importanţă, şi îţi dai întâlnire cu ea pentru seară, din plictiseală sau din dorinţă controlabilă şi trivială, sau ca să nu te simţi un solitar şi un paria, nici n-ar fi fost foarte grav să nu ies în seara aia din casă şi să mă scutesc de gândul supărător care m-a năpădit *a posteriori*: «N-a meritat osteneala, acum că s-a terminat fără bucurie şi mai degrabă cu amărăciune; dacă aş putea să mă întorc în timp, m-aş abţine». Întâlnirea prostească şi regularea zadarnică îţi năruiesc traiectoria prevăzută, stabilită. Ce aveam de gând nu mai e posibil, viitorul mi-a dispărut

sau a fost înlocuit, poate va trebui să renunț la Berta sau la viața firească alături de ea, mai mult sau mai puțin armonioasă şi fără secrete extreme; sau acestea, în loc de excepția obligatorie a oricărei existențe, vor fi fundamentul şi regula şi ceea ce ne va domina. Mi se oferă în locul ei două opțiuni şi pe nici una din cele două nu o vreau (dar s-a terminat, nu mai pot să aleg ce vreau). O arestare şi un proces incert, cu o posibilă condamnare şi ani de închisoare în cel mai rău caz, sau o însărcinare inimaginabilă şi tulbure, de durată indefinită şi pentru care nu sunt pregătit: să mă dau drept cine nu sunt şi să tratez cu indivizi necunoscuți şi îngrozitori, de fapt cu duşmani cu care ar trebui să mă împrietenesc pentru ca apoi să-i trădez, ceva de felul acesta mi-a sugerat Wheeler, a menționat cuvântul «infiltrat», aşa cred, n-am visat. «Ai fi un magnific infiltrat»; «ai putea trece drept nativ din multe locuri», a spus, iar apoi a încercat să îndulcească: «nu ar fi pentru perioade lungi»; «nimic neobişnuit, nimic ciudat în raport cu propria familie, cu cei apropiați. Totul ar fi normal, când te-ai afla în Spania. Când nu te-ai afla, nu, nu te mint: ai trăi vieți fictive, vieți care nu sunt ale tale. Însă doar temporare: mai devreme sau mai târziu le-ai lăsa mereu ca să te întorci la ființa ta, la vechiul tău eu». Da, a fost clar şi explicit, iar eu am încercat să uit, nu e acelaşi lucru o propunere făcută de el când totul era în ordine, o propunere ce putea fi respinsă, cu una aproape obligatorie a acestora doi, Blakeston şi Tupra sau Montgomery şi Reresby sau cum s-or fi numind… Dar închisoarea ar fi şi mai rea, mai rea decât orice altceva, iar pe deasupra viața mi-ar fi distrusă şi după ce aş ieşi din ea, la ce vârstă, cu ce aşteptări, cu ce energie: cine m-ar vrea, cine ar angaja un vinovat de crimă, un ciumat? Berta se va fi îndepărtat şi se va fi căsătorit cu altul, ca să aibă copii, ai lui, nu ai mei, poate n-ar vrea să mă mai vadă şi nici să ştie nimic de mine, nici măcar să-mi audă numele, doar să mă şteargă aşa cum te scuturi de un coşmar care te înăbuşă sau de o greşeală care te umple de ruşine. Dacă accept, n-o pierd încă, deşi asta presupune o conviețuire confuză şi obscură, presărată cu tăceri, şi minciuni, şi absențe, sau jumătăți de adevăr în cel mai bun caz, deopotrivă cu imense zone de umbră; dacă o resping, aş putea să fiu declarat nevinovat şi absolvit, ba chiar să nici nu ajung la proces şi să-mi văd de drumul meu ca şi cum ziua stupidă nu ar fi existat niciodată, la urma urmelor nu am omorât-o nici pe Janet, nici pe nimeni. Însă riscul e prea mare şi cine ştie, cine ştie, mi-e frică, iar frica începe-toşează vederea şi rațiunea, frica e insuportabilă şi vreau doar să scap de ea…“

– Mă gândesc, izbuti să rostească, şi în aer simți nerăbdarea crescândă a celor doi bărbați. Mă gândesc puțin.

– Păi ar cam fi timpul, îi răspunse Tupra bătând darabana pe masă ca să-şi întărească spusele şi agitându-şi genele feminine. Nu avem la dispoziție toată ziua. Vă oferim o ieşire, Nevinson, v-ar prinde bine să profitați de ea. Dumneavoastră decideți, dar decideți repede.

„Repede-acum, aici, acum, mereu…“, gândi Tomás, amintindu-şi acel vers lapidar din partea finală a poemului *Little Gidding*. „Ce va fi acum va fi mereu şi e ciudat: orice hotărâre aş lua, cel mai probabil e că mă voi preface odată cu ea într-un exilat din univers; ce mă îndemna Wheeler să evit e tocmai ce mă aşteaptă. Voi fi cine nu sunt, voi fi fictiv, voi fi un spectru care se duce şi vine, se îndepărtează şi se întoarce. Şi voi surveni, cum zice Tupra, voi fi mare, şi zăpadă, şi vânt.“ Îşi dădu seama că luase deja hotărârea, dar prefera să n-o recunoască deocamdată cu voce tare, prefera s-o treacă sub tăcere câteva secunde şi s-o mențină doar pentru sine, putea încă să dea înapoi atâta vreme cât nu o rostea. „Pulbere-n aer suspendată / Locul unei întâmplări trecute-arată“, îl năpădiră din nou aceste două versuri. „Aici a trecut întâmplarea mea. Ce mă aşteaptă, pentru că sunt acum aici, iar acum e mereu. Iată moartea aerului.“ Văzuse din zbor rândul acesta. „Dar supraviețuieşti. Ce noroc şi ce nenorocire.“

III

M-am căsătorit cu Tomás Nevinson în mai 1974, în biserica San Fermín de los Navarros, foarte aproape de liceul unde fuseserăm elevi, unde ne cunoscuserăm şi unde el ajunsese târziu, la paisprezece ani. Încă nu aveam douăzeci şi trei când am ieşit din biserica aceea ţinându-ne absurd de braţ (nu merseserăm niciodată aşa, şi n-am mers nici după aceea), eu îmbrăcată în alb, cu un buchet în mână, cu voalul ridicat şi un zâmbet de triumf pe buze. Presupun că a fost împlinirea unei hotărâri vechi, unul dintre ţelurile pe care ţi le stabileşti în copilărie sau în adolescenţă şi care sunt greu de eradicat, ba chiar de domolit, oricât de mult s-ar fi schimbat circumstanţele. Şi sentimentele, însă pentru a vedea şi a admite lucrul acesta din urmă trebuie să treacă mult mai mult timp şi, mai ales, pare necesar să-ţi încununezi proiectele de odinioară înainte de a te gândi să renunţi la ele. Trebuie să treci de o linie de la care nu mai poţi să faci cale întoarsă ca să înţelegi şi să te căieşti, ca să vrei să dai înapoi şi să accepţi că ai făcut-o de oaie; trebuie să comiţi o greşeală până la capăt ca să constaţi că era o greşeală şi atunci să încerci să ieşi din ea, când e deja târziu ca s-o faci fără suferinţe sau fără stricăciuni. Pentru mine era de neimaginat să mă despart de Tomás înainte de a mă fi unit cu el aşa cum se cuvine şi cu toate consecinţele, care se vedeau ca semidefinitive într-o ţară în care încă nu exista divorţul, cu toate că multe cupluri se distanţau; câteodată era nevoie să înnozi ceva cât se poate de strâns ca să îndrăzneşti să deznozi, dacă e cazul. De parcă am avea o slăbiciune pentru sarcinile epuizante şi imposibile, iar unii îşi petrec viaţa în ele pentru că nu concep alt mod de a şi-o petrece, în afara agoniei, zbaterii, conflictului şi dramei: se încurcă doar ca să se descurce şi aşa străbat ocupaţi tot timpul care li se hărăzeşte.

Nu m-am căsătorit cu această intenţie, fireşte, asta ar fi fost cinism. Dimpotrivă, am crezut că nunta va pune capăt anomaliilor, ciudăţeniilor pe care le percepeam de ceva vreme, de când el şi-a terminat studiile la Oxford şi s-a întors la Madrid, nu complet, sau nu cum speram eu. Lucrurile îi mergeau ca pe roate, aparent: era evident că un titlu acordat de universitatea aceea oferea mari avantaje, căci, fiind tânăr cum era, obţinuse numaidecât un post la ambasada

britanică, în subordinea ataşatului cultural, cu un salariu acceptabil, care ne-ar fi permis să trăim cu îndestulare, cu atât mai mult cu cât eu am început să am la rândul meu un venit modest, dar complementar, ca profesoară, chiar la colegiul Estudio, unde recurgeau adesea la foste eleve conştiincioase când aveau pe neaşteptate catedre neacoperite la începutul anului şcolar. Tomás era foarte apreciat la ambasadă sau poate în locuri şi mai importante şi de aceea îl trimiteau periodic în Anglia, pentru şederi de o lună întreagă, uneori şi mai mult, pentru ca acolo să-şi desăvârşească o formaţie deopotrivă de diplomat sau de om de afaceri, să-l familiarizeze cu protocolul, gestionarea crizelor şi urgenţelor, conducerea personalului, mânuirea bugetelor şi chestiuni de felul acesta, a căror înşiruire mă plictisea şi care, pe de altă parte, nu mi se păreau foarte necesare pentru funcţia pe care o ocupa şi nici pentru cele pe care în principiu avea perspective să le ocupe mai târziu. Asta mi-a povestit el, cel puţin. Dacă îl instruiau aşa, totuşi, era pentru că îl considerau de viitor şi prevedeau să-l promoveze şi să beneficieze de calităţile lui, însă dat fiind că nu făcuse studii de diplomaţie, înclinam să cred că poate, după un timp, îl vor chema la vreun minister în Anglia, de exemplu la Foreign Office: un funcţionar inteligent şi eficace, superdotat la limbi străine şi care era de obicei simpatizat de oameni. Să ne mutăm acolo era, prin urmare, o posibilitate mereu deschisă, ca şi aceea de a-l destina altei ţări în care putea fi de folos, una latino-americană poate.

Singura care specula pe tema aceasta eram eu, în mod straniu. Tomás se limita să-şi îndeplinească sarcinile când era la Madrid, fără să-şi pună niciodată întrebări legate de viitor sau să întoarcă problema pe toate feţele, de parcă n-ar fi avut viitor, sau de parcă ar fi fost deja scris şi el doar ar fi citit textul acela. Nu părea intrigat de ce avea să-i rezerve viaţa, îi lipseau obiectivele, ambiţia, frământarea, nici măcar nu era curios. Câteodată aveam senzaţia că locuiesc cu cineva al cărui destin era deja trasat, ori care se simte captiv şi fără scăpare şi prin urmare îşi priveşte zilele cu indiferenţă, conştient că surprize mari sau plăcute nu-i vor aduce. Într-un fel, cineva îmbătrânit, care nu mai aşteaptă decât trecerea zilelor ca să vadă noaptea lăsându-se, trecerea nopţilor ca să vadă aşternându-se lumina zorilor. Şi asta o spun literal: de fiecare dată când eu deschideam ochii, în toiul nopţii sau dimineaţa, îl găseam treaz, ca şi cum gândurile lui necontenite nu l-ar fi lăsat să doarmă sau l-ar fi lăsat s-o facă numai iepureşte, încât cea mai mică schimbare de postură sau atingere a mea i-ar fi alungat somnul imediat. Din când în când, îl întrebam încetişor şi nu obişnuia să-mi răspundă, iar eu nu insistam, temându-mă că mă înşel şi că îi alung somnul, dacă o fac. Dar simţeam

necontenit respirația cuiva care veghează, a cuiva care se zbuciumă sau îşi blestemă soarta în tăcere, cu conştiința mereu în alertă, emanând un amestec trist de nemulțumire şi de resemnare. În câteva nopți am văzut jăraticul țigării lui în întuneric, ca şi cum ar fi fost al unui soldat în tranşee, atât de epuizat şi de dezgustat, că nu-i mai pasă dacă îşi dezvăluie poziția şi moare dintr-un glonț călăuzit cu precizie de lumina persistentă. Atunci îndrăzneam să ridic mai mult vocea, sigură că e treaz, şi îl întrebam:

– Nu poți să dormi? La ce te gândeşti?

– La nimic. Nu mă gândesc la nimic, doar fumez.

Îi puneam mâna pe umăr sau îl mângâiam, nădăjduind ca atingerea să-l liniştească.

– Pot să te ajut cu ceva? Vrei să stăm de vorbă?

Uneori îmi răspundea „Nu, dormi“, iar alteori îşi strivea chiştocul în scrumieră, mă trăgea spre el, îmi dădea la o parte cămaşa de noapte şi intra numaidecât în mine într-un fel aproape animalic, fără introduceri, cu o erecție subită, sau poate că aceasta îl însoțea pururi în insomniile lui, la urma urmelor era foarte tânăr. Eu aveam senzația că încearcă să se obosească sau să-şi descarce tensiunea mai degrabă decât orice altceva, că îi era totuna dacă eram eu sau orice altă femeie care s-ar fi nimerit acolo, doar că, fireşte, eram eu cea care din fericire se afla acolo, acela era şi patul meu, iar pe mine nu trebuia să mă tatoneze şi nici să-mi ceară voie, ori considera că am acceptat, cum cred îndeobşte mulți bărbați, odată ce au ajuns să fie soți. Poate că era unul dintre puținele mijloace de care dispunea Tomás ca să-şi golească mintea, ca să se odihnească de straniile-i supărări nocturne sau matinale, sau măcar să le facă să conviețuiască cu o necesitate sau o înfiorare fizică, poate voia doar ca trupul să amăgească preț de câteva momente spiritul, sau să-l zăpăcească, să-l reducă la tăcere acoperindu-l cu elementaritatea sa (sexul e întotdeauna rudimentar, oricât rafinament s-ar dori să i se adauge; nu era acesta cazul). Când terminam, eu mă duceam la baie şi, când mă întorceam în cameră, îl găseam ațipit. Dacă nu era încă ora să ne sculăm, mă vâram din nou în pat, cu multă grijă, şi zăboveam atentă câteva minute, interpretându-i chipul şi respirația. Şi dacă nu erau ale cuiva complet adormit, îl mângâiam uşor pe ceafă şi îi şopteam:

– Stai liniştit, iubire. Nu te mişca şi nici nu te întoarce, aşa are să te cuprindă somnul profund fără să-ți dai seama şi încetul cu încetul n-o să te mai gândeşti. De mi-ai spune la ce te gândeşti! Atâtea ore. Chiar dacă tăgăduieşti, te gândeşti fără încetare la ceva care nu te lasă să dormi. Ceva e cu tine şi nu ştiu ce.

Dar lucrul acesta din urmă îl spuneam mai mult pentru mine decât pentru el.

Ziua lucra cu sârguință şi se străduia să dea senzația de normalitate. Continua să-şi spună glumele amabile şi foarte apreciate, zâmbea cu generozitate şi nu se zgârcea cu imitațiile amuzante când i se cereau, la numeroasele cine şi evenimente sociale la care trebuia să ne ducem. Distrau la fel de mult ca la liceu, doar că acum pe adulți, mai zgomotoşi şi exagerați. De atunci şi le perfecționase, ajunsese la o mare virtuozitate, nu era accent, voce, personaj public sau individ particular pe care să nu-l poată imita şi nu erau puțini cei care-i sugerau să se ocupe cu asta, să se ofere la televiziunea britanică sau la cea spaniolă ca profesionist. Dar în toiul vieții noastre cotidiene mai degrabă frivole şi agreabile, eu simțeam indiferența aceea de fond față de propria-i existență, enigmatica lipsă de curiozitate pentru ce va veni, care-l împiedica să se bucure de prezent. Apoi, starea de spirit i se schimba de fiecare dată când se apropia una dintre şederile în Anglia: atunci alternau momentele de nervozitate şi de tulburare cu altele, în care se posomora şi îi creştea vechea indispoziție cu care se întorsese de la Oxford. Tânărul care a revenit cu studiile încheiate nu era acelaşi băiat care plecase, ceea ce nu avea nimic ciudat, dar nici cel care tot venise de-a lungul anilor în lungile perioade de vacanță şi pe care eu îl văzusem mereu şi cu care mă culcam la fiecare vizită, cu dorință şi pasiune crescânde, după prima oară decepționantă şi târzie. Nici măcar nu era acelaşi de data trecută, din cele cinci săptămâni petrecute cu mine la Madrid între finalul lui Hilary şi începutul lui Trinity, nepăsător față de el însuşi, chiar dezinteresat, personalitatea fiindu-i dominată încă în întregime de seninătate. Se transformase în cineva cu o fațetă sumbră şi sperioasă, cu momente de mutenie, iar în timpul şederilor lui între două trimestre la Oxford fusese cel dintotdeauna, mai mult sau mai puțin. În ochii lui alungiți şi cenuşii se intensificase neliniştea care îi caracterizase întotdeauna şi care contrasta cu generala lui bunăvoință: nu păreau să se mai odihnească nici o clipă, de parcă ar fi reflectat o neîntreruptă vijelie, cea a unui singur gând fix, care nu avansează şi nici nu evoluează, nu ajunge nicăieri. La început, eu o puneam pe seama descumpănirii celui care a încheiat definitiv o etapă, a inadaptării temporare, dar foarte lungi uneori, a celui care revine la punctul de plecare ca să rămână neclintit în el, după ce a petrecut câțiva ani de provizorat şi forfotă necontenită, fără a fi niciodată cu totul aici, nici cu totul acolo. Însă m-a trezit numaidecât din amăgirea mea, povestindu-mi că de fapt călătoriile nu se sfârşiseră, că va trebui să petreacă perioade la Londra pentru

cursurile de perfecționare în vederea slujbei promise sau tocmite, avea să înceapă probabil în septembrie sau octombrie. Eu l-am întrebat, bineînțeles, de tristețea lui intermitentă:

– Ți s-a întâmplat ceva în aceste ultime luni? Te simt diferit, ca şi cum deodată ai fi îmbătrânit cu zece ani. Ca şi cum ai duce o povară care până de curând nu exista.

M-a privit perplex, de parcă l-ar fi surprins că percepusem schimbarea pe care încerca s-o disimuleze cu faze de lejeritate, glume şi bună dispoziție. Şi-a dat de două ori părul spre spate, când îl avea deja spre spate ca de obicei, poate un mod de a întârzia răspunsul. Apoi ochii i-au devenit opaci şi am avut impresia că şovăie dacă să-mi povestească ceva sau nu. Însă, dacă aşa a fost, în cele din urmă a optat pentru un răspuns evaziv:

– Nu, mi-a spus, absolut nimic, ce să mi se fi întâmplat? Presupun că e din cauză că mi-am terminat facultatea. Că petrecerea a ajuns la final, deopotrivă cu lipsa de responsabilitate. Că paşii pe care îi voi face de acum înainte îmi vor determina restul vieții. Că nu vor mai fi perioade de probă. Că s-a epuizat timpul rectificării. Senzația că ce voi face acum va avea consecințe peste douăzeci de ani şi, totuşi, nu mă simt mai capabil să aleg decât atunci când aveam cincisprezece, sau ce spun, opt ani. Că drumul acesta duce într-adevăr în vreun loc din care nu te mai poți întoarce, iar de pe calea pe care o apuci va fi greu să te abați, nu ştiu. Ți se va întâmpla și ție la fel anul viitor, cu siguranță.

Facultatea în Spania dura cinci ani, iar eu îl mai aveam pe ultimul când s-a întors el; era adevărat că tot amânasem să decid ce voi face după aceea, în afară de a mă căsători cu el, asta era hotărât din vremuri imemoriale, era ceva ce trebuia să văd împlinit şi care se apropia, în sfârşit. Nu aşteptasem, nu luptasem cu dorul din toate puterile, nu suportasem lunga despărțire în zadar; şi dacă aceasta trebuia să continue din când în când, era bine, chiar dacă ar fi ținut toată viața. În momentele acelea nu aveam să-mi permit nici o ezitare, nu, absolut nici una. Tomás n-avea decât să se întoarcă schimbat, n-avea decât să îmbătrânească dintr-odată, n-avea decât să acumuleze zbucium sau tulburare, că eu aveam să conviețuiesc cu toate acestea şi să mă maturizez în marş forțat, dacă el pretindea să fiu la nivelul lui; dar nu aveam să dau înapoi. Nu doar din pricina investiției, dar eram ferm îndrăgostită de el, iar dacă utilizez acest adverb o fac cu bună ştiință: nu doar că eram îndrăgostită de el din adolescență, ci hotărâsem cu fermitate să fiu şi aprobasem hotărârea aceea şi nu există nimic mai imuabil decât unirea sentimentului şi a voinței. Mai avusesem câte o aventură sexuală în

absența lui, cum altfel la vârsta mea de atunci şi în epoca aceea de incitare ambientală, însă nici una nu-mi pusese la îndoială, nici măcar nu-mi ştirbise hotărârea şi certitudinea, dragostea necondiționată pentru el. Îl arătasem de foarte tânără cu tremurătorul meu deget (tremurător din cauza emoției) şi era definitiv, nimic nu avea să mă facă să şovăi. Dar, el? Consideram de la sine înțeles că avusese şi el aventuri lipsite de importanță, dar nu observasem niciodată vreo variație în relația lui cu mine, nici cea mai mică răceală sau scădere a entuziasmului. Frământarea lui putea să mă afecteze, dar nu eu eram originea, de aceasta eram aproape sigură. Şi ideea inițială era să ne căsătorim după douăsprezece luni, când îmi voi fi luat licența. Şi Tomás a adăugat, ca pentru a-şi întări negarea: Pe de altă parte, ce să mi se întâmple la Oxford? Ştii că acolo nu se întâmplă nimic. Vreau să spun nimic grav, nici măcar nimic neprevăzut. E un loc protejat şi guvernat de ceremonial, unde totul e mumificat sau conservat în formol. Cu ce are bun şi rău, sau ireal, e un loc… A ezitat, a făcut o pauză, ca şi cum i-ar fi displăcut expresia pe care era gata s-o utilizeze. E un loc exilat din univers.

– Mă incluzi şi pe mine, în ceea ce te temi că nu vei putea rectifica? În ceea ce poate îți va fi o povară peste douăzeci de ani, în ceea ce ai putea dori să nu existe, să nu se fi produs? Mă vezi aşa, ca pe un posibil pas fără întoarcere, ca pe un drum obligatoriu din care nu mai poți ieşi? Nu ştiu, nimic nu e sigur şi nimeni nu poate răspunde cum va fi în viitor, iar eu nu-ți cer asta, nu pot să ți-o cer. Însă nu aş vrea să mă simți ca pe o amenințare în plus. Dacă nu te simți mai capabil să alegi decât atunci când aveai opt ani, nu voi fi atât de naivă încât să cred că asta nu mă include şi pe mine. Însă ultimul lucru pe care l-aş dori este ca acum să mă vezi ca pe o piedică. Atât de repede. Să mă priveşti cu teamă.

– Nu, Berta, nu, a răspuns simplu, neliniştindu-mă şi mai mult. Şi întrucât eu n-am replicat nimic şi am rămas uitându-mă la el cu îngrijorare, şi-a dat din nou părul spre spate cu gestul lui nervos şi superfluu, iar după câteva secunde a zis: Bineînțeles că nu. Bineînțeles că tu eşti exclusă. În realitate, faci parte din puținul care nu este pentru mine o obligație, pe care l-am putut alege liber. În alte aspecte am senzația că soarta mi-a fost pecetluită, că n-am ales eu, ci mai degrabă eu am fost ales. Tu eşti singurul lucru care este cu adevărat al meu, singurul pe care ştiu că l-am vrut eu.

Cuvintele acelea mi s-au părut exagerate şi oarecum criptice. Nu înțelegeam ce vrea să spună când spunea că soarta îi fusese pecetluită şi libertatea limitată. Nimic nu îl obliga să accepte slujba pe care i-o oferiseră; mai mult decât atât, era

un privilegiu să dispună de una atât de bună atât de repede, doar ce absolvise, pe cei mai mulți tineri de vârsta noastră îi aştepta o perioadă de angoasă, de locuri de muncă provizorii şi de supraviețuire cu chiu cu vai, ba chiar de şomaj inevitabil, pe cei mai nepricepuți. Nu înțelegeam nici sentimentul acela de a fi fost ales, mai degrabă decât să fi ales el. „Ceva i s-a întâmplat fără îndoială, ceva straniu şi dezamăgitor, pe care deocamdată preferă să nu mi-l povestească", am gândit. „Bine, are să-mi spună el. Avem atâția ani înainte şi până la urmă toată lumea povesteşte totul cui doarme alături noapte de noapte; față de persoana aceea e dificil să păstrezi secrete pe veci." Cum se întâmplă în momentele de nesiguranță şi de teamă, a prevalat egoismul şi am rămas doar cu ceea ce se referea la mine, cu ceea ce semăna cu o ratificare, aproape cu o declarație de dragoste. Am respirat uşurată şi am alungat restul, nu am zăbovit prea mult reflectând. M-am gândit şi mai puțin când m-a tras spre el şi m-a îmbrățişat cu un singur braț, un mod oarecum disperat de a îmbrățişa, strângându-mi chipul la pieptul lui cu delicatețe, încât am încetat imediat să-l mai văd şi m-am concentrat asupra mirosului său de parfum proaspăt, de tutun şi de stofă englezească de calitate. M-am simțit reconfortată şi la adăpost, l-am mângâiat pe ceafă ca să-l liniştesc, iar mai târziu, amintindu-mi scena şi discuția aceea, m-am întrebat dacă în parte nu m-am simțit aşa pentru că expresia lui chinuită dispăruse deodată din câmpul meu vizual: cu fața cufundată în haina lui, nu-i mai vedeam buzele cărnoase pe care îmi plăcea întotdeauna să le pipăi şi să le sărut, nici părul blond ca de aviator, nici ochii tulburi, pe care nu i-am mai văzut niciodată senini şi limpezi, nici odihniți pe de-a-ntregul.

Însă a trecut mult până mi-a povestit şi nu mi-a povestit niciodată totul, eu m-am obişnuit să nu cer detalii şi el a fost extrem de capabil să le ascundă, la aceasta ajută în mod decisiv interzicerea categorică de a le revela. De fiecare dată când simți tentația de a mărturisi, îți aminteşti represaliile la care te supui şi riscul la care îi expui pe alții, iar pe de altă parte îți dai seama că ai deschide uşa întrebărilor fără sfârşit. Mai bine să fii ermetic, să nu scoți un cuvânt, mai bine să inventezi minciuni şi, dacă se aduce vorba, să negi.

Eram căsătoriți de doi ani şi ni se născuse primul copil, când n-a avut încotro şi a trebuit să-mi dezvăluie câte ceva. Nu prea multe, doar cât a fost autorizat şi a trebuit să ceară permisiunea în ciuda presiunilor mele, în ciuda aparentului pericol la care ne expusese cu activitățile lui din deplasare. Măcar am ştiut atunci în ce constau. Sau mai degrabă mi-am imaginat în ce puteau consta şi e clar că

imaginația este adesea mai sălbatică decât realitatea, chiar dacă e lipsită de caracterul concret şi de îngrozitoarea forță a acesteia, astfel că întotdeauna poți să respingi ce plăsmuieşte şi să-ți spui: „Dar asta se poate să nu se fi întâmplat, iar ce s-a întâmplat nu ştiu şi de fapt nici nu voi şti. De ce să mă torturez cu presupuneri?“ Din momentul acela am început să trăiesc cu o teamă nedesluşită, mai ales pentru el, dar deopotrivă pentru băiat şi pentru mine, mai târziu şi pentru fată, evident. Mi-a jurat că ceea ce se întâmplase nu se va mai întâmpla şi bineînțeles că nu se va întâmpla nimic rău şi m-am gândit că unii fac cu atâta uşurință jurăminte despre lucruri care nu depind de ei, pe care ei nu au posibilitatea de a le preveni sau îndeplini. (Sunt de obicei oameni nerușinați sau încolțiți.) Şi, totuşi, l-am crezut în mod stupid, sau am făcut-o de nevoie. Nu aveam alternativă, trebuia să-l cred dacă voiam să continui să duc o viață pe jumătate normală. Bine, după aceea nimic n-a mai fost prea normal. El jura în van ca să salveze situația (apoi pesemne că se simțea hăituit), eu îl credeam în van, pentru ca teama să fie doar așa, nedesluşită, tranzitorie şi latentă, nu acută şi cuprinzătoare.

Da, se scurseseră vreo trei ani de la întoarcerea lui când a avut loc acel episod care l-a obligat să-mi povestească atât cât i-au permis să-mi povestească din tot adevărul. Tomás, cum era prevăzut, îşi ocupase postul la ambasadă şi îşi alterna perioadele petrecute la Madrid cu altele la Londra sau în alte locuri din a doua sa țară, care dădea semne să devină prima, întrucât lucra pentru ea şi era cea care îi plătea un salariu care a crescut repede, contribuțiile mele la economia familiei au ajuns curând să fie simbolice prin contrast, iar în felul acesta dispuneam de ele pentru mine sau pentru cheltuielile copilului, copiii presupun o scurgere de bani neîncetată şi fără limite. Cursurile lui de formare s-au prelungit atât, că a venit o zi în care Tomás a trebuit să-şi născocească un pretext mai solid: datorită condiției sale de bilingv, talentului de a cuceri mulțimile şi capacităților sale (în general tindea să intre în grațiile lumii, iar aceasta avea o slăbiciune pentru el), Foreign Office dorea să poată conta perioade întregi la Londra pe serviciile sale de consultații, mediere şi convingere, la fel ca BBC Radio pentru emisiunile în spaniolă şi în engleză despre chestiuni spaniole şi latino-americane; așa încât şederile sale în Anglia aveau să continue pe termen nedeterminat, iar uneori aveau să fie mai lungi, alteori mai scurte, fiind dificil să se ştie dinainte durata.

Am devenit un cuplu cu viață în comun intermitentă, dar cu aceasta eram deja obişnuiți şi nu ne-a fost greu s-o acceptăm. Mai mult decât atât, iubindu-ne cum ne iubeam sau credeam că ne iubim (vorbesc mai ales pentru mine), până la un

punct ne-am bucurat să putem menține privilegiul dorului, să ne acordăm timp pentru condensarea dorinței (a dorinței fizice şi a dorinței de a ne vedea), să ne scutim de agreabila rutină a prezenței, care totuşi, neavând limită şi nici întreruperi, poate sfârşi prin a părea o povară, sau, dacă nu într-atât, ceva ce consideri de la sine înțeles, ceva ce nu te străduieşti niciodată să obții; păi e acolo în fiecare zi, chiar şi în cele în care năzuieşti să fii singur cu gândurile şi amintirile proprii, sau să iei maşina, să te pierzi şi să rătăceşti în ea, să dai raite fără țel de ici până colo şi să-ți petreci noaptea într-un hotel dintr-un oraş pe care nu l-ai văzut niciodată, ales doar din hazardul înserării: să te prefaci că eşti necăsătorit şi fără responsabilități, fără nimeni la care să te întorci. Eu întâmpinam lunile pe care le petrecea la Madrid cu entuziasm şi bucurie reînnoite, ca pe un cadou, ca pe ceva care la început era mereu excepțional, golul umplut şi totul la locul lui, corpul lui în pat pe timpul nopții, emanând căldură mai multă sau mai puțină: când îl ştiam treaz sau ațipit, eu întindeam mâna şi îi atingeam spatele cu buricul unui deget ca să mă asigur că e acolo şi să simt desfătarea, nevenindu-mi să cred că e acolo, atât de aproape, lângă mine, după luni întregi în care găseam doar aer pe perna lui şi pe cearşafuri şi mă gândeam pe jumătate visând: „Când are să vină? N-a fost închipuirea mea, cândva a ocupat golul acesta, cândva a fost aici“.

Să ştiu că această conviețuire va ajunge la capăt, că el va pleca din nou după un timp şi că atunci va începe altă perioadă de dor şi de aşteptare, mă făcea să sărbătoresc ca pe o mare reuşită fiecare dimineață în care ne trezeam împreună şi fiecare seară în care ne reuneam ca să cinăm acasă sau ca să ieşim, evenimentele sociale nu încetează niciodată pentru cine lucrează la o ambasadă. Nu, nu mai era tânărul care fusese şi eu observam la el o amărăciune despre care nu vorbea niciodată decât ca să-i nege existența şi care pentru mine nu avea explicație; dar tânărul frivol şi ironic nu dispăruse cu totul şi revenea câteodată, aşadar nu era pierdut pentru totdeauna, nu fusese suprimat de bărbatul din ce în ce mai adult, ba chiar îmbătrânit misterios în dezinteresul său pentru viitor; dacă dăinuia în vreun loc, era fără îndoială în el. Astfel, când era cu mine, nu conta că se schimbase, şi că se arăta chinuit sau morocănos, şi că suferea de o insomnie pe care de cele mai multe ori eu nu puteam să i-o vindec; important era să-i văd zâmbetul când zâmbea, privirea cenuşie în alertă, să-i ascult glumele şi imitațiile când se îndupleca să le facă, să-l sărut pe buze cu grijă, sau fără grijă, şi să-l am lângă mine zi de zi, chiar dacă era incomplet sau desfigurat, ca să spun aşa, față de Tomás cel dintâi şi cel de mulți ani.

Odată fixate şederile sale într-un loc sau în altul, pe deasupra, revenea la Madrid foarte tulburat şi epuizat, ca şi cum ar fi scăpat dintr-un coşmar sau dintr-o tensiune prelungită şi excesivă, însă după câteva zile părea să se calmeze şi să-şi recupereze energia, de parcă ar fi izbutit să se elibereze când şi când de ce trăise şi să se bucure de răgazul de care dispunea până la următoarea plecare. Era cufundat în mâhnirea lui, dar pe măsură ce treceau săptămânile petrecute în compania mea, se înseninа şi i se îmbunătățea starea de spirit, îşi acorda o oarecare relaxare, se obişnuia iarăşi cu familia, cu prietenii şi cu viața de rutină a oraşului, în care se includeau atentatele comise de ETA şi de vreun alt grup, crimele ocazionale ale extremei drepte, conflictele, altercațiile şi amenințările de lovitură de stat militară, permanenta incertitudine care ne dădea speranță şi ne neliniştea pe toți după sfârşitul nesfârşitului Franco. Toate acestea îl afectau prea puțin, ca şi cum n-ar fi avut legătură cu el, sau ar fi fost deprins cu lucruri mai rele, ceea ce nu prea avea sens dacă în Anglia se limita să calce pe mochete şi să lucreze în birouri, să asiste la recepții şi să facă pe interpretul sau pe mediatorul. Nu pot să afirm că eu n-am bănuit niciodată nimic, că nu mi-a trecut prin cap că se mai ocupa cu ceva, mai ales când, după o absență de două luni şi ceva a revenit marcat, vreau să spun cu o cicatrice vizibilă pe un obraz, o tăietură produsă nu de o lamă de bărbierit, ci de un briceag, sau de un pumnal. Când i-am văzut-o eu, rana era închisă. Nu fusese adâncă, dar avea să lase cu siguranță semn multă vreme, sau poate pentru totdeauna, dacă ştiai să priveşti, în afară de cazul în care s-ar fi supus unei operații estetice, cum m-a anunțat că va face şi cum fără îndoială a făcut, pentru că la venirea următoare nu mai era nici urmă din ea, incredibil: ca şi cum n-ar fi fost nicicând tăiat, era opera unei eminențe, a unui profesionist versat. Dar când i-am văzut-o, m-am speriat:

– Ce-ai pățit? Cine ți-a făcut aia, cicatricea aia?

Şi-a trecut unghia degetului mare pe obraz, de parcă ar fi fost un gest dobândit şi frecvent, şi l-a mângâiat.

– Ah, o întâlnire nefastă de acum ceva timp. Am fost atacat într-o seară, când am ieşit de la lucru foarte târziu şi am decis să merg pe jos până acasă, curând după ce am sosit la Londra. Doi tipi cu cuțite, n-am vrut să le dau portofelul. I-am aplicat un şut în piept unuia şi am luat-o la fugă, dar celălalt m-a agresat cu cuțitul şi m-a zgâriat. Din fericire, a fost cu vârful şi nu cu tăişul. O tăietură superficială, înspăimântător a fost sângele, până am reuşit să-l opresc. E vindecată, după cum vezi.

– Poate e superficială, dar e destul de lungă. Îi cobora de la începutul

perciunelui până aproape de mandibulă; firește că pe atunci se purtau perciunii lungi, porneau foarte de jos. Semnul ăsta o să-ți rămână. Cum de nu mi-ai spus nimic când s-a întâmplat? Şi acum i-am mângâiat eu cicatricea cu compasiune şi am avut senzația că mi se strepezesc dinții. Vorbeam la telefon când era posibil şi nici măcar nu-mi pomenise de atac, nici când se produsese, nici după aceea. Probabil că te-a durut rău.

Am simțit o constituție asemănătoare cu a buzelor lui, suavă şi cu pliuri.

– De ce să te fi alarmat? Ai fi vrut să vii. Cât despre semn, nu-ți face griji: când se va reduce la maximum, mă vor trimite la un specialist care mi-l va elimina. După părerea şefilor mei, ar face impresie proastă un tip cu fața tăiată în anumite medii, ar inspira neîncredere. Ar părea un ins fără căpătâi, un delincvent. Mă asigură că nu se va vedea nici cea mai mică urmă şi voi avea pielea netedă. Ca şi cum atacul nu ar fi avut niciodată loc.

Şi aşa a fost, într-adevăr. Nu i-am mai văzut niciodată pe chip vreun rest din incidentul acela, cu toate că, uluită, l-am căutat şi m-am uitat bine, m-am uitat conştiincios, în vreme ce el dormea sau se prefăcea că doarme şi intra deja lumina în cameră. A păstrat, în schimb, în mod straniu, gestul de a-şi trece unghia pe obrazul gol, de parcă i-ar fi făcut plăcere să şi-l atingă: la urma urmelor, în timp, cicatricea aceea durase puțin. Totuşi, în pofida explicației sale verosimile (pe vremea aceea abundau tot felul de *muggers* la Londra, cum erau şi sunt numiți acolo, în parte drept consecință a detestabilei *Portocale mecanice*, film care a fascinat mulțimile), nu m-am putut opri să mă gândesc că poate e implicat, din când în când, în treburi mai riscante decât se presupunea. Când lucrezi pentru stat, acesta cere şi cere fără limită, întinde coarda, îşi stoarce slujitorii şi pe cetățeni în general („Asta din patriotism, asta din lealitate, aceea din solidaritate cu cei slabi şi cealaltă pentru binele comun“) şi niciodată nu se ştie ce va ajunge să pretindă sau să extragă, de ce aberații sau sacrificii îi va convinge. Dar am fost întotdeauna discretă, de asemenea am ştiut mereu că e mai bine să nu pui întrebări la care nu ți se va răspunde nicidecum, ori nu ți se va spune adevărul. Asta nu aduce decât frustrare. E preferabil să aştepți ca celălalt să povestească atunci când nu mai are încotro, când situația îi va fi disperată sau va fi descoperit, ori nu va mai suporta să tacă (şi aproape nimeni nu suportă să tacă până în mormânt, nici măcar în legătură cu ceea ce îl dezonorează şi îi va întina amintirea). Eu, dacă ştiu asta, o ştiu şi din proprie experiență, din practică: aproape niciodată nu am răspuns sincer la nimic din ce n-aş fi dorit să se afle.

Totuşi, a venit ziua în care a trebuit să întreb, deşi ştiam bine că nu voi obține decât o fărâmă de adevăr pe care Tomás s-a văzut obligat să mi-o spună, să-mi dea satisfacție cu un crâmpei, o firimitură, o bucățică, un flash, sau poate n-a fost atât de puțin, pentru el a fost, fără îndoială, cu mult mai mult, a fost excesiv şi a detestat să-mi aducă atâta la cunoştință. Cum am spus, a trebuit să treacă doi ani de la nunta noastră şi trei de la întoarcerea sa definitivă de la Oxford, destul timp ca să păstreze aproape tăcere absolută, ca să ascundă complet adevărata natură a activităților sale în a doua sau prima țară, cu siguranță şi în altele, am înțeles că nu voi şti niciodată cu certitudine unde e în fiecare noapte şi nici în compania cui, unde îşi petrece zilele, săptămânile şi lunile. Dacă am întrebat, în ciuda obiceiului şi discreției mele, a fost pentru că m-am speriat, m-am alarmat, mi-a fost teamă, ca să iau măsuri de precauție şi să cercetez care ar fi acelea, ca să ştiu în ce măsură trebuie să mă îngrijorez. Dacă eşti amenințat, e necesar să fii la curent, pentru că cel mai periculos e să nu ai habar. După aceea, poți să nu iei în seamă, dacă îndrăzneşti şi eşti în stare, dar e mai bine să nu ignori.

Episodul a început în Grădinile Sabatini, unde încercam să mă duc în fiecare dimineață pe la zece-unsprezece cu copilul în cărucior, în concediul de maternitate, să luăm aer şi să ne plimbăm; locuiam în apropiere, pe strada Pavía, prelungire a Pieței Orientului, în fața Palatului Regal, lângă biserica Encarnación. Mergeam prin părculeț şi apoi mă aşezam puțin pe o bancă, aproape întotdeauna pe aceeaşi, ținând într-o mână o carte şi cu cealaltă legănându-l pe Guillermo, numele fusese un capriciu al lui Tomás, care mie mi s-a părut frumos: un omagiu adus idolului său literar din copilărie, Guillermo Brown sau Guillermo cel Poznaş, sau Guillermo cel Proscris, cum se numea în Spania personajul lui Richmal Crompton, ale cărui aventuri, deşi era bilingv, el le citea în traducere, ca să le poată comenta adecvat cu colegii, ei n-ar fi ştiut la cine se referea dacă le-ar fi vorbit despre *Just William* sau *William the Outlaw*.

În Grădini, nu citeam niciodată mai mult de zece rânduri fără să mă întrerup. Pentru o mamă, sau pentru mama care eram eu, e aproape imposibil să nu verifice cu privirea, neîncetat, că pruncul ei e tot acolo, oricât de bine ar şti că e tot acolo, emițând sunete sau tăcut şi adormit, sau tăcut şi treaz. Şi, în locul acela din secolul al XVIII-lea, nu foarte mare şi nici prea frecventat (de turişti mai ales), cu modestele labirinturi de gard viu şi micul lac cu câteva rațe, de fiecare dată când auzeam paşi pe pământ, sau apărea cineva în câmpul meu vizual, ridicam ochii numaidecât şi controlam, ca să spun aşa, care era noua şi pacifica

situație. Încât am văzut venind în depărtare perechea aceea, bărbat şi femeie, păreau să fie căsătoriți, ea îl ținea pe el de braț şi aveau înfățişare inofensivă, ba chiar bonomă, aceasta este impresia pe care convențional şi stupid o transmit graşii în primă instanță, de parcă un gras n-ar putea fi la fel de rău precum extrem de zvelții Dracula şi Fu Manchu. Grasul era el (un gras sprinten, cu paşi mari şi rapizi), ea, nu; însă cei voluminoşi îi contagiază pe cei pe care îi au alături, făcându-i să pară la fel.

Au luat loc pe o bancă de piatră, chiar în fața celei de lemn pe care o ocupam eu, la umbra unui copac, dar ei au rămas la soare, era o dimineață călduță de mai. Am văzut imediat că amândoi se uitau la mine cu o intensitate disimulată, de parcă m-ar fi recunoscut sau ar fi încercat să mă recunoască, de parcă chipul meu le-ar fi evocat pe cineva şi s-ar fi străduit să-şi aducă aminte. Pentru mine erau noi, complet necunoscuți. Mi-au zâmbit şi eu le-am zâmbit cu politețe la rândul meu. Bărbatul purta un trenci de culoarea obişnuită a trenciurilor, care îi prisosea indiscutabil la ora aceea, pesemne că avea vreo patruzeci de ani, părul creț, şaten şi scurt, nişte ochelari cu montură groasă, prea mari pentru ochii săi normali spre mici; avea trăsături mărunte, ori i le micşora carnea abundentă, nasul mic şi buzele fine, zâmbetul deschis, fermecător şi simpatic, cu nişte dinți ordonați şi regulați ca tastele de maşină, o figură binevoitoare. Femeia atrăgea atenția prin ochii ei albaştri şi strabici, un om rău intenționat i-ar fi considerat saşii; de vârstă apropiată de a soțului ei, i se ghicea o piele mai puțin netedă sub un strat de fard poate exagerat sau cam învechit, buzele date cu mult ruj şi părul blond, proaspăt ieşit de la coafor, sau de la o migăloasă sesiune în fața oglinzii. Ea părea străină, iar el putea să fie sau nu: dacă şi-ar fi lăsat să-i crească părul acela creț (sau mai degrabă să i se umfle orizontal), ar fi avut un cap de dansator de rumba sau de cântăreț de flamenco, însă tenul îi era prea alb şi nebronzat, aproape ca de pistruiat fără pistrui, deşi de foarte bună calitate: nici un semn de viitoare riduri, avea să îmbătrânească mai târziu decât jumătatea lui. Femeia avea o alură mai elegantă şi mai îngrijită decât el, o doamnă fină şi bine îmbrăcată, cu zâmbet, de asemenea, cordial şi bust nu atât provocator, cât matern: nu era grasă deloc, dar nici slabă, iar taiorul nu reuşea să-i estompeze sânii proeminenți şi rotunjiți (ascuțiți, totuşi, la vârf), aproape irezistibili pentru un bărbat adult, primitori pentru un copil sau un tânăr şi poate pentru altă femeie. Ochii strabici, însă, provocau o strângere de inimă, nu ştiai exact unde se uită în fiecare clipă, deşi fără îndoială toți patru, ai ei şi ai lui, au fost îndreptați spre mine, spre căruciorul cu capota ridicată (erau curioşi în privința copilului, asta e normal),

ba chiar spre cartea pe care o țineam eu în mână, probabil încercau să distingă titlul şi numele autorului. Mă scrutau şi zâmbeau cu atâta insistență, că am început să mă simt stânjenită şi tentată să mă întorc acasă. Atunci grasul mi s-a adresat:

– Doamna Nevinson, nu-i aşa? S-a sculat şi s-a apropiat, lărgindu-şi zâmbetul şi mi-a întins o mână ca să i-o strâng.

I-am dat-o maşinal pe a mea, e aproape cu neputință să nu răspunzi acestui gest prietenos.

– Ne cunoaştem? l-am întrebat. Nu-mi amintesc…

– E firesc să nu vă amintiți. Noi nu atragem atenția, un cuplu matur şi obişnuit. Spre deosebire de soțul dumneavoastră şi de dumneavoastră, atât de tineri şi de frumoşi amândoi. Ne-am văzut la un cocktail de la ambasadă acum câteva luni, vreau să zic, la ambasada lui Thomas. Era ciudat ca în Spania să fie numit astfel Tomás, întotdeauna era Tomás sau Tom. Am stat de vorbă câteva momente, dar bineînțeles, e imposibil să-ți aminteşti de toată lumea cu care schimbi câteva fraze în asemenea ocazii. Iar noi nu lăsăm urme, a stăruit cu modestie şi lipsă de naturalețe, plescăind din limbă ca să-şi întărească negația: de fapt erau de neuitat, el, din pricina obezității şi ea, a strabismului albastru. Miguel Ruiz Kindelán, la dispoziția dumneavoastră. Soția mea, Mary Kate.

Doamna s-a apropiat şi ea şi mi-a ştanțat două pupături pe obraji, după obiceiul spaniol între femei („Nu, nu te mişca, draga mea“, mi-a spus punându-mi o mână puternică şi grea pe umăr, ca să mă împiedice să mă ridic, cu tendința feminină de a ne tutui între necunoscute), deşi după nume şi după accent am constatat că era într-adevăr străină, chiar dacă spaniola îi era foarte corectă şi fluentă, pesemne că locuia de mult timp aici. El, în schimb, vorbea ca Tomás sau ca mine, mai degrabă precum Ruiz decât precum Kindelán. Acum i-au văzut amândoi fața lui Guillermo şi au schițat nenumărate gesturi de admirație. Cam exagerate („Dar e ca un vis, e o scumpete“, a exclamat Mary Kate), lumea obişnuieşte să exagereze cu bebeluşii, chiar şi cu cei urâți, pentru că sunt şi din aceia.

– Kindelán? Îmi suna cunoscut numele acesta de familie, nu pare spaniol şi, totuşi, nu e foarte rar în Spania, îl mai auzisem fără îndoială, sau îl mai văzusem scris, şi nu doar o dată. Cineva celebru se numeşte aşa, nu? Însă nu-mi dau seama.

– Păi, a fost un general care a murit acum câțiva ani, Alfredo Kindelán. A fost primul spaniol care a avut titlul de pilot aviator şi a scris câteva cărți. Poate de

aceea vă pare cunoscut, de la generalul Kindelán. Cred că a participat la insurecție şi nu ştiu dacă n-a fost ministru al aviației în timpul Războiului Civil. Mi se pare că e o stradă cu numele lui; nu, s-a corectat, aceea e General Kirkpatrick. Numele irlandeze, ştiți doar, sunt câteva aici, datorită catolicismului, nu? Lui O'Donnell i-au dat o stradă impunătoare, chiar în centru, corect? Nici General Lacy nu e rea, au avut mai mult noroc decât O'Farrill, O'Ryan, Wall, şi O'Donohue, şi alții, cu toate că cel din urmă a fost vicerege al Mexicului; bineînțeles că a sprijinit independența şi demersurile lui nu au plăcut. Ştiți că a devenit O'Donojú, scris aşa, cu *j* şi cu accent pe *u*? Ce amuzant, Juan O'Donojú, acesta îi era numele oficial. Sevilian trebuia să fie. Era, de asemenea, un renumit mason.

Toate numele acestea le pronunța ca un vorbitor de engleză (în afară de O'Donojú), nu ca un spaniol, poate era bilingv ca Tomás.

Nu mi-a scăpat termenul „insurecție", putea arăta că nu dezaproba revolta militară împotriva republicii în '36, deşi unora le ieşea din gură involuntar, din obişnuință sau imitație, zeci de ani auziserăm propaganda referindu-se în felul acesta la lovitura de stat mai întâi învinse şi triumfătoare peste trei ani. (Bine, încă se folosea mult în 1976.) Măcar nu-l însoțise de tradiționalul adjectiv franchist, „glorioasă".

– Kindelán este irlandez?

– Aşa se pare, cu toate că în Spania există dintotdeauna, din secolul al XI-lea sau al XII-lea, după câte am înțeles. La origine era O'Kindelan, cine mai ştie. Cavaleri ai Ordinului Santiago, mulți dintre membrii săi.

– Şi dumneavoastră faceți parte dintr-o familie atât de veche şi de ilustră? l-am întrebat cu o urmă de ironie, el nu avea deloc aer de aristocrat sau de descendent de familie nobilă, deşi era îmbrăcat cu multă îngrijire, cu excepția pantofilor, murdari de pământul din Grădini şi a cămăşii, care din vina burții îi cam fugea din pantaloni.

Trebuia să poarte cămăşi cu poalele mai lungi, ca să nu-i iasă de tot, adevărate cearşafuri. Mă distra grasul acela sprinten, deopotrivă cu conversația sa inițială. Ştia multe lucruri, despre atâția spanioli irlandezi (eu nu auzisem decât de O'Donnell), şi e captivant să auzi despre nume şi fapte stranii şi necunoscute, cel puțin pentru mine. În ciuda familiei şi prietenilor mei, petreceam mult timp singură. Când ai un copil mic, stai mereu singură cu el.

– Oh nu, țț-ța. Plescăia din limbă ca să tăgăduiască. Să vedem, vreo relație îndepărtată am, presupun; dar vai, aparțin unei ramuri rupte de toate acestea,

cavaleri medievali, Santiago şi restul. Poate vreun strămoş de-al meu a căzut în dizgraţie sau a comis vreun fapt reprobabil şi a fost îndepărtat şi repudiat, ostracizat, exilat pentru totdeauna din universul Kindelán. De acolo pesemne că mă trag eu. În viaţa mea n-am cunoscut grandori. Sunt din clasa de mijloc, clasa de mijloc în cel mai bun caz.

Din nou modestia aceea. A râs cu poftă, deşi Mary Kate l-a mustrat:

– Nu ştiu de ce trebuie să spui mereu prostiile astea. Tu nu ştii ce s-a întâmplat. Sigur eşti rudă cu cavalerii şi cu generalul aviator. Miguel e foarte glumeţ, Berta dragă. Te numeşti Berta, nu-i aşa? Dacă îmi amintesc bine.

– Da, ce memorie, am răspuns cu uimire.

Ei îşi aminteau până şi numele meu de botez, iar eu tot nu-mi aduceam deloc aminte de ei, în vreme ce, cu cât îi vedeam şi ascultam mai mult, cu atât îmi ziceam că nu i-aş fi uitat, nu mi s-ar fi şters din minte, dacă aş fi stat un moment de vorbă cu ei la o recepţie. Privirea femeii aproape că te speria când ochii îi rămâneau imobili şi saşii ca în transă, în schimb devenea naivă şi neajutorată când îi mişca încoace şi încolo.

– Bine, bine, s-a apărat bărbatul. Să zicem că s-a îndepărtat el, acel nobil strămoş al meu. Lumea îşi reneagă uneori, nu-i aşa, până şi privilegiile, sau fericirea, până şi lucrurile cele mai bune, bineînţeles că şi liniştea. Sunt oameni care călătoresc şi nu se mai întorc, dispar, se duc, în toate familiile sunt nerecunoscători, indivizi cu nemulţumiri profunde, care nu vor să fie cine sunt sau sunt meniţi să fie. Hotărăsc să ducă viaţa care nu li se cuvine, nici prin naştere, nici prin educaţie. Câteodată nu lasă urme şi rudele lor exclamă „*Good riddance!*“, cum se zice în engleză, cunoaşteţi expresia? „Ce uşurare să nu-l mai avem în faţa ochilor“, ar fi. Din nou i-a ieşit ca unui vorbitor de engleză, sigur era bilingv ca Tomás. Nu e totuna cu „Duşmanului care se duce fă-i pod“, pentru că nu e în principiu un duşman, dimpotrivă, dar cam acesta este sensul. Şi firește, dacă într-o zi devine duşman, nu sunt duşmani mai răi decât cei cu acelaşi sânge, sau decât soţul sau soţia. Dar scuză-mă, a reacţionat, sunt înclinat să vorbesc prea mult. Spuneţi-mi, ce mai face Thomas? De o veşnicie nu m-am întâlnit cu el.

– E la Londra. Petrece perioade întregi acolo, din cauza serviciului.

– Cum? a zis oarecum indignată Mary Kate. Şi te lasă aici, singură cu comoara asta mică, cu scumpetea asta?

Şi l-a alintat pe Guillermo, agitându-şi mâinile ca să-i atragă atenţia. I-au zornăit brăţările, de parcă am fi fost într-un magazin de oale la cutremur. Pe

copil l-a atras zgomotul şi Mary Kate a insistat, dând din mâini ca o nebună, o dată sau de două ori.

– Păi, ce să facă? Munca e pe primul plan, ştiţi. Iar pe Tomás îl solicită mult acolo. Când mă adresam amândurora, păstram adresarea politicoasă, la urma urmelor Ruiz Kindelán mă tutuise o singură dată, îi scăpase şi se corectase imediat. N-aveam să-mi iau nasul la purtare, eram mult mai tânără decât ei. Dar mă descurc bine. Am o bonă pentru o parte din zi şi câteva seri, când ies, iar pe deasupra îmi dau o mână de ajutor mama, soacra mea, soră-mea şi o prietenă. Copiii îşi petrec între femei primii ani din viaţă, suntem universul lor, singurul lor sprijin şi aproape tot ce simt şi văd. Depind de noi pentru tot, ca să supravieţuiască. E ciudat că asta le lasă multora atât de puţine urme, nu? Mă refer la bărbaţi. Poate se răzvrătesc împotriva începuturilor, împotriva lumii mai delicate decât cea pe care o descoperă apoi. Poate îi enervează să se fi aflat la cheremul nostru. Sper ca Guillermo să nu fie aşa.

– Nu te amăgi, dragă Berta, a răspuns Mary Kate cu accentul ei puternic, posibil irlandez. Spun psihologii că primele lor luni şi primii ani sunt fundamentali pentru personalitate şi noi suntem cele care îi controlăm. Suntem civilizatoarele, să nu te îndoiezi (aici a greşit conjunctivul, unii străini nu-l învaţă niciodată), şi nu încerca să-ţi imaginezi cum ar fi copiii cei mai rebeli dacă n-ar fi trecut prin îngrijirile noastre la început de tot. Abia s-ar deosebi de animale. Tu nu ştii ce copii sunt în Irlanda, mai răi decât cei din Spania şi Italia, care nu sunt nici ei îngeraşi.

– Mici bestii jegoase, a intervenit Ruiz Kindelán. Şi-a dat seama numaidecât că observaţia îi fusese exagerată şi crudă, a încercat s-o dreagă, deşi era greu în prezenţa unei mame recente. Vreau să spun că unii sunt foarte sălbatici, foarte sălbăticiţi, mai ales în populaţiile mici. Spaniolii şi italienii sunt foarte răsfăţaţi şi prost crescuţi, dar irlandezii sunt mai fioroşi. E multă înapoiere pe acolo. Mi-a trecut prin cap că poate îl făcuseră să sufere, sau trăseseră în el cu praştia, lovindu-l cu pietricele, pentru că e gras, în copilărie, dacă şi-o petrecuse acolo, sau chiar şi în vizitele făcute ca adult, un obez e mereu ţinta favorită a răuvoitorilor, peste tot. Preoţii fac ce pot, dar nu e de ajuns, a adăugat spre surpriza mea, eu aş fi zis că preoţii contribuiau din plin la înapoierea generală.

– Mai înapoiaţi decât în satele de aici?

A cumpănit o secundă.

– Aveţi dreptate. În satele de aici, copiii sunt adevăraţi dobitoci. Care vor fi adulţi bădărani, nu-i va salva vârsta.

– Dumneavoastră sunteți irlandezi? Abia atunci l-am întrebat. Aveți copii?

Până în momentul acela îmi spuseseră doar numele lor, fără nume de familie în cazul lui Mary Kate. Nu ştiam cu ce se ocupau şi nici de ce ne întâlniserăm la un cocktail de la ambasadă. Acestea nu erau foarte restrânse, dar nici nu se deschidea uşa oricui. Se aşezaseră amândoi lângă mine, pe banca mea şi trebuise să mă trag la o margine ca să le fac loc, eram cam înghesuiți. Erau oameni invadatori, deşi în mod agreabil şi cordial.

Mary Kate era într-adevăr irlandeză, iar înainte de căsătorie se numise Mary Kate O'Riada („Precum compozitorul, fie-i țărâna uşoară", a spus; „unii îl pronunță O'Reidy, alții nu". Eu nu aveam habar cine era compozitorul acela). Ruiz Kindelán nu, era spaniol, dar locuise o parte din viață la Dublin şi călătorise prin toată țara, o cunoştea la perfecție. Lucrau amândoi la ambasada irlandeză, de aceea erau colegi cu Tomás, de aceea erau invitați la petreceri şi cine diplomatice din când în când. Şi nu, nu aveau copii. Acum era târziu să-i mai facă, puțin cam târziu.

– Nici nu ne-am străduit prea mult să-i avem, stai liniştită. Am fost mereu prea ocupați. Şi Mary Kate a rămas contemplând cu ochii ei absolut saşii o pereche de rațe tinere, care înotau pe lac, de parcă i-ar fi evocat copiii pe care nu îi avuseseră, sau de parcă pentru ea copiii nu s-ar deosebi prea mult de nişte animale stupide, cărora trebuie să le dai de mâncare. Ne dedicăm unul celuilalt, a conchis fără tristețe. Miguel are grijă de mine şi eu am grijă de Miguel. Nu doar că suntem un cuplu căsătorit, dar formăm o echipă şi nu ne despărțim niciodată. Până când moartea ne va despărți şi bine-ar fi să ne ia în acelaşi timp pe amândoi, nu e adevărat, Miguel?

– Adevărat. Cât se poate de adevărat.

În următoarele patru sau cinci săptămâni – cât a durat episodul, ca să continui să-l numesc aşa; fără îndoială, a fost mai mult – a fost sperietură şi a fost panică, am avut senzația că, într-adevăr, formau o echipă şi nu se despărțeau niciodată. Nu l-am văzut niciodată pe unul fără celălalt. Aparițiile lor în Grădinile Sabatini au devenit frecvente (poate că erau dinainte, însă eu nu îi remarcasem), iar dacă nu acolo, îi întâlneam în alte zone ale cartierului, au spus că locuiesc aproape, fără a specifica unde, la un moment dat, au indicat spre aleea Pictor Rosales, cu un gest vag. Cum se cuvine acestui tip de cuplu fără copii, m-au „adoptat" cu uşurință, ba chiar cu veselie. Se arătau zâmbitori şi amabili, protectori şi grijulii, se ofereau să mă ajute cu ce am nevoie, şi să stea cu copilul, dacă era necesar (asta

nu era necesar şi nici nu l-aş fi încredinţat unor recent cunoscuţi care se prezentaseră singuri, oricât de afectuoşi ar fi fost, oricât s-ar fi declarat prieteni necondiţionaţi). Eu m-am lăsat răsfăţată până la un punct. Uneori mă simţeam foarte singură, când Guillermo era prea mic ca să-l las o clipă nesupravegheat, la început e îngrozitor de greu să te îndepărtezi un moment de ei, să nu-i ai permanent lângă tine, să nu-i îmbrăţişezi, să nu-i miroşi şi să nu-ţi doreşti ca lumea să se oprească acolo, pentru ca ei să nu crească niciodată, totul să încremenească şi situaţia aceea să devină eternă, eu şi ei, ei şi cu mine, iar restul să dispară. Totuşi, te simţi izolată şi era plăcut să am companie şi conversaţie la dispoziţie, e bine să te ştii ocrotită de nişte vecini cu sentimente paterne, la care ai putea recurge dacă ai avea probleme. Mi-au lăsat telefonul lor, eu li l-am dat pe al meu, iar de atunci au început să mă sune adesea cu dezinvoltură, ca să întrebe cum merg lucrurile şi dacă am nevoie de ceva, să-mi facă vreun comision, vreo favoare sau vreun serviciu, să-mi aducă ceva ce uitasem sau nu putusem să cumpăr. Câteodată mă mira că nu se aflau la ambasada lor la zece dimineaţa, exact când toată lumea are mai multă treabă; din acest motiv îmi era imposibil să contez la orele acelea pe mama, pe soacra, pe sora mea sau pe vreo prietenă, toate femei active şi cu multe îndeletniciri. Într-o zi i-am întrebat, au spus că au orare flexibile, nu am acordat mai multă importanţă detaliului.

Într-una din rarele dăţi când mă suna Tomás, întotdeauna pe fugă, i-am pomenit de soţii Ruiz Kindelán, i-am povestit că îi cunoscusem, l-am întrebat dacă şi-i amintea, ţinând cont de familiaritatea cu care grasul îndesat se referea la el, la „Thomas“, la fel ca Mary Kate, deşi ea poate o făcea prin imitaţie.

„Numele nu-mi spune nimic, nu-mi amintesc“, mi-a răspuns. „Poate dacă le-aş vedea feţele… Dar nu e deloc ciudat. Sunt atâtea cocktailuri şi reuniuni, şi întâlniri de tot felul, că ajungi să saluţi sute de persoane într-un an. Vorbeşti câteva minute cu fiecare şi îi uiţi numaidecât pe toţi, în afară de cazul în care sunt importanţi sau năucitori şi te impresionează.“

„Nu-s chiar năucitori. Dar, dacă îi vezi o dată, devin inconfundabili, de aceea mă surprinde că nu mi-i amintesc absolut deloc dinainte. El e nemaipomenit de gras şi ea suferă de strabism. Frumoasă, dar cu un strabism care te tulbură.“

„Nu ştiu, habar n-am, poate am fost cu ei la vreo activitate de la AHMBI. Trebuie să te las, stau prost cu timpul.“

„AHMBI?“ Iniţialele acestea le pronunţase în engleză. „Niciodată nu ai timp, nu-i aşa? Nu ştiu ce te pun să faci pe acolo.“

„Asociaţia Hispaniştilor din Marea Britanie şi Irlanda, se organizează

evenimente cu ei, unii vin în vizită în Spania şi nu pierd ocazia de a trece pe la British Council, pe la ambasadă, mai ales dacă li se dă câte un păhărel. De pe vremea lui Starkie, irlandezii au tot venit pe acolo. Nu uita că el e irlandez. E foarte mândru că a fost primul profesor de spaniolă la Trinity College din Dublin şi l-a avut pe Samuel Beckett student. Întreabă-l, dacă eşti curioasă. El sigur cunoaşte cuplul acela."

Walter Starkie fusese fondator şi director al Institutului Britanic, unde a învățat Tomás până a intrat la liceul meu. Bun prieten cu socrul meu, Jack, îl ajutase cât putuse pe Tomás, eu presupuneam că în parte acesta îi datora funcția obținută atât de repede. Acum, după o etapă îndelungată în care predase în California, Starkie locuia din nou la Madrid, unde avea să moară dintr-un grav atac de astm cronic peste câteva luni.

„Nu, nu vreau să-l deranjez, e bătrân. Şi nici nu sunt atât de curioasă. Adevărul e că sunt foarte afectuoşi cu mine. Alintă copilul. Alaltăieri au venit pe la noi şi au adus o grămadă de cadouri pentru el. Sunt foarte plăcuți şi atenți."

Ar fi trebuit să fiu mai curioasă, poate aşa aş fi fost scutită de incident, de sperietură şi de panică. Deşi asta mi-a permis să aflu câte ceva despre Tomás.

Soții Ruiz Kindelán, sau Miguel şi Mary Kate (curând am început să ne tutuim cu toții, în Spania era deja greu să te adresezi mult timp cu „dumneavoastră" în 1976) mă întrebau frecvent de el cu un interes cam insistent, pe care eu îl luam drept politețe, tentative de consolare, solidaritate şi preocupare pentru mine.

– Ce noutăți ai de la Thomas? Ştii ceva nou de el? Cu ce se ocupă acum la Londra? Sau nu e la Londra? În funcție de îndatoririle pe care le are, îl trimit în călătorie, probabil. Ce face exact la Foreign Office? Pentru cine lucrează? În ce departament e? Şi în subordinea cui? Noi avem cunoştințe acolo, poate e cu Gathorne, bun prieten de-al nostru, întreabă-l dacă a lucrat cu el, Reggie Gathorne. Dar stă prea mult timp departe de tine, nu ți se pare? Dacă colaborează cu ei pe anumite perioade, sunt perioade prea lungi, nu? Ar trebui să țină cont de situația lui, cu bebeluşul mic, nu au nici o scuză. Înțelege-mă, nu că aş vrea să-l critic şi munca e muncă, da; însă ar trebui să stea mai mult cu tine, primul an al unui copil e cel mai dificil şi cere cele mai multe îngrijiri şi cel mai mult efort, se vede că eşti epuizată, oricât de mult ajutor ai. Şi, pe de altă parte, nu e bine ca el să piardă asta, copiii se schimbă foarte repede şi Guillermo nu va mai fi niciodată cel care e astăzi. Dacă se poate şti, ce îl solicită atât de mult acolo? Când prevede să se întoarcă? Ce îl reține? Pesemne că e o treabă

complicată, o misiune. Şi probabil că vă duce dorul îngrozitor, nu? Moare de dorința de a vă vedea, mai ales pe tine.

Eu abia puteam să răspund, cu precizie sau cu imprecizie. În realitate, ignoram aproape totul, până şi data întoarcerii lui. Nu auzisem numele lui Reggie Gathorne şi niciodată nu-mi relatase pe îndelete ce face zi de zi la Londra. El, când venea, avea aerul că se plictiseşte povestindu-mi şi pe mine evident că m-ar fi plictisit să-l ascult. Nu fusesem nicicând iscoditoare şi el a avut întotdeauna, de foarte tânăr, de când ne-am cunoscut în adolescență, un element de opacitate care i se accentuase cu anii. Singura sferă pe care o împărtăşeam într-adevăr, şi era cea maximă şi esențială, cea care conta şi la orice cuplu ar trebui să conteze, era a casei, a patului şi a copilului, a râsetelor, a săruturilor şi a conversației fără rapoarte şi fără detalii monotone despre treburi, a plăcerii de a sta şi de a ieşi împreună, de a ne vedea unul lângă celălalt, sau în față, sau deasupra, sau de a ne simți respirațiile în spate. Îmi închipui că cineva mai puțin ruşinos ar spune „a dragostei noastre". Şi da, îmi era foarte dor de el şi îmi imaginam că şi lui de mine. Însă sentimentele celuilalt aparțin întotdeauna acestui teren, al imaginației. Nu ştii niciodată cu certitudine, nici măcar nu ai habar dacă declarațiile cele mai fierbinți sunt adevărate, sunt teatru sau obicei, sunt simțite, ori sunt ceea ce crede celălalt că se cuvine să simtă şi e dispus să spună. Eu muream de dorința de a-l vedea. Dacă el se chinuia la rândul său, nu pot să știu sigur. Cum am mai spus, o povară tăcută îl înstrăina, o ducea, şi-o pusese pe umeri când îşi terminase studiile la Oxford, povara care îl alesese pe el. Dorințele se domolesc, adorm când soarta e pecetluită şi nu ai libertatea de a alege. Într-un anumit sens, nu mai e loc pentru ele, sau apar doar ca himere şi visări, sunt menite să fie date la o parte după câteva momente de slăbiciune.

Trecuse o lună aproximativ de la prima întâlnire cu soții Ruiz Kindelán, când au venit la mine acasă într-o zi, pe la zece-unsprezece. Guillermo petrecuse o noapte îngrozitoare cu febră şi preferam să nu-l scot din casă, să nu-l expun la nimic. Astfel că ne-au vizitat, ca să ne vadă şi să se intereseze de el, temperatura îi scăzuse în zori, dar încă era vădit somnoros şi obosit, plânsese mult, pesemne că nu dormise suficient. Eu abia închisesem ochii.

Miguel, care era un om glumeț, însuflețit şi bun de gură, n-a scos o vorbă şi avea o expresie contrariată în primele minute. S-au aşezat amândoi pe canapea şi eu pe un fotoliu la stânga lor, după ce am adus copilul în coşul de bebeluş, ca să-l pot vedea, și a rămas între ei şi mine, la picioarele noastre. În anii aceia se fuma până şi în prezența bebeluşilor, iar soții Ruiz Kindelán fumau. Nu exagerat, dar

fumau, la fel ca Tomás şi ca mine, eu reluasem obiceiul, suspendat timp de nouă luni sau zece. Ruiz Kindelán a scos o ţigară din tabachera de piele, dar nu şi-a aprins-o încă, s-a jucat cu ea în mână, trecându-şi-o din una în alta, sau chiar punându-şi-o după ureche, ca un mecanic sau vânzător de odinioară.

– Berta, trebuie să vorbim ceva, mi-a spus deodată, încheind flecăreala preliminară despre mărunţişuri.

I-a dispărut expresia contrariată şi a încercat să zâmbească, arătându-şi dinţii mici şi pătraţi, ca nişte taste în miniatură, purtându-se cordial şi simpatic ca de obicei, utilizând un ton de frivolitate, care nu m-a îngrijorat, în pofida cuvintelor introductive, care nu anunţă niciodată nimic bun, ci nenorociri, părăsiri, conflicte şi veşti proaste.

– Te ascult. Despre ce e vorba?

– Păi, sunt două lucruri în realitate. Unul e că venim să ne luăm rămas-bun, cu toată durerea inimii noastre. Ne transferă, imaginează-ţi. După atâta timp aici. E nedrept. Îţi încropeşti viaţa încetul cu încetul într-un loc, te adaptezi şi deodată trebuie s-o ştergi şi să începi în alt loc, unde n-ai ce să cauţi. Asta se poate întâmpla în orice clipă, ştii bine, în profesia noastră; ne temeam, dar până acum am evitat-o an de an. S-a întors norocul şi cine ştie când vom putea să revenim, sau dacă vom putea să revenim. Măcar am reuşit să fim trimişi amândoi, oriunde o fi. Nu am putea să ne despărţim. Şi exista acest pericol. Vag, dar exista.

– Miguel are grijă de mine şi eu am grijă de Miguel, a intervenit Mary Kate, repetând aceeaşi frază pe care mi-o trântise în prima zi.

– Vai, ce rău îmi pare, pentru voi şi pentru mine! Ăsta chiar că e motiv de tristeţe. Era adevărat că regretam şi pentru mine, te obişnuieşti repede cu cine e de partea ta, cu figurile protectoare şi care îţi uşurează lucrurile. Încă nu ştiţi unde vă trimit?

– Sunt vreo două posibilităţi, a răspuns Ruiz Kindelán. Uneori ţi-o comunică în ultima clipă şi îţi organizează o mutare în cea mai mare grabă. Poate fi Italia, unde am mai fost, dar poate fi la fel de bine Turcia. Asta nu ne-ar plăcea deloc. Majoritatea nu sunt catolici, nici creştini măcar, sunt doar câţiva. Limba e dată dracului, că mai bine n-aş putea spune, şi nu seamănă cu nici o altă limbă. Cu maghiara, de departe, se zice, închipuie-ţi ce consolare. Măcar în Ungaria am fi între creştini, deşi se pare că au rămas destui evrei, sau nu ştiu dacă s-au descurcat să se întoarcă. Cu toate că nu vorbeau direct de religie, observasem, din referinţe mărunte, importanţa pe care i-o acordau. Se duceau duminica la slujbă, asta da, menţionaseră cu naturaleţe; şi poate nu doar duminica. Pe scurt,

la Ankara n-am prea fi de folos, dar acolo e lipsă de personal. În sfârşit, cei care conduc conduc, asta nu înseamnă neapărat că o fac bine. În orice caz, este iminent, transferul e aproape.

– Chiar aşa? Cât de iminent?

Am simțit o oarecare dezolare superficială.

– Peste o săptămână, credem. Zece zile maximum. Dar, pe lângă asta, dragă Berta, trebuie să ne despărțim pentru că nu încape îndoială că nici tu nu vei mai dori să ne vezi. Nu după cealaltă chestiune.

N-a spus-o cu gravitate, a continuat să zâmbească. Şi-a scos bricheta Zippo, neagră, pe care obişnuia s-o folosească. Nici măcar nu i-a deschis capacul, s-a limitat să se joace cu ea în mână. Erau încă la modă, pentru că le utilizaseră soldații americani în timpul Războiului din Vietnam, terminat în urmă cu un an. Se spunea că incendiau cu ele aşezări şi sate, erau mult mai eficiente decât torțele.

În momentul acela chiar m-am îngrijorat puțin.

– Ce altă chestiune? De ce să nu vreau să vă mai văd?

Atunci a întrebat din nou de Tomás:

– Spune-mi, tu eşti sigură că se ocupă la Londra cu ce îți zice că se ocupă? Şi încă ceva, eşti sigură că la Londra se află? Că acolo e acum?

– Păi, ştiu doar ce îmi povesteşte el. V-am spus că nu e mult, nu intră în detalii care pe mine nu mă interesează, iar pe deasupra nu le acord atenție. Am cumpănit o secundă. Despre ce ți se povesteşte, nu poți avea niciodată certitudine, cum e posibil să ai, nu-i aşa? Dar haida de, chiar dacă cel mai adesea mă sună el, am două numere de telefon de-ale lui de la Londra, pentru urgențe. De ce n-ar fi unde zice?

– La telefoanele alea răspunde întotdeauna el? s-a alăturat interogatoriului Mary Kate. Sunt de acasă de la el, de la un apartament, sau de la locul de muncă, de la un cabinet, de la un birou, de la Foreign Office?

Mi se părea ciudată atâta insistență din partea celor doi; dar încă n-am văzut nimic anormal în întrebările lor. Cert e că erau curioşi şi puneau multe întrebări, în general.

– Păi uite, i-am răspuns, nu l-am utilizat decât o dată pe fiecare şi niciodată nu mi-a răspuns el; logic, pe de altă parte: unul e de la lucru, unde îşi petrece mai mult timp decât acasă, iar celălalt, de la o clădire de apartamente cu centrală, aproape de Gloucester Road. Acolo locuieşte, sau mai degrabă doarme. Cele două persoane care mi-au răspuns m-au asigurat că îi vor transmite mesajul şi,

într-adevăr, el m-a sunat curând după aceea. Nu ştiu dacă cel de la lucru e chiar de la Foreign Office sau din alt loc. De ce? De ce mă iscodiți atâta?

– Ne-au ajuns veşti cum că nu acolo lucrează, ci mai degrabă la MI6. Văzându-mi expresia de surprindere, Ruiz Kindelán a considerat că e bine să-mi explice, pentru orice eventualitate, deşi surprinderea mea nu reflecta ignoranță, ştiam ce sunt MI6 şi MI5, măcar acestea două, ca oricine a citit romane sau a văzut filme cu James Bond. Serviciul Secret pentru informații externe. Şi, întrucât am rămas în tăcere (asta provoacă uluirea amuzată, când bănuieşti că cineva îşi bate joc de tine, sau nu vorbeşte tocmai serios), a adăugat, ca să mă facă să înțeleg mai bine, ca şi cum aş fi fost proastă, sau mai tânără decât eram: Spioni, într-un cuvânt.

Acum am râs scurt, cu neîncredere. Mă distrase inutila lămurire. Într-atât, încât păream naivă.

– Nu mi-a spus niciodată nimic. Bineînțeles că, dacă sunt spioni, dacă serviciul e secret, n-o s-o spună cu una cu două, am glumit. Soții Ruiz Kindelán continuau să zâmbească şi îşi mențineau tonul amabil, deşi pe chipurile amândurora se ivise o umbră de involuntară duritate când înlănțuiau întrebări. Dar, şi ce, dacă ar fi aşa? Ideea nu mi-ar plăcea prea mult, însă în sfârşit, presupun că nu e greu să treci de la Foreign Office la asta, ocazional. Poate i-au cerut să interogheze pe cineva străin, să facă pe interpretul din când în când. Are talent la limbi străine, ştie câteva, pe majoritatea le vorbeşte la perfecție. Sigur că îl folosesc, dacă e util pentru MI6.

– Nu atât de uşor, nu atât de uşor. MI înseamnă *Military Intelligence*, dacă cumva nu ştii, dar pesemne că ştii. E un corp militar, nu diplomatic, nu civil. Depinde de armată, e mai presus de poliție şi de aproape orice autoritate. Agenții lor posedă rang înalt, grade, şi sunt supuşi disciplinei. Aparțin, pe scurt… Pe chip i s-a reflectat mânia şi s-a corectat. Sunt ofițeri, sunt responsabili de o armată invadatoare.

– Invadatoare? Invadatoare a cui?

– A Irlandei, evident. A țării noastre, s-a grăbit să răspundă Mary Kate cu accentul ei, iar când a spus-o, ochii i-au rămas ficşi şi iritați, ațintiți asupra mea, sau aşa mi s-a părut.

Li s-a intensificat din nou strabismul, iarăşi mi-au stârnit o frică momentană şi uşoară, era o frică irațională cât dura, câteva secunde în mod obişnuit. Acum m-a ținut puțin mai mult. Abia într-un târziu şi i-a retras, prefăcându-se iar în versiunea cea mai benignă a ființei sale şi ochii aceia, ficşi şi în acelaşi timp privind altundeva, aveau aerul de a-mi reproşa cu acreală: „Nu-ți dai seama, fată

cretină? Așa străină eşti de lume, așa pe dinafară? O armată invadatoare a țării noastre“.

Mi-am plecat fruntea, ca să mă uit la copil, cred că am căutat refugiu în el. Privirea îi era candidă şi eratică, încă nu fixa bine persoanele şi nici obiectele, rătăcea fără busolă şi nu putea să se fixeze, era contrariul privirii lui Mary Kate. De ceva timp stătea liniştit cu ochii deschişi, fără urmă de indispoziție. Gângurea distrat la picioarele noastre.

M-am aplecat, l-am mângâiat pe un obraz cu un singur deget, era copilaşul meu cel atât de nou, atât de delicat şi de rotunjor, atât de proaspăt. Oricât de absurd ar părea, vederea lui mă însenina, ca şi cum lângă el nu mi se putea întâmpla nimic şi restul s-ar fi estompat; ca şi cum ne-am fi protejat reciproc şi, bietul de el, cum să mă protejeze el pe mine? Zgomotul brichetei Zippo m-a făcut să-mi ridic privirea. Ruiz Kindelán îşi dusese în sfârşit țigara la buze, deschisese capacul cu o mişcare a degetului mare şi încercase să aprindă, însă nu se aprinsese. A agitat-o cu putere şi a încercat din nou, dar nu a reuşit. M-am uitat la pantofii lui, întotdeauna erau cam murdari, sau măcar nu erau niciodată strălucitori, pesemne că îi neglija, multor bărbați le este teribil de lene să folosească peria, cârpa şi crema, de aici tradiția lustragiilor, mi-a trecut prin cap; contrastau cu costumele lui destul de bune şi de îngrijite, câte unul poate chiar lucea. Trenciul, pe care încă îl purta în iunie, pe braț, îl lăsase lângă el pe canapea, îl trântise nepăsător.

– Uite, Berta dragă, a spus, şi îndată ce a spus-o a râs fără motiv, de parcă ar fi vrut să imprime un ton festiv acelei discuții. Ne-au ajuns veşti cum că există un individ de la MI6 care face mult rău la Belfast, sau pe care îl vor amplasa acolo sau în alt loc, ca să facă rău, încă nu ştim dacă e pe drum sau e deja la destinație. Numele capitalei l-a pronunțat ca oxiton, cum nu ar fi făcut-o aproape nici un spaniol; aproape nici un spaniol neaoş, vreau să spun. Şi din nou formula dinainte, „Ne-au ajuns veşti“; de la cine veneau? Şi cine erau „noi“? Doar el şi Mary Kate, sau încă cineva? O organizație, un guvern, toată țara? Nu ştim cu certitudine cine e şi nici drept cine se dă, nu-i cunoaştem prea bine înfățişarea, pentru că e posibil să şi-o fi modificat o dată sau de două ori. Poate era blond şi acum e brunet, iar între timp a trecut prin roşcat. Poate avea o claie de păr, iar acum se tunde foarte scurt. Acum poate şi-a lăsat barbă, iar înainte obişnuia să se bărbierească şi între timp şi-a lăsat perciuni lungi, care i se uneau cu o mustață, mustață în stilul lui Crosby şi perciuni ca ai lui Stills sau Neil Young. Atunci

încă se auzeau ecourile acelui supergrup muzical, Crosby, Stills, Nash & Young. Cu toate acestea, m-a surprins că un tip ca Ruiz Kindelán era familiarizat cu el. Nu purta ochelari şi acum şi-a pus unii la fel de mari ca ai mei. Şi i-a atins, şi i-a reaşezat cu degetul mijlociu; a profitat ca să-şi netezească părul creț. E normal să-şi ascundă adevăratul chip, sau să încerce să afişeze mai multe, ca să pară persoane diferite şi să deruteze, să semene confuzie. A râs din nou, aparent cu spontaneitate, ca şi cum toate acelea ar fi alcătuit un joc sau o ghicitoare. Bănuim că poate fi un agent destul de nou, antrenat recent, neutilizat, neconsumat, probabil ca să execute misiuni de informator, de infiltrat, ştii tu. Şi că poate fi vorba despre Thomas, în sfârşit. Cum îi iese lui Thomas accentul irlandez? Crezi că ar putea trece drept unul dintre noi? Se pare că face minuni imitând accente, dialecte şi voci. Se pare că lumea moare de râs auzindu-l, noi nu am avut ocazia de a-l admira, se spune că e fantastic. A râs a treia oară ca şi cum ar fi asistat la reprezentație şi în continuare şi-a dus mâna la trenci şi a început să caute prin buzunare cu încetineală, era o haină din acelea cu o grămadă de buzunare, în timp ce vorbea aproape pe ton de glumă, fără urmă de dramatism. Atenție, nu afirmăm că e el, nu avem dovezi, e foarte greu să verifici chestia asta, firește: sarcina superiorilor lui e s-o facă să fie cât mai dificil de verificat. Nici măcar nu suntem complet siguri că lucrează la MI6. În realitate sperăm că nu, dorim să nu fie aşa, totul să fie o greşeală. Ar fi foarte neplăcut ca cineva pe care îl stimăm atât să prejudicieze Irlanda, aceasta ne-ar descumpăni îngrozitor. Soțul unei femei pe care o adorăm, pe deasupra. Imaginează-ți.

– Nimeni altul decât tatăl acestei minuni. Al scumpetei acesteia, a insinuat Mary Kate, era cuvântul ei favorit pentru bebeluş; s-a aplecat ca să-şi zornăie brățările în dreptul feței copilului, lui mereu îi atrăgea atenția zgomotul, erau un înlocuitor de jucărie.

– Dar circulă zvonuri urâte, ştii? a continuat Ruiz Kindelán. Şi unele nu dau greş de obicei, nu ne-au indus în eroare cu alte ocazii, bine-ar fi să ne inducă de data asta. Îşi ținea țigara mai departe între buze, bricheta Zippo într-o mână, cu capacul închis, iar cu cealaltă tot scotocea prin trenci extrem de calm, fără nici o grabă şi fără să-şi dea silința, neatent, de parcă nu s-ar fi îndoit că ceea ce caută va apărea mai devreme sau mai târziu. Ar fi bine să investigăm, ca să excludem posibilitatea. Cu cât mai repede, cu atât mai bine, pentru noi şi pentru voi. Pentru toți, nu-i aşa? Cred că ai putea, Berta, tu trebuie să cercetezi şi să vorbeşti cu el despre asta. Şi să-l convingi să se abțină, dacă e adevărat zvonul acela urât, pe tine nu te-ar minți, nu? Într-o chestiune gravă, care te-ar privi şi pe tine, şi pe

copil, pe toți trei. Măcar în Irlanda. Să se abțină în Irlanda, ori vom avea cu toții de pierdut şi ne va merge îngrozitor, nu ştiu dacă înțelegi.

Şi a scos, în sfârşit, obiectul dintr-un buzunar interior: un tubuşor de benzină sau gaz, tot marca Zippo, negru ca bricheta, terminat cu un dop roşu de plastic, finisat la rândul lui cu un soi de cioc care într-o poziție îl menținea închis, iar în alta, îl deschidea şi permitea combustibilului să iasă printr-un orificiu minuscul, când trebuia reîncărcată bricheta. Nu că piatra ar fi fost de nefolosit, că i s-ar fi terminat, în cele două ocazii când Ruiz Kindelán încercase să aprindă sunase normal şi sărise scânteie, dar flacără nu, flacăra aceea exagerată şi care inițial dansa, caracteristică brichetelor Zippo, părând mai greu de controlat decât altele, poate de aceea vântul nu o stinge atât de uşor, uneori nici măcar o rafală uşoară, pesemne că de aceea erau mai eficiente decât torțele, când se dădea foc la ceva, când se incendia. Rămăsese fără gaz şi Kindelán era pregătit s-o umple, toată lumea cunoştea mecanismul în anii aceia, orice fumător: se extrăgea bricheta din suportul metalic şi se injecta benzina printr-o găurică din partea de jos în bumbac, cauciuc spongios sau ce-o fi fost, până se impregna şi gata, funcționa iarăşi.

– Ce dilemă, dacă nu s-ar lăsa convins, a adăugat cu un zâmbet, simpatic şi frumos, cum erau zâmbetele lui, iar atunci mi-am dat seama că ciocul tubuşorului era ridicat şi nu coborât cum ar fi trebuit, iar imediat, când Ruiz Kindelán a agitat tubuşorul acela înainte de a-l folosi, ca şi cum ar fi conținut suc, au căzut câteva picături din lichidul inflamabil pe coşul lui Guillermo (sau a fost un mic şuvoi), pe cearşafurile mici şi pe pijamaua copilaşului.

Totul a părut involuntar, o neglijență, tubuşorul s-a ivit prost închis din buzunar şi totul a fost atât de rapid, de la apariție până la căderea combustibilului în cel mai rău loc (s-a produs dintr-o singură mişcare a brațului, în realitate), că n-am avut timp să fac nimic ca să previn imprudența. Primul meu impuls a fost să scot copilul de acolo, să-l iau în brațe şi să-l duc la baie, să-i dau jos hainele, să-l curăț, să-l ud, să-l scald, să-l îndepărtez de cuplul acela care într-un răstimp foarte scurt trecuse de la a-mi inspira încredere şi a mă proteja la a-mi provoca groază. Însă tocmai groaza aceea m-a împiedicat să mă clintesc, pentru că înainte ca eu să pot apuca pruncul, Ruiz Kindelán a deschis din nou capacul brichetei cu degetul mare, ca şi cum ar fi vrut să încerce încă o dată să obțină o flacără pentru țigara lui, deşi încă nu injectase benzina în spumă; şi nici n-a coborât ciocul dopului, cum ar fi făcut imediat oricine după pocinog. Țigara era tot între buzele lui, într-o mână ținea tubuşorul şi în alta bricheta deschisă.

M-am oprit brusc, am înțeles ce aş fi preferat să nu înțeleg, m-am oprit brusc şi am rămas liniştită pe fotoliul meu, nu cumva să fie şi mai rău, cu efect contrar şi mai grav, iremediabil mai grav. „Piatra funcționează“, am gândit cu toată viteza şi am început să gâfâi cu angoasă, astăzi s-ar spune hiperventilație, „dacă încearcă din nou, e posibil ca de data asta să iasă flacără. Iar dacă iese flacără, poate s-o arunce pe coşul de răchită, pe cearşafuri şi pe pijama, cât de puțin ar dura până să ardă totul. Sau, dacă nu o face dinadins, poate să-i alunece bricheta cu focul ei, care nu se stinge atât de simplu.“ Am rămas încremenită, oricât de greu mi-a fost, voiam să fug, să mă duc cu copilul meu, dar nu îndrăzneam, m-am obligat să paralizez. L-am implorat de parcă n-aş fi înțeles încă nimic şi situația ar fi fost normală. M-am prefăcut, i-am vorbit cu aplomb şi naturalețe, deşi mă trădau gâfâiala şi o vibrație de panică în voce. M-am purtat de parcă nu era nimic, dar în realitate l-am implorat:

– Te rog, Miguel, închide capacul, nu aprinde acum. Ai stropit coşul, nu ştiu cum îți trece prin cap să manevrezi asta aici, deasupra copilului. Şi închide tubuşorul acela. Cum îl ții deschis? Ți-o fi udat trenciul. O să miroasă urât.

De unde eram eu mirosea petrolul, Guillermo probabil că îl mirosea mult mai mult, vaporii aveau să dăuneze plămânilor lui mici. Ce puteam să fac? Mi-a venit ideea să-i smulg una dintre cele două arme, sau pe amândouă, cu un gest energic şi rapid, orice lucru se poate transforma în armă, ingeniozitatea umană e atroce cu celeritatea ei. Dar le ținea bine, am observat, îmi asumam un risc enorm dacă dădeam greş. „Nu poate să facă nimic“, m-am străduit să mă conving, ca să-mi alung frica. „Dacă arde un copil, o să-l bage la puşcărie, nu va putea să scape, doar dacă m-ar arde şi pe mine. Dar mie la ce-mi foloseşte să se ducă apoi la puşcărie, dacă face asta, răul va fi făcut şi nu se va mai desface.“ El şi-a încruntat sprâncenele de parcă n-ar fi fost nimic, de parcă n-ar fi existat nici o primejdie şi l-ar fi surprins spaima mea. A râs.

– Femeie, nu fi exagerată. N-o să se întâmple nimic rău, țț-ța, mi-a zis cu stilul lui obişnuit de a-şi întări negarea.

A coborât ciocul tubuşorului, dar nu şi capacul brichetei. „O amenințare în minus“, am mulțumit în minte, dar imediat mi-am dat seama că nu era aşa, combustibilul căzuse deja, nu era nevoie să mai cadă. „Cât îi trebuie să se evapore?“, mi-am zis, nu aveam habar. Din fericire, copilul nu plângea şi nu se lamenta, era în largul lui, cu pumnii mici strânşi şi ridicați, rătăcind cu ochii în tavan, fără țintă, emițându-şi sunetele guturale, gângurind din când în când. În ciuda mirosului pătrunzător, poate amețitor pentru el.

I-am aruncat o privire lui Mary Kate, în căutare de ajutor, de sprijin, poate de solidaritate feminină şi nu m-a liniştit nicidecum. Se uita la bărbat, la stânga ei, fix şi în expectativă, ca şi cum ar fi aşteptat să facă ceea ce trebuia să facă, sau ce stabiliseră să facă. Şi strabismul ei natural mi s-a părut acum o trăsătură fanatică, de iluminată, ca şi cum ochii de un albastru nemaipomenit ar fi izgonit din ei nu doar ingenuitatea şi neputinţa pe care o arătau uneori în mişcare, ci şi orice fărâmă de pietate şi aşteptau contrariul a ceea ce aşteptam eu, adică, iremediabilul şi ce e mai rău. Copiii pe care nu-i avea erau pentru ea ca o pereche de raţe proaste înotând, mi-am amintit. Iar pentru el, mici bestii jegoase, mi-am amintit de asemenea.

– Nimic rău, Berta dragă, sigur, a repetat Mary Kate abia îndepărtându-şi ochii de Kindelán, doar cât i-a trebuit ca să-mi capteze privirea de implorare disimulată jalnic. Nimic rău, căci depinde de tine şi tu eşti cea mai bună mamă. Nu torn gogoşi, a adăugat, într-un limbaj cam prea neaoş ca să fie străină.

Mi-am îndreptat privirea spre bustul ei proeminent şi masiv, nu ştiu de ce: pur şi simplu ca să nu-i mai contemplu strabismul înspăimântător, ori ca să mă conving că o femeie cu sân atât de primitor n-ar putea să facă rău nimănui şi cu atât mai puţin unui bebeluş. Sau de parcă astfel aş fi apelat la instinctul matern pe care ea cu siguranţă nu-l cunoscuse niciodată. Eram din ce în ce mai buimacă şi, pe deasupra, nici o consideraţie optimistă nu-mi era de folos: în fond eram încredinţată că femeia aceea era capabilă să facă rău oricui, dacă o cerea cauza ei, intuiam care era, sau ţara ei. Prea mulţi oameni se consideră exponenţi ai nevoilor ţării lor, în orice ţară şi cu timpul pun stăpânire pe ea cu vehemenţa lor contagioasă.

– Bineînţeles, am răspuns, şi m-am simţit ca cineva care dă dreptate unor nebuni ca să-i liniştească, iar nebunii îşi dau întotdeauna seama de asta şi nu le place, adesea îi irită şi îi înfurie şi mai mult, dar nu ştiam ce altceva să spun, ce alt ton să utilizez. Bineînţeles că da, am insistat, voi vorbi cu Tomás cât mai repede posibil, îl voi întreba şi îl voi convinge, nu vă faceţi griji. Dacă e ceva real; poate că nu e, poate că e un zvon fals, totul e o confuzie şi el nu e el.

Ultima frază nici n-avea sens, dar m-au înţeles, am presupus. Frica prelungită te face să gândeşti şi să te exprimi nedesluşit.

– Da. Şi dacă neagă? a zis Mary Kate.

– Dacă neagă, înseamnă că nu e adevărat.

– Cum ai putea să ştii? Ar putea să nege şi dacă e adevărat. Dacă lucrează pentru MI6, l-au instruit, probabil, să nege şi ceea ce nu se poate nega, aşa merg

lucrurile. Va fi într-un loc şi chiar de acolo va jura că el nu e acolo.

Mintea îmi era incapabilă să continue schimbul acela, oricât de scurt ar fi fost. Eram preocupată pe de-a-ntregul de copilul meu cel neajutorat şi de bricheta deschisă, dacă Ruiz Kindelán dădea cu degetul şi se aprindea flacăra de data aceasta, o singură dată, următorul pas ar fi putut să fie catastrofal, accidental sau cu intenție. Angoasa de a şti că nu am posibilitatea de a-l proteja pe Guillermo, de a-l salva, îmi devenea insuportabilă. Urmăream degetul acela, respirația îmi era din ce în ce mai zgomotoasă şi mai accelerată, mă trăda şi, într-adevăr, eram dispusă să fac orice, cuplul acela ar fi putut să-mi ordone lucrurile cele mai umilitoare, indecente sau abjecte, iar eu le-aş fi îndeplinit şi m-aş fi supus. Fireşte că mi-aş fi trădat țara, pe care nu o stimam prea mult, era greu după patruzeci de ani de dictatură; sau părinții, sau pe Tomás, n-aş fi şovăit nici o clipă, ca să-mi îndepărtez copilul de foc. Nu-mi permiteam să mi-l imaginez arzând, pentru că, dacă o făceam, mi-aş fi pierdut conştiența şi n-aş mai fi putut nici măcar să-l supraveghez.

Ruiz Kindelán zâmbea în continuare, cu uşurătatea lui obişnuită, ba chiar a chicotit, ca şi cum l-ar fi amuzat ultima frază a lui Mary Kate.

– Cum i-a trecut lui Thomas prin cap să se bage în asta, a zis de parcă l-ar fi interesat sau l-ar fi distrat să speculeze; şi, apropo, nu pe ton interogativ, ci considerând că e cert. Întrucât şi-a petrecut cea mai mare parte din viață aici, nu poate fi un mare patriot englez. Din asta se iese întotdeauna rău, dragă Berta, dacă se iese. Eu am cunoscut vreo doi dintre ei şi am studiat alți câțiva, şi, în mod normal, ies tulburați sau morți. Iar cei care nu sunt executați şi nici nu înnebunesc cu totul, ajung să nu mai ştie cine sunt. Îşi pierd viața, ori li se rupe în două şi aceste părți sunt imposibil de alăturat, se resping. Îşi pierd identitatea, ba chiar şi memoria anterioară. Unii încearcă să revină la normalitate peste câțiva ani şi nu sunt capabili, nu ştiu să se reîncorporeze în viața civilă, ca s-o numim aşa; în viața pasivă, fără tresăriri şi tensiune, în pensionarea forțată. Nu contează vârsta pe care o au. Dacă nu mai sunt de folos, ori s-au lăsat descoperiți, sunt retraşi fără menajamente; sunt trimişi acasă, ori să vegeteze într-un birou şi există indivizi care, înainte de a împlini treizeci de ani, lâncezesc conştienți că vremea lor a trecut. De parcă ar fi jucători de fotbal. Tânjesc după zilele de acțiune, de mârşăvie, de înşelăciune şi de falsitate. Rămân prinşi în trecutul lor cel mai tulbure, iar câteodată îi năpădesc mustrările de cuget: când se opresc îşi dau seama că ceea ce au făcut a fost murdar şi că n-a servit la prea multe, ori n-a servit la nimic. Că nu erau absolut necesari, în cel mai bun caz. Că oricine

altcineva ar fi putut s-o facă în locul lor şi totul ar fi fost la fel. Că străduniile şi riscurile pe care şi le-au asumat s-au dovedit indiferente, aproape zadarnice, o singură persoană nu poate fi niciodată decisivă şi nici nu schimbă nimic esențial. Și descoperă că nimeni nu le mulțumeşte pentru efort şi nici pentru talent, viclenie sau răbdare, nici urmă de gratitudine în domeniul acesta, ca să nu mai pomenim de admirație. Ce a fost important pentru ei nu mai este important pentru nimeni altcineva. Ce spun: ceea ce pentru ei a fost crucial… Cum a putut Thomas să fie atât de prost încât să se bage în asta? Şi atât de imprudent? Din asta se iese întotdeauna rău, îți spun eu. Foarte rău.

Nu acordam prea multă atenție, dar am izbutit să gândesc: „Cât timp perorează, totul va fi bine. Va fi distrat şi îşi va uita țigara, nu va încerca să şi-o aprindă". Iar apoi mi-am zis: „Dar el ce e, ei ce sunt? Poate se referă la el însuşi când spune toate astea, pentru că ştie ce îl aşteaptă într-o bună zi, sarcinile pesemne că îi sunt asemănătoare cu cele pe care i le atribuie lui Tomás, căci dacă nu, nu m-ar avertiza, nu m-ar obliga să-l îndepărtez pe el de ale lui. Eu nu cred că sunt, sigur e o greşeală şi l-au confundat cu altul. Dar cât de puține ştiu, în realitate".

– Şi vă pune în pericol pe voi, ceilalți. Sau ce crezi, dragă Berta? Că cei pe care îi prejudiciază nu vor încerca s-o prevină? Că nu îl vor neutraliza prin toate mijloacele? Sau că nu se vor răzbuna?

„Aici chiar că vorbeşte de el însuşi", am reflectat, „de el şi de Mary Kate, pentru că alcătuiesc o echipă, nu sunt doar un cuplu căsătorit, dar o face ca şi cum cei însărcinați să descurajeze sau să se răzbune ar fi alții şi nu ei. Vorbeşte atât de calm, după ce a vărsat benzină pe coşul bebeluşului şi a ținut îndelung în mână o brichetă Zippo deschisă, o brichetă fără benzină, dar în care poate să mai fie o picătură care să se aprindă în orice clipă, ceva pare complet uscat şi totuşi nu e, am văzut la cinema cu bidoanele, sunt goale şi li se dau câteva lovituri, iar în final cade domol o picătură de parcă ar fi de sudoare…"

Guillermo a început să tuşească, n-am mai suportat.

– Voi face ce vrei, Miguel. Te rog, închide capacul acela şi lasă-mă să iau copilul, lasă-mă să-l curăț şi să-l spăl, pesemne că îl înăbuşă mirosul pătrunzător, uite cum tuşeşte. Dacă ajunge până la mine, imaginează-ți cum îl simte el. Şi e atât de mic, totul e atât de mic în el. Lasă-mă, te rog.

„Mai bine să menționez mirosul şi nu focul, mai bine să nu-i dau idei", am gândit stupid, era clar care era de la bun început scopul acelui accident simulat, trebuia să mă înspăimânte, ca să cedez la orice exigență, să promit ceea ce nici

măcar nu-mi era în putință să promit şi nu depindea de mine. M-am aplecat şi am întins mâinile, hotărâtă să-l scot pe Guillermo de acolo, indiferent dacă îmi dădea sau nu voie. Dar nu mi-a dat, întrucât chiar atunci, văzându-mi gestul ferm, pe care n-am izbutit să-l duc la capăt, degetul lui mare s-a mişcat şi a acționat rotița de la Zippo ca s-o aprindă, țigara o ținea tot între buze. N-a ieşit flacără nici de data aceasta. Dar n-am avut timp să respir uşurată, îmi ținusem răsuflarea o fracțiune de secundă, ori pulsul mi-a sărit peste o bătaie, căci Kindelán a închis capacul ca să-l redeschidă numaidecât şi să amenințe din nou. Eu îmi oprisem brusc mişcarea, atât de brusc, că mâinile mi-au rămas întinse, paralizate la jumătatea drumului, ca şi cum n-ar fi putut să ajungă la copil, despărțite de el printr-o barieră invizibilă, de nişte gratii, un geam, de cea mai mare forță care poate exista, cea a fricii. Kindelán m-a privit schițând unul din zâmbetele lui, a râs scurt cum obişnuia, amuzându-se de unul singur.

– Ce sperioasă eşti, femeie, mi-a spus cu bunăvoință. Ți-am spus că nu se va întâmpla nimic rău. Vezi?

Şi atunci a întors din nou rotița cu degetul şi acum, poate spre surprinderea lui, s-a ivit o flacără minusculă şi oscilantă, care nu avea să dureze, ceea ce eu prevăzusem că se putea întâmpla.

Am făcut ce presupun că ar fi făcut orice mamă. Am suflat-o instinctiv cu putere şi am stins-o. Am luat imediat copilul în brațe, n-am mai aşteptat. Văzusem o flacără slabă preț de o clipă şi era suficient. Am fost sigură că Ruiz Kindelán îşi încheiase sesiunea, la fel ca Mary Kate. Am fost sigură că pericolul din ziua aceea trecuse, dar şi că putea reveni, acela era un pericol inaugural. El a închis bricheta cu țăcănitul corespunzător, inconfundabil, apoi şi-a pus-o într-un buzunar de la haină. „Da, pot să mă odihnesc astăzi“, am simțit, „însă începând de acum nu voi mai putea să mă odihnesc niciodată, ăştia sunt în stare să vină iar. Sau poate totul e o glumă proastă şi mâine aşa o voi vedea.“ E incredibil cu câtă uşurință ne scoatem din minte ceea ce ne îngrijorează şi ne înspăimântă, ceea ce ne împiedică să trăim normal; între un bombardament şi altul, în războaie, lumea profită de răstimp şi se poartă de parcă pericolul n-ar exista, iese în stradă, se întâlnește în cafenele, probabil că eu aveam nevoie să cred că nu se întâmplase ceea ce încă se întâmpla, încă nu-i pierdusem din vedere pe soții Ruiz Kindelán, m-am întrebat cine erau în realitate și deodată mi s-a părut imposibil ca nişte funcționari de la ambasadă să se comporte așa, deşi avuseseră grijă ca totul să pară întâmplător, eu ştiam că nu este, dar cum s-o demonstrez, nu puteam să-i denunț, nici să trimit un protest superiorilor lor, puteam doar să

vorbesc cu Tomás, să-i povestesc şi să-l întreb cât adevăr e în spusele lor, dacă era ceva adevărat. Eu gâfâiam în continuare, deşi mă simţeam în siguranţă, nu se opreşte dintr-odată o respiraţie agitată, nici nu se micşorează grozăvia.

După aceea, Kindelán a făcut acelaşi lucru cu tubuşorul de benzină, şi l-a vârât bine închis într-un buzunar al trenciului, cele două arme au dispărut. A luat pardesiul şifonat şi l-a aruncat pe braţ cum îl adusese, s-a ridicat în picioare aproape dintr-un salt – mişcările îi erau întotdeauna agile, în contradicţie cu obezitatea – şi nevastă-sa l-a imitat. Ei i se scursese puţin rujul, îi depăşise marginea buzelor, a observat atunci, şi-a deschis poşeta, a scos o oglinjoară şi un şervețel, ca să se curețe pe îndelete (şi-a examinat şi dinţii, nu cumva să i se fi mânjit de ruj) ca şi cum acolo nu s-ar fi întâmplat nimic. Cu toate acestea, ochii neliniştiţi nu se aţinteau asupra oglinzii, rătăceau de colo colo prin toată încăperea, însă acum evitau să se oprească asupra lui Guillermo, de parcă scumpetea n-ar mai fi existat. Eu îl îmbrăţişam cu toată puterea, acoperindu-i capul cu o mână ca să i-l protejez şi îndepărtându-l cât mai mult de cei doi. Lipit de mine, îi percepeam cu mai multă intensitate mirosul de petrol distilat, sărăcuţul, mă temeam pentru plămânii lui, deşi tusea i se oprise când îl ridicasem din coş, aveam să-l duc în graba mare la pediatru, pentru orice eventualitate, la doctorul Castilla sau la doctorul Arranz.

Era clar că soţii Kindelán îşi luau rămas-bun, plecau, bine-ar fi fost să plece cu adevărat în Turcia sau în Mongolia Exterioară, odată ce îşi îndepliniseră însărcinarea, repugnanta misiune. S-au îndreptat calmi spre ieşire, eu nu i-am însoţit, cu cât mai multă distanţă era între noi, cu atât mai bine. Am aşteptat să se afle de cealaltă parte a uşii şi m-am repezit să trag zăvorul, o simplă superstiţie. De pe palier, înainte de a trage de mâner, grasul a zâmbit din nou şi şi-a lansat încă o dată râsul scurt:

– Vezi, dragă Berta, că aveam dreptate? Ţi-am spus-o înainte. După ziua de astăzi, n-o să mai vrei să ne vezi.

IV

În după-amiaza aceea, îndată ce a plecat doctorul Castilla (care a venit repede şi s-a arătat amabil, să mă liniştească cu bălmăjelile lui obişnuite), l-am sunat pe Tomás la cele două telefoane, fără rezultat. Centralista blocului se limita să mă conecteze cu apartamentul său, în care nu răspundea nimeni. Am format din nou şi am rugat-o pe telefonistă să-i transmită lui Mr Nevinson mesajul că îl caută soția, urgent, de la Madrid. La slujbă îmi cereau să aştept, mă conectau de asemenea cu o extensie, iar soneria suna şi suna inutil, până când se întrerupea legătura. Mi-am dat seama atunci cât de izolată eram de el. Nici măcar nu ştiam cine îi erau colegii sau prietenii cei mai apropiați. Făcând un efort de memorie, mi-am amintit că menționase pe un oarecare Mr Reresby de vreo două ori, altă dată pe Mr Dundas (de fapt spusese „Dundás“, însă în engleză nu există accente) şi deopotrivă pe Mr Ure, nume de familie pe care eu nu ştiusem să mi-l imaginez scris (îl pronunțase „Iuah“, sau ceva asemănător) şi el mi-l spusese pe litere, spre uimirea mea. „E de origine scoțiană“, mă lămurise referindu-se la nume, nu la om, şi acelaşi lucru îl precizase când venise vorba de „Dundás“. Astfel că am format iarăşi şi am întrebat de Mr Reresby, acolo nu era nimeni care să se numească aşa; am încercat să mă interesez de Mr Dundas şi am primit acelaşi răspuns. „Atunci pot să vorbesc cu Mr Ure, vă rog?“, am insistat şi m-am străduit să pronunț cum o făcuse Tomás (engleza mea era destul de acceptabilă, dar nu se compara cu a lui, firește). M-am simțit ridicolă spunând „Iuah“ şi pronunțând pe litere după aceea, ca să mă asigur că se va înțelege ceea ce pentru mine era interjecție, dar oricum nu mi-a folosit la nimic, acolo nu lucra nici vreun Ure. Disperarea provoacă fulgere în gândire şi m-a făcut să-mi aduc deodată aminte că auzisem din gura lui „Montgomery“ o dată, am întrebat de Mr Montgomery, cu toate că putea fi în egală măsură un nume de botez, cel puțin în Statele Unite, dar nu eram în țara aceea. Persoana de la celălalt capăt al firului s-a impacientat politicos: „Nici un Mr Montgomery, doamnă. Sunteți sigură că sunați unde trebuie, doamnă?“. „Acolo este Foreign Office, nu-i aşa?“, am răspuns. „Iar Mr Nevinson lucrează acolo, nu?“ A urmat o surprinzătoare tăcere la prima întrebare, de parcă n-ar fi fost prevăzut sau nu se cuvenea să-mi

satisfacă o asemenea curiozitate; şi adevărul este că atunci când ridicau receptorul nu recitau numele instituției, salutau cu un simplu *Hello?*, ca la un domiciliu particular. „Da, Mr Nevinson se numără printre angajații noştri, vă fac legătura cu extensia sa.“ „Nu, aţi făcut-o înainte şi nu răspunde“, am întrerupt. Atunci mi-a trecut prin cap să strecor încă un nume, cel al presupusului prieten bun al soților Ruiz Kindelán, Reggie Gathorne, şi cu el am avut mai mult noroc, dar insuficient. „Îmi pare rău, Mr Gathorne lipseşte de o săptămână şi nu ştim când se va întoarce la lucru.“ Într-o privință, cuplul nu mințise, iar dacă acolo era un Reggie Gathorne, pesemne că era Foreign Office sau un departament al acelui minister. Am rugat să i se transmită lui Mr Nevinson mesajul că trebuie să vorbesc cu el cât mai repede posibil. „S-a întâmplat ceva foarte serios. Sunt Mrs Nevinson, soția lui“, am adăugat ca să mă învestesc cu o vagă autoritate (nu se prea ține cont de autoritatea conjugală). „Trebuie să vă avertizez că şi el lipseşte de câteva zile, doamnă“, mi-a spus individul care îmi vorbea, „şi nici în privința lui nu ştim când va reveni; mă îndoiesc că îi voi putea comunica mesajul dumneavoastră cu promptitudine.“ „Şi nu ştiți unde pot să-l găsesc, unde este?“ „Îmi pare rău, doamnă, eu nu dețin acest tip de informație.“

Am zăbovit uitându-mă îndelung la telefonul pus cu neputință în furcă. Din când în când încercam celălalt număr, iar şi iar, mereu fără succes. Pentru „absent“, telefonistul acela spusese *away*, ceea ce, dacă te gândeai bine, suna mai degrabă ca „afară“, „în afara oraşului“. Dacă Tomás nu era la Londra, nu aveam cum să-l localizez şi adevărul este că aveam nevoie să vorbesc cu el, să-i povestesc ce se întâmplase, să-l întreb ce dracului făcea şi în ce probleme ne băgase, cu ce se ocupa în realitate, dacă aveau dreptate acei Kindelán, care speram, într-adevăr, să nu se mai ivească, nici în Grădinile Sabatini şi nici în vreun alt loc. Trebuia să-i cer să rezolve lucrurile, vizita aceea nu trebuia să se repete.

Mă uitam încă la telefon când a sunat, după o jumătate de oră de frustrare. M-am năpustit asupra lui. „Îi vor fi transmis mesajul, probabil că e Tomás.“ Dar o voce englezească a întrebat în limba ei de Mrs Nevinson, adică de mine. „Sunt Ted Reresby“, s-a prezentat. Din primul moment tonul îi era degajat şi intim, nu avea nici o legătură cu rigiditatea funcționarului anterior. „Scuzați-mă că vă deranjez, însă se pare că l-ați căutat pe soțul dumneavoastră şi apoi ați întrebat de mine şi de alte persoane, iar interlocutorul dumneavoastră s-a înşelat în ceea ce mă priveşte, v-a spus că eu nu lucrez aici. Bine, este evident că îmi ignora existența până acum câteva minute; acum nu o va mai uita. Nu-l învinuiți, e destul de nou şi nu cunoaşte pe toată lumea aici.“ „Aici“, spunea. Aş fi vrut să-l

întreb dacă „aici“ era Foreign Office, ca să mă lămuresc măcar din acest punct de vedere, însă a început cu o perorație torențială şi nu m-a lăsat, iar eu mă concentram să-l înțeleg, vorbea cam gângăvit şi de parcă ar fi cântat, nu tocmai desluşit pentru cineva obişnuit să asculte doar diplomați la evenimente oficiale sau sociale, iar telefonul, care nu-ți permite să vezi gura celui care îți vorbeşte, sporeşte dificultatea. „Tom nu este la Londra“, a continuat fără a-mi da voie să intercalez vreun cuvânt, „e cu o delegație aproape de Berlin şi se va întoarce abia peste câteva zile. Sper să fie doar câteva zile, să nu apară complicații care să-i întârzie întoarcerea, în lucrurile acestea nu se ştie niciodată. Mi s-a spus că trebuie să vorbiți urgent cu el şi de aceea vă sun, Mrs Nevinson, să văd dacă pot să vă ajut eu cu ceva, întrucât acum nu există nici o posibilitate de a comunica cu Tom.“

„Nu există nici o posibilitate de a comunica?“, am intervenit în sfârşit. „Cum e posibil? Nu puteți să-l anunțați?“

„Nu, doamnă, mă tem că nu e cu putință. Delegației îi este interzis să ia legătura cu exteriorul cât durează negocierile, discuțiile. Uneori aşa se întâmplă. Sunt condiții cam absurde, extreme. Nu ne acuzați pe noi, ni le impune cealaltă parte, când există. Aici nu suntem atât de susceptibili.“

„Îmi spuneți că delegația aceea este izolată şi că dumneavoastră nu puteți să vă puneți în contact cu ea zile întregi?“

„Nu chiar. Putem să ne punem în contact cu şeful delegației şi el cu noi, dar nici unul dintre membri nu este autorizat să comunice pe cont propriu cu exteriorul. Am putea să-i transmitem problema dumneavoastră, mesajul dumneavoastră putem să-l transmitem şefului delegației, iar acesta poate să i-l comunice lui Tom, ceea ce ar avea efect contrar şi poate ar fi neliniştitor pentru el, ținând cont că ar putea face prea puțin sau nimic atâta vreme cât e acolo, îmi pare rău. Spuneți-mi, vă rog. Dacă e ceva cu adevărat grav sau urgent, vom vedea ce putem face de aici. Ați vorbit cu ambasada de la Madrid?“

Nu avea sens să-i relatez cele întâmplate unui necunoscut, la telefon şi în engleza mea limitată. Nici nu ştiam cine e acel Ted Reresby, îi auzisem numele în gura lui Tomás de vreo două ori, dar nu-mi aminteam să-mi fi explicat nimic despre el, sau eu nu acordasem destulă atenție. Nu știam dacă erau prieteni sau simpli colegi, ori cine era la ordinele cui. Era posibil să-l fi auzit doar într-o discuție cu altcineva.

„Nu“, am răspuns. „Încă nu. E ceva ce trebuie să-i povestesc mai întâi lui Tom.“

„Vă sugerez să vorbiți cu ambasada, Mrs Nevinson. Va fi mai uşor să vă ajute de la Madrid, dacă aveți nevoie de ajutor. Vreți să mă ocup eu de formalități? Pot să-i sun de aici.“ Am păstrat tăcere câteva secunde, surprinsă de atâta bunăvoință. „Vă rog, spuneți-mi, sunteți bine? Aveți un copil mic, nu? E bine copilul?“

Adevărul era că da, că eu eram bine şi Guillermo de asemenea. Nu aveam nevoie de ajutor imediat, nu era asta, în dimineața aceea am fi avut, dar nu mai aveam. În dimineața aceea aş fi avut mare nevoie, fusese cât pe ce să-mi văd copilul arzând, „Şi fiece faptă e un pas spre foc“, îl auzisem câteodată recitând pe Tomás, dintr-un poem pe care îl ştia, îl murmura pentru sine în engleză. Pesemne că totul putea să aştepte, trebuia să aştepte. Nu era cazul să-i spun acelui Reresby de soții Kindelán, de apropierea lor disimulată, de bricheta Zippo şi de benzină, de acuzațiile lor, de bănuielile lor cu privire la Tomás. Dacă acesta era pe lângă Berlin, atunci nu era în Irlanda, nici în Irlanda de Nord, nu putea să facă rău acelei țări. Toate acestea, presupunând că bărbatul acela îmi spunea adevărul.

„Da, amândoi suntem bine acum, nu e asta.“

„Acum? Înainte nu?“ Am păstrat tăcere, m-a deranjat ca interlocutorul meu să fie atât de atent la fiecare cuvânt de-al meu, astfel că a trecut la altceva: „Îmi permiteți o întrebare, sau mai bine zis două? Dacă nu e o indiscreție prea mare. E vorba de o problemă personală, sau are legătură cu munca lui Tom? Motivul nevoii urgente de a comunica cu el, vreau să spun“.

Întrebarea mi s-a părut ciudată, venind de la un complet necunoscut, care pe deasupra era englez, în anii aceia, oameni în general rezervați. Urgența mea putea să se datoreze oricărui capriciu, dorului, unui atac de gelozie la distanță, unei incertitudini, dorinței de a-i asculta vocea.

„Nu văd ce importanță are aceasta, Mr Reresby“, i-am răspuns, un mod politicos de a-i spune că nu era de competența lui. „Dacă nu pot să vorbesc cu el, nu pot să vorbesc cu el. Vorbesc când se întoarce. Când va putea comunica. Şi când nu-i va fi interzis să aibă veşti de la soția lui, de la copilul lui. E straniu că nu m-a avertizat că se poate ivi situația aceasta. Zile întregi, pe deasupra.“

„Desigur, desigur“, s-a scuzat, neținând seama de ultimele mele comentarii, aproape reproşuri. „Vă întrebam pentru că, în al doilea caz, poate reuşeam să vă fiu eu de folos.“

Nu am insistat.

„Şi a doua întrebare?“ Eram obosită să-mi tot ciulesc urechile ca să-l înțeleg.

Începeam să mă impacientez şi să mă gândesc că poate soții Kindelán aveau dreptate. Că Tomás nu lucra la Foreign Office şi că nu vorbeam cu nimeni de la ministerul acela, ci cu cineva de la MI6.

„A, nimic. O simplă curiozitate. După cum spune telefonistul, dumneavoastră ați întrebat de mine şi apoi de Mr Dundas, Mr Ure, Mr Montgomery şi Mr Gathorne. Pot să vă întreb de unde ați scos numele acestea? Pură curiozitate. Mr Gathorne şi eu existăm într-adevăr, dar ceilalți, nu. Nu există aici, e limpede. În vreun alt loc din regat, îmi imaginez că da." Ultima propoziție se pretindea o glumă, însă eu nu aveam dispoziția necesară ca să râd de vorbele de duh, nici măcar din politețe.

„Nu ştiu prea bine", am răspuns. „Sunt numele pe care mi s-a părut că le-am auzit de la soțul meu la un moment dat. Telefonistul nu ştia să-mi spună unde se află, astfel că m-am gândit că vreunul dintre dumneavoastră putea să mă informeze, cum s-a şi întâmplat. Mr Reresby, spuneți-mi, vorbesc cu Foreign Office, nu-i aşa?"

„Sigur, normal", a spus Reresby. „*Of course, naturally*", i-au fost cuvintele. „Scuzați-mă că nu am precizat-o când m-am prezentat. Am considerat de la sine înțeles că ştiați. Unde credeați că ați sunat, dacă nu aici, când ați sunat?"

„Sigur. Sigur. Bine, vă mulțumesc mult pentru că m-ați sunat, Mr Reresby. Ați fost foarte amabil. Acum măcar ştiu unde e Tom şi că trebuie să aştept câteva zile."

„Poate şi mai mult, Mrs Nevinson, poate şi mai mult."

„Da. Anunțați-l că am nevoie să vorbesc cu el cât mai repede. Spuneți-i dacă aveți ocazia, vă rog."

Şi cu asta am încheiat convorbirea. Da, trebuia să aştept. Trebuia să aştept să revină de la negocierea aceea strictă de la Berlin. Şi atunci mi-am dat seama că Reresby spusese „aproape de Berlin", nu „la Berlin". Poate eu eram prost informată, dar mi-a trecut prin cap că pe acolo, adică, în afara Berlinului de Vest, era doar teritoriu al Germaniei comuniste, de Est, al RDG. De aceea, credeam eu, trebuia să te duci în oraşul acela cu avionul, sau poate pe o şosea-coridor, pe care maşinile nu se puteau opri şi de pe care nu puteau să iasă. Cum era atunci cu putință ca Tomás să fie „aproape de Berlin"? La fel ca tot ceea ce se afla dincolo de aşa-numita Cortină de Fier, Republica Democrată Germană era o țară foarte ermetică, fără prea multe relații cu occidentalii. Dar cine eram eu ca să ştiu dacă nu existau contacte la nivel diplomatic sau guvernamental? „Sau de altă natură", m-am gândit. „Pe ascuns. De altă natură, şi mai secretă." Mi se

părea extrem de straniu că Tomás nu mă avertizase de plecare, de faptul că nu voi putea să-l localizez.

A doua zi dimineață am telefonat la ambasada Irlandei în Madrid şi am întrebat de Don Miguel Ruiz Kindelán. Îmi asumam riscul ca ei să mi-l dea la telefon şi ultimul lucru pe care îl doream era să-i aud din nou vocea glumeață şi acum odioasă în amintire, dar puteam oricum să închid fără a scoate o vorbă. Şi să spun un nume fals dacă mă întrebau „Din partea cui?“ N-a fost nevoie de nimic din toate acestea, pentru că o femeie cu accent în spaniola ei excelentă mi-a răspuns că acolo nu era nimeni care să se numească aşa. Am întrebat-o dacă nu fusese înainte, ştiam că urma să fie transferat în curând şi poate de aceea nu mai apărea în lista de personal.

„Nu, aici n-a fost niciodată nimeni cu numele acesta, domnişoară. Nici cu vreunul asemănător.“ Pesemne că vocea şi tonul meu îi păruseră tinereşti. Am întrebat atunci de Mary Kate O'Riada, iar numele l-am pronunțat în ambele feluri, în spaniolă şi „O'Reidy“, pentru orice eventualitate. „Nici ea“, a fost răspunsul. „Cine v-a spus că aceste persoane lucrează în ambasada noastră?“

„Chiar ele“, am precizat cu candoarea provocată de descumpănire.

„Mă tem că v-au mințit, domnişoară. Niciodată nu am avut în această ambasadă vreun O'Riada sau vreun Ruiz Kindelán. Ca generalul Kindelán, nu? Probabil că au vrut să-şi dea importanță în fața dumneavoastră.“

L-am sunat atunci pe Jack Nevinson, socrul meu. Nici lui şi nici soției sale, Mercedes, nici măcar părinților mei, nu obişnuiam să le povestesc nimic despre prieteniile şi peripețiile mele: rămăşițe din adolescența generației mele, înclinată să treacă sub tăcere, să-şi păzească straşnic lumile proprii. Nu le relatasem nimic despre întâlnirile mele cu cuplul, însă acum l-am întrebat pe Jack dacă auzise vreodată de ei, dacă ştia cumva cine sunt.

„N-am auzit în viața mea de ei“, mi-a spus. „De ce?“

„Nimic. I-am cunoscut şi sunt curioasă.“ Primul care să afle cele întâmplate trebuia să fie Tomás. N-aveam să alarmez pe nimeni în van şi nici nu voiam să fac vreo gafă: pentru toți, presupuneam, Tomás lucra unde lucra şi asta era tot.

Ba am îndrăznit chiar să-l deranjez pe Walter Starkie, acum am făcut-o, în ciuda vârstei avansate. El ştia pe toată lumea din mediul diplomatic şi din alte câteva medii, îi cunoscuse pe toți de-a lungul unor zeci de ani şi, pe deasupra, poseda o memorie extraordinară. Dar răspunsul lui a fost acelaşi:

„N-am mai auzit până acum numele acestea, dragă Berta“. El nici măcar nu m-a întrebat de ce.

„Ce uşor e să stai în obscuritate, ori e starea noastră naturală“, am gândit în zilele şi săptămânile care au urmat, aşteptând răbdătoare ca Tomás să dea un semn de viaţă, sau să se ivească la Madrid fără să anunţe. De fiecare dată când auzeam paşi pe scară sau auzeam ascensorul urcând, îmi făceam în mod nesăbuit speranţe că e el, că hotărâse să nu vorbească la telefon, ci să vină pur şi simplu să mă vadă, să ne vadă pe mine şi pe copil, la întoarcerea din misiune, cine ştie, poate alertat de angoasa mea de către Reresby şi direct de la Berlin. „Despre ce nu ni se povesteşte nu ştim nimic şi nici despre ce ni se povesteşte, nici măcar despre ce ni se povesteşte. Avem tendinţa de a lua de bun ce ni se povesteşte, de a crede că lumea spune adevărul şi nu acordăm prea multă atenţie şi nu ne obosim să ne îndoim, viaţa ar fi de netrăit dacă am face-o, dacă am pune sub semnul întrebării afirmaţiile cele mai banale, de ce ar trebui cineva să mintă cu privire la numele său, la locul său de muncă, la profesie, la origine, la gusturi şi obiceiuri, la enorma cantitate de informaţie pe care o schimbăm unii cu alţii gratuit, adesea fără să fim întrebaţi, fără ca nimeni să-şi fi manifestat interesul de a afla cine suntem şi nici ce facem, nici cum ne merge, aproape toţi spunem mai mult decât s-ar cuveni, ori şi mai rău, impunem altora date şi poveşti de care nu le pasă şi socotim de la sine înţeleasă o curiozitate care nu există, de ce ar trebui ca cineva să simtă curiozitate faţă de mine, faţă de tine, de el, puţini ne-ar duce dorul dacă am dispărea şi cu atât mai puţin şi-ar pune întrebări. «Da, nu ştiu ce s-a întâmplat cu femeia aceea», ar spune. «Avea un copil mic, a locuit o vreme în clădire, soţul venea câte o perioadă, deseori era absent, ea stătea aici. S-o fi mutat, nu ştiu dacă ea singură sau amândoi, nu m-ar surprinde să se fi despărţit, părea cam solitară, de felul ei, mai mulţumită când venea el. În orice caz, copilul pesemne că s-a dus cu ea, aşa se întâmplă.» Da, crezi ce ţi se povesteşte, e normal şi totuşi Tomás poate să nu fie ceea ce mi-a spus că e şi poate să nu fie unde îmi zice că e şi nu există numele pe care le-am reţinut de la el, nu-mi amintesc cu ce ocazie, nu există Dundas, nici Ure, nici Montgomery la Foreign Office, în vreme ce Reresby da, deşi cine ştie dacă ce mi-a explicat acela e adevărat, habar n-am dacă Tomás e în Germania de Vest sau de Est, sau în nici una dintre ele, dacă se află la Belfast sau în orice alt loc; soţii Ruiz Kindelán nu au fost niciodată văzuţi la ambasada Irlandei, prin urmare nici nu vor fi transferaţi la Ankara, nici la Roma, nici la Torino, toate acestea sunt ficţiune şi cel mai probabil nici măcar nu se numesc O'Riada, nici O'Reidy, nici Ruiz Kindelán, nici Miguel, nici Mary Kate, e posibil să fi ales numele acestea de familie după faimă şi după rezonanţă,

pentru muzicianul pe care eu nu-l cunoşteam şi pentru aviatorul general franchist.“ Ea probabil că era într-adevăr irlandeză sau nord-irlandeză, poate membră a Armatei Republicane Irlandeze (IRA), era ciudat că vorbea atât de bine spaniola, deşi respectiva organizaţie avea poate colaboratori şi sprijin în multe locuri, în ţările catolice fanatice, cu siguranţă, iar a mea era încă. Dar el? Poate făcea parte din ETA, sau îi era apropiat, cele două grupări erau în contact şi se ajutau, asta se ştia, un membru al ETA care la rândul său vorbea perfect engleza, pesemne că erau puţini, dacă era vreunul, poate că era bilingv cu adevărat, pe jumătate basc şi pe jumătate irlandez. O fi fost preot, Biserica a avut un rol important în crearea, protecţia, avântul şi nesancţionarea acestor grupuri teroriste, un om instruit, cu cultură vastă. Sau pe jumătate american, din Statele Unite se trimiteau Armatei Republicane Irlandeze mulţi bani.

„Ce uşor e să nu ştii nimic, ce uşor e să mergi pe bâjbâite, ce uşor e să fii înşelat, ca să nu spunem să minţi, lucru lipsit de merite şi la îndemâna oricărui prost, e straniu că şarlatanii se cred deştepţi şi abili, când pentru asta nu e nevoie de nici o abilitate. Ceea ce ni se spune poate la fel de bine să se dovedească absolut decisiv sau total indiferent, complet inofensiv sau realmente crucial, ceea ce ne afectează existenţa sau ceea ce nici măcar nu o atinge în treacăt. Putem să trăim într-o continuă greşeală, să credem că avem o viaţă uşor de înţeles, stabilă şi accesibilă şi să descoperim că totul e nesigur, mlăştinos, incontrolabil, fără temelie solidă; sau totul e o reprezentare, ca şi cum am fi la teatru, convinşi că trăim în realitate şi nu ne-am da seama că s-au stins luminile şi s-a ridicat cortina, iar pe deasupra noi suntem pe scenă, nu sus, nici jos între spectatori, sau pe ecranul unui cinematograf fără a putea ieşi, prinşi în film şi obligaţi să repetăm totul la fiecare proiecţie, transformaţi în celuloid, fără a fi capabili să schimbăm faptele, subiectul, planul, nici punctul de vedere, nici lumina, nici povestea care cineva a hotărât că va fi pentru totdeauna aceeaşi. Pricepi, în viaţa proprie, că sunt lucruri ireversibile la fel ca o poveste văzută sau citită, adică, povestită deja; lucruri care ne duc pe un drum de care nu mai e cu putinţă să ne îndepărtăm, sau pe care poate ni se permite cel mult să improvizăm un gest sau un semn cu ochiul neobservate; pe care trebuie să-l urmăm chiar şi pentru a încerca să evadăm, căci ne aflăm pe el chiar dacă n-am vrut şi ne condiţionează mişcările şi paşii otrăviţi, indiferent dacă înaintăm pe el sau dacă fugim de el. Cert e că trecem pe el împotriva credinţei şi a voinţei noastre, cineva ne-a adus pe el şi acest cineva este soţul în cazul meu, bărbatul pe care-l iubesc de o

veşnicie şi cu care m-am unit pe veci, sau aceasta mi-a fost intenția, acest cineva e Tomás."

În zilele şi săptămânile de aşteptare m-am simțit într-o ceață densă, făcând presupuneri, alternând optimismul cu cel mai profund pesimism, gândind că încă se putea întâmpla orice: Tomás să fie el, să fie cel care era şi să se înşele soții Kindelán; sau ca Tomás să mă fi mințit de la bun început şi să ducă o viață atât de diferită şi de secretă, că trebuia să mi-o ascundă până şi mie. În pendulările acestea mă simțeam atât de înăbuşită, că în cap îmi suna neîncetat altul din versurile pe care Tomás le recita uneori distrat, de exemplu în timp ce se bărbierea, câteodată fredona şi alte dăți murmura versurile memorate, multe şi lungi, nu eram sigură că erau toate din acelaşi poem sau de acelaşi poet, ştiam că unele erau de Eliot, asta da, pe care îl citea mereu, cu voce tare şi uneori cu toată viteza, trebuia să-l întreb îndată ce aveam să-l revăd şi când dracu' aveam să-l revăd. Versul acela îmi răsuna acum în minte: „Iată moartea aerului"[17], spunea. Şi, într-adevăr, mi se părea că nu lipsește doar pentru mine, ci mult mai rău; era de parcă n-ar mai fi fost nicăieri, ca şi cum n-ar mai fi fost în univers şi ar fi încetat să existe. Şi după alte câteva versuri, pe care eu nu le înțelegeam şi, prin urmare, nici nu mi le aminteam, Tomás adăuga: „Iată moartea pământului"[18], *This is the death of earth*. Mai jos venea condamnarea celorlalte două elemente: „Asta e moartea apei şi a focului", bine ar fi fost ca focul să fie mort în dimineața cu benzina şi bricheta. Dar pe mine mă obseda primul, *This is the death of air*, aşa îl recita el în engleză.

Şi totuşi. Eu ştiam, în ciuda speculațiilor şi incertitudinilor, în ciuda speranțelor de a greşi, în ciuda îndoielilor necesare pentru a trece dintr-o zi în alta şi a trăi. Ceea ce sugeraseră, ceea ce bănuiau soții Kindelán explica prea multe lucruri ca să nu fie adevărat. Explica schimbarea de caracter şi starea de spirit atât de variabilă a lui Tomás, de când îşi terminase studiile în realitate. Deopotrivă cu neputința de a dormi şi nervozitatea sau mâhnirea crescândă de fiecare dată când se apropia una dintre şederile la Londra. Explica faptul că într-un timp atât de scurt devenise mult mai matur decât mine, având aceeaşi vârstă, strania îmbătrânire a minții şi mutenia ocazională; felul său de a face dragoste cu mine în nopți sau zori de insomnie, de parcă eu aş fi fost simplul receptacul al tensiunilor sale mintale acumulate sau al blestemului destinului său trasat deja, şi descifrat, şi citit, de care aspira să se elibereze momentan, scuturându-se şi golindu-şi trupul, îngăduindu-i preț de câteva minute, ori sunt secunde pentru

bărbat, prevalența pe care o dobândeşte de obicei asupra spiritului doar în boală şi în durere şi, desigur, așa cum era cazul acum, în plăcere. Explica lipsa lui de curiozitate cu privire la viitor, indiferența față de ziua de mâine şi de cea de poimâine şi de cea de peste un an în egală măsură, scepticismul său în raport cu lucrurile neaşteptate, ca şi cum lucrurile neaşteptate nu s-ar mai putea întâmpla, sau nu lui. Ba chiar explica în parte ceea ce îmi spusese cândva, cu ceva timp înainte de a ne căsători: „În realitate, faci parte din puținul care nu este pentru mine o obligație, pe care l-am putut alege liber. În alte aspecte am senzația că soarta mi-a fost pecetluită, că n-am ales eu, ci mai degrabă eu am fost ales. Tu eşti singurul lucru care este cu adevărat al meu, singurul pe care ştiu că l-am vrut eu.“ Trecuseră anii şi încă păstram cuvintele acelea ca pe o comoară, poate pentru că nu mai fuseseră multe altele atât de explicite, cu valoare identică. Reținusem doar aspectul măgulitor, de parcă ar fi fost doar o declarație de convingere, de reafirmare, de exceptare şi de dragoste. Acum vedeam limpede că în ele fusese mult mai mult, mai întâi de toate, o antiteză. O percepusem numaidecât, e adevărat, dar după aceea o ignorasem, rămânem cu semnificațiile care ne favorizează şi respingem sau reducem importanța celorlalte, mai ales în memorie, în ecou şi în repetare.

Dacă Tomás se afla sub disciplină militară, putea avea senzația, pe atunci, că soarta îi era pecetluită şi că în viața sa viitoare nu va mai fi loc pentru surprize, că va fi mereu obligat să îndeplinească ordine şi să ducă la capăt misiunile care i se vor încredința, că nu va avea libertatea de a alege. Întotdeauna când revenea în Anglia va fi la dispoziția superiorilor săi pe teren, fără amânări şi nici mediere, iar aceasta bineînțeles că îl întrista sau îl scotea din fire, nu-l lăsa să doarmă. Cel mai rău lucru care se poate imagina este să nu poți să te împotriveşti, abia să poți discuta, raționa sau argumenta, să trebuiască să te supui la tot ce i se năzare oricăruia cu grad mai înalt, ba chiar şi la ceea ce dezaprobi, îți provoacă repulsie, să trebuiască să înghiți vinul grețos pe care altcineva ți-l dă să-l bei. Cu mai multe sau mai puține nuanțe, asta ne este menit aproape tuturor, oricare ne-ar fi activitatea, din leagăn până în mormânt: aproape întotdeauna este cineva mai presus de noi, care ne indică ce să facem şi pe care nu putem să-l contrazicem, însă într-un corp militar toate acestea sunt şi mai vădite, ierarhiile sunt mai vizibile şi constituie marea temelie. Avea dreptate cuplul diabolic, MI5 şi MI6 nu depindeau de Ministerul de Externe, nici de cel de Interne, ci de armată, cu toate că, probabil, membrii săi nu purtau niciodată uniformă, chiar niciodată. Însă, dacă soții Kindelán spuneau adevărul şi Tomás lucra pentru Serviciile

Secrete, ar fi existat voință şi acceptare din partea lui şi, îmi închipuiam, se putea retrage, putea să dea înapoi. Fireşte că, după Kindelán, „din asta se iese întotdeauna rău, foarte rău. În mod normal, ies tulburați sau morți. Iar cei care nu sunt executați şi nici nu înnebunesc cu totul, ajung să nu mai ştie cine sunt." Cum intrase în asta Tomás, dacă era într-adevăr în asta? Şi ce însemna fraza aceea enigmatică, din cuvintele lui vechi şi atât de dragi mie, „Am senzația că n-am ales eu, ci mai degrabă eu am fost ales"?

După vreo două săptămâni de tăcere absolută, văzând că el nu apare, am îndrăznit să-l sun din nou pe Ted Reresby, chipurile la Foreign Office. Am întrebat direct de el, nu de Tomás. Nu a venit la telefon, era cu neputință de găsit, însă m-a sunat după o jumătate de oră, aproximativ ca data trecută. Vocea aceea îmi devenise singura legătură cu soțul meu.

„Mr Reresby", i-am spus, „de când am vorbit, n-am primit nici un semn de viață de la Tom. Ştiți dacă e tot în străinătate, dacă se află încă în Germania? Ați putut să-i transmiteți în vreun fel mesajul meu? Ştie că trebuie să vorbesc cu el, sau nu are habar că îl caut de cincisprezece zile, aşteptând veşti de la el?" Şi am adăugat, poate cu imprudență: „Ah, un lucru nu mi-e clar. Este în Germania de Vest sau în Germania de Est? Dacă se poate şti".

Reresby n-a mai fost la fel de politicos şi de atent, de parcă întrebările mele l-ar fi deranjat şi mi-ar fi considerat al doilea telefon cu totul nelalocul lui. Mi s-a părut că nu mă mai respecta. Sau poate că nu-l mai respecta pe Tomás, pentru că nu era în stare să-şi facă nevasta să aştepte cum se cuvine, păstrând tăcere. Ori poate, m-am întrebat, Tomás dădea greş şi în momentele acelea nu se dovedea de importanță vitală. Reresby avea un ton de nedesluşită decepție.

„Mrs Nevinson", mi-a spus, fără a răspunde la nici una dintre întrebările mele, „sunteți prea nerăbdătoare şi astfel nu vă ajutați soțul. V-am spus că treaba se poate prelungi. Dacă Tom nu v-a contactat, pesemne că încă nu poate, nu-i aşa? Ce sens are atunci să insistați? Lăsați-l să termine. Se întoarce el."

De data aceasta am hotărât să-i povestesc ceva, ca să poată cântări însemnătatea celor întâmplate, dar şi pentru a-l alarma puțin şi a-i suscita curiozitatea.

„Mr Reresby, copilul nostru a fost pus în pericol de moarte. Înțelegeți şi dumneavoastră că asta nu e un fleac. Înțelegeți că trebuie să vorbesc urgent cu el. Trebuie să ia măsuri, trebuie să facă ceva pentru ca asta să nu se repete. Nu ştiu ce se întâmplă şi nici ce face cu adevărat Tom. Ştiu doar că munca lui e motivul din care copilul nostru putea să moară ars. Cineva mi-a spus că e în serviciul MI6. Dumneavoastră trebuie să ştiți. E adevărat?"

Însă Reresby nu era din cei care se lasă impresionați de cuvinte, sau de o mânie bruscă, poate simțise că a mea era calculată, artificială, normal ar fi fost să mă fi năpădit la prima convorbire, când faptele tocmai avuseseră loc, nu peste două săptămâni. Nu era nici din cei care muşcă momeala şi se lasă traşi de limbă, nici din cei care răspund la ce nu vor să răspundă. Nu m-a întrebat ce se întâmplase, nici cine amenințase viața copilului, nici ce însemna să moară ars, nici cine îmi pomenise de MI6. Abia dacă s-a tulburat.

„Regret să aud acestea, Mrs Nevinson", s-a limitat să spună. „Poate că Tom nu trebuia să-şi permită un copil în această fază a vieții sale aflate în plină construcție. Nu pot să vă spun mai multe. În ceea ce mă priveşte, pot preciza că Tom lucrează alternativ la Foreign Office şi la ambasada noastră de la Madrid, este foarte eficient în ambele locuri, are un viitor foarte promițător, credeți-mă. Iar dacă l-ar fi recrutat Serviciul Secret, vă asigur că eu n-aş putea să ştiu. De obicei, nu are nimeni habar cine face parte din el, îmi imaginez că înțelegeți, e normal. Altfel, ce sens ar avea cuvântul «secret»? Când va reveni la Madrid, vorbiți cu el, întrebați-l ce mă întrebați pe mine. Eu nu pot să vă răspund la ceva ce n-am cum să ştiu."

„Ce uşor e să crezi că ştii şi să nu ştii nimic", am gândit. „Ce uşor e să stai în obscuritate, ori poate asta e starea noastră naturală. În ea, fără îndoială, probabil că e şi Tomás, nu doar eu, nu, nu doar eu. Şi el, în lumea lui antagonică, tulbure, zbuciumată şi, evident, în raport cu mine."

Tomás a reapărut abia peste patru săptămâni de la episod, de la incident, de la imensa sperietură din care nu mi-am revenit niciodată, uneori încă mai visez scena şi mă trezesc gâfâind şi scăldată în sudoare, de parcă aş trăi mereu în ziua aceea şi nu s-ar fi scurs anii. A sunat cu o zi înainte şi a amânat orice discuție până la sosirea sa.

„N-are sens să-mi povesteşti acum nimic, în grabă. Nici să ne certăm. Nici să-mi reproşezi. Mâine vom cina împreună. Mâine-seară voi fi acolo."

„Dar eu nu mai pot să aştept", i-am spus. „Ce s-a întâmplat e foarte grav, nu-ți poți închipui. Nu ştiu ce faci, dar asta nu poate continua aşa. De ce n-ai fost sincer cu mine? De ce nu mi-ai spus adevărul? De-a ce te joci, Tomás? Ai pus în pericol viața copilului, tu îți dai seama? L-au amenințat pe el."

„Mi s-a spus ceva aici, la Londra, când m-am întors. Îmi pare rău. Am venit ieri, lasă-mă măcar să respir azi."

„De unde? De unde ai venit? Ai lipsit atâta timp fără să mă anunți. Cum ai putut?“

„De pe-aici“, mi-a răspuns de parcă ar fi fost un adolescent întrebat de părinți de unde vine atât de târziu. Asta mi-a arătat că nu era prea dispus să fie dojenit şi nici să intoneze un *mea culpa*. A adăugat, totuşi, nu pe ton de scuză, ci mai degrabă de simplă explicație: „A fost totul extrem de precipitat, o călătorie neprevăzută. Aşa e munca. N-am putut să te anunț“.

„De unde ai venit?“, am insistat eu. „Din Germania, cum mi-a spus prietenul tău Reresby, sau ai fost la Belfast?“ Şi am pronunțat cum pronunțase Miguel, când încă era „Miguel“. „De unde ai venit?“, am insistat eu.

„Ți-am spus că de pe-aici“, a repetat, iar de data aceasta a sunat de parcă mi-ar fi trântit „Asta nu e treaba ta, Berta, şi oricât te înverşunezi, n-o să afli“. „Mâine vorbim, mâine îți explic până unde pot să-ți explic. Încă nu ştiu cât, am întrebat, se gândesc, astăzi îmi vor spune. Şi bineînțeles că poți să aştepți. E doar încă o zi. În orice caz, nu-ți face griji: orice s-a întâmplat, nu se va mai întâmpla, asta îți promit, asta e sigur.“ Oamenii promit mereu lucruri care nu le stau în putere.

Din fericire pentru mine, în timpul nesfârşitei aşteptări, nu și-au mai făcut apariția soții Kindelán. La multe zile de la incident, am îndrăznit să ies din nou singură cu Guillermo, ba chiar să mă duc în Grădinile Sabatini şi să mă plimb prin ele, cum obişnuiam. Însă eram în alertă şi tresăream îndată ce zăream o siluetă umană, până şi statuile de regi m-au făcut să sar ridicol în sus. N-au apărut, nu i-am mai văzut pe acolo şi nici prin împrejurimi, încercam să nu înaintez pe aleea Pictor Rosales, pe unde locuiau, cine ştie dacă era adevărat, poate că nu era adevărat nimic din ce îmi povestiseră într-o lună de prietenie, sau şi mai mult. Nu, spre uşurarea mea, nu i-am văzut, dar într-o după-amiază, spre groaza mea, puțin înainte ca Tomás să dea semne de viață, şi-a permis să-mi telefoneze Mary Kate. S-au ivit în fața mea ochii ei strabici şi albaştri, în cele mai rele momente, imediat ce i-am recunoscut vocea. Şi buzele rujate, ca o pată de sânge pe chipul ei.

„Nu închide, Berta dragă“, m-a implorat numaidecât, deşi în tonul ei se simțea o notă de autoritate. „Te sun de la Roma, suntem aproape instalați. În măsura în care poți fi instalat în Italia, bineînțeles, nu ştii cât de prost funcționează lucrurile practice în țara asta. În cele din urmă, ne-au trimis aici, e preferabil, bine că a fost aşa.“ M-a surprins că încă încerca să susțină o asemenea ficțiune, când în nici un caz nu mai putea pretinde că mi-e prietenă şi cu siguranță nu lucrase niciodată la o ambasadă. Evident că poate îi repartizaseră acolo, aproape

de papa şi de curie, cei care le dădeau ordine şi mi-i trimiseseră înainte mie, ca să mă înspăimânte. Fără îndoială, aveam nevoie să cred că era într-adevăr o convorbire la mare distanță, că se aflau cu adevărat departe şi nu mai puteau ajunge la mine.

„Cum îndrăzneşti, Mary Kate, dacă aşa te cheamă, pentru că nimeni n-a auzit de voi la ambasada Irlandei, nimeni nu vă cunoaşte acolo."

Ea n-a luat în seamă şi a continuat:

„Nu puteam lăsa să mai treacă o zi fără să ştiu ce faceți, scumpetea şi tu. Îmi aduc mereu aminte de voi şi vă duc dorul. Toate bune?"

Am fost tentată să închid. Pesemne că ar fi trebuit să schimb numărul, iar cel nou să nu figureze pe numele Nevinson, ci pe numele Isla, astfel încât oamenii indezirabili să nu ne poată găsi prea uşor, sunt destui Isla în cartea de telefon. Dar n-am căzut în ispită numaidecât, m-am gândit că e mai bine să văd ce vrea, sigur că nu să se intereseze de sănătatea noastră.

„Da, toate bune. Când sunteți voi departe, totul e infinit mai bine."

„Vai, cum te încăpățânezi să ne învinuieşti de un accident fără consecințe. A fost o stângăcie de-a lui Miguel, e din ce în ce mai distrat şi neîndemânatic, nu ştii câte gafe a făcut pe aici", a răspuns cu nepăsare. „Dar nu s-a întâmplat nimic, Berta, ai văzut. Pariez că Guillermo e sănătos tun şi frumos foc, nu-i aşa? Şi spune-mi, ai vorbit cu Thomas? S-a întors? După calculele noastre, trebuie să se fi întors, ori e pe cale să apară. Ştii cât de mult dezaprobăm că te lasă atât de singură."

„Calcule? Ce calcule? Voi ştiți ceva despre el, unde e?" Prelungita lui tăcere şi imposibilitatea de a vorbi cu el, deopotrivă cu disperarea mea m-au făcut să muşc momeala.

„Ah, nu s-a întors încă", s-a limitat să răspundă Mary Kate. „Interesant."

„Nu, nu s-a întors şi nici nu m-a sunat de când ați fost aici, Mary Kate. Nu ştiu absolut nimic despre el." Am avut prudența de a nu menționa conversațiile cu Mr Reresby. „Mi-ar plăcea să fi putut vorbi cu el şi să-i spun ce ați făcut cu copilul lui, ce ați fost pe cale să faceți. Nu cred că el se înfricoşează ca mine."

Abia a reacționat şi la asta, doar în prima frază, din nou micşorând importanța faptelor:

„Ce exagerată eşti, Berta! Ca mama cea mai vulgară". Iar după aceasta, ceea ce la început fusese doar o aluzie a răzbătut fățiș la suprafață. Tonul a fost de autoritate, de avertizare, de recomandare sau de ordin: „Când soseşte, nu uita să vorbeşti cu el. Faptul că noi suntem departe nu înseamnă că problema e

rezolvată. Şi trebuie să se rezolve după cum năzuim. Dă-i mulți pupici copilului, haide, fă asta pentru mine. Şi Miguel vă transmite amândurora afecțiunea sa stângace. Îți vine să crezi că s-a îngrăşat şi mai mult?“

Nu m-am dus să-l întâmpin pe Tomás la aeroport. Ajungea cam târziu ca să mai cer cuiva din familiile noastre să stea cu copilul, fără să deranjez. Aş fi putut să recurg la baby-sitter, însă mi-am zis că ar fi mai bine pentru el să nu-mi vadă expresia de angoasă de pe chip îndată ce cobora din avion şi nici să nu vadă apoi cum îmi muşc buzele, neputând să-i pun întrebări în prezența unui martor şi să dispună de încă un moment în singurătate şi fără interogatoriu, la Madrid, pe drumul în taxi de la aeroportul Barajas până la casa noastră de pe strada Pavía, chiar lângă Teatrul Regal şi cu priveliştea atâtor copaci înalți, ce noroc aveam, uneori îi contemplam fascinată ore în şir şi le ascultam freamătul în zilele cu vânt. Să aibă timp să se obişnuiască cu ideea că e din nou aici, să se familiarizeze cu peisajul dintotdeauna, să vadă clădirea Torres Blancas anunțându-i pe Avenida de América intrarea definitivă în oraş, să înainteze până la Castellana pe coasta arcuită a străzii Hermanos Bécquer, apoi să se îndrepte spre centru, însuşi centrul capitalei; să-şi dea seama că ceea ce poate i se păruse extrem de îndepărtat, un vis dintr-un trecut imposibil de recuperat, se afla iarăşi în fața ochilor săi, indiferent unde fusese şi în ce se băgase. Am hotărât să-l aştept acasă, cu o cină rece, să aştept să-i aud cheia, ori soneria dacă o pierduse, e uşor să pierzi sau să uiți o cheie pe care n-o foloseşti şi nu-ți serveşte la nimic două luni sau chiar mai mult, nu-mi aduceam aminte exact când plecase, absența lui mi se păruse eternă, din pricina circumstanțelor, a fricii, a bănuielilor din ce în ce mai întemeiate, acum eram aproape sigură că soții Kindelán spuseseră adevărul, sau o parte de adevăr. Am hotărât că va avea o amânare, ca să-şi concretizeze şi să-şi ordoneze, ba chiar să-şi repete în minte ce avea să-mi mărturisească, ceva trebuia să-mi mărturisească. Se consultase cu superiorii, oricine ar fi fost aceia, iar ei se gândeau, zisese, „Îmi vor spune astăzi ceva“, iar asta însemna ieri, aşadar avea să-mi povestească cu acordul lor, ori poate nu şi avea să tacă, avea să-mi răspundă doar: „Nu mă întreba, Berta, şi să n-o mai faci niciodată. Dacă mai vrei să rămâi alături de mine, va trebui să ignori mereu tot ce e legat de Tomás care pleacă şi nu e aici. Acum bine, dacă nu te mulțumeşti cu cel care va reveni şi va fi aici, pe-aci ți-e drumul, eşti liberă şi eu n-am să ți-o reproşez. Mi se va frânge inima, nu voi mai avea nici un ungher ales de mine şi toată viața îmi va fi ipotecată. Dar nu va fi vina ta şi eu am să înțeleg. Şi nici n-am să protestez“.

Dar pe măsură ce cobora înserarea, n-am mai fost în stare să aştept liniştită. Înainte să se facă ora mai mult sau mai puțin calculată pentru sosirea sa pe Pavía (dacă nu avea întârziere; calculată în mod optimist de mine), am început să mă duc pe balcon şi să mă uit pe stradă, cel mai probabil era ca taxiul să-l lase lângă biserica Encarnación, astfel că privirea mi se îndrepta spre dreapta de fiecare dată când deschideam ferestrele mari, dar nu numai, de asemenea spre Plaza de Oriente, spre străzile Lepanto şi Bailén, în toate părțile în realitate, câmpul vizual era prea vast. Nu ştiu de câte ori am făcut-o, dar ştiu că furtuna care s-a dezlănțuit când lumina se împuținase (zilele interminabile de iunie, iulie şi august în țara noastră) nu m-a descurajat să le deschid iarăşi şi să mă uit pe una, apoi pe cealaltă şi pe ultima, aveam trei. Cu toate că au fost ieşiri de scurtă durată (intram îndată ce se întețea ploaia), m-am udat pe păr şi pe față, mi-am umezit bluza şi fusta, mi-am îmbibat pantofii cu toc, care nu mai erau buni de nimic, nu mi-a păsat. Nu m-am gândit să mă schimb, rufele uscate aveau să mi se ude în acelaşi fel la următorul atac de nerăbdare pe care nu ştiam să-l controlez, nu puteam să stau liniştită, nu puteam să nu-l chem, să nu încerc să-l atrag cu irațională mea prezență pe balcon, cum avea s-o califice el. După atâta timp despărțiți, n-aş fi acceptat să mă vadă cu altceva în afară de fustă şi pantofi cu toc: aşa îi plăceam, mai ales aşa, deşi nu numai, şi îmi dădeam seama că, dincolo de nelinişte şi de teamă, de descumpănirea generală de după fulgerele de revelație, pe lângă spaima care îmi revenise uneori cu putere, din cauza telefonului recent al lui Mary Kate, îmi păsa de dorința lui, de reînnoirea privirii lui celei mai apreciative şi superlative, a sentimentelor celor mai elementare. După absența îndelungată şi după mulțimea de vicisitudini fără legătură cu mine pe care mi le imaginam, privirea aceea poate că se pierduse, sau se vitrificase, ori devenise indiferentă, ori căzuse în letargie, poate că nu avusese capacitatea de a o recupera, poate nici nu fusese interesat să o facă şi trebuia să i-o reînvii numaidecât, fără întârziere. După o perioadă în care nu ne-am văzut, de prima clipă a revederii depindea tot ce avea să urmeze. Chipul pe care ne străduim cu zel să ni-l amintim la început e foarte desluşit şi omniprezent, însă pe măsură ce trece timpul – şi cu siguranță din pricina înverşunării, care îl estompează, îl mistuie şi îl deformează – începe să se şteargă, iar în cele din urmă e cu neputință ca ochii minții să-l mai cheme şi să şi-l reprezinte cu fidelitate. Deodată ne surprindem uitându-ne la o fotografie ca să reuşim, însă chiar şi aşa: fotografia neclintită va înlocui chipul real, cu expresiile şi mişcarea lui, trăsăturile înmărmuresc şi mai există doar cele instantanee, care de atâta privit înlocuiesc

persoana şi o suprimă, sau o exilează, sau o expulzează, de aceea e greu să ne amintim cu adevărat morții care se îndepărtează de noi. Dacă asta mi se întâmplase mie, ce nu i s-o fi întâmplat lui Tomás în legătură cu mine, lui, care fusese ocupat în locuri aflate la mare distanță, poate în misiuni care îi ceruseră toată atenția şi persistenta uitare a vechiului său eu.

Nu mă amăgeam: era foarte posibil ca el să fi fost cu alte femei, din plăcere, din oboseală sau pentru relaxare, ori din obligație. Poate trebuise să câştige încrederea vreuneia vârându-se în patul ei, ori adresându-i cuvinte de nesinceră pasiune; ori nu avusese încotro şi trebuise să se înduplece la capriciul alteia, poate o urâtă, o grasă respingătoare, o solitară care nu mai era tânără, o disprețuită foarte uşor de mulțumit, pentru a-şi atinge scopurile, ori doar pentru a obține o informație, două. Dar ştim cu toții că ceea ce se începe cu lehamite, chiar cu aversiune, poate sfârşi seducându-ne prin puterea obişnuinței şi o neaşteptată dorință de repetare. Poți să descoperi că cine nu te atrăgea la început te-a captivat în final, în pofida tuturor previziunilor şi a voinței inițiale. Ca atunci când ne invadează un vis sexual cu cineva de neimaginat şi, data viitoare când îl întâlnim, nu ne putem stăpâni să-l contemplăm cu o vagă, reticentă şi chiar vinovată voluptate, de parcă ni s-ar fi inoculat un virus în vreme ce dormeam fără griji; oricât o respingem în stare de veghe, persoana aceea a dobândit în conştiința noastră o dimensiune pe care n-o avea şi pe care, cu simțurile noastre treze, era condamnată să nu o aibă niciodată. Cu atât mai mult poate s-o dobândească cine ne-a pus la încercare şi ne-a învins, cine a ştiut să ne stimuleze, în ciuda lipsei noastre de dorință, a împotrivirii şi a pasivității, cine ne-a făcut să ne ruşinăm şi să ne căim de plăcerea consimțită, împotriva oricărui pronostic şi *à contrecœur*. Cine nu a cunoscut asta vreodată…

Astfel că nu eram doar indignată pentru că Tomás îmi ascunsese adevărul şi ne pusese în pericol pe copil şi pe mine, pentru că dispăruse când aveam mai mare nevoie de el o perioadă suficient de lungă încât să nu-mi mai amintesc limpede trăsăturile lui. Mă şi temeam de reacția lui când avea să mă vadă din nou – recunosc, dintre cele mai lascive, dintre cele mai vulgare –, ca şi cum ar fi trebuit să-l recuceresc, ca şi cum ar fi trebuit să alung numaidecât parfumul sau mirosul urât, curățenia sau murdăria, amintirea pielii suave sau aspre, a cărnii ferme sau flasce, farmecul sau urâțenia altei femei, sau altor femei care poate fuseseră cu el şi cu care se obişnuise cu chiu cu vai, aceasta în cel mai bun caz pentru mine. M-am udat toată şi pantofii s-au stricat, aveau să reziste în seara aceea, dar va trebui să-i arunc după aversele intermitente şi frenezia de a deschide şi închide ferestrele

mari şi de a mă duce întruna pe balcoane chemându-l, gândind „Vino, vino odată, unde eşti? Nu se poate să ți se fi refuzat autorizația în ultima clipă, nu poți să fi pierdut avionul, nici nu poți să te fi hotărât să-ți amâni sosirea, nu poți să dispari din viața mea încă o zi, abia dacă îmi mai amintesc de tine“. La un moment dat, m-am dus în dormitor, unde era o oglindă mare, şi m-am privit. Într-un atac de nesiguranță sau de vanitate (adesea sunt acelaşi lucru, ori conviețuiesc, ori mai degrabă se luptă), am judecat că îmi convine să fiu atât de udă şi că îmi stă bine, reflecta ceea ce mă domina deodată, lascivitatea şi vulgaritatea. Bluza devenise străvezie, fusta mi se mototolise, mi se ridicase puțin şi mi se lipise de coapse şi de fesele pe care mi le-am observat din profil cum le-ar fi contemplat un bărbat, ceva asemănător cu obscenitatea. Părul era cel mai afectat, dar nu-mi păsa, îmi dădea un aer stângaci, sălbăticit, poate aşa rivalizam mai bine. Acum m-am temut să nu mă usuc înainte de vreme şi să nu mai plouă, iar atunci m-am simțit înjosită şi ridicolă, iar cel mai mult m-a deranjat cuvântul acela (sau a fost idee), a rivaliza. De ce aveam acest sentiment, de ce mă simțeam amenințată în privința aceasta, când amenințarea adevărată era alta şi infinit mai gravă, nu mă includea doar pe mine, ci pe toți trei? Şi cu toate acestea, cu toate acestea, era lucrul cel mai stringent şi care mă preocupa, obiectivul principal.

În clipa aceea am auzit cheia, uşa, am tresărit, nu izbutisem să-l văd de sus sosind şi coborând din taxi, nu apucasem să mă hotărăsc dacă mă schimb sau nu. Acum era prea târziu, am ieşit în graba mare din cameră aşa cum eram şi l-am văzut depunând valiza la intrare, cu un gest de resemnare sau istovire şi cu o înfățişare diferită, mi-a trebuit o secundă să-l recunosc, îşi lăsase o barbă scurtă de culoare deschisă, părul îi crescuse, nu chiar până la umeri, şi mi s-a părut de asemenea mai blond; slăbise câteva kilograme şi era ca şi cum şi-ar fi pierdut în timpul absenței orice urmă de tinerețe, ca şi cum ar fi făcut pasul ireversibil care ne introduce într-o maturitate din care nu mai e cale de întoarcere. Da, acela era un bărbat în toată firea şi era un bărbat atrăgător, care acum părea definitiv şi pe de-a-ntregul străin, de parcă i s-ar fi şters jumătatea din țara noastră, adică, a mea, singura pe care o aveam eu, spre deosebire de el.

M-a privit cu surprindere, de parcă nu şi-ar mai fi amintit bine de mine, sau cel puțin ar fi uitat cum eram în carne şi oase, iar în lunile acelea cu cine ştie ce aventuri şi însărcinări, sau ce servituți, ar fi prevalat în memoria sa o imagine statică, înghețată, fără privire, vorbire sau intensitate, fără palpitație, o imagine a mea fără viață, poate de femeie mamă, câteodată bărbații dezvoltă un pernicios respect față de soțiile lor, odată ce au născut, sau chiar înainte, odată ce le văd

deformându-se, conştienți că nu mai sunt singure, ci atașate de o ființă invadatoare care creşte şi pretinde neîncetat. De la toate acestea trecuse destul timp, însă pesemne că Tomás luase cu el stampa sarcinii mele şi apoi a alăptării, a cuiva care deodată are altă prioritate şi se ocupă puțin de ceilalți. Eu îmi recuperasem complet silueta, nimeni care m-ar fi văzut pentru prima oară nu ar fi fost în stare să-mi atribuie un copil mic, cu siguranță că nu. Tomás a părut să fie unul dintre aceştia, unul care mă zărea sau mă descoperea întâia oară şi m-am simțit măgulită prosteşte constatând că privirea îi era de surpriză apreciativă, adică, de inconfundabilă admirație sexuală, aproape de parcă şi-ar fi spus cu cea mai mare grosolănie: „Ia te uită ce noroc pe mine! Nu-mi mai aduceam aminte". Multe femei se plâng că sunt privite cu lăcomie, ceea ce se numeşte astăzi „ca obiect sexual" şi aproape nici una nu admite ce anost este, ca să nu spun jignitor, şi deprimant, şi descurajant, să nu fii privită niciodată aşa, sau să nu fii de către cine ai decis că are această obligație. Ori pretindem să alegem în mod afectat şi să triem: acesta să mă privească, şi acesta, acesta, în schimb, nu. Însă eu îl alesesem pe Tomás Nevinson cu mulți ani în urmă şi pe deasupra, îl aşteptasem, de când eram tineri alesesem lăcomia lui şi apoi pe el întreg, care se afla în sfârşit din nou în fața mea.

– Ce faci aşa, udă? m-a întrebat.

Înăuntru, probabil că atrăgea mult atenția.

Eu n-am răspuns, e posibil să fi roşit. Mi-am dus mâna dreaptă la bluză şi la fustă, m-am pipăit, ca şi cum n-aş fi fost conştientă şi ar fi trebuit să verific ce vedea el, iar cu stânga am schițat un gest imprecis, arătând spre balcon, unul dintre balcoane.

El a venit spre mine, a făcut patru paşi – unu, doi, trei; şi patru –, m-a îmbrățişat. Dar îmbrățişarea n-a durat deloc, pentru că a făcut imediat ce îi indicasem, vrând sau poate fără să vrea, nu ştiu, mi-a pipăit bluza şi fusta, ori carnea sub bluză şi fustă. Numaidecât m-a întors şi m-a îmbrățişat pe la spate, cu mâinile pe sânii mei şi corpul său strivindu-mi fesele, poate avusese timp să le observe de asemenea din profil, cu ceva asemănător obscenității. (Nu i-a trecut prin cap să întrebe de copil, care dormea de mult; ar fi fost nepotrivit şi aşa am preferat, acesta este adevărul.) Mi-a ridicat fusta şi mi-a dat jos chiloții dintr-odată, iar eu am recunoscut stilul obişnuit din numeroasele sale nopți de insomnie, aproape animalic, fără preludii, fără să tatoneze, când îmi transmitea senzația că în angoasa lui eu îi eram de folos la fel ca orice altă femeie care s-ar fi nimerit acolo, doar că, firește, eram eu cea care, din fericire, eram acolo, mereu

fusesem acolo până în ziua de astăzi. Astăzi era din nou aici şi astăzi eram din nou eu.

S-a străduit ca noaptea aceea să fie doar de descărcare şi de răgaz, de reîntâlnire şi de oboseală fizice; s-a străduit să nu vorbim încă, să nu-i povestesc, nici să nu-l întreb şi, de aceea, a vrut să repete după câteva clipe, când eram uscată, după ce am făcut duş, fără haine ude şi în dormitor, în patul care era din ce în ce mai mult al meu şi mai puțin al lui, prea mult timp nu-l vizita şi mi-l prefăcea într-un „pat pustiu“[19], cum a spus clasicul care nu era Eliot. Şi pe acesta îl citeam în limba lui, după puterile mele şi cu dicționarul alături, din curiozitate, ca să ştiu ce îi spunea şi să-l înțeleg mai bine pe Tomás. „Se lumina de zi. Pe strada slută / Mă părăsi, c-un soi de bun-rămas, / Şi se topi în urletul sirenei.“[20] Ştiam şi eu câteva versuri răzlețe, pe care nu le înțelegeam pe de-a-ntregul, nici nu aveam nevoie în realitate, mi se repetau ca fragmentele unei rugăciuni, la fel cum i se întâmpla lui, asta era şi nimic altceva. „Rosteşte-o rugă iar şi-n numele / Femeilor ce şi-au văzut feciorii sau soții / Pornind în larg şi nemaiîntorcându-se.“[21] Dar tu te-ai întors în sfârşit, măcar de data asta. „Găsesc şi eu cuvinte negândite / Pe străzi ce nu gândeam să le mai văd / Când trupul mi-l lăsai pe-un țărm departe.“[22] Dar data viitoare? Ai să te întorci? Sau îți vei lăsa trupul pe țărmul îndepărtat? Fraze izolate şi versuri la întâmplare, cu siguranță cele pe care ni le amintim nu sunt complet la întâmplare.

Eu îmi pusesem un halat după duş şi nu mă culcasem lângă el, nici măcar nu mă întinsesem pe cuvertură, ci mă aşezasem pe marginea patului, cu spatele drept – mă cuprinsese din nou supărarea, nu atât ca indignare –, la cea mai mare distanță posibilă, dar împărțindu-l cu el, dacă aş fi luat loc pe un scaun ar fi părut o remuşcare imediată, un regret pentru cele întâmplate recent şi nu era aşa; el s-ar fi ambiționat, ori ar fi găsit o pasageră justificare ca să fugă de orice obligație şi să nu-i pese de nici o relatare până a doua zi, până dimineață, până după-amiază, până seara sau până în zori.

– „Pe strada slută mă părăsi“, i-am spus de acolo şi am făcut o pauză. „c-un soi de bun-rămas“, am adăugat şi am făcut altă pauză.

N-a putut rezista să nu completeze, dar a făcut-o în engleză, limba în care ştia el poemul:

– „*And faded on the blowing of the horn.*“

– De câte ori m-ai părăsit până acum, Tomás, şi de câte alte ori mă vei mai părăsi? Aşa va fi mereu, nu? De fiecare dată, pentru mai mult timp şi cu mai

multă incertitudine.

Se vârâse sub cearşaf, un singur cearşaf, din pricina căldurii, dăduse cuvertura la o parte pe latura pe care o ocupa el; şi-a ascuns o clipă chipul cu cearşaful acela, ca şi cum ar fi înţeles şi ar fi admis că nu mai putea să amâne, că eu nu aveam să mai consimt a doua oară, acum când se sfârşiseră nerăbdarea, emoţia şi nesiguranţa şi îmi fusese satisfăcută vanitatea cea mai superficială. (El schiţase gestul când mă văzuse ieşind în halat, mă trăsese de cordon şi mi-l desfăcuse, eu mi-l înnodasem la loc.) Sosise nedoritul moment de a explica ce îl autorizaseră să explice.

– Da, Berta, e adevărat. Da, Berta, e adevărat, a repetat şi s-a ridicat din pat, şi-a încheiat nasturii de la cămaşă, şi-a pus pantalonii pe care şi-i dăduse jos şi s-a încălţat, cu şosete, cum se cuvine, ca şi cum ar fi trebuit să fie complet îmbrăcat, protejat pentru conversaţie. Şi da, aşa va fi mereu, deşi „mereu“ e mereu doar o inexactitate, un mod de a vorbi. Odată protejat, s-a întins din nou, cu ceafa pe pernă şi pantofii pe cearşaf, ce mai conta, nu aveam să-l cert pentru asta. Dacă tu vrei să rămâi lângă mine, e clar. Dacă nu, aşa va fi mereu pentru mine, dar nu şi pentru tine. Bine, haide, spune-mi. Spune-mi exact ce s-a întâmplat.

Atunci am început să-i povestesc cele întâmplate cu soţii Kindelán, apropierea ipocrită, prietenoasă, cum îmi câştigaseră încrederea, cum se interesaseră de activităţile lui şi ce spuseseră în cele din urmă despre el, veştile pe care le primiseră şi zvonurile urâte despre el. Episodul cu bricheta şi frazele, poate cele mai îngrozitoare: „Şi vă pune în pericol pe voi, ceilalţi. Sau ce crezi, dragă Berta? Că cei pe care îi prejudiciază nu vor încerca s-o prevină? Că nu-l vor neutraliza prin toate mijloacele? Sau că nu se vor răzbuna?“ La care eu răspunsesem cu supunerea mea necondiţionată: „Voi face ce vrei tu, Miguel“. Miguel voia să cercetez – multe erau deja cercetate –, şi apoi, după cum era cazul, să-l conving şi să-l descurajez pe Tomás. Acum trebuia să-l descurajez şi, dacă reuşeam, ar fi fost fără îndoială cel mai bine pentru toţi. Inclusiv pentru duşmani, inclusiv pentru soţii Kindelán.

– Cum ai putut? Unde ai fost de fapt în tot timpul acesta? Tu îţi dai seama ce ai făcut?

Cu aceste trei reproşuri senine (voiam să-mi păstrez cu orice preţ seninătatea, să nu disper şi să nu mă înfurii înainte ca el să-mi confirme ceva) mi-am încheiat relatarea.

El mi-a răspuns ce a putut, presupun, ce i-au permis şi ce nu îl punea pe el într-o lumină proastă. Eu intercalam întrebări, însă acestea mi s-au şters din

memorie, îmi amintesc doar fraze de-ale lui, unele de parcă le-ar fi învățat pe dinafară sau i-ar fi fost dictate, câteodată mi se părea că nu Tomás vorbea, ci altcineva, deasupra sau în spatele lui. M-am gândit de asemenea că nu se îmbrăcase din nou ca să se protejeze, ci ca să domine şi să comande: e mai sigur cel cu hainele pe el şi încălțat decât cel care, pe sub halat, e dezbrăcat.

– Ajunşi în punctul acesta, a spus, ceva trebuie să ştii, ori, dacă nu, va fi şi mai rău. Ceva. Cât mai puțin posibil, strictul necesar. Nu pot să-ți povestesc prea multe. Şi obişnuieşte-te cu ideea că niciodată n-o să-ți povestesc tot. Nu se poate, și, pe de altă parte, ce rost ar avea? Trebuie să te mulțumeşti cu asta: da, nu lucrez doar pentru Foreign Office, ci şi pentru Serviciile Secrete, ocazional. De mult timp o fac, nu e ceva nou, cu toate că pentru tine este. Dar vine de departe, aşadar nu se schimbă nimic cu privire la viața pe care am dus-o şi care te-a satisfăcut, pe care o ducem eu şi cu tine. Mă trimit în diferite locuri, da, iar uneori nu se ştie cât voi sta acolo, sunt doar calcule aproximative, care de cele mai multe ori nu se împlinesc. Adevărul e că atunci când plec de aici, nu am habar când mă voi întoarce, ba chiar nu am habar unde va trebui să mă duc, depind de ce mi se cere, de urgențe şi nevoi, de unde pot fi mai util. Nu te speria, nu e întotdeauna aşa, sunt perioade în care nu mă mişc, în care stau liniştit la Londra. Nu trebuie să mă întrebi ce voi face, pentru că asta n-am să ştiu. Nici ce am făcut, pentru că în realitate nu voi fi făcut nimic, ce fac eu nu se va fi întâmplat, nu e menționat nicăieri, nu e consemnat nicăieri şi nici nu trebuie să fie. Orice s-ar întâmpla, nu va fi datorită mie, pentru că cei care participăm la asta suntem dar nu existăm, ori existăm dar nu suntem. Facem dar nu facem, ori nu facem ceea ce facem, ori ceea ce facem nu face nimeni. Pur şi simplu se întâmplă, ca un fenomen atmosferic. Nimeni nu ne va cere socoteală pentru asta. Nu ne dă nimeni ordine, nici nu ne trimite. De aceea, dacă te hotărăşti să rămâi lângă mine, nu trebuie să-mi pui întrebări, nu trebuie să-mi pui niciodată întrebări, o parte din viața mea nu te priveşte, asta e aşa, întrucât, chiar dacă ocupă timp, nu există, nici măcar pentru tine. Nici pentru mine. Dar nu trebuie să-ți faci griji. Soții Kindelán… Nu se va mai întâmpla ceva de felul acesta. Nu încape îndoială că a fost o greşeală, m-au confundat cu altul, sau cu cineva care nu există. Oamenii ca ei cred că este ceea ce nu este. Acum probabil că ştiu. Nu te vor mai deranja.

– Ah, nu? Îmi amintesc bine că i-am spus asta, cu iritare. Atunci, de ce m-a sunat acum câteva zile Mary Kate, de la Roma, sau de unde-o fi fost? De ce m-a

întrebat iarăşi de tine? Şi de unde ştia că eşti pe cale să te întorci? Şi cine sunt „oamenii ca ei“? Sunt din IRA, sau cine sunt? Ai fost la Belfast?

Mai presus de orice, această posibilitate nu mă încânta deloc, din alt fel de motive. Cu doar patru ani înainte, în 1972, avusese loc ceea ce s-a numit „Duminica sângeroasă“ în oraşul Londonderry, în Irlanda de Nord. Nu putea să-mi placă ideea că Tomás ar fi acolo, ajutându-i pe englezi, a căror armată deschisese focul împotriva participanților neînarmați la o manifestație pașnică şi ucisese treisprezece persoane şi rănise alte câteva, fără ca responsabilii să fie pedepsiți, sau măcar admonestați. De fapt, au fost decorați de regină curând după aceea. Dacă IRA era demonul înainte, vărsarea aceea de sânge a legitimat-o în ochii populației şi a întărit-o.

Însă Tomás mi-a răspuns doar la prima întrebare, respectând întocmai ceea ce îmi spusese: „Nu trebuie să-mi pui niciodată întrebări“.

– Nu le sosise încă vestea că s-au înşelat. Te asigur că acum o vor primi. Ceva de felul acesta e imposibil să se mai întâmple. Nu trebuie să te temi pentru Guillermo şi nici pentru tine. Nimic din toate acestea nu are legătură cu voi, nu vă priveşte şi nici nu va şti nimeni de mine. Asta a fost o coincidență. Așa că nu se mai poate întâmpla încă o dată. A fost doar un exces de zel, ca să spun aşa. Cine trăieşte hărțuit şi bănuind permanent, bănuieşte pe toată lumea, astfel pot s-o nimerească parțial fără să vrea. Ca polițistul care nu exclude pe nimeni ca autor al unei crime. Dacă nu exclude pe nimeni, e sigur că printre suspecții săi se va afla criminalul, ceea ce nu înseamnă că ştie cine e. Oamenii aceia probabil au suspectat întregul Foreign Office, iar asta mă includea şi pe mine. Poți să stai liniştită, îți jur că nu se va mai întâmpla.

– Da, am zis, iar iritarea mi-a crescut. M-am ridicat în picioare, am aprins o țigară şi am făcut o tură de cameră. Mergând, mi s-au ivit picioarele din halat, am ştiut-o pentru că am captat din nou o privire apreciativă a lui Tomás, e de necrezut că unii bărbați sunt atenți la asta în orice moment, chiar şi în toiul unei explicații importante sau al unei certe. Ori poate că nu fusese de mult timp cu nici o femeie, m-am gândit şi m-am ruşinat descoperind că gândesc asta cu o dorință puerilă ca aşa să fie, într-adevăr. Nici nu aveam s-o ştiu, nu aveam să ştiu absolut nimic, nici unde fusese, nici ce făcuse şi am început să mă obişnuiesc cu ideea că aşa va fi mereu, dacă rămâneam alături de el. Însă eu nu aveam alt proiect în viață decât să rămân alături de el şi deodată trebuia să mi-l analizez. Da, tu erai singur între o mie şi de aceea s-au deranjat să piardă o lună cu mine. Vrei să-mi spui că pesemne au existat alții ca soții Kindelán, care au făcut acelaşi

lucru cu familia fiecărui funcționar de la Foreign Office? Nici o organizație nu are atâția oameni. Haida de, te rog, nu mă face să râd.

El a râs inoportun, ca şi cum l-ar fi amuzat reacția mea, sau felul meu de a argumenta.

– Nu, nu e asta, Berta, era un mod exagerat de a vorbi. Pesemne că au bănuit oamenii relativ noi, cu anumite calități, neutilizați încă, iar între aceştia eram eu. După cele ce mi-ai povestit, sunt la curent cu talentul meu de a imita. Nu e nimic ciudat, e la curent jumătate din Madrid şi jumătate din Oxford, ba chiar şi unele cercuri de la Londra. Şi aşa cum noi avem infiltrați, îi au şi ei, în măsura posibilităților lor. Nu m-am putut opri să nu remarc acel „noi", a fost prima oară când mi-a sunat de un patriotism străin, nu ştiu cum să spun. Deşi cu puțin înainte folosise expresii ca „cei care participăm la asta", era asemănător şi totuşi nu („Astfel, dragostea de țară începe…"[23], şi versul acesta apărea în Eliot, dar nu-mi aminteam cum continua). Ascultă, am să-ți spun ceva ce n-ar trebui să-ți spun, dar să rămână ca o excepție, pentru că ceva trebuie să ştii. Astăzi, mâine sau poimâine nu mai e cazul. Dacă te asigur că vor avea veşti despre faptul că s-au înşelat, că voi fi eliminat din toate bănuielile şi că acei soți Kindelán nu te vor mai deranja, e pentru că săptămâna asta a căzut individul care credeau că pot fi eu; cel care, după cum ți-au spus, făcea mult rău, sau era pe punctul de a-l face la Belfast. Din fericire, înainte de a cădea, îndeplinise ce era mai important. Dar acum, ei ştiu cu certitudine că nu sunt eu.

– A căzut? Ce vrei să spui? L-au omorât?

– Nu. Pur şi simplu l-au descoperit, sau el s-a dat de gol, nu ştiu. În orice caz, nu mai e util, nu mai poate continua, nu mai poate face nimic, e compromis acolo. Dacă ar putea, l-ar ucide, presupun, dar probabil că e foarte departe, cu alt nume şi cu altă înfățişare, cu alt chip, poate.

– Cum ți-au înlăturat ție cicatricea. Nu l-am întrebat, am afirmat. El şi-a dus la obraz unghia de la degetul mare, n-a răspuns. Dacă bărbatul acela a căzut, am adăugat, atunci există ceea ce nu există, nu? M-a privit fără să înțeleagă. Ai spus că oamenii ca ei cred că există ceea ce nu există. Însă există. Întotdeauna există, nu-i aşa? Iar tu te ocupi cu asta, eşti amestecat în asta, eşti acolo. În ceea ce există.

Acum nu mă temeam atât pentru mine şi pentru copil, cât pentru el: poate alții, dacă nu IRA, voiau să-l omoare dacă puteau, din pricina îngrozitorului rău cauzat.

S-a ridicat, s-a apropiat de mine, eu mersesem de colo colo neîncetat prin cameră în timp ce vorbiserăm. Mi-a luat din nou capătul cordonului de la halat, acum de parcă mi-ar fi cerut voie să tragă şi să mi-l desfacă. Cum putea să se gândească iarăşi la asta? Dar, dacă unul o face şi o lasă să se vadă, îl determină pe celălalt s-o gândească și el. M-am simțit din nou măgulită în mod stupid, n-am putut să mă stăpânesc. Însă i-am dat mâna la o parte şi m-am împotrivit.

– Mai bine să zicem invers, Berta, a răspuns, făcând un pas înapoi şi ridicând mâinile în semn de renunțare (eu nu voiam să renunțe, ci doar să amâne): chiar şi ce există, nu există.

A urmat o pauză, un răgaz, de mult nu mă dusesem la copil, nu-l auzisem gângurind şi nici plângând, îşi avea camera lui cu uşa mereu deschisă, zi şi noapte, iar Tomás nu-l văzuse de câteva luni, a vrut să-l vadă imediat. „Ce schimbat e“, a spus, cu toate că îl lumina doar becul din coridor şi avea ochii închişi, mai bine să nu-l trezim, dacă nu e nevoie. Vreo două minute l-am privit împreună, aşa cum l-am fi privit în fiecare seară înainte de a ne culca, uşor aplecați deasupra pătuțului, dacă nu aş fi fost singură în cele mai multe din serile acelea şi el undeva departe, cine ştie cu cine şi dându-se drept cine ştie cine, altcineva. Mi-a trecut brațul peste umăr, ca să completeze imaginea de care fusese frustrat atât timp, ca şi cum cu gestul acela mi-ar fi spus: „Uită-te la el, e al tău şi al meu, l-am făcut amândoi“. A îndrăznit să-l mângâie pe obraz, delicat, ca să nu-l trezească, cred că nu cu unghia pe care şi-o rezerva sieşi, ci cu buricul degetului mare. „Începe să semene mai mult cu tine, nu?“, a mai zis. În plus, nu cinase, era obosit de drum şi îi era foame, pesemne că era obosit de încă ceva, de infinit mai multe lucruri, prin care trecuse, acum trăirile îi erau opace, impenetrabile pentru mine, iar cele viitoare aveau să fie deopotrivă, dacă o parte din viața lui nu mă privea. Da, se vedea că e obosit, tocmai se întorsese din Germania sau de unde o fi fost, abia făcuse o escală la Londra, poate îşi petrecuse două luni îndeplinind lucrul cel mai important, ca individul de la Belfast, poate îl descoperiseră, ori se dăduse el de gol, era compromis, nu mai putea continua. Îşi lăsase barbă şi părul mai lung, dar chipul era încă al lui. Poate chiar venea din Germania, poate de la o negociere diplomatică şi nimic altceva, dacă Mr Reresby mi-o fi spus adevărul. Şi dacă într-o zi îşi schimba chipul, ce?

– Reresby acela cu care am vorbit, Reresby acela pesemne că ți-a spus de nevoia mea urgentă de a discuta cu tine. E şeful tău? Şi el se ocupă cu ce te ocupi tu, cu ce nu există?

Nu trebuia să-i pun niciodată întrebări, dar instrucțiunea aceea, măcar la început, îmi era imposibil s-o respect. Şi înțelegeam că seara aceea era o excepție, trebuia să profit de ea. Nu pierdeam nimic încercând, el avea să mă oprească şi nu avea să-mi răspundă la ce nu voia.

Ne aşezaserăm la masă, îi scosesem pepene cu şuncă, muguri de sparanghel, nişte scoici „cuțit", puțină brânză, paté, pâine prăjită, gutuie, nişte nuci, avea să spună el dacă mai voia şi altceva. Era tot îmbrăcat, iar eu, înfăşurată în halatul de baie.

Cum era de prevăzut, la asta n-a vrut să-mi răspundă.

– Ce nu este nu se povesteşte, a zis. Dacă nu e nimic, ce se poate povesti?

– Măcar spune-mi de ce.

– Cum de ce?

– De ce te-ai băgat în asta. Când, de când. A fost la Oxford sau după aceea? Nu-mi spune că a fost înainte de a ne căsători. A fost după aceea? Nimic nu te obliga, nu? Nici măcar nu eşti englez pe de-a-ntregul, iar viața ta era aici. Mi-am dat seama că repetam sau îmi însuşeam argumentele lui Ruiz Kindelán. Ce mai conta, dacă în fond grăsanul avea dreptate: nu avea sens un angajament atât de ferm, atât de riscant al lui Tomás. Kindelán, oricine ar fi fost în realitate, mi-a spus că el cunoscuse câțiva şi că toată lumea iese rău din asta. Tulburați sau morți, a spus, nebuni sau executați. Îşi pierd viața şi identitatea, sfârşesc prin a nu mai şti cine sunt. Nimeni nu-i admiră şi nici nu le mulțumeşte pentru nimic, nici măcar pentru sacrificiile lor. Iar când nu mai sunt de folos, îi retrag fără menajamente, ca pe nişte maşini uzate. Dădea impresia că ştia bine despre ce vorbeşte, de parcă el ar fi fost unul dintre ei. Presupun că pericolele sunt asemănătoare pentru cei care fac parte dintr-o organizație, legală sau ilegală, clandestină sau oficială. De ce te-ai băgat în asta? Nu pot să înțeleg.

Tomás şi-a ridicat privirea din farfurie, mânca foarte cumpătat, de ici şi de colo. S-a uitat la mine cu un fel de superioritate morală, aproape cu milă, cum te uiți la unul complet ignorant sau la cineva foarte superficial.

– Tu n-ai auzit niciodată de apărarea regatului?

– Ce apărare? Ce regat? Despre ce vorbeşti?

– Regatul, cel din fiecare caz, din fiecare epocă şi din fiecare loc. Regatele au avut întotdeauna nevoie de apărare. Cum altfel crezi că am ajuns până aici? De ce crezi că oamenii trăiesc liniştiți, îşi văd de ale lor, inclusiv de suferințe şi de necazuri, se îngrijesc de ei înşişi şi de ai lor, care sunt întotdeauna foarte puțini, îşi blesteamă soarta potrivnică, fără să se intereseze de nimic altceva? De ce crezi

că lumea trăieşte liniştită, ocupându-se de propria-i nelinişte, fiecare de a sa în particular? Nimic din toate acestea nu ar fi posibil fără apărare. De ce crezi că în fiecare dimineață totul e în ordine, mai mult sau mai puțin în ordine, iar oamenii se duc la treburile lor, sosesc poşta şi curierii, se aprovizionează piețele, funcționează autobuzele şi metroul, trenurile şi aeroporturile, bancherii îşi deschid băncile şi cetățenii întocmesc formalitățile şi îşi pun economiile la adăpost? De ce e pâine la brutării şi sunt prăjituri la cofetării, de ce se sting becurile de pe stradă şi noaptea se aprind iarăşi, de ce urcă şi coboară Bursa, iar fiecare îşi primeşte salariul, mare sau mic, la sfârşitul lunii? Toate astea ni se par normale, dar în realitate este extraordinar, este incredibil să se pună în mişcare şi să continue zile de-a rândul. Dacă se întâmplă, e pentru că există o apărare permanentă şi discretă a regatului, despre care aproape nimeni nu află şi nici nu trebuie să afle. Şi, spre deosebire de a armatei, care devine foarte zgomotoasă şi vizibilă doar în timp de război, a noastră e mereu activă şi tăcută, bineînțeles în război, dar şi la vreme de pace. Cel mai probabil e că, fără ea, nici măcar n-ar exista pacea, sau pacea aparentă. Nu este regat care de-a lungul istoriei să nu fi fost atacat, jefuit, invadat, subminat, destabilizat din afară sau dinăuntru, şi asta, fără încetare; ba chiar, când pare că nu sunt amenințări, sunt. Europa e plină de castele, ziduri, turnuri şi fortărețe, sau de resturile şi ruinele lor. Faptul că nu le mai construim nu înseamnă că nu există şi că nu sunt necesare. Noi suntem foişoarele de observație, tranşeele şi parafocurile; suntem telescoapele, străjile, santinelele care stau necontenit de gardă, indiferent dacă sunt sau nu primejdii în noaptea respectivă. Cineva trebuie să fie atent pentru ca ceilalți să se odihnească, cineva trebuie să detecteze amenințările, cineva le anticipează înainte de a fi prea târziu. Cineva trebuie să apere regatul pentru ca tu să poți să ieşi cu Guillermo la plimbare. Şi mă întrebi de ce?

Nu mă aşteptam să aud de la el un astfel de discurs, atât de convins şi de rațional, în fond atât de nepotrivit cu el, care fusese prea distrat şi lipsit de interes pentru a se cunoaşte, aproape indescifrabil pentru el însuşi şi pentru ceilalți. În asta îi consta farmecul, în mare parte, în faptul că era în lume fără să se preocupe prea mult de lume, iar de prezența lui în lume, şi mai puțin. Apoi avusese perioade în care devenea posomorât şi înnegurat, acum înțelegeam de ce, dar niciodată nu dăduse dovadă de convingere. „Nu încape îndoială că l-au instruit, l-au lămurit asupra importanței misiunii sale“, mi-am zis. „Aproape tuturor ne place să credem că suntem absolut necesari, că prin existența noastră contribuim cu ceva, că aceasta nu este zadarnică şi nici cu totul indiferentă. Eu

însămi, de când sunt mamă, mă consider un soi de eroină pentru aceasta şi merg pe stradă simțindu-mă demnă de respect şi gratitudine, cum le-am văzut făcând pe alte mame. Acum cred că am contribuit la ansamblu: am adus pe lume pe cineva care poate se va dovedi fundamental. Biet copil, bieți copii, dacă ar şti câtă credință abstractă punem în ei! Aproape tuturor ne place să credem asta, însă majoritatea ştim că nu este aşa. Tot ce a enumerat Tomás, totul ar funcționa la fel fără noi, pentru că suntem interşanjabili şi substituibili, de fapt e o coadă interminabilă care aşteaptă să lăsăm locul liber, oricât de modest ar fi. Dacă dispărem, nu ni se va simți lipsa, golul va fi umplut fără amorsă, ca un țesut care se regenerează rapid, precum coada unei şopârle care creşte la loc şi cine-şi mai aduce aminte de cea care i-a fost tăiată? El, în schimb, are posibilitatea de a gândi că este transcendent, tocmai a spus-o, santinela mereu de gardă, cel care înlătură pericolul şi apărătorul regatului, cel care permite celorlalți să dormiteze. Cum poate să fie atât de naiv şi de maleabil, cum s-a lăsat amăgit de vorbăria deşartă? Toate acestea sunt vorbărie patriotică, deşi acestui tip de vorbărie nu-i lipseşte o oarecare doză de rațiune, pentru că se inspiră întotdeauna dintr-o jumătate de adevăr: fireşte că există capcane, duşmani, riscuri. De aceea atrage adesea masele doritoare de simplificări şi de aparențe de adevăr. Dar Tomás nu e masă, sau nu a fost, încât poate a trebuit să-şi procure un alibi pentru hotărârea lui şi a trebuit să se justifice față de el însuşi, nimeni nu e în stare să se cufunde în tipul acesta de viață fictivă, în renunțarea la cea proprie, la cea pe care o dorea şi şi-o trasase, fără să creadă că face un serviciu esențial celorlalți, adică, celor pe care i s-a năzărit să-i numească regatul, țara lui. Şi de când e Anglia țara lui?

N-a mai mâncat şi a făcut o pauză ca să fumeze o țigară. S-a sculat de la masă, s-a dus pe unul dintre balcoane ca să contemple furtuna şi copacii agitați prin geam. Ploaia se oprise cât stătuserăm în dormitor, dar acum se întețea din nou. L-am urmat, m-am dus la el, m-am aşezat lângă el şi i-am spus:

– Şi cum de ai fost dispus să faci parte din asta, când ai crescut aici? Nu-mi veni cu poveşti, eşti la fel de spaniol ca mine. Mereu ai fost. Când te-a apucat patriotismul ăsta englez? De când nu mai e ăsta locul tău? Fiul tău şi eu suntem aici.

– Nu, atât de spaniol ca tine, nu, Berta, mi-a răspuns. Tu eşti madrilenă get-beget, eu nu. Şi de aceea m-au căutat. De aceea mi-au văzut posibilitățile şi mi-au cerut să particip. Mi-au apreciat capacitățile, iar un om este în mare măsură din locul care îl prețuieşte, şi mai ales din cel care îl cheamă, din cel care îl atrage spre el. Nimeni nu m-a chemat niciodată aici: tipic pentru țara asta, care iroseşte

întotdeauna ce are folositor, când nu-l expulzează sau nu-l urmăreşte. Şi, pe deasupra, ce vrei? Aici nu ştim ce se va întâmpla. Presupunând că s-ar fi interesat de mine, nu m-aş fi pus la ordinele unei dictaturi. Asta nu ți-ar fi plăcut deloc, te-ar fi surprins şi mai mult, sigur că nu mi-ai fi iertat-o. În urmă cu patru zile, prim-ministru era încă Arias Navarro. Cu Suárez ăsta nu se ştie. Ne e clar că vrea să facă o schimbare adevărată, însă vom vedea dacă e aşa, ori dacă i se permite, oricât îl sprijină regele.

N-a spus-o de parcă ar fi fost zvonul care circula, ci de parcă ar fi posedat informații demne de crezare („Ne e clar", din nou acel „noi"). Dacă era în Serviciile Secrete engleze, cum să nu, am gândit. Într-adevăr, pe 1 iulie, nu trecuseră multe zile de atunci, regele Juan Carlos îl obligase pe Arias Navarro să demisioneze, un om al lui Franco şi desemnat de Franco, de fapt omul care, pe un ton tânguitor şi cu lacrimi exhibiționiste, îi anunțase moartea la televiziune, cu doar şase sau şapte luni în urmă, părea că trecuseră ani de zile, în ciuda continuității acelui adept. Fusese poreclit „Măcelarul din Málaga", dacă îmi aduc bine aminte, din cauza implacabilei represiuni pe care o desfășurase în provincia aceea, unde fusese procuror, la sfârşitul Războiului Civil: sute de oameni executați fără proces sau cu simulacre, procese măsluite, un tip sanguinar şi sentimental ca atâția alții de-a lungul istoriei, cât de frecvent se întâlneşte amestecul acesta şi cât de periculoşi sunt cei exagerat de sensibili, cu emoțiile lor particulare veşnic incitate şi cu sălbăticia lor față de ceilalți. În data de 3 fusese numit Adolfo Suárez, care a schimbat într-adevăr lucrurile mai târziu, dar atunci era un mister şi prea multă încredere nu putea să inspire. Nici Anglia nu era într-un moment foarte favorabil. Prim-ministrul Harold Wilson demisionase de câteva luni şi îl înlocuise James Callaghan, laburist ca el. Callaghan a fost destul de vinovat de ascensiunea şi victoria rivalei sale Margaret Thatcher peste trei ani, însă nu ştiam nimic despre ea în momentul acela, în anul 1976, care mi-a marcat viața pentru totdeauna, când am aflat cum era viața aceea în realitate, mai presus de orice pentru că am ştiut. În noaptea aceea am înțeles că am în față o dilemă şi trebuie să iau o hotărâre, să rămân sau nu alături de Tomás, mai intermitent decât o făcusem, ignorându-i jumătate din existență sau şi mai mult, neavând habar ce face în jumătate din timp sau şi mai mult, fără a şti în ce e amestecat, nici cât de mult îşi mânjeşte mâinile şi sufletul, dacă înşală considerabil, dacă îi trădează pe cei care îl consideră coleg sau prieten, dacă îi trimite la puşcărie sau la moarte, şi toate acestea, fără să pun întrebări. Cu riscuri pentru mine şi pentru copil, chiar dacă îmi va jura că nu vor mai fi niciodată, şi cu enorme riscuri

pentru el. Am început să reflectez chiar acolo, privind ploaia în Plaza de Oriente din spatele balconului, lipiți unul de altul, nu aveam decât să-mi mişc mâna ca s-o ating pe a lui, nu aveam decât să-mi plec capul ca să mi-l sprijin pe umărul lui, nu aveam decât să mă întorc ca să-l îmbrățişez şi să fiu îmbrățişată de el: „Poate că într-o zi n-o să mai revină, poate se prelungeşte o absență şi trec lunile, apoi anii, fără să am veşti de la Tomás. Poate mă instalez pe timp nelimitat în aşteptare, fără măcar să ştiu dacă e viu sau l-au omorât pe undeva, dacă l-au descoperit şi executat cum a spus Kindelán. Sau poate că el hotărăşte să dispară şi să nu se întoarcă, să-şi refacă viața altundeva, transformat în cineva care nu este. Ce sens are asta, să-l am dar să nu-l am şi să-mi petrec timpul aşteptându-l, întrebându-mă de fiecare dată dacă va reveni lângă mine ori se va spulbera într-o ceață, într-o zăpadă sau într-un fum, în noaptea adâncă sau într-o furtună, dacă va fi unul dintre soții care pleacă fără să lase scrisoare, nici cadavru, nici urmă, dintre cei pe care îi înghite gâtlejul mării? Cealaltă posibilitate este să renunț acum la el, să ne despărțim şi să-l uit încetul cu încetul, ori să-l fac să păleasică, pentru a-mi căuta încetul cu încetul alt bărbat, altă iubire, foarte încet ar trebui să fie. (Sunt tânără, aş avea timp berechet, se spune că uiți până şi lucrurile de neuitat, o spun cei mai în vârstă.) Să nu-mi mai pese de peregrinările lui şi de unde se află, să nu stau cu gândul la reaparițiile lui şi să nu mă preocupe cum îi merge în porțiunea lui de lume aleasă şi secretă, care nu este a mea şi nici nu poate fi; să nu ştiu nimic, dacă nu e cu putință să ştiu suficient, să închid pe de-a-ntregul ceea ce nu va fi niciodată larg deschis, ceea ce va fi mereu mototolit şi înceţoşat, sau nici măcar aşa: va fi întuneric beznă. Dar în realitate, de mult nu mai e nimic clar, ci totul e întredeschis, în parte din pricina lipsei mele de interes. De multă vreme şederile lui la Londra, sau cele pe care eu le credeam acolo, pentru mine nu existau şi erau doar paranteze dezagreabile, cu care mă obişnuisem de când era student, adevărul e că de ani buni trăiam pe bucățele şi, trăind aşa, ce diferență e? Oh da, e diferență mare, una e să ai sarcini diplomatice la Foreign Office şi alta să fii cârtiță, un infiltrat, un impostor, să-ți schimbi înfățişarea şi să te foloseşti de limbile pe care le vorbeşti, de talentul de a imita desăvârşit şi de accentele perfecționate ca să treci drept un duşman al regatului, să fraternizezi cu aceştia şi să te prefaci unul dintre ei, să gândeşti ca ei şi să conspiri poate, să fii expus la o demascare sau la un denunț şi la fireasca reglare de conturi, un spion este tot spion şi pe timp de pace, sau de aparentă pace, trebuie să fie executați deopotrivă şi bineînțeles că în Irlanda de Nord a soților Kindelán nu există pace…“

– Tomás, nu asta e problema, i-am spus. Problema e că nimic nu te obliga să te implici în aşa ceva, nici în Spania, nici în Anglia, nu reuşesc să mi-o explic la tine. Ai fi putut să nu intri în asta şi nimic nu s-ar fi întâmplat, cuplul acela nu ar fi apărut în viaţa mea şi nu ar fi ameninţat că dau foc copilului, îţi dai seama ce grozăvie, îţi dai seama prin ce am trecut? A tăcut de parcă şi-ar fi recunoscut vina indirectă, îndepărtată. Nici nu ar trebui să ne gândim acum dacă rămânem împreună sau nu. Ori, după cum spui, nu ar trebui să mă gândesc eu. Înţeleg că tu vrei, în ciuda a tot, în ciuda a ceea ce îmi anunţi, în ciuda anomaliei pe care mi-o propui. Fără ca eu să-ţi pot pune întrebări, impunându-ţi regulile tale, într-un mod foarte neobişnuit. Atât de nemulţumitor pentru mine. Nu ştiu cum nu ai calculat, cum nu ai cântărit consecinţele.

Şi-a plecat capul, m-a privit. Eu am continuat să privesc în faţă, spre copaci şi spre furtună, spre exterior; dar cu coada ochiului i-am captat expresia. De data aceasta, nu era de superioritate morală. Dimpotrivă, era de inferioritate. A cuiva prins cu o greşeală, sau care a aruncat pe apa sâmbetei ceva preţios. A cuiva care regretă profund nişte fapte imposibil de anulat.

– Nu aş fi autorizat să-ţi povestesc, Berta, aş putea să sfârşesc la închisoare. Şi sigur că vreau să rămân cu tine. Nu-ţi imaginezi. Eşti singurul motiv care îmi permite uneori să-mi amintesc bine cine sunt. Dar tu nu ştii ce mă obligă. Nu ştii ce lucruri mă obligă, a repetat.

– Păi spune-mi.

A păstrat tăcere destule secunde, ca şi cum ar fi cumpănit oportunitatea sau simpla posibilitate de a-mi spune, ca şi cum s-ar fi simţit tentat s-o facă şi ar fi ştiut că nu trebuie, că se va căi câte zile va trăi dacă ar cădea în ispită. Apoi şi-a înseninat expresia de tânguire şi a răspuns:

– Mă obligă puterea de a preîntâmpina o nenorocire, Berta, ţi se pare puţin? Şi asta facem noi. Noi preîntâmpinăm nenorociri. Iar şi iar. Nenorociri fără sfârşit.

Am fost convinsă că nu la asta se referea, dar am luat-o de bună în seara aceea, a sunat bine. A încetat din nou ploaia. Acum eu eram obosită, iar el trebuia să fie frânt, cine ştie ce trude şi ce amărăciuni adusese cu el, de unde şi de cât timp. La urma urmelor, venise, era acasă, avea să doarmă lângă mine, aveam să-i văd corpul în pat, faţa sau ceafa pe pernă, cu barbă. Părea neverosimil după toate cele întâmplate, dar asta mă liniştea. A doua zi aveam să mă gândesc ce fac. Mi-am rezemat capul de umărul lui. Nu încape îndoială că mi-a interpretat greşit gestul.

T.S. Eliot – *Little Gidding*, *ed.cit.*, p. 71

Ibidem
Shakespeare, *Richard al III-lea*, traducere de Dan Duțescu, în *Opere complete*, vol. 1, Ed. Univers, București, 1992, p. 488
T.S. Eliot – *Little Gidding*, *ed.cit.*, p. 75
T.S. Eliot – *Patru cvartete*, traducere de Sorin Mărculescu, Editura Univers, Bucureşti, 1971, p. 39
T.S. Eliot – *Little Gidding*, p. 75
T.S. Eliot – *op.cit.*, p. 77

V

În seara aceea chiar nu ştiam, dar fireşte că am rămas alături de Tomás, multe trebuie să pierzi până să renunți la ceea ce ai, cu atât mai mult cu cât ceea ce ai răspunde la un țel vechi, la o hotărâre cu elemente de încăpățânare. Îți reduci zelul şi expectativele, te mulțumeşti cu versiunile deteriorate a ceea ce ai vrut să obții sau ai crezut că ai obținut, în toate fazele vieții se admit deprecieri şi imperfecțiuni, se lasă la o parte exigențele: „E în regulă, n-a fost să fie", recunoşti în sinea ta; „dar mai e încă destul, mă despăgubeşte şi mă pot preface, ar fi şi mai rău să nu am nimic şi să se fi dus totul pe apa sâmbetei". Când află cineva de o infidelitate (de ceea ce se numeşte colocvial aşa, cu o oarecare lipsă de imaginație), îşi permite să se înfurie în primă instanță, să-l ia în şuturi pe infidel, să-l dea afară din casă şi să-i închidă uşile. Există persoane foarte orgolioase, ori poate sunt puritane şi foarte virtuoase, care mențin atitudinea aceasta până la final. Dar majoritatea, după accesul de furie, încep să se roage în sinea lor ca lucrul să fi fost venial, o uşurătate, un capriciu, un moment de plictis, o vanitate, o obnubilare temporară; să nu fie ceva serios, care să amenințe să-i spună adio şi n-am cuvinte părții înşelate, cum se spune de obicei, s-o înlocuiască şi să-i uzurpe locul. În reacția aceasta nu intervine doar o tendință de conservare a ceea ce s-a obținut şi încă se posedă – teama de gol şi lenea infinită de a face din nou primii paşi –, ci şi avantajul ca celălalt să-ți fie îndatorat. Dacă-i rămâi alături, dacă treci cu vederea greşeala, vei putea mereu să arăți cicatricea şi să reproşezi, chiar dacă doar cu privirea, sau cu modul de a merge, sau cu felul de a respira. Sau cu felul de a tăcea, mai ales dacă nu se cuvine să taci şi partenerul se va întreba: „De ce nu răspunde, de ce nu zice nimic, de ce nu-şi ridică privirea? Pesemne că retrăieşte ce s-a întâmplat".

Nu era acesta cazul meu, sau măcar infidelitățile probabile se datoraseră în principiu necesității, muncii, ba chiar supraviețuirii, poate erau mai apropiate de săruturile şi scenele sexuale pe care trebuie să le interpreteze actorii şi actrițele. Se presupune că sunt prefăcătorie, că în momentul când regizorul spune „Tăiați", actorii şi actrițele se opresc, se despart şi se tratează de parcă n-ar fi existat între ei nici cea mai mică intimitate. Sau doar a corpului, dar nu şi a sufletului, poate că

e una dintre puținele ambianțe în care se păstrează separarea. Bineînțeles că la reprezentațiile lui Tomás nu există nici un regizor, nici camere, nici o echipă, nu sunt martori de nici un fel, și nimeni nu spune „Tăiați!“. Dimpotrivă, totul ar trebui să pară foarte sincer şi real, şi ar trebui să i se pară astfel celeilalte persoane, cea care poate se îndrăgosteşte atât de prosteşte, că îi povesteşte prea multe cui ar trebui cel mai puțin, cui caută s-o distrugă, unui duşman care stă la pândă, unui impostor, unui trădător. Îi povesteşte ca să se arate informată şi de folos, ca să-l copleşească cu amabilități, să-i ofere o dată şi un nume şi dă de gol fără să vrea, ca să-şi dea importanță şi să se laude. Pe terenul acesta amoros e inevitabil să te lauzi puțin, înainte sau după aceea, să te pui în valoare, ca să fii mai iubit. Iar pe terenul acesta se povesteşte, se povesteşte fără încetare, ca şi cum ar fi cel mai minunat dar cu putință, să satisfaci curiozitatea şi să pui la dispoziție informație, nici măcar cerută uneori. Sunt cadouri irosite, deoarece majoritatea oamenilor uită numaidecât cum au ajuns să ştie cutare sau cutare lucru şi, prin urmare, nu simt recunoştință, nici admirație față de cine li le-a dezvăluit. Curând cred că le-au investigat cu propriile mijloace, odată ce posezi o informație sau o dată, ultimul lucru de care îți amințeşti este proveniența lor şi modul în care le-ai dobândit, iar figura mesagerului se estompează cu rapiditate.

Într-o zi am încercat să obțin de la Tomás un modest cadou de felul acesta. Întrucât îi erau interzise, m-am străduit să nu fie deloc concret şi să nu-l compromită, şi am îndrăznit să-l întreb direct:

– Dacă te dai drept altcineva când eşti pe acolo, îmi imaginez că uneori trebuie să te culci cu vreo femeie, fie şi numai ca s-o descoşi, sau să-i câştigi încrederea, ca să creezi o legătură favorabilă confidențelor. Aşa e? Poți să-mi spui, am să înțeleg. N-o să ți-o reproşez.

Nu era imposibil să mă creadă, să creadă că voi înțelege, la urma urmelor anii şaptezeci au fost foarte îngăduitori şi înțelegători pe terenul acesta: nimeni nu era proprietatea nimănui, contractele şi piedicile erau demne de dispreț, dacă sunt cu tine şi mă abțin să fiu cu alții nu va fi din obligație, ci din dorința şi voința mea, suntem liberi şi fiecare zi e un nou început, toate acestea erau obişnuite între numeroase perechi de pe vremea aceea, oricât ne-am fi căsătorit cu ideea dăinuirii. În plus, eu şi Tomás stătuserăm mult timp despărțiți de foarte curând şi de foarte tineri, când se cedează cu mai multă uşurință. Nici măcar el nu fusese primul în viața mea şi nici eu prima pentru el, asta ne-a devenit clar când am fost în sfârşit împreună, eu şi el, vreau să spun până la sfârşit, până în adânc, sau ceea ce în mod învechit şi legal se numea înainte consumare. Nu ne mărturisiserăm

detalii, nici măcar întâlniri şi nume, însă amândoi consideram de la sine înţeles că fuseseră şi că ale unuia nu erau treaba celuilalt. Erau trecut; şi, până la un punct, drept consecinţă, deveniseră ficţiune. Şi apoi, se presupunea că avuseseră loc înainte de nunta noastră. Cu toate că aceasta nu schimbase prea mult lucrurile pentru noi – poate ceva mai mult pentru mine, care cu naivitate am trăit-o ca pe un fel de realizare –, există o mistică a căsătoriei, moştenită şi stranie, la care aproape nimeni nu este imun şi nici nu scapă pe de-a-ntregul, aşa cum există o mistică a maternităţii. Sentimente atavice, cu siguranţă. Femeia care s-a căsătorit, bărbatul care s-a căsătorit, nu vor mai fi niciodată identici cu cei care n-au făcut-o niciodată. Chiar dacă nu crezi în ele, chiar dacă sunt simple şi li se dă aparenţa de formalitate, ceremoniile îşi fac efectul şi de aceea s-au inventat, bănuiesc: pentru a marca o linie de despărţire, pentru a stabili un înainte şi un după aceea, pentru a transforma în ceva serios ceea ce nu era, pentru a sublinia şi a conferi solemnitate. Pentru a da o veste, care să fie asumată, aprobată de comunitate. Nu se ştie oare întotdeauna cine este noul rege (în afară de cazul în care lipseşte descendentul şi se succedă disputele dinastice)? Şi totuşi nu a fost niciodată un monarh care să fi renunţat, care să fi sărit peste ceremonia de încoronare. Poate că întrebarea aceea a mea era mai gravă decât o estimam eu însămi când o puneam.

Eram aşezaţi la o terasă de pe Rosales între copaci, la sfârşitul verii, în septembrie, şi eram singuri, copilul fiind acasă la bunicii dinspre tată. Tomás m-a privit surprins şi întrucâtva iritat, ceea ce mi-a dat în parte răspunsul, sau asta am crezut.

– Ce-mi vii cu asta acum? mi-a replicat. Am stabilit că nu-mi vei pune întrebări, nu?

– Da, dar nu te întreb nimic concret, nici unde ai fost, nici de ce, nici cu cine şi nici împotriva cui, nici ce ai făcut sau n-ai făcut. Doar dacă asta se întâmplă. Aşa, în general. E o curiozitate naturală. Tu n-ai fi curios în situaţia mea, dacă eu aş fi în locul tău, dacă eu ar trebui să mă dau drept altcineva şi să mă amestec cu necunoscuţi, ca şi cum n-aş fi căsătorită şi nici n-aş avea un copil? Recunoaşte că da, că ai simţi toată curiozitatea din lume. Ori, dacă nu, am să mă supăr.

Am încercat să atenuez întrebarea cu o glumă, am zâmbit când am rostit ultimele cuvinte. Dar gluma nu mi-a ieşit.

Acum şi-a îndepărtat privirea, a rămas pe gânduri. A băut din bere, a lăsat-o pe masă şi, fără pauză, a băut din nou.

– Şi ce câştigi dacă ştii? O să te preocupe asta de fiecare dată când plec? Dacă

mă culc cu vreo femeie pentru binele misiunii? Nimic din ce se petrece în ele nu te priveşte, credeam că e clar şi că accepți. Nimic din toate astea nu există pentru tine. N-ar trebui să existe nici pentru mine. De fapt, nu există, cum vrei să-ți spun? Nu se întâmplă, nu are loc. Tu n-ai auzit de soldații care, când se întorc acasă, nu povestesc niciodată ce au trăit în război şi nici ce au trebuit să facă? Că nu spun o vorbă despre ce au văzut şi că mor fără să fi spus după cincizeci de ani, sau şi mai mult? Ca şi cum n-ar fi intrat în luptă în viața lor. Păi asta e la fel, cu diferența că ei aleg să tacă şi noi nici măcar nu putem să alegem. Suntem obligați. Pentru totdeauna. În caz contrar, ne-ar acuza că revelăm secrete de stat, iar asta nu e nici o glumă, te asigur.

Apărea necontenit acel „noi", era neîndoielnic că se simțea membru al unui corp, ori poate al unui club şi aceasta îl reconforta.

– Tot nu înțeleg de ce te-ai băgat în asta, i-am spus. Nu numai că apărați regatul, după cum te-ai exprimat tu, dar nimeni nu trebuie să ştie şi prin urmare, nici nu se pune problema să vă lăudați. Nu e acesta un preț prea mare? Pricep că toate, absolut toate activitățile voastre sunt ceea ce numiți *classified* în engleză, secrete, confidențiale şi că aşa vor fi până muriți şi după aceea. Nu reuşesc să văd ce câştigați, în afară de un salariu considerabil, îmi închipui că trăim din asta în mare măsură. Însă nimeni nu vă va socoti în veci eroi, nici măcar patrioți. Ce faceți va fi dat uitării, sau nu se va cunoaşte. Oricât de important ar fi fost, oricât de mari ar fi nenorocirile pe care ați izbutit să le preîntâmpinați. Dacă nimeni nu află de ele… O amenințare zădărnicită, o nenorocire oprită, asta se reduce la un moment de teamă. Iar oamenii sfârşesc prin a vedea temerile care nu se adeveresc ca temeri nejustificate, adică exagerări şi manifestări paranoice, aproape ca pe un subiect de glumă, *a posteriori*. Toți cei care în anii cincizeci şi şaizeci şi-au instalat refugii antinucleare, mai ales în Statele Unite, pesemne că le consideră ridicole. Nu ştiu, ceea ce nu se întâmplă e lipsit de prestigiu, sau cam aşa ceva. Iar ceea ce nu se cunoaşte cu atât mai mult, bineînțeles. Prăpastia între ceea ce are loc şi ceea ce nu are loc este atât de mare, că al doilea se dizolvă şi îşi pierde importanța şi abia este luat în seamă. Ne supunem forței lucrurilor şi ne călăuzim după ea, nimic mai mult. Gândeşte-te la ce am pățit eu. Dacă Kindelán i-ar fi dat foc lui Guillermo şi eu mi-aş fi văzut copilul arzând, dacă ar fi mort, viețile noastre ar fi distruse pentru totdeauna, eu n-aş fi putut să ți-o iert. Probabil că aş fi înnebunit pe loc, ori poate că aş fi dat fuga la bucătărie, aş fi pus mâna pe un cuțit şi i-aş fi înjunghiat pe amândoi, pe Miguel şi pe Mary Kate. Acum aş fi la puşcărie după asta, sau în cel mai bun caz tulburată, internată. Însă, cum a fost doar o

ameninţare şi o sperietură, căci nu s-a întâmplat, am putut să ți-o povestesc după ce se petrecuse, cu un calm relativ, pentru că esențialul nu s-a modificat, copilul e viu şi nevătămat, creşte şi va avea o existență normală, sau aşa sper, şi cine ştie dacă într-o bună zi n-o să-i relatez, ca pe o anecdotă frapantă, ba chiar cu puțin umor, imensul pericol prin care a trecut când era încă în leagăn. Distanța între ceea ce se poate întâmpla şi ceea ce se întâmplă cu adevărat e atât de gigantică, încât primul se uită în cele din urmă, chiar dacă a fost cât pe ce să se petreacă. Să nu mai pomenim de cazul în care nici nu se ştie că s-a putut întâmpla, atunci nici măcar nu mai intervine uitarea, e şi mai rău. Imaginează-ți că lovitura de stat a lui Franco ar fi eşuat la câteva zile. Ar fi rămas ca o notă de subsol în cărțile de istorie, ca încă un incident din perioada republicii. Sau că ar fi existat teama și zvonul, dar n-ar fi ajuns să se producă. Nimeni nu ar şti numele celor care au zădărnicit-o, nu-i aşa? Ale celor care ar fi preîntâmpinat un război civil şi aproape un milion de morți. Întrucât nu ar fi existat morții aceia, lichidarea răzmeriței ar fi rămas ca ceva fără consecințe dramatice, prin urmare fără prestigiu, minor. Am păstrat tăcere câteva clipe, în vreme ce Tomás mă privea surprins de vorbăria mea, apoi am adăugat: După câte îmi spui, tu le aparții şi le vei aparține mereu. Acelora de al căror nume lumea nu-şi aduce aminte, sau îl ignoră. Şi, pe deasupra, eşti mulțumit.

Tomás a schițat acum un gest cu mâna şovăitoare în sus, ca şi cum ar fi susținut în ea un împovărător glob terestru, sau poate țeasta uşoară a lui Yorick, cu cotul sprijinit pe masă. Nu ştiu de ce, am remarcat bunăvoință în gestul acela.

– Nu înțelegi pentru că nu poți să înțelegi, Berta. Dar, cum nu te priveşte, nu are nimic particular. Dovada că nu îți e accesibil e că ai greşit timpul verbal, gândeşti în termeni care nu există. Ai spus că ceea ce facem va fi dat uitării, sau nu se va cunoaşte. Corect este să spui că ceea ce facem e *deja* dat uitării, chiar în momentul în care facem. Şi firește că nu e cunoscut. Ca tot ceea ce ar face acela care nu s-a născut, de exemplu. E ceva de felul ăsta. Chiar înainte să facem un lucru, e deja uitat. În realitate, nu e diferență între înainte şi după. Când nu s-a făcut nu s-a făcut, iar după ce se face, tot nu s-a făcut, încât totul e mereu cum era şi continuă exact la fel. Nici măcar în timp ce se face nu s-a făcut, sau, mai bine zis, nu se face. Admit că nu e prea uşor de înțeles.

„Nici nu e atât de greu. Asta l-au învățat“, am reflectat. „Asta i-au inculcat şi el a ajuns să învețe. Acum se laudă în fața mea, fiindcă i-au dat voie să-mi spună ceva, strictul necesar, şi în sfârşit poate să se laude. Fie şi doar în fața mea, a soției lui, sunt mai mult decât nimeni, sunt cineva. Toată lumea se laudă puțin,

e inevitabil, chiar dacă a renunțat la asta şi e satisfăcut, ba chiar şi dacă i s-a interzis şi e dispus să se supună."

– Nici atât de greu nu e, am zis şi am revenit la ceea ce declanșase discuția aceea de sub copaci: cu cât mai mult refuza să-mi răspundă, cu atât mai mult îmi sporea curiozitatea. Cu privire la femeile necunoscute şi probabil străine, spune-mi măcar dacă ne aflăm înainte sau după ce nu s-a întâmplat, nici nu se întâmplă şi evident că nici nu se va întâmpla. În timpul, îmi imaginez că nu.

De data aceasta mi-a ieşit gluma, ceva mai bine. Mi-a zâmbit cu globul terestru încă în mână şi s-a înduplecat să răspundă. Evident că răspunsul lui nu avea de ce să fie adevărat şi cu siguranță nu era adevărat. Şi-a băut berea şi a spus cu o oarecare plăcere:

– Asta nu a survenit până acum. Însă ar putea surveni.

– Iar dacă survine, nu va fi survenit, după tine.

Şi-a dat seama că vorbise prea mult şi că se contrazisese într-o clipă de neglijență. Cu doar două fraze scurte şi nepregătite – ori poate erau îngâmfate –, căzuse în contradicție şi îmi deschisese o uşă pentru viitor, o portiță spre alte întrebări, îmi dăduse ceva de care să mă agăț. Era ca şi cum, din nebăgare de seamă, într-o rătăcire, ar fi aprins scurt un chibrit în beznă. Era ca şi cum cel care nu se născuse ar fi început să se nască. Admisese că ceva, „asta", putea surveni. A vrut s-o dreagă, sau s-o rectifice, dar era prea târziu. Chiar şi aşa, a încercat, a răspuns:

– Asta e, nu va fi survenit, pentru că de fapt nu va surveni, chiar dacă va surveni.

Şi aşa au trecut un an, doi, trei, patru, cinci şi şase. De când Tomás a putut să-mi spună cu ce se ocupa parțial în realitate, l-am văzut mai nepăsător, cu cugetul mai uşor, într-o stare de spirit mai bună când era la Madrid; negurile şi insomniile nu-i mai erau necontenite, ci doar temporare, îi apăreau sau i se agravau exact înainte de a pleca la Londra şi de asemenea le aducea cu el când se întorcea, de parcă ar fi avut nevoie de timp ca să se elibereze de cealaltă viață a lui, de celelalte vieți pasagere, dar probabil trăite cu mai multă intensitate; ca să se obişnuiască cu ideea că cea anterioară, oricare ar fi fost în fiecare caz, rămăsese în urmă şi nu mai avea cale de întoarcere şi că singura reiterativă, singura care se repeta şi se recupera, era cea pe care i-o ofeream eu în oraşul nostru. Încetul cu încetul la început, apoi din ce în ce mai repede, se liniştea şi părea că izbutește să se desprindă de orice ar fi făcut în timpul lungilor absențe, de orice ar fi simțit şi

de oamenii cu care ar fi avut legături cine ştie unde, pe care îi amăgise cu siguranță prefăcându-se că este unul din ei săptămâni sau mai curând luni de-a rândul, prefăcându-se un coreligionar, un concitadin, sau un compatriot cu capacitatea lui incredibilă de a imita şi de a interpreta roluri, de a îmbrobodi şi de a face farse, la urma urmelor, despre asta era vorba. Căci eu consideram de la sine înțeles că pleca la Londra şi că după aceea, de acolo – deşi nu întotdeauna –, era trimis în vreun alt loc. Am învățat să ştiu, sau mai bine zis să presupun, când era în vreun alt loc, deoarece în vreme ce stătea la Londra, pesemne că la Foreign Office sau în departamentele de la MI5 sau de la MI6, dacă erau cumva diferite, suna cu o oarecare regularitate, mai ales de când s-a născut Elisa, fetița noastră, pentru care a nutrit mereu o slăbiciune masculină, tipică aproape tuturor bărbaților în fața unei fetițe, le văd mai grațioase şi mai lipsite de apărare şi niciodată ca pe nişte viitori rivali, ca pe indivizi care într-o bună zi se vor crede superiori lor, îi vor disprețui şi îi vor da la o parte, cum îşi văd, în schimb, adesea, fiii, de când se nasc aceştia.

Frecvența convorbirilor se reducea când se afla undeva în Marea Britanie, la vreo instruire specifică, după cum am dedus, sau mi-a dat de înțeles. În meseria aceea ciudată, se pare că niciodată nu încetau să se instruiască, să studieze, să învețe, să se şlefuiască şi să se perfecționeze, cel mai probabil era că fiecare misiune cerea un antrenament sau pregătire *ad-hoc*, impecabila însuşire a unei limbi sau a unui accent, dezinvoltura şi naturalețea absolute într-un anumit grai, cunoştințe precise de istorie, să se familiarizeze cu date, toponime, geografie, obiceiuri şi tradiții. În imaginația mea mi se părea posibil ca cineva, Tomás sau cine ar fi fost, să treacă cu succes drept altcineva, dar imposibil să treacă drept mai multe persoane, în diferite locuri şi circumstanțe, oricât de mult şi-ar schimba înfățişarea şi s-ar deghiza, atât de numeroşi sunt factorii care intervin în memoria cuiva şi de care trebuie să se țină seama când îl întrupează sau îl interpretează, îl inventează sau îl înlocuieşte. Oricum ar fi, conchideam că începuse altă însărcinare, sau misiune „pe teren“, cum îl auzisem referindu-se la ele, când nu mai suna. Iar când contenea, contenea cu totul, tăcerile i se prelungeau cel puțin o lună, în general două sau trei şi ceva mai mult într-un caz, iar eu le trăiam inevitabil plină de zbucium, îngrijorare şi teamă. Treceau perioadele acestea fără un rând, fără un cuvânt şi fără să ştiu dacă e viu, întrebându-mă dacă l-or fi descoperit şi ce măsuri se vor lua atunci împotriva lui, dacă va reuşi să iasă de unde se vârâse şi să revină vreodată alături de mine; dacă avea sprijin, ori vreo posibilitate de salvare când lucrurile se înrăutățeau, sau era

luat prizonier, dacă acel Reresby sau vreun alt coleg de-al lui aveau să-i dea o mână de ajutor, ori aveau să-l lase la voia întâmplării şi aveau să-l dea dispărut, pierdut în altă regiune.

De aceea, nu doar că mă temeam pentru soarta lui, ci şi pentru natura activităților sale. Doream să-i iasă bine în abstract, din toată inima şi eram de partea lui, cum era firesc: era soțul meu şi tatăl copiilor mei, era Tomás cel dintotdeauna, chiar dacă se schimbase şi alesese o viață extremă şi obscură, care scăpa înțelegerii mele, căreia nu-i vedeam necesitatea. Dar uneori nu mă puteam opri să mă gândesc că făcea cu siguranță rău, în mod intrinsec rău: câştiga prin ipocrizie încrederea bărbaților şi femeilor care îl întâmpinau ca pe un frate, sau ca pe un amant, ba chiar ca pe un iubit, iar el apoi îi trăda, îi dădea de gol, furniza numele lor, descrierea, fotografiile, dacă reuşea să li le facă pe ascuns, informa despre planurile şi faptele lor, împingându-i poate spre moarte prin asta („Iar fiece faptă e un pas spre butuc, spre foc, jos, în gâtlejul mării ori către-o piatră ilizibilă…"), şi cum îi poți cauza sau favoriza moartea celui care ți-a fost prieten afectuos sau coleg credincios, celui care te-a îmbrățişat în pat, contopindu-şi pielea cu a ta, celui care a fost gata să moară ca să te salveze, toate acestea se puteau întâmpla, Tomás era dintre cei care se făceau iubiți, până şi oamenii cei mai nemiloşi şi duri se ataşează fără să vrea, sau au momente de slăbiciune, simpatia nu se cotrolează şi cu atât mai puțin îndrăgostirea, nici măcar nu se controlează întotdeauna o simplă dorință sexuală. Ce puțin contează voința noastră! Tomás pesemne că facilita arestarea sau eşecul naivilor care îşi depozitaseră încrederea în el, iar în unele țări şi organizații nu se iartă eşecul, ca să nu mai vorbim de faptul că te laşi înşelat de o cârtiță, de un agent inamic, căruia i-ai oferit prea multe date despre cele făcute deja sau care urmează să fie făcute.

Înțelegeam că aceasta îi era munca şi că, pe de altă parte, astfel preîntâmpina nenorociri, dar în duşmănii şi în înfruntări totul depinde de punctul de vedere, iar ceea ce pentru o tabără este o nenorocire, pentru cealaltă este o binecuvântare. El era devotat cauzei Angliei, țării care îl alesese, indiferent dacă scopurile îi erau juste sau nu, presupuneam că el nu le judeca, ci doar şi le asuma şi se supunea. Însă eu nu eram pregătită să-i împărtăşesc patriotismul, ca să spun aşa, nu puteam să fiu. Şi, în anii aceia, majoritatea spaniolilor (mă rog, cei care nu fuseserăm franchişti) simțeam o insurmontabilă aversiune față de poliția secretă şi un dispreț imens față de infiltrați. Existaseră doar de o parte, a dictaturii, doar într-o direcție, şi fuseseră detestații membri ai Brigăzii Politico-

Sociale, aşa-numiții „sociali“, ca să abreviem, care se dăduseră drept muncitori în fabrici, mineri în mine şi lucrători pe şantierele navale, sindicalişti în sindicatele ilegale, militanți sau conducători în partide (clandestini cu toții), drept deținuți politici în închisori şi drept studenți în universități. Ba chiar i-au determinat pe alții, cu radicalismul lor prefăcut, să comită delicte pe care, fără presiunea şi îndemnul lor, fără discursurile lor înflăcărate, persuasiunea şi extremismul lor exhibiționist, nu le-ar fi comis niciodată. Erau numeroşi cei care sfârşiseră la închisoare din vina acelor impostori, care nu doar că acționaseră ca denunțători, ci şi ca instigatori, cu scopul de a agrava pedepsele aplicate „subversivilor“: nu era acelaşi lucru să împarți manifeste şi să dai cu pietre în vitrinele unei bănci sau ale unui mare magazin, să alergi înaintea cenuşiilor la o manifestație şi să te năpusteşti asupra unui jandarm ca să-l dobori de pe cal cu o bară de fier, să fii afiliat la un partid, şi să-i pui o bombă în maşină, ori să împuşti un colonel din armată. Pe sociali îi interesa ca oamenii pașnici să nu rămână pașnici, ca cei care erau pe cont propriu să se organizeze şi să se asocieze, să nu se limiteze la a afla şi a da nume, ci să dea pinteni ca să-i înverşuneze pe cei care cădeau sub influența lor şi astfel să-i poată acuza de infracțiuni mai grave. Mai erau şi cei care torturau şi cei care aruncau deținuții pe scări sau pe fereastră, cum s-a întâmplat cu studentul din vremea mea, Enrique Ruano, şi cu alții, care, după ei, încercau întotdeauna să scape pe unde nu era scăpare şi cădeau sau „săreau“, deşi aveau mâinile încătuşate la spate şi erau permanent supravegheați. Iar detaşamentul acela sinistru încă nu fusese dizolvat sau desființat pe de-a-ntregul, în orice caz nici unul dintre membrii săi nu fusese pedepsit, nici suspendat, nici măcar judecat, cel mult li se căutaseră destinații şi treburi mai bine acoperite şi în conformitate cu noile timpuri ale democrației.

Mă străduiam să cred că Anglia era altceva, că acolo nu existaseră dictaturi niciodată şi că Serviciile Secrete respectau legi stricte şi erau controlate de oameni politici aleşi şi de judecători corecți şi independenți, era o națiune cu separarea puterilor şi cu presă liberă, lucruri de care noi abia începeam să ne bucurăm. Că probabil nu comiteau abuzuri şi nici crime comparabile cu ale socialilor şi că, dacă le comiteau, nu scăpau nepedepsiți, cum au scăpat cei care l-au servit pe Franco timp de aproape patruzeci de ani, fiecare la postul său, mai benign sau mai nociv. Dar nu aveam certitudine absolută. Am luat câteva cărți de la biblioteca Institutului Britanic de pe strada Almagro şi am citit episoadele din al Doilea Război Mondial, operațiuni crude ale SOE, ale SIS, ale PWE (m-am familiarizat cu siglele acestea), care mi-au făcut părul măciucă. Mă căzneam să

cred că în războaie totul e diferit şi exagerat, că în ele totul e permis şi că se face tot ce e nevoie pentru a învinge inamicul şi mai ales pentru a supraviețui şi a nu fi zdrobit; că excesele acelea țineau de trecut şi de circumstanțele atroce ale luptei. Însă îmi spuneam deopotrivă că atunci când se încearcă ceva, chiar dacă obligat de o situație extremă – şi e totuna dacă cel care încearcă e o țară sau un individ; ori dacă țara adesea o ignoră şi preferă să nu ştie –, ceva rămâne mereu şi se recurge la acelaşi lucru cu mai multă uşurință decât ne imaginăm. Dacă încălcăm o dată regulile cu succes, nu ni se mai pare foarte periculos să le încălcăm din nou, chiar dacă nu ar fi neapărat necesar. Pur şi simplu e calea cea mai eficientă şi mai scurtă, despre care nu trebuie să dăm explicații şi nici socoteală nimănui. E ceea ce se spune despre criminali: odată ce au făcut primul pas, odată ce au injectat otrava sau au înfipt primul cuțit şi descoperă că trăiesc mai departe cu mustrările acestea de cuget, sau că, pe zi ce trece, ele sunt mai uşor de îndurat, că de fapt nu e atât de greu s-o facă şi că izbutesc aproape să uite de viața curmată, pentru că, într-adevăr, e mai bine fără povara, obstacolul sau amenințarea aceea, ori de-a dreptul fără prezența aceea, că respiră mai bine fără cealaltă viață în lume şi constată că îi ajută să şi-o conducă mai uşor pe a lor, odată ce toate acestea au trecut, au întrecut măsura şi au văzut că urmările nu sunt atât de împovărătoare, atunci criminalul se teme mai puțin să recidiveze şi să comită o a doua, o a treia, ba chiar şi o a patra crimă. E aproape un clişeu să gândeşti asta, însă pesemne că e mult adevăr în gândul acesta, ca în toate clişeele.

Nu, nu eram absolut sigură, iar în vreuna dintre cărțile pe care le-am răsfoit sau le-am citit pe jumătate, cu engleza mea fluentă deja, poate în cea intitulată *Trail Sinister*, autobiografia lui Sefton Delmer, principalul însărcinat sau creierul PWE sau Political Warfare Executive, un organism clandestin dedicat războiului murdar şi aşa-numitei „propagande negre" în timpul conflictului cu Germania nazistă, am dat de nişte paragrafe care mi-au adus în minte ecouri a ceea ce spunea Tomás despre a face şi nu a fi făcut, despre ceea ce nu se întâmpla chiar dacă s-ar fi întâmplat, despre inexistența a ceea ce există şi – acest imposibil pe care îl dorim cu toții – faptele şterse. (Ori era cu siguranță invers, iar cuvintele învățate de Tomás erau un ecou al acelora.) Germanilor care se încorporau în echipa lui (vechi brigadişti internaționali[24], emigranți, refugiați, câțiva prizonieri de război dispuşi să colaboreze, dezertori), îndată ce ajungeau la cartierul general secret al PWE, situat într-un loc numit Woburn, Delmer le înşira discursul acesta, sau altul asemănător: „Am dus împotriva lui Hitler un soi de război total

şi ingenios. Orice e de folos, atâta vreme cât serveşte la a grăbi sfârşitul războiului şi la înfrângerea completă a Reich-ului. Dacă aveţi cumva scrupule cu privire la ceea ce vi se poate cere aici să faceţi împotriva compatrioţilor voştri, trebuie să o spuneţi acum. Eu voi înţelege. În cazul acesta, totuşi, nu ne veţi fi utili şi nu încape îndoială că vi se va găsi altă însărcinare. Dar, dacă vreţi să vă uniţi cu mine, trebuie să vă avertizez că în unitatea mea suntem gata de orice mârşăvie pe care putem să o concepem. Nu există nici o cale oprită dinainte. Cu cât mai mârşavă, cu atât mai bine. Minciuni, ascultări, deturnări, trădări, falsificări, defăimări, vrajbă, mărturii false şi acuzaţii, tergiversări, orice. Până şi asasinat, nu uitaţi". Îmi amintesc şi acum expresia în engleză, *sheer murder*.

Întâmplător, în anii aceia, apăruse în presă un articol în legătură cu cazul Watergate, care a avut oarecum consecinţe în lumea anglo-saxonă, la care eu, din motive evidente, eram din ce în ce mai atentă, şi în el autorul, un oarecare Richard Crossman, ministru în guvernul lui Harold Wilson în anii şaizeci şi la vremea lui om important al PWE, la fel ca Delmer sau aproape, recunoştea că, între 1941 – când se crease acest organism implacabil şi fără limitări – şi sfârşitul războiului, existase în Anglia „un guvern intern" cu nişte norme şi coduri complet diferite de ale guvernului public şi vizibil; adăuga apoi că era un aparat necesar în războiul total. Întrucât fusese un demnitar de rang foarte înalt, nu era uşor să-l contrazici şi nici să-l dezminţi pe acel Crossman, care a admis de asemenea că propaganda neagră, aidoma bombardamentelor „strategice" împotriva oraşelor şi populaţiei civile germane – Dresda, Hamburg, Köln, Mannheim şi celelalte –, era „nihilistă în scopuri şi doar distructivă în efecte".

Am citit de asemenea, nu ştiu dacă în acelaşi volum *Trail Sinister*, în continuarea sa, *Black Boomerang*, sau în altul, că unitatea lui Sefton Delmer nu exista oficial şi că membrii săi aveau ordin s-o nege faţă de toată lumea, inclusiv de alte organizaţii aproape la fel de ermetice şi cu care de fapt colabora în practică (nu în teorie, bineînţeles, întrucât ea nu era consemnată), ca SOE, însărcinată cu comandourile şi cu atacurile violente şi MI6, însărcinată cu spionajul. Nici numele, nici siglele n-au fost cunoscute de populaţie multă vreme. Numeroşi indivizi care lucrau la PWE nu aveau habar că lucrau acolo, credeau că servesc PID sau Political Intelligence Department din Foreign Office, în principiu o mică secţie a ministerului care nu era secretă. Cei care se ocupau cu propaganda albă (emisiunile de la BBC pentru Germania şi Europa invadată, de exemplu) ignorau de obicei complet că exista şi propaganda neagră pe care o desfăşurau colegi de-ai lor, în departamente aparte şi în cel mai mare secret.

Enormul avantaj al acesteia şi al îngrozitoarelor daune pentru care nu existau limite era că nu i se recunoştea niciodată originea britanică; şi se nega cu fermitate provocarea tuturor grozăviilor şi tuturor exceselor, când transpirau şi era nevoie. Ceea ce le permitea să opereze având mână liberă, adică fără scrupule şi îngrădiri.

PWE s-a considerat atât de anormal chiar şi cât a funcționat (şi nu încape îndoială că a ajutat în mod crucial la câştigarea războiului), încât nu doar că s-a dizolvat îndată ce s-a semnat capitularea necondiționată a Germaniei pe 7 mai 1945, ci formula de rămas-bun şi instrucțiunile finale ale membrilor săi au fost aproximativ acestea: „Ani de zile ne-am abținut să vorbim despre munca noastră cu orice persoană străină de unitatea noastră, inclusiv cu soții, soțiile, părinții şi copiii. Dorim să continuați la fel, totul să rămână așa. Nimic şi nimeni să nu vă facă să vă lăudați cu misiunile pe care le-am îndeplinit. Dacă începem să ne împăunăm cu ingeniozitățile noastre pentru că au ieşit bine şi au fost superioare celor ale creierelor mai rele, cine ştie unde am ajunge cu asta? Aşa că să vă țineți gura". Citind toate aceste lucruri, câteodată pe fragmente şi sărind, era greu să-mi dau seama dacă unitatea aceea se desființase atât de repede din prudență sau de ruşine, ca să nu ofere informații inamicilor viitori, sau ca să ascundă ce se văzuse obligată să săvârşească, ori poate nu obligată. Poate că a fi superior creierelor celor mai rele implica, într-un sens, să fii şi mai rău. Oricum ar fi fost, PWE fusese ocultat în viață şi deopotrivă în moarte. Ori, altfel spus, nu a existat cât a existat şi când a încetat să existe nu existase. Presupun că până când, peste mult timp, a vorbit cineva. Până când cuiva, rău sau nu, i-a fost cu neputință să nu se laude.

Tomás a suportat destul de bine, abia a căzut în ispita de a se lăuda. Vreau să spun că a îndeplinit ordinele de a nu dezvălui nimănui natura călătoriilor sale, nici locurile unde îl duceau, nici adevăratul motiv al absențelor sau al unora dintre ele, nici numele persoanelor cu care relaționa, probabil pentru a le distruge şi a le ruina. Afirm că nu le dezvăluia nimănui, întrucât nici măcar mie nu mi le mărturisea, iar în ultimă instanță eu trebuia să fiu singura informată despre activitățile lui, la Madrid cel puțin; singura care, din forță majoră şi pentru a-mi evita suspiciunile şi alte probleme – poate până şi spionajul meu, sau controalele domestice prin lucrurile lui –, fusese înştiințată de dublele activități. Stabiliserăm că eu nu-i voi pune întrebări despre partea din viața lui care se desfăşura departe, unde nu puteam să văd şi să aud şi care nu mă privea, însă

existau momente în care mă rodea curiozitatea şi nu puteam rezista să nu-l întreb, deschis sau sibilinic. (Dorința de a şti, un blestem şi cea mai mare sursă de nenorociri; oamenii sunt la curent sau intuiesc şi nici aşa nu se înăbuşă dorința aceea.) Atunci el mă oprea numaidecât, cu cuvinte puține şi previzibile: „E mai bine să nu afli“, sau „Ştii că asta nu trebuie să ştii“, sau „Trebuie să mulțumim că nu sunt autorizat să-ți răspund. Că există Official Secrets Act şi eu îi sunt supus“ (prin aceasta îmi spunea că ce se întâmplase sau ce făcuse era sumbru sau nu-i oferea motive de mândrie), sau pur şi simplu „Nu întreba. Aminteşte-ți ce ne-am înțeles“. Sau uneori mă speria, modul cel mai eficient şi vulgar de a descuraja pe oricine, inclusiv masele: „Dacă ți-aş spune ceva despre asta, v-aş pune în pericol, pe tine şi pe copii. Şi nu vrem asta, nu-i aşa? Nu vrem alți Kindelán. Ori pe cineva şi mai rău, cineva capabil să arunce bricheta în loc să şi-o pună în buzunar. La urma urmelor, ei şi-au pus-o în buzunar, nu? Iar copiii cresc fără griji şi sunt în siguranță“.

Însă există multe feluri indirecte de a te lăuda, deşi, pe bună dreptate, e mai bine să renunți. Tomás era integru, era discret, dar câteodată făcea pe interesantul, îşi dădea importanță în mod voalat sau poate căuta puțină compasiune şi apreciere, în definitiv el era cel care se străduia cel mai mult şi suferea, cel care aducea mai mulți bani în casă, mulți bani, îl plăteau din ce în ce mai bine, de asta îmi dădeam seama, trăiam cu toată îndestularea posibilă. Poate la întoarcerea din vreo misiune extenuantă sau periculoasă, sau care ar fi presupus multă ingeniozitate, ori care ar fi ieşit după pofta inimii, îi scăpa un comentariu sau două, cu neputință să nu le pomenesc. „Nu-ți imaginezi cât m-am chinuit de data asta“, de exemplu. Sau „Sunt frânt. Am nevoie de trei zile de somn necontenit, în primul rând ca să nu-mi mai amintesc lucrurile pe care le-am văzut, să nu le mai văd treaz“. Sau „Habar n-ai ce greu e să distrugi pe cine trebuie să distrugi, chiar dacă e vital pentru noi şi ei o merită. Şi o meritau cu vârf şi îndesat, viermii împuțiți“. Iar eu cădeam mereu în cursa inițială, cum altfel: „Cum te-ai chinuit? Ce ai văzut? Pe cine trebuia să distrugi? Ce viermi împuțiți? Dacă nu-mi povesteşti nimic, n-am să pot să te consolez. Nici măcar n-am să pot să te înțeleg vreodată“. Dar Tomás se închidea numaidecât, ca să nu-şi mai permită decât cugetări despre natura muncii sale, şi le permitea măcar în fața soției, poate singura ființă din lume cu care era posibil, în afară de colegi; dar ei nu l-ar fi admirat niciodată şi nici n-ar fi rămas intrigați sau cu gura căscată. „Nu, scuză-mă că m-am uşurat, Berta. Nu, e mai bine aşa, să nu ştii nimic despre partea vieții mele la care nu asişti. Adesea nu e deloc agreabilă, conține

poveşti destul de triste, condamnate la finaluri nefericite, pentru unii sau pentru alții“, spunea, iar atunci diserta câteva momente.

Nu, Tomás era disciplinat şi n-a scos niciodată o vorbă, deşi simțeam că ar fi vrut, cu siguranță trebuia să-şi rememoreze jurământul şi să se muşte de limbă după fiecare întoarcere (ce trist să nu poți relata cele întâmplate şi trăite, pericolele trecute şi subtilitățile puse la cale, dilemele formulate şi deciziile luate, multe vicisitudini se îndură doar ca să le povesteşti mai târziu, iar eu îmi imaginam că profesia lui e plină de asemenea neplăceri) şi apoi la intervale de câteva zile, cât timp stătea lângă mine. Pentru că dezinteres sau resemnare la mine nu vedea, dimpotrivă. Eu îl trăgeam de limbă, de fapt, vorbindu-i de lecturile mele şi de isprăvile de altădată ale îndepărtaților săi predecesori. Îi vorbeam despre PWE în timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi despre MI6 şi despre SOE cu incursiunile lor îndrăznețe, de SIS, de SAS şi de NID şi de micul PID, toate siglele cu care mă familiarizasem. (Până şi de romanele lui Fleming şi le Carré îi vorbeam, care erau ficțiune şi contemporane.) Nu era nimic rău în a investiga vremea dinainte, cu atât mai mult una dintre perioadele cele mai pasionante ale istoriei, iar toate acestea se aflau în cărți, la îndemâna oricui. Era evident că interesul pentru toate acestea mi se trezise ca urmare a descoperirii pe care o făcusem, a mărturisirii lui atât de laconice şi autorizate: dacă nu puteam să ştiu nimic despre aventurile lui, măcar îmi făceam o idee cercetându-le pe ale predecesorilor lui în epoca cea mai glorioasă şi activă, cu trei sau patru decenii înainte. Şi totuşi, aveam un alibi care-mi permitea să mă prefac că motivele mele nu aveau legătură cu el şi cu existența pe care o alesese şi în care eu nu intram: de-a lungul acelor ani de acceptare şi răbdare mi-am luat doctoratul, m-am dedicat specializării pe care o studiasem în ultimii trei ani de facultate, care de altfel coincidea cu domeniul care îmi era mai la îndemână, vreau să spun din punct de vedere biografic. Am obținut un post de profesoară pe termen limitat în Departamentul de Filologie Engleză de la Universitatea Complutense, și ca urmare m-am văzut folosită drept om bun la toate: aveam de predat la fel de firesc literatură engleză, fonetică engleză sau istoria Angliei, depinzând de disponibilitatea sau indisponibilitatea profesorilor universitari şi conferențiarilor, adesea leneşi, pasivi sau oficial bolnavi, continua delăsarea din timpurile franchiste. Am putut să-mi îmbin studiile şi orele cu creşterea copiilor, cum au făcut atâtea femei din generația mea, pionieră. Dar e adevărat că, mulțumită remunerației substanțiale a lui Tomás (în teorie, provenea în întregime de la Foreign Office şi i-o depuneau în lire), nu-mi lipseau ajutoare

consistente, pe care cei mai mulți nu le aveau. Engleza mi s-a îmbunătățit peste măsură în mod inevitabil, dar eram departe de bilingvismul înnăscut al soțului meu, să nu mai pomenim de faptul că el era supradotat pentru limbi străine. Astfel că a trebuit să-mi înnoiesc şi să-mi lărgesc cunoştințele, iar îndelungata istorie a Angliei mă obliga la multe.

– Cum se face că te ocupi atât de mult de al Doilea Război Mondial? m-a întrebat Tomás odată bănuitor, după ce m-a ascultat vorbind despre Vivian, Menzies, Cowgill, Crossman şi însuşi Delmer, aşa îi demonstram că sunt la curent; ştiam până şi că Menzies se pronunța „Minguiss", cel puțin așa se pronunță numele acelui șef al Serviciilor Secrete. Sigur că studenților tăi trebuie să le explici şi despre Alfred cel Mare şi William Cuceritorul, Războiul celor Două Roze şi Cromwell. Probabil că nu ai timp pentru toate într-un curs.

– Păi, întrucât nu-i pasă nimănui ce fac şi nici nu mă controlează, eu îmi impun preferințele, i-am răspuns. Şi mi se pare mai important să cunoască evenimentele relativ recente, care ne-au adus unde suntem. Ceea ce în mare măsură e încă în vigoare. Sau nu sunt încă în vigoare şi active MI6 şi orice ar fi înlocuit Political Warfare Executive? Căci nu mă îndoiesc că ceva l-a înlocuit. Mai mult decât atât, nu m-ar mira să-şi fi extins practicile obscure şi supersecrete în celelalte țări democratice. Țările nedemocratice le au deja pe toate, se ştie.

Tot ce spuneam credeam cu adevărat, dar încercam deopotrivă să-l înțep, ca să-şi dea drumul la gură, dacă nu despre lucruri concrete, să relateze în mod abstract. Iar pe terenul acesta, e drept că el mă contrazicea, şi încă cum!

– De ce spui asta? Pe ce te bazezi? Se simțea deranjat de observațiile mele. Dacă ai tocit atât de mult, ştii pesemne că PWE a fost lichidat îndată ce s-a sfârşit războiul. Că a durat cât a fost indispensabil, nici un minut mai mult, şi că a fost ceva excepțional, din perioada aceea. Atunci chiar că a fost pe viață şi pe moarte. Ori înfrângeam Germania, ori ne lăsam doborâți de ea, ce vrei? Există circumstanțe în care nu e posibil să acționezi în conformitate cu legea şi nici să ceri voie pentru fiecare inițiativă. Dacă inamicul nu o face, cel care-şi păstrează scrupulele pierde, e condamnat. Aşa e în războaie de secole întregi. Conceptul modern de „crime de război" e ridicol, e stupid, pentru că războiul constă mai ales în crime, pe toate fronturile şi din prima până în ultima zi. Astfel că una din două: ori nu duci războaie, ori trebuie să fii dispus să comiți crimele care se ivesc, cele care se impun pentru a obține victoria, odată ce s-au început.

– Inclusiv asasinatul? *Sheer murder*, cum am citit că pretindea Delmer subalternilor şi acoliților?

Nu pierdeam nici o ocazie de a-i arăta neîncetat ce informată sunt despre trecut; lecturile mele din strada Almagro erau dezordonate, incomplete şi dezordonate, dar era de ajuns să trântesc nume şi vreo faptă ca să las să se creadă contrariul: eu chiar că mă lăudam. Şi nu aveam habar cât studiase el; probabil că îi predaseră nişte cursuri, însă poate că nu era curios şi nu avea timp.

– Vreau să spun în ariergardă şi împotriva civililor, doar ca să demoralizeze şi să stârnească panică, încât nimeni să nu se mai simtă în siguranță. Nu în luptă şi nici în misiuni, nu în atacuri de mică anvergură. N-o să-mi spui că asta nu mai există.

– Evident că nu. Şi acest „Evident“ emfatic m-a făcut să cred că mințea. Acum nu suntem în război; sau nu în război deschis. De unde scoți toate astea?

– Dintr-o convingere foarte simplă. Una dintre caracteristicile omului este că nu renunță la nimic din ce a încercat, dacă a încercat fără să fie sancționat sau cu succes, totuna. Ce se face o dată se face de mai multe ori, pe plan individual şi colectiv. Ce se inventează se pune în practică, mai devreme sau mai târziu, chiar dacă nu e nevoie; pur şi simplu pentru că e realizabil şi s-a inventat. Ce se poate face se face, știința nu-și face griji în legătură cu materializarea descoperirilor şi progreselor sale, sau şi mai mult, o doreşte şi o aşteaptă cu nerăbdare. Totul se acumulează şi nimic nu se dă la o parte. Cu toată groaza obligată şi retorică pe care o inspiră, lecțiile naziştilor sunt bine învățate şi asimilate, până şi de către duşmanii lor; cum sunt şi ale sovieticilor. Şi cum să nu se păstreze, cum să nu se folosească ceea ce a contribuit la depăşirea şi înfrângerea naziştilor, nici mai mult nici mai puțin? Dacă nu în mod continuu, ca atunci, cel puțin ocazional, sporadic, pentru a elimina drastic pe cineva sau pentru a îndepărta o amenințare serioasă. Nimic nu se abandonează pe de-a-ntregul, este totul în rezervă. Ce s-a testat şi s-a exclus pentru că e excesiv, criminal sau nedrept, în realitate nu s-a exclus, e doar în aşteptare, latent, adormit, numeşte-l cum preferi, şi cere să revină, să fie trezit, aşteptând timpuri mai puțin contemplative, mai josnice, care sfârşesc întotdeauna prin a se întoarce. Şi de fiecare dată când e nevoie, se apelează la el, sunt sigură. Chiar tu mi-ai spus că ceea ce faceți tu şi prietenii tăi nu ați făcut, nu s-a întâmplat. Cineva ca mine poate înțelege asta într-un singur fel: că nu e consemnat, că se neagă, nu se recunoaşte niciodată şi trebuie să rămână ascuns, exact doctrina pe care o aplica PWE-ul existenței şi activităților sale.

Nu i-a plăcut că mă referem la el şi la prietenii lui, a strâmbat numaidecât din nas. Nici comparația atât de directă cu unitatea lui Delmer şi Crossman, sau a

cui o fi fost. L-am observat foarte nervos, a fost cât pe ce să dea un pumn în masa scundă, eram în salon, aşezaţi pe canapeaua pe care stătuseră soţii Ruiz Kindelán în ziua pe care n-o puteam uita, ziua pe care nu am uitat-o niciodată. S-a stăpânit, nu l-a dat. A devenit din ce în ce mai încordat, voia să mă opresc.

– Las-o baltă. Ajunge. Şi a sunat ca un ordin, spre care Tomás nu era înclinat, rareori dădea unul. Ţi-am spus că astăzi asta nu se mai întâmplă. A încetat să se întâmple în 1945. N-o să-mi explici tu mie ce se petrece la locul meu de muncă. Ar fi culmea. Ce poţi tu să ştii? Poate eu ştiu mai bine, nu crezi?

Tonul i-a fost iritat şi disprețuitor, de asemenea neobişnuit la el, trebuia să-mi atragă atenţia. Însă eu mă ambalasem şi nu aveam să mă opresc pentru că o spunea el:

– Ai dreptate că aceea a fost o perioadă pe viaţă şi pe moarte. A fost cu adevărat, iar lumea ar fi un infern dacă ar fi pierit Anglia. Păi, aici am trăit asta într-o versiune mai puţin crudă; şi mai puţin crudă pentru noi decât pentru părinţii noştri. Dar fiecare epocă este exagerată şi are nevoie să se împăuneze şi toate simt că conflictele lor sunt de această gravitate şi de această natură, pe viaţă şi pe moarte. Toate consideră că circumstanţele lor justifică măsurile extreme şi că pericolele care le pasc sunt incomensurabile; sunt incapabili să nu-şi dea importanţă. Nu există nici una care să nu creadă că e expusă la cele mai mari riscuri, nici una care să nu încalce regulile stabilite de ele înseşi, nici una pe care să n-o încurce propriile-i restricţii şi care să nu găsească formule ca să scape de ele, iar dacă nu, scurtături, ca să se fofileze. Oamenii ca tine trăiesc în frică. Mi-ai spus şi: „Noi oprim nenorociri“, iar cine se ocupă cu asta le va vedea plutind în aer peste tot şi în fiecare zi, iar cel mai probabil e că depăşeşte limitele în zelul de a le preveni. Din orice va face un munte, orice mişcare ciudată îl va determina să declanşeze alarmele, să se pună în gardă şi să pornească, să supravegheze mişcarea aceea şi apoi s-o strivească. Este versul dragului tău Eliot: „Şi pe scurt, mi-a fost frică“.

L-a intercalat în engleză numaidecât, ca activat de un resort. Câte ştia oare pe dinafară? Şi, cu toate că intervenţia i-a fost laconică, vocea i-a sunat răguşită şi străină, de parcă n-ar fi fost a lui, sau de parcă i-ar fi ieşit dintr-o armură şi nu din piept:

– *And in short, I was afraid*.

Eu am continuat de parcă n-ar fi fost nimic:

– Dacă mergi mai departe pe calea asta, dacă nu te retragi, acesta va fi rezumatul vieţii tale, versul acesta. Iar frica trece peste aproape orice, nu ţine

cont de bine şi de rău, de ce se cuvine şi ce nu se cuvine, de crime, de consecinţe şi fireşte că o doare-n cot de justiţie. Mi-e frică de ceea ce faci de frică, Tomás, de tot ce ignor şi se pare că voi ignora mereu. Nu pot decât să-mi imaginez şi, din câte îmi imaginez, cred că abia se deosebeşte de ceea ce făceau aici socialii, exceptând distanţele. Şi ei erau instalaţi în frică şi vedeau duşmani pretutindeni. Şi ei preîntâmpinau ceea ce pentru regimul lui Franco erau nenorociri. Şi ei se dădeau drept alţii, se infiltrau şi demascau. Şi apoi, acţiunile nu se şterg.

Acum chiar a dat cu pumnul în masă, au sărit scrumierele şi obiectele care se aflau pe ea – o lupă, un ceas mic, o busolă, a căzut o figurină de plumb care reprezenta doi duelişti cu sabia –, paharele de whisky din care beam, s-a auzit clinchetul gheţii în ele, m-am temut că se scoală copiii, culcaţi recent în camera lor, la lăsarea serii. Chipul său, în general amabil, chiar şi când era zbuciumat, s-a transformat, adoptând o expresie de mânie, cu ochii fulgerând descumpăniţi. Dar cel mai greu de recunoscut i-a fost din nou vocea, mi s-a părut a unui bătrân. Coleric, dar un bătrân:

– Nici să nu-ţi treacă prin cap să mă compari cu socialii. Să n-o mai faci niciodată. Ce dracului de legătură are un regim dictatorial care a ieşit dintr-un război groaznic şi a fost împotriva compatrioţilor câteva zeci de ani? Ce legătură are cu o democraţie veche care a luptat împotriva a ceea ce a fost mai rău în istorie, de fapt împotriva aliaţilor şi protectorilor lui Franco? De acolo vine Anglia: de la războiul împotriva acelor inşi, din tabăra opusă. Nu îndrăzni să mă compari. Ce ştii tu? Ce ştii tu despre ce împiedicăm, binele pe care îl facem şi câtor oameni? Ce ştii tu despre ce se pune la cale în lume, în orice pivniţă sau tavernă, în orice gospodărie? Ce ştii tu?

Am avut senzaţia că e la un pas de a deveni violent, ceva neobişnuit la el, vreau să spun din punct de vedere fizic. „Aşadar, e în stare“, mi-a trecut prin minte ca un flash, „o fi învăţat la antrenamente“. Acum mie mi-a fost puţin frică, însă era alt tip de frică, era frica de clipă, cea subită, frica de ţipăt şi de lovitură, de tonul aspru şi furios; nu a lui, silenţioasă şi statornică, cea mereu de veghe, cea nemiloasă, cea răzbunătoare, cea care stă neîncetat în gardă şi scrutează orizontul căutând o ameninţare ca s-o zdrobească, în care sălăşluia de ani de zile şi din care nu ştia cum să iasă. Şi vocea era neverosimilă, cum spuneam, mă înspăimânta cel mai mult, mult mai mult decât pumnul în geamul gros de pe masă şi expresia de sălbăticie de pe chip: vocea de bărbat bătrân şi totuşi viguros, cum corespundea vârstei pe care o avea. Dar dacă avansasem, nu aveam să tac cu una cu două, la

prima sperietură. Îi respectasem condițiile ani în şir şi rămăsesem alături de el, e adevărat că de bunăvoie şi pentru că eu continuam să-l iubesc, nu e uşor să încetezi să iubeşti pe cine ai hotărât să iubeşti de foarte timpuriu, se plăsmuiesc la vârste fragede cele mai mari persistențe; poate că şi din interes, viața aceea era acceptabilă la urma urmelor, ba chiar privilegiată uneori; cu toate te obişnuieşti, iar cu despărțirile eram obişnuiți de la început şi nerăbdarea se domolea, nu era în creştere, cum să n-o suport acum, la treizeci de ani împliniți? Nici nu-i puneam întrebări concrete despre călătorii, misiuni sau posibile crime cu aprobare, despre ce nu era autorizat să-mi povestească. Presupun că doar îl dojeneam şi îl descurajam vag, bineînțeles că sunt două dintre lucrurile cele mai iritante pentru oricine. Însă da, am încercat să vorbesc cu blândețe şi să pronunț cu calm:

– Nu, eu nu ştiu, Tomás, ai dreptate, nu pretind şi nici nu aspir să ştiu. Aici am mințit, câteodată muream de dorință şi voiam să aflu ce făcea în detaliu; al cui prieten se prefăcea, ca după aceea să-l trădeze, cum şi cui zădărnicea planurile şi ce îngrozitoare nenorociri preîntâmpina; ce femei îmbrobodea, ce văduve, tinere sau fete bătrâne, de la care obținea informații ca să le condamne apoi părinții sau frații, şi dacă nici una nu-i lăsa vreodată urme sau nostalgie. Dar ştiu un lucru, pentru că se întâmplă pretutindeni: tu crezi că lucrezi pentru un guvern democratic şi pe care îl presupui ireproşabil şi crezi că îi aperi siguranța şi valorile, discutabile, cum sunt. Dar pe responsabilii acestui guvern nu-i vezi niciodată, nici nu-i auzi decât la televizor şi în presă, niciodată în privat, iar prin asta nu te deosebeşti de cel mai neînsemnat cetățean. Tu vei fi în legătură cu locotenenții şi cu sergenții, ca să spun aşa; niciodată cu generalii. Iar locotenenții şi sergenții decid ce le vine pe chelie, cel puțin în fața inferiorilor. Şi asta le convine generalilor, ca să nu mai pomenim de miniştri. Le prinde bine să nu trebuiască să dea ordine şi să se limiteze să fie interpretați, să nu se vadă angajați şi să poată spune într-o zi, dacă e nevoie: „Eu nu aveam habar de nimic, asta s-a făcut fără ştirea mea şi, evident, fără încuviințarea mea“. Tu crezi că lucrezi acum pentru Mrs Thatcher, halal politician căruia să-i aduci servicii: nu tu lovitură de stat, nici război civil, nici dictatură, ceea ce e destul de mult, dar nu ştiu dacă în alte privințe e foarte diferită de Franco. Am exagerat ca să-l oftic şi să-i văd gradul de patriotism. N-a reacționat, totuşi. Cum credeai înainte că lucrezi pentru Callaghan, Wilson sau cine-o fi fost, nici măcar nu mi-ai spus când ai început, sper că nu când erai student.

– Heath, a spus.

– Cum?

– Edward Heath a fost premierul dinaintea lui Wilson.

Asta mi-a spus-o în engleză, în mod ciudat (oricât de bilingv ar fi fost şi oricât aş fi progresat eu, nu vorbeam niciodată în limba aceasta), iar pe deasupra mi s-a părut că percep un accent american, ca şi cum l-ar fi imitat. Îşi păstra vocea de bătrân.

– Cine-o fi fost. E totuna, am continuat eu. Cel mai sigur e că nici unul dintre acei prim-miniştri nu este şi nici nu a fost la curent cu ce faceţi voi, tu şi prietenii tăi, trupa, deşi poate că tu eşti deja sergent sau locotenent. Cu atât mai puţin v-a dictat să faceţi. Iar ceea ce numiţi Coroana, ca să nu spunem regina, pesemne că nu ştie nimic şi nici nu e dispusă să afle, biata femeie, e mai bine. Şi probabil că nimic nu s-a schimbat în privinţa aceasta de la al Doilea Război Mondial, Tomás, nici în Anglia, nici în altă parte. Lumea care lucra pentru PWE credea că lucrează pentru Churchill, pentru patria întruchipată de el atunci; dar făceau asta doar tangenţial, dacă o făceau cumva. Lucrau pentru Lockhart, sau Crossman, sau Delmer – îi tot lansam nume, pe lângă sigle, ca să-l impresionez cu falsele mele cuonoştinţe –, sau pentru alţii de sub ei. Iar cei de la MI6, pentru Menzies sau Vivian, sau pentru subordonaţii mai apropiaţi sau mai îndepărtaţi; nu conta că Menzies discuta zilnic cu Churchill, lucru pe care nu îl ştiu, dar e posibil: faţă de Churchill trupa era la distanţă de o mie de leghe, cum poate că eşti tu de Thatcher şi de cine vă conduce astăzi, şi aşa e peste tot şi în toate privinţele. Responsabilii supremi ai hotărârilor deleagă şi se spală pe mâini, se acoperă cu un văl. Vălul are avantajul că se vede şi nu se vede, ori nu se vede clar dacă vrei, e de ajuns să-l îndoaie o dată ca să-i dubleze grosimea când le convine, sau de două ori ca să-l împătrească şi să nu se mai vadă nimic. Astfel că aproape nimeni nu ştie pentru cine lucrează, nici de la cine provin în realitate ordinele pe care le execută. E absurd: toată lumea crede că ştie ce sau pe cine serveşte… şi de fapt bâjbâie sau chiar e în beznă. Însă chiar şi dacă ar şti…

Am tăcut, am făcut o pauză ca să-i tatonez starea de spirit, ca să văd dacă mai era furios, sau mă asculta, oricât de puţin. Mi s-a părut că răbufnirea i se domolise şi că era mai mult sau mai puţin atent.

– Dick Franks, am înţeles. Am bănuit că era individul care îi conducea atunci. Continuă. Ce-ar fi, chiar dacă ar şti?

Nu renunţa la engleză şi nici la accentul american, iar aceasta mă descumpănea şi mă făcea să mă simt nesigură. Dar frazele îi erau atât de scurte, că nu m-am oprit prea mult, am continuat:

– Tu îți aminteşti scena aceea din *Henric al V-lea* de Shakespeare?

Orele de literatură engleză de la facultate mă obligaseră să-l citesc în profunzime, dacă trebuia să-l explic.

– Ce scenă?

– În noaptea dinaintea bătăliei, regele se acoperă cu o capă şi se amestecă cu trei soldați care n-au somn şi aşteaptă să se facă ziuă cuprinşi de teamă şi cu armele pregătite, la îndemână. Se prezintă ca prieten, se dă drept unul dintre ei, ia loc lângă focul lor şi stau de vorbă. Soldații se adresează cu dezinvoltura obişnuită între egali, ba chiar sunt doi care îl tratează cu aroganță la un moment dat, căci pentru ei nu e rege, cum nici ei nu sunt supuşii lui în clipa aceea, pot să-l contrazică sau să-i spună ce vor, regele e deghizat şi s-a ascuns.

– Da, e celebră scena, sigur că e celebră. Îi urmează monologul despre ceremonial, cred. Ce e cu ea?

Tomás se calmase în aparență, dar vocea aceea aproape decrepită şi accentul nelalocul lui mă speriau mai mult decât strigătele ofensate şi pumnul în masă. Nu ştiam de-a ce se joacă şi nici de ce o face, nu avea legătură cu imitațiile festive de o viață, nu era momentul pentru ele. Deodată aveam senzația că îmi vorbeşte un necunoscut, cineva îndepărtat, altcineva. Îl vedeam pe el şi era el, în ciuda schimbărilor de înfățişare cu care revenea de fiecare dată după una dintre absențele îndelungate: părul mai lung sau mai scurt, ori tuns aproape la zero, mai deschis sau mai închis la culoare, barbă, mustață sau perciuni în formă de secure, fața bine bărbierită, kilograme în plus sau în minus, chipul şi silueta mai subțiri sau mai groase, aproape umflate, nasul lărgit şi cearcăne mai adânci; o cicatrice nouă în spate, urmare a unui accident de automobil, o nimica toată, spusese. Dar puținele lui fraze mă nelinişteau, mai mult decât atât, îmi provocau un început de panică, de parcă ar fi fost posedat de spiritul unui bătrân actor de westernuri sau ceva asemănător, Walter Brennan de exemplu, care apăruse în o sută de filme şi câştigase premii Oscar pentru cel mai bun actor în rol secundar; vorbea de parcă ar fi mestecat tutun sau n-ar fi avut dinți şi adesea nu-l înțelegeam în versiunea originală, îl văzusem aşa la Filmotecă, în pelicule clasice precum *Draga mea Clementine*, *Râul roşu* şi *Rio Bravo*, amândurora ne plăceau. Disocierea între Tomás şi vocea lui cu accent mă făcea să mă simt nesigură, sau în pericol, ca şi cum aş fi călcat pe pământ mişcător: dacă putea să se transforme în felul acela, ar fi fost în stare de orice, am gândit, chiar să nu fie el însuși nici în acțiunile lui. Dar m-a îndemnat cu un gest nerăbdător şi energic, de bărbat tânăr cum era şi m-am grăbit să-i răspund:

– Soldații aceia ştiu că îl slujesc pe rege, cu toate că nu l-au văzut niciodată în persoană şi sunt bucuroşi s-o facă, aşa cum eşti tu de atâția ani să-ți slujeşti iubita Anglie, pe neaşteptate iubită. Însă până şi oamenii aceia simpli îşi pun întrebări în legătură cu cauza bătăliei pe care o vor duce în zori şi în care poate îşi vor pierde viața. Iar unul dintre ei anunță: „Dar dacă pricina nu-i dreaptă, chiar şi regele o să dea straşnică socoteală în Ziua de Apoi, când s-or aduna laolaltă toate brațele şi picioarele şi capetele tăiate într-o bătălie şi or începe să strige: «Am pierit în cutare loc»“[25], asta spune. Şi într-adevăr, nimeni nu ştie niciodată dacă sunt drepte cauzele altora, chiar dacă sunt ale propriei țări, şi țara nu este ea însăşi o ruşine, cum era a noastră până acum patru zile; sau bine, ar trebui să spun a mea. Cauzele sunt doar ale reprezentanților ei, ține cont, care sunt întotdeauna temporari şi se discreditează unii pe alții pe măsură ce se succedă. Uită-te la moda de acum, toată lumea cere iertare pentru ce au făcut compatrioți care au ajuns oale şi ulcele de câteva secole, e ridicol. Astfel că spune-mi cum poți tu să-ți consideri cauzele juste, dacă îți parvin prin intermediari, şi locotenenți, şi sergenți, cu siguranță denaturate şi deformate sau măsluite, poate nici explicate; mă îndoiesc că se deranjează să-ți justifice ce îți ordonă. Pe tine pesemne că te trimit ici şi colo şi îți spun „O să faci asta“, sau „Trebuie să termini cu ăia“, nu mult mai mult, pun pariu pe orice. Dacă adesea ne e greu să hotărâm dacă sunt bune cauzele noastre, ori ne înşelăm cu privire la ele, imaginează-ți când sunt ale altora. Nici măcar nu le cunoaştem.

Aveam de gând să continui, pentru că ce mă interesa cel mai mult să-i semnalez nu era asta, asta era doar un preambul. Însă el a profitat de pauza mea ca să mă întrerupă şi de data asta a spus mai multe fraze, încă – în mod exasperant – cu vocea lui Walter Brennan, care-mi suna mai sinistră cu fiecare secundă care trecea. Mă scotea din sărite să izvorască din gâtlejul şi de pe buzele lui.

– Dacă nu mă înşală memoria, se mai spune în scena aia celebră şi că „dacă pricina lui e nedreaptă, ascultarea noastră față de rege ne spală de orice vină“[26], ceva de felul ăsta spune alt soldat, să nu crezi că nu-l studiem pe Shakespeare în munca noastră. Nu e asta doctrina actuală a lumii, desigur, care îl trage la răspundere şi îl acuză până şi pe bietul mus de pe un vapor al cărui căpitan comite o trădare. Poate acest modest soldat al lui Henric al V-lea avea mai multă dreptate decât lumea asta a noastră, mai ipocrită decât toate cele anterioare, cu aerele ei optimiste. Dar nu ştiu unde vrei să ajungi şi nici ce îmi tot spui, fetițo.

„*Girlie*“, m-a numit, de parcă ar fi fost cu adevărat un bătrân cowboy şi eu o fetiță, ori, cine ştie, o iapă. Aşa a fost mereu totul, de când există şefi şi ierarhii: e un lanț de conducere şi fiecare primeşte instrucțiuni de la cel care se află imediat deasupra şi i le transmite celui de jos. Dacă fiecare verigă le-ar pune sub semnul întrebării şi ar face considerații morale ca soldații lui Shakespeare, nimic n-ar mai funcționa şi totul ar fi imposibil, un haos total. În armate, la fel ca în întreprinderi, ca în magazinele de coloniale, sau în orice afacere. Şi nimeni n-ar fi eficient şi n-ar mai câştiga niciodată un război, nici măcar o încăierare. Dar e adevărat că în Spania este o îndelungată tradiție în sensul acesta: trupe indisciplinate şi cu idei crețe – a trecut la spaniolă ca să trântească expresia aceasta: orice limbă tânjeşte după altele –, care comentează neîncetat şi aspiră să-şi impună criteriile, iar dacă nu reuşesc, face fiecare ce îl taie capul. Evident că asta au favorizat-o nişte şefi incompetenți şi dezastruoşi din vremuri imemoriale. Anglia se guvernează altfel, nu e atât de straniu că am ales-o. Deşi, de-a lungul istoriei, a avut şi ea câțiva neisprăviți la conducere…

De la jumătatea peroraţiei sale, fetița plângea şi mă chema, dar Tomás nu se oprise, continuase ca şi cum n-ar fi auzit-o, sau poate se gândea că probabil nu e atât de urgent, încât să-l împiedice să-şi termine expunerea. Şi cu siguranță nu şi-o încheiase, cum nu mi-o încheiasem nici eu pe a mea, însă în faza aceea n-am mai suportat, m-am ridicat şi m-am dus la ea, nu fără ca înainte să-i spun lui:

– Încetează cu asta, vrei? Ce ți-a venit să-mi vorbeşti în engleză ca un bătrân din Vest? De-a ce te joci? Mă calci pe nervi şi mă sperii. Vocea îți sună de parcă ai fi altcineva, ce ştiu eu, Walter Brennan. Nici măcar nu te înțeleg bine şi nu te recunosc. Las-o baltă, gata cu glumele.

Am luat fetița în brațe. Îi era sete, i-am dat să bea, apoi am adus-o în salon cu noi, am ținut-o cu capul pe umărul meu, am legănat-o stând în picioare ca să se calmeze şi să adoarmă la loc cu zvonul vocilor noastre şi cu paşii mei mărunți. N-ar fi fost prea uşor dacă Tomás nu revenea la vocea lui normală. Relația lui cu Guillermo şi Elisa era contradictorie. Nu încape îndoială că îi iubea foarte mult şi îl înduioşau, iar după fetiță era mort. Dar încerca să păstreze o uşoară distanță față de ei când era la Madrid. Se stăpânea în mângâieri şi îi înfrâna pe ei în mângâierile lor instinctive, ca şi cum nu ar fi vrut să se obişnuiască prea mult cu efuziunile, pentru ca după aceea să nu le ducă dureros dorul, în timpul inevitabilelor sale absențe viitoare. Chiar dacă stătea aici câteva luni, ştia că va fi chemat din nou şi că din nou se va îndepărta, că şederile sale acasă erau

provizorii şi nu se putea exclude posibilitatea ca vreodată să nu se mai întoarcă. Asta mă întrista şi dezaprobarea mi se domolea. Tomás era conştient că într-o zi putea să fie alungat din universul nostru, iar ca urmare se străduia să nu se ataşeze de el niciodată pe de-a-ntregul, să fie în vizită până la un punct, pe cât posibil. A întins mâinile cerându-mi fata, i-am dat-o şi şi-a lipit-o de umăr, în vreme ce o lovea uşor cu palma pe spate şi o legăna cam stângaci. Fetiţa şi-a întrerupt scâncetele şi le-a înlocuit cu nişte gemete scurte, care anunţau revenirea somnului, moment pe care el l-a folosit ca să-mi răspundă, încă fără să schimbe limba, dar cu o voce şi un accent complet diferite: acum a sunat ca vocea unui englez needucat, din cei care tind să apropie de *o* mai toate vocalele, iar în loc de „laik" sau „maind" pentru „*like*" sau „*mind*", pronunţă ceva asemănător cu „loik" şi „moind", ca să dau două exemple. Fireşte că eu nu distingeam prea mult. Vocea îi era puternică, de bărbat tânăr şi bădăran, nu mai era de bătrânel.

– Mai degrabă Charley Grapewin, a spus. Nu ştiam cine era acela, am dedus că alt actor secundar. Poate îi puneau filme la instruiri, recente şi vechi, ca să înveţe să imite tot felul de voci, dicţii şi accente. Pe lângă benzi înregistrate cu diferite limbi şi graiuri, presupuneam. Dacă te scoate din sărite în halul ăsta, să vedem dacă-ţi place mai mult asta.

Aceea mă descumpănea deopotrivă, mă enerva şi mă speria să-l văd pe el şi să nu-l aud pe el, ci pe nişte necunoscuţi care s-ar fi strecurat în casa mea şi ar fi pus stăpânire pe Tomás, ori l-ar fi suplantat: dacă ar fi făcut-o în alte epoci, s-ar fi chemat un exorcist. Imitaţiile îi erau acum de o perfecţiune tulburătoare, ca să nu spun înspăimântătoare, putea să se dea drept oricine ar fi vrut. Îl învăţaseră bine, în anii aceia îi şlefuiseră capacităţile cu conştiinciozitate, îl transformaseră într-un actor cameleonic sau într-un imitator profesionist, din cei care interpretează la radio şi îşi fac ascultătorii să creadă că cel care vorbeşte este chiar prim-ministrul, regele sau papa. Încarnările acelea verbale nu mai erau concepute pentru a distra şi a desfăta, ca înainte, ci erau serioase şi în seriozitatea lor deveneau perfide; erau o falsificare în regulă, cum este o pictură falsă care se prezintă şi se vinde ca autentică, cum este seducătorul care în atâtea piese de teatru clasice se strecoară în patul unei femei, profitând de întunericul unei nopţi fără lună şi se dă drept iubitul ei şi o penetrează: aceea era materie de înşelăciune. Cineva capabil de asemenea farse putea să-şi bată joc de oricine şi era foarte periculos, am gândit, şi mi-a displăcut gândul acesta, ideea că soţul meu, iubirea mea veche, era dotat în asemenea măsură pentru simulacru şi pe deasupra punea în practică şi se folosea de această abilitate când era departe, în partea din viaţa

lui la care eu nu aveam acces. Un motiv în plus ca să revin la ale mele, în ciuda neliniştii, la ce mă interesa cel mai mult să-i spun şi lăsasem la jumătate. Pe fetiță nu părea s-o supere vocea artificială şi sonoră a tatălui ei, adormea în brațele lui, fără îndoială mirosindu-l, poate că orice voce îi liniştește pe copii, oricare ar fi, le e de ajuns să ştie că nu sunt singuri şi că e aproape cineva care veghează.

– Ascultă, Tomás, spune-mi ce crezi despre asta. Unul dintre soldații din scena aceea, cel care se numeşte Bates, dacă îmi aduc bine aminte, sau nu, e Williams, se ia la harță cu regele mascat sau cu fața acoperită cu capa, nu ştiu, în orice caz capul îi e pe jumătate ascuns şi pe deasupra e noapte. Williams se exprimă disprețuitor despre monarhul său şi regele îl apără (adică, se apără pe sine de parcă ar fi altul), amândoi se înfurie şi promit să-şi încheie socotelile după bătălie, dacă scapă cu viață. Şi schimbă o mănuşă pentru a se recunoaşte, în chip de zălog: unul o va purta la pălărie şi celălalt la căciulă până ce se vor reîntâlni, dacă se mai întâlnesc. Şi aşa se întâmplă peste câteva scene. Henric al V-lea a supraviețuit, desigur, şi îl vede pe Williams trecând în vreme ce primeşte bilanțul pierderilor duşmanului francez şi ale sale. Regele se arată ca atare acum, înconjurat de aghiotanți, şi el este cel care se adresează soldatului când îl vede cu mănuşa lui prinsă la căciulă. Îl întreabă de ea, de ce o poartă aşa, iar el îi povesteşte cele întâmplate în noaptea anterioară cu un englez sau galez necunoscut. „Şi dacă insul ar fi un nobil?“, îi trânteşte cu malițiozitate Henric. La care Williams răspunde, cu încuviințarea unui căpitan care este prezent, că, chiar dacă ar fi de neam mare cel cu care şi-a amânat încăierarea, chiar şi aşa ar trebui să-şi onoreze jurământul şi să-i tragă un pumn dacă îl vede viu şi întreg. Urmează nişte replici care nu au prea multă legătură, dar în cele din urmă regele îi arată perechea mănuşii, a celei pe care i-o dăduse pe întuneric lui Williams când umbla incognito. Şi atunci îndrăzneşte Henric să-i reproşeze că l-a jignit pe el, pe regele lui, procedând cum a procedat: „Pe mine chiar ai spus c-ai să mă bați, / Pe mine m-ai jignit cu vorbe grele“[27], îi spune. Ba o dată chiar recurge la pluralul maiestății ca să-l intimideze, am remarcat ultima oară când am citit pentru cursuri: „Pe noi ne-ai jignit“[28]. Căpitanul care asistă la dialog se răzgândeşte rapid şi îl îndeamnă pe Henric să-l pedepsească: „Cu foia măriei foastre, o să răspuntă cu capul“, îl sfătuieşte, „tacă mai este pe lume freo lege de respel“[29].

– Nu-mi amintesc nimic din toate astea. Îmi aduc aminte cealaltă scenă celebră, dar asta nu, deloc, a zis Tomás, şi a spus-o în spaniolă şi cu vocea lui

normală sau adevărată, ca şi cum deodată ar fi revenit la fiinţa lui, poate interesat, intrigat, de ce îi povesteam eu. Şi ce face regele? Porunceşte să fie executat? Ar fi nedrept, ar comite un abuz. Ce ştia soldatul cu cine vorbea în noaptea aceea, pentru el era alt combatant, era un egal cu care putea să se certe şi să se ia la harţă.

– Asta îi răspunde Williams: „Măria ta n-a venit el însuşi. Mi s-a arătat ca un om oarecare; ca dovadă noaptea, straiele şi înfăţişarea smerită. Şi tot ce a avut de suferit înălţimea voastră sub chipul ăsta o rog să creadă că e din vina sa, nu dintr-a mea, fiindcă dacă-ar fi fost cine credeam eu că este, nu era la mijloc nici o jignire; de aceea, rog din suflet pe măria ta să mă ierte“[30]. Citez din memorie, firește, am adăugat, însă aceasta îi este argumentarea în esență.

– Nici măcar n-ar trebui să ceară iertare acest Williams, a zis Tomás cu o oarecare vehemență (cea pe care o simt cititorii şi spectatorii cei mai inocenți, copiii şi cei foarte tineri). E evident că nu a existat ofensă. Dacă regele nu acționează ca atare, dacă se suplantează pe el însuşi şi se deghizează, nu e regele în nici o situație cât timp menține farsa asta. Ce i se spune sub falsa înfățişare nu contează, chiar dacă e ofensiv, subversiv, până şi insurgent; e ca şi cum nu s-ar fi spus niciodată, trebuie să nu ia în seamă, trebuie să uite. Şi ce face atunci Henric? Îl execută sau îl iartă?

Se grăbea să afle deznodământul episodului, dacă Henric al V-lea profită de investigarea sa înşelătoare, de faptul că ştie că soldatul îl disprețuieşte (de aici plecase cearta, încăierarea, intriga), sau dacă îl exonerează pe Williams de vină, indiferent ce gândea şi indiferent pe cine provocase, întrucât nu avusese habar cu cine se ia în gură şi în fața cui se manifestă.

Am rămas privindu-l pe Tomás un moment, nu ştiu dacă cu perplexitate sau cu duioşie şi milă, ori cu ironie involuntară, pesemne că pe cea din urmă nu mi-o puteam stăpâni. O legăna mai departe pe Elisa cam stângaci, deşi ea dormea profund, respirația îi era uniformă şi liniştită. Am fost tentată să i-o iau ca s-o duc înapoi în pătuț, însă am aşteptat, n-am făcut-o încă.

– Ai toată dreptatea, cred, cum are şi soldatul, aşa vedem lucrurile acum. Ca să zic aşa, în ajunul bătăliei, regele s-a infiltrat între ai săi, între cei care îl slujesc şi sunt dispuşi să moară pentru el sau pentru țara lor, care pe vremea aceea erau totuna, pentru trupă erau acelaşi lucru. Dacă destui politicieni de astăzi pretind să nu se facă diferență între țară şi ei, şi nu puțini izbutesc să convingă mulți oameni de o asemenea idee infatuată, în ciuda infinitelor schimbări ale lumii,

imaginează-ți în 1415. Soldații puneau sub semnul întrebării cauza războiului, bună sau rea, dar nu aveau să-l evite, nici să comită un act de nesupunere față de şeful lor. Tocmai de aceea, ca infiltrat, regele nu ar avea dreptul de a folosi ce aude, ceea ce fără teamă şi cu bună credință i se spune. Dacă obține avantaje din aceasta, dacă pedepseşte din pricina aceasta, abuzează de încrederea pe care i-a acordat-o unul dintre supuşi, neştiind că vorbind liber se expune la a-şi pierde viața din porunca propriului interlocutor prietenos, fără egalitate de condiții şi fără posibilitatea de a se apăra. Aşa judecăm acum, nu? Și cu siguranță tot aşa se vedea pe vremea lui Shakespeare, la două secole după bătălia aceea. Comportamentul lui Henric ni s-ar părea viclean, aberant. Însă regele era atotputernic şi voința lui nu se discuta, probabil de aceea căpitanul nestatornic îl îndeamnă să-l învețe minte fără menajamente pe soldat, să-i ia viața pe care nu i-a luat-o duşmanul în lupta recent terminată, cu victorie. Ce contează, după acest căpitan, cum a aflat regele de lipsa de considerație a lui Williams, ce contează pe cine credea acesta că amenință cu un pumn şi duelul de rigoare: îl amenința pe rege în orice caz, regele e tot rege, chiar dacă se îmbracă în cerşetor, ca în poveşti. Acesta este raționamentul căpitanului, sau mai degrabă convingerea sa, credința. Fluellen se numeşte…

M-am întrerupt, mi-am dat seama că Tomás era în alertă, oarecum în gardă, după ce auzise cuvântul pe care poate trebuia să-l păstrez mai mult timp. „Cuvântul «infiltrat» l-a făcut să se simtă cu musca pe căciulă“, am gândit; „e posibil ca acum să ştie sau să bănuiască încotro mă îndrept, de ce am adus vorba de scena asta şi ce intenționez să-i spun şi să nu mai fie de părerea pe care tocmai şi-a exprimat-o, cum că soldatul e nevinovat şi că regele ar fi nedrept dacă l-ar condamna; că de fapt consecințele spuselor şi faptelor, chiar şi gravitatea lor, depind de asemenea de corectitudinea sau şarlatania cu care se investighează, de bunele sau relele metode care se utilizează“. N-a răspuns la discursul meu, nu imediat, ci s-a interesat din nou de soluția dilemei:

– Nu mă obliga să mă duc să caut textul, Berta. Actul cutare, scena cutare. Spune-mi odată ce face regele. Ți-am mărturisit că nu-mi amintesc deloc episodul acesta, de parcă nu l-aş fi citit niciodată. Pune să fie spânzurat, presupun. Sau nu, îl lasă să plece, a câştigat asta în luptă. Nu se cuvine să fie sever cu cei care au luptat pentru el şi i-au dăruit o neaşteptată victorie, care va dăinui în analele eroice.

Am hotărât, totuşi, să-l fac să aştepte încă puțin, ca să lase din nou garda jos. M-am apropiat, am luat fetița, „Dă-mi-o, se va simți mai bine în pătuțul ei“, am

dus-o în camera ei, am verificat dacă între timp nu se trezise Guillermo, am aşteptat ca să mă asigur că mutarea nu tulburase somnul Elisei, m-am întors în salon, am luat loc, am băut o înghiţitură din paharul meu şi i-am lămurit îndoielile:

– Nu, Henric nu-l ia în seamă pe căpitanul Fluellen. Îi ordonă ducelui de Exeter, unchiul său, să umple de coroane mănuşa pe care Williams a păstrat-o timp de o noapte şi o zi foarte lungi. „Băiete, s-o păstrezi!", îi spune, „S-o porţi la cuşmă ca pe-o mare cinste / Şi până ţi-o voi cere înapoi."[31] Cam ciudat îndemnul acesta, însă nu înţeleg în alt mod fraza. Nu ştiu tu, engleza ta e infinit mai bună decât a mea, tocmai te-ai lăudat de două ori. Dacă te deranjezi să te uiţi.

Eram convinsă că îi suscitasem curiozitatea şi că se va duce să consulte cartea când va fi singur.

– Şi cum reacţionează căpitanul la asta? Henric l-a discreditat cu martori.

– Ah, se schimbă din nou, vede dincotro bate vântul. Recunoaşte curajul soldatului şi adaugă doisprezece bănuţi din buzunarul său, sfătuindu-l cu paternalism să-l slujească pe Dumnezeu şi în viitor să evite certurile şi bătăile, căci aşa îi va merge mai bine în viaţă. Însă Williams îi refuză. „Nu-mi trebuiesc gologanii dumitale", îi zice.

– Un tip orgolios, consecvent, infanteristul Williams.

– Da. Însă Shakespeare, cu iscusinţa lui, nu-i lasă ultimul cuvânt al întâlnirii, ar fi fost banal. Căpitanul insistă, îl încredinţează că e mânat de bunăvoinţă şi chiar şi aşa tot îl mai jigneşte: „au să-ţi printă pine ca să-ţi tălpuieşti cizmele: hai, ce tot faci atâtea nazuri? Cizmele nu prea este în pună stare".[32] Să te uiţi la încălţămintea cuiva, s-o faci obiect de comentariu. În fine, ştii şi tu. Indicaţiile scenice păstrează tăcere în privinţa asta şi nu lămuresc nimic, dar se presupune că Williams în cele din urmă primeşte şilingul, pomana celui ce cu doar un minut înainte voia să-l trimită pe eşafod. Încălţările lui Williams erau cu siguranţă făcute praf.

Tomás m-a luat de bărbie şi m-a privit în ochi, treizeci de secunde sau poate şaizeci, fără să scoată o vorbă, în privire avea un zâmbet a cărui semnificaţie mi-a scăpat, dacă avea vreuna. Poate că îl amuzase ultima mea observaţie, nu ştiu. Sau poate că ghicea ce avea să urmeze, ce aveam să aduc în discuţie. După aceea şi-a retras privirea, îndreptându-şi-o spre balcon şi dincolo de el, spre coroanele copacilor înalţi din Plaza de Oriente, amândoi îi contemplam adesea, împreună

sau separat, noaptea sau ziua, eu mult mai mult, eu eram la Madrid aproape întotdeauna şi el nu, el pleca departe fără a şti când se va întoarce, sau dacă se va întoarce. Într-o clipă s-a retras în sinea lui, s-a cufundat în meditație („Pe strada slută / Mă părăsi, c-un soi de bun-rămas") şi a murmurat de parcă ar fi vorbit singur:

– Încălțări din 1415, imaginează-ți. Trupele mărşăluiseră până în Franța. Ce mai drum! Nu ştiu cum suportau armatele secole de-a rândul, la câte aveau de cărat. În aproape toate secolele. Şi unii se plâng în zilele noastre de ceea ce au de făcut, pe naiba!

El nu se plângea de ceea ce avea de făcut, era adevărat, poate nici nu era autorizat, întrucât, dacă s-ar fi văicărit, i-ar fi scăpat date concrete, detalii. Şi făcea fără îndoială parte dintr-o armată, *Military Intelligence* îi era numele, deşi nu ducea niciodată bătălii deschise, ca Williams şi Fluellen şi ceilalți soldați de acum şase secole, sau aproape. Mă întrebam ce grad avea oare, cu timpul poate că avansase; o fi fost ofițer, măcar. De când îmi povestise ce i se permisese să-mi povestească, cu câțiva ani în urmă, i se răriseră până şi lamentările înăbuşite sau angoasele neexprimate. (Nu se plânsese niciodată, sau în orice caz, nu cu cuvinte.) Cu toate se obişnuieşte omul, da, cum se zice în mod vulgar, şi mare adevăr vulgar este acesta. Pesemne că îşi acceptase însărcinările, ori cine ştie dacă le adoptase cu ceva asemănător înflăcărării sau entuziasmului intermitent. Dacă alegi un drum cu îndoieli sau scrâşnind din dinți, e probabil ca în cele din urmă să ți se pară că ai apucat-o pe calea cea bună, ba mai mult decât atât, poți să descoperi că nu eşti capabil să te îndepărtezi de el şi nici nu o doreşti câtuşi de puțin, iar dacă te-ar elibera din funcție sau te-ar pensiona, n-ai avea aer („Dacă asta se dovedeşte a fi viața mea, o s-o duc, o s-o cred, utilă şi bună în mod necesar, chiar de neînlocuit"). După anii aceia, cinci, şase sau mai mulți, câți or fi fost, Tomás trebuie să se fi convins de treburile lui, poate devenise dedicat cauzei. Dacă nu cumva fusese de la început: niciodată nu-mi explicase suficient, nici eu nu izbutisem să înțeleg pe cont propriu de ce se băgase în asta atât de tânăr şi nu refuzase oferta, atunci nu era supus disciplinei militare şi nici unei alta; de ce optase pentru o existență duplicitară şi secretoasă, cel puțin incomodă, dacă nu de-a dreptul chinuitoare. Pe mine mă făcea să sufăr faptul că el ducea existența asta. Alteritatea, penumbra, caracterul tulbure, nebulos. Ambiguitatea morală, ca să nu spun ceva mai rău. Trădarea ca principiu, călăuză şi metodă.

– Ție ți se pare rău ca Henric să se infiltreze, să se dea drept cine nu este şi să se folosească de înşelăciune, i-am spus. Sau bine, ți s-ar părea rău să profite de trucul acesta şi să-i pedepsească pe naivi. Cum se potriveşte asta cu ceea ce faci tu, Tomás? Cum ți-o justifici?

S-a ridicat şi s-a dus spre balcon cu paşi rapizi, iritați, de parcă l-ar fi dezgustat să stea lângă mine, să mă atingă, după ce îmi ascultase reproşul. A deschis uşa, a ieşit, a aprins o țigară, a tras de două ori din ea înainte de a vorbi.

– Iar faci comparații odioase şi necuvenite, Berta. E rău ca regele să se infiltreze între ai lui tocmai de aceea, pentru că sunt ai lui. De cei care îşi riscă viața pentru tine nu trebuie să te îndoieşti, celor credincioşi nu le întinzi curse. Regele în fond o ştie şi de aceea nu trece la represalii când Williams îl disprețuieşte şi îl umileşte. Cum să nu ştie? Nu e cumva chiar acolo, în piesa aceasta, celebrul discurs de înflăcărare înainte de bătălie? Nu le spune trupelor sale, inferioare numeric, chestia cu „Noi, cei puțini, / Puțini şi norocoşi, legați ca frații“[33]?

– Da, m-am grăbit să-i răspund. În ziua de Sfântul Crispian. Şi adaugă: „Că toți ce-şi varsă sângele cu mine / Sunt frații mei“[34]. Câți nu te-or fi considerat pe tine fratele lor, ca să se trezească peste noapte cu un Iuda, sau a doua zi, sau peste o lună. Din punctul lor de vedere, bineînțeles.

Vocea i s-a alterat şi mai mult, dar acum nu îi suna înfuriată, ci mai degrabă disperată, cu disperarea celui care nu e înțeles şi se vede obligat să explice ceea ce este evident.

– Ce legătură or avea toate astea cu ceea ce nici măcar nu ştii dacă fac? Doar îți imaginezi, deduci.

– Nu, nu ştiu cu certitudine. Mi-ai spus întotdeauna clar că tu nu poți să-mi povesteşti şi nici eu nu pot să te întreb şi ne-am ținut de cuvânt, fără doar şi poate. Nu-mi rămâne decât să fac presupuneri, merg pe bâjbâite, ce altceva să fac? Sau pe deasupra pretinzi să nu-mi pun întrebări în privința asta? Să nu mă gândesc unde eşti şi ce faci, ce pericole te pasc şi ce rău faci, şi cui, când lipseşti o jumătate din viață? Nu-mi place, nu-mi place ce îmi imaginez, din orice parte m-aş uita, nu-mi place. Iar dacă tu nu-mi mărturiseşti nimic, dau frâu liber închipuirilor. Nu le aleg, te asigur. Ce îmi trece prin minte îmi trece. Aidoma temerilor şi prejudecăților. Şi geloziei, întrucât o simt, chiar dacă ştiu, ştiu că în teorie asta nu trebuie să conteze sau nu contează, exigențe ale rolului, sau cum se zice… În realitate nu aveam habar ce să spun, n-am încheiat fraza, am abandonat-o pur şi simplu, sau am amânat-o pentru altă ocazie, altă zi.

Închipuirile îmi sunt aşa cum sunt, ce vrei să fac? Spune-mi că trebuie să fie de altă natură, dă-mi alt conținut, oricare ar fi, şi atunci, cine ştie, poate reuşesc să le modific. Nu pot să o fac dacă am în față doar ani de mistere şi un gol complet.

– Presupunând că mă infiltrez, aşa cum spui, mi-a răspuns, acum cu încetineală deliberată, cu dorința de a se arăta răbdător, aproape didactic. Presupunând că mă infiltrez în modul romanesc în care crezi, n-ar avea nici o legătură cu părerea mea despre rege şi Williams. Ar însemna să mă infiltrez între duşmani, nu între ai mei, nu între frați. Ca şi cum ai condamna un soldat că ucide în luptă un adversar care, la rândul lui, încearcă să-l ucidă pe el prin orice mijloc.

– Nu, nu e acelaşi lucru. Spionul, infiltratul, stabileşte o relație cu duşmanul acela, îi câştigă încrederea şi se preface prietenul său, iar după aceea, dacă poate, îl înjunghie pe la spate. Nimic din toate acestea nu face soldatul, care făptuieşte pe față şi nu-şi ascunde scopul. Nu trage de limbă, nu seduce, nu trădează. Nu e fățarnic.

Tomás a izbucnit într-un râs defensiv sarcastic. Nu i-a ieşit prea spontan.

– Dar ce critici, Berta? Spionajul? Ce ți se pare rău, că se încearcă să se anticipeze mişcările celui care vrea să ne cauzeze prejudicii sau să ne anihileze? Că se află şi i se zădărnicesc planurile şi atentatele, crimele premeditate? Că e împiedicat să le comită? Asta face parte din apărare…

– Ce apărare? A regatului? Era posibil să nu-şi aducă aminte că folosise expresia aceasta cu mine. Regatele care nu atacă niciodată, doar se apără toate.

– Da, apărarea. A evitat s-o repete în întregime, pesemne că i s-a părut deodată pompoasă. Exact la fel ca bătăliile în câmp deschis şi războiul pe mare şi bombardamentele care nu se prevăd şi nici nu se aşteaptă. Crezi că în aceste acțiuni nu e înşelăciune, nu e mârşăvie? Există un lucru numit strategie şi altul numit tactică, iar în ambele sunt fundamentali factorul surpriză, ambuscada, manevra de diversiune, camuflajul, disimularea, ascunderea, perfidia după tine atât de condamnabilă. Nimeni nu mai utilizează cuvântul acesta, nici nu mai ştie ce înseamnă. De ce crezi că există submarine, Dumnezeule? Nu-i aşa că nu sunt la vedere? Vreun motiv or avea, nu ți se pare? Aşa e şi aşa a fost totul de la începutul istoriei. Până şi la Termopile a fost un infiltrat sau un trădător, cum preferi. Şi cum crezi că s-a câştigat războiul troian? Ce a fost calul, dacă nu o stratagemă, un cadou înveninat, o înşelăciune? Vina n-a fost a cui l-a abandonat pe plajă, ci a celor care l-au băgat înăuntru. Vina e a celui care se lasă batjocorit, nu a celui care batjocoreşte, pentru că obligația lui e să o facă. Cele două tabere o

ştiu şi cele două tabere o au. În război eşti întotdeauna fățarnic, în asta constă a duce războaie.

Preț de un moment m-am simțit naivă. Nu-i lipsea dreptatea în ceea ce spunea. Însă chiar şi aşa nu-mi plăcea, mi se părea mizerabil ce făcea el sau îmi imaginam eu. Mai mizerabil decât războiul.

– Insist că nu e acelaşi lucru. Echipajul unui submarin nu stabileşte o relație *personală* – şi am subliniat cuvântul acesta – cu al vaporului pe care îl scufundă, care nici măcar nu l-a detectat. Nu vorbesc, nu-şi văd fețele, nu-şi inspiră afecțiune, nu se consideră colegi şi nici frați. Poate că într-un război în regulă e totul mai justificat, nu ştiu; apoi se dovedeşte că nu, nu este, după părerea celor care vin după aceea, cei care nu l-au îndurat şi au beneficiat de el şi de faptul că a fost câştigat prin orice mijloace… Însă nu văd că acum ar fi război pe mare, nici bătălii în câmp deschis, nici bombardamente. Nu la care să participe Anglia. Îmi vorbeşti de parcă al Doilea Război Mondial ar fi în curs. S-a încheiat acum aproape patruzeci de ani. Înainte ai spus că ce aude regele mascat de la soldații săi, ori insolența acestora la adresa figurii lui, când figura lui nu e a lui (mă înțelegi), nu ar trebui să conteze şi nici să fie pasibile de pedeapsă, chiar dacă ar fi ofensive sau subversive. Chiar şi insurgente, asta ai spus.

– O susțin, a răspuns; şi totuşi, mi s-a părut că ar fi preferat să nu fi făcut afirmația aceea atât de categorică. Acei bieți soldați speriați şi luați prin surprindere, în ajunul unei bătălii, a morții lor, nu au nici o legătură cu indivizii pe care îi spionăm, cei care sunt astăzi spionați. Chiar dacă nu există război manifest sau declarat, sunt duşmani. Duşmani înverşunați. În plus, întotdeauna e război. E altă mâncare de peşte faptul că lumea nu-l vede, nici nu află şi astfel trăieşte mult mai liniştită. Noi lucrăm ca să fie departe de ochii ei. Nu ştii cât bine facem. Şi-a stins țigara şi a aprins alta numaidecât. Nu mai fuma vechile Marcovitch, nu se mai fabricau, cred. A privit îndelung pe balcon şi a adăugat: Sunt nişte viermi indivizii aceia.

M-a uimit adjectivul dur, spre care Tomás nu era înclinat. Deodată introdusese o apreciere personală, subiectivă. El avusese de-a face cu ei, la urma urmelor. Îi cunoscuse îndeaproape, oricât s-ar fi refugiat uneori în ipoteze absurde, după cum îi venea, ca şi cum ar fi crezut posibilă ambiguitatea în privința activităților sale.

– Pesemne că acelaşi lucru îl gândesc ei despre tine, despre voi. Acelaşi lucru pesemne că îl gândeau socialii despre cei pe care îi arestau şi torturau, sau îi aruncau pe fereastră. Într-un cuvânt, viermi cu toții.

– Iar confunzi. Eu n-am amenințat niciodată că dau foc unui bebeluş în fața mamei lui, asta pot să-ți jur. Sunt întotdeauna limite care nu se depăşesc, sunt întotdeauna grade.

Să mi-i amintesc pe soții siniştri îmi dădea de fiecare dată frisoane. Din fericire, nu reapăruseră de câțiva ani, după telefonul acela al lui Mary Kate de la Roma, chipurile. Din pricina acelei convorbiri la mare distanță (dacă aşa fusese), nu ridicam niciodată receptorul fără o oarecare frică, ținându-mi o secundă respirația, până auzeam vocea cui ar fi fost.

– Ai lămurit vreodată cine erau? S-a confirmat că erau de la IRA?

– Nu ştiu, se poate. Nu am aflat niciodată. Mai bine aşa, e mai uşor ca cineva să uite de tine dacă şi tu uiți de acel cineva şi nu-l cauți, nici nu-l hărțuieşti. Te asigur că ne-au uitat pentru totdeauna.

Nu era prima oară când se arăta categoric. Cândva îmi spusese: „Ceva de felul ăsta e imposibil să se întâmple din nou“. Atunci nu, dar acum mi-a trecut prin cap că poate le făcuseră felul, lui Miguel şi lui Mary Kate. Poate îi identificaseră cu precizie, îi localizaseră şi îi eliminaseră. Nu Tomás personal, am vrut să cred, firește (deşi cine ştie, cu absențele sale atât de îndelungate, de care nu dădea socoteală, ar fi putut să se deplaseze la Roma oricând), ci vreunul dintre acei „noi“, vreun coleg dintre cei care preîntâmpinau nenorociri. În realitate, era inexplicabil că soții Ruiz Kindelán sau alții din preajma lor nu mai dăduseră semne de viață, ținând cont de cum se terminase convorbirea aceea, pentru mine era ca şi cum ar fi avut loc în urmă cu trei zile: „Când soseşte Thomas, nu uita să vorbeşti cu el“, mă instruise Mary Kate pe un ton pe jumătate frivol, dar imperativ. „Faptul că noi suntem departe nu înseamnă că problema e rezolvată. Şi trebuie să se rezolve după cum năzuim.“ Iar după aceea îndrăznise să-i trimită pupici copilului, ca un dezagreabil aviz de aducere aminte. După cum năzuiau ei, era de prisos s-o spună. Şi, întrucât nu credeam că Tomás sau superiorii lui se speriaseră şi renunțaseră la ce puneau la cale în Irlanda de Nord (dacă operau într-adevăr acolo), mi-am zis că Miguel şi Mary Kate rămăseseră în afara jocului pentru că erau morți, „asasinat“ ca în vechile timpuri. De aceea, Tomás era sigur că ne uitaseră „pentru totdeauna“.

M-a surprins nu atât ideea aceasta, la care nu mă gândisem nici măcar o dată în acei ani, cât reacția mea la ea. Am descoperit că nu-mi păsa dacă perechea aceea fusese eliminată de pe fața pământului, cu violență, înainte de vreme. Mai mult decât atât, îmi părea bine, simțeam o uşurare. Îmi câştigaseră încrederea, mă înşelaseră şi mă folosiseră, ca să pună cu premeditare în pericol viața copilului

meu lipsit de apărare, lucrul cel mai rău care i se poate face unei mame şi care o determină să devină nemiloasă. Iar posibilitatea ca însuşi Tomás să se fi ocupat nu-mi provoca groaza şi nici greaţa pe care mi le-ar fi cauzat să-l ştiu capabil de a ucide personal şi cu sânge-rece orice altă fiinţă umană, chiar dacă ar fi fost un duşman vierme şi necunoscut. Dacă era vorba de soţii Ruiz Kindelán, era acceptabil şi poate legitim; poate chiar lăudabil. O meritau din plin, o căutaseră ei înşişi în dimineaţa aceea eternă acasă la mine, e adevărat că există limite peste care nu se trece şi ei le trecuseră, cu un zâmbet ipocrit, în bătaie de joc. Şi apoi, la urma urmelor, fiece faptă e un pas spre butuc, spre foc, doar pentru că suntem în lume riscăm să ne ducem într-acolo, nici nu putem să protestăm. Câţi paşi făcuseră oare Miguel şi Mary Kate în viaţa lor de crimă, sau cum s-or fi numit în realitate. „Poate că Tomás mi-a transmis viziunea lui asupra lucrurilor, cum şi lui i-au transmis-o alţii. E de ajuns să asculţi ca să te expui“, am gândit. Însă n-am vrut să menţionez ce-mi trecuse prin cap, sau nu încă. Mai aveam ceva din *Henric al V-lea*:

– Ia spune-mi, ce ar fi trebuit să facă regele dacă cuvintele soldaţilor săi ar fi fost conspirative? Dacă ceea ce ar fi descoperit în noaptea aceea ar fi fost un plan pentru a-l asasina înainte să se crape de ziuă şi astfel să zădărnicească bătălia în care aveau să-şi piardă capete, picioare şi braţe. Nici atunci nu ar fi trebuit să ia măsuri, să aplice pedepse, să folosească ce aflase la adăpostul capei? Sub falsa înfăţişare trebuie să ignore ce aude, să şteargă, aşa ai spus. Ce s-ar cuveni în acest caz, după tine? Să se lase omorât în cortul lui pasiv, să se culce ca să nu se mai trezească, să aştepte venirea soldaţilor cu pumnale?

Tomás a surâs, de data aceasta cu simpatie, ca şi cum l-ar fi amuzat elucubraţiile mele, sau îl stimulau. Presupun că se simţea bine cu mine, aşa fusese de la început şi senzaţia nu se epuizase. Ne simţeam bine împreună, în ciuda negurilor şi fumului în care eram învăluiţi. În ciuda viziunii mele atât de reduse, în ciuda a tot. Era ca şi cum aş fi asistat la viaţa lui cu un singur ochi, iar pe celălalt l-aş fi avut lipsit de vedere. Uneori îmi era greu să suport, dar suportam. Chiar şi aşa, continuam să-l iubesc, imperfect şi amestecat, ca toată lumea. Nu, ca cei care iubesc cel mai bine. Preferam să am o parte din el decât să-mi iau adio, să-l pierd definitiv, să nu mai ştiu de el şi să se prefacă în amintire.

– Nu, asta ar schimba situaţia radical. Dacă aşa ar sta lucrurile, Williams şi ceilalţi doi n-ar mai fi ai lui, ar înceta să mai fie, devenindu-i duşmani. Dacă regele ar bănui în seara aceea o conspiraţie ca să-l ucidă şi astfel să suspende

bătălia şi să se predea, ar avea tot dreptul să se deghizeze şi să-şi spioneze soldaţii, ofiţerii şi nobilii, de la primul la ultimul. Ar fi viermi şi nu li s-ar datora menajamente. Iar căpitanul care se întoarce după cum bate vântul ar avea dreptate să recurgă la legea marţială şi să-i ceară capul. Să-i execute n-ar fi un abuz, ci recomandabil şi pertinent, ca să nu mai facă rău regatului.

Mi-am amintit din nou de socialii lui Franco. Totul se justifică din propriul punct de vedere şi fiecare îl are pe al său, să-ţi găseşti justificare e foarte uşor. Dar am lăsat-o la o parte, pentru că am avut ocazia desăvârşită de a aduce în discuţie ce îmi trecuse prin cap:

– Asta aţi făcut cu soţii Kindelán? I-aţi executat? De-asta eşti atât de sigur că ne-au uitat pentru totdeauna? Şi am adăugat cu lejeritate, ca să-i dau de înţeles că nu-l condamnam pe de-a-ntregul (dacă soţii aceia erau cadavre, aveau să fie mai în siguranţă copiii mei şi nimic nu era mai important, mai ales când erau mici): Nu ne vor fi uitat doar pe noi. Vor fi uitat totul, dacă le-aţi făcut felul. Până şi chipurile proprii. Şi numele.

Întrebarea mea l-a luat pe nepregătite (se scursese mult timp şi nu i-o pusesem niciodată), ori s-a străduit ca aşa să pară. Mi-a răspuns fără să răspundă cu totul, firește:

– Ce idei, Berta! Bineînţeles că nu, noi nu facem asta, ce absurditate! Drept cine ne iei? Drept KGB, drept Stasi, Mosad, sau DINA? Drept James Bond, drept CIA? Dacă toate aceste servicii secrete suprimau duşmanii fără judecată, nu vedeam de ce nu aveau să facă acelaşi lucru ai lui. A fost un gând fulger. Sau şi mai rău, drept Mafia? Ţi-am spus că nu ştiu nimic despre ei, din fericire. S-a întrerupt, şi-a mângâiat cicatricea ştearsă, nici urmă; era doar în memoria lui. Apoi a spus: Şi, pe deasupra, de ce îmi pui întrebări, dacă nu poţi? Nici eu n-aş putea să-ţi răspund la ele.

Membri ai unităților militare internaționale numite brigăzi, care au luptat de partea Republicii Spaniole în Războiul Civil, între 1936 și 1939

Shakespeare – *Henric al V-lea*, actul IV, scena 1, traducere de Ion Vinea, în *Opere complete*, vol. 4, Editura Univers, Bucureşti, 1985, p. 394

Idem, p. 394

Idem, p. 414

În traducerea română nu se păstrează acest plural.

Traducere de Ion Vinea, *op.cit.*, p. 414. Personajul, căpitanul Fluellen, este galez. Aici este parodiat accentul stereotipic galez.

Idem, pp. 414–415

Idem, p. 415

Idem, p. 415

Idem, p. 402
Idem, p. 402

VI

Tomás a mai avut încă timp să mă cicălească repetându-mi ce îmi spusese în după-amiaza aceea, peste o lună, când militarii dictaturii argentiniene au invadat în mod nesăbuit şi cu patriotism fals Insulele Malvine sau Falkland, după tabăra sau limba care se referea la ele, posesiune britanică din 1833. Cum era normal, pe bună dreptate sau nu, Marea Britanie nu avea să stea cu mâinile în sân la o asemenea însuşire prin forță, în fața faptului consumat, cu atât mai mult având-o pe Margaret Thatcher cea Necruțătoare în fruntea guvernului şi chiar dacă pomenitele insule se aflau la dracu-n praznic, cum se spune adesea: la est de Strâmtoarea Magellan şi la nord-est de Țara de Foc, adică nu prea departe de Antarctida.

Faptul că țara invadatoare era o dictatură justifica şi mai mult, formal, previzibila reacție războinică britanică, deşi vecinul dictator Pinochet, din Chile, se bucura de simpatia doamnei, atunci şi până la sfârşitul vieții, a lui sau a ei, nu-mi amintesc cine a murit mai întâi: majoritatea politicienilor ignoră contradicțiile dacă ei sunt cei care le provoacă. Se vedea apropiindu-se un război absurd şi de neimaginat până cu o zi înainte de debarcare şi ocuparea oraşului Stanley, capitala Insulelor Falkland, între două națiuni îndepărtate între ele geografic şi nu atât de mult ideologic, fără doar şi poate militarii argentinieni erau de şase ani la putere, comițând atrocități, fără ca aşa-numita „lume liberă" să se tulbure sau să le arate o ostilitate vădită. Însă o agresiune era o agresiune, de fapt un act de război şi nu putea să rămână fără răspuns dacă se epuiza, cum avea să se epuizeze, scurta cale diplomatică a amenințărilor.

– Uită-te la asta, mi-a spus Tomás indicându-mi coperta unui ziar englez beligerant. Nu vedeai că ar fi război pe mare, nici bătălii în câmp deschis şi nici bombardamente, până mai ieri. Păi mă tem că o să le vezi foarte curând, mai ales primul, pe acolo nu-i decât ocean, Insulele Falkland sunt la trei sute de mile de continent. Forța principală vor fi vapoarele: fregate, distrugătoare, submarine, portavioane, crucişătoare, transportatoare de trupe, bărci şi şalupe de debarcare. Vei vedea bătălii navale în largul mării cu participarea Angliei, cum altfel? Mereu sunt războaie, ți-am spus, deşi doar din când în când devin vizibile. Acesta va fi

vizibil pentru toată lumea, ca să nu se dea uitării pe de-a-ntregul. Însă nu prea mult timp. Nu va dura, te asigur. Militarii ăştia fanfaroni şi-au săpat propriul mormânt cu acțiunea asta disperată.

„Pe gâtlejul mării", mi-a venit în minte această parte a versului, acum cu un motiv întemeiat.

Avea un aer satisfăcut, lăudăros. Nu doar că îmi striga câtă dreptate avusese, ci părea să se bucure de iminentul început al unui conflict armat în care aveau să fie morți în ambele tabere; poate nu în număr foarte mare, dacă se rezolva repede, însă aceasta nu avea să-l facă mai puțin regretabil. Nu era prea ciudat nici valul de entuziasm, plutea în aer, întețit de Thatcher şi Galtieri, generalul argentinian şi preşedinte uzurpator, iar Tomás, deşi de departe, o servea pe prima, de la ea plecau toate ordinele, în afară de cele pe care era mai bine să le ignore; se fac interpretați cei care sunt blindați, fără a fi nevoie să se pronunțe. În mod absurd, după secole de experiențe, mai ales engleze, atât populația argentiniană, cât şi cea britanică se înflăcăraseră şi cereau o pedeapsă exemplară, unul dintre lucrurile care plac cel mai mult oamenilor – oameni lipsiți de scrupule, dar întotdeauna cu milioanele şi care pe deasupra cred că nu sunt – este posibilitatea unui bun război golănesc. Posibilitatea, desigur, atâta vreme cât n-a început încă.

Următoarea idee m-a năpădit curând după aceea: dacă aveau să lupte împotriva unei țări de limbă spaniolă, era chestiune de zile ca Tomás să fie chemat la Londra pentru sarcini de interceptare, traducere, poate interogatoriu şi lucruri similare. Nu credeam că avea să se infiltreze nicăieri, părea improbabil să fie nevoie de spionaj, se juca cu cărțile pe față de la invadarea insulelor, nu erau multe de cercetat, presupuneam, nici evenimente pe care să le anticipeze, iar forța militară britanică era incomparabil superioară celei argentiniene, încât năucirea şi iresponsabilitatea sinucigaşe ale celei din urmă provocau stupefacție. În orice caz, nu mă îndoiam că, dacă era nevoie, Tomás avea să fie capabil de o simulare impecabilă: dacă putea să imite în engleză acele dialecte, alterându-şi vocea până mă speria şi se transforma, nu-i va fi greu să treacă drept argentinian, accentul de Buenos Aires al multora sună deja a caricatură a accentului de Buenos Aires, cel puțin în urechile noastre spaniole, iar cineva cu abilitățile lui avea să-l reproducă fără să trezească suspiciuni. Şi firește, în orbirea mea absolută, eu nu excludeam niciodată nimic, am spus că mă vedeam condamnată să fiu sclava supozițiilor şi speculațiilor mele. Puteau să-l trimită la Buenos Aires, la Río Gallegos sau chiar în Țara de Foc, totul era cu putință în fanteziile mele.

Dacă am spus că Tomás a mai avut încă timp să mă cicălească, strigându-mi ceea ce el a trăit ca pe un triumf, este pentru că totul s-a întâmplat cum am prevăzut îndată după aceea. Pe 3 aprilie 1982, ziua când Consiliul de Securitate al ONU a cerut fără succes încetarea imediată a ostilităților şi retragerea tuturor forțelor argentiniene din Insulele Falkland (m-am obişnuit să le numesc cum le numea el) şi a îndemnat cele două guverne să caute o soluție diplomatică a disputei, Tomás mi-a comunicat că trebuie să plece în Anglia fără întârziere, a doua zi. Şi peste doar încă o zi, pe 5, Task Force, trupele de elită britanice, au pornit în larg din Portsmouth, conduse şi aclamate de o mulțime războinică şi surprinzător de însetată de sânge, care protesta, dorind restaurarea onoarei ştirbite, raportându-se la atâtea fapte de vitejie şi rezistență din trecut. La urma urmelor, în ultimul secol şi jumătate, sau mai bine, națiunea ținuse piept lui Napoleon, țarului, Kaiserului şi lui Hitler, între mulți alții, prea mulți.

Pe 4 m-am dus să-mi iau rămas-bun la aeroport. Rareori o făceam, când pleca. Eram obişnuită cu plecările lui şi, deşi nu se ştia niciodată când se va întoarce, încercam să le consider aidoma călătoriilor de afaceri ale unui director neliniştit, nevrotic, dacă vreți, din cei care îşi prelungesc în mod imprevizibil periplele prin lume, de parcă s-ar simți în largul lor fiind mereu absenți şi în perpetuă mişcare. Dar de data aceasta exista un război adevărat în germene, unul vizibil, cum spunea el şi, cu toate că în principiu nu mă temeam să-l trimită pe front, la bordul vreunui vapor ca ajutor lingvistic sau ceva asemănător, adevărul e că era la vârsta înrolării şi pentru mine totul era posibil. Vizualizam tipul de risc la care putea fi expus, spre deosebire de alte dăți învăluite în ceață: am văzut cu toții filme cu bătălii navale groaznice, nave arzând şi scufundându-se, echipaje pierind în apă sau dezmembrate. L-am însoțit cu seninătate şi naturalețe, abia schimbând câteva vorbe, evident că fără să-l întreb ce misiune i se încredințase, poate nici el nu ştia, încă. El se arăta înflăcărat în sensul bun al cuvântului (pentru cel care simte înflăcărarea, se înțelege), nu atât pentru ce avea să facă personal, cât pentru atmosfera de război, pe de-a-ntregul molipsit de nepotrivita fanfaronadă care pusese stăpânire pe Anglia. Trebuie să mărturisesc că pe mine mă scotea din sărite şi îmi repugna atmosfera aceea, nu cu mult mai puțin decât a argentinienilor care în data de 2 organizaseră o manifestație masivă la Buenos Aires, în Plaza de Mayo, ca să sprijine recuperarea Malvinelor prin forță şi să-şi aclame generalii care de ani buni comiteau crime şi acum erau gata să-şi sacrifice tinerii soldați, fără nici un beneficiu şi fără posibilitatea victoriei, adică pentru o cauză cât se poate de greşită. Nu era bună nici a lui Mrs Thatcher, spre deosebire

de a lui Henric al V-lea la Agincourt, conform istoriei sau conform lui Shakespeare, însă nu ea trăsese prima săgeată şi asta contează oarecum la început, până când se uită şi se răspunde în mod disproporţionat, cu lovituri de tun şi cu *gurkhas*, cumpliți în lupta corp la corp cu *kukri*-urile lor din Nepal, cu înspăimântătoare lame curbate.

– Nu ai habar când te vei întoarce, desigur, a fost unul dintre puținele lucruri pe care i le-am spus, în taxi spre aeroportul Barajas. Ba chiar mai puțin decât alteori, îmi imaginez. Nu se ştie niciodată cât durează războaiele, chiar dacă par uşor de câştigat, nu-i aşa?

– Cine ți-a spus că mă duc la război? mi-a răspuns cu o urmă de cochetărie, ca şi cum s-ar fi desfătat îngrijorându-mă şi mai mult decât de obicei. Eu nu, bineînțeles. Se poate prea bine ca de data asta să nu trebuiască să părăsesc Londra.

Nu a adăugat dacă știa deja sau nu. Se ferea să dea vreo informație.

– E adevărat, nu mi-ai spus-o. Dar nu e nevoie să fii Sherlock Holmes. Dacă te convoacă de urgență când se pregăteşte o flotă pentru a recuceri insulele acelea împotriva unei țări în care se vorbeşte limba noastră, haida de, vreo legătură o avea chemarea cu asta, pesemne. Nu spun că te bagă într-un distrugător spre Insulele Falkland (asta sper), însă într-un conflict de felul acesta vei fi foarte util, cu siguranță. Sau nu vei fi util?

– Eu întotdeauna sunt foarte util, Berta, a replicat cu un zâmbet de vanitate, uneori era incapabil să reziste.

„Ce mult s-a schimbat“, mi-am zis, „ce diferit e de cel care a fost cu ani în urmă, cu viața asta absurdă şi clandestină pe care o duce, cu care probabil că poate să se laude doar în fața mea şi e atât de puțin. Pesemne că se simte adesea frustrat, bietul de el, măcar îşi permite înfumurarea asta conjugală, domestică. Dar cum de e atât de convins, că a devenit un patriot englez fără fisuri şi fără criteriu propriu, ori dacă îl are, îl ține ferecat bine; să manifeste dezacord cu Coroana ar însemna să-şi pună sub semnul întrebării activitățile şi traiectoria, drumul drept, existența. I-a rămas aceeași doar lipsa de interes pentru a se cunoaşte şi a se analiza, absolutul refuz al introspecției, face ce trebuie să facă şi gata, sau ce hotărăşte, întotdeauna i s-a părut o pierdere de timp să se asculte. La nivelul acesta ştie ce fel de individ e şi de ce e în stare, se acceptă şi e mulțumit, poate mândru câteodată, sau nu tocmai, satisfăcut de propria-i utilitate bine dovedită. Mă îndoiesc că îşi mai pune vreo problemă, serviciul şi abilitatea sunt ceea ce contează. Bineînțeles că duc dorul celui dinainte, se

înțelege de la sine, dar continui să-l iubesc şi ultimul lucru pe care l-aş dori este să-l pierd, chiar dacă acum am doar fragmente. La urma urmelor, cel care a fost e conținut de cel de acum, cel care este şi nu este şi cel care se duce şi vine, nimeni altcineva nu poate să-l adăpostească. Umblă prin lume, pe jumătate adormit, sau victimă a unei vrăjitorii îndelungate. Bine-ar fi să se întoarcă în curând. Bine-ar fi să nu i se întâmple nimic în insulele acelea. Bine-ar fi să nu țină mult războiul ăsta stupid."

Şi a adăugat:

– Există mereu alte conflicte, nu te îndoi. Din păcate, nimic nu stă în loc pentru că un fapt mai bătător la ochi, un act de război, acoperă restul în aparență. Duşmanii nu se odihnesc niciodată, nici o clipă. Cât dormim, sunt activi. Şi când dorm ei, visează maşinații fructuoase, care le sunt de folos apoi. Şi dimpotrivă, profită de deschiderea altui front, de distragerea şi de diversificarea energiilor noastre, ca să-şi sporească ostilitățile şi să dea lovituri cât mai nepermise. Sau crezi că problema Irlandei, de exemplu, a stat liniştită ori ne-a dat un răgaz în timpul celui de-al Doilea Război Mondial? Nicidecum. Irlanda s-a declarat neutră. Ca să fie neutră, e nevoie de tupeu. Şi în 1944, în 1944 (de cinci ani sufeream războiul şi asediul, dă-ți seama), a refuzat să expulzeze reprezentanții Axei stabiliți acolo, cum îi ceruserăm nu doar noi, ci şi Statele Unite. Acel „noi" îl extindea în trecut, aplicându-l unor epoci în care el nici nu se născuse, era incredibil; presupun că îl extindea până la bătălia de la Agincourt din 1415, cel puțin. N-au fost puțini irlandezii care de fapt au colaborat ca spioni şi sabotori cu germanii, pentru că aceştia, în final, voiau să ne distrugă pe noi şi asta li se părea minunat. Nu se gândeau, însă, ce s-ar fi întâmplat cu Irlanda dacă ar fi câştigat naziştii. În comparație, cizma noastră, subjugarea din partea noastră, cum o consideră ei, ar fi fost doar bunăvoință şi politețe. Aşa că totul merge mai departe, când pare că se opreşte. Merg mai departe țările de după Cortina de Fier, teroriştii internaționali, şi Ulsterul, şi alți duşmani cu care nici presa nu e la curent. Sunt multe în lume. Astfel că nu deduce după circumstanțe unde mă duc. Poate nici nu ies din Foreign Office, ți-am spus.

– Bine, nu voi face supoziții. De-ar fi ultima oară.

Simpla menționare a provinciei Ulster mi-a provocat o strângere de inimă, aproape preferam să-l vâre şi să-l scufunde în HMS *Conqueror*, un submarin nuclear pe care poate aveau să-l trimită în Insulele Falkland, după cum citisem. Învățasem să mă tem de conflictul acela din proprie experiență, niciodată n-am putut să-i uit pe blestemații soți Kindelán. Mă obişnuisem să urmăresc ştirile din

Irlanda de Nord, nu obsesiv, însă dacă un ziar spaniol publica ceva, nu treceam niciodată cu vederea. În mod absurd, mă preocupau mai puțin țările din Est şi teroriştii extrem de activi, precum celebrul „Carlos“, când poate, cine ştie, Tomás îl hăituia pe acesta din urmă, originar dintr-o țară de limbă spaniolă, se credea că era venezuelean.

Am tăcut un răstimp, i-am luat mâna, el mi-a strâns-o pe a mea cu putere un moment şi apoi mi-a lăsat-o, ca să scoată şi să-şi aprindă o țigară. Mi-a făcut impresia, totuşi, că mi-a dat drumul atât de repede mai degrabă din pricina agitației, ca şi cum contactul i-ar fi distras atenția de la gândurile lui. Era absorbit, cufundat în ale lui, mi-a trecut prin cap că trebuia să ştie cu exactitate care îi era rolul, ce îl aştepta imediat, a doua zi sau chiar în seara aceea, ce sarcină îi revenea şi unde avea să se ducă; în mintea lui, se afla deja acolo, era concentrat asupra paşilor următori. Nu îndrăznesc să spun că îl entuziasma, dar aproape. Împărtăşea nerăbdarea națională de a intra în acțiune, ca flota britanică să atingă marginea aceea a globului şi să le dea o lecție pe cinste argentinienilor insolenți şi dictatoriali, ce îşi închipuiau, că pot să provoace vechiul Imperiu fără a fi pedepsiți? Da, deodată Anglia a recuperat în mod pueril memoria şi s-a crezut în veacuri trecute, o fantasmă a Imperiului pierdut.

– La revedere, ai grijă. Să-mi dai de veste când poți, te rog. Ca întotdeauna. Sau când vei putea din nou, dacă pleci departe. Sper să nu țină mult.

Acestea mi-au fost ultimele cuvinte înainte să se îmbarce. I-am atins buzele, mi-am trecut degetul peste ele, l-am mângâiat pe obrazul neted, ne-am îmbrățişat cu normalitate, vreau să spun cu imensa afecțiune de odinioară, în ciuda nemulțumirii mele.

– Bineînțeles, a răspuns el. Ca întotdeauna. Dacă nu te sun, înseamnă că nu pot să o fac, ştii tu. Dacă trece timpul, nu te impacienta. Oricât de mult. Ca întotdeauna. În orice caz, va dura puțin războiul ăsta, ai să vezi. Şi poate nici nu mă priveşte. Nici nu mă atinge.

Războiul de două luni şi jumătate l-am urmărit zi de zi, în detaliu, de pe 5 aprilie când Task Force a pornit în larg din Portsmouth, până pe 14 iunie, când generalul Menéndez, numit guvernator al Malvinelor, a capitulat în fața generalului Moore, comandant al forțelor britanice, cu multe proteste şi dezordine ale unei părți a populației din Buenos Aires, în noaptea aceea.

Cumpăram două sau trei ziare englezeşti şi le devoram. Uneori îmi ziceam că e zadarnic, că poate pe Tomás conflictul acela nici nu-l atingea, cum insinuase.

Dar nu eram în apele mele, firește că nu puteam, cu atâta dezorientare, secret şi tăcere. Am înclinat să cred că da, că plecarea lui subită pe 4 aprilie era legată de invadare, într-un fel sau altul, pentru că nu m-a sunat nici măcar o dată de la Foreign Office, de la MI6 sau de oriunde, cum ar fi făcut cu siguranță dacă ar fi rămas acolo, aşteptându-şi destinația, chiar dacă ar fi stat doar câteva zile. Am dedus că îndată ce a aterizat la Londra l-au trimis altundeva şi urgența erau atunci insulele pierdute, noutatea şi ceea ce trebuia să-i preocupe pe Thatcher cea Intransigentă şi cabinetul său, armata, RAF, marina militară, diplomația şi Serviciile Secrete, aproape tot timpul, pe ei toți. Însă era adevărat că restul nu se opreşte, nu există motive pentru ca duşmanii să se domolească (mai curând ca să-şi amplifice atacurile) la o problemă a adversarului şi îmi imaginez că nu trebuie să se neglijeze nici un front, oricât de secundar sau minor ar părea. Ignoram totul, în definitiv, de asemenea ca întotdeauna, exact ca întotdeauna. Am hotărât să urmăresc războiul pas cu pas, cum făcea, pe de altă parte, lumea întreagă, era destul de insolit ca s-o țină în alertă şi să atragă toate privirile, începând cu ale lui Reagan şi ale papei călător Wojtyła.

Pe 2 mai am simțit multă milă şi o mare uşurare. Submarinul nuclear *Conqueror* a torpilat şi a scufundat crucişătorul argentinian *General Belgrano*, în care au murit mai bine de trei sute de membri ai echipajului. M-a consternat numărul acesta exagerat, dar m-am gândit că şi mai rău ar fi fost ca pierderile să fie britanice. Nu excludeam posibilitatea ca Tomás să se afle la bordul oricărei ambarcațiuni, de orice tip.

Pe 4 mai n-am putut să simt uşurare: avioane navale argentiniene, echipate cu rachete Exocet, au scufundat distrugătorul *Sheffield*, iar de data aceasta cei care au pierit au fost douăzeci de marinari militari englezi. Cine ştia dacă nu era cu ei şi un mediator, un interpret, un spion detaşat în zonă?

Pe 10 mai fregata *Alacrity* a scufundat *Isla de los Estados*, provocând moartea căpitanului şi a douăzeci şi unu de marinari. Pe atunci îmi prevala în mod evident uşurarea asupra compătimirii. Mai mult decât atât, începeam să doresc ca Anglia să zdrobească Argentina aceea sinistră aflată în mâinile militarilor, oricât de mulți bieți soldați îşi pierdeau viața, ca să nu şi-o piardă toți în curând şi pacea să se restabilească. Acordam mai multă atenție insucceselor decât înaintărilor, situațiilor nefavorabile pentru „ai noştri“ decât celor triumfale, acelea mă alarmau cel mai mult.

Pe 20, 24 şi 25 mai m-am speriat îngrozitor: britanicii au văzut cum li se scufundă fregata *Ardent* şi le sunt doborâte trei avioane Harrier şi două

elicoptere, asta în prima zi, şi m-am gândit numaidecât că pe Tomás puteau să-l ducă de ici până colo în elicopter; în a doua, s-a dus la fund fregata *Antelope*, în apele nu ştiu cărei strâmtori, iar în a treia, avioanele argentiniene au scufundat distrugătorul *Coventry* şi transportorul greu *Atlantic Conveyor*. Numărul de morţi era imprecis, sau poate Thatcher, căreia nu-i plăcea să audă „poveşti triste“, după cum am citit de curând – şi îmi imaginez că nici să le spună –, a preferat să rămână în ceaţă deocamdată.

Războiul îl câştigau englezii şi aveau să sfârşească prin a-l câştiga, totul era chestiune de timp, însă nu fără pagube majore. Am devenit fanatică a marinei de la distanţă, de la televizor şi din ziare, cu paradoxul unei crescânde antipatii faţă de Thatcher şi faţă de Anglia aceea durificată şi abrutizată, transformată, lipsită de cumpătare. Fiecare manifestaţie sau celebrare pe străzile din Marea Britanie mi se păreau jenante şi aproape că mă ruşinam, poate pentru că eram europeană (americanii obişuiesc să fie mai teatrali şi mai exaltaţi, exagerarea nu surprinde atâta la ei). Ceea ce nu m-a împiedicat să blestem pe 8 iunie scufundarea transportatorului de trupe *Sir Galahad*, sau pe 12, să mă descurajez când am aflat că o rachetă Exocet de pe coastă scosese în afara luptei *Glamorgan*, lichidând treisprezece membri ai echipajului.

Toate aceste pierderi aveau să se dovedească la sfârşit simple riscuri ale meseriei, pe care aveau să le uite cu toţii, în afară de familiile morţilor, eşecuri minore în ansamblul războiului, dar, atâta vreme cât acesta persista, orice era o dare înapoi mă demoraliza, orice nu era o plimbare militară netulburată mă dispera. Papa Ioan Paul al II-lea s-a dus la Buenos Aires pe 11, ca să se roage pentru pace cu fervoare, alături de masele de credincioşi care în ziua dinainte şi în cea următoare s-au arătat beligeranţi şi răzbunători. Pe 28 mai se dusese la Londra, unde n-a prea fost luat în seamă (oricum, în Argentina fusese luat în seamă doar aparent). Mă extenua să urmăresc zilnic evenimentele, două luni şi jumătate de atenţie şi spaimă devin interminabile. Singurele mele momente de relaxare veneau când mă agăţam de ambiguitatea lui premeditată şi gândeam – biată consolare – că poate e altundeva, într-o ţară baltică, în una arabă, în Germania de Est sau în temuta Irlandă de Nord. Cel din urmă loc, totuşi, încercam să mi-l scot repede din minte, nu doar din cauza a ceea ce am spus. Nu ştiu cu cât timp în urmă (sau poate a fost după 1982, dar eu am situat-o înainte), apăruse pe coperta mai multor ziare una dintre fotografiile cele mai înspăimântătoare pe care le-am văzut. M-am uitat în grabă şi am întors ziarul, iar înainte să se înnopteze l-am aruncat fără să-l citesc; chiar şi aşa, cu imprecizia

unei singure priviri, amintirea confuzei imagini dăinuie, mi-a reapărut de multe ori şi încă îmi reapare. Nu ştiu dacă la Belfast, la Derry sau într-un sat, o gloată atacase un soldat englez şi îl jupuise, am sperat mereu că nu de viu, m-am scutit pe cât posibil de împrejurările întâmplării, n-am vrut să citesc prea multe (doar ce scria sub fotografie, presupun), am preferat să ignor detaliile. Am o vagă idee, cadavrul soldatului era cu faţa în jos şi crucificat ca Sfântul Andrei, logic că dezbrăcat sau aproape şi sprijinit de ceva, un perete, o grămadă de pneuri, poate nişte butoaie de bere, habar n-am şi n-am de gând să recuperez fotografia, acum că există internetul, totul revine şi nimic nu se şterge. Însă în jurul lui erau oameni, nu apărea singur, abandonat. Oameni cu înfăţişare normală, cum se pot întâlni la Madrid sau în orice alt oraş european, ori în satele noastre, oameni care se apropiau să-l contemple şi poate nu interveniseră în atrocitate, sau poate că luaseră parte, o duseseră la capăt şi îşi observau fără tristeţe opera – pesemne că asta a fost după aceea, ori n-a fost niciodată –, dacă nu cumva cu stupoarea care urmează anumitor acţiuni, odată terminate şi ireversibile. În orice caz, oamenii aceia scrutau, scrutau corpul de o culoare mai închisă decât cea obişnuită la un bărbat alb – corpul fără piele probabil că era roşu, mai bine să nici nu mă gândesc, imaginea era reprodusă în alb şi negru –, cam aşa cum se contemplă tabloul *Ecce Homo* într-un muzeu, doar că pe Hristos l-au lăsat cum l-au lăsat acum două mii de ani şi într-o zonă îndepărtată a globului, iar pe deasupra e tot timpul acolo, pictat, fără volum şi plan, nu e niciodată real şi nici recent ca acel tânăr soldat.

Majoritatea am simţit ură concretă sau abstractă la un moment dat în viaţă; o simţim, dar aproape niciodată nu o vedem, arareori se întâmplă; iar reprezentarea rezultatelor sale e greu de privit, de admis, de acceptat, ne devine insuportabilă, cu toate că în Europa suntem obişnuiţi cu forţa, forţa prea multor secole de care ne amintim. Unii militari britanici în Ulster se comportau ca animalele uneori, dar cine ştia de băiatul acela, poate nu făcuse decât să îmbrace o uniformă detestată, poate era nou sosit. Oricum ar fi fost, cel mai mult impresionează (vorbesc pentru mine, desigur) gloatele furioase şi dezlănţuite şi să constaţi de ce sunt în stare. Peste câţiva ani am văzut altă secvenţă (s-a arătat la televizor parţial) care mi-a adus din nou aminte de fotografia din Irlanda de Nord, fiind cea din ţara mea mai puţin gravă şi groaznică: nişte *abertzales*[35] basci îi călcau în picioare cu nesaţ capul unui *ertzaina*[36] căzut la pământ, incapabil să se apere, în plină stradă şi în faţa unor martori impasibili, sau care mai degrabă îi

îndemnau pe cei care comiteau isprava. Nici măcar nu era un polițist „invadator“, ci unul de acolo, local, din aceeaşi comunitate autonomă, la fel de basc ca agresorii. Omul nu a murit, din fericire, însă cred că a fost spitalizat vreme îndelungată şi nu ştiu dacă nu i-au rămas sechele ireparabile. Sigur că nu va uita nicicând ziua aceea, spre deosebire de „patrioții“ înfumurați, imitatori ai irlandezilor fără a avea fărâma de dreptate a celor din urmă. Ceva sau cineva i-a întrerupt; altminteri l-ar fi ucis fără probleme pe *ertzaina*, cu şuturi aplicate de toți, în mare larmă.

Astfel că alungam gândul: mai bine ca Tomás să se afle în Atlanticul de Sud, pe o fregată, într-un elicopter, într-o vizuină din Buenos Aires, decât în Irlanda de Nord. Ce nu puteau să-i facă, dacă era acolo şi îl descopereau, unui infiltrat englez, unui trădător, unui spion? Asupra lui ar fi căzut toată ura concretă şi cea abstractă, cea mai feroce: a celor înşelați.

Da, Războiul Malvinelor s-a terminat oficial pe 20 iunie cu restituirea insulelor şi toată lumea a început imediat să nu se mai preocupe de el. Ceea ce tocmai s-a întâmplat, dar nu se mai întâmplă, nu interesează, atenția oamenilor se îndreaptă spre următorul eveniment, orice e gata să se producă sau se produce, care încă mai ascunde un mister sau nu a oferit un deznodământ, în fond se doreşte să se trăiască în mod substitutiv în instabilitate perpetuă şi sub amenințare constantă, sau măcar ştiind că există alții care o duc şi mai rău decât noi în vreun loc de pe glob, alții care ne amintesc câte pericole ne pasc. Aşa era deja atunci, cum continuă să fie acum, dar ridicat la puterea a treia, ne-am obişnuit ca mereu să se abată asupra noastră vreo catastrofă şi cu ideea că ne va afecta direct sau indirect, s-au dus vremurile (au durat veacuri şi veacuri, aproape toată istoria, ba chiar şi o parte din propria-mi viață, eu am asistat la această schimbare) în care nu ne priveau problemele din Afganistan, din Irak sau din Ucraina, din Siria, Libia, Etiopia sau Somalia, nici măcar cele din Mexic sau din Filipine, care la urma urmelor ne-au aparținut cândva, vreau să spun spaniolilor.

După ce au tras toate foloasele posibile, până şi ziarele englezeşti au început încetul cu încetul să ignore un conflict pe care îl consideraseră ispravă de eroism şi măguliseră în mod josnic orgoliul național al celor care stătuseră cu mâinile în sân acasă, uitându-se la BBC, fără a mirosi praful de puşcă, nici carnea arsă sau distrusă, fără a-şi asuma riscuri nici un minut. Eu, în schimb, nu am putut să-l ignor. Am continuat să fiu atentă zi de zi, la lenta repatriere a trupelor, la progresiva lor primire, din ce în ce mai rece, la dispozițiile luate pentru viitoarea

apărare a Insulelor Falkland şi ca să nu se mai întâmple ce se întâmplase; laolaltă cu discreditarea militarilor argentinieni şi imediata demisie a lui Galtieri: ceva bun a adus acest război națiunii învinse, începutul sfârşitului dictaturii. Ba am urmărit şi ulterioara anchetare a generalului în 1985 sau ’86, acuzat fiind de neglijență şi alte infracțiuni, vinovat de a fi condus la moarte atâția şi țara la dezastru, drept care a fost închis mai mulți ani. Nu i s-a iertat războiul pe care numeroşi compatrioți de-ai săi îl aclamaseră şi îl încurajaseră, se caută un țap ispăşitor la înfrângeri – chiar dacă există unul care merită pe drept cuvânt să fie – şi nimeni nu-şi mai asumă responsabilitatea, poporul iese întotdeauna nevinovat. Poporul, care adesea e mârşav, laş şi nesăbuit, nu îndrăznesc niciodată politicienii să-l critice, nu îl dojenesc şi nu îi reproşează comportamentul, ci îl proslăvesc neîncetat, când dă dovadă de puține lucruri demne de proslăvire, poporul de oriunde. Doar că s-a erijat în intangibil şi joacă rolul vechilor monarhi despotici şi absoluți. La fel ca ei, posedă prerogativa veleității nesancționate, nu răspunde de ce votează şi nici pe cine alege, ce sprijină, ce trece sub tăcere şi acordă sau impune şi aclamă. Ce vină a avut de franchism în Spania, de fascism în Italia sau de nazism în Germania, în Austria, în Ungaria şi Croația? Ce vină a avut de stalinism în Rusia sau de maoism în China? Nici una, niciodată; întotdeauna e victimă şi nu e pedepsit în veci (fireşte, nu se va pedepsi pe sine însuşi; pe sine însuşi se compătimeşte şi de sine se milostiveşte). Poporul nu este decât succesorul acelor regi samavolnici, nestatornici, doar că are milioane de capete, adică nu are cap. Fiecare dintre ele se priveşte în oglindă cu indulgență şi argumentează ridicând din umeri: „Ah, eu nu aveam habar. Pe mine m-au manipulat, m-au instigat, m-au înşelat şi m-au abătut de pe calea cea bună. Şi ce ştiam eu, biată femeie de bună credință, biet om naiv“. Crimele îi sunt atât de împărțite, că se înceţoşează şi se diluează, iar astfel autorii anonimi sunt gata să le comită pe următoarele, îndată ce trec câțiva ani şi nimeni nu-şi aminteşte de cele anterioare.

A venit august şi m-am dus cu familia mea la San Sebastián, împreună cu copiii, evident; unde mă duceam eu, mergeau şi ei. Părinții mei mă luau discret sub ocrotirea lor când mă vedeau prea singură, prea mult timp. Erau obişnuiți cu absențele lui Tomás şi abia îmi puneau întrebări. Acum, în plus, exista o explicație simplă pentru întârzierea lui: Foreign Office, după un război pe care nu ştiuse să-l prevină, trebuia să se reorganizeze, era multă treabă şi delicată; aveau să cadă capete şi poate Tomás fusese obligat să ocupe locul vreunuia căzut,

am adăugat eu din mintea mea, ca să insinuez că avansa, că întârzierile îi erau justificate de binele nostru prezent şi viitorul mai bun.

În faţa lor, în faţa prietenilor şi cunoscuţilor, în faţa colegilor de la facultate, mă prefăceam că am mai mult contact cu soţul meu decât aveam în perioadele pe care le petrecea în străinătate. Îndată ce părăsea Londra (sau presupuneam eu că o părăsea), firesc era să nu am nici unul, cel puţin de când îmi povestise fragmentul său de adevăr, cu ani în urmă, cel autorizat. Fragmentul acela, fiind esenţial, era mic, dar fusese de-ajuns ca să mă transforme în complicea secretului său şi a dublei sale vieţi, acum mînţeam şi eu, ca să nu trezesc suspiciuni şi nici să nu-l dau de gol fără să vreau, pentru ca nimeni la Madrid să nu se mire mai mult decât s-ar fi cuvenit sau să ne vadă situaţia anormală prea anormală. Nici măcar nu aveam certitudinea că la ambasada britanică erau la curent cu activităţile sale reale, poate că era ambasadorul, ca maxim responsabil, sau poate nu: dacă era cerut de Londra un angajat de-al său, pesemne că el îndeplinea ordinele şi nu obiecta nimic, nici nu îşi băga nasul.

Şi aşa a fost de data aceasta, din nou: la întoarcerea mea, în septembrie, n-am primit nici un telefon, nici o scrisoare, nici o vedere sau telegramă, nici măcar o veste indirectă de la Mr Reresby, sau de la vreun alt superior ori coleg de-al lui. „Nu încape îndoială că e altundeva“, gândeam, „şi m-am îngrijorat pentru Insulele Falkland în van, două luni şi jumătate de conflict, chiar mai mult, cu urmările. M-a avertizat că poate războiul nici nu-l atingea. Unde dracului o fi fost atunci, unde l-or fi trimis? Lumea e largă şi se poate să existe fronturi peste tot, în ţări necunoscute.“ Îmi spuneam asta, dar nu puteam fi sigură, iar faptul că tocmai se desfăşurase un război vizibil cu morţi vizibili schimba totul, aveam nevoie să mă conving că acolo nu i se întâmplase nimic, că nu se număra printre pierderile de nemărturisit, cele care nu se comunică oficial, nici nu se fac publice, nu apar în dosare, nici nu li se aduc omagii, din pricina naturii clandestine şi josnice a misiunilor, care trebuie să fie negate până la sfârşitul lumii de cei care au luat parte la ele, le-au cunoscut şi încredinţat (o vedeam pe Margaret Thatcher capabilă să dezmintă orice faptă notorie, să omită sau să ignore orice „poveste tristă“), ca pe vremea PWE-ului, probabil că acesta a continuat cu alte sigle şi de atunci nimic nu s-a schimbat în esenţă; pierderile ale căror nume nu vor figura niciodată pe plăcile cu interminabilele liste, care plac atât de mult în Anglia – sau cel mult cu misterioase iniţiale –, din cauza morţilor mişeleşti pe care le provoacă şi caracterului josnic al sarcinilor lor.

Am fost tentată să sun iarăşi la numărul vechi al Foreign Office sau ce-o fi fost,

să-l întreb pe Reresby (dacă mai era acolo, dacă nu fusese transferat sau aruncat pe fereastră), sau pe cine mi-ar fi răspuns la telefon, să-l întreb pe Reggie Gathorne, era neîndoielnic că el exista în locul acela, spre deosebire de Dundas, Ure şi Montgomery. Totuşi, Tomás îmi spusese să nu mă impacientez, oricât timp s-ar fi scurs, acestea îi fuseseră penultimele cuvinte la aeroport. Trebuia să țin seama, trebuia să suport ca atâtea alte dăți, deşi acum era diferit, stăpânirea de sine devenea mai dificilă şi neliniştea insuportabilă când se lăsa seara şi mă vâram singură în pat, pipăindu-i corpul care nu era, golul subliniat de teama că acum era definitiv. Ca să rezist tentației îmi aminteam şi îmi repetam, de fiecare dată când ridicam receptorul, iar aceasta mi se întâmpla zilnic (îmi repetam cu voce tare, ca să dau cuvintelor mai mult aplomb): „Dacă nu te sun, înseamnă că nu pot să o fac, ştii tu". Iar eu acceptasem: „Să-mi dai de veste când poți, te rog. Ca întotdeauna. Sau când vei putea din nou, dacă pleci departe". Trebuia să respect acest acord.

Dar de data aceasta n-a fost ca întotdeauna. Au trecut septembrie, octombrie şi noiembrie în tăcere. Decembrie mi s-a părut o lună potrivită pentru întoarcerea sa şi i-am numărat zilele cu superstițioasă speranță: de Crăciun toată lumea îşi ia o pauză, gândeam, nici cărțile şi nici teroriştii nu mai au treabă, acțiunile se amână, se produce un fel de armistițiu ambiental şi toți trebuie să petreacă undeva perioada aceasta; până şi călăii sau victimele au familii care îi cheamă, ori poate primii nu doresc să dea de bănuit, să atragă prea mult atenția, iar cele din urmă îşi duc viața normală, aproape niciodată nu-şi imaginează că vor fi victime. Evident că există solitari pretutindeni, persoane pe care nu le aşteaptă nimeni, care nu se deplasează şi nici nu primesc vizite, pentru care zilele acestea sunt la fel cu restul anului, indivizi care se ascund într-un hotelaş de provincie izolat, ca să disimuleze, care se prefac că se duc acasă şi revin. Am nădăjduit că Tomás nu se transformase în unul din ei şi că nu face asta, oriunde ar fi fost, în Irlanda, în Scoția, în Israel, în Palestina, în Siria, în Rusia sau în Cehoslovacia sau poate în Argentina, de unde, din motive de securitate, nu îndrăznise încă să iasă. Nu erau decât conjecturi, sau mai bine zis năluciri.

Mi-am zis că măcar va telefona ca să salute, ca să mă liniştească, pentru a şti ce fac copiii şi pentru ca Guillermo să nu-l uite pe de-a-ntregul, Elisa încă nu avea amintiri. Dar pe măsură ce trecea luna şi nu dădea nici un semn de viață, am început să disper. Dacă nu-l dădea atunci, când avea să-l mai dea, puteau să treacă iarna şi primăvara fără veşti de la el, vara şi toamna, de ce nu? Nu mă mai

limitam să scrutez telefonul cu dorința de a suna la numărul de la Foreign Office, ci am ajuns să-l formez de multe ori. Totuşi, după ce a sunat de două sau de trei ori – chiar după ce am auzit cuvântul „*Hello?*“ în mai multe ocazii –, închideam fără să spun nimic şi fără să întreb de nimeni, speriată şi cu mustrări de cuget. În cap îmi răsuna atunci pomelnicul, sau era un descântec împotriva celor mai rele temeri: „Dacă nu te sun, înseamnă că nu pot să o fac. Dacă trece timpul, nu te impacienta. Oricât de mult“. Cât mai trebuia să treacă? Câteodată, rugămintea avea un efect contrariu: poate nu putea să sune pentru că nu mai era printre cei vii, poate şi asta vrusese să-mi spună.

Walter Starkie, care ştia totul, murise cu ani în urmă, dar Jack Nevinson, tatăl lui Tomás, socrul meu, trăia, deşi se retrăsese din activităţile sale, atât de la ambasadă, cât şi de la British Council, avea vreo şaptezeci de ani, Tomás era cel mai mic fiu al său. Ca să lupte cu inactivitatea, acceptase cu plăcere să țină ore de fonetică engleză în departamentul meu, cel de filologie engleză de la Complutense, cu prilejul unui concediu temporar sau unui an sabatic al titularului, nu sunt sigură, alt englez spaniolizat, excelentul Jack Cressey White, care îmi fusese profesor. Astfel că în anul acela universitar mă întâlneam cu socrul meu mai mult pe coridoarele de la facultate decât în propria-mi casă sau în a lui, unde îi lăsam adesea nepoții, însă nu rămâneam prea mult, tocmai ca să evit să vorbesc despre Tomás, cea mai puternică legătură a noastră. Însă acum voiam să vorbesc cu el despre Tomás, înainte de a ceda şi a-l deranja pe acel Reresby, care pesemne că nu-şi amintea de mine, înainte de a-mi vârî nasul. Într-o zi l-am întrebat pe Jack dacă putem sta de vorbă, mai bine fără copii şi fără ca Mercedes, soția lui şi mama madrilenă a lui Tomás, să fie prezentă. M-a condus în biroul lui Mr White, la dispoziția sa câtă vreme îl înlocuia, şi m-a invitat să iau loc, de parcă aş fi fost o simplă colegă, sau o studentă şi nu nora sa, adică, cu circumspecție sau timiditate. Era un bărbat cu ochi albaştri, cam bulbucați şi piele rumenă, păr alb cu un pronunțat început de chelie şi un chip plin de gropițe – una frapantă pe bărbie – care inspira încredere, un chip ce vădea ingenuitate şi bunătate naturale, neştirbite de ani. Părea incapabil să înşele, chiar şi să mintă. Îşi făcuse studiile la Oxford (Pembroke College) şi acolo, se împrietenise oarecum cu Tolkien, prietenul său Lewis şi Isaiah Berlin, în ciuda diferenței de vârstă dintre el şi primii doi, însă nu obişnuia să povestească anecdote despre ei şi nici să se laude.

– Te ascult, dragă Berta, mi-a spus în spaniolă, limbă pe care nu o dominase niciodată pe de-a-ntregul, în ciuda îndelungatei vieți la Madrid şi pe care o

vorbea cu un puternic accent, de care nu izbutise să se debaraseze.

– Jack, te rog, spune-mi adevărul. Tu ce ştii despre Tomás? l-am întrebat.

A părut sincer surprins şi mi-a răspuns în engleză. Profita de neîncetatele mele progrese în această limbă, ca să se odihnească de cea care îi punea atâtea probleme.

– Cum ce ştiu? Ce ne spui tu, Berta. La Londra e atât de ocupat, că nu-i rămâne timp, presupun, decât să te sune pe tine. Pe noi nu ne sună niciodată, când e în străinătate. Îl înțelegem, nu i-o luăm în nume de rău. Tu eşti soția lui şi părinții se cuvine să rămână pe planul al doilea. Nu ia legătura nici cu surorile şi nici cu fratele lui, după câte ştiu eu. Ne-a anunțat de mult că atunci când e în Anglia comunică prin intermediul tău, mai ales prin intermediul tău.

– Nu vorbeşte niciodată cu tine? Nu-ți face niciodată confidențe şi nu-ți cere sfatul?

– Sfatul? A râs puțin. Nu, eu cred că pe mine m-a privit mereu cu o oarecare condescendență. Un tată destul de ineficient în funcțiunile de tată. El e un bărbat total diferit de mine. Mai sigur şi mai hotărât decât mine. Îndoielile, dacă le are, mie nu mi le împărtăşeşte de când era foarte tânăr. Dacă mă informează, o face după ce le rezolvă.

– Şi despre ce te-a informat, Jack? De când a plecat ultima oară, la începutul Războiului Malvinelor, nu am aflat o vorbă de la el, absolut nimic. Tot ce v-am spus în perioada asta, vagile veşti despre el, scurtele telefoane, totul era minciună, invenție. Ca să nu vă îngrijorez. Şi ca să nu pară că ne-a părăsit, pe mine şi pe copii. A plecat pe 4 aprilie. Acum opt luni. În nici o împrejurare n-a trecut atâta timp fără să ştiu de el. Două, trei luni da, poate mai mult, nu ştiu, e mai bine să nu ții socoteala zilelor cu exactitate, cu asta sunt obişnuită şi am învățat să nu mă frământ prea mult şi să aştept. Dar fireşte, de data asta s-a dus când începea un război şi nici nu mi-a spus nimeni nimic de când s-a încheiat, nimeni de la Foreign Office, nici de la ambasadă, nici de altundeva. Dacă i s-ar fi întâmplat ceva grav, aş fi fost informată, nu? Şi voi de asemenea. Sau nu? Tu ştii mai multe? Ştii cu ce se ocupă în realitate?

Jack Nevinson a făcut ochii mari, era atât de ingenuu, că deschidea ochii ca să privească cu intensitate. Am înțeles cauza acelei intensități, încerca să descifreze ce ştiam eu. Cu siguranță nu voia să mă mintă, dar nici să-şi pună fiul într-o situație stânjenitoare, ori să-i încalce instrucțiunile.

– Ah, asta era, s-a limitat să rostească.

– Da, asta, Jack. Asta. Mi se pare că ceva ştim amândoi. Spune-mi ce ştii tu, te

rog.

Socrul meu a zăbovit în picioare, momentan fără cuvinte. Căuta un mod de a spune fără să spună. Mi-a oferit un ceai, am refuzat din cap, a murmurat ceva de neînțeles şi, în sfârşit, şi-a dat drumul:

– Probabil nu mai multe decât tine, Berta. Probabil că ție ți-a spus mai multe. Dar nu sunt atât de distrat cum par şi mi-am văzut băiatul înapoindu-se după lungi absențe din călătorii cu o expresie care nu se dobândeşte în îndeletnicirile diplomatice, oricât de anevoioase şi de complicate ar fi. E o expresie pe care am văzut-o la alții, pe vremea războiului şi am văzut-o la mulți, mă refer la al Doilea Război Mondial. O expresie în acelaşi timp de mândrie şi de spaimă, ambele lucruri amestecate până alcătuiesc un tot imposibil de distins. Spaimă pentru ce au contemplat şi mândrie pentru că au zădărnicit grozăvia, pentru că nu şi-au pierdut mințile şi nici n-au fugit. Spaimă şi mândrie laolaltă pentru temeritatea de care au dat dovadă, pentru ce au fost capabili să facă. Cu expresia aceea se revine de pe front şi din alte activități oculte. Şi întrucât războaie deschise nu au fost până acum, mă rog, cred că ştiu în ce e băgat de ani buni.

– Nu ți-a confirmat-o niciodată?

– Asta înseamnă să vrei să ştii multe, Berta. În orice caz, nu mi se pare plauzibil să fi fost în Insulele Falkland, ar fi fost o irosire să-l trimită acolo.

– Mie mi-a confirmat-o, Jack, am mărturisit cu prudență, şovăind. Şi nu cred că fac o gafă spunându-ți-o ție. Nici măcar n-a clipit şi am înțeles că era la curent, chiar dacă nu recunoştea. Ştiu că lucrează pentru Serviciile Secrete, MI5 sau MI6, care-o fi. Dar n-am ştiut niciodată unde se duce, nici ce face, nici ce a făcut, nici ce riscuri îşi asumă. El nu-mi spune şi eu nu-l întreb. Ăsta e acordul nostru.

– O fi MI6 de cele mai multe ori, cred eu, acolo pesemne că e mai util, a zis Jack, de parcă ar fi corectat o inexactitate. Cu toate că nu sunt rare împrumuturile de la unul la altul, în funcție de misiune.

Vorbea cu seninătatea care mie îmi lipsea din ce în ce mai mult. Chiar atunci, prin contrast, am disperat. Mi-am dus mâinile la frunte, cu coatele sprijinite pe masa lui Mr White. Mă podidea plânsul.

– Nu ştiu ce să fac, Jack. Am fost răbdătoare cum mi-a recomandat Tomás, dar am nevoie să aflu dacă e viu sau nu.

– Nu are de ce să nu fie. Lucrurile acestea iau uneori mult timp. Uneori sunt operațiuni de ani, nu de luni. În realitate, ați avut noroc până acum, trei sau patru luni nu e prea mult. Şi ultimul lucru care se poate face e un pas greşit, ca a

suna acasă, poate să te audă cineva. Sau să trimiți o telegramă, şi mai rău. O poate citi cineva.

Nu voiam să ascult asta, nu voiam să-mi imaginez scene concrete, pe Tomás ducându-se la poştă sau căutând o cabină pe ascuns, temându-se pentru viața lui, dacă îl descopereau în acțiuni naturale pentru restul omenirii. Voiam să mă scutesc de grozăvie.

– Opt luni chiar e prea mult. Pentru mine. Nu mai suport, Jack, cumva trebuie să mă încredințez. Odată, cu ani în urmă, am vorbit cu un oarecare Ted Reresby la Londra. Se întâmplase ceva alarmant aici, nu v-am povestit, şi nu reuşeam să dau de Tomás. Dacă tu nu ştii unde e acum, îi voi telefona din nou acelui Reresby. Sau în sfârşit, voi încerca.

– Ted Reresby? a repetat socrul meu. N-am auzit niciodată de el. Pentru mine, numele-cheie ar fi Tupra, Bertram Tupra. Cel de care m-aş agăța în caz extrem, cel pe care aş încerca să-l localizez. Mi l-a prezentat Tom într-o călătorie pe care am făcut-o la Londra, când era el acolo. Adevărul e că i-am întâlnit pe stradă, a fost întâmplător, pe Strand. Mi-a făcut impresia că îi era superior, că era la ordinele lui directe. În orice ar fi fost, în privința asta nu am certitudine. „Lucrăm împreună", mi-a spus. Un tip simpatic, un tip de temut, îmbrăcat într-un costum în dungi prea late, cu vestă şi tot, prea ferchezuit ca să fie diplomat adevărat sau funcționar ministerial. De temut, vreau să spun foarte dinamic, foarte capabil, a rectificat gândindu-se că adjectivul acela m-ar fi speriat şi mai rău. Dezinvolt, cu aplomb. Uite, Berta, nu sunt sigur de nimic. Am convingeri, dar nu siguranță. Sunt convins că ştiu ce face Tom – el îl numea Tom –, însă n-aş putea să demonstrez. Orice ar fi, i s-a consacrat cu trup şi suflet, asta intuiesc, izbutesc să văd. Cel puțin când nu e aici. Când nu e aici, uită de aici, nu existăm. Tu, eu, maică-sa, până şi copiii, cu toții încetăm să existăm. Se instalează, pesemne, în altă viață, se transformă în altă persoană şi uneori se crede persoana aceea. Şi aşa trebuie să fie, pentru ca totul să iasă bine. Dar după aceea revine, nu? Şi, pe cât posibil, redevine cel dintotdeauna, revine la ființa lui.

Jack Nevinson era la curent, ori îi era de ajuns să bănuiască faptele, ca să le considere înțelese de la sine. O lua cu un calm remarcabil, ca şi cum ar fi ştiut că, atunci când cineva a ales o cale, nu-ți mai rămâne decât să-l observi cu binoclul, să-i doreşti noroc şi să aştepți să se întoarcă.

– Ştii cum aş putea să iau legătura cu acel Tupra? Ce nume ciudat, nu?

– Englez nu e, fără doar şi poate. Însă el era englez, neîndoielnic, vorbea la perfecție. Nu ştiu. Sunând la Foreign Office, presupun. Sau la MI6, dar să suni

acolo ar fi ca şi cum ai intra într-un labirint şi vor sfârşi prin a-ți pune ție întrebări. Cred că trebuie să mai aştepți încă. Încă puțin. Ți-am spus, operațiunile de doi sau trei ani nu sunt excepționale. Aşteaptă să se împlinească un an, cel puțin.

– Până în aprilie? Cum să aştept atât, Jack?

– Până în aprilie, mai, iunie. Să nu-ți închipui că eu nu sufăr pentru el, că nu mă cuprind îngrijorarea şi teama că se duce din ce în ce mai departe şi nu ştiu unde, e mezinul meu. Dar îndur, ce altceva aş putea să fac? Nici nu pot să-l critic pentru că a hotărât să slujească țara mea, cu ce ştie, cu ce are. Nici să încerc să-l conving să renunțe. Mai mult decât atât, mă simt mândru de el. Te asigur că în chestiunile acestea o soție sâcâitoare şi care vrea să investigheze e o piedică serioasă. Ar putea să-i îngreuneze manevrele lui Tom, ba chiar să mărească pericolul care-l paşte. La fel ca un tată sau o mamă, sau un soț față de soție, e totuna.

Când a pomenit de o mamă, mi-am dat seama.

– Şi Mercedes? Nu se miră? Nu se impacientează, nu se sperie? Ştie ceva?

Jack şi-a dus degetul arătător la buze, ca şi cum mi-ar fi cerut tăcere. A fost un gest amabil, însoțit de privirea sa limpede. Era o rugăminte şi nu un ordin.

– Ea preferă să nu se întrebe. Se mulțumeşte cu minciunile pe care ni le spui tu. E bine să continui cu ele, te rog. Să continui să inventezi telefoane, fără să intri în detalii. Cum ai făcut până acum. Poate că tu nu ştii, dar te prefaci perfect.

Astfel că l-am ascultat şi am aşteptat încă puțin, ba chiar mult. Am aşteptat până în aprilie şi mai şi iunie, am continuat să aştept fără să mişc un deget – literalmente: fără să formez numărul de la Foreign Office şi nici alt număr englezesc – în iulie, august şi septembrie 1983, iar când aştepți prea mult ți se creează un sentiment ambivalent sau contradictoriu: descoperi că te-ai obişnuit să aştepți şi că poate nu mai doreşti altceva. Nu mai vrei ca starea aceea să se întrerupă sau să se încheie cu telefonul aşteptat, cu sosirea aşteptată, cu reapariția năzuită, şi cu atât mai puțin vrei contrariul, să ți se anunțe că asta nu se va produce, să ți se spună că soțul nu va mai da niciodată semne de viață şi nici nu se va întoarce. Cea din urmă este mai gravă şi mai dramatică, fireşte, dar ambele posibilități presupun acelaşi lucru: încetarea expectativei şi incertitudinii, la care te adaptezi în asemenea măsură, că preferi să nu mai ieşi din ele, să nu-ți înlături motivul pentru care te trezești şi nici gândul cu care te culci, să nu-l mişte de

acolo. „Dacă Tomás revine, va fi aici“, îmi spuneam fără a mi-o spune deschis, era mai degrabă o senzație decât o reflecție, „şi totul va fi din nou ca înainte, fără schimbări, la fel; da, va fi trecut mai mult timp şi eu mă voi fi zbuciumat îngrozitor, dar în fond va fi doar încă un capitol din această viață absurdă pe care o ducem, cu plecări şi veniri şi opacitate din partea lui, se va suprapune peste absențele anterioare şi va exista un moment în care nu voi mai distinge dispariția aceasta de celelalte, mai ales dacă cele viitoare se prelungesc la rândul lor, dacă nu sunt de două sau trei luni, ci de un an şi jumătate ca aceasta, sau cine ştie cât va mai dura. Aproape un an şi jumătate despre care nu va scoate o vorbă şi despre care eu nu-l voi întreba, cum a fost întotdeauna şi continuă să fie. Şi aşa vom petrece o nouă perioadă de aparentă normalitate, până îl vor chema şi va pleca din nou. E mai bine ce am acum, poate. E iluzia celor ce vor veni, cărora pot să le dau orice formă, cele ce vor veni se pot modela. Pot să visez că în ziua când va reapărea mă va anunța că se retrage, că misiunea aceasta s-a dovedit atât de lungă pentru că voia să-şi ia adio cu un serviciu crucial şi este ultima pe care a acceptat-o; că i s-au dus cei mai buni ani din existență şi că nimic nu durează veşnic, că tânjeşte să se oprească şi să rămână aici; că a cunoscut suficient din lumea cea mai tenebroasă, cea pe care majoritatea cetățenilor nu ne vedem niciodată obligați şi nici nu îndrăznim să punem piciorul sau să o întrezărim. Pot să visez că îmi mărturiseşte că e istovit şi sătul, că e teribil de dezgustător atât ce a făcut, cât şi ce a văzut făcându-se, că nu doreşte să păstreze doar viziunea urâtului, dezagreabilului şi neîncrederii, dezamăgitorului şi cruzimii, nici să locuiască la infinit în înşelătoarele margini ale universului. Ideea aceasta pot s-o nutresc atâta vreme cât Tomás nu se întoarce, întrucât ştiu că, îndată ce o va face, ideea se va spulbera şi va fi dezmințită de inerția evenimentelor, adică de obicei. „Orice ar fi, i s-a consacrat cu trup şi suflet, asta intuiesc, asta izbutesc să văd“, mi-a spus Jack, iar Jack e tatăl lui şi îl ştie bine, l-a cunoscut cu mult înaintea mea. Tomás nu va fi capabil să se elibereze de ce a ales, de ce a întreprins, pesemne că e deja captiv. La nivelul acesta, trebuie să aibă nevoie să nu se afle aici, să înceteze să fie el şi să fie altul, sau să fie mai mulți, cu siguranță nu ar suporta să fie inechivoc şi unic necontenit. „Când nu e aici, uită de aici, nu există. Tu, eu, maică-sa, până şi copiii, cu toții încetăm să existăm“, a mai zis Jack şi, nu mă înşel, probabil că are dreptate: Tomás are nevoie să ne facem nevăzuți şi să ne evaporăm periodic, să ieşim din câmpul său vizual, mai mult decât atât, din câmpul imaginației sale şi din câmpul memoriei, aşa cum Hyde nu şi-l aminteşte pe Jekyll şi nici Jekyll nu şi-l aminteşte pe Hyde, sau îşi

amintesc unul de altul doar când se abandonează, în momentul transformării. Se va retrage doar dacă e forțat, dacă alții îl pensionează pentru că nu mai e de folos şi e compromis, pentru că l-au stors cât au putut; dacă Tupra sau Reresby îl concediază, sau cine îl comandă pe el, poate însuşi şeful Serviciului Secret de Informații, SIS, înainte de a pleca mi-a spus că era sau va fi unul nou cu nume de familie ciudat, Figures, se pare că îi schimbă pe toți la câțiva ani, poate pentru ca ei să nu-şi piardă mințile, doar subordonații lor. Asta se va întâmpla mai devreme sau mai târziu, se vor lipsi de el, şi atunci ce va fi?"

Mă deranja să-mi aduc aminte de Ruiz Kindelán, însă acesta îmi schițase panorama agenților retraşi, poate nu era prea diferită de a teroriştilor retraşi şi de aceea el o cunoştea direct, accepta că acesta va fi destinul său şi al lui Mary Kate. „Tulburați sau morți", spusese, aşa ies majoritatea. „Iar cei care nu sunt executați şi nici nu înnebunesc cu totul, ajung să nu mai ştie cine sunt. Nu contează vârsta pe care o au. Dacă nu mai sunt de folos, ori s-au lăsat descoperiți, sunt retraşi fără menajamente; sunt trimişi acasă, ori să vegeteze într-un birou şi există indivizi care, înainte de a împlini treizeci de ani, lâncezesc conştienți că vremea lor a trecut. Rămân prinşi în trecutul lor cel mai tulbure, iar câteodată îi năpădesc mustrările de cuget. Faptele pe care le-au comis le estompează prezentul cu atrocitatea lor, iar ce a fost pentru ei important nu mai este pentru nimeni altcineva." Nici perspectiva aceasta nu era atrăgătoare sau consolatoare, să primesc un nostalgic de treizeci şi doi de ani, care ar crede că a trăit şaptezeci, cineva conştient că perioada de plenitudine i s-a încheiat, cineva nemulțumit şi poate veşnic plin de amărăciune, jignit pentru că nu mai e util. Nu, nici o soluție nu era bună, nimic nu putea să mi-l aducă înapoi pe Tomás de care m-am îndrăgostit foarte tânără (întotdeauna dorisem să fiu Berta Isla de Nevinson, pe când era la modă ca femeile să-şi adauge numele de familie al soțului cu acel „de", care în spaniolă indică proprietatea), cel care nu se ausculta pe sine însuşi şi nici nu era interesat să se înțeleagă. Dacă îl pensionau, în schimb, avea să se privească retrospectiv fără încetare şi tot ce ar fi trăit cu mine avea să i se pară monoton şi palid, palid şi decepționant, un perpetuu declin şi motiv de insatisfacție. „Prin urmare, e mai bine să aştept mai departe", îmi spuneam fără să mi-o spun deschis; „va fi rău să se întoarcă, sau ca într-o zi să găsesc o scrisoare de la el în cutia poştală; şi va fi înspre rău să aflu că nu se întoarce şi nici nu se va întoarce, că a murit într-un loc îndepărtat şi că mie nu-mi rămâne decât procesul pierderii şi uitării. Mai bine ca totul să dăinuie aşa cum e: indecis şi plutind în absoluta indefinire."

De aceea am avut senzația de dezastru când am auzit soneria de la uşă în noiembrie 1983, luna umedă şi ploioasă căreia îi cad pradă sufletele zbuciumate sau melancolice, şi care pune stăpânire pe ele ca o gheară şi le umple de nesăbuință, ca să nu le permită să o înfăptuiască pe cea mai mare şi mai ispititoare dintre toate; şi aşa le îndeamnă să găsească ceva care să înlocuiască „pistolul și glonțul“[37], cum spun Melville şi naratorul său la începutul romanului *Moby Dick*, pe care a trebuit, de asemenea, să-l predau, nu doar o dată, la cursuri. Pe atunci nu mai izbuteam să-mi stăpânesc momentele de tulburare, sau nu întotdeauna, şi ochii mi se înceţoşau prea adesea. Încă preferam să nu survină nimic, nimic să nu-mi schimbe starea de aşteptare şi fiecare zi să fie identică cu cea anterioară, dar aceasta alterna cu răstimpuri de dezechilibru, chiar de discontinue exasperări, în care năzuiam să închid lungul capitol al primilor mei treizeci şi doi de ani, spunându-i adio, până aici; să mă scuture ceva şi să mă oblige să plec fără să mă uit în urmă, să mă mişc, să iau maşina şi să rătăcesc cu ea pe şosele fără țel, sau să mă pierd în oraşe de provincie necunoscute, să fiu eu cea care dispare ca Tomás. Încât, dacă el se întorcea, să fie la fel de descumpănit ca mine şi la fel de temător, să întrebe pretutindeni: „Dar unde e Berta? Cum se poate ca nimeni să nu ştie de ea, cum nu s-a anunțat poliția ca s-o caute, cum nu avem nici măcar certitudinea că e ascunsă şi vie din voință proprie sau ascunsă şi moartă din voința altora, cum a putut să nu lase nici o urmă, nici un bilet de rămas-bun, nici cuvinte de avertizare, ori suspecte, care să-i trădeze hotărârea?“

Totuşi, copiii le opresc pe cele mai multe dintre femei şi de aceea, nu o mărturisim, dar adesea am dori să nu existe şi să ne lase în pace libere, să nu se fi născut, sau să se descurce singuri de la început, să nu ceară fără încetare şi nici să nu întrebe fără încetare, să nu depindă de noi întru totul, până şi pentru a se îmbrăca dimineața, să nu mai pomenim de a se deplasa şi a se alimenta, ca să-şi alunge frica şi să se simtă veseli, cum este înclinația lor naturală. (Nu dorim nicidecum să moară, asta niciodată.) Eram legată de Guillermo şi de Elisa, şi nu era cale de întoarcere, iar câteodată mă răzvrăteam împotriva acestei determinări. Erau ai mei şi deopotrivă ai lui Tomás (nu, în practică erau mai mult ai mei, doar ai mei), însă el furniza grosul câştigurilor din casă şi pe deasupra aducea servicii vitale țării sale, nu există alibi comparabil, părăsirea permanentă era justificată de datorie. Măcar nu lipseau banii: în acele nouăsprezece luni, variabilul său salariu (pesemne că erau bonificații în funcție de merite, durată, neajunsuri şi riscuri ale misiunilor) fusese transferat cu punctualitate în contul pe

care îl împărțeam, așa se întâmpla de ani buni, indiferent dacă el era la Madrid, la Londra sau în vreun loc secret și ignorat de mine. Știam că nu era toată suma pe care i-o plăteau, că mai exista o parte, poate gratificații care nu erau supuse declarației de venit, plăți la negru, care nu ieșeau din Anglia și i se trimiteau direct într-un cont de acolo, la care eu nu aveam acces și despre care nu știam nimic, în afară de faptul că există, nu aveam habar de cuantum, vreau să spun de cât adunase în el. „E mai bine să avem fonduri în străinătate", mă asigura Tomás, „e mai bine să dispunem de lire, din Spania nu știi niciodată când trebuie s-o ștergi și nici cât de repede. Poți să te saturi, sau te pot izgoni, o țară cu vocație sinucigașă, care de atâtea secole și-a obligat cei mai buni oameni să se exileze, cei care puteau s-o schimbe în bine sau s-o salveze; asta când nu i-a asasinat; e nemaivăzut, nu se compară."

Sunetul soneriei a fost destul de energic la jumătatea dimineții, la unsprezece, într-o zi în care eu nu aveam ore și copiii erau plecați, ca de obicei, Guillermo la școala unde am fost eu de mică și Tomás din adolescență, iar Elisa la grădiniță. Pregăteam chiar o lecție despre *Moby Dick* pentru cursul de literatură americană pe care îl predam în anul acela („partea apoasă a lumii"[38], ce ciudat mod de a numi oceanul, tocmai mă uitasem la cuvintele acestea, tocmai mă gândisem la ele), mi-am înălțat capul tresărind ca un animal, nu așteptam pe nimeni, m-am apropiat cu prudență de vizor, pentru ca tocurile să nu mă dea de gol că sunt acasă (de când cu soții Kindelán nu aveam încredere în vizitatori), am privit și am văzut un individ cu un craniu bombat, păr creț și voluminos, pe care încerca să și-l disimuleze, nu-l văzusem în viața mea. Imaginea apărea deformată de minusculul geam convex, era posibil ca bombarea să nu fie reală. La acea primă privire mi s-a părut englez, nu atât din pricina trăsăturilor, cât pentru că am reușit să-i disting un costum gri-închis cu haină încheiată la două rânduri, cu croială neîndoielnic englezească, paltonul îl purta aruncat pe umeri ca un fanfaron sau cu cochetărie, de parcă ar fi fost un gangster nu știu dacă din Soho, din East End sau un fițos din Madrid. Înfățișarea nu-i era inofensivă, însă dacă era englez, putea să-mi aducă veşti despre Tomás, mi-am zis. Fără a deschide ușa, am întrebat:

– Cine e?

– *Mrs Nevinson? Mrs Berta Nevinson?* Era englez, fără putință de tăgadă. Mă numesc Bertram Tupra și aș vrea să vorbesc cu dumneavoastră, dacă sunteți

amabilă. Sunt un coleg de-al soțului dumneavoastră şi sunt în trecere prin Madrid. Dacă ați fi bună să-mi deschideți…

Toate acestea le-a spus în limba lui, firește, nu ştia un cuvânt în spaniolă.

Auzind numele pe care îl auzisem în gura lui Jack Nevinson, n-am mai şovăit şi i-am deschis, au fost mai puternice panica – sau era groază – şi curiozitatea. Şi a fost suficient timp să-mi treacă fulgerător prin minte: „Dacă a venit personal şeful lui Tomás, o fi ca să-mi dea vestea cea mai proastă", şi am acceptat ideea neverosimilă că soțul meu murise. „Tomás e mort", am reflectat şi în acelaşi timp n-am crezut. „Şi acum ce fac? Acum ce fac?" Şi tot n-am crezut, ca şi cum n-ar fi putut să fie decât o minciună gogonată sau o greşeală.

Tipul a zâmbit contemplându-mă, ceea ce m-a făcut să-mi corectez momentan deducția: nimeni nu zâmbeşte când vine să comunice o nenorocire, când urmează să-i spună unei femei căsătorite că a rămas văduvă şi copiii ei orfani, atât de mici încă. În zâmbetul acela cam batjocoritor şi în privirea sa albastră sau gri pal am observat un soi de apreciere virilă nelalocul ei într-o împrejurare lugubră, în pregătirea unor condoleanțe. Dar ştiu că unii bărbați nu şi-o pot stăpâni, chiar dacă observă victima unui accident, trântită în plină stradă şi se pregătesc să-i dea ajutor, dacă de exemplu acesteia i s-a ridicat fusta sau nasturii de la bluză i-au sărit din pricina impactului. Nu pot să se stăpânească şi să nu evalueze. Bertram Tupra putea să fie dintre aceştia. Nu abundă în Anglia, e adevărat, dar individul acela avea o piele lucioasă şi mai arsă de soare decât în mod obișnuit acolo, un nas lat care probabil că primise lovituri, o gură rusească şi nişte gene lungi, meridionale. Era din aceştia, nu încăpea îndoială, unele femei ştiu să-i distingă la prima vedere, nu sunt imune la examinarea lor rapidă şi ei captează asta, la rândul lor, imediat. I-am calculat treizeci şi destui ani, poate cu vreo cinci mai mult decât mine, dar fizicul îi era atât de neliniştitor şi evaziv, că putea să aibă sau să adopte aproape orice vârstă.

– Mr Tupra, poftiți, vă rog. Cred că ştiu cine sunteți dumneavoastră. Aveți veşti despre Tom? E bine? E în viață, nu-i aşa?

A înălțat o mână ca să-mi opească întrebările, ca şi cum prin atitudinea aceasta m-ar fi avertizat: „Răbdare, răbdare. Încă nu e momentul să vorbim despre asta. Totul la timpul potrivit". Nu era alt subiect despre care să vorbim, dar gestul i-a fost atât de poruncitor, că m-am controlat imediat, mi-am amânat angoasa şi m-am supus. Presupun că seninătatea lui m-a calmat doar provizoriu, efectul nu avea să dureze.

– Ah, da? a replicat de parcă nici nu mi-ar fi auzit întrebările. Tom v-a

pomenit de mine?

– Nu, adevărul e că nu. Socrul meu, Jack Nevinson. V-aţi salutat o dată.

– Într-adevăr. Tatăl lui Tom, a zis dându-şi jos paltonul de pe umeri cu o graţie de toreador şi întinzându-mi-l de parcă aş fi fost garderobiera unei discoteci. Părea un om foarte sigur pe sine şi deloc înclinat spre ocolişuri. Unde ne aşezăm?

L-am invitat în salon, a luat loc unde stătuse Miguel Kindelán în dimineaţa coşmarurilor mele, iar eu pe fotoliu la stânga lui, ca atunci, dar acum nu aveam leagăn. L-am întrebat dacă vrea să bea ceva, o răcoritoare, o cafea. A negat din cap şi, unduindu-şi o mână aproape cu dispreţ, ca şi cum m-ar fi dojenit: „Lăsaţi, lăsaţi, asta nu e o vizită de curtoazie".

Angoasa mea şi-a permis să revină parţial, atât de curând. Dar am ţinut-o la distanţă. „Dacă vorbim pe şleau, să vorbim pe şleau", am gândit. Mă simţeam încă pe jumătate domolită, ca cel care consideră totul pierdut şi a anticipat ce e mai rău. Nu e acelaşi lucru să auzi şi să anticipezi, totuşi, iar eu încă nu auzisem.

– Spuneţi-mi, ce veşti există despre Tom? De pe 4 aprilie anul trecut n-am mai aflat nimic despre el. Puteţi să vă imaginaţi în ce stare sunt. Spuneţi-mi adevărul, vă rog. E în viaţă?

M-a privit în faţă cu ochii săi prietenoşi sau în realitate acaparatori. În ei nu era atâta seriozitate ca pentru a-mi anunţa o moarte, dar nici nu erau liniştitori. Era o oarecare insolenţă, poate involuntară, poate în ciuda intenţiei lui, o purtau cu ei cum se poartă culoarea irisului. A scos un pachet de tutun ciudat, o cutie înzorzonată, m-a întrebat dacă poate să fumeze, i-am spus că da, m-a servit, am luat o ţigară, el a luat alta, iar în timp ce mi-o aprindea pe a mea (şi eu eram atentă la flacără), mi-a trântit:

– Sper că da, însă nu ştiu. Asta a fost cât a ţinut flacăra; când a reluat (şi nici măcar n-a făcut o pauză), eu mă îndepărtasem şi simţisem aroma picantă a acelui tutun (mă apropiasem puţin, ca să îmi aprindă ţigara, mirosea a mentă şi a o apă de colonie proaspătă de ierburi, Tupra mirosea bine). Asta am venit să vă spun, ne-am grăbit cât am putut ca să v-o aducem la cunoştinţă şi vă suntem foarte recunoscători pentru sângele-rece şi pentru răbdarea dumneavoastră. Sunt soţii care ar fi întors pe dos cerul şi pământul la o tăcere atât de prelungită, ar fi investigat zilnic, perturbându-ne activitatea. Pe scurt, vreau să vă spun că nici noi nu ştim nimic despre el. Nu de atâta timp ca dumneavoastră, asta nu. Dar sunt câteva luni de când nu ştim. Nimic. A dispărut fără urmă. Nu s-a întors când trebuia s-o facă, în măsura în care se ştie când trebuie să se întoarcă cineva,

asta variază mult şi nu e niciodată prea clar, apar lucruri neprevăzute, întârzieri, complicaţii şi obstacole. Nu s-a pus în contact cu cine ar fi trebuit. Nu a cerut ajutor şi nici să fie înlocuit, nu a avertizat de greutăţi, nu a anunţat nici un pericol iminent. De aceea, sunt încredinţat că e în viaţă, un agent ştie de obicei dinainte când îi convine să se dea la o parte, când e recomandabil să părăsească terenul. Evident, n-a apărut nici mort pe undeva, iar lucrul acesta este fundamental pentru a nu ne alarma din cale afară şi pentru a nu ne gândi la ce e mai rău, întrucât cadavrele sunt mai uşor de găsit decât oamenii vii. Acelea, la urma urmelor, nu fug şi nici nu se mută, rămân neclintite unde se află şi asta ne permite să dăm de ele mai devreme sau mai târziu, în afară de câte o excepţie. Totul e posibil. Nu doresc să vă răpesc speranţele şi nici să vi le dau. Totul este posibil încă. Se poate să fi dezertat, ca să utilizez un termen militar; se poate ca dispariţia să-i fie voluntară, să se fi săturat de noi, de viaţa asta care te macină, fără îndoială, să nu mai fie dispus să colaboreze. Nu ar fi primul caz. Modul cel mai eficient de a ieşi din ceva este s-o ştergi fără să spui adio, să nu informezi, să nu răspunzi. De fapt, noi numim asta a face pe mortul, când se întâmplă, aşa spunem. Am avut oameni pe care i-am dat drept pierduţi ani de zile şi apoi au reapărut, ori s-a constatat că tot timpul acesta au stat ascunşi în cutare sau cutare loc. Sub o identitate falsă şi exercitând o profesie nebănuită, care n-avea nici o legătură cu aptitudinile şi cu formaţia lor, înveţi orice dacă e vorba să scapi; să păstoreşti oi, să mulgi vaci, sau ce trece mai neobservat. În sfârşit, dacă chiar noi o facilităm câteodată, când trebuie să retragem câte un agent din circulaţie şi să-l punem la adăpost de represalii, nu trebuie să subestimăm capacitatea agenţilor înşişi de a-şi plănui şi organiza ostracizarea şi de a o executa. Se poate, de asemenea, să fi căzut prizonier. Dacă acesta este cazul, poate ar dura ca să aflăm, e posibil să nu ştim până când cealaltă parte e interesată de un schimb. Nu rareori se întâmplă ca după câţiva ani să scoată din mânecă un nume şi să-l pună pe tapet, un nume pe care noi îl consideram definitiv dispărut şi pierdut, chiar mort. Şi mai e o ultimă posibilitate, aceea ca din vreun motiv să fie blocat, ascuns şi dat la fund, aşteptând să iasă la suprafaţă. N-a avut încotro şi s-a prefăcut adormit, fără perspective de a se trezi pe termen scurt. Astfel că încă e posibil ca într-o zi să se ivească pe nepusă masă. Aici, la Londra, sau în orice alt loc care-i oferă anumite garanţii că e în siguranţă. Oricum ar fi, recomandarea mea este să nu-l aşteptaţi pe Tom, Mrs Nevinson, nu pe moment, nu mult timp. Nici nu vă spun să disperaţi, bineînţeles că nu. Dar trebuie să vă obişnuiţi cu ideea – s-a întrerupt o clipă, pentru ca eu singură să mă obişnuiesc cu ideea că

trebuie să mă obişnuiesc cu ideea; a fost mai degrabă asta decât şovăială – că s-ar putea să nu se întoarcă.

Atunci mi-a venit din nou în minte un vers din cele pe care le recita Tomás de atâția ani şi pe care, fără să vrea, mi-l transmisese; şi deodată mi s-a părut plin de sens: „Cum seamănă moartea cu viața“, de exemplu, descria situația pe care tocmai mi-o expusese Tupra. Nu erau prea diferite acum posibila moarte a lui Tomás şi posibila viață. Putea să nu se întoarcă niciodată, în orice caz, chiar dacă încă respira undeva, departe. Eu puteam opta pentru a nu-l mai aştepta, sau pentru a continua să-l aştept, mi se îngăduia să-l „declar“ mort cu tot ce decurgea de aici, sau să „hotărăsc“ că încă mai calcă pe pământ şi străbate lumea; totul în interior, în sinea mea, pentru felul meu de a mă guverna, ca să spun aşa. Şi la exterior, ce se întâmpla?

– Unde era ultima oară când ați avut veşti de la el? Unde a plecat? Unde l-ați trimis?

Tupra şi-a deschis mâinile cu un gest universal expresiv, care denota neputință în fața iremediabilului.

– Îmi pare rău, dar asta nu pot să v-o spun. Nu până când se scurge mai mult timp şi totul e mai îndepărtat. Până când vom afla ceva cert.

– Nu puteți să-mi spuneți nici măcar asta? am întrebat, deopotrivă surprinsă şi indignată. Indignarea mă ajuta să-mi păstrez cumpătul, se întâmplă adesea. Nu izbutisem să asimilez vestea şi nici s-o cred (eram încă pe terenul irealității), dar simțeam concomitent că îmi curg lacrimile, că îmi tremură bărbia şi că, dacă nu mă stăpânesc o clipă, mă va podidi un plâns neconsolat, care nu mă va lăsa să vorbesc, să susțin o conversație, să înțeleg ce avea bărbatul acela să-mi spună. Dacă plângeam, îl obligam să mă îmbrățişeze şi englezii nu fac asta, cel mult mi-ar fi dat câteva palme uşoare pe umăr; deşi cine ştie, nu era un englez prea tipic, privirea îi era cuprinzătoare, nu voalată. În principiu, nu eram dispusă să cedez la asta, la suspinele nestăvilite, nu înainte de a rămâne singură, mi-am muşcat buza inferioară. Tupra părea respectuos, dar rece şi expeditiv. Îmi spusese clar: nu voia să-mi răpească speranțele, dar nici să mi le dea. Nu îndulcea informația şi nici nu o înăsprea. Îmi spunea adevărul, povestea ce ştia, ce era autorizat să-mi povestească. Nu aveam să mă prăbuşesc în prezența lui. Am presupus că mai era un răstimp îndelungat de dialog, chiar despre chestiuni practice. Cred că aş avea dreptul să ştiu unde a murit, dacă a murit. Sau unde poate să fie prizonier. Mă

veți condamna să speculez tot restul vieții mele? Spuneți-mi măcar dacă l-ați trimis în Insulele Falkland. A plecat când începea războiul acela.

Nu mi-a luat în seamă ultima întrebare, ca şi cum n-ar fi existat.

– Vă înțeleg foarte bine, Mrs Nevinson, să nu credeți că nu. Dar Tom nu era singurul care se afla unde se afla el, unde poate se află încă, împotriva voinței sale sau din precauție, sau poate eschivându-ne. Sunt alții care stau acolo şi pe care orice filtrare i-ar pune în pericol. Nu că nu aş avea încredere în dumneavoastră, dar regula noastră este să nu avem niciodată încredere în nimeni şi să nu dezvăluim nimic nimănui. Însă nu veți specula tot restul vieții dumneavoastră, vă asigur. Mai devreme sau mai târziu vom avea veşti, într-un sens sau în altul. Nu vom descoperi totul, însă vom descoperi destul. Iar Tom poate să intre pe uşa aceea mâine, nu e exclus. E posibil şi să nu-l mai vedeți, v-am spus-o. Mă împiedica să cad în pesimismul absolut şi în egală măsură avea grijă să nu-mi reteze optimismul. Dacă acesta este cazul, şi sper că nu, atunci vă vom anunța tot ce ne va sta în putință despre pierderea sa. Nu înainte, îmi pare foarte rău.

– Şi ce trebuie să fac eu între timp? Mă îmbrac în doliu sau continui să aştept? Mă consider văduvă, sau încă sunt căsătorită? Copiii mei au tată, sau au rămas orfani? Cât timp va mai trece? Nici dumneavoastră nu ştiți. Nu ştiu dacă vă dați seama ce greu e, Mr Tupra. Ce… Nu-mi ieşea cuvântul. Ce insuportabil! Ce imposibil!

– Puteți să-mi spuneți Bertram, dacă doriți. Pot să vă spun Berta?

Astfel, unul după altul, mi s-a părut ridicol că prenumele noastre semănau atât. „Ascultă, Bertram.“ „Spune-mi, Berta.“ Aproape că era mai bine să nu trecem la ele.

– Spuneți-mi cum preferați, am reuşit să-i răspund.

Mă durea în cot în momentele acelea şi, la urma urmelor, în Spania se spune tu oricui, cu prima ocazie.

– Totul e suportabil, Berta, totul e suportabil, sau sfârşeşte prin a fi. Gândiți-vă la soțiile marinarilor care se întorceau după ani buni, sau nu se mai întorceau şi despre care nu se ştia nimic în veacurile trecute. La ale soldaților ale căror corpuri nu se recuperau din locul ambuscadei, sau de pe câmpul de bătălie, puteau fi dezertori cărora le convenea să treacă drept decedați. La ale prizonierilor care nu erau răscumpărați. La ale sechestraților. La ale exploratorilor care nu mai reveneau. Cadavrele nu se găseau, nu exista, aşadar, certitudinea morții lor. Era foarte probabilă, dar nu sigură. Ceva le spunea acestor femei dacă trebuie să-şi păstreze speranța ori să şi-o piardă. Când, până

când. Ceva le-o spune şi astăzi, deşi cazurile acestea sunt mult mai rare. Nevoia lor, fără îndoială; sau lipsa lor de nevoie, lehamitea, răceala crescândă, ranchiuna față de cel dispărut, din cauză că a plecat şi s-a expus, precum Ulise. Chiar şi dacă cel care a plecat a făcut-o obligat, ranchiuna aceasta se naşte deopotrivă. Astfel că se uită când se doreşte să se uite, când omul e pregătit, sau când amintirea nu aduce plăcere, nici consolare şi este doar o povară care nu-ți permite să faci un pas, nici măcar să respiri. Acum nu sunteți capabilă să o concepeți, Berta, însă o veți descoperi. Bineînțeles că este un proces îndelungat, nu este ca o săgeată care se duce drept spre țintă fără a se abate din drum, ci înaintează şi dă înapoi şi se rătăceşte la colțurile de stradă. Până ce se află ce s-a întâmplat, dacă se află vreodată. Atunci săgeata ajunge la destinație, sau se rupe în aer, îmi imaginez. „Iată moartea aerului", am gândit. Cu toate că în engleză nu există acest mod de adresare, am presupus că, dacă Tupra mi-ar fi vorbit în spaniolă, nu ar fi renunțat la „dumneavoastră" încă, deşi îmi spusese Berta pentru prima oară. În privința posibilei văduvii, a continuat după ce şi-a schimbat tonul, adoptând unul mai oficial, legea engleză e variabilă în funcție de circumstanțe şi probabilități, dar când cineva dispare fără dovadă incontestabilă şi definitivă a pieirii sale, în general trebuie să treacă şapte ani şi o zi de la ultima oară când a fost văzut ori s-a ştiut ceva despre el cu certitudine, înainte să fie declarat oficial mort. Doar atunci pot moşteni moştenitorii, iar văduvul sau văduva se pot recăsători. Doar dacă nu s-a pronunțat divorț *in absentia*, încă nu am studiat dacă această posibilitate există, scuzați-mă, pe dumneavoastră ar putea eventual să vă intereseze. În sfârşit, după această perioadă se declară încetarea legală din viață, cu toate urmările. Moarte *in absentia*, aceasta este denumirea. De prisos să vă spun că, dacă dispărutul reapare viu mai târziu, respectiva declarație îşi pierde valabilitatea de cele mai multe ori.

Absurditatea aceea m-a interesat, inopinat. Nimic nu este mai bun decât curiozitatea şi comicul ca să ne îndepărteze, fie şi pentru o clipă, de amărăciunile şi angoasele noastre.

– De cele mai multe ori? Vreți să spuneți că sunt cazuri în care un viu de netăgăduit este considerat mort? Chiar dacă vorbeşte şi respiră, merge şi protestează, legea îi spune „Tăceți, dumneavoastră nu puteți să argumentați sau să reclamați nimic, întrucât sunteți oficial mort şi aşa este consemnat în documentul acesta"?

Tupra a zâmbit cu un zâmbet simpatic, a sesizat numaidecât că faptul acela mă amuza, în măsura în care mi-o permiteau dezolarea şi năucirea cele mai profunde

care cuprindeau totul, de fapt, cu excepția acelui scurt dialog.

– Sigur n-ați citit *Colonelul Chabert*, de Balzac. Acelui nefericit militar toată lumea îi neagă existența şi îl ia drept impostor, pentru că în analele armatei figurează căzut şi decedat în bătălia de la Eylau, în timpul războaielor napoleoniene. Chiar dacă e vorba despre o operă de ficțiune, aşa poate fi uneori birocrația; sau şi mai rău, nu vă miraţi. Lumea nu-şi dă seama şi crede că are drepturi şi garanții de neatins, însă puterea statului trebuie să fie şi este absolută: doar aşa funcționăm, chiar şi în democrațiile noastre, oricât am proclama separarea puterilor. Şi e de ajuns să modificăm legile, sau să inventăm unele noi, pentru ca oamenii să rămână fără bani, fără loc de muncă şi fără casă, sau să se decidă că nu există; sunt privați de naționalitate, de cetățenie, sunt declarați intruşi şi apatrizi, sunt exilați sau expulzați; sunt declarați nebuni, incapabili sau defuncți. Oamenii sunt extrem de temerari când ne sfidează şi cât se poate de naivi. Nu mi-a scăpat acel „ne“, diferit de cele anterioare. Cele anterioare se refereau la MI6, sau la SIS, care îl îngloba, iar în statul atotputernic căruia îi aparținea el şi pe care îl slujea, ca Tomás de multă vreme, influența lui Tupra era palpabilă. Dar ce v-am spus mai degrabă înseamnă că, dacă moştenitorii şi-au împărțit moştenirea, nu se văd forțați s-o înapoieze, mai ales dacă au cheltuit-o, cel mai probabil. Ori dacă văduvul sau văduva s-au căsătorit din nou, nu este anulată automat a doua nuntă, întrucât toți au acționat de bună credință şi legal, după ce un judecător şi-a dat avizul. Sunt cazuri foarte rare, oricum. Nu este comun *Contele de Monte-Cristo*, iar în Anglia cu atât mai puțin. „Aşadar citeşte romane, Tupra ăsta“, am gândit într-o clipă. Pe măsură ce vorbea, vocea şi tonul mi se păreau cunoscute, de parcă n-ar fi fost prima oară când le auzeam. Mă uitam la buzele lui fragede, cărnoase, care se mişcau cu toată viteza acum şi eram sigură că nu le mai văzusem, nu erau dintre cele care se uită. În toiul buimăcelii, remarcam că era un bărbat cu câte un element nu tocmai agreabil, dar ciudat de atrăgător (şi la necaz, şi când suntem tulburați, observăm asta, fără a fi conştienți şi fără a o dori). Chipul său singular era un magnet; genele lungi şi ochii cenuşii. Cred că a profitat de curiozitatea mea ca să mă distragă mai departe de la ce era mai important; sau ca să asimilez gradual, fără a mă îneca în ea, vestea că nu ştia nimeni nimic despre soțul meu de câteva luni bune, nici măcar cei care-i dădeau ordine şi îi determinau paşii; şi era posibil să-l fi văzut pentru ultima dată pe 4 aprilie 1982. Cetățenii sunt convinşi că îi protejează statul, şi aşa este în mod normal, este fundamental, prioritatea noastră, o afirm. Ignoră, însă, că, dacă protecția o cere, sau ei o refuză (dacă greşesc îngrozitor), sunt împiedicați să

deranjeze şi sunt anulaţi. Cum? Sunt deposedaţi: cine nu are nimic, nu poate să facă nimic. Li se confiscă bunurile, li se expropriază pământurile şi imobilele, li se smulge averea pe bază de impozite şi amenzi, există întotdeauna prilej pentru orice, se ocupă guvernele şi parlamentele de orice, toate. Indiferent ce propovăduiesc înainte, toţi deschid ochii când le vine rândul să guverneze şi să legifereze. Dar să ne oprim aici, înţeleg că sperie şi, totuşi, aşa se întâmplă pentru binele mai mare, în situaţii dificile nu ai încotro. Vă imaginaţi hărmălaia, haosul, dacă s-ar consulta oamenii la fiecare hotărâre vitală? Ar însemna paralizare, pentru că hotărârile vitale se iau zilnic, nu din când în când. „*For the greater good*“, asta a spus, „pentru binele mai mare“ sau „al celor mai mulţi“. În unele momente se înflăcăra, şi eu, cu engleza mea, mai curând învăţată din cărţi decât vorbită, îl urmăream cu chiu cu vai. Am citit puţin şi legislaţia spaniolă, de care depindeţi dumneavoastră. În privinţa presupuşilor morţi, mă refer, şi oferă avantaje, dacă e corectă informaţia care mi s-a dat. Nu se aşteaptă atâta timp când cel mai verosimil este ca cel dispărut să fi pierit. Doar doi ani – şi a ridicat două degete de parcă ar fi fost semnul victoriei, gest nelalocul lui în contextul acela – când a avut loc un naufragiu sau un dezastru aerian într-o zonă deşertică sau nelocuită, lucruri de felul acesta. Ori nu ştiu, poate trei. Acum a ridicat trei degete. Oricum ar fi, există o stipulare foarte clară, care ar putea conveni în cazul nostru, o am aici, tradusă şi în spaniolă. Şi-a scos dintr-un buzunar al hainei două foi scrise la maşină, apoi mi-a întins-o pe cea care era în limba mea, ca s-o citesc. Zice cam asta, nu-i aşa? „Vor fi declaraţi decedaţi cei care, aparţinând unui contingent înarmat, sau uniţi cu el în calitate de funcţionari auxiliari voluntari, sau în funcţiuni informative, au luat parte la operaţiuni de campanie şi au dispărut în ele, după ce au trecut doi ani“ – nu s-a abţinut să-l imite pe Churchill –, „calculaţi de la data tratatului de pace, iar, în cazul în care nu s-a încheiat, de la declararea oficială a sfârşitului războiului.“ Doamne sfinte, a adăugat; „*Good gracious*“, a zis, proza administrativă este îngrozitoare pretutindeni. E ceva dacă reuşeşti s-o înţelegi.

O înţelesesem, deşi era încâlcită. De aceea i-am spus:

– Singurul război care a existat este cel al Insulelor Falkland şi nu mi-aţi răspuns dacă Tomás a fost trimis acolo.

– Asta nu contează, a spus, tot aşa, fără să mi-o spună. Ca să vă obţinem cât mai curând posibil văduvia legală, noi vom adeveri că a fost acolo şi că a dispărut acolo. Totuşi, a continuat, legea spaniolă stabileşte o perioadă mai îndelungată pentru deschiderea succesiunii. A scos o a treia hârtie. Să vedem, e aici: „Până nu

trec cinci ani de la declararea decesului“ – şi de data aceasta a ridicat toată mâna –, „moştenitorii nu sunt puşi în posesie şi nici nu li se permite să facă acte cu titlu gratuit (cadouri, donaţii etc.) din bunurile care le-au fost atribuite“. Fiindcă încetarea ostilităţilor în Războiul Malvinelor a avut loc pe 20 iunie 1982, aşadar pe 20 iunie, peste vreo opt luni, Tom ar putea fi declarat legal mort în Spania, conform acestei legi. Şi nu cred că ar exista pretenţii din partea ţării noastre să-şi impună legislaţia, vom vedea că nu. Problema, Berta, este că dumneavoastră nu aţi moşteni în realitate până în 1989, peste cinci ani. Dar nu vă faceţi griji, ne-am gândit şi la asta. Nu veţi trăi doar din micul salariu de la universitate, nu ar fi just. Nici măcar dacă Tom ar fi dezertat. Atâta vreme cât nu o ştim, nu a făcut-o.

Toate acelea mi s-au părut lipsă de tact. Sau poate nu era, poate era un mod delicat – delicat pentru că era obiectiv, gradual şi pragmatic – de a mă sfătui să pierd orice speranţă şi să nu mai aştept; să-l consider pe Tomás mort şi niciodată înmormântat. Mi s-au umplut ochii de lacrimi, dar nu voiam ca Tupra să mă vadă. M-am ridicat, m-am întors cu spatele la el, m-am dus pe unul dintre balcoane, mi-am sprijinit fruntea şi obrazul în mână ca să îndur mai bine lacrimile (trei degete pe frunte, iar pe obraz degetul mare), am privit statuia urâtă din piaţă, dincolo de copaci, ştiam pe dinafară inscripţia: „Din iniţiativa unor femei spaniole se înalţă acest monument în onoarea soldatului Luis Noval. Patrie, nu-i uita niciodată pe cei care mor pentru tine“. Era din 1912, şi nu mă deranjasem niciodată să cercetez cine era soldatul a cărui efigie se bucurase de patronajul reginei Victoria Eugenia şi al scriitoarei Emilia Pardo Bazán, care figura drept „Contesa de Pardo Bazán“, printre altele. Nu aveam habar nici în ce război murise, pesemne în al Cubei, cu paisprezece ani înainte, pe cealaltă parte a oceanului, poate la fel ca Tomás: „spre gâtlejul mării ori către-o piatră ilizibilă“. Îmi fusese întotdeauna indiferent, patria noastră e expertă în a uita şi în a face ca inscripţiile şi pietrele să i se estompeze şi să devină de necitit, se străduieşte în acest sens fără răgaz, o doare în cot cine moare pentru ea şi nu cunoaşte gratitudinea, ori mai degrabă o detestă. Luis Noval e o umbră, un nume gol, un spectru; cu toate că are un monument, nimeni nu-şi aminteşte de el şi nu se uită la el. O umbră şi mai întunecată avea să fie Tomás, o fantasmă, nu viu, nici mort, de care nici măcar copiii lui nu aveau să-şi aducă aminte, şi cine atunci, dacă ei nu? Un fir de iarbă, puţin praf, o ceaţă risipindu-se, o zăpadă căzând fără

să se aştearnă, cenuşă, o insectă, o rafală de vânt, o fumăraie care în cele din urmă piere.

„Unde i-o fi cadavrul?“, m-am întrebat şi mi-am stăpânit cu greu plânsul. „Nimeni nu l-o fi plâns şi nici nu i-o fi închis ochii, poate nimeni nu l-o fi îngropat, ori poate că da, însă în grabă, pe fugă şi fără să pară, netezind pământul şi neînălțând nici un tumul, ca să-l ascundă şi să nu-l găsească nimeni, dacă ar vrea cineva să-l caute.“ Mi-am suspendat o clipă gândurile, căci Tupra mi-a vorbit din nou, fără a-mi respecta tăcerea, nici spatele întors, cu siguranță nu voia să-mi dea prilejul să mă frământ şi cu atât mai puțin să mă las copleşită, dorea să am mintea ocupată de chestiuni practice, aspecte legale şi curiozități.

– Priveşte, Berta, a spus, aici, în legislația voastră, se specifică ce se întâmplă dacă decedatul revine după aceea. Ascultă asta: „Dacă ulterior declarării decesului, apare absentul, sau i se dovedeşte existența, îşi poate recupera bunurile, însă şi le va recupera în stadiul în care acestea se află în momentul apariției sale“. Îmi închipui că vrea să spună „reapare“ şi „reapariție“. „Are, de asemenea, dreptul“, aşa continuă, „să i se înmâneze contravaloarea obținută din vânzarea bunurilor sale, sau să i se înmâneze bunurile care au fost cumpărate cu banii respectivi. Totuşi, poate pretinde doar roadele sau beneficiile pe care le produc bunurile din momentul apariției sale.“ Iarăşi ar trebui să spună „reapariție“, cred eu; mai exact, a adăugat cu pedanterie, dând o lovitură uşoară de reproş hârtiei. Pe scurt, dacă moştenitorii au cheltuit tot, nu vede nici un sfanț din vechea sa avere, nu recuperează nimic. Din ce are să trăiască omul, bietul reapărut (sau femeia, fireşte)? După ce că e declarat decedat, mai e şi deposedat. Din mila prietenilor? Nu ştiu dacă prietenia durează atât, vreau să zic dincolo de moarte. Din a odraslelor sale? Nu trebuie să excludem posibilitatea ca ei să se simtă îngroziți, amenințați când îl văd reînviind şi în adâncul inimii să dorească să-l bage la loc în mormânt. Nu pare că statul prevede să-l compenseze în vreun fel, sau să-i acorde vreo pensie. Eu sunt de părere că, dacă cineva a fost dat drept mort ani de zile, ar trebui să fie tratat ca un pensionar la întoarcere, cel puțin. Chiar mai bine.

Adevărul e că abia dacă îl ascultam. „Una caldă, alta rece, dar Tupra ăsta îmi tot spune de ceva vreme să mă obişnuiesc cu ideea: se preocupă doar de problemele legale şi de viitoarea mea întreținere, în realitate îmi vorbeşte de parcă aş fi deja văduvă. O văduvă aparte, căreia îi convine să fie recunoscută ca atare cât mai repede posibil, pentru că aş putea să am greutăți, dacă nu facem lucrurile bine. Deopotrivă ca să-mi refac viața, ca să mă pot recăsători dacă

doresc, fără îndoială gândeşte că nu mi-ar lipsi pretendenţii la vârsta mea şi cu înfăţişarea mea, am observat cum mă priveşte, e o apreciere sexuală înăbuşită, dar pentru mine evidentă, lui Tupra îi plac mult femeile şi e obişnuit să aibă succes cu ele, asta sare în ochi şi reiese din atitudinea lui, pesemne că blesteamă faptul că m-a cunoscut în aceste circumstanţe triste sau pesimiste, ca purtător al unei veşti care împovărează şi mâhneşte, care acaparează spiritul şi atenţia, excluzând orice înaintare, astăzi ar fi sortit eşecului, întrucât ar fi nepotrivit, lipsit de respect şi nelalocul lui. Asta îl înfrânează şi îl împiedică, nu faptul că sunt soţia unui colaborator apropiat, pe indivizii de felul acesta nu-i reţin scrupulele, contează pe ascunderea şi tăinuirea lucrurilor ce trebuie ascunse şi trecute sub tăcere, e mediul lor natural, trăiesc în el. Da, bărbatul acesta mă imaginează căsătorită din nou îndată ce o voi dori, nu vede ca pe un obstacol povara pe care o duc şi o voi duce mereu cu mine, doi copii mici, e foarte generos în opinia lui. În orice caz, vine să mă ajute chiar dacă Tomás e un dezertor sau a trecut la inamic, un transfug, se poate să se fi întâmplat şi asta. Pesemne că e sigur că nu e aşa şi prin urmare îl dă drept mort, îl socoteşte mort, îl dă drept expulzat din lume, deşi oficial e obligat să lase o urmă de speranţă, o crăpătură întredeschisă. Nimic nu e definitiv fără cadavru, nimic fără mărturie directă, iar Tomás s-a evaporat fără ca nimeni să vadă cum şi fără să asiste la momentul dispariţiei sale."

Nu mă clintisem de pe balcon, stăteam tot în picioare, cu spatele la el, îmi stăpâneam lacrimile care-mi începoşau privirea, mi le înghiţeam, ca să zic aşa, iar şi iar. În cele din urmă mi le-am înfrânat cu totul, sau aşa am crezut. L-am auzit aprinzându-şi una dintre ţigările din pachetul ornamentat şi egiptean.

– Dacă Tomás ar reveni într-o bună zi, şi-ar găsi banii întregi, vă asigur. Eu nu-i voi atinge atâta vreme cât există o posibilitate, cât de mică, să fie viu. Chiar dacă în ultimul colţ de lume, am spus fără să-l privesc, peste destule secunde.

– Nu mă îndoiesc de intenţiile tale, Berta. Dar nu fi naivă, intenţiile pot să se îndeplinească în măsura posibilităţilor, nu mai mult. Pentru aceasta vei avea nevoie să încasezi, să trăieşti din ceva. 1989 e foarte departe, iar 1990 şi mai departe, când legea engleză l-ar declara mort pe Tom şi tu ai putea beneficia de o pensie de văduvie de la Foreign Office. Nu ar fi corect, între timp, ca posibila văduvă a unui om de-al nostru să treacă prin necazuri financiare. Ne străduim ca aceasta să nu se întâmple, noi nu abandonăm familia unui căzut, noi îi furnizăm mijloace.

L-am întrerupt. Cuvântul „căzut" s-a prăvălit ca un bolovan pe spiritul meu, ca o constatare. Dar nu despre el i-am vorbit.

– 1990? am repetat. Asta înseamnă că ați avut contact cu Tom anul acesta, în 1983? N-a dispărut în 1982? Atunci n-a fost în Războiul Malvinelor, adevărat? Unde a fost? Spune-mi măcar asta, te rog.

Acum mă întorsesem şi făcusem câțiva paşi spre Tupra. A zâmbit ca şi cum l-ar fi amuzat rapiditatea cu care am calculat, sau poate propria-i neglijență: era avertizat că nu putea să şi le permită. Nu i-a păsat prea mult, era uns cu toate alifiile şi ştia să nu răspundă.

– Mai încolo, Berta. Când vom fi reconstruit faptele. Ți-am spus. Şi a continuat de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic: Astfel că am plănuit următoarele pentru tine: vei figura pe statul de plată, ca traducătoare, lucru perfect verosimil, al unuia dintre organismele internaționale cu sediul la Madrid, CICMOU sau OMT. Cei care lucrează pentru ei, la fel ca pentru ONU, FAO şi celelalte, sunt scutiți de plata impozitelor, încât salariul îl încasează integral şi nu e rău deloc, nu e rău deloc. Un privilegiu pentru felul acesta de funcționari, care adesea locuiesc în afara țărilor lor de origine, o compensație. Nu ar fi cazul tău, dar te-ai bucura deopotrivă de el. De fapt, vei figura pe statul de plată, însă nici nu va trebui să apari pe acolo. Vei putea să-ți vezi de ore, de viața obişnuită, şi am socotit că abia ți s-ar reduce veniturile, vei primi aproximativ suma cu care contribuia oficial Tom. În practică, ceva mai puțin, firește, dar nu vei simți prea mult diferența. Ştii, el era retribuit cu bonificații în numerar din când în când, bani inexistenți în ultimă instanță, dacă ducea la capăt vreo sarcină merituoasă, dificilă, lungă sau specială. Asta, evident, nu se va mai acorda.

– Nu ştiu ce sunt CICMOU şi nici OMT.

– În spaniolă, Consiliul Internațional pentru Cultivarea Măslinilor şi Obținerea Uleiului şi Organizația Mondială a Turismului, respectiv. A pronunțat cele două nume cu stângăcie în limba mea, mai ales cuvântul „măslinilor“, incapabil să pună accentul cum trebuie. Ambele organisme au sediul la Madrid, îți spun, iar în ce le priveşte nu există obiecții, şi-au dat consimțământul. Noi avem trecere în multe locuri, vezi, este un mare avantaj. Oamenii doresc să ne facă pe plac când cerem o favoare.

Acel „noi“ niciodată explicit, iar şi iar. Din el făcuse parte Tomás şi continua să facă parte după moartea sau dispariția lui, după dezertare sau trădare. Îi acordau beneficiul îndoielii, sau al sincerei necunoaşteri, am presupus că trebuia să le fiu recunoscătoare. Ar fi putut să se spele pe mâini, un căzut nu mai e în veci un activ, nu e bun de nimic, ba chiar o povară, ghinion pentru el. Dar poate, dacă nu era căzut, la întoarcere va fi de mare valoare.

– Vrei să spui că mă veți plăti pentru o muncă pe care nu o voi depune?

– Asta e o întrebare superfluă, Berta. Nu-mi spune că ți-ar fi jenă. Dacă ai şti câți oameni în lume primesc bani ca să nu facă nimic, pentru că figurează într-un consiliu de administrație sau sunt membri ai unui patronat, pentru că asistă la două şedințe pe an, pentru că oferă consultanță fără să ofere consultanță! În realitate, primesc bani ca să stea liniştiți şi să tacă. Statele întrețin paraziți şi o fac cu plăcere. Scapă de multe probleme, potolesc nemulțumirea, se consideră o investiție. Şi uite, în cazul tău e mai mult decât justificat. E o chestiune de justiție. Măcar asta, dacă ți-ai pierdut soțul; soțul tău a slujit țara. E cel mai bine, crede-mă. Modul cel mai simplu, cel mai bun.

I-am întors din nou spatele şi m-am îndreptat spre balcon. De data aceasta l-am deschis, m-am uitat. O umbră cu statuie, soldatul Luis Noval. „Dacă ți-ai pierdut soțul", spusese. Şi într-adevăr îl pierdusem, fie că era încă în viață, fie că era mort de mult. Nu avea să se mai întoarcă, trebuia să mă gândesc că nu. Stătusem mai bine de un an şi jumătate fără el, nouăsprezece luni, mi-am zis. Şi toată viața obişnuită cu absența lui, cu intermitența, dar acum era diferit. „N-o să-l mai văd niciodată, e cel mai probabil, e sigur", am reflectat. „Niciodată." Şi atunci, fără să mă pot stăpâni, am izbucnit în plâns pe tăcute, fără suspine sau gemete. Lacrimile mi s-au revărsat din ochi şi numaidecât mi-am simțit obrajii umezi, bărbia, ba chiar şi bluza, n-am mai fost în stare să mi le rețin. (Da, pe strada slută mă părăsi, fără măcar un soi de bun-rămas.) Tupra a observat imediat, tip atent şi, în loc să rămână unde se afla, aşteptând să-mi revin, cum ar fi făcut aproape orice englez, am auzit că se ridică şi vine cu paşi domoli, cumpătați, fără îndoială îi număra – unu, doi, trei, patru; şi cinci. Erau paşi de avertizare, de parcă ar fi vrut să-mi dea ocazia de a-i opri cu un cuvânt sau un gest, gestul de „Aşteptați", sau „Lăsați-mă", sau „Stați unde sunteți". Însă eram prea neajutorată în momentul acela, nu puteam respinge nici o vecinătate umană, oricare ar fi fost. I-am simțit respirația uşoară în ceafă şi apoi mâna pe umăr, mâna dreaptă pe umărul meu stâng, cu brațul prin fața gâtului meu, ca o falsă îmbrățişare din spate. Mi-am cufundat chipul în brațul acela, căutând refugiu, sau ceva pe care să mi-l sprijin, umezindu-i într-o clipă mâneca. Nu cred că i-am stricat costumul din pricina aceasta.

Partizani ai mişcării naționaliste din Țara Bascilor
Membru al poliției autonome din Țara Bascilor
Herman Melville – *Moby Dick*, traducere de Petre Solomon, Editura Minerva, București, 1973, vol. I, p. 25
Idem, vol. I, p. 25

VII

Au trecut anii rând pe rând. Anii au tot trecut, iar eu am devenit nu foarte tânără mai întâi, apoi matură şi poate am început să îmbătrânesc. Nu mult, se pare, înfăţişarea mea n-a ţinut pasul cu vârsta, în asta sunt norocoasă şi nu mă plâng, încă mi se dau cu zece ani mai puţin decât am împlinit. Poate m-am împotrivit să mă îndepărtez de anii pe care îi avea Tomás când a dispărut, ca şi cum mărirea diferenţei ar fi fost o formă de abandonare, sau de trădare.

Asumarea probabilei, din ce în ce mai sigurei sale morţi n-a fost imediată. Asta nu se întâmplă niciodată, nici măcar când vezi cu propriii ochi pe cineva murind şi îi contempli cadavrul liniştit şi tăcut, îl veghezi şi îl îngropi cum se cuvine, pas cu pas şi nu mai încape îndoială. Chiar şi în cazurile acestea, care sunt cele obişnuite, este o perioadă îndelungată în care absenţa se simte ca tranzitorie, ca ceva care se va termina mai devreme sau mai târziu. Avem senzaţia – şi e de durată, uneori maladivă – că sfârşitul unei persoane apropiate şi iubite, care face parte din viaţa noastră la fel ca aerul, e un fel de falsă alarmă, de glumă sau ficţiune, o presupunere sau un produs al imaginaţiei noastre temătoare, şi de aceea somnul ne buimăceşte mereu: visăm decedatul, îl vedem mişcându-se şi poate atingându-ne şi penetrându-ne, îl auzim vorbind şi râzând, iar când ne trezim credem că e ascuns şi are să se ivească, nu poate să fi pierit pentru totdeauna, că prohodul ne-a indus în eroare. Că va întârzia, dar mai devreme sau mai târziu se va întoarce. Raţiunea nu prea e capabilă să accepte ideea stingerii, nici conceptul de „pentru totdeauna“, pe care îl utilizăm cu atâta nepăsare în vorbirea colocvială. „Pentru totdeauna“ se referă la viitor, în judecata noastră comună, dar „întotdeauna“ include în realitate trecutul, deopotrivă, iar acesta niciodată nu se evaporă şi nu se şterge cu totul. Ce a existat va exista şi ce s-a aflat lângă noi se va afla. Ce s-a întâmplat se va întâmpla şi se va repeta. Iar dacă raţiunii îi e greu să admită şi să înlănţuie aceste concepte, să nu mai pomenim de sentiment. Mâna se duce instinctiv spre partea patului pe care o ocupa soţul când era acasă şi crezi că percepi corpul care nu e acolo, simţi atingerea piciorului şi auzi respiraţia neadormită pe pernă a celui care nu mai respiră

nicăieri. Nu le e deloc uşor să înţeleagă, sentimentului şi raţiunii, că fiinţa aceea atât de apropiată s-a transformat nitam-nisam într-un exilat din univers.

Însă totul soseşte, dacă i se dă timp şi stăruinţa îşi obţine roadele, iar dintr-odată vine o zi în care încetează, absenţa îşi pierde prelungita senzaţie de provizoriu şi se impune ca definitivă şi ireversibilă, şi nici măcar visele nu ne mai buimăcesc: sunt surghiunite în sfera lor de iluzie şi irealitate, când ne trezim sunt puse în paranteza care nu mai contează şi pe care poţi să o sari şi o sari, iar pentru figura mortului trec de asemenea anii, care ni-l îndepărtează şi ni-l estompează; îmbătrâneşte şi întinereşte în acelaşi timp, îmbătrâneşte pentru că moartea i se învecheşte, nu mai e noutate şi nu mai constituie o catastrofă, întinereşte pentru că, pe măsură ce noi, cei vii, ne maturizăm, mortul ni se pare mai naiv şi mai pueril, chiar dacă doar din pricina vârstei la care s-a oprit sau congelat, pe care noi o lăsăm în urmă neaşteptat de repede; şi, de asemenea, pentru că nu are habar de ce s-a întâmplat după aceea. Vine o zi când începem să ne întrebăm dacă a existat vreodată, dacă a fost vreodată prezent şi nu doar trecut, dacă vreodată nu a trebuit să ne amintim de el, întrucât era alături, era aici. („Iată moartea aerului“, acum a murit cu adevărat.)

N-am ştiut niciodată cu siguranţă. Promisiunea lui Tupra nu s-a împlinit nicidecum. „Nu veţi specula tot restul vieţii dumneavoastră, vă asigur“, îmi spusese. „Mai devreme sau mai târziu, vom avea veşti. Nu vom descoperi totul, însă vom descoperi destul. Atunci vă vom comunica tot ce ne va sta în putinţă despre pierderea sa. Nu înainte, îmi pare foarte rău. Nu înainte de a afla cu certitudine.“

Înainte de a pleca din nou la Londra a mai venit o dată să mă viziteze, sunându-mă în prealabil ca să se încredinţeze că voi fi singură, iar la telefon vocea mi s-a părut aidoma vocii lui Reresby, cu care vorbisem cu ceva vreme în urmă, nu m-am gândit prea mult la asemănare, poate le predau cursuri tuturor, la Foreign Office sau la MI6, învăţându-i cum să trateze rudele neliniştite. În acea a doua vizită, peste două zile, „m-am dăruit“, cum se spunea despre femei în romanele scrise vreme de câteva secole şi nu despre bărbaţi. Nu era prea ciudat, nici măcar neobişnuit: nu mai fusesem cu nimeni de mai bine de un an şi jumătate, din zorii zilei de 4 aprilie 1982, acum era noiembrie ’83, prea mult timp fără căldură umană, unii simţim lipsa, alţii nu au nevoie şi trăiesc liniştiţi fără ea. Bărbatul îmi păruse atrăgător din primul moment, în ciuda costumului pretenţios şi a câte unui element care îmi repugna, dar şi ceea ce repugnă la început poate sfârşi prin a fermeca, după deprinderea rapidă, sau după acceptare,

după ce ne hotărâm. Mă simțisem tentată inconştient (vreau să spun că tentația fusese amânată) chiar în toiul tristeții, lacrimilor reținute şi apoi vărsate, al stuporii, şi cu cât mai multă tristețe, cu atât mai multă stupoare, cu cât mai multă dezolare, cu atât mai multă buimăceală şi abandonare a sinelui, mai puțină apărare şi stânjeneală, seducătorii profesionişti o ştiu bine şi stau la pândă să prindă nenorocirile. Absențele lui Tomás avuseseră un efect cumulativ de-a lungul anilor şi cântăreau din ce în ce mai mult, alimentându-mi resentimentul, poate nu mai era oportun să-l țin în frâu. Absența actuală dădea semne neîndoielnice să devină definitivă, *sine die* cel puțin şi, la urma urmelor, ce mai conta, el nu avea să afle niciodată. Tupra mă luase de gât cu o zi înainte şi îmi pusese mâna pe umăr într-un gest de afecțiune pentru care i-am fost recunoscătoare, eu îmi cufundasem fața în mâneca lui şi îi simțisem mirosul, existase contact şi acesta este întotdeauna primul pas, chiar dacă pare că nu are importanță şi nici nu este de natură sexuală, că e vorba doar de consolare şi de sprijin, de a susține chipul şi de a ajuta pe cineva să se țină pe picioare.

Intimitatea de o singură dimineață mi-a dat dreptul, ca să spun aşa, de a nu aştepta pasivă şi la nesfârşit, de a-l suna eu la Londra din când în când, ca să întreb dacă avea noutăți cu privire la Tomás, dacă se găsise ceva, chiar dacă nu era încă „destul“ ca să-mi telefoneze şi să-mi comunice. El, când putea sau era acolo (nu dădeam întotdeauna de el la prima încercare, era călător şi dispuneam doar de numărul de la locul lui de muncă), îmi răspundea cu o politețe uşor impacientată, nerăbdarea i se percepea în tonul replicilor, mai circumspecte cu trecerea timpului, mai istovite. Mă trata cum tratezi pe cineva față de care ai contractat o datorie hazardată şi imaterială, ori e doar o legătură de conştiință: cu respect şi bunăvoință, dar nu cu familiaritate, fireşte că fără a-şi manifesta dorința de a mă revedea, sau de a repeta experiența carnală. Poate că eu m-aş fi dus la Londra, poate, dacă mi-ar fi propus-o el. Pesemne că era unul dintre indivizii cărora le ajunge o singură dată (probabil dintre cei care trasează în minte o liniuță şi, după ce o trasează, se duce tot farmecul) şi, cu toate că nu regretă şi nici nu încearcă să o şteargă, se străduiesc să n-o transforme într-un soi de salvconduct pentru a ajunge la ei şi nici pentru a le cere tratament privilegiat. La Madrid îl întrebasem dacă e căsătorit şi el lăsase întrebarea să se piardă în aer fără să răspundă, iar eu dedusesem în mod naiv că da. Unii bărbați se prefac căsătoriți, ca să nu-i bată la cap vreo amantă ocazională.

„Nu, Berta, nu sunt veşti, absolut nimic. Dacă le-aş fi avut, te-aş fi sunat. Parcă l-ar fi înghițit pământul, un pământ mut până la exasperare. Tot nu ştim ce s-a

întâmplat cu el."

Atunci, invariabil, eu îndrăzneam să întreb: „Şi asta ce arată, cum o interpretaţi? Cresc probabilităţile ca el să fi murit, sau să fie viu pe undeva? Iar dacă ar fi mort, sigur l-or fi omorât? O fi avut o moarte violentă? Nu poţi să-mi spui unde era? A trecut timp şi mi-ar plăcea să ştiu măcar asta, ce pământ l-a înghiţit. Şi dacă o fi suferit mult, sau nu".

Iar el răspundea asta, cu variaţii: „Cu cât mai mult timp trece, cu atât mai probabil e să fi murit, n-am să te mint. Însă, dat fiind că nu ştim nimic, a putut să aibă un accident sau un infarct, nu putem exclude nimic. Şi nu, încă nu pot să-ţi spun unde i s-a pierdut urma, unde a dispărut. Nu avem certitudine absolută, pentru început. Tomás se deplasa, dar nu eram la curent cu data exactă când o făcea, nu dinainte. Depindea de mulţi factori. În fine, dacă mai trec câteva luni fără veşti, vom da publicităţii o versiune oficială ca să poată fi declarat legal decedat. Versiunea internă, a noastră, cea pe care o folosim aici pe moment, e că a dispărut la Buenos Aires în mai 1982. Cu tot ce decurge din asta. Ţi-am spus, e mai uşor să se elibereze un certificat de deces *in absentia* dacă cineva a dispărut într-un război, într-un naufragiu, într-un accident aviatic sau într-o catastrofă. Misiuni de spionaj în cazul lui. Când va deveni pe deplin oficială versiunea aceasta, totuşi, când o vor accepta părinţii lui şi ceilalţi, să n-o iei drept adevărată, tu nu. Pe cea adevărată am să ţi-o spun eu, dacă o aflăm vreodată". Şi data viitoare când am vorbit, vreau să spun când l-am sunat, riscând să devin sâcâitoare, mi-a răspuns răbdător acelaşi lucru, pentru că nu existau niciodată noutăţi. Dar a adăugat: „Acum sunt pesimist, încep să cred că nu vom şti nimic. De aceea, contrar a ceea ce ţi-am recomandat alteori, poate te ajută să crezi şi tu versiunea oficială, dacă îţi e de folos. Măcar vei avea o poveste. Incompletă sau superficială, dar una pe care să o spui şi să ţi-o spui. Vreo explicaţie va trebui să le dai copiilor tăi, când vor fi mari". A făcut o pauză. „Cu timpul, una pe care să ţi-o aminteşti. E foarte probabil să nu existe niciodată alta. Să nu ştim niciodată mai mult."

Şi într-adevăr, n-a existat alta, n-a existat nimic, n-a mai existat absolut nimic altceva, iar la un moment dat nu l-am mai deranjat pe Tupra, nu avea sens, a dispărut şi el din viaţa mea, cu naturaleţe. Birocraţia şi-a urmat paşii mari, iar după un timp Tomás Nevinson a devenit un mort în conformitate cu cerinţele legii, în Spania şi în Anglia, şi am presupus că în orice altă ţară; iar eu am devenit văduvă şi copiii mei orfani de tată, vreau să spun copiii noştri, el fusese atât de

puțin prezent în scurtele lor existențe, că adesea uitam că erau şi ai lui. Copiii au fost mereu cu mine şi mi-au aparținut, doar cu mine.

Am început numaidecât să primesc salariul lunar de la OMT pe care Tupra mi-l pregătise şi mi-l propusese, scutit de impozite, ca să nu trec prin lipsuri aşteptând să fie declarat mort *in absentia*, în vreme ce veneau încet 1989 şi 1990, cu moştenirea pe care se cuvenea să o primim eu şi copiii. În Anglia nici măcar n-a trebuit să aștept cei şapte ani regulamentari: se admiteau excepții – adică, scurtări ale termenului – date fiind circumstanțele şi probabilitățile de deces, care în cazul lui Tomás erau foarte mari: oficial dispăruse într-o scenă de război, în măsura în care, cu timpul, confruntarea pentru Insulele Falkland a fost văzută ca un război în miniatură. Care lasă în urmă cadavre, aidoma celor grandioase, chiar dacă li se acordă mai puțină importanță şi sunt date uitării. Astfel că, începând cu decesul său legal, guvernul britanic mi-a alocat o pensie de văduvie, eram văduva unui angajat al ambasadei de la Madrid, a unui *civil servant*, cum sunt numiți acolo funcționarii din administrație. Şi complementul acesta mi-a uşurat şi mai mult (mi-o permiteau deja nemeritatul salariu împreună cu cel pe care îl câştigam pe bună dreptate la facultate, iar acum eram titulară sau cu contract pe termen nelimitat) îndeplinirea scopului de a nu mă atinge de banii lui Tomás, cel puțin nu de cei pe care-i păstra în contul englez, cu siguranță de proveniență neoficială sau obscură şi pe care poate însuşi Tupra i-i dădea în mână îndată ce îşi ducea la capăt o misiune, o prefăcătorie, o infiltrare, o mârşăvie.

În toată lumea există un element de superstiție în privința trupurilor neînsuflețite: atâta vreme cât nu apar, nimeni nu îndrăzneşte să le considere cadavre, nu întru totul. Cu atât mai puțin dacă nu există mărturii orale şi nici scrise ale celor care l-au văzut murind, iar pe Tomás nimeni nu-l văzuse murind. După ce îl menționase Tupra, citisem *Colonelul Chabert* şi nu doream să i se întâmple lui Tomás, dacă reînvia într-o zi, acelaşi lucru ca acelui biet militar, a cărui supraviețuire era negată până şi de propria-i soție, îngrozită de revenirea lui, căci se recăsătorise cu un conte şi avea copii de la al doilea soț, mai realizați, cu rang mai înalt şi cu viitor mult mai bun; acel colonel, întorcându-se cu înspăimântătoarea cicatrice lăsată de o lovitură de sabie în craniu, putea s-o transforme în bigamă şi pe odraslele ei, în bastarzi; cel care fusese privat de avere şi acum, în mod necesar şi logic, deopotrivă de identitate; cel care era acuzat de impostură şi care era înşelat, sfârşea rău, delirând într-un azil, sau fără memorie, cum convenea celor vii (celor vii fără întrerupere) şi, în cele din urmă, nu mai

stăruia. Vă spun că era o superstiție. Adevărul e că nu credeam sincer că Tomás avea să reapară vreodată, micul roman al lui Balzac era ficțiune.

Nu era, în schimb, ficțiune subiectul unui film francez pe care l-am văzut curând după aceea şi care s-a bucurat de popularitate, *Întoarcerea lui Martin Guerre*. Era din 1981 sau 1982, dar pesemne că l-am văzut prin 1984, când mi-am învins şovăielile şi mi-am făcut curaj: mai multe persoane îmi vorbiseră despre el şi tema mă speria. Era bazat pe o poveste reală, petrecută în sudul Franței, foarte aproape de Spania, în secolul al XVI-lea şi, de asemenea, am aflat după aceea, pe un excelent roman din 1941, *Soția lui Martin Guerre*, scris de o autoare americană pentru mine necunoscută până atunci (în ciuda cursurilor şi a specialității mele), Janet Lewis. Procesele la care a condus au dobândit o asemenea faimă la vremea respectivă, că până şi un tânăr Montaigne s-a dus la Rieux sau la Toulouse ca să asiste la sesiuni, referindu-se la ele într-unul dintre *Eseurile* sale. Relata dispariția voluntară a unui soț înstărit din lumea rurală, fără nici o explicație. Şi cum, după câțiva ani, bărbatul acela se întorsese, sau unul care nu doar că îi semăna mult, dar îşi mai şi amintea cu lux de amănunte trecutul lui Martin Guerre, încât nu putea fi decât el. Ca atare l-au acceptat surorile lui, unchiul, capul familiei şi soția, Bertrande de Rols pe numele de fată, care acum avea cu el un al doilea fiu, după primul născut, zămislit de Martin înainte de misterioasa lui plecare. Nu mai ştiu dacă toate acestea le nara filmul, romanul publicat cu patruzeci de ani în urmă sau o carte de „microistorie" posterioară, scrisă de o profesoară de la Princeton, pe care de asemenea m-am deranjat s-o citesc odată ce am trecut pragul fricii şi mi s-a trezit curiozitatea. Probabil că le povesteau toate cele trei opere, nici una nu se îndepărta în aspectele fundamentale de celelalte, nici una nu încălca adevărul. Cert este că, după prima reacție de bucurie şi de bun venit (îndelungată a fost reacția aceasta), pe Bertrande au început s-o roadă încetul cu încetul îndoielile şi remuşcările, ca să se încredințeze în cele din urmă că al doilea Martin era un şarlatan care o determinase să comită adulter (sau o violase mințind-o, în cazul cel mai rău), să conceapă şi să nască un copil nelegitim şi să dea bunurile celui absent unui aventurier, unui escroc. De aici denunțul şi procesele, primul, în mica localitate Rieux şi cel definitiv, în oraşul Toulouse. Paradoxal şi revoltător în cazul acesta era că presupusul impostor fusese mai amabil şi mai afectuos, mai binevoitor şi mai muncitor decât tânărul morocănos, cam stângaci, nemulțumit, care o părăsise cu ceva timp în urmă. Şi da, povestea aceea era reală, se întâmplase, iar pe lângă reconstituirile şi reelaborările artistice existau cronici din epoca

respectivă, ba chiar şi actul de la unul dintre procese; prisosea documentația. Însă secolul al XVI-lea era atât de departe, că pentru mine era la fel de ireal ca cele imaginate de Balzac. Nu încape îndoială că amintirile erau mai ezitante pe atunci, era pesemne mai greu să recunoşti un chip, o piele sau un miros.

Astfel că au trecut ani şi ani, apoi alți ani, iar în fiecare lună care se scurgea îl consideram din ce în ce mai mult decedat pe Tomás, înainte şi după certificatele care îl condamnau să fie astfel în ochii lumii, care îl consacrau ca atare. Însă îți este cu neputință să nesocoteşti ce vezi, ce citeşti şi ce asculți. Uiți repede peripețiile, ca să nu mai pomenim de amănuntele oricărei poveşti, ale celor adevărate şi ale celor fictive, care tind să se niveleze pe măsură ce le sedimentează timpul. Totuşi, ce ni se povesteşte rămâne încolăcit prin ascunzişuri tainice sau prin colțuri, la granițele sau pe marginile imaginației. Face parte din cunoştințele noastre, prin urmare din posibilitate. Şi, cu toate că eram sigură că Tomás n-o să reapară, nici ca Chabert, nici ca Martin Guerre, nu mă puteam opri să brodez vag pe tema aceasta, mai ales în momentele când eram mai singură. „Cum seamănă moartea cu viața, stare între două vieți", îmi aduceam din nou aminte, aşteptând-o pe a doua. Şi recitam de asemenea, în şoaptă sau în sinea mea, aceste versuri mai potrivite visărilor desperării: „Ne-am născut cu cei morți: Iată-i, sentorc şi ne aduc cu ei".

N-am stat liniştită în anii aceia, nu m-am prăbuşit şi nici nu m-am împietrit. Am cochetat ocazional cu desperarea, niciodată din plăcere, ci pentru că atacă fără să anunțe; dar nu m-am lăsat nicidecum pradă ei şi nici nu mi-a trecut prin cap să fiu fidelă cuiva care nu avea să se mai întoarcă. N-am lăsat să treacă mult timp ca să mă consider văduvă cu toate consecințele; mai mult decât atât, aşa m-am simțit. Am alungat ceața, mi-am ridicat privirea şi m-am uitat în jur, dispusă să-mi refac viața, cum se spune în mod curent despre cine vrea să-şi găsească din nou pereche, după o pierdere, sau o experiență neplăcută, după o căsătorie nefericită sau ca o închisoare, de rutină, chinuitoare sau apăsătoare. Nu era cazul meu. Cazul meu era al unei femei convinse şi mulțumite de la început, dar al cărei soț se comportase ca o fantomă sau ca un doctor Jekyll, cu doze prea mari de umbră şi de vijelie, de otravă necunoscută şi acumulată departe de mine, cu reiterate despărțiri până la cea finală. N-am îngăduit ca patul să mi se transforme într-un „pat pustiu", ori dacă mi s-a transformat câteodată, a fost împotriva voinței mele. Prin el au trecut câțiva bărbați, dintre care Tupra a fost primul şi timpuriu, acea singură dată, ar fi putut să-l frecventeze mai mult, în ciuda

distanțării sale, nu știu dacă spontane sau deliberate, și a obscurității ușor de intuit. Nici unul n-a zăbovit prea mult acolo, nici unul n-a rămas pentru totdeauna, dintr-un motiv sau altul, cine știe de ce, nici unul nu l-a înlocuit pe Tomás. Un coleg tâmpit de la universitate, un prieten al unei prietene, prea devotat și adorator, pediatrul copiilor mei, un englez de la ambasada unde fusese angajat Tomás, cu toți am avut relații pe care mi le-am dorit îndelungate, dar nu s-au dovedit de durată, dacă socotim durată un an sau mai mult, la atât n-am ajuns niciodată, în mod obișnuit au fost câteva luni, iar lunile se termină și se succedă în viteză, deopotrivă cele solitare, cele care dor și se eternizează și se pare că nu se vor sfârși, și acelea se duc și devin numaidecât trecut.

Unul dintre acei tipi a fugit de mine îndată ce l-am tratat cu afecțiune și puțin sentimentalism: s-a speriat, a crezut că am nevoie de dragoste și vânez bărbați, ca să zic așa; copiii mei l-au speriat, s-a temut că va trebui să se ocupe de ei dacă stă prea mult alături de mine, chiar dacă doar din obișnuință; și, după ce i s-a domolit dorința fizică, sau a considerat-o pe jumătate satisfăcută, după ce mă întâmpinase cu entuziasm, a ajuns la a mă saluta cu o înclinare a capului când ne întâlneam pe coridoarele de la facultate. Un cretin. De altul m-am plictisit repede, unul dintre admiratorii tăcuți, cărora nu le vine să creadă ce noroc au când sunt luați deodată în seamă și se trezesc în locul năzuit și de neatins. Îi înspăimântă atât de mult să piardă miracolul, că devin susceptibili și posesivi, în realitate se așteaptă să fie expulzați din clipă în clipă, știu că nu merită și trăiesc mereu în alertă, în orice văd simptome de lehamite și anunțul rupturii. Prin aceasta o precipită, firește, este insuportabil fricosul, cel prea nesigur, cel înfocat, cel care are senzația că a avut acces la un loc privilegiat, sau că locuiește într-un vis. Nu voiam să fiu un vis, nici să mă simt observată cu evlavie în orice împrejurare, până și în cele mai comune, ba chiar și în cele vulgare, dacă i-aș fi dat ocazia. I-am spus adio cu tact și cu cuvinte potrivite, nu făcuse nimic grav, doar că fusese prea mieros, doar că se culcase cu mine cu emoție și ceremonial, ca și cum eu aș fi fost de sticlă, sau și mai rău, un soi de divinitate.

Pediatrul copiilor mei era un om vesel și lingușitor, care inspira încredere imediată, simțeai că ești pe mâini bune și nu mi-a fost greu să-mi transfer mie însămi această convingere, există perioade când ai nevoie de un simulacru de protecție. Spre deosebire de idolatru, era dezinvolt și glumeț, probabil afemeiat, nu o dată am bănuit cu malițiozitate că nu eram singura mamă de pacienți de-ai săi cu care stabilea felul acela de legătură comodă, vizitele se prelungeau un moment și erau încununate de un premiu în natură, un premiu discret și rapid

(nu ne-am dat niciodată jos hainele), destul de rapid pentru ca cei mici să nu se întrebe unde eram. Ştiau când pleca de acasă (venea acasă pentru avantajul pe care-l avea, presupun), pentru că înainte de a pleca intra întotdeauna în camera copilului bolnav ca să-şi ia rămas-bun cu vreo vorbă de duh sau vreo mică oraţie improvizată (pe copii îi încântă rimele) şi să-l liniştească. Era un om prea alunecos ca să rămână undeva. Tocmai divorţase şi voia să se bucure de un răstimp de absolută libertate. Eu am hotărât să întrerupem întâlnirile acelea, am spus că aspiram la o anumită stabilitate. A trebuit să-i cer să mă recomande unui coleg, singurul mod de a ieşi din cerc, dacă apărea nu eram în stare să-i spun că nu, cu stetoscopul pe piept şi cu servieta. Nu i-a picat bine, dar a acceptat, a înţeles. „Dacă te răzgândeşti", mi-a spus, „voi fi la dispoziţia voastră. Zi şi noapte, la orice oră, cu copil bolnav sau fără el".

Cât despre englez, a durat mai mult decât oricare altul, unsprezece luni bătute pe muchie. Un tip senin şi cam rezervat, respectuos şi atent fără să asfixieze, nu foarte interesant, nici prea vorbăreţ şi totuşi, cu o stranie capacitate de a transmite pasiune în intimitate, ca să mă facă să uit momentan de ce mi se întâmplase şi de aproape tot trecutul, pentru ca de fiecare dată să pară prima. Nu cu el, ci în general, ca şi cum m-aş fi întors la vremurile când nimeni nu intrase în mine. Problema e că în afara acestui teren contribuia exact la contrariu: locul de muncă îi coincidea cu al lui Tomás. De fapt, era cel care îi ocupase postul, cel de la ambasadă, care în cazul soţului meu fusese mai degrabă nominal, atât lipsise, atât îşi neglijase însărcinările în vederea unui serviciu mai important. Englezul acela nu îmbina cele două servicii, pe celălalt front nu îl înlocuise pe Tomás, era sigur, pesemne că nu avea caracterul şi calităţile necesare, nu era nicidecum de folos (ca să nu mai spunem că nici măcar nu învăţa cu uşurinţă spaniola; de ce l-ar fi recrutat?). Dar şi aşa călătorea la Londra şi în alte locuri, era chemat din când în când, iar de fiecare dată când îmi anunţa o plecare, de fiecare dată când îi spuneam la revedere, chiar dacă doar pentru un sfârşit de săptămână, retrăiam nenumăratele despărţiri de Tomás: obscure şi fără dată de întoarcere, învăluite în ceaţă înainte şi în tăcerea lucrurilor inexistente după aceea. Aceasta nu mă ajuta să-l îngrop. Nu exista şi nu avea să existe cadavru, dar măcar să-l îngrop în imaginaţia mea. Singurul mod de a o face era să nu-mi mai amintesc. Să mă instalez într-o viaţă atât de diferită, încât în ea să nu intervină niciodată lucrurile neterminate, pierdute, anterioare. Pediatrul ar fi fost, poate, ideal, dacă nu ar fi semănat cu o rafală care biciuieşte faţa cu putere şi imediat se duce. Lumea lui nu avea nici o legătură. Englezul îmi provoca reminiscenţe

constante, avea să mă împiedice să mă eliberez de Tomás. Cu adâncă mâhnire a corpului meu, l-am îndepărtat puțin câte puțin, puțin câte puțin l-am lăsat să plece. Şi astfel n-am văzut nicicând pulberea-n aer suspendată, cea care, conform poemului, arată locul unei întâmplări trecute.

Părinților mei li s-ar fi părut mulți bărbați, dacă ar fi fost la curent, să nu mai pomenim dacă i-aş fi enumerat deodată, cum tocmai am făcut acum. Dar în realitate nu erau, şi cine s-o ştie mai bine decât mine? Au defilat de-a lungul anilor şi au fost infinit mai numeroase zilele de singurătate decât cele petrecute în companie, iar nopțile şi mai multe, în nici una nu a rămas pediatrul să doarmă, ceilalți da, sau eu m-am dus să dorm în paturile lor, ori în ale câtorva hoteluri din împrejurimile Madridului (El Escorial, Ávila sau Segovia, Aranjuez sau Alcalá), rareori, când puteam să las copiii cu părinții mei sau cu ai lui Tomás, pretextând un congres sau simpozion de specialişti în domeniul meu. Nu erau escapade vesele, erau caracterizate de provizorat, excepție şi artificialitate, ca şi cum am fi fost amanți care hotărăsc să interpreteze rolul de amanți din când în când, aproape ca pe o obligație: să se îndepărteze de oraş, să petreacă ziua împreună, fără a şti la ce s-o folosească, în afară de a se plimba, a mânca şi a profita de cameră, a dormi alături, fără o dorință adevărată de a se atinge în vise cu corpul străin, poate invadator şi agasant, în fond aşteptând să se încheie sfârşitul de săptămână, ca să revină la normalitate şi la Madrid.

Şi de fiecare dată când dădeam greş sau se răcea o relație, ori când se vedea că nu va ajunge departe, şi mai multă forță dobândea sau redobândea fantasma lui Tomás, ori poate era fantezia mea. Nu e ciudat, e normal: dacă ne dezamăgeşte cineva în care am crezut, sau se spulberă o iluzie, tindem să ne refugiem în povestea care nu mai poate să ne dezamăgească, pentru că i-a trecut timpul. Şi nu mai contează dacă la vremea ei a fost un eşec colosal, că ne-a provocat neplăceri, frustrare şi neînțelegere, că ni s-a părut opacă şi demoralizantă, că ne-a cufundat în permanenta insatisfacție. Ceea ce este pierdut şi rămas în trecut este întotdeauna mai confortabil decât prezentul călduț şi improbabilul viitor. Durerea pe care ne-a pricinuit-o se distanțează şi devine ireală. Ce s-a întâmplat nu ne mai amenință şi nici nu ne adânceşte în zbucium, nici în marea disperare anticipată. O trăim cu tristețe, da, dar fără teamă. În temeri, odată domolite întrucât s-au împlinit, poți să te refugiezi, pentru că nu se pot împlini din nou.

Astfel că după fiecare eşec, în mod instinctiv, dacă se doreşte irațional (dar cine nu recurge uneori la iraționalitate?), mă agățam de speranța ultimei îndoieli: nu

existase cadavru şi nici o relatare definitivă, previziunile iniţiale ale lui Tupra fuseseră greşite: „Nu veţi specula tot restul vieţii dumneavoastră“, mă asigurase. Poate că restul vieţii mele avea să fie foarte lung, dar se scurgeau anii şi eu continuam să speculez. Nu încontinuu, dar din când în când, mai ales după decepţii. Atunci mă năpădeau celelalte cuvinte ale lui, cele pe care le pronunţase ca să mă salveze din pesimismul extrem şi să-mi îndulcească situaţia: „Iar Tom poate să intre pe uşa asta mâine, nu e exclus“. După mâine vine alt mâine, există mereu altul, asta e partea cea bună şi cea rea: bună pentru că ne ajută să ne trezim şi să ne ridicăm, rea pentru că ne paralizează şi ne conduce de-a lungul zilelor, aşteptându-le sfârşitul. Ba chiar îi luam în seamă sfaturile interesate şi recunoşteam că mă precedaseră mii, cazul meu nu era excepţional: mă gândeam la soţiile marinarilor care se întorceau după câţiva ani, la ale dezertorilor, care nu puteau risca să se întoarcă; la ale prizonierilor şi sechestraţilor, la ale naufragiaţilor şi exploratorilor pierduţi. Istoria e plină de femei care rămân acasă şi aşteaptă, care privesc spre orizont în fiecare zi, pe înserat, încercând să zărească o figură familiară şi care îşi spun exact asta: „Astăzi nu, nici astăzi; dar poate mâine da, mâine poate“.

Într-o privinţă avusese Tupra dreptate: ceva le spunea acestor femei dacă trebuiau să-şi păstreze speranţa, ori s-o alunge. Nevoia lor sau lipsa de nevoie, lehamitea, indiferenţa lor crescândă, ciuda faţă de cel dispărut, pentru că a plecat şi s-a expus, nu doar ca Ulise, ci ca toţi cei care se îmbarcaseră să se ducă la Troia şi asediaseră ani în şir oraşul, inaugurând astfel lungile absenţe din literatură şi prin urmare din realitate (există numai ce ni se povesteşte, ce ni se poate povesti). „Aşa că se uită când se doreşte să se uite.“ Însă şi mai multă dreptate avusese spunând: „Bineînţeles că este un proces îndelungat, nu este ca o săgeată care se duce drept spre ţintă fără a se abate din drum, ci înaintează şi dă înapoi şi se rătăceşte la colţurile de stradă“. Şi aşa era, într-adevăr: de fiecare dată când atenţia îmi era distrasă, ori mă entuziasma un proiect, de fiecare dată când mi se ivea un amant promiţător, săgeata uitării dobândea forţă şi viteză, părând să se înfigă în ţintă fără s-o poată abate nimic din drumul ei. Tomás se estompa şi în mine creştea resentimentul: de ce alesese existenţa aceea absurdă, de ce optase pentru o viaţă dublă, care-l îndepărta de mine, până se prefăcuse într-o frunză de toamnă, care se clatină şi cade? Atunci îl respingeam, îl detestam, îl blestemam. Atunci îl înmormântam. Şi în schimb săgeata se îndrepta în direcţia contrară când amantul nu mai promitea şi eu mă simţeam din nou singură; făceam cale întoarsă, reveneam pe vechiul drum şi îl începeam pe cel opus, cel al amintirii,

cel al nostalgiei, cel al răbdării şi al speranței fără cauză. Şi mă copleşea această îndoială ultimă: „Şi dacă n-ar fi murit? Şi dacă într-o zi reapare, pentru că nu mai are unde să se ascundă, ori nu ştie unde să se ducă? Doar atunci te întorci, când nu ştii unde să te duci“. În răstimpurile acestea mă străduiam să-i recuperez chipul şi descopeream consternată că, cu cât mai mult încercam să mi-l reprezint, cu atât mai nedesluşite îmi erau trăsăturile lui, cu atât mai mult îmi scăpau, îmi era greu să le vizualizez şi trebuia să mă uit la fotografii ca să le văd cu claritate, cu amăgitoarea claritate a ceea ce reflectă doar o lumină, un unghi şi o clipă. Îndată ce închideam albumul, iar nu mi-l mai puteam imagina, şi nimic nu există fără imaginație. Chiar şi când lucrurile se întâmplă şi sunt prezent, e indispensabilă imaginația, întrucât este singura care dă relief faptelor şi ne învață să distingem, în vreme ce se întâmplă, ce este memorabil din ceea ce nu este.

Din obişnuința sau din melancolia dobândite, intram zilnic în biroul lui şi mă uitam în jur. Acolo lucra el când era acasă, acolo îşi nota, făcea schițe sau pregătea rapoarte, ori scria lucruri pe care nu mi le dădea să le citesc; şi, cu uşa închisă, vorbea la telefon în engleză. Nu folosea prea mult încăperea aceea, dar nimeni nu o folosea mai mult decât el. Nu mă hotărâsem s-o golesc, sau s-o reamenajez, o păstram exact ca în ultima zi a şederii lui, pe 3 aprilie 1982. Ce departe îmi suna data aceea – mai mult data decât amintirea sau decât momentul în care ne-am luat rămas-bun – când eram în 1987, 1988 sau 1989 şi mai târziu, atâția ani trecuseră deja. Curățam puțin biroul, ştergeam praful inexistent, aruncam o privire la globul pământesc întrebându-mă în ce punct se oprise oare Tomás, îl făceam să se rotească dintr-o lovitură cu mâna. Şi în fiecare dimineață, alegând cu ce să mă îmbrac, îi vedeam cu coada ochiului hainele agățate în dulapul comun, cel din dormitorul nostru. Nici pe acelea nu fusesem în stare să le arunc. Dacă zăboveam vreodată să le miros sau să le ating, mă simțeam năpădită de tristețe pentru o clipă; era ca o mireasmă, deşi nimic nu mai mirosea a el. Dacă observam o mică pată pe o haină, îmi ziceam că trebuie s-o duc la curățat, dar îndepărtam gândul numaidecât, spunându-mi „Pentru ce?“. Şi dacă vedeam vreo cută, îmi închipuiam că e produsul vechilor mişcări ale corpului; umflăturile şi buzunarele înfundate mi se păreau urmele portofelului, cheilor, ale pachetului de țigări şi brichetei, sau ale ochelarilor când îi ținea în toc, aproape întotdeauna îi ținea acolo, într-o zi am descoperit că erau falşi, fără dioptrii, iar într-un sertar de la biroul lui am mai găsit încă trei perechi, cu monturi foarte diferite, dar toate cu sticle inocente, fețele se schimbă în funcție de ce se pune pe ele, probabil erau elemente de deghizare, mi-a trecut prin cap.

Şi uneori rămâneam pe gânduri, sau îi vorbeam în gând: „Ce puțin am ştiut despre tine! Nu-ți cunosc o jumătate de viață, poate cea mai valoroasă pentru tine. Nu te cunosc la distanță, în călătorii şi nici în misiunile tale puerile, care cu siguranță te-au condus la o moarte violentă. Prin câte suferințe vei fi trecut, pe care ai fi putut să le eviți! Cât de frică îți va fi fost! Câte ticăloşii vei fi comis, care pesemne că au apăsat ca plumbul pe sufletul tău şi te-au rănit ca fierul ascuțit! Câte nopți de veghe sau de insomnie, câte coşmaruri ca şi cum ți-ar fi strivit pieptul un genunchi, sau ce spun eu, corpul unui animal mare şi inert – un cal, un taur – pe care nimeni nu e capabil să-l dea la o parte singur. Câte femei te vor fi iubit şi pe câte le vei fi înşelat şi dezamăgit! Câte secrete vei fi smuls celor care ajunseseră să aibă încredere în tine, câte morți vei fi cauzat, la care morții nu se aşteptau şi le vor fi înfruntat cu îndoială! Ce meserie mârşavă aveai, oricât de mult bine ai fi făcut cu ea! Nu ştiu nimic despre aceasta şi nu voi şti niciodată, întrucât nu te vei întoarce. Şi chiar dacă te-ai întoarce, nu-mi vei povesti nimic, presupun, nici de data aceasta. Nici unde ai fost în anii aceştia, nici ce ți s-a întâmplat, de ce n-ai putut sau n-ai vrut să te întorci, nici să dai semne de viață, măcar să mă suni şi să-mi spui: «Sunt viu. Aşteaptă-mă». Nu ştiu de ce am rămas cu tine şi nici de ce încă nu m-am îndepărtat de tot, acum, când nu mai eşti, nici aici, nici altundeva. Viața ta s-a oprit şi a mea a mers înainte, dar fără prea mult sens, fără țel, sau mulțumindu-mă cu cel pe care mi-l semnalează copiii mei, copiii tăi – sunt busola mea –, pe care nu i-ai cunoscut şi nici nu-i vei cunoaşte. De fiecare dată când am încercat să găsesc un țel propriu, izolată de ei şi de tine, drumul mi-a fost închis, ori m-am abătut eu. Da, contemplu hainele tale goale şi îmi trece prin cap că, dacă te-aş avea în fața mea şi aş putea să te contemplu pe tine, mi-ai părea deopotrivă gol, cu buzunarele înfundate, cu umflături, pete şi cute, tu însuți o cavitate. Absență şi tăcere; sau cel mult repetarea unui vers ca inscripția cu neputință de citit de pe o lespede acoperită de zăpadă. Cel mult o şoaptă la ureche, pe care n-o voi înțelege. Te cunosc din adolescență. De atunci te-am iubit cu fermitate. Dar apoi, în lungul apoi pe care acum îl târăsc după mine şi mă aşteaptă, ce puțin am ştiut despre tine!“

Într-un răstimp de unsprezece luni, au murit părinții mei şi apoi Miss Mercedes, cum o numeau elevii ei de la Institutul Britanic, mama lui Tomás. A fost de parcă s-ar fi pus de acord să marcheze sfârşitul unei poveşti, apusul unei generații şi singurul care a lipsit la întâlnire a fost Jack Nevinson, care a rămas extrem de trist şi extrem de singur. Cele două fete şi celălalt fiu se îndepărtaseră

de mult timp, nici măcar nu locuiau la Madrid. Una dintre cumnatele mele s-a mutat pentru vreo două săptămâni în oraş, ca să-i ţină companie în primele momente; însă casa, soţul şi fetiţa îi erau la Barcelona, aşa încât curând a trebuit să se întoarcă la ei. Cealaltă, care era funcţionară la Bruxelles, a venit doar la înmormântare, iar cumnatul meu, Jorge, a pretextat distanţa şi obligaţiile ca să nici nu apară: deloc interesat de filologie şi nici de diplomaţie, de ani buni conducea o firmă de curăţenie în Canada. Independent de părinţi de foarte tânăr, nu vedea deloc motive ca să traverseze Atlanticul şi nu le-a văzut nici de data aceasta. „Pe scurt", i-a spus la telefon unei surori, „mamei îi va fi indiferent dacă eu sunt acolo sau aici. Nu-mi spune că i-ar fi plăcut să ne luăm rămas-bun de la ea toţi patru. Ea n-o să ştie şi, în orice caz, Tom nu e. Iar suferinţa nu îmi e mai mică la Montréal." Acolo răspundea la numele de George.

Am avut senzaţia că Jack, privat de soţia lui, s-a întrebat pentru prima oară ce dracului face într-o ţară străină, a cărei limbă nu şi-o însuşise niciodată în totalitate şi în care deodată nu-l mai reţinea nimic, nici afecţiunea, nici munca. Da, trecea din când în când pe la British Council şi pe la ambasadă, însă nu-l mai cunoştea aproape nimeni în locurile acelea şi oamenii, pe atunci, nu mai erau leali. Să se ducă înapoi, în Anglia, totuşi, nu era pentru el o opţiune: naţiunea ar fi trebuit să se oprească sau ar fi trebuit să se oprească la vârsta lui, iar lucrurile acestea două nu se opresc nicicând, în nici o epocă şi în nici un loc. Ţările le uzurpă cei care se nasc fără să vrea, pe noi ne uzurpă adulţii sau bătrânii în care ne transformăm fără să vrem.

Poate Guillermo şi Elisa, de asemenea eu, îi eram sprijinul cel mai puternic, cei care puteam să-i oferim companie şi o oarecare justificare pentru a continua să stea aici: nepoţii săi fără tată aproape de la naştere, nora oficial văduvă şi acum orfană. El încercase, cu copiii, în felul său modest şi timid, să suplinească pe cât posibil figura lui Tomás, iar după ce suferisem noile pierderi, a fost dispus să devină discret şi tatăl meu. Date fiind circumstanţele, mă vedea ca pe o fiică mai mult decât pe adevăratele-i fiice, iar Guillermo şi Elisa erau nepoţii lui prin antonomază, prin frecventare şi pentru că erau moştenire de la vlăstarul său mort în îndeplinirea datoriei, pe care nu putuse să-l îngroape şi nici să-l plângă fără înconjur o dată pentru totdeauna. (E alt inconvenient al celor după care nu rămâne nici cadavru şi nici urmă, faptul că mâhnirea se produce în etape, nu e niciodată întreagă, e graduală şi nu există doliu cum se cuvine dacă se străbate cu şovăieli şi termene.) Dar noi nu eram prezenţi în viaţa sa cotidiană, cu toate că de când a murit Miss Mercedes şi el a rămas singur în locuinţa familială de pe

strada Jenner, eu îl sunam zilnic, înainte de a pleca la facultate sau de a mă apuca de lucru acasă, ca să verific dacă în dimineața aceea se trezise bine. Nu era delicat s-o recunosc şi nici s-o exprim în cuvinte: verificam în realitate că se trezise *tout court* şi nu murise în timpul nopții, în tăcerea şi în singurătatea lui. Pe atunci nu erau telefoane mobile, însă erau roboți telefonici. Dacă vreodată nu-mi răspundea, îi lăsam mesaj, îndemnându-l să mă sune şi nu mă linişteam până ce el nu-mi îndeplinea cererea.

Nu că aş fi aşteptat contrariul, dar faptul că Tomás nu apăruse la moartea mamei lui fusese alt cui în sicriul său imaginar. În felul său, era foarte legat de ea (deşi îl proteja mai mult pe tatăl lui, iar dacă cel decedat ar fi fost el, coşciugul s-ar fi închis şi mai mult), iar vestea a fost cât de publică putea fi. Jack a plătit două anunțuri mortuare în presă şi încă unul la Institutul Britanic, iar după câteva zile un coleg de-al lui a reuşit ca un ziar să-i admită un scurt necrolog sau notă biografică, plin de elogii afectuoase şi candide. Bineînțeles că, dacă ar fi fost viu într-o țară foarte îndepărtată, cu greu ar fi putut Tomás să afle ceva din toate acestea.

După ce s-a înfipt acest cui, am făcut o tentativă absurdă şi fără țel: cea de a da de tânărul – care nu prea o mai fi fost tânăr – cu care mă culcasem pentru prima oară, vreau să spun cu care mi-am început viața sexuală. Fusese furtunos şi fără continuitate. Tocmai îl cunoscusem pe stradă, fugind de cenuşii, la o manifestație studențească la care el nici măcar nu participa, în 1969, eu încă nu împlinisem optsprezece ani. Mă ajutase să scap de un cal, mă protejase şi îl potolise pe gardianul care-l călărea, îmi îngrijise acasă la el o rană la genunchi, iar când o făcuse îmi atinsese coapsele, mai întâi cu naturalețe (inevitabil ating mâinile care vindecă), apoi cu intenție. Era un banderilier care locuia aproape de Plaza de Las Ventas, se numea Esteban Yanes şi nu ştiusem niciodată de ce se întâmplaseră toate acelea. A fost atât de spontan, că nu putusem decât s-o pun pe seama uşurătății vremii în materie de sexualitate, pasivității mele după sperietura îndurată şi curiozității. Şi unei puternice atracții primitive, fireşte. Avea o claie impresionantă de păr negru, ochi albaştri sau de culoarea prunei, sprâncene dese meridionale, o dantură demnă de invidiat, un zâmbet sincer şi multă seninătate. Tomás îşi începuse absențele, plecase să-şi facă studiile la Oxford şi revenea în vacanțe, nu puteam să-mi imaginez că alternanța aceea avea să se prelungească la infinit, că acesta urma să devină felul nostru de a fi împreună: împreună şi despărțiți în acelaşi timp, până când biruise despărțirea.

Banderilierului nu-i dădusem numărul meu de telefon şi nici el mie pe al lui.

Nici unul nu s-a străduit să-l găsească pe celălalt, scurtul răstimp pe care l-am petrecut împreună pesemne că ne-a fost de ajuns ca să ne dăm seama că aveam prea puțin în comun, iar eu nu intenționam să mențin o relație paralelă, pe atunci Tomás era departe doar provizoriu şi eu eram hotărâtă să devin „Berta Isla de Nevinson“, mai devreme sau mai târziu. Însă de-a lungul anilor mi-am adus aminte de multe ori de Esteban Yanes, atât când eram singură, cât şi când aveam companie. Era o amintire agreabilă, frumoasă, dacă i se poate aplica acest adjectiv, chiar dacă doar pentru că făcea parte din vremurile de nepăsare şi capriciu, de improvizație şi frivolitate. Vremuri încă limpezi şi fără probleme, când Tomás nu mă obligase să văd lumea înjumătățită şi cu un singur ochi. Era o mică amintire-refugiu, ca să spun aşa şi adevărul e că nu aveam prea multe în viața mea. Îl cunoşteam pe Tomás de atâta vreme, că doar cele din copilărie nu mi se contaminaseră cu opacitatea lui. Ştiam unde locuia banderilierul, aveam să recunosc portalul, chiar dacă trecuseră douăzeci de ani. Era improbabil ca el să stea încă în apartamentul acela destul de mobilat, cu fotografii şi afişe de coride şi o grămadă de cărți, era un cititor avid, dar dezordonat, după cum mi-a spus, sau am dedus eu.

Nu ştiu prea bine ce m-a dus acolo. Presupun că zelul meu de a nu sta liniştită, de a nu deveni definitiv văduvă şi cu tot ce decurge de aici, ori poate dorința de a afla dacă lăsasem amintiri în tinerețea mea. (Când trăieşti în gol, ai nevoie să-l umpli cumva, fie şi recurgând la trecutul estompat şi nesemnificativ.) Era nesăbuit să mă gândesc că ar fi putut ieşi ceva din reîntâlnirea aceea, dacă se producea. Cel mai probabil era ca Yanes să fie căsătorit şi cu o droaie de copii, să se fi mutat în alt oraş sau să-şi fi schimbat profesia: nu e acelaşi lucru să străbați arenele la douăzeci şi ceva de ani, sau s-o faci când ai patruzeci. Pe stradă m-au invadat îndoielile. La momentul respectiv nu fusesem atentă la număr şi erau două portaluri foarte asemănătoare, unul lângă celălalt. Am intrat în cel care mi s-a părut mai familiar şi am întrebat-o pe o portăreasă de „Don Esteban Yanes“, aşa am spus. „Aici nu locuieşte. Yanes, ziceți? Nu, aici nu e nici un Yanes“, mi-a răspuns cu asprime. M-am dus la cealaltă clădire şi l-am întrebat acelaşi lucru pe portar, fără vreo speranță. Spre surpriza mea, mi-a răspuns: „Don Esteban e plecat în călătorie, nu se întoarce până luna viitoare. Mă rog, cu el nu se ştie niciodată. Asta dacă nu vine şi mai târziu“. „Sunteți amabil să-i înmânați un bilet când se întoarce, vă rog?“ „Cum doriți. Dați-mi-l şi i-l las în cutia poştală, cu restul corespondenței.“ Nu prevăzusem una ca asta, ar fi trebuit să mă duc la o cafenea să-l scriu şi să cumpăr un plic de la vreo librărie din cartier, mai bine să

nu-l poată citi oricine. Nu că aş fi bănuitoare, dar din obişnuinţă. Înainte am preferat să mă conving că nu era o coincidenţă. „Vorbim despre toreador, nu-i aşa?“ Insul m-a privit cu indulgenţă. „Păi, toreador… Don Esteban lucrează în lumea taurilor, dar nu e toreador. Poate vreţi să spuneţi impresar.“ „Da, asta voiam să spun. A fost un lapsus, scuzaţi-mă.“ Acum s-a uitat la mine cu superioritate afectată, de parcă utilizând acest cuvânt l-aş fi desconsiderat, nu încape îndoială că nu-l cunoştea. „Îl scriu şi vi-l aduc în câteva minute“, am adăugat. „Vă mulţumesc pentru ajutor.“ M-am gândit că îi voi da bacşiş la întoarcere.

Lui Yanes i-am scris cam aşa: „Dragă Esteban Yanes, sigur nu-ţi mai aminteşti de mine. Sunt Berta Isla, cea pe care ai salvat-o de un cal în galop şi de bastonul unui cenuşiu acum douăzeci de ani, aproape de Manuel Becerra. Apoi m-ai dus în apartamentul tău şi mi-ai curăţat o rană“. Nu mi s-a părut prudent să menţionez ce se întâmplase după aceea, sunt oameni cărora nu le face plăcere să-şi amintească episoadele din tinereţe. „Îmi spune portarul tău că nu te vei întoarce prea curând la Madrid. Am trecut prin zonă şi mi-am amintit de ziua aceea şi de tine. Mi-ar plăcea să te revăd şi să aflu ce faci, dacă ai timp pentru o cunoscută necunoscută şi eşti de acord. Iată numărul meu de telefon, dacă doreşti să mă suni. Sper că viaţa a fost bună cu tine. O jumătate de viaţă, cum se spune, a trecut de la ultima dată când ne-am văzut. Singura, în realitate. Cu cele mai bune gânduri, Berta Isla.“ Am revenit la portal, i-am dat portarului plicul şi cinci sute de pesete, nu era rău pentru atât de puţină muncă, aşa mă asiguram că nu-l va arunca şi nici nu-l va rupe în două, din antipatie sau pentru că aşa avea chef. Ajungând acasă, am început o lungă aşteptare. Eram atât de obişnuită cu ea, încât după două zile am uitat.

De aceea m-a luat prin surprindere telefonul lui Esteban Yanes, peste aproape o lună. „Evident că îmi amintesc de tine“, mi-a spus. „Cum să nu-mi amintesc. Am regretat de multe ori că nu ţi-am cerut numărul în seara aceea. Şi mă rog, n-aş fi vrut să te deranjez. Acum, că ai făcut tu pasul, sunt încântat să ne vedem, frumoaso. Spune-mi o oră şi un loc, iar eu voi fi acolo cu drasticitate.“ M-a amuzat că încă folosea cuvântul acela inexistent, îmi aminteam că îl auzisem rostindu-l în urmă cu douăzeci de ani şi îmi atrăsese atenţia. Apelativul „frumoaso“, în schimb, mi-a sunat mai puţin ca al lui, fusese foarte discret până şi în intimitate. „Mi-a spus portarul tău că ai devenit un domn important“, i-am zis. „Impresar, nici mai mult, nici mai puţin. Noi, profanii, vă imaginăm cu o havană în gură, o grămadă de bani şi multă autoritate, ştii tu.“ A râs: „Bietul de

mine! Deocamdată mă ocup de începători, care luptă cu tăuraşi, lucru de nimic. Să vedem dacă ajunge vreunul faimos şi mă umple de parale, să te-audă Dumnezeu, scumpete“. Din nou mi-a displăcut vocativul, îşi dezvoltase latura vulgară. „Şi ce, banderilele au rămas în urmă?“, l-am întrebat. „Foarte în urmă, foarte în urmă. Pentru asta trebuie să alergi mult şi bine.“ I-am propus să bem o cafea la una dintre terasele din Plaza de Oriente. Îmi era lene să mă deplasez iar în cartierul lui, care nu-mi plăcuse niciodată şi prin care trecusem o singură dată din ianuarie ’69, o vizită la Editura Siruela pentru o posibilă antologie de povestiri engleze ciudate, fantastice, care nu s-a materializat, avea sediul chiar în Piața Manuel Becerra, într-un local mult mai agreabil decât te puteai aştepta într-o zonă atât de anostă. Vocea lui Esteban Yanes suna oricum simpatică şi mi l-am reprezentat bucuroasă cu zâmbetul lui larg, african. Avea să fie nostim să mă întâlnesc din nou cu el, după atâtea secole, şi cine ştie dacă nu avea să devină cineva pe care să-l văd din când în când şi pe care să mă bazez. Cu toate că amintirea era la fel de palidă ca a unei imagini statice, ca a unui tablou văzut în străinătate o singură dată, ştii mereu cu cine te-ai culcat în viață. Şi cu toate că s-au dovedit dezamăgitoare sau insuportabile, față de acele persoane nutreşti veşnic un fel de involuntară afecțiune sau lealitate. Banderilierul nu avusese timp să-mi devină insuportabil şi nici să mă decepționeze, era intact.

În după-amiaza indicată, totuşi, m-au năpădit remuşcările anticipate, dacă se poate spune asta, sau m-a cuprins oarecum laşitatea. Mă temeam că impresarul nu mă va recunoaşte, sau nu-l voi recunoaşte eu pe el. Mă temeam mai ales că va rămâne cu buzele umflate, nimeni nu e conştient de cât s-a schimbat în două decenii, nu era acelaşi lucru o studentă foarte tânără şi o femeie care se apropia de patruzeci de ani, cu doi copii care o solicitau zilnic şi pe care trebuia să-i educe în singurătate, iar pe deasupra trăise în incertitudine şi în pierdere (pierderea fără încheiere şi fără confirmare, cea care înlănțuieşte şi este cea mai rea) și suferise îngrozitor. Şi m-am închis în mine. Am probat mai multe rochii, fără ca vreuna să mă satisfacă. M-am fardat în diferite moduri şi unele mi s-au părut prea cuminți, iar altele, exagerate. M-am privit în oglindă din toate unghiurile şi nici unul nu mi-a oferit o imagine măgulitoare, ceea ce nu mi se întâmpla în celelalte zile, nu obişnuiam să mă plâng încă de mine însămi şi în general nu mă simțeam nesigură, cel puțin fizic.

Mi-am dat seama că puteam să zăresc de acasă, cu un binoclu, persoanele aşezate la cafenea, câteva, era luna mai, cu căldura ei timpurie. Astfel că, cu cinci

minute înainte de ora stabilită, am început să scrutez de pe unul dintre balcoane. Am aşteptat. Am aşteptat. N-am văzut pe nimeni care putea fi el, cel din vechiul tablou şi în principiu nu mi-a trecut prin cap că putea fi un individ destul de obez, care a apărut foarte punctual şi s-a uitat insistent în jur înainte de a alege un scaun. Purta o pălărie cu bor lat, lucru neobişnuit pe atunci, îl făcea să pară demodat. Şi banderilierul avea pălărie în '69, uitasem şi acum am văzut-o, cu bor prea îngust. Eu i-o criticasem cu impertinenţă şi el o aruncase într-un coş de gunoi de pe stradă fără menajamente, spunând ceva de felul acesta: „La ordinele tale. Dacă ţie nu-ţi place, nu se mai discută". Mi se păruse demodat pe vremea aceea, nu doar din pricina pălăriei: şi din pricina ferchezuielii, a cravatei, a paltonului lung.

Bărbatul de acum era îmbrăcat într-un costum de culoare ecru, cu o haină care nu se adaptase la îngrăşarea sa, probabil treptată, era vădit că îl strângea singurul nasture încheiat. Înainte de a se aşeza la una dintre mese şi l-a desfăcut, haina i s-a deschis larg şi i-am văzut o cravată lungă, de parcă ar fi năzuit să-şi disimuleze cu ea voluminoasa burtă; atât de lungă era, că îi invada o parte din pantalon. „Nu poate fi el", am gândit. „Ar fi o schimbare prea mare. Dar douăzeci de ani sunt mulţi, iar uneori sunt foarte cruzi, asta nu se poate prevedea." Şi-a dat jos pălăria un moment (de culoare asortată cu costumul, totul era de bună calitate, dar nu-i stătea bine), şi-a scos o batistă dintr-un buzunar şi, cu atingeri uşoare, s-a şters nu doar pe frunte şi pe tâmple, ci şi pe chelia aproape completă, pe care a lăsat-o la vedere. „Avea păr des", am reflectat, „deci nu poate fi el. Dar e posibil să pierzi tot părul în puţin timp dacă procesul e rapid, cum poţi să încărunţeşti în câteva zile, în condiţii de suferinţă sau de panică, iar douăzeci de ani prisosesc pentru asta, pentru orice deteriorare sau evoluţie de neconceput şi nefastă. Unii îmbătrânesc şi totuşi sunt uşor de recunoscut până la sfârşitul vieţii lor, iar alţii se transformă deodată în altcineva, ca şi cum chipul şi corpul le-ar fi fost furate de o fiinţă diferită, grăsimea şi calviţia fac miracole la bărbaţi, sau mai degrabă metamorfoze." Dacă acela era banderilierul, dacă acela era impresarul, n-aveam chef să cobor şi să stau de vorbă cu el. Nu avea nici o legătură cu tânărul chipeş din amintirea mea, în care nu o dată mă refugiasem cu nedesluşită nostalgie. Ce să discut eu cu domnul acela chel şi gras, pe care nu-l cunoşteam, cu o meserie care nu mă interesa şi despre care nu ştiam nimic şi nici nu voiam să ştiu? Şi mi-a venit în minte fraza pe care o citisem într-o carte a unui scriitor contemporan, numit Pombo: „Întoarcerea este infidelitatea cea mai profundă". Ah da, era foarte probabil să aibă dreptate. Dacă individul acela era banderilierul cu care mă

culcasem în prima tinerețe, tocmai îmi năruise o amintire ce mă însoțise şi durase o jumătate de viață.

M-am uitat în continuare cu binoclul spre alte mese şi spre alți trecători, să văd dacă apare vreun alt bărbat, unul care să aibă milă de cea mai frumoasă amintire a mea. Dar nu. Astfel că am încercat să focalizez cu maximă acuratețe. Întârziasem cinci minute față de ora fixată, era perfect acceptabil, însă curând trebuia să mă hotărăsc dacă cobor sau nu, dacă îndeplineam formalitatea pe care eu însămi mi-o impusesem, sau îl lăsam definitiv cu ochii în soare. În cele din urmă s-a dus la el o chelneriță, să-l întrebe ce doreşte şi atunci el i-a zâmbit deschis, iar eu nu m-am mai îndoit că era vorba despre Esteban Yanes, în ciuda transformării. Zâmbetul era identic cu cel din 1969, nu şi-l pierduse. Dantura puternică şi puțin ieşită în afară i-a iluminat fața încântătoare, era din acelea care par să aibă viață proprie când se arată cu generozitate, un zâmbet curat şi plin de farmec, în mijlocul obrajilor umflați. Dar am mai observat un detaliu care a anulat efectul pozitiv şi plăcut: când s-a întors spre ospătăriță, am văzut că avea pe creştet un soi de coc japonez, sau mai bine zis de samurai, adică drept, în sus, ca şi cum ar fi fost un pompon. Începeau să se vadă cozile la bărbați în anii aceia, cocul era o inovație (apoi toate acestea au proliferat *ad nauseam*, ce mai originalitate răsuflată). O inovație înspăimântătoare, după părerea mea. Aveam intuiția că cei care purtau codiță nu erau oameni de încredere; cineva cu coc japonez te făcea să treci pe trotuarul opus şi s-o iei la fugă, mai ales dacă avea menirea de a compensa o chelie şi de a abate atenția de la ea. Avem cu toții ceva frivol şi samavolnic, astfel că m-am agățat de grotescul ornament capilar ca să decid că nu voi coborî. Mi se părea culmea afectării şi prostiei.

Cu toate acestea, am rămas să mă uit încă puțin, destul de mult. S-au scurs minutele. L-am văzut privind pe toată lumea în căutarea mea şi de nenumărate ori ceasul, l-am văzut aprinzând şi consumând trei țigări, l-am văzut cerând o a doua cafea, punându-şi şi dându-şi jos pălăria de câteva ori. Şi deodată am simțit că mă văzuse, că îmi individualizase la distanță silueta pe balcon. El nu avea binoclu, firește, aşa încât îşi făcea ochii mici ca să mă distingă mai bine. Şi-a îndesat pălăria pentru orice eventualitate (gestul a fost identic cu cel de a-şi înfunda bereta de toreador) şi s-a ridicat în picioare ca să mă fixeze cu privirea, sau aşa am crezut. Lentilele de mărire m-au făcut să mă simt scrutată. Şi-a agitat mâinile ca să mă salute, sau ca să mă anunțe: „Hei, hei! Dacă eşti Berta, sunt aici, eu sunt eu“, sau aşa am crezut. Atunci m-am simțit descoperită, m-am înroşit şi m-am alarmat; m-am îndepărtat de balcon, m-am adăpostit în casă, m-am

ascuns, ca un spion care se ştie deodată reperat. După sperietură, încetul cu încetul m-am calmat. La urma urmelor, el nu putea fi sigur. Nici măcar nu-mi văzuse faţa, acoperită de binoclu. Şi eu mă schimbasem, deşi infinit mai puţin decât el. Am lăsat câteva minute să treacă înainte de a ieşi din nou, acum cât de camuflată am putut, cu precauţie. Nu era, nu l-am văzut. Şi imediat a sunat telefonul, iar asta m-a speriat din nou. „Poate s-a dus în cafenea ca să mă sune, i-am dat numărul meu, ce greşeală, îl are şi îl va avea.“ Am hotărât să nu răspund, s-a auzit de zece ori; apoi a sunat iarăşi şi au fost cinci, a doua oară a sperat mai puţin. Am aşteptat o clipă înainte de a ieşi din nou, iar când am făcut-o am constatat că avusesem toată dreptatea cu supoziţiile mele: revenise la masă, nu mai era în picioare şi nici nu mai saluta; se aşezase la loc şi zăbovea acolo neobosit, fumând răbdător, bând mai multă cafea.

M-am uitat la ceas, bărbatul acela mă aştepta de patruzeci de minute. Când avea să se sature, când avea să-şi iasă din pepeni, când avea să priceapă că n-o să mă prezint la întâlnirea pe care o făcusem posibilă şi o solicitasem? Gândul acesta m-a tulburat, m-a făcut să mă ruşinez. „Ce nedreaptă şi capricioasă sunt. Am fost să-l caut acasă la el, i-am cerut să mă sune, i-am propus să ne vedem şi acum îl las cu ochii în soare, pentru că s-a schimbat în rău. Din pricina aspectului fizic, nimic altceva. Bineînţeles că e singurul pe care îl avea de partea lui odinioară, asta şi faptul că m-a ajutat, s-a purtat frumos. Şi s-a culcat cu mine, mai ales asta, a pus capăt virginităţii mele, pe care atâta o respecta Tomás, prostul.“ Ideea de a mă culca acum cu obezul acela mi-a trecut prin minte şi mi-a provocat respingere. M-a necăjit. Deşi, cine ştie, poate că dacă mergeam şi stăteam de vorbă cu el, dacă îi priveam din nou zâmbetul pe care îl păstra intact, mă obişnuiam repede cu noua lui înfăţişare şi, dincolo de ea, sfârşeam prin a-l vedea pe cel dinainte. „Dar e improbabil“, mi-am zis şi mi-am întărit părerea: „Dacă îl las să aştepte degeaba, e şi din cauză că m-a numit «scumpete»; şi din cauza coculuі de samurai. Bietul om, poate e modestul lui mod de a se simţi încă toreador, pesemne că nu-i ajunge pentru coada de coridă părul din spate şi cum să pună banderile unui taur cu burta aia, mi-a spus că trebuie să alergi mult şi bine“.

Şi atunci mi-am dat seama că făceam o transpunere. Trecuseră cu mult mai puţini ani de când nu-l mai văzusem pe Tomás, şapte se împliniseră, însă erau destui pentru ca, în cazul în care era viu şi reapărea, dacă se întorcea ca personajele din romane şi din realitate, cum făcuseră colonelul Chabert şi Martin Guerre, să se fi schimbat total, la fel ca Esteban Yanes, sau şi mai mult, dacă ar fi

îndurat lipsuri şi prigoane, dacă ar fi fugit fără încetare, dacă era un dezertor pe care toată lumea voia să-l pedepsească. Am prefigurat o ipotetică reîntâlnire între mine şi el, iar astfel mi-am mărturisit propria nenorocire: în mod irațional, nu izbuteam să renunț la speranță, tot îmi mai făceam iluzii că ar putea să se întoarcă. „Mai bine să nu vină“, am gândit ca s-o alung. „Mai bine să nu se prezinte ca managerul acesta de toreadori novici, pe care l-am chemat şi care mă aşteaptă acolo zadarnic cu o fermitate de neînțeles, poate gras şi chel ca el şi pe deasupra transformat, cu caracterul înăcrit de-a binelea, taciturn, morocănos şi fără chef de nimic, nici măcar de a-mi spune prin ce a trecut; conştient că orice viitor i s-ar părea palid în comparație cu emoțiile trăite în anii de călătorii şi de uneltiri, cufundat în lunga lui existență încheiată cu suferințe, pericole şi acțiuni abominabile, poate ros de remuşcări, sau dimpotrivă, înăsprit până la limite insuportabile, lăudându-se cu incursiunile lui şi cu faptul că a dezlănțuit prăpădul şi iadul în toate locurile unde s-a dus, a semănat vrajba şi a propagat focurile, şi-a dus duşmanii la moarte, ori i-a omorât cu propriile-i mâini, strângându-i de gât, cu un pistol sau un pumnal, ce ştiu eu, nu voi şti nicicând. Da, întoarcerea e cea mai rea şi, după ce trece prea mult timp, nu ar trebui să se mai întoarcă nimeni niciodată. Şi nu, nu voi şti.“

Şi am început să plâng, pe nepusă masă. Ah da, mi se întâmpla adesea, din când în când nu mă puteam abține. Era un plâns scurt, care mă năpădea pe neaşteptate, în împrejurări normale sau neutre, ca să spun aşa. Nu întotdeauna mi-l aduceau gândurile peregrine, cum s-a întâmplat atunci. Lacrimile mă podideau deodată, când eram la cinema sau mă uitam la ştirile de la televizor, când râdeam cu prietenele sau îmi făceam orele (iar în aceste cazuri eram obligată să mi le stăpânesc), când mă duceam singură pe stradă să-mi rezolv treburile, sau mă jucam cu copiii care nu mai erau atât de copii, iar dacă nu reuşeam să mi le opresc mă priveau îngrijorați, pe copii îi descumpăneşte să-şi vadă părinții neajutorați, pentru că, dacă aceştia sunt neajutorați, simt că pe ei nimeni nu-i va proteja. În fine, pe tatăl lor nu puteau să-l vadă nici mulțumit, nici trist: pe măsură ce au crescut şi au pus întrebări, li s-a povestit versiunea oficială, a lui Bertram Tupra, a Foreign Office-ului sau a Coroanei, încă o pierdere în Insulele Falkland, încă unul dintre morții din acel război mic şi prea puțin eroic, unul dintre cei căzuți acolo, despre care aproape nimeni nu-şi aminteşte, în absurda confruntare, spre ruşinea militarilor şi spre gloria îngâmfatei Thatcher, ce foloase i-a adus. O risipă de vieți, nişte morți irosiți, cum se întâmplă de obicei.

Se scurseseră şaizeci şi cinci de minute de la sosirea banderilierului pe terasă. Când mă uitasem din nou, nu văzusem nimic cu ochii plini de lacrimi. Am aşteptat să-mi treacă plânsul şi m-am spălat bine pe faţă, plânsetul acela a durat mult. Şaizeci şi cinci de minute şi era tot acolo. Telefonul sunase din nou, ţârâise de zece ori, pesemne că tipul încerca discret, nu insista fără încetare. Răbdarea aceea îndelungată m-a mişcat. Atât de mult îşi dorea să mă vadă, atâtea iluzii îşi făcuse? Atâta îşi amintise de mine vreme de douăzeci de ani, după o tăvăleală rapidă şi furtunoasă, care pentru el nici măcar nu era inauguralã, pierdută în noaptea timpurilor încă neîncepute? Am şovăit un moment. Întrucât nu plecase, mai puteam încă să cobor, să inventez orice scuză prentru întârzierea de neiertat şi să stau puţin de vorbă cu el. Mi s-a făcut milă de lealitatea lui. Prea puţine treburi avea, ca să-i dăruiască mai bine de o oră unei complet necunoscute, unei fantasme din trecut, care poate era la rândul ei grasă, ofilită şi zbârcită, suficient de disperată ca să-l fi căutat pe el. Am şovăit, am şovăit. Şi luptam cu şovăielile târzii, când l-am văzut cerând nota de plată ospătăriţei, la şaptezeci de minute după ce începuse întâlnirea frustrată la care el venise atât de punctual. A plătit, s-a ridicat, a schimbat câteva cuvinte cu tânăra (stânjenit de aşteptarea în van, poate i-a dat o explicaţie), a aruncat o ultimă privire în jur, şi-a potrivit şi mai bine pălăria, şi-a încheiat nasturele de la haină şi a luat-o spre Palatul Regal, spre strada Bailén, cu pas domol, ori foarte lent, ori poate era învins şi decepţionat.

Nu m-a sunat după aceea. N-a încercat să refacă întâlnirea, să afle dacă uitasem, sau dacă el greşise data, ora sau locul. N-a vrut să cerceteze, nici să mă oblige să-l lămuresc dacă stătusem pe un balcon de pe strada Pavía, dacă eu fusesem eu. S-a mulţumit cu cele întâmplate, sau a înţeles.

Da, au venit 1990, ’91 şi ’92, acesta din urmă cu marile festivităţi, cu jocurile olimpice şi optimismul generalizat în Spania, o ţară care simula, deodată, prosperitatea. Dar pentru mine 1992 a marcat împlinirea a zece ani de la plecarea lui Tomás, de când ne-am luat rămas-bun temporar pe aeroportul Barajas în ziua de 4 aprilie. Mi s-a părut neverosimil că se scursese un deceniu, momentul acela era departe şi aproape, aproape şi departe, dar când era aproape părea alaltăieri. În septembrie împlinisem patruzeci de ani şi nu-mi venea să cred, mă simţeam mult mai bătrână şi în acelaşi timp mult mai tânără, ca şi cum aş fi fost o femeie fără vârstă, care trăise ce îi fusese dat să trăiască şi în realitate nu străbătuse decât o mică bucată de drum, cu viaţa terminată şi neîncepută pe de-a-ntregul, necăsătorită, văduvă şi în acelaşi timp căsătorită, cu viaţa

suspendată, întreruptă, sau amânată în mod straniu. De parcă timpul n-ar fi trecut cu adevărat, deşi întotdeauna trece, întotdeauna trece, chiar şi când credem că ne aşteaptă sau ne acordă cu generozitate moratorii. Există sute de mii de persoane care se închistează în adolescenţă sau în tinereţe, care refuză să le abandoneze şi se eternizează în credinţa că toate posibilităţile rămân deschise şi că nimic nu este afectat de zbârciturile trecutului, întrucât trecutul încă nu a sosit; ca şi cum timpul li s-ar fi supus când i-au spus într-o zi neatenţi, nici măcar cu stăruinţă: „Opreşte-te, stai pe loc, opreşte-te, că trebuie să mă gândesc". E o boală atât de răspândită, încât astăzi nici nu se percepe ca boală. Nu a fost chiar acesta cazul meu, ci mai degrabă mi s-a deschis o paranteză în 1982 şi nu găseam niciodată momentul de a o închide. La cursuri trebuise să-l predau pe Faulkner (la nivel superficial) şi am citit că într-o bună zi, fiind întrebat de ce-i sunt frazele atât de lungi, atât de kilometrice, atât de interminabile, răspunsese: „Pentru că nu sunt niciodată sigur că voi fi încă viu ca s-o încep pe următoarea", ceva de felul acesta. Poate că mie mi se întâmpla acelaşi lucru cu paranteza aceea infinită: dacă o închideam mă temeam că mor, sau mai bine zis, mă temeam că voi ucide. Îl voi ucide definitiv pe Tomás.

Nu mă puteam abţine să ies din când în când pe câte un balcon, pe unul sau pe altul, mai ales pe înserat, la căderea nopţii, şi să privesc întinderea pieţei, cât intra în câmpul meu vizual, încercând să-i identific şi să-i disting silueta, silueta familiară, mergând spre casă, ori coborând dintr-un taxi lângă biserica Encarnación; iar dacă vedeam pe cineva cu o valiză sau o geantă de voiaj (ceea ce nu era neobişnuit, ţinând cont de numărul mare al turiştilor din zonă), dădeam fuga, cu inima tresăltându-mi, să iau binoclul cu care îl spionasem pe Esteban Yanes şi îl îndreptam în mod absurd spre individul cu pricina, gândindu-mă mereu că, dacă reapărea Tomás după ce lipsise atâta vreme, vreun bagaj trebuia să aibă. Şi uitam, ca o proastă iraţională, că silueta lui, dacă nu era sub pământ sau scufundată în mare, putea fi oricum, în afară de familiară; că ar fi putut să ajungă de nerecunoscut, aidoma celei a banderilierului răbdător, conformist şi leal.

Era un gest superstiţios, la care, pe de altă parte, a contribuit într-o dimineaţă Jack Nevinson, sau era aproape de ora mesei. Ca în fiecare duminică de la moartea soţiei lui, venea să ia prânzul cu noi. Guillermo şi Elisa (băiatul avea vreo treisprezece ani) se duseseră să se joace în Grădinile Sabatini sau pe Campo del Moro şi se grăbeau cât puteau ca să se întoarcă. Deşi nu bănuiam, nici el, nici eu, Jack mai avea puţin de trăit: la două luni după duminica aceea a suferit

un infarct nocturn şi a murit. Când i-am dat obişnuitul telefon matinal de control, n-a răspuns. I-am lăsat mesaj pe robot şi a întârziat să mă sune mai mult decât se cuvenea, astfel că am luat un taxi şi m-am dus acasă la el, pe strada Jenner, cu angoasă, sau acceptând deja durerea, convinsă că aceea era ziua care nu-l mai văzuse trezindu-se. Aveam cheie şi am intrat, ca să-l găsesc trântit pe jos, lângă pat, în pijamaua de culoare deschisă şi cu o mână încleştată pe halatul închis la culoare, de mătase, pe care nu izbutise să şi-l pună, ca şi cum ar fi căzut încercând să-l apuce, sau poate să ridice receptorul telefonului de pe noptieră, în cazul acesta ca să mă anunțe pe mine, cu siguranță. Atacul fusese atât de fulminant, îl paralizase în asemenea măsură, că nu reuşise şi pesemne că alunecase când se întinsese. Sau poate că a căutat frigul de pe pardoseală înainte de a muri, răcoarea ne alină puțin când ne simțim rău. Poate asta a fost, a vrut să scape de căldura acumulată în cearşafuri şi nici măcar n-a încercat să ceară ajutor, sau să se salveze. Unii, când le sună ceasul, o admit şi cu ultimul lor gând îşi spun că e bine, sau nu e atât de rău, că e suficient şi că n-are sens să lupte, să se sforțeze ca să-şi prelungească viața cu câteva luni sau săptămâni. Aplombul acesta îl au puțini, dar îl au, iar câteodată aş vrea să fiu una dintre persoanele acestea, sau voiam atunci, când s-a întâmplat. Cu moartea lui Jack, ținând cont că Miss Mercedes decedase în urmă cu câțiva ani şi frații lui Tomás se îndepărtaseră, a fost de parcă îndelungata mea legătură cu membrii familiei Nevinson s-ar fi încheiat cu totul. Deşi copiii mei poartă acest nume şi se vor numi mereu Guillermo şi Elisa Nevinson. Pe cărțile mele de vizită, totuşi, nu mai scrie „Berta Isla de Nevinson“, de mult nu mai e la modă în Spania ca femeile căsătorite să-şi adauge numele de familie al soțului, într-un mod cam posesiv. În ele am redevenit „Berta Isla“ şi atât. În amintirea şi în imaginația mea, în schimb, nu.

Dar în duminica aceea Jack era bine, fără nici un indiciu care să trebuiască să ne îngrijoreze. Îmi ceruse un vin alb şi se aşezase unde obişnuia, de fapt unde cei mai mulți oameni care veneau acasă la mine (nu erau prea numeroşi) aveau tendința de a lua loc, adică, exact în locul din care Miguel Ruiz Kindelán îmi provocase sperietura vieții mele, cu mulți ani în urmă. Îşi sprijinea mâna pe un baston uşor, cu mâner rotund, pe care tocmai şi-l cumpărase. Mi-a făcut o demonstrație, foarte satisfăcut: mânerul se deşuruba şi lăsa la vedere un poanson îngust şi extrem de ascuțit, bastonul se transforma într-un soi de mică suliță, sau mic harpon, părând pe deasupra uşor de aruncat, fireşte că se putea dovedi mortal.

– Cu actuala nesiguranță de pe străzi, mi-a spus, nu se ştie niciodată dacă nu ai nevoie de o armă disuasivă. Eu nu mai pot să mă apăr lovind şi nici s-o iau la fugă. M-ar prinde ca pe un iepure. Ce spun, ca pe un melc.

– Dar văd că îți trebuie atât timp ca să-l deşurubezi, am obiectat, că până când eliberezi arma, te reduc la tăcere. Sau îți smulg bastonul şi îl întorc împotriva ta. Şi mai rău.

– Mă rog. A ridicat din umeri. E de folos dacă vezi venind pericolul dinainte, iar eu sunt cu ochii în patru. Atunci ai timp să-l deşurubezi şi să le arăți vârful. Nu-i aşa că te sperie? Asta trebuie să doară.

Era necesar să roteşti mânerul de multe ori, nu i-am înțeles adevărata utilitate. Însă era bine dacă îl făcea să se simtă mai protejat, sau pur şi simplu îi plăcea.

– Îți aminteşti că pe Tomás l-au rănit nişte *muggers* londonezi acum câțiva ani? L-au tăiat îngrozitor, i-au lăsat semn pe față şi apoi cicatricea i-a dispărut complet, ca şi cum n-ar fi avut-o niciodată. A fost foarte misterios. Chirurgie plastică de la Foreign Office, a zis, dacă nu greşesc. Asta a povestit atunci, cine ştie ce i s-a întâmplat cu adevărat?

Jack şi-a sprijinit ambele mâini pe ucigaşul mâner metalic, iar pe ele bărbia cu gropiță, i se adâncise la bătrânețe. A rămas pe gânduri şi mi-a răspuns:

– Totul e mereu foarte misterios cu Tom. Am remarcat numaidecât timpul verbal: n-a spus „a fost“, cum ar fi fost normal pentru o acțiune terminată (şi deopotrivă pentru o persoană), ci „e“. În fine, mereu de când pleacă la Oxford, sau de când rămâne acolo. Mă întreb dacă n-a fost o greşeală din partea mea să insist să-şi facă studiile acolo. Ceva se întâmplă. Ceva se întâmplă şi îl schimbă, nu ştiu motivul. Ție ți-a spus-o vreodată? Tot nu folosea trecutul, cel normal ca să se refere la un mort. Bineînțeles că spaniola lui Jack Nevinson era departe de a fi perfectă, în ciuda faptului că trăise atâta aici. Alternam cele două limbi, vorbeam când în una, când în alta, după cum îi era mai uşor. Dar cum puteam eu să ştiu că o să i se întâmple ce i s-o fi întâmplat? Tu nu ştii?

A repetat întrebarea, de parcă nu i-ar fi venit să creadă că nu.

– Nu, Jack, i-am răspuns. Tomás a fost întotdeauna ermetic. A pretextat fără încetare că nu era autorizat să-şi dezvăluie sarcinile, nici destinațiile, nimic. Că, dacă îmi spune ceva, comite o ilegalitate, violează Official Secrets Act sau cum s-o chema, căruia îi era supus, iar asta nu poate s-o facă nimeni fără să suporte consecințe grave. Până şi după ce se retrage, tăcere până la moarte, presupun că cei care îl încalcă sunt acuzați de înaltă trădare, încă şi astăzi. În sfârşit, toate astea au fost după ce mi-a mărturisit pentru cine lucra în realitate. Dar şi înainte

abia dacă spunea ceva, iar adevărul e că problemelor diplomatice eu le acordam prea puțină atenție. Am păstrat tăcere câteva secunde, rememorând, şi am adăugat: Însă da, ceva i s-a întâmplat la Oxford, fără îndoială, spre final. Schimbarea i-am observat-o şi eu. Înainte de a ne căsători, chiar. Probabil că atunci l-au recrutat. Şi-a luat asupra lui nişte responsabilități pe care nu şi le imaginase nicidecum când a plecat. A început să ducă o viață dublă și amândouă constau în a se preface şi în a ascunde. Suficient ca să-i modifice oricui caracterul, nu?

– Da, suficient, a spus Jack. Şi, cu toate acestea, în ciuda a tot… Întotdeauna îmi ziceam că mai era ceva. Tom e prea misterios, a insistat, iar de data aceasta nici măcar n-a spus „era“, ci „e“.

– De ce spui „e“?

Jack şi-a ridicat bărbia de pe baston, surprins, dar şi-a menținut mâinile pe mâner, se vedea că îndrăgea postura aceea.

– Am spus „e“?

– Da, „e prea misterios“, asta ai spus.

A privit absorbit afară, spre copaci, cu ochii lui albaștri inocenți.

– Ah, da. E posibil. Nu ştiu, a adăugat. Îmi închipui că nu te împaci niciodată cu ideea că un fiu, pe care l-ai văzut atât de mic şi în acelaşi timp cu atâta energie vitală, nu mai există. De când se naşte eşti sigur că acel copil îți va supraviețui, că nu-ți va fi dat să-l vezi murind. Şi ține cont că, la urma urmelor, eu nu l-am văzut murind, nici nu i-am văzut cadavrul, şi nu l-am îngropat. Imediat s-a corectat. E răspunsul facil. Însă nu e vorba doar despre asta, Berta, de ce să te mint? Sunt primul interesat să-ți refaci odată viața şi să uiți de el. Cu alt bărbat, înțelege-mă. Vreau ca nici cea mai măruntă incertitudine să nu te lege şi amintirea lui să nu-ți fie o povară. Dar Tom e atât de misterios, într-adevăr, atât de alunecos şi de cameleonic, de mic a fost atât de greu de înțeles, că nu pot să cred că e mort cu adevărat. Numeşte-o cum vrei: intuiție paternă, presimțire, bănuială, scepticism în fața versiunilor oficiale, *wishful thinking* (nu ştiu niciodată cum să spun asta în spaniolă). Poate negarea realității. Însă ar fi dreptul meu, bătrânii şi-l câştigă. Nu mai avem prea mult timp şi realitatea ne afectează deja atât de puțin, ne ignoră şi nu ne ia în seamă. Aproape toate cărțile sunt jucate şi abia dacă ne mai aşteaptă vreo surpriză. Şi, întrucât realitatea se întoarce cu spatele la noi, noi putem să facem acelaşi lucru cu ea şi s-o negăm după cum ne convine. Când ne lasă câte o portiță, cât de mică, fireşte, nu e cazul să delirăm. Eu n-am să neg că Mercedes a murit, bineînțeles că nu. Dar am senzația

că Tom e viu pe undeva. Fugit, ascuns, sub altă identitate. A recurs din nou la chirurgia plastică, se poate. Nu ştiu şi nici nu ştiu de ce. Şi pesemne că nu o voi putea constata, doar dacă deodată i se găseşte corpul şi atunci da, voi fi obligat să accept faptul. Nu cred, în schimb, că reapare înainte să mor eu. Dacă s-a ascuns zece ani, nimic nu împiedică să fie cincisprezece, sau douăzeci, până ce se uită totul, ce e de uitat. Până la urmă totul se uită, sau le devine indiferent celor care vin din spate, celor care ne succedă. Evident, eu o să mor fără să ştiu nimic cu certitudine. Pe de o parte e păcat. Pe de alta e un avantaj, pentru că aşa nimeni nu va putea să mă facă să renunț la ideea mea, şi cu ea am să rămân.

Am fost surprinsă. „Şi el a făcut supoziții", am gândit. „De câți ani le elaborează?"

– Chiar ai senzația asta? l-am întrebat.

Jack şi-a întors fața de la copaci şi m-a privit. Era privirea lui curată dintotdeauna.

– Sincer, sincer, sincer? A tăcut un moment, de parcă ar fi şovăit. Poate n-ar trebui să-ți spun asta, Berta, pentru că n-am nici un temei. Să nu crezi că ştiu ceva ce tu nu ştii, nu e aşa. Dar am mai mult decât atât. Am convingere.

Sigur avea dreptate, sigur nu doar bătrânii, ci toți cei care suntem vii avem dreptul de a respinge părțile din realitate care nu sunt evidente şi care ne umplu de amărăciune sau de tristețe, ne privează de orice speranță, sau pur şi simplu ne contrariază. Întotdeauna putem să spunem „Nu am dovezi" despre lucrurile pentru care nu avem dovezi, adevărul e că avem dovezi pentru foarte puține lucruri, vreau să spun că aproape tot ce ştim se datorează altor persoane, care ne-au povestit, cărților, ziarelor şi enciclopediilor, sau istoriei, cu cronicile, arhivele şi analele ei, pe care le credem, pentru că sunt înrădăcinate şi vechi, ca şi cum nu s-ar fi mințit şi manipulat pe vremea lor şi n-ar fi prevalat legendele. Imediat ce asistăm la ceva, imediat ce suntem prezenți la ceva, nu suntem capabili să afirmăm aproape nimic, deşi o facem neîncetat. Astfel că nu e prea greu să negăm un fapt sau existența a ceva când preferăm să le negăm, confuzia lumii şi memoria imperfectă (efemeră, dubitativă, schimbătoare) ne-o servesc pe tavă. Dacă cineva admirat sau iubit comite o mârşăvie, de cele mai multe ori putem să spunem: „Nu, nu era el, sau nu era ea, nu-i stă în fire. Mi s-a părut că ar fi el, dar probabil că m-am înşelat. Nu vedeam prea bine, era întuneric şi eu eram răvăşit, nu dispuneam de cel mai bun unghi şi nu aveam ochelarii. L-am confundat cu altcineva care-i seamănă, asta trebuie să fi fost". Cum să nu ne gândim atunci că

un fiu dispărut, cel mai tânăr, o fi viu pe undeva? Priam îşi vede cu ochii lui primul născut, pe Hector, murind, moare lovit de lance, şi de aceea se duce să-l implore pe Ahile să-i dea trupul neînsufleţit, ce fusese târât şi era ca vai de el, ca să facă cele cuvenite; dacă s-a înduplecat să se umilească a fost din pricina certitudinii, pentru că o ştia bine. Însă, dacă nu l-ar fi văzut, dacă doar i s-ar fi dat vestea că Hector a căzut într-o luptă nemaipomenită pe un câmp îndepărtat, ar fi putut să-i aştepte întoarcerea, închipuindu-şi că martorii greşesc, n-au văzut bine, ori s-au grăbit să tragă concluzii şi nimic nu l-ar fi împiedicat să-şi aştepte apropiata moarte într-o stare de incertitudine. Nu degeaba există aceste verbe: a confirma, a demonstra, a constata; a verifica, a reafirma, a reasigura; şi a se încredința. Nu sunt zadarnice şi nici nu au rol de ornament, ci răspund unor necesități.

Eu nu puteam să-i confirm nimic lui Jack Nevinson şi nici să-i dezmint, nu se dezmint senzațiile, cu atât mai puțin convingerile. Dar m-am abținut să-i spun ce senzații aveam sau avusesem eu, cu o deosebită intensitate în 1988, apoi mi se domoliseră. Ar fi trebuit să-i povestesc vechiul episod cu soții Kindelán, pe care li-l ascunsesem mereu lui şi soției lui, ca să nu-i alarmez şi nici să nu-i îngrijorez. Fără îndoială, acela mă făcuse, nu o dată, să mă tem, să bănuiesc că Tomás îndeplinea misiuni murdare în Irlanda de Nord; şi vedeam oamenii de acolo irascibili şi plini de ură, încât îmi inspirau mai multă frică decât alții. Nu membrii IRA şi unioniştii înarmați, ci populația; mi-o imaginam la fel de posedată, de sălbăticită şi arzând de dorința de răzbunare ca pe a noastră, cea spaniolă, în anii treizeci ai secolului trecut, pe care nu mă obişnuiesc să-l numesc „trecut“, fiindcă e al meu şi eu sunt prezentă. (Sau ca pe cea bască de atunci, din anii optzeci, partea dominată de ETA.) Uniunea Sovietică, Cuba și Germania de Est, ca să menționez alte scenarii în care îmi trecea prin cap să-l situez pe Tomás în completa mea ignoranță, nu-mi provocau aceeaşi panică, poate în mod absurd. Puteau să fie mai periculoase, dar mă gândeam că acolo, măcar, populația nu intervenea, fiind atât de supusă.

Pe 19 martie 1988 a avut loc ceea ce a fost cunoscut ca „uciderea caporalilor“, sau „*the Corporals Killings*“ în limba engleză, cea pe care o vorbeau cei implicați, victime, călăi şi martori. Cu trei zile înainte, în timpul înmormântării la Belfast a trei membri IRA care pregăteau un atentat şi au fost omorâți de trupele britanice, un paramilitar unionist, Michael Stone pe numele său, atacase cortegiul funerar cu pistoale şi grenade de mână şi răpusese trei persoane, între care un alt membru al IRA, Caoimhín Mac Brádaigh sau Kevin Brady. Se

înțelege că înmormântarea acestuia, pe 19, era înnegurată de tensiune, furie, teamă şi suspiciuni. Ca să nu mai aprindă spiritele, poliția a hotărât să se dea la o parte şi să lase ceremonia nesupravegheată. Un mare număr de membri ai IRA şi ai IRA Provisional asigurau ordinea şi au asistat destui ziarişti, ba chiar şi o echipă de televiziune. Se crede că accidental, ori pentru că nu erau la curent cu ultimele instrucțiuni, doi caporali ai armatei engleze, îmbrăcați civil şi la bordul unui Volkswagen Passat argintiu, au irupt în zona cortegiului, care avea în frunte taxiuri negre. Mulțimea a crezut că e vorba de un nou atac şi că ocupanții vehiculului erau din nou paramilitari de la Ulster Defence Association, ca acel Stone din urmă cu trei zile, care le omorâse omul. Automobilul caporalilor, dezorientat şi abia având loc, a făcut manevre ca să se retragă, iar în una dintre ele a urcat pe trotuar, semănând spaima şi o furie îngrozitoare, împrăştiindu-i pe cei prezenți. În cele din urmă, s-a văzut prins, blocat de taxiurile negre, iar atunci mulțimea s-a năpustit asupra maşinii, a spart geamurile şi a încercat să-i scoată pe acolo pe cei doi caporali. Unul dintre ei, Derek Wood, de douăzeci şi patru de ani, a scos o armă scurtă pe fereastra lui, pistol sau revolver, ca să tragă un glonț în aer, care a obligat masa să se retragă. Dar numai momentan, iar curând după aceea, mulțimea, şi mai întărâtată, a izbutit să scoată soldații târâş, pe Wood şi pe David Howes, cu un an mai tânăr decât colegul său şi i-a aruncat la pământ, unde au fost loviți şi călcați în picioare. O ziaristă a relatat momentul în care caporalii s-au văzut pierduți şi a spus că unul „nici nu striga, nici nu scotea chiote de luptă, se limita să ne privească cu ochi înspăimântați, de parcă am fi fost cu toții duşmani într-o țară străină şi n-am fi înțeles în ce limbă vorbeşte, dacă ar fi cerut ajutor“. I-au tras până la un teren de sport din apropiere, unde un grup de bărbați i-a dezbrăcat, lăsându-i în chiloți şi în şosete. Un preot catolic iredentist, părintele Alec Reid, a încercat să-i oprească şi să convingă pe cineva să cheme o ambulanță, căci, conform BBC, se torturau soldații. Dar pe preot l-au dat la o parte şi l-au amenințat că îl împuşcă dacă se amestecă. Au continuat să-i bată pe caporali şi i-au aruncat peste un zid, dincolo de care îi aştepta unul din acele taxiuri negre foarte încăpătoare, asemănătoare cu cele londoneze, care s-a îndepărtat în mare viteză. Înăuntru erau soldații pe jumătate linşați şi doi sau trei indivizi, pe lângă şofer. Cel care ocupa scaunul copilotului a fost văzut ridicându-şi pumnul de vreo două ori, într-un gest de triumf furios, prin geam. Astăzi este posibil să contempli o parte din scenă pe YouTube, ce a putut să filmeze echipa de televiziune până când mulțimea, conştientă de ceea ce avea să

urmeze, a împiedicat-o să continue şi a îndepărtat cameramanii dându-le brânci. Gestul pumnului se vede clar, e al cuiva care fuge cu o pradă promițătoare.

Ce promitea s-a împlinit neîntârziat, ori era mare grabă să se împlinească. Taxiul nu s-a îndepărtat prea mult, doar vreo două sute de metri, până a ajuns pe un teren viran, unde, după ce au verificat identitățile atacatorilor, „i-am executat", conform comunicatului Brigăzii Belfast a IRA emis puțin după aceea. Termenul acesta nu se potriveşte prea bine cu starea cadavrului lui Wood, cel care trăsese în aer după ce se văzuse înconjurat de mulțime: corpul său prezenta şase urme de gloanțe, două în cap şi patru în piept, patru urme de lovituri cu pumnalul în ceafă şi multiple răni în alte părți. Părea opera unor mâini numeroase şi dezlănțuite, nu a unui singur executant detaşat. Părintele Alec Reid urmărise pe jos taxiul, bănuind destinul final al caporalilor şi cu intenția de a-l preveni. Însă, când a ajuns pe terenul viran, era prea târziu (tot incidentul a durat douăsprezece minute) şi s-a limitat să rostească rugăciunea morților, a proaspeților decedați. Un fotograf a surprins momentul, iar fotografia a devenit atât de celebră, că revista *Life* a ales-o între cele mai bune imagini din ultimii cincizeci de ani, ceea ce înseamnă jumătate de secol. În ea se vede părintele Reid îngenuncheat, cu un fel de fâş sau de hanorac cu fermoar, lângă corpul însângerat şi aproape gol al caporalului Howes, cel mai tânăr. Preotul priveşte spre cameră, sau mai degrabă spre persoana care o susține (poate căutând altă ființă umană care să-i împărtăşească dezolarea şi să i-o înțeleagă), cu o expresie de neputință sau de modestie, ca şi cum în fond ar şti că la nimic nu-i mai folosesc cadavrului cele din urmă rituri cu care îl îngrijeşte. Dar este singurul lucru pe care ştie să-l facă, iar unii oameni simt nevoia să facă ceva, chiar şi atunci când nu mai e nimic de făcut.

De prisos să spunem că atunci când s-a publicat fotografia aceasta, în 1988, nu m-am putut opri să mi-o amintesc pe cealaltă, despre care am vorbit şi pe care însă nu am mai găsit-o niciodată, nici măcar pe internet. Mai bine aşa, pe de altă parte: era mult mai insuportabilă. Celor ucişi de o mulțime sau de o şleahtă li se smulg întotdeauna hainele înainte, nu ştiu dacă pentru a-i umili sau din simplă furie, sau ca să se simtă şi mai lipsiți de apărare, sau pentru a-i anunța ce îi aşteaptă, sau pentru a-i abrutiza. De când am văzut imaginile de la lichidarea caporalilor m-a invadat din nou o presimțire funestă, dacă se poate numi presimțire ceea ce, dacă s-a produs, este situat obligatoriu în trecut, poate în trecutul îndepărtat. Văzând înverşunarea colectivă cu care se acționa uneori în Irlanda de Nord, nu mă îndoiam că, dacă Tomás ar fi fost acolo şi se dăduse

drept irlandez şi chiar drept membru al IRA o vreme, dacă izbutise să le câştige încrederea ca să le pregătească o ambuscadă sau să-i dea de gol şi fusese descoperit, ceva deloc diferit de ce suferiseră caporalii (poate şi mai rău), şi alți soldați britanici, probabil şi vreun alt agent infiltrat şi evident colaboratori, îi fusese hărăzit şi lui.

Doar că trupul său distrus şi gol nu fusese lăsat la vedere ca învățătură de minte, nici ca fanfaronadă, nici ca mesaj, nici ca demonstrație de forță, şi cu atât mai puțin se permisese ca un preot să-l ajute să călătorească până în lumea cealaltă. Pesemne că îl îngropaseră în secret într-o noapte fără lună în mijlocul unei păduri, îl aruncaseră în mare sau în lacul Neagh cu lanțuri grele, ca să nu iasă niciodată la suprafață; îl dăduseră să-l mănânce câinii sau porcii, îl făcuseră bucăți sau îl arseseră până îl prefăcuseră în scrumul care pluteşte până pe mâneca unui bătrân şi acesta îl suflă. S-or fi străduit conştiincios să-l facă să dispară, l-or fi subtilizat superiorilor şi familiei ca sporire a pedepsei, îmi fusese subtilizat mie, soția necunoscută şi îndepărtată, Berta Isla. Nu avuseseră milă față de el, ci se îndârjiseră, îl exilaseră din univers, resturile şi urma deopotrivă, ca şi cum nicicând nu ar fi călcat pe pământ şi nu ar fi străbătut lumea. Aşa cum de-a lungul istoriei au fost pustiite aşezări şi s-a exterminat întreaga populație, ca să nu mai aibă urmaşi, iar pentru că n-au putut s-o omoare de două sau de mai multe ori, cum ar fi dorit călăii, au pedepsit-o cu suprimarea oricărui vestigiu şi cu anularea amintirii. Aşa cum este ura față de loc, ura spațială, până la transformarea în moloz şi netezirea terenului (un lucru nesănătos, aversiunea față de ținuturi), este şi ura biografică, ura față de persoană. Nu doar că e nimicită, ci se şterge orice rămăşiță a nefastei sale existențe, e anulată de parcă nu s-ar fi născut, nici n-ar fi trăit, nici n-ar fi murit, nici n-ar fi trecut pe nicăieri; de parcă n-ar fi făcut nimic bun, nici rău şi ar fi fost doar o pagină albă sau o inscripție nedesluşită, cineva neînregistrat la starea civilă, adică, de parcă n-ar fi fost nimeni. Acesta ar fi putut fi destinul lui Tomás, să se cufunde în ceața celor întâmplate şi neîntâmplate, în spatele negru al timpului, înghițit de gâtlejul mării. Şi să fie asta: un fir de iarbă, puțin praf, o rafală scurtă, o şopârlă urcând pe un zid vara, o fumăraie care în cele din urmă se stinge; sau o zăpadă care cade şi nu se aşterne.

Nu puteam să-i vorbesc lui Jack Nevinson despre temerile mele din 1988 şi dinainte, nici despre soții Kindelán, nici despre Irlanda de Nord şi nici despre Irlanda. Poate l-ar fi făcut să se îndoiască, i-ar fi zdruncinat convingerea, şi ce sens avea, era bătrân, era singur şi e bine să te agăți de ceva când eşti bătrân şi

singur, de cel mai nesemnificativ detaliu al zilei, iar dacă nu, de o fantezie. Când a murit, peste vreo două luni, m-am bucurat şi mai mult că n-am suflat o vorbă. Astfel, căzând din pat în pijama, a putut crede mai departe că misteriosul său mezin e viu şi că se va întoarce, chiar dacă el n-are să-l mai vadă. Şi când, la moartea lui, am rămas eu puțin mai singură (însă copiii mei mi-au fost mereu alături în anii aceia şi câte un bărbat, care a venit ca să nu dăinuie şi să nu zăbovească lângă mine), nu m-am putut opri să nu mă simt câteodată contaminată de senzația lui, de convingerea lui bazată pe nimic. 1988 se scursese şi cu el, cele întâmplate la Belfast caporalilor Wood şi Howes, pe jumătate linşați de cortegiul unei înmormântări şi apoi asasinați de mai multe mâini nesătule care au avut nevoie să-i omoare de zece ori, patru lovituri de pumnal şi şase gloanțe. Da, frica s-a dus, iar ce a spus socrul meu a rămas cu mine, în schimb. De aceea, şi din superstiția care uneori prinde rădăcini şi devine un act reflex (ca a bate în lemn sau, odinioară, a-ți face cruce), ieşeam pe un balcon sau pe altul din când în când, mai ales în amurg, pe înserat, când se crăpa de ziuă, când zorii mă găseau trează şi scrutam Plaza de Oriente, unde s-a pictat *Las Meninas*, cu binoclul sau fără el şi străzile San Quintín şi Lepanto, unde se aflase Casa de las Matemáticas, Plaza de la Encarnación şi esplanada Palatului Regal cu numeroşii vizitatori, sperând să văd în vreun punct o figură familiară transformată de timp şi de necazuri. Sau poate de o viață mai bună decât cea pe care o dusese cu mine, cu altă femeie şi cu alți copii. Tomás se dovedise, într-adevăr, prea misterios, iar pe tărâmul himerelor totul era cu putință.

VIII

– Nu vă imaginați, Mr Southworth, de câte ori am gândit din nou ceea ce am gândit în momentul în care am decis ce să fac, în urmă cu douăzeci de ani, nu-i aşa?

Tom Nevinson nu era mult mai tânăr decât vechiul său profesor, dar i se adresa la fel de respectuos ca pe vremea aceea, în urmă cu vreo douăzeci de ani. Există cazuri în care e imposibil să schimbi modul de a trata pe cineva, de exemplu profesorii, mai ales dacă în timpul acesta profesorul şi elevul nu s-au mai văzut, dacă nu a existat continuitate.

– Ce ai gândit? îl întrebă Mr Southworth, poate mai degrabă din condescendență decât din curiozitate adevărată.

Încă nu-şi revenise din surpriza vizitei, fără anunț, fără telefon prealabil; din intempestiva năvălire a acelui bărbat, de vârstă mijlocie, care spunea că e Tomás Nevinson, atât de diferit de cel pe care şi-l amintea el. Acum Mr Southworth avea părul aproape alb, prematur albit, în rest nu se schimbase prea mult. Era în încăperile sale dintotdeauna la St Peter's College, era, ca întotdeauna, foarte iscusit cu valurile robei negre care-i cădea ca o cataractă în jurul picioarelor şi nu i se încurca niciodată în ele, roba pe care el se încăpățâna să şi-o pună pentru orele de *tutorials* şi de cursuri, deşi obiceiul acesta începea să nu mai fie bine văzut în anii nouăzeci, care anticipau noul, ranchiunosul secol: ca pe o trăsătură de autoritate şi elitism. Începea să fie totul rău văzut, orice semn de politețe, distincție sau erudiție începea să se simtă ca o ofensă. Însă Mr Southworth era din firea lui politicos, distins şi înțelept, şi la fel era profesorul Wheeler, chiar mai mult (avea să fie numit Sir Peter Wheeler puțin mai târziu), şi nu era dispus să meargă împotriva propriei ființe ca să mulțumească o masă manipulată, educată în victimizarea congenitală şi împinsă spre complexul de inferioritate ca paşaport, alibi şi motor al existenței.

– Vi se va părea exagerat, o paradă de clarviziune, răspunse Tom Nevinson, însă am fost sigur că hotărârea îmi va afecta viața, cum s-a şi întâmplat. Nu următoarele zile, nici următoarele luni, nici măcar următorii ani, ci restul, viața mea întreagă, începând din clipa aceea, când eram la început de drum,

dumneavoastră m-ați cunoscut atunci și vă veți aminti puțin cum eram. Nu știți cum sunt acum. Ce am gândit și mi-am repetat adesea a fost asta: „Ce va fi acum, va fi mereu. Voi fi cine nu sunt, voi fi o ficțiune, voi fi un spectru care se duce și vine, se îndepărtează și se întoarce. Și voi surveni, voi fi mare, și zăpadă, și vânt". Mi-am repetat-o ca să mi-o fixez în minte.

Rămase tăcut, uitându-se cu ochi descumpăniți și stăruitori în jur, la primitoarea încăpere plină de cărți în care petrecuse atâtea ore din timpul anilor universitari în urmă cu o veșnicie sau cu două, de parcă nu i-ar fi venit să creadă că locul nu se schimbase deloc după anii săi de rătăciri, iar pe deasupra și-ar fi dat seama că ceea ce spunea n-avea nici un sens pentru Mr Southworth, care nu era la curent cu antecedentele.

La vremea respectivă nu-l informase despre ulterioara discuție la telefon cu Wheeler, sau îl informase doar sumar. Nici despre întâlnirea cu recrutorii Tupra și Blakeston, nici despre condițiile pe care aceștia i le impuseseră. Una dintre ele fusese să se încorporeze numaidecât, alta să nu sufle nici o vorbă nimănui. Dacă urma să lucreze pentru Serviciile Secrete și să fie antrenat de ei, chiar din clipa aceea totul devenea exact asta, secret. Nevinson se dusese să-și ia rămas-bun de la Mr Southworth peste vreo două zile și, despre problema sa, la a cărei naștere fusese martor, se limitase să-i spună: „Aveați dreptate, Mr Southworth, vă mulțumesc. Domnul profesor Wheeler mi-a fost de ajutor. Mi-a dat sfaturi excelente și totul este soluționat. Poliția nu mă va mai deranja, a văzut că n-am nici o legătură cu moartea bietei fete". „Și Morse acela?", îl întrebase Southworth. „Părea abil și meticulos." „Nu vă faceți griji, și cu el e lămurită treaba. Am beneficiat de consiliere legală, iar domnul profesor e foarte convingător." „Au găsit omul?" „Nu, din câte știu eu. Dar îl vor găsi, presupun." Mr Southworth era discret și n-a vrut să insiste, nici să-l tragă de limbă. Dacă voia să mai afle ceva, îl va întreba pe Peter, cu care avea o relație apropiată, pentru el era „Peter". Și așa făcuse peste o săptămână, când se întâlniseră între patru ochi în Senior Common Room de la Tayloriana, însă Wheeler nu-i dăduse prea multe explicații, ca și cum întâmplarea ar fi fost apă de ploaie, plicticoasă și încheiată: „Ah, tânărul Nevinson", îi zisese. „Nimic. O greșeală, o neînțelegere, o sperietură. Probabil că s-a întors la Madrid, sub aripa protectoare a lui Starkie. Sau e gata să plece."

Da, bărbatul care își lăsase în urmă tinerețea și care afirma că e Tom Nevinson și cu siguranță era (de ce ar fi vrut cineva să se dea drept un fost student al său, după douăzeci de ani, de ce l-ar fi mințit atât de prosteşte?), bărbatul care

apăruse în locuința sa de la St Peter's cu o privire febrilă şi un aspect răvăşit, de parcă tocmai ar fi văzut o fantomă, sau ar fi ieşit din abisul unei îndelungi şi profunde amăgiri, sau poate ar fi străbătut un calvar, ori ar fi depăşit o ordalie, îşi dădu seama că Mr Southworth nu avea habar de aproape nimic. Dar continuă. Nu ştiuse cu ce să înceapă şi îi fusese greu să deschidă gura; odată ce îşi dăduse drumul, nu avea să-şi piardă impulsul, chiar dacă era un impuls precipitat şi vecin cu incoerența.

– Mi-am adus, de asemenea, aminte de două versuri pe care le văzusem pentru prima oară cu puțin timp înainte: „Pulbere-n aer suspendată / Locul unei întâmplări trecute-arată".

Şi, înainte ca el să poată adăuga ceva, Mr Southworth, care era cult şi cu vaste lecturi, menționă proveniența cu naturalețe, fără pedanterie, ca şi cum ar fi recunoscut un pasaj din Biblie.

– Înțeleg. Eliot. *Little Gidding*, dacă nu mă înşală memoria.

– Da. Îl citisem din întâmplare, pe sărite, fragmente, nu întreg. Acum e multă vreme de când îl ştiu pe dinafară, de la cap la coadă. Atunci m-am gândit tot aşa: „Aici s-a încheiat a mea, povestea mea. Ce mă aşteaptă, întrucât simultan continui să fiu acum aici, iar acum este întotdeauna. Iată moartea aerului. Dar îi supraviețuieşti". Asta am gândit, Mr Southworth, şi că asta era un noroc şi în acelaşi timp o nenorocire.

– Iarăşi în spiritul lui Eliot, nu?

Tomás nu i-o confirmă de data aceasta, era absorbit de ale lui şi prea tulburat, în câteva secunde privirea îi devenea pierdută sau concentrată, îşi îndrepta ochii vii spre vechiul său tutore şi spre obiectele din jur, sau înlăuntrul său, ca morți, spre vreo amintire sau spre mai multe amintiri, ori înfierbântați, spre neant.

– Supraviețuieşti acelei morți, Mr Southworth. Supraviețuieşti aerului mort, eu o ştiu şi pot să v-o spun. Eu am trăit asta. Îşi scoase o batistă dintr-un buzunar şi şi-o trecu peste frunte şi peste tâmple, deşi, în ciuda agitației, nu transpira. Batista se ivi curată şi împăturită şi rămase curată după ce se şterse cu ea. E foarte greu s-o termini cu viața, când ea nu vrea să se ducă. E greu până şi să ucizi pe cineva, când viața hotărăşte că nu e încă vremea să-l părăsească, nu e dispusă să se retragă. Şi să fii ucis, dacă te opui cu toate puterile, cu voința mai presus de toate. Dumneavoastră nu ştiți de câte e în stare voința dacă e provocată, aici, la Oxford, nu puteți să ştiți. Acesta este un loc pacific, e în afara universului.

Mr Southworth îşi lăsă la o parte stânjeneala inițială şi surprinderea cu care încerca să-l juxtapună pe tânărul strălucitor şi dotat pentru limbi străine, care le

atrăsese atât de mult atenția în timpul studiilor universitare, lui şi celorlalți profesori, cu bărbatul pe care îl avea în față. Bărbatul pe care îl avea în față pesemne că împlinise patruzeci şi ceva de ani (poate se scurseseră mai bine de douăzeci de când îl văzuse pentru ultima oară). Avea mustață şi barbă încărunțite, se rotunjise, şi la trup, şi la față. Părul îi era grizonant şi nu mai era abundent, îl purta dat spre spate şi nu îşi ascundea pronunțatul început de chelie. Trăsăturile plăcute ale tânărului se vulgarizaseră: era ca şi cum nasul i s-ar fi aplatizat şi bărbia pătrată i-ar fi devenit trapezoidală, ca într-o bandă desenată de pe vremuri; ochii cenuşii erau lipsiți de strălucirea fulgerătoare de odinioară, păreau definitiv tulburați şi mați, de culoare întunecată şi cu pupilele agitate, înainte doar pătrunzătoare şi neliniştite; singura care nu i se schimbase era gura cărnoasă şi bine conturată, cu toate că mustața i-o acoperea parțial şi nu se vedea la fel de roşie şi de netedă. Avea riduri adânci pe frunte, orizontale, şi pe obraji, verticale, şi o cicatrice veche sub colțul stâng al buzelor, foarte asemănătoare, gândi Southworth, cu cea care nu i se şterse niciodată lui Peter după îndepărtatul său accident de automobil din 1941, în timpul instruirii la Loch Ailort, pe coasta occidentală a Scoției, îl auzise povestind episodul. Lui Nevinson, cu timpul, i se va albi această cicatrice (se va pierde în paloarea sa fără să dispară niciodată pe de-a-ntregul), era straniu că amândoi şi-o făcuseră în acelaşi loc şi cu aceeaşi traiectorie, amândurora le traversa în diagonală toată bărbia.

Noul Nevinson vorbea precipitat şi oarecum incoerent, dând în acelaşi timp impresia că e hotărât, că nu ar bate câmpii, odată ce redevenea calm şi senin, în posesia clarității, în largul lui. Nici nu ar umbla cu menajamente, probabil. Avea o atitudine nervoasă, de nerăbdare, de acreală, de duritate interioară, pe care tânărul nu ar fi avut-o, dacă el îşi aducea bine aminte. Tânărul era superficial şi ironic, la bărbat se observa gravitatea şi amărăciunea, nu lăsa loc pentru glume. Trecuse mult de când nu se gândea la lucrurile acestea, dar acum îşi aminti ce teamă îi era, aproape groază, după vizita lui Morse, la care el vrusese să fie prezent, ca să-l protejeze. Firește că timiditatea lui, dezorientarea absolută şi spaima i se datorau ştirii bombă, îl anunțaseră că tânăra cu care se culcase cu o noapte înainte şi alte dăți fusese asasinată curând după ce se despărțise el de ea, după ce plecase din casa ei. Cum se numea? Polițistul Morse îi menționase numele, şi păruse surprinzător că Tom, acum îşi amintea, nu avusese habar de numele de familie al fetei până în momentul acela. Era o fată care lucra la librăria Waterfield's, iar prenumele şi numele de familie erau cu J, ca Joan

Jefferson, sau Jane Jellicoe, sau poate Janet Jeffries. Nu citise în ziare nimic în privința aceasta, dar nu era ciudat, Mr Southworth nu le vedea zilnic, ba chiar petrecea zile întregi fără să aibă timp nici măcar să le arunce o privire la *college*, era mereu pe fugă, de la ședință la *tutorial* și de la curs la seminar, iar orele care-i rămâneau le dedica studiului și lecturii miilor de cărți. Era adevărat că Oxfordul și locuitorii săi erau în afara universului, cufundați în fleacurile lor. Tom îi spusese apoi că totul se aranjase și, ca majoritatea colegilor săi, nu era un om curios în privința lumii exterioare „congregației", ca și cum ceea ce se întâmpla în afara universității în realitate nu avea nici o legătură cu ei. Uitase numaidecât episodul, el n-o cunoștea pe fată, sau cel puțin nu-și dădea seama cine e, aproape toate i se păreau identice; iar dacă nu afecta un pupil de-al său, lucrul acela îl privea la fel de vag ca o crimă comisă la Manchester, la Paris sau la Varșovia.

Bărbatul pe care îl avea acum în față nu s-ar fi speriat din pricina aceasta, a unei morți violente, chiar dacă victima îi era apropiată, nici din pricina întrebărilor unui polițist, chiar dacă îl implicau, sau nu în același mod. „Poate", gândi E A Southworth (așa spunea inscripția de pe ușa sa), „nici măcar nu s-ar fi tulburat. Individul ăsta l-ar fi luat ca pe un incident obișnuit din lume, lumea mereu credincioasă stilului său, lumea pe care el acum o cunoaște. Ce o fi văzut acest Tom în toți acești ani?", avu timp să se întrebe în vreme ce îl scruta încă. „Ce-o fi făcut, ori ce i-or fi făcut, ca să fie atât de nemilos? Îl aștepta o carieră de diplomat în Spania sau funcționar la Foreign Office, avea căile acestea deschise, vorbind câte limbi vorbea și pe toate, perfect. Dar asta nu e fața unui diplomat și nici a unui funcționar. E a cuiva dezrădăcinat și dezamăgit, cu siguranță disperat. Dar e și nemilos."

Mr Southworth își scoase o țigară și îi oferi una lui Tomás. El o acceptă, fiecare și-o aprinse pe a sa cu bricheta proprie și profesorul îl întrebă:

– Ce ți s-a întâmplat, Tom Nevinson? Ce-ai făcut în tot timpul acesta? Nu știu despre ce hotărâre îmi vorbești, nu te înțeleg. Ce pot să fac pentru tine, dacă pot să fac ceva? Nu că nu m-ar bucura vizita ta, dar de ce dracului ai venit să mă vezi, după atâția ani?

Nimeni nu a știut niciodată ce i se întâmplase lui Tom Nevinson, nici ce devenise, nu cu exactitate, nu în detaliu; nici măcar în linii mari. În ce locuri, cu cine fusese, de ce misiuni fusese responsabil, cât rău provocase, câte nenorociri prevenise. A știut-o doar el, așa cum fiecare singur știe despre sine, și în mai mică măsură Tupra sau Reresby sau Ure sau Dundas, omul cu toate aceste nume și

altele care nu se cunosc, la fel ca Blakeston: superiorii săi imediați, recrutorii, hoții vieții sale trasate dinainte. E posibil să fi ştiut ceva, foarte vag, diferiții şi înalții şefi pe care se presupune că i-a servit, în ultimă instanță şi în teorie: Sir John Rennie şi Sir Maurice Oldfield, Sir Dick Franks şi Sir Colin Figures, Sir Christopher Curwen şi Sir Colin McColl, e greu să se fi aflat la îndepărtatele ordine ale lui Sir David Spedding, următorul director al Secret Intelligence Service, din 1994 până în 1999. Dar poate că el nu l-a văzut în viața lui pe nici unul şi nici ei nu erau la curent cu peregrinările lui concrete, probabil preferau să afle cât mai puțin posibil din ce se petrecea pe feluritele terenuri şi despre metodele utilizate acolo de subordonați, ținuți prudent la distanță de birourile lor. Pesemne că dădeau instrucțiuni de la vârf şi aşteptau să le vadă îndeplinite după un timp, fără a şti cine le îndeplinise şi nici cum o făcuse. Erau recunoscători că şefii intermediari îi înşelau, menținându-i în neştiință şi îi scuteau de amănuntele sinistre sau dezagreabile pe care ei le provocaseră fără să-și murdărească mâinile şi că îşi luau propriile măsuri fără să le ceară autorizație şi fără să-i consulte. Erau recunoscători că erau înfășurați în văluri opace de ignoranță, ca să nu fie vinovați dacă o operațiune sau un dispozitiv dădea greş lamentabil, sau se încheia cu o catastrofă. Pretindeau să nu se amestece. Deşi cine ştie dacă vreunul a binevoit să-l cunoască pe Nevinson în persoană, dacă acesta fusese foarte util sau se remarcase, ori dacă avansase până ajunsese la rândul său şef intermediar, poate mai presus de Blakeston, mereu mai prejos de Tupra, nu era Tupra din cei care permit ca un inferior să le-o ia înainte. N-a ştiut nimeni niciodată nici ce galoane a obținut Tomás Nevinson. Nimeni din afara Informațiilor Militare, se înțelege.

Persoana căreia i-a povestit cele mai multe lucruri a fost Mr Southworth, dar nu i-a răspuns la întrebare, ce i se întâmplase, ce se petrecuse cu el în tot acel timp. Era o întrebare mai degrabă retorică sau un mod de a vorbi, nimeni nu e capabil şi nici nu e dispus să relateze douăzeci de ani sau şi mai mulți dintr-odată şi aproape nimeni nu e dispus să asculte, doar dacă nu e vorba de o narațiune scrisă şi fictivă despre cineva inexistent, inventat, însă chiar şi aşa, nu e uşor să fii atent la o poveste atât de lungă. Astfel că Tomás îi rezumă cât putu din ce se întâmplase înainte de plecarea sa de la Oxford, când era încă student sau înceta să mai fie.

– Evident, dumneavoastră nu ştiți. Nu ştiți nici măcar începutul. Spunând aceasta, dându-şi seama, Tom Nevinson se însenină, îşi reveni puțin şi îşi axă discursul pe tema esențială, aşa se comportă de obicei cei care trebuie să dea

explicații, când pricep că e necesar să le dea, ca să fie cât de cât înțeleşi. La vremea respectivă, v-am spus că e totul aranjat. Că eu sunt în afară de orice bănuială în privința crimei, probabil că vă amintiți, uciderea acelei fete, Janet Jefferys, strangulată chiar în noaptea în care fusesem eu cu ea. Perspectivele erau funeste pentru mine, vă amintiți? V-am spus că am fost exclus. Dar nu şi cum am obținut asta, nu în schimbul a ce, fiindcă printre condiții mi s-a impus o regulă, cea a absolutului secret, căreia îi sunt încă supus. Însă asta pot să v-o spun acum.

Şi îi povesti cum îl recomandase profesorul Wheeler şi îi stabilise o întâlnire cu Bertram Tupra, „persoană cu multe posibilități". Cum se prezentase acesta în Blackwell's cu Blakeston. Ce îi propuseseră. Şi hotărârea rapidă pe care o luase el, în momentul pe care şi-l amintea atât de bine şi care i se repeta de o jumătate de viață.

– Trebuie să înțeleg că de atunci ai lucrat pentru Serviciul Secret? În toți anii aceştia? Se zvonea că eşti la ambasada din Madrid şi în serviciul Foreign Office-ului.

Tonul lui Mr Southworth denota o combinație de neîncredere, glumă şi spaimă, de parcă n-ar fi putut concepe aşa ceva din pacea lui universitară, din locul lui străin de univers. Ar fi crezut că Tom îşi bate joc de el, dacă n-ar fi sărit în ochi că tulburarea nu-i era prefăcută şi că vorbea serios, aproape cu dramatism. Era un ins căruia nu i-ar fi trecut prin cap să facă glume despre propria-i situație, despre el însuşi. Era ca şi cum frivolitatea tinerească i-ar fi dispărut cu vârsta, fără să lase nici cea mai mică urmă şi i-ar fi schimbat caracterul. Acum era un om introspectiv, copleşit, care ducea poveri grele şi trăgea după el mult balast.

– Am fost şi acolo, într-adevăr, le-am îmbinat. Însă da. În toți anii aceştia, aproximativ, răspunse Tomás. Chiar dacă a trebuit să petrec câțiva ani scos din circulație, scos din joc. Împrejurările. Şi acum gata, nu mai lucrez, acum am ieşit. Chiar şi aşa, nu pot să vă povestesc prea multe, interdicția e pe viață. Nici unde am fost, nici ce am făcut. Pot doar să vă vorbesc în termeni generali. În destule locuri am fost şi am făcut destule lucruri. Unele utile, fără îndoială, dar majoritatea urâte şi sordide. Nu mai ştiu să fiu mândru de aproape nimic, cum eram în alte vremuri: tinerețea ajută, e automulțumită. De fapt, sunt zile în care mi-e greu să mă tolerez, să trăiesc în constanta mea companie. Faci cele necesare, eşti absorbit de muncă şi nu te gândeşti. Nu ai vedere de perspectivă, nu e timp să o ai şi e mai bine aşa cât eşti activ. Treci de la o zi la alta şi fiecare e plină de

probleme stringente şi de riscuri, nu poți decât să cauți soluții şi nu-ți mai rămâne loc pentru nimic. Ți se dau ordine şi nu e cazul să le discuți, nici măcar să le analizezi. Într-un fel, trăieşti comod, când ți se spune mereu ce să faci. Îi înțelegi pe cei care vor lanțuri, nu trebuie să-şi pună întrebări în nici o privință. Instrucțiuni precise, asta, aia şi cealaltă. Sau imprecise, să obții rezultate. Eu am trăit aşa mult timp, convins de ceea ce făceam, limitându-mă să-mi fac datoria cât mai eficient posibil. Când eşti obligat să faci ceva, cel mai bine e să te converteşti la cauză, să devii fanatic al ei. Eu îmi serveam țara, Coroana, în sens abstract. Bineînțeles că regina nu e la curent cu nimic, biata femeie, spre norocul ei; s-ar împuşca dacă ar şti pentru ce îi e invocat numele. Îşi terminase țigara, astfel că scoase una de-a lui, îi oferi şi fostului său tutore, care nu vru să fumeze una după alta. Mr Southworth îşi aminti de cele pe care le fuma odinioară Tom Nevinson, marca Marcovitch îi veni în minte, polițistul Morse se interesase de ele. Nu se mai fabricau, acum văzu că Nevinson avea tot un pachet original, neobişnuit, George Karelias and Sons, scria pe el, numele suna grecesc. În timp ce îşi aprindea o țigară Karelias, Tomás rămase în tăcere, în realitate mai mult decât îi trebuise ca să şi-o aprindă. Apoi continuă: Fireşte că uneori trebuie să alegi, în mod normal între două rele, să hotărăşti din mers. Una dintre acțiunile care mă chinuiesc cel mai mult e participarea la moartea a trei colegi. Mă rog, nu erau colegi, nu-i cunoşteam. Dar erau compatrioți, soldați englezi, luptau în tabăra mea. Şi au trebuit sacrificați, se foloseşte termenul acesta. Să permit să-i lichideze fără să-i alertez, fără să-i anunț. Vedeți, aveam sarcina necondiționată de a tăcea. Mai mult decât atât, să mai şi colaborez la execuție, simulând entuziasm. Era mai important să nu zădărnicesc o operațiune îndelungată, să nu trezesc suspiciuni, să nu risc să fiu descoperit. Dacă m-aş fi abținut să iau parte, chiar şi dacă m-aş fi stăpânit, dacă nu aş fi dat dovadă de o bucurie sălbatică pentru succesul atentatului, m-ar fi privit cu neîncredere sau, şi mai rău, cu aversiune. Şi poate aş fi fost omorât eu. Iar un om se gândeşte mereu la el însuşi înaintea celorlalți, asta se constată imediat. Dacă îi e supraviețuirea în joc, e capabil să nu se supună ordinelor, sau să nu aştepte să le primească. Suportând consecințele, evident, dar la ele se gândeşte ulterior, nu în clipa aceea. În plus, dacă te prind, nu mai e misiune, nu mai e nimic, astfel că prioritatea e să nu-ți pierzi viața. Şi să nu te detecteze. Măcar n-am fost mâna executoare, şi-au rezervat privilegiul. Dar, dacă m-ar fi desemnat, presupun că aş fi apăsat pe trăgaci. Cum altfel? Îmi dați ceva de băut, vă rog, Mr Southworth? Mi s-a uscat

gura, abia am dormit în ultimele nopți. Vorbesc în sens figurat, n-a fost cu trăgaci, ci cu detonator, ce dezastru!

Southworth îi enumeră ce avea în locuința sa şi, în picioare, turnându-i un vin alb nu foarte rece, cu toate că îl ținea într-un frigider mic (era încă puțin cam devreme pentru aşa ceva, la nouă şi jumătate dimineața, dar fu preferința lui Tomás Nevinson din varietatea redusă), îl întrebă ceea ce înțelesese perfect:

– Erai infiltrat? Erai cârtiță? Cu asta te-ai ocupat? Ce povesteşti sună a Irlanda de Nord.

Mr Southworth continua să vorbească pe un ton de scepticism, ca şi cum toate acestea i s-ar fi părut o poveste absurdă, lumea aceea atât de diferită de a sa. Mr Southworth nu se ducea la cinema şi nici nu se uita la seriale de televiziune, nu citea alte romane în afară de ale lui Galdós, Clarín, Pardo Bazán, Valle-Inclán şi Baroja, pentru cursurile sale şi poate le răsfoia din plăcere pe ale lui Flaubert şi Balzac, Dickens şi Trollope. Nu era familiarizat cu cărțile de spionaj. Nici măcar nu putea să se sprijine pe ficțiune ca să-şi facă o idee.

Tomás nu răspunse la ultima frază.

– Nu doar cu asta m-am ocupat. Însă am făcut-o de multe ori, în diferite locuri, locul nu contează, întotdeauna e acelaşi lucru, te împrieteneşti cu duşmanii şi îi înşeli, dacă e posibil. Nu spun că nu e interesant, ba chiar pasionant: ajungi să-i cunoşti. Şi în ce alt domeniu să mă fi solicitat, Mr Southworth, având nenorocitul ăsta de talent la limbi străine? Vorbind câte vorbesc şi putând să imit orice accent. Nu vă mai amintiți? Păi de aceea am fost recrutat, ce ziceți? Mai ales de aceea. Şi primul care mi-a propus-o a fost profesorul Wheeler, îmi închipui că nu ştiți nimic, pesemne că el nu abordează chestiunile acestea cu nimeni, în afară de colegii lui de la SIS, sau de la SAS, sau de la PWE, dacă mai există încă. Mai devreme m-ați întrebat de ce dracului am venit să vă văd după atâta timp. În parte am venit ca să-mi spuneți în ce măsură e responsabil profesorul. Dumneavoastră îi sunteți prieten. Dumneavoastră îl cunoaşteți bine şi aveți încredere în el. Dumneavoastră îl admirați, pe atunci îl adorați. Sunteți prieteni şi acum, nu? Cu toate că el s-a pensionat şi nu mai e în fruntea departamentului. Acum înțeleg că e un galez, nici mai mult nici mai puțin, Ian Michael?

– Responsabil pentru ce? îl întrerupse Mr Southworth.

– Pentru ce mi s-a întâmplat. Pentru ce cred că mi-au făcut. Pentru faptul că mi-au substituit viața cu alta. Acum e târziu să mi-o recuperez pe a mea, cea pe care o plănuisem. Se scurge şi timpul paralel. Timpul paralel, repetă absorbit.

Îşi bău paharul de vin dintr-o înghiţitură.

– Tom, nu te înţeleg. Dar, indiferent la ce te referi, mă tem că nu sunt capabil să-ţi spun în ce măsură Peter, profesorul, e responsabil de ceva. Mai bine întreabă-l pe el. E la Oxford săptămânile astea. Apoi va pleca la Austin câteva luni. Universităţile americane îl invită frecvent de când s-a pensionat. Petrece acolo o parte din an. Îl tratează ca pe o eminenţă şi îşi rotunjeşte veniturile.

– Nu, n-aş vrea să mă duc la el, dacă nu e într-adevăr necesar. Nu aş vrea să devin violent cu cineva de vârsta lui – cât să aibă oare, mai bine de optzeci? –, şi pe care îl respectam mult. Nu aş vrea să-i cer socoteală, dacă dumneavoastră credeţi că nu sunt motive. Dumneavoastră veţi şti să interpretaţi.

– Violent? Southworth nu-şi putu ţine râsul, din pricina anunţului neverosimil. I se făcu poftă să-şi toarne vin şi se aşeză din nou, cu o graţioasă învolburare a faldurilor. Despre ce vorbeşti? Nu ştiu nici dacă i-ar păsa prea mult, atâta vreme cât îl omori pe loc şi eşti rapid. Ultima oară când l-am întrebat ce face, mi-a răspuns: „Aştept o vizită a doamnei cu coasa, dacă se poate una nedureroasă şi anunţată, ca salvele vapoarelor înainte de primele lovituri de tun". E conştient că e muritor, la nivelul acesta. E activ şi stă bine cu sănătatea, dar e deopotrivă obişnuit cu ideea că se va stinge încetul cu încetul. Poate că nu l-ar deranja o moarte violentă. Poate că l-ar amuza, fiind neaşteptată.

Oricărui *don* de la Oxford i se manifesta în cele din urmă latura sarcastică.

– Râdeţi, dacă doriţi, îi spuse Tomás cu gravitate. Mă refeream la violenţa verbală, nu fizică, deşi nu mi-ar lipsi cheful. Uitaţi, dumneavoastră mi-aţi părut întotdeauna cinstit, un om foarte corect, din cei care nu ascund ce gândesc. Vreau să-mi spuneţi în ce măsură era profesorul la curent. Nu ştiţi cu certitudine, evident, nu puteţi să ştiţi. Dar îmi va fi de folos părerea dumneavoastră şi o voi lua de bună. Dumneavoastră îl cunoaşteţi pe Wheeler aproape mai bine decât oricine. Cu opinia dumneavoastră mă mulţumesc. Dacă credeţi că nu era la curent, nu mă duc la el. Dar, dacă îl credeţi vinovat, n-o să scape de vizita mea şi n-o să mă duc doar ca să-l salut.

– Vinovat de ce? La curent cu ce? zise Southworth pe jumătate impacientat şi pe jumătate descumpănit. Serviciul Secret te-a făcut criptic. Mă rog, în asta constă, nu?

Tomás Nevinson lăsă să treacă noua glumă.

– Voi lămuri mai târziu. S-o luăm pe bucăţi.

– Dacă nu sunt prea lungi… răspunse Mr Southworth, tot cu umor şi aruncând o privire la ceas. Am oră la douăsprezece la Tayloriana. Din fericire

pentru tine, singura din dimineața asta. Aveam de gând să folosesc răstimpul ăsta ca s-o pregătesc, dar în sfârşit, adevărul e că o predau în fiecare an, probabil că şi tu mi-ai auzit-o, pe Valle-Inclán nu-l sar. N-o să-mi iasă cu mult mai rău pentru că nu recapitulez.

Tom Nevinson îşi dădu seama că nu era uşor să-l smulgă din obiceiurile lui pe Mr Southworth, din lumea şi din ritmul său. Credea că reuşise dând buzna, la început, cu înfățişarea răvăşită şi cu incoerența sa, un spectru de nerecunoscut şi furios. Dar, îndată ce se concentrase şi începuse să se explice, prevalase tonul politicos de la Oxford, ironic, sceptic, plin de nepăsare, el şi-l amintea bine, se întâlnea până şi la membrii comunității cei mai serioşi şi nobili. Mr Southworth era acolo de mult timp şi poate că îl pervertiseră, îi reduseseră doza de ingenuitate şi corectitudine, e greu să nu te laşi contaminat de un centru clerical vechi de opt secole. Dar el nu mai era student, ci un veteran din cele mai dure medii, îl durea în cot de ierarhii. Se ridică impulsiv, se duse la Mr Southworth şi îl apucă de robă, ținându-l de reverele false, cu ambele mâini, un gest agresiv, insolit.

– Nu mă luați în serios, nu-i aşa, Mr Southworth? Păi trebuie s-o faceți, mă veți asculta până obosesc. Ăsta nu e un joc. Viața mea n-a fost un joc, n-a avut nici un farmec. M-ați lăsat fără ea acum douăzeci de ani dumneavoastră toți, cum se poate face asta, serviciile mele nu erau atât de importante, nu cred că eram unic. Dar statul e capricios şi nu iroseşte nici un cetățean. V-ați avut şi dumneavoastră partea: m-ați sfătuit să vorbesc cu Wheeler şi să mă las pe mâna lui, Wheeler m-a condus la Tupra şi de acolo n-am mai ieşit. În urmă cu doar două săptămâni am ieşit, două săptămâni. Încă nu-i dădu drumul la robă, i-o ținea cu putere şi îi trecu prin cap ideea: „Aşa o să vadă că pot să fiu violent, că aş fi cu profesorul, dacă ar fi nevoie, dacă ar merita-o. Nu mi-ar fi deloc greu. Vârsta nu absolvă". Iar în continuare aceasta, contradictorie: „Bietul Mr Southworth, el n-a făcut nimic, doar a vrut să mă protejeze, să mă ajute". Atunci îi dădu drumul, ruşinat, făcu doi paşi în spate, se aşeză din nou. Scuzați-mă, Mr Southworth, am exagerat şi dumneavoastră n-ați avut nici o legătură, sunt sigur. Vă rog să mă scuzați. Dar sunt mai bine de douăzeci de ani pierduți, cum vi se pare? Asta face pe oricine să-şi iasă din minți şi să dispere. Dumneavoastră nu puteți să vă închipuiți. I-ați petrecut aici, în linişte, la universitate, an după an, cu orele dumneavoastră, Valle-Inclán şi seminarele, un *continuum*, abia ați băgat de seamă trecerea timpului. Eu, în schimb, i-am

petrecut aşteptând-o pe doamna cu coasa, în orice zi, la orice oră, cu câte un răgaz din când în când. Dar ştii că sunt doar răgazuri şi nu te odihneşti. În plus, ultimul răgaz adevărat a fost în urmă cu mulți ani. Şi nu i-am aşteptat vizita pentru că mi-ar fi venit rândul din cauza vârstei, ca profesorului acum, ci fiindcă m-au obligat să mă plasez foarte aproape, să cutreier meleagurile pe care le frecventează ea cel mai adesea. Unele îi aparțin mai mult decât altele, v-am spus ce li s-a întâmplat soldaților acelora. Acesta este terenul pe care am călcat. Nu. Unul mai mlăştinos, şi mai periculos.

Mr Southworth îşi reaşează roba cu calm, îşi netezi lungile revere false, cusute pe piept; îşi păstră cumpătul în tot acest timp, ba chiar îşi aşeză un picior peste celălalt, cu grație. Avea încă paharul de vin în mână, nu i se vărsase nici o picătură, căci nu se împotrivise. Îl lăsase pe Tomás să facă ce vrea, expresia nici măcar nu i se modificase, poate doar strânsese puțin din buze, mai degrabă cu prudență decât cu indignare, în vreme ce acesta îl înşfăca, fără a ajunge să-l zgâlțâie.

– Eşti scuzat, îi zise, dar, dacă se repetă, te dau afară de aici şi nu mai ascult nici un cuvânt. Povesteşte-mi orice, întreabă-mă orice şi la douăsprezece fără un sfert să încheiem. La douăsprezece îmi voi face ora de rutină.

Sună ferm şi oarecum jignit, dar fără să pară supărat şi nici autoritar. Tom Nevinson păru dezorientat un moment, ca şi cum în realitate nu ştia prea bine ce să povestească, acum, când era îndemnat s-o facă; de unde să înceapă şi pe unde să continue, întrucât de început începuse, dar într-un mod dezorganizat.

– Am servit de bună credință, Mr Southworth, zise în sfârşit. Mai întâi, de voie, de nevoie, dar după aceea de bună credință, mulți ani. Am făcut ce mi se cerea, ce mi se ordona. Mai mult sau mai puțin bine, după cum puteam. Am fost în destule locuri, vă spun, şi mi-am făcut datoria. M-am convins că sarcina îmi era utilă, şi mai mult decât atât: că era crucială pentru apărarea regatului. Am început rebel, apoi am devenit un entuziast. Cu entuziasmul se justifică totul.

– Sarcina ta. Infiltrarea, înțeleg.

– Da. Mă rog, nu întotdeauna. De destule ori. Însă nu doar asta, am făcut şi muncă de birou, investigații, rapoarte, verificări. Şi ascultări, şi urmăriri, gărzi. Mi-am petrecut nopți întregi într-o maşină, supraveghind un portal, o fereastră. Şi am văzut o infinitate de casete video. Mai bine zis, spionajul e mai amplu şi cuprinde totul. Însă da, numeroase deghizări, firește, numeroase schimbări de personalitate şi de aspect, şi să vorbesc cum nu vorbesc, preschimbându-mi vocea şi accentul. E cel mai murdar. Ce a făcut Henric al V-lea când s-a amestecat cu

soldații săi ascuns sub o capă, noaptea, ca să stea la taifas cu ei şi să-i iscodească. Ori să-i descoasă. Mr Southworth era atât de citit, încât Tom nu se îndoia că va prinde referința din zbor. Poate e spionul cel mai nobil, cel puțin în ficțiune. Mi-a semnalat-o soția mea cândva, adevărul e că eu nu observasem.

Cuvântul pe care-l folosi fu „*wife*“, „soție“, nu „*woman*“, „femeie“ şi nimic mai mult.

– Ai soție, firește, zise Mr Southworth.

Era natural să o aibă la vârsta sa mijlocie.

– Da, m-am căsătorit acum mulți ani, în 1974, la Madrid. Îmi era deja lodognică în perioada în care mi-am făcut studiile aici. Berta, nu ştiu dacă v-am vorbit atunci despre ea. Am avut doi copii, un băiat şi o fată. S-au împlinit doisprezece ani de când nu i-am văzut şi nici nu am vorbit cu ei, mi-am interzis-o, din motive de siguranță, de supraviețuire. Ei mă cred mort, dacă or fi crezut, mă refer la Berta. Presupun că da, dar nu sunt în gândurile ei şi acelea contează. Pentru că oficial sunt mort, Mr Southworth, nu mai exist. Şi mai am o fiică, cu altă femeie, cu care am trăit câțiva ani şi care nu-mi cunoaşte numele adevărat. Aici cuvântul nu fu „*wife*“, fu „*woman*“. Fetița nu-mi poartă numele, prin urmare, ci unul inventat, cel pe care m-am văzut obligat să-l adopt după moarte şi figurează încă pe documentele pe care le am. Dar curând voi redeveni Tomás Nevinson şi voi ieşi din arhivele morților. Fetița aceea, totuşi, îşi va păstra mereu numele fals, mă tem. Nu cred că voi putea să-i urmăresc viața, nici măcar să aflu ce face. În fine, pe a copiilor spanioli am pierdut-o deja în mare măsură, va trebui s-o pierd pe a fetei engleze, ce să fac? Maică-sa n-o să vrea să apar. Am trăit cu ea până ce s-a săturat de misterele mele, de tăcerile mele, de viața mea pasivă şi ciudată. Şi a păstrat fetița, firește, copiii sunt ai femeilor cel mai adesea. Nici pe ele nu le văd de ceva timp, nu prea îndelungat. Dar dumneavoastră? V-ați căsătorit? Aveți copii?

– Oh, nu. Asta nu e pentru mine, răspunse Mr Southworth fără alte explicații, înseninat. Lui Tomás i se păruse întotdeauna un om dedicat aproape în mod religios învățământului, muzicii şi literaturii, un pasionat de toate acestea. Viața sa în afara universității era o enigmă totală, dacă cumva o avea. Şi zici că de soția ta nu ştii nimic? De doisprezece ani? Extraordinar!

– N-o văd şi nici nu vorbesc cu ea, asta am spus. Însă da, ştiu ceva, şi despre copiii care aproape că nu mai sunt copii. Tupra mă informează despre lucrurile esențiale, din an în Paşte. Mă informează că sunt bine, că nu le lipseşte nimic. Ca să stau liniştit, pe cât posibil, şi să nu cad pradă tentațiilor. Mă rog, aşa a fost

ani de zile. Ştiu că Bertei i s-a recunoscut văduvia cu tot ce decurge din asta, aici şi în Spania. Şi că în tot acest timp nu s-a căsătorit din nou, fiind liberă să o facă. Asta mă face să cred că poate n-a crezut pe de-a-ntregul în moartea mea. Bineînţeles că n-a existat cadavru, Mr Southworth. Versiunea oficială e că am dispărut în Argentina. Şi, întrucât e mult de atunci, până la urmă am fost declarat mort din punct de vedere legal. Şi, de fapt, sunt mort de mulți ani, credeți-mă.

– În Argentina, dintre toate locurile posibile… murmură Mr Southworth cu o notă de ironie. Cam neverosimil, nu? Cam prea departe. Până şi Borges a plecat de acolo, o fi avut motivele lui.

– Văd că nici măcar dumneavoastră nu vă mai amintiți că am dus un război împotriva acelei țări. A fost dat uitării cu o uşurință frapantă. Cu excepția cazurilor când e câte un meci între selecționatele de fotbal, iar atunci se încing spiritele un răstimp.

– Ah da, ai dreptate, e adevărat. Majoritatea abia ne amintim de asta. Ai participat la războiul acela? Un meci de fotbal?

Mr Southworth nu avea habar nici de fotbal.

– Dacă am participat, nu contează. Raportul referitor la dispariția mea susține că da, că acolo mi s-a pierdut urma şi că nu s-a mai ştiut nimic despre mine. Victimă a argentinienilor furioşi, se presupune. Ce importanță mai are, v-am spus că am fost în destule locuri, vreo explicație trebuia să se dea familiei mele. Şi unei părți din Foreign Office care nu află prea multe. Cea căreia i se spune puțin, cu consimțământul său.

– De-acolo vin cei doisprezece ani.

– De-acolo vin cei doisprezece ani. Mi-am luat rămas-bun de la Berta imediat ce a început războiul acela. Dar povestea e alta, desigur, sau n-aş fi cu dumneavoastră acum. Uitați, omul crede că nu se va întâmpla, în ciuda riscurilor. În fond, toți suntem optimişti, ne culcăm gândindu-ne că ne vom trezi a doua zi. Astfel că eşti mai sigur pe tine pe măsură ce duci la capăt misiuni şi însărcinări, ieşind basma curată din ele. Aproape orice succes aduce după sine îngâmfare şi îți dezvolți inconştient o senzație de invulnerabilitate. Dacă de data asta a mers bine, de ce n-ar merge şi data viitoare, te gândeşti. Şi cu cât mai multe obstacole depăşeşti, cu atât mai liniştit eşti, cu atât mai mult o gândeşti şi îndrăzneşti. Până când, în cele din urmă, ceva se strică şi dai greş. Sau nu dai greş, dar trebuie să te dai la o parte şi să fii estompat, inutilizabil. Compromis, ars, după cum se spune. Nu se ştie cât timp, sau dacă va fi pentru totdeauna. Mă

rog, a trebuit să dispar cu adevărat, a trebuit să mă ascund, era convenabil să fiu mort pentru toată lumea, pentru soția mea în primul rând, asta e de abecedar, interzisă orice comunicare, orice contact. Imaginați-vă, unii se duseseră la ea cu mulți ani în urmă, alții, „pentru orice eventualitate", speriind-o de moarte. Dacă mă credeau mort, erau mai puține posibilități să mă caute, însă dușmanii tind să fie neîncrezători, vor mereu să vadă corpul neînsuflețit. O cârtiță e urmărită şi pedepsită. E uitată doar dacă trece timpul şi nu e găsită, şi când cei pe care i-a prejudiciat mor sau se retrag, trec în rezervă sau se compromit la rândul lor. Pentru asta trebuie să se scurgă ani, dacă nu cumva, printr-un mare noroc, sunt lichidați sau băgați la puşcărie deodată. Nu o mie de ani, totuşi: în viața clandestină durează puțin, generațiile se succedă foarte rapid, cei care vin după aceea nu te cunosc şi au propriile bătălii. Nu se ocupă să-şi răzbune părinții şi nici bunicii, asta e legendă. Devii repede preistorie.

– Nu ştiu dacă te înțeleg, Tom. Nu întru totul.

Tomás vorbea acum cu viteză, ca şi cum ar fi acceptat că Mr Southworth va pleca la oră.

– Fireşte că mă înțelegeți, Mr Southworth. Dumneavoastră sunteți foarte inteligent. Astfel că m-am şters de pe hartă. Am adoptat altă identitate, mi s-au pus la dispoziție acte şi un trecut de angajat, pentru a putea duce o viață obişnuită în oraşul în care m-au trimis, să deschid un cont bancar, să închiriez un apartament, să am card de asigurare, la fel ca toată lumea. Un oraş de provincie de mărime medie, unde nimeni n-avea să mă caute, în principiu. Acolo locuiesc doar cei care sunt de acolo, sau cei trimiși acolo cu slujba. Am ajuns un discret profesor de şcoală.

– De spaniolă, de limbi străine, presupun.

– Nu, nu de limbi străine, asta ar fi putut să trezească suspiciuni, le vorbesc prea bine pe cele pe care le vorbesc. De istorie, de geografie, de literatură, în funcție de necesitățile şcolii în fiecare an. Cinci ani sau cam atât, închipuiți-vă, nu mai ții socoteala, predând copiilor de doisprezece şi de treisprezece, de paisprezece şi de cincisprezece ani, cărora nu le pasă de nimic. Bine că nu le predam limbi străine, până şi să vorbească bine engleza li se pare greu la vârstele acelea, e remarcabil efortul pe care-l fac ca s-o stâlcească. Din fericire, nu trăiam doar din salariul acela, însă era ca şi cum aş fi trăit: trebuia să nu exagerez cu cheltuielile, nu e permis să atragi atenția cu nimic, în nici un aspect al existenței. Ce plictiseală, desigur, să stai pe loc, să fii departe, să te stăpâneşti! Dar de asta îți depinde viața: un pas greşit şi totul se poate duce pe apa sâmbetei. Şi dușmanii

au cârtițe. Nu la capacitatea noastră, dar le au, toate cauzele recrutează indivizi inactivi şi fără țeluri, oamenii caută motive ca să-şi trăiască zilele şi se înrolează în orice, nu există tabără fără fanatici. Astfel că execuți instrucțiunile şi înduri, te resemnezi. Să avem răbdare şi să mai amestecăm cărțile[39], cum a zis Cervantes. Cel mai rău e că nu sunt nici cărți de joc, în aceste împrejurări. Acolo eşti supus, lipit cu clei, până când îți spune cineva într-o zi: „E bine, pericolul s-a redus. Dacă vrei, poți să ieşi de acolo, cu prudență. Toți te cred mort, sau nimeni nu-şi mai aduce aminte de tine. Nimeni nu se va supăra din cauza ta, nimeni nu-şi va pierde timpul cu tine". În sfârşit, măcar am trăit decent şi fără să fac economii, asta mi-ar fi lipsit, mulțumită banilor pe care mi-i dădeau în numerar din şase în şase luni, nu puteau să apară în contul meu. Trebuie să devii paranoic, trebuie să te gândeşti că eşti supravegheat, chiar dacă sigur nu eşti şi nu ştie nimeni unde locuieşti. Că totul poate fi detectat. Tupra trimitea pe cineva, întotdeauna alt mesager, un necunoscut, care pe deasupra mă informa pe scurt ce mai era pe la Madrid. În fine, am schimbat şi cu el câteva telefoane, neapărat de la o cabină. Tomás tăcu un moment şi se uită în jos, spre podea, cu un gest de amărăciune subită, sau poate recuperată după o mică amânare oferită de acea vizită la Mr Southworth. Apoi adăugă: E nostim, e ironic: când profesorul Wheeler mi-a sugerat să servesc, unul dintre argumente i-a fost că în felul acesta voi interveni puțin în faptele lumii, în decizii. Că nu voi fi un exilat din univers, a spus, cum sunt şi au fost mereu locuitorii pământului, cu câteva excepții în fiecare loc şi în fiecare epocă. Şi exact aşa m-am simțit şi mă simt de multă vreme, exilat din univers. Rezultă că ce mă interesează şi mă salvează e circumstanța că sunt crezut mort şi că nimeni nu-şi aminteşte de mine.

Mr Southworth se ridică şi îi mai turnă vin, după ce îl întrebă din privire, cu sticla în mână. Tomás Nevinson îşi goli paharul dintr-o înghițitură şi îşi aprinse maşinal altă Karelias, nici măcar nu-l servi pe fostul său tutore de data aceasta. Zăbovea taciturn, absorbit, cu ochii ațintiți încă în podea. Mr Southworth se uită din nou la ceas, mai aveau destul timp la dispoziție.

– Cazul tău e special, din câte povesteşti. Însă da, presupun că a figura ca mort e ceea ce ne asigură tuturor în modul cel mai eficient siguranța. Nu ne cere şi nu ne întreabă nimeni nimic, nu ne forțează nimeni voința şi nici nu ne dă ordine, nu se deranjează nimeni să ne caute şi nici nu are de gând să ne facă rău, spuse, poate ca să spună ceva, sau pentru a-l scoate pe Tom din melancolia lui. Ce voiai să mă întrebi în legătură cu Peter? Că tot l-ai menționat iarăşi.

În ciuda înfățișării atât de diferite, în ciuda manierelor grosolane ale lui Tom din urmă cu câteva minute, Mr Southworth își dădu seama că nutrește iar ceva din vechea afecțiune superficială, din vechea stimă, de pe vremea când Nevinson era un student remarcabil, uimitor până la un punct; nu pentru că ar fi fost inteligent, ci pentru că era supradotat, pentru marea lui ușurință de a învăța și vorbi orice, de a imita și reproduce. Nu se gândise nici o singură dată la el preț de douăzeci de ani – poate o dată, poate de două ori, curând după plecarea sa; poate tot de atâtea ori când îi spunea cineva că lucrează la Foreign Office sau la ambasadă –, dar acum începea să-și amintească îngrijorarea pe care o simțise pentru el într-o dimineață, când se trezise amestecat în asasinarea fetei de la Waterfield's și polițistul venise să-l interogheze chiar în încăperile acelea. Nu auzise să se fi clarificat treaba, să se fi găsit un vinovat, dar nici nu fusese atent, odată ce Tom încetase să mai fie suspect și plecase. Southworth avea un dezvoltat instinct de protecție față de studenții săi. Izbutise să juxtapună, cu chiu cu vai, chipul rotunjit și tăbăcit al acelui bărbat cu mustață și barbă, cicatrice și început de chelie cu al îndepărtatului tânăr promițător și destul de chipeș. Fizicul bărbatului din fața lui era anost, ca al atâtor englezi, ca al atâtor spanioli. Și i se părea în continuare nemilos, chiar și în interiorizarea lui bruscă. Poate momentele de tăcere se datorau faptului că își punea la cale răzbunarea, ori și-o alimenta. Emana o ranchiună în același timp abstractă și concretă, și părea să facă parte din categoria cea mai feroce dintre toate, a celor înșelați. El se ocupase cu înșelătoria, datorită naturii activităților sale, dar cu siguranță se considera deopotrivă victima unei mari înșelătorii originare. În sensul acesta îi înțelese răspunsul:

– Da, păi vreau să știu în ce măsură a participat, ce părere aveți dumneavoastră despre asta. N-o să-l înfrunt dacă dumneavoastră nu credeți că trebuie s-o fac. Dacă îl vedeți nevinovat sau neștiutor. Pe vinovatul principal l-am înfruntat deja, atât cât se poate, desigur. Sunt oameni împotriva cărora nu poți să faci nimic, oricât de mult ai dori să-i omori. Asta se învață, asta e de netăgăduit. Curvăsăriile unora trebuie să le înghiți, cel mult să li le reproșezi. Recurse la cuvântul spaniol, „putadas", Mr Southworth era hispanist, la fel ca Wheeler, la urma urmelor. Și nu poți împotriva statului, împotriva Coroanei. Coroana are întotdeauna șanse să câștige, e prea mare, e mai puternică, are legi pe care le schimbă sau le încalcă, le nesocotește fără a fi pedepsită. Și te strivește. Când lucrurile sunt evidente, când nu mai poți da înapoi… Uitați, ultimul lucru care trebuie așteptat de la lume e justiție, despăgubiri. Asta nu există. Te răzvrătești

dacă poți și simți o mică satisfacție momentană, nu durează. Dar nimic nu-ți aduce înapoi ce ai pierdut. Adesea îi spuneam asta lui Meg și o scotea din sărite, pentru că nu-i spuneam niciodată la ce mă refeream, de ce o spuneam. Mă privea cu curiozitate și teamă, se întreba ce mi se întâmplase și ce pierdusem. N-a știut niciodată nimic despre mine, doar prezentul și un vag trecut inventat. Se mira că nu aveam familie și că nu vorbeam despre ea, nici părinți, nici frați, nici nimic. Nu a venit niciodată nimeni la mine, în orașul acela de provincie, nici nu mi-a scris vreo scrisoare. La început, am simulat vreo două călătorii, dar m-am plictisit imediat: în realitate mă duceam la un hotel două sau trei nopți și abia ieșeam din cameră în timpul zilei, pentru cazul în care aveam cumva nenorocul de a mă întâlni cu ea pe stradă, când mă credea plecat.

– Meg? Cealaltă femeie?

– Da, mama fiicei mele celei mici. La început nu-mi trecea prin cap că se vor produce toate acestea, nimic asemănător. Am crezut că nu va dura mult și nu doream să stabilesc acolo nici o relație, nici una puternică. Recomandabil era să mă limitez la orele mele și să trec neobservat, un tip cenușiu, un tip searbăd. Sâmbăta mă duceam la meciurile echipei locale de fotbal, era în Premier League, lupta să nu retrogradeze, nu trebuie să fii prea ciudat, nici ursuz. Am crezut că voi suporta singurătatea fără probleme, eram obișnuit cu situații și mai rele. Dar bineînțeles, lipsa de activitate și de tensiune nu ajută, lipsa de adrenalină, asta e o povară. Timpul nu mai trece și ai nevoie de companie și să-ți mai ușurezi sufletul. Nu e bine nici să dobândești faimă de curvar, în orășele lumea află totul. Aici recurse din nou la cuvântul spaniol, de parcă termenii derivați din „puta“ ar fi fost în limba aceasta mai expresivi și mai convingători. Și în sfârșit, n-a trebuit să mă străduiesc, în realitate a făcut ea toată treaba. Cea de apropiere, de cucerire, mă înțelegeți. Lucra ca asistentă la cabinetul unui dentist. Eu am fost la dentist și acolo ne-am cunoscut. Câteva atingeri involuntare sau voluntare cât mă îngrijea, pieptul în dreptul feței câteva secunde. Două glume la sosire, alte două când ne luam rămas-bun, râdea cu ușurință, un râs din acelea care măgulesc. E rău să o spun, dar i s-a pus pata repede, m-a luat la ochi. Și mă rog, știți și dumneavoastră, nu se disprețuiește un halat alb ajustat. Se opri, se întrebă dacă Mr Southworth era sensibil la felul acela de curbe, îi fu indiferent, continuă, nu era o chestiune care să-l privească. După câteva luni, ea era dispusă să se căsătorească, voia să locuim împreună, în orice caz. Cu mult mai tânără decât mine, nu chiar atât în termeni absoluți, sau așa o simțea ea. Nimic nu m-ar fi împiedicat să mă căsătoresc, în noua mea identitate eram burlac. Aș fi putut s-

o fac şi s-o şterg apoi, fără să-i spun adio şi fără să-i dau explicații, când aveau să-mi permită să mă întorc în lume. Şi cu asta eram obişnuit, să apar şi să dispar din viețile oamenilor. Câteva luni ici sau colo, prefăcându-mă, la un moment dat au fost doi ani, iar apoi mă căram, odată ce îmi îndeplineam misiunea. Lăsând chiar condamnați la moarte sau vreun cadavru, iar pe alții gata să intre la puşcărie, inşi cu care conviețuisem. Tomás tăcu o clipă, doar o clipă. O îndelungată tradiție de soți care-şi lasă nevestele păcălite, mai degrabă decât invers. Fără o vorbă. Dar preferam să nu atrag atenția, să nu fiu obiectul petrecerilor şi familia lui Meg să nu intre în scenă, stăteau altundeva şi nu veneau, se ducea ea la ei. Cu cât mai puțini mă cunoşteau, cu atât mai bine. Vreau să spun îndeaproape.

Făcu o nouă pauză.

– Şi totuşi, ai o fată cu ea, observă Mr Southworth, profitând. Cum a fost asta?

Acum era cel puțin binevoitor, îşi tot punea picior peste picior în semn de interes, făcea să i se unduiască faldurile.

– Un truc, după ceva vreme. Un truc de-al ei. Oricâte măsuri de precauție îți iei, dacă o femeie vrea să rămână însărcinată, rămâne. Atât timp cât e fertilă, firește, iar faptul că eu sunt îl ştiam. Astfel că într-o zi mi-a venit cu vestea („Nu ştiu cum s-a putut întâmpla, o neglijență"), iar atunci da, n-am mai avut încotro şi am locuit împreună, pentru copil, n-avea să se ocupe ea singură, dacă eram amândoi în acelaşi oraş. Am tatonat posibilitatea de a avorta, bineînțeles, dar fără şanse. Ce şanse, dacă ea o căutase, dacă o plănuise dinadins? Nu mi-a picat bine, dar în fond nimic nu se schimba prea mult, iar dintr-un anumit punct de vedere eram avantajat: cu cât mai multă normalitate, cu atât mai puțin risc, şi ce e mai normal decât să te stabileşti undeva, să-ți găseşti o iubită şi să ai un copil? Vulgaritatea desăvârşită, la îndemâna oricui. Asta da, m-am opus să ne căsătorim; am invocat tot felul de pretexte, am tărăgănat. Tăcerile mele au început să-i dea de bănuit, la fel ca lipsa unui trecut concret, trecutul meu era o nebuloasă pentru ea. A trebuit să improvizez puțin din mers, să umplu vreun gol, să inventez episoade pe care mai târziu îmi era greu să mi le aduc aminte. Dar în sfârşit, în general eu nu eram prea vorbăreț şi am scăldat-o. Ea era mulțumită, era cam uitucă, deci a uitat.

– Şi de ce te-ai împotrivit atât? Tu însuți ai spus-o: erai altul şi erai burlac, puteai să speli putina fără probleme când venea momentul. Fără scrupule, înțeleg.

Aici se manifestă hispanistul din Mr Southworth: hispaniştilor le plac expresiile colocviale citite în cărți, pe care nu le mai foloseşte aproape nimeni.

– Vedeți, eu eram constrâns să fiu altul, dar inevitabil eram tot eu. În toți anii aceştia am fost multe personaje, în asta mi-a constat munca în parte, dar întotdeauna am fost eu, pe lângă ceilalți, iar eu eram căsătorit cu Berta. Vi se va părea lipsit de logică: am fost cu destule femei, câteodată din plăcere, câteodată din singurătate sau stringență şi câteodată pentru că îmi convenea, pentru că îmi facilita lucrurile, îmi oferea informații sau mă proteja. Dar, dacă nu respecți o lealitate simbolică, să zicem simbolică, eşti pierdut cu totul şi uiți cine ai fost, cine eşti cu adevărat. Şi, oricâte anomalii îți străbat viața, aştepți să fii din nou acela într-o zi. Identitatea se clatină îndeajuns, când te prefaci multă vreme şi te deprinzi cu o existență împrumutată. Ceva trebuie să păstrezi intact. Vă spun, ceva simbolic, restul e aproape imposibil. Nu ştiu, aidoma exilatului care nu-şi schimbă naționalitatea, chiar dacă stă în străinătate treizeci de ani şi țara lui l-a maltratat şi alungat. Cunosc multe exemple. Mai ceru vin, ridicându-şi paharul şi adăugă, așa încât Mr Southworth să nu-l ia drept sentimental sau tulburat mintal: Evident că m-aş fi căsătorit cu Meg, să nu credeți că nu, dacă ar fi fost necesar, dacă supraviețuirea mi-ar fi depins de asta. Nu făcusem nici un jurământ. Dar n-a fost, nu era nevoie. Pur și simplu, am preferat s-o evit. Din fericire, nu mai sunt văzute cu ochi răi perechile care nu se căsătoresc, nici măcar într-un oraş de provincie, nici măcar într-o şcoală. Eh! M-am descurcat. Astfel că s-a născut fetița şi totul şi-a urmat cursul normal. Cum nu se poate mai normal. Pe zi ce trecea, eram mai la adăpost, fiecare zi însemna o zi mai puțin ca să ies din groapă. Chiar dacă totul era extrem de lent, îmi spuneam.

– Dar Berta era oficial văduvă, zise Mr Southworth. Şovăi dacă să-i mai toarne vin, dar nu putea să i-l refuze. Lui Tom nu-i făcea rău, pesemne că era un bun băutor, dacă începea atât de devreme. Sau un alcoolic, câte unii suportă fără să se tulbure câteva pahare. Putea să se căsătorească oricând, după cum ai spus. Lealitatea ta, ca s-o numesc cum o numeşti tu, ar fi fost zadarnică. Sau nici măcat atât?

– Nu ştiu. Se poate. Eu sunt eu şi ea e ea, iar ei i-au spus că sunt mort de mulți ani, e cu totul altceva. Dar nu s-a căsătorit. După câte ştiu eu, nu s-a căsătorit. Asta mi-a relatat Tupra, care face investigații. Nu că aş avea încredere în cuvântul lui. Dimpotrivă: de două săptămâni, nu mai am încredere deloc. Pe el îl cred capabil de orice, însă n-ar câştiga nimic mințindu-mă în privința asta. El chiar e lipsit de scrupule. Mă rog, e mai bun decât mine în profesia noastră, care nu mai e a mea. Nu încape îndoială că el s-a căsătorit de mai multe ori, sub diferite nume. Poate că a făcut-o până şi Blakeston când era agent de teren, cu

fizicul său grotesc. Multe femei sunt disperate să aibă un bărbat, oricine ar fi el. La fel de multe ca bărbații disperați să aibă o femeie, oricare ar fi ea. De obicei se unesc unii cu ceilalți şi aşa devine lumea nemulțumită. Deodată nu fu sigur că îl menționase pe Blakeston pe numele de familie, căci adăugă: Celălalt recrutor al meu, v-am vorbit despre el. Cel deghizat în Montgomery.

Mr Southworth nu răspunse, îl întrebă:

– Mda. Şi acum? Ce s-a întâmplat, ca să fii aici? De două săptămâni.

Viața îşi urmase cursul, într-adevăr, pentru cel care fusese Tomás Nevinson şi crescuse la Madrid, îşi făcuse studiile la Institutul Britanic de pe strada Martínez Campos mai întâi şi apoi la liceul Estudio de pe strada Miguel Ángel, un băiat din Chamberí care acum, când avea aproape patruzeci de ani, locuia într-un oraş englez de mărime medie cu o asistentă de dentist pe nume Meg şi o fetiță mică pe nume Val, adică Valerie. În parte, viața aceea senină şi monotonă i se părea agreabilă, un răgaz după atâtea vicisitudini şi o atât de îndelungată rătăcire, cine nu-şi doreşte din când în când să se retragă într-unul din oraşele în care orele se simt şi să fie un domn de provincie cu obiceiuri metodice şi lipsit de griji, un Mr Rowland oarecare, numele pe care i-l dăduseră pentru perioada de ascundere şi de fugă, pentru perioada vitală de exil.

Tom Nevinson şi-a iubit imediat fata, nu şi-a reprimat dorința de a o adora, mai ales când a împlinit câteva luni şi a început să-i zâmbească, să-i zâmbească lui cu ceva asemănător discernământului, sau măcar recunoscându-l, chiar dacă animalic, şi nu să schițeze o simplă grimasă fără destinatar. Nu şi-a înfrânat dragostea, chiar dacă ştia că mai devreme sau mai târziu avea să se despartă de ea şi că poate nu avea s-o mai vadă, sau poate tocmai de aceea. „Cât ține, trebuie să mă bucur de asta“, îşi zicea. „Ce contează că n-am să-i las nici o urmă şi nici o amintire, asta va fi mâine, iar astăzi e astăzi, asta contează, singurul lucru care a contat mereu pentru mine, am mers din zi în zi şi din noapte în noapte. În mine le va lăsa şi voi păstra aceste imagini şi amintirea acestei atingeri delicate şi catifelate, abia m-am ocupat de Guillermo şi de Elisa, iar ei pesemne că sunt mărişori, prea puțin am fost prezent în primii lor ani, încât cei pe care îi apuc cu Val n-o să-i pierd, fiindcă sunt izolat, împotmolit. Şi, cu toate că ea n-o să afle, nimeni nu-i va putea lua prima ei poveste de dragoste, iar despre ea se va putea afirma: *Elle avait eu, comme une autre, son histoire d'amour*, chiar dacă va sfârşi prin a fi o femeie insensibilă şi nesociabilă, sau nemiloasă ca mine, chiar dacă va îndepărta oamenii, imposibil să precizezi în cine se va transforma un copilaş, pot

dezamăgi şi poate e mai bine să nu asist la aşa ceva, mi-o spun ca să mă consolez. Ce meschin, să spui *comme une autre* – «ca oricare». Fraza aceasta a murmurat-o Mr Southworth în dimineața aceea în franceza sa aproape perfectă, ultima de libertate, ultima inocentă pe care am avut-o. Dacă îl revăd vreodată, îl întreb ce citat era acela, pentru că, fără îndoială, era un citat. Şi apoi adăugase: «Nu întotdeauna recunoaştem poveştile de dragoste ale celorlalți, nici măcar când le suntem noi obiectul, scopul, finalitatea». Am avut destule ocazii s-o constat şi să suport consecințele."

Astfel că aştepta cu nerăbdare momentul să se întoarcă acasă, după ziua de lucru la şcoală. Când fetița a putut să meargă, îndată ce a descoperit viteza, prin urmare, o lua la fugă spre uşa de la intrare imediat ce îi auzea cheia, clătinându-se, căzând, sculându-se cu o voință neverosimilă, împingând în podea cu forța mâinilor ei minuscule, până îşi recupera echilibrul efemer şi continua să se împleticească plină de iluzii. Şi i se arunca în brațe. El o înălța, o arunca în aer şi o prindea de vreo două ori, râzând amândoi şi cu mama în spate, preocupată de alergare, bucuroasă de scenă. Nu, nu era deloc rea viața aceea, aproape o binecuvântare în contrast cu cele care-i fuseseră hărăzite. Uneori se întreba dacă n-o fi avut vreun alt copil prin lume, fără să ştie, altă fetiță sau alt băiețel, de altă naționalitate, de altă limbă, sau care să trăiască pe cealaltă insulă, crescut de duşmanii săi, educat în spiritul urii față de cei care erau ca el, îndoctrinat. Ridica din umeri: nu erau de competența lui, dacă existau, chiar dacă el îi zămislise nepăsător. Nici Val nu avea să mai fie, după ce avea s-o părăsească. Copiii uită repede, adulții îşi amintesc.

Însă, în acelaşi timp, Tomás dispera. Cu răbdare şi doar înlăuntrul lui, cum fac cei care aşteaptă fără termen şi se ştiu fără scăpare; cei care trebuie să fie salvați. Când fetița nu era de față, când era la grădiniță sau dormea, povara fiecărei ore se prăvălea peste el. Tihna, monotonia, repetarea, calmul, senzația de zădărnicie şi de marginalizare, de a fi departe de ceea ce punea lumea în mişcare, de ceea ce era semnificativ – de a putea fi dat la o parte şi înlocuit –, toate acestea îl frământau şi îl măcinau. Nu se amăgea: ştia că va veni o zi în care va trebui să se pensioneze complet, ca atâția colegi şi ca toți predecesorii săi, de pe vremea lui Sir Mansfield Cumming, din 1909, şi că nu mai e mult până în ziua aceea, clandestinitatea perverteşte corpul şi sufletul şi mistuie personalitatea, dând cu toate acestea dependență, aproape nimeni nu ştie să renunțe la ea. Da, era obosit şi, când se oprise, îşi dăduse seama în ce măsură. Dar se simțea deopotrivă încă tânăr, patruzeci de ani nu sunt nimic în alte medii, în cele mai multe. În orice

caz, nu accepta că retragerea sa din cauze de forță majoră să fie în cele din urmă cea definitivă. Era prea dedicat activităților sale, ca să respecte ordinul de a le pune capăt pentru totdeauna. Deocamdată, ordinul acela nu ajunsese la el, deşi timpul trecea şi trecea indiferent, îşi putea permite să viseze că mai târziu va ieşi de acolo, să-şi viseze întoarcerea. Chiar dacă ar fi trebuit să elaboreze strategii şi tactici într-un birou, cum făcea din ce în ce mai mult Tupra, cu siguranță. Rău nu-i va fi, să plănuiască operațiuni, chiar dacă nu mai erau atâtea de la căderea Zidului în ’89 şi de la dezintegrarea Uniunii Sovietice în ’91. Rămași oarecum goliți şi suspendați în gol, membrii serviciului MI6, unii agenți își ofereau serviciile sectorului privat, multinaționalelor, partidelor politice, marilor companii străine. El pierduse acele evenimente istorice, închis în oraşul său adoptiv; se consola, se și întrista, gândindu-se că întrucâtva contribuise la ele, dar cine avea să-şi mai aducă aminte?

S-a alarmat o singură dată, în timpul nesfârşitei perioade de stabilitate în provincie, la începutul şederii, când nici măcar n-o cunoscuse pe Meg şi încă nu se bănuiau nici dezintegrarea, nici căderea. Apăruse la şcoala lui o femeie care întrebase de Mr James Rowland, acesta îi era numele acolo, îl numeau invariabil Jim cei cărora le permitea, fireşte că nu elevii, încă nu se impusese falsa camaraderie. Era la oră, portarul i-a spus femeii că nu poate fi deranjat. Când a terminat Tom lecția, nu era liber, avea alta imediat. Chiar şi aşa, portarul, la insistențele vizitatoarei, s-a dus în sală în timp ce ieşeau nişte copii şi intrau alții, ca să-i comunice că o femeie îl aşteaptă în ghereta lui, nu vrusese să plece ca să revină la o oră mai potrivită, preferase să nu se mişte de acolo până nu îl întâlneşte.

– V-a spus cum o cheamă? l-a întrebat Tom, sau mai degrabă Mr Rowland.

– Vedeți, asta e problema. Mai întâi a zis Vera Nu-ştiu-cum. N-am înțeles-o, un nume de familie străin. Şi are accent.

– De unde?

– Habar n-am, Mr Rowland. Eu nu ştiu să-l disting. Mi l-a repetat, însă, cum eu tot n-am înțeles-o, a adăugat că acum era şi Mrs Rowland. Şi bine, eu credeam că dumneavoastră nu aveți soție, dacă îmi permiteți observația, Mr Rowland.

– Şi nu am, dom’ Will, nu vă faceți griji.

– Atunci nu e soția dumneavoastră.

– Bineînțeles că nu, dom’ Will. Vorbiți pe şleau. Cum arată? Vârstă?

– Vreo treizeci. Cam prea bine îmbrăcată ca să fie străină. Vreau să spun că nu

pare una dintre imigrantele care sosesc. Nici chiar o doamnă, dacă ştiţi la ce mă refer.

În realitate, a fost „*ladylike*“ termenul pe care l-a folosit, echivalent mai curând cu „distinsă“.

– Atunci?

– Nu ştiu. Ar putea fi vreo actriță, vreo prezentatoare de televiziune, are stilul ăsta. Nu că eu aş fi văzut vreuna în afara ecranului, dar totuși. E foarte parfumată, o să-mi rămână mirosul în gheretă zile întregi. Nici o problemă, e un miros plăcut. Cam puternic, dar plăcut. Asta a lăsat-o să cadă de parcă ar fi fost responsabilitatea lui Mr Rowland. Ce-i spun? Să mai aştepte o oră? E cam jenant s-o țin acolo pe un taburet. N-am ce să vorbesc cu ea. În fine, o să-i cedez scaunul meu, normal.

– Nu. Spuneți-i că am plecat şi că nu mă mai întorc toată ziua.

– Sunteți sigur? Pare foarte hotărâtă să vă vadă astăzi, oricum ar fi.

– Da, sunt sigur. Trebuie să fie o greşeală, m-o fi luând drept alt Rowland.

Nu era câtuşi de puțin un nume de familie rar, dar nici foarte frecvent. La Londra erau vreo treizeci în cartea de telefoane, la Oxford, şase sau şapte. De aceea i-l aleseseră: până la urmă, un Smith sau un Brown se dovedeau mai puțin credibili.

– Scuzați-mă, Mr Rowland, ştiu că nu e treaba mea, dar n-ar fi mai bine să lămuriți încurcătura?

– Astăzi n-am timp. Faceți ce vă cer, dom' Will, fiți amabil.

Nu i-a plăcut deloc, l-a pus pe gânduri faptul că cineva îl localizase atât de repede în oraşul acela, cu noua sa identitate, pe care i-o cunoşteau atât de puțini. Şi în MI6 erau cârtițe, sunt peste tot, iar pe atunci se simțea încă în mare pericol, senzația nu a început să se domolească până n-au trecut doi ani de linişte absolută şi excesivă, de plictiseală, rutină şi aşteptare, aşteptare fără durată fixată. Când i s-a încheiat ziua de lucru, s-a apropiat cu precauție de ghereta lui Will şi, văzându-l singur, aşezat pe scaunul lui, a ieşit la iveală, ca să întrebe:

– A plecat falsa mea soție? A mai spus ceva?

– M-a întrebat unde locuiți dumneavoastră, ca să vină să vă vadă. „Nu sunt autorizat să vă dau această informație“, i-am spus. „Şi telefonul?“ „Nici pe acela, îmi pare rău.“ A spus că e cazată la Jarrold şi că să fiți bun şi să treceți pe acolo când terminați. Nu era cel mai bun hotel din oraş, însă era al doilea, avea cea mai îndelungată tradiție, era confortabil şi demodat. Mi se pare că n-a crezut că ați plecat. Dacă nu treceți pe la hotel, o să revină mâine aici.

– E în regulă. Mulțumesc pentru tot, dom' Will.

Nu i se părea deloc în regulă. Chiar dacă era într-adevăr o greşeală, cu vizita aceea ciudată atrăgea atenția portarului, iar aceasta însemna să o atragă pe a colegilor, poate pe a directorului şi pe a elevilor, iar prima poruncă era să treacă neobservat întru totul, să nu işte discuții din nici un motiv. Şi, cum nu-i ceruse lui Will să fie discret, căci ar fi devenit şi mai curios, şi-ar fi pus şi mai multe întrebări, nimic nu-l împiedica pe acesta să facă comentarii. Trăia din noutățile mărunte şi din puținele lucruri neaşteptate.

Tomás se gândi că nu poate risca să se întâlnească cu femeia aceea, nimeni nu-l asigura că n-o să-i tragă un glonț îndată ce-l va avea în față, chiar şi într-un loc public şi cu martori, n-ar fi prima oară când s-ar întâmpla, se reglează conturile şi apoi, se va vedea, reglate rămân. Nu era recomandabil nici să nu facă nimic, iar acea Vera Nu-ştiu-cum sau Mrs Rowland să apară la şcoală în fiecare zi, poate nu s-ar purta mereu cu aceeaşi cumpătare şi, în orice caz, avea să-i fie imposibil s-o evite la nesfârşit. Astfel că s-a întors în apartamentul său, a luat micul Charter Arms Undercover, pe care îi permiseseră să-l ia cu el în exil, datorită dimensiunilor reduse şi a uşurinței cu care putea fi ascuns, şi l-a băgat în buzunarul paltonului şi s-a îndreptat spre Jarrold. Mai bine să lămurească chestiunea cât mai repede, în ciuda presentimentului funest.

A întrebat la recepție de Mrs Rowland. Cu receptorul în mână, portarul a vrut să ştie pe cine trebuie să anunțe.

– Pe Mr Rowland.

– Doamna zice să urcați. Camera 38, etajul al treilea.

– Nu, spuneți-i că mai bine o aştept în salonul acela.

Erau două, câte unul în fiecare parte a vestibulului, l-a arătat pe cel pe care l-a văzut mai aglomerat.

S-a dus până acolo şi a luat loc, cu ochii ațintiți asupra intrării, dar departe de ea, în capăt, cu spatele lipit de perete, bine acoperit. A aşteptat cinci minute, în timpul cărora au intrat mai multe persoane şi doar o femeie singură, însă de vârstă mijlocie şi fără să aibă câtuşi de puțin aerul de actriță sau de ceva asemănător. A cerut un ceai, iar înainte să i se aducă a văzut-o apărând pe cea care putea fi Mrs Rowland. Destul de bine îmbrăcată, cum spusese Will, într-un stil mai frivol decât al englezoaicelor, mai dichisit; de vreo treizeci de ani, deloc urâtă, dar nici frumoasă (nasul, dacă ar fi avut cu un milimetru mai mult, ar fi fost prea lung), cu o înfățişare plăcută în ansamblu. A rămas în picioare la uşă, uitându-se ici şi colo, la mesele ocupate, căutând neîndoielnic pe cineva concret,

inconfundabil. Privirea i-a trecut peste Tom, în prima clipă nu i s-a oprit la el, nu-l recunoştea. El şi-a înălţat atunci două degete cu timiditate, ca interogând, cu cealaltă mână în buzunarul paltonului, pe care nu şi-l dăduse jos, încleştată pe patul de lemn. A remarcat o grimasă de dezamăgire pe chipul femeii, aproape de dezolare; nedisimulată, s-a prefăcut imediat în una de dispreț sau iritare. Nici reacția aceasta nu era engleză, fiind prea spontană şi crudă. S-a stăpânit, şi-a estompat expresia cu chiu cu vai şi a înaintat până la masa lui. El s-a ridicat ca s-o salute, fără să-şi scoată mâna din buzunar.

– Mrs Rowland? Sunt Jim Rowland. Am înțeles că doriți să mă vedeți. Dar nu ne cunoaştem, nu-i aşa?

Ea n-a schițat nici un gest să se aşeze, nici să-i strângă mâna. A zăbovit în picioare, neclintită, fără să-şi fixeze privirea, de parcă s-ar fi grăbit deja să plece. Şi-a netezit părul cu nervozitate, îl avea galben pai, de lungime medie. Ochilor, deschişi la culoare, le lipsea doar o vagă bombare ca să pară bulbucați şi puțină paloare ca să pară de nuanța vinului alb, gălbui. Toate trăsăturile erau gata s-o transforme într-o femeie respingătoare; era aproape urâtă şi, totuşi, părea destul de atrăgătoare.

– Nu sunteți dumneavoastră, scuzați-mă, a spus şi accentul i-a sunat lui Tom italian.

Ar fi trebuit s-o audă mai mult ca să-și dea seama, putea fi iugoslav sau din vreo altă țară din est. Ideea îl puse şi mai mult în gardă.

– Păi, eu sunt eu, a răspuns. Nu ştiu pe cine sperați să întâlniți. Azi-dimineață, m-ați căutat la şcoală.

– Speram să-l găsesc pe soțul meu. Dar nu sunteți dumneavoastră, scuzați-mă. A fost o greşeală. Acelaşi prenume şi nume de familie. Regret că v-ați deranjat. Regret că v-am inoportunat. Vă doresc o după-amiază plăcută.

Era o coincidență, a gândit Tomás rapid, aleseseră pentru el numele unui bărbat pe care-l căuta proaspăta soție. Ea nu era dispusă să-i dea explicații. S-a întors cu spatele, ca să plece, după ce a murmurat altă scuză grăbită. Cu el nu avea nimic de vorbit, era limpede, el nu era Jim Rowland al ei şi nu avea să-i povestească viața ei. Accentul era tot nedesluşit. Vădit, dar nu foarte marcat, nu teribil.

În momentul acela i-au adus ceaiul pe care-l comandase, femeia a trebuit să se tragă înapoi, ca să facă loc ospătăriței.

– Aşteptați. Dacă tot suntem aici, nu doriți să beți ceva? i-a zis Tom şi, în clipa în care a rostit cuvintele, şi-a dat seama că acum curiozitatea cea mai elementară

îi era interzisă.

Dacă ar fi insistat, era sigur, nu i-ar fi fost prea greu să o convingă pe Mrs Rowland să-i țină companie câteva minute şi să-i expună cazul său, povestea ei şi a soțului ei. Dar nu trebuia să atragă atenția nimănui în oraşul acela de provincie. Dacă l-ar vedea cineva stând la taifas în hotel cu o femeie probabil străină, în locul acela unde încă nu abundau, l-ar lua la ochi şi ar bârfi, el nu ar părea tocmai anodin şi i s-ar pune întrebări. Iar dacă ea prin vreun hazard l-ar prinde în plasă, dacă el s-ar interesa şi ar simți tentația de a o ajuta să-l găsească pe celălalt Jim Rowland, de exemplu (era priceput la găsirea oamenilor), ar ieşi din rolul ce-i fusese atribuit. „Sunt un profesor cenuşiu şi insipid, cum nu se poate mai comun, căruia nu i se poate întâmpla nimic neprevăzut", şi-a amintit. „Viața mea de aventură e terminată, cel puțin atât timp cât stau aici." Şi în continuare îi trecu altceva prin cap: „Poate femeia asta se preface. Pesemne că a fost trimisă să-mi vadă fața şi să constate că sunt Tom Nevinson, pesemne că i-au arătat fotografii de-ale mele şi m-o fi recunoscut în ciuda ochelarilor, a mustății şi a acestei bărbi stupide, cu aere de intelectual. Ea n-o să-mi facă nimic, dar poate se duce cu vestea şi confirmă: „Da, acel James Rowland e Tom Nevinson, nu încape îndoială. Puteți să vă ocupați de el". Sau m-or cunoaşte pe alt nume cei care au trimis-o şi vor veni mai târziu. De-asta nu vrea să stea de vorbă cu mine, să se aşeze, pur şi simplu. A văzut suficient, şi-a îndeplinit misiunea şi e conştientă că o să mă dea pe mâna măcelarului cu mărturia ei". I-a venit în minte cuvântul spaniol, „*matarile*". Asta înseamnă să fii bilingv, cele două limbi îți plutesc în cap fără încetare, uneori simultan.

– Nu, mulțumesc, a răspuns Vera Rowland, dacă acela îi era numele.

A ocolit ospătărița şi a părăsit salonul cu paşi rapizi. S-a întors negreşit în camera ei cu numărul 38 şi avea să ia un tren în dimineața următoare, cine ştie în ce direcție.

Cervantes, *Don Quijote*, traducere de Ion Frunzetti şi Edgar Papu, Editura Leda, București, 2005, vol. II, capitolul XXIII, p. 204

IX

A fost singura sperietură din îndelungata şi anosta-i şedere în oraşul acela, care nu era niciodată treaz pe de-a-ntregul, ca atâtea altele în lume. Spaima în sine a durat doar câteva ore, însă i-au trebuit luni întregi ca s-o alunge, aşteptând să mai sosească cineva într-o zi, un bărbat sau o femeie, cu o misiune. Sau doi bărbaţi, ca Lee Marvin şi Clu Gulager la începutul filmului din anii şaizeci *The Killers*, îşi amintea că se iveau într-un loc asemănător, într-o şcoală sau într-un cămin, unde John Cassavetes se ascundea de ani buni, predând sau ceva de genul ăsta, *Código del hampa – Codul lumii interlope* fusese intitulat în Spania, îl văzuse la cincisprezece ani. Se inspira vag dintr-o povestire de Hemingway pe care abia şi-o amintea: doar că victima asasinilor plătiţi – suedezul Ole Andreson, numele şi-l amintea –, nu încerca să fugă şi nici nu se apăra. Îşi accepta execuţia – eufemismul folosit de cei care au nevoie să se justifice, inclusiv de către SIS şi, prin urmare, de către Tom însuşi – de parcă ar fi obosit să aştepte, sau ar fi obosit de frică şi şi-ar zice: „În sfârşit, au dat de mine. Nu trebuie să mă plâng. Am avut o amânare. Zadarnică şi fără sens, dar o amânare în univers. Şi, cum amânările se sfârşesc întotdeauna, aşa să fie“. Atitudinea aceasta atrăgea atenţia ucigaşilor, Marvin şi Gulager în film, şi îi intriga în asemenea măsură, că din momentul acela îşi începeau propria investigaţie. Dacă i se întâmpla lui ceva de felul acesta, gândea Tom Nevinson, n-avea să stea liniştit şi nici nu avea să se dovedească pasiv, nu avea să-i lase să-l ţintuiască în tabla de la şcoală şi să-l ciuruiască fără ca el să opună rezistenţă. În lunile în care n-a reuşit să se elibereze de spaimă îşi vâra revolverul Undercover în buzunar chiar şi când se ducea la ore. Ştia că-l va cuprinde lehamitea să tot aştepte, dacă situaţia se prelungea prea mult, dar nu şi lehamitea de a trăi cu frică, pentru că frica nu-l părăsise de când era foarte tânăr, de când fusese omorâtă Janet Jefferys într-o noapte, după ce se culcase cu ea. Era prea obişnuit ca să-l cuprindă lehamitea, convieţuise cu frica aproape sub toate formele posibile.

Însă a trecut timpul şi nu a apărut nimeni, nu a venit nimeni după el şi nici nu a încercat să-l lichideze. Încetul cu încetul a căpătat încredere; niciodată peste limită, îşi menţinea antenele în alertă: unii îţi dau răgaz tocmai până ce laşi garda

jos. Şi au răbdare. Uneori îşi amintea de femeia aceea, Mrs Rowland, şi nu se putea opri să-şi imagineze posibile poveşti ca să-i treacă de urât, curiozitatea îi rămăsese pentru totdeauna nesatisfăcută, regreta că nu o reținuse la Jarrold şi nu o interogase, i-ar fi fost uşor să-i ceară: „Mi-o datorați, m-ați făcut să mă deranjez". Dacă nu venise ca să-l identifice, pesemne că umbla cu adevărat după soțul ei, lucru destul de straniu. Poate era o soție contractată sau cumpărată, prin corespondență. Se mutase în Anglia, se căsătorise sau crezuse că se căsătoreşte cu acel James Rowland („Acum sunt şi Mrs Rowland", spusese Will că îi zisese ca ultimă soluție, după ce el nu-i înțelesese de două ori numele de familie străin; păcat, aceasta i-ar fi oferit lui Tom mai multe date), iar el, din cine ştie ce motiv – decepție, căință, teamă târzie, bigamie –, spălase putina, după expresia uzitată încă, după părerea lui Mr Southworth, şi o lăsase cu ochii în soare. Sau poate o aduseseră amăgită pentru o rețea de prostituție. Dacă acesta era cazul, reuşise să scape, era evident, n-avea deloc înfățişare de târfă maltratată şi supusă. Tomás o văzuse foarte hotărâtă, aproape autoritară, câtuşi de puțin neajutorată; machiajul îi era discret; hainele continentale şi frivole pentru insula ipocrită, dar fără stridențe. Poate voia să se răzbune pe soțul şmecher şi îi căuta pe toți cei care se numeau Rowland în Marea Britanie, excluzându-i unul câte unul. Sau poate pretindea doar explicații, după o părăsire vulgară şi obişnuită. Totul suna ciudat, dar imaginația nu era punctul forte al lui Tom Nevinson, nu-i mai trecea prin cap nimic altceva. În afară de faptul că părea întru câtva Berta colindând prin lume în căutarea lui, el chiar era un soț dispărut. Însă pentru Berta era mort, nu avea sens să-l caute, nici măcar cadavrul său pierdut în vreun cotlon de pe glob, iar pe deasupra se ocupau alții de asta, în teorie, ori se ocupaseră fără succes.

După un timp, episodul i s-a estompat în memorie, sau l-a păstrat într-un ungher, până ce i s-a părut o profeție sau o previziune. Mai târziu a întâlnit-o pe asistenta Meg, a lăsat-o însărcinată în mod neprevăzut, s-a mutat cu ea şi au avut-o pe fiica lor, Valerie, pe care o iubea atât de mult şi pe care nu o va vedea crescând mulți ani. Uneori avea impresia că locuieşte în oraşul acela de o viață întreagă, se născuse acolo şi acolo avea să moară când va fi bătrân; viața anterioară era doar un vis, oricât de variat şi de intens ar fi fost. Așa se întâmplă cu tot ceea ce încetează: din pricină că a încetat, pare vis. Ceea ce nu mai este seamănă cu scrumul pe mânecă.

Până când, în 1993, a primit vizita. Tupra i-a anunțat-o cu o zi înainte, dar n-au catadicsit să apară el sau Blakeston, nici măcar vreunul dintre indivizii care îi duseseră bani în numerar din şase în şase luni, nu lipsiseră niciodată în atâția ani,

probabil simpli mesageri. Au trimis pe cineva nou, posibil un subaltern, un ajutor, un începător. În ciuda anunțului, Tomás s-a dus să-l întâmpine cu băgare de seamă şi cu vechiul său Undercover la îndemână, cum se cuvenea să procedeze cu orice necunoscut. S-au întâlnit într-unul dintre saloanele de la Jarrold, Tomás a făcut imediat o pasiune pentru hotel, câteodată se ducea acolo să citească presa în singurătate, ca şi cum ar fi fost în trecere prin oraş. Era un tânăr sclifosit şi cam fleşcăit, cu înfăţişare inofensivă şi cu dicţie pedantă, spilcuit şi cu un onduleu dickensian absurd pe frunte, de parcă ar fi purtat implantată acolo o mulură policromă (părul era de două culori, blond şi şaten, făcea furori în anii nouăzeci). A afirmat că se numeşte Molyneux, nume de familie ce pare francez, dar nu e neobişnuit în Anglia şi posibil cu o oareacare tradiţie şi a venit să-i spună următoarele: cu căderea Zidului şi cu galopanta dezmembrare a URSS, nimeni din ţările din Est nu mai era prea atent şi nici activ. Stasi şi celelalte servicii secrete erau ocupate cu ele însele, cu lenta lor prăbuşire şi, prevăzând ce va urma, se temeau că într-o zi se va trece la represalii împotriva lor, sau vor fi linşaţi, în funcţie de făgaşul pe care se vor îndrepta evenimentele (după ce se întâmplase cu soţii Ceauşescu în România, nimeni nu se mai simţea sigur întru totul). Toată lumea lua poziţii, dacă nu începuse de-a dreptul debandada şi distrugerea arhivelor compromiţătoare.

„Nu credem“, a folosit un plural pompos, care fără îndoială îl includea pe Tupra, „că se preocupă acum de reglarea conturilor din trecut, trebuie să fie ultimul lucru la care se gândesc.“ Cât despre Ulster, se făceau progrese discrete, dar reale, era improbabil să dorească să le strice cu o acţiune nepotrivită, răzbunătoare. Nu era exclus ca vreun element răzleţ, vreun încăpăţânat înverşunat, s-o încerce, în psihea indivizilor nu comandă nimeni (Molyneux a utilizat cuvântul acesta, „psihe“, era pedant şi în privinţa vocabularului). „Vor mai fi distrugeri şi atentate înainte de a obţine pacea, sau ceva asemănător. Asta ne-am asumat-o, nu degeaba am avut trei mii de morţi în ultimii douăzeci de ani, socotindu-i pe cei din toate taberele.“ Dar tendinţa actuală era să se domolească, să lase nerezolvate lucrurile nerezolvate, cel puţin până la Judecata de Apoi, iar metafora aceasta a sa l-a satisfăcut, încât a râs, reţinut, pentru sine. „Într-un cuvânt“, a adăugat tânărul fleşcăit, „ni se pare că e momentul să vă întoarceţi, să ieşiţi de aici, Mr Nevinson, scuzaţi-mă, Mr Rowland. Nu complet, asta nu, nu ca să vă reîncorporaţi în serviciu. Asta dacă într-o bună zi veţi fi solicitat, poate că da, poate că nu, nu putem să vă asigurăm de nimic. Dumneavoastră sunteţi erodat, şi nu v-aţi mai antrenat de mult timp.“ Acesta a

fost modul său dezagreabil de a-i anunța posibilitatea pensionării definitive. „Încetul cu încetul. Dar puteți să reveniți la Londra, să locuiți acolo şi să vedem cum evoluează lucrurile. Într-o zonă centrală, nu vă faceți griji, nu va trebui să vă duceți într-un cartier îndepărtat, ca şi cum ați fi tot în exil. Dar departe de noi, măcar deocamdată. Dintre puținii care vă cunosc identitatea şi chipul, majoritatea probabil că vă cred mort, nu veți fi în pericol la nivelul acesta. Însă e mai bine să ne încredințăm. Mai bine să vă mențineți înfățişarea actuală şi să nu vă arătați prin filialele noastre, nici pe la Foreign Office."

Aiuritul ăsta, a gândit Nevinson, îşi permitea să-i vorbească lui despre „noi", excluzându-l; şi-a muşcat limba, a preferat să nu-l pună numaidecât la punct, îl salva faptul că era emisarul lui Tupra. Pe Tomás îl irita şuvița napoleonică absurdă, aşezată ca un gândac, îi venea să pună mâna pe o foarfecă sau pe un pieptăn şi să i-o suprime de pe frunte.

Dar, în acelaşi timp, nu-şi putea stăpâni emoția şi recunoştința, mai simțea şi un ridicol impuls de a-i săruta fruntea bombată şi cu pată, pentru că era purtătorul unor veşti atât de bune: să iasă de acolo, să se întoarcă la Londra. Nu de puține ori seara, când îşi termina orele, se dusese la gară şi se strecurase pe peronul cu afişul „*Trains to London*", de-a lungul anilor lini. Le văzuse intrând, trenurile acelea, oprindu-se două minute, chemându-l cu uşile lor deschise, invitându-l. Simțise o dorință enormă de a face câțiva paşi şi de a urca în ele, şi-ar fi plătit biletul la bord. Era atât de simplu, atât de normal, şi atâția pasageri o făceau fără să stea pe gânduri, ca pe o rutină. Pentru el, în schimb, devenise ceva imposibil, de neimaginat ca a se îmbarca de acolo în direcția Java. Odată ajuns la Londra, până la aeroport erau doar câteva stații de metrou şi atunci ar fi putut lua un avion direct până la Madrid, până la Berta şi la adevărații lui copii, sau primii. Contemplase trenurile plecând cu melancolie, aproape cu durere câteodată, în zilele în care era mai slab. Le observase îndepărtându-se ca un țăran din secolul al nouăsprezecelea care le priveşte trecând în depărtare de pe potecă sau de pe câmp.

„Când aş putea să mă transfer?", l-a întrebat pe Molyneux.

„Peste o săptămână va fi gata cu totul un mic apartament în Dorset Square, lângă Baker Street, ştiți dumneavoastră. Foarte mic, în realitate o mansardă, dar suficient pentru un interregn. Veți decide dumneavoastră când vreți să vă mutați. Nu vă grăbiți, mansarda va fi tot acolo."

Tânărul Molyneux probabil nu avea habar că în timpul celui de-al Doilea Război Mondial o secție a faimosului SOE îşi avusese sediul la numărul 1 din

Dorset Square. Tomás s-a întrebat dacă îi va fi dat să locuiască chiar în clădirea aceea, fie şi pentru un „interregn“; dacă continua să fie proprietatea Serviciilor Secrete după o jumătate de secol. „Proprietățile Coroanei le păstrează Coroana pentru totdeauna, cu siguranță“, şi-a zis. „Coroana ne dă drumul doar când nu mai are nevoie de noi.“

„Peste o săptămână va fi gata? Păi peste o săptămână.“

Să plece pur şi simplu nu era o opțiune, să plece fără să-şi ia adio şi fără explicații, ca atâția soți lipsiți de scrupule de-a lungul istoriei, dar şi ca unele femei. Pentru ca Meg să nu facă vâlvă şi să nu-l caute, ca să nu-i anunțe dispariția la poliție, a hotărât să-i spună parțial adevărul. Nimeni nu l-ar fi găsit pe James Rowland care era el, întrucât nu exista. Dar l-a îngrijorat să şi-o imagineze pe Meg străbătând țara zadarnic, ca străina Mrs Rowland, nu se ştie niciodată de ce sunt în stare persoanele disperate, adică cele care nu pricep ce li s-a întâmplat.

„Am o nevastă de mulți ani. Şi doi copii cu ea“, i-a spus. „M-am îndepărtat, am venit aici ca să uit de ei, ca să nu-mi sporesc durerea fiind aproape. De-aia n-am vrut să mă însor cu tine, pentru că eram însurat şi sunt încă, n-am divorțat niciodată. Măcar n-am dus înşelătoria până la ultimele consecințe, nici n-am încălcat vreo lege. Acum am posibilitatea de a mă întoarce la viața mea dinainte, despre care ai toată dreptatea din lume, am păstrat prea multă tăcere, ar fi fost mai bine să ți-o povestesc, pentru tine era mai corect. Dacă am ascuns-o, n-a fost cu rea intenție, ci cu un egoism absolut. Omul supraviețuieşte cum poate, zi de zi, se apără de tristețea infinită şi se foloseşte de ce-o fi, fără să stea pe gânduri. M-am folosit de tine, nu încape îndoială. Îți amintesc, totuşi, că n-am vrut să duc lucrurile atât de departe, n-am vrut să avem fetița. Acum nu mă căiesc, dimpotrivă, sunt recunoscător, ştii bine. Nu pot să-ți cer să mă ierți, nu sper şi nici nu merit. Mi se rupe inima când mă gândesc că n-o să te mai văd zilnic, nici pe Val. Dar trebuie să înțelegi că de ani de zile am inima sfâşiată pentru ceilalți copii ai mei, îi cunosc de mai mult timp.“ I-a fost ruşine să întrebuințeze expresiile acestea, să vorbească de propria-i durere, de inimă şi de tristețea infinită, Dumnezeule; dar aşa se cuvenea. Nu avea să îndulcească lucrurile cu aceasta, însă ar fi fost şi mai rău dacă n-ar fi debitat clişeele acelea, lumea are nevoie de clişee în unele circumstanțe, cu siguranță în situațiile de abandon. Sunt o prefăcătorie, dar trebuie să le înşiri; nu servesc la nimic, dar atenuează efectul de lovitură, retrospectiv, nu pe moment. Şi la urma urmelor, nu era

prima oară în viața lui când recurgea la ele, cine se preface trebuie să ştie să recurgă la ele, chiar dacă îi e întotdeauna ruşine. „N-o să vă lipsească nimic. O să-ți depun în fiecare lună o sumă suficientă pentru cheltuieli. Pentru asta nu trebuie să-ți faci griji. Ştiu că acum te doare-n cot, asta contează cel mai puțin. O să-ți pese, mai târziu."

Tomás Nevinson ştia că îl aşteaptă câteva zile de psihodramă, de plânsete, de reproşuri, de rugăminți, de furie ocazională şi de mutism ofensat, rând pe rând. Prețul acela îl plătea cu plăcere, voia să iasă de acolo mai presus de orice, să revină în univers, să nu se tot veştejească lent şi inevitabil, să nu se ramolească definitiv. Zile şi nopți de dispute inutile erau un preț mic. Vor trece şi curând va fi afară, va fi la Londra, iar de la Londra, cine ştie? Îl mâhnea mai mult să se despartă de fetiță decât de mamă, dar era obişnuit să se despartă de oameni, lăsându-i câteodată compromişi ori condamnați. A făcut o tentativă: „Eu aş vrea să vin să vă văd din când în când, să petrec o săptămână aici cu voi, măcar până mă înlocuieşti. Pentru că mă vei înlocui, în fond o ştii, chiar dacă astăzi ți se pare imposibil. Te implor să-mi permiți. Pe de altă parte, dacă nu eşti dispusă, voi înțelege. Cum să nu înțeleg, dacă eu m-am îndepărtat de ai mei ca să nu-mi fie şi mai greu, ca să nu-mi pun sare pe rană? Eu am fost în locul tău. Eu cunosc bine rana asta. Eu am trecut prin asta".

Nu i-a vorbit despre Madrid, nu i-a spus că e pe jumătate spaniol şi nici care-i este adevăratul nume, nu i-a povestit cu ce se ocupase multă vreme în viață (oricum nu era autorizat şi nu avea să fie niciodată). Mai bine să nu-şi forțeze norocul, mai bine să nu cerceteze, iar numele de Tom Nevinson să fie pentru ea lipsit de semnificație, deşi nu avea habar dacă într-o zi va putea să-l recupereze, pentru cei care şi-l aminteau era numele unui mort. Mai bine ca, dacă el izbutea să se întoarcă într-o bună zi la Madrid, asistenta Meg să nu apară pe acolo cu o fetiță, o fetiță de-a lui, disperaților nu trebuie să le dai niciodată idei, le pot pune în practică.

„Nu, nu vreau să te mai văd, nu vreau nici să te mai vadă fata", a fost răspunsul final al lui Meg, verdictul ei, după zilele de acuzații, strigăte, lacrimi şi somn chinuit, dacă a fost somn, chiar şi chinuit, iar lipsa de somn îl epuizează până şi pe bărbatul cel mai dur. „Dacă va avea alt tată în viitor, e mai bine ca de tine să nu-şi aducă aminte. Va fi mai fericită dacă în curând nu i se va mai face dor de tine, iar după aceea te va uita complet, ca şi cum n-ai fi existat. Bine-ar fi dacă aş avea şi eu memoria la fel de fragilă; noi, adulții, nu avem norocul ăsta. Eu de tine o să-mi amintesc, o să te urăsc până o să mor."

Tomás Nevinson a aşteptat răbdător să treacă zilele acelea. Totul soseşte. A aşteptat trist, fără îndoială, însă mai mult entuziasmat. A preferat să se scutească de o despărțire în regulă, fiind conştienți de despărțire toți trei, sau măcar doi, fetița nu putea nici s-o conceapă. Era totul discutat, astfel că nu şi-a anunțat exact data plecării. A profitat de o dimineață când Meg şi fetița nu erau acasă, una era la cabinet şi cealaltă la grădiniță, şi atunci şi-a făcut o mică valiză, în care a pus și Undercover-ul, nu era cazul să-l găsească Val şi să aibă un accident. Şi-a aruncat cheile pe patul conjugal, a ieşit şi a tras uşa în urma lui, i s-a părut de prisos să scrie un bilet. Îndată ce va intra în apartament, Meg va şti că a plecat, o va mirosi. Cu pas lejer s-a îndreptat spre gară, de data aceasta va urca într-un *train to London*, nu va rămâne pe peron să-l privească îndepărtându-se. Va fi la bord, iar după câteva ore va coborî în Gara Paddington, credea, nu călătorise niciodată în capitală din oraşul de provincie. De acolo, metroul până pe Baker Street, numai trei stații, şi Molyneux îl va aştepta în fața hotelului Dorset Square, ca să-l conducă în mansarda lui, să-i dea cheile şi, cu siguranță, instrucțiuni. Va fi liber şi exilul va lua sfârşit. Ce va veni apoi, se va vedea, în momentele acelea nu avea importanță.

Când a văzut trenul intrând în gară, nu s-a clintit, nu s-a ridicat în picioare şi nici nu s-a apropiat de margine, nerăbdător. Obişnuia să rămână aşezat pe o bancă, în după-amiezile când se ducea acolo şi a fost cât pe ce să cadă pradă actului reflex de a face ce făcea întotdeauna. Poate că l-a năpădit câteva clipe şovăiala târzie. S-a uitat la marele ceas suspendat. Va pierde trenul, dacă va lăsa să treacă două minute fără să se mişte, trei cel mult. Inspira tihnă locul acela, cum nu mai cunoscuse nicăieri, în existența monotonă, şi ştearsă, şi odihnitoare. Este agreabil să nu simți responsabilități, sau doar pe ale oricărui locuitor. Când lucrurile se încheie, omul deodată le regretă sfârşitul şi începe să le ducă dorul, până și acelora pe care îşi dorise cel mai mult să le vadă terminate. S-a gândit: „Ce rămâne în urmă ni se pare inofensiv, pentru că am depăşit cu succes, adică, suntem în continuare vii şi fără cea mai mică ştirbire. Am vrea să ne întoarcem la ziua de ieri, pentru că ziua de ieri s-a dus; ştim rezultatul şi am vrea să repetăm ziua. «Care urma să fie valoarea năzuitei păci, a seninătății tomnatice şi a înțelepciunii aduse de vârstă?» Aici am fost la adăpost şi în siguranță, am avut o viață ordonată şi liniştită. Plicticoasă în ansamblu, însă voi duce dorul acestei plictiseli. Voi duce dorul orelor şi elevilor mei, al plimbărilor noastre pe malul râului, al contemplării apelor lui curgând, ba chiar şi dorul colegilor. Voi duce dorul meciurilor de fotbal pe teren şi al pauzelor mele în salonul de la Jarrold,

când beam ceai şi citeam presa, ca un călător în trecere, sau ca un domn fără treabă din provincie. Îmi va fi dor de Meg şi de trupul ei cald, dar mai ales de Valerie, de paşii ei mici şi rapizi, de alergările ei până în braţele mele şi de râsetele fără motiv, care sunt cele mai naturale şi cu timpul dispar. «Fiindcă ştiu că timpul e timp şi locul e loc, iar ce e real, e real doar pentru un anumit timp şi un anumit loc.»“

Trenul era acolo cu uşile deschise, atrăgându-l ca de obicei. Tomás nu trebuia să facă decât câţiva paşi: unu, doi, trei, patru; poate cinci. S-a gândit, şi-a amintit: „Istoria fiind un tipar de clipe atemporale…. Repede-acum, aici, acum, mereu…“ De câţi ani îl însoţeau versurile acelea, citite cu nepăsare la Blackwell’s? S-a ridicat, şi-a apucat valiza, a făcut paşii, era înăuntru; dar era suficient unul în sens contrar ca să fie din nou afară, pe peron iarăşi. A scrutat peronul şi s-a uitat la ceasul suspendat. S-au închis uşile.

Când a pornit trenul, aşezat pe scaunul său, şi-a mai permis doar un gând, la fel de fugar ca aceste cuvinte, înainte de a se cufunda în uitare, ca de atâtea alte ori: „Adio, râu! Adio, femeie! Adio, fetiţo! Câte acumulez, câte am tot lăsat în urmă!“

Au trecut câteva luni şi a venit 1994. Tomás Nevinson s-a găsit în situaţia care i se impusese: să nu se apropie nicidecum de MI6, nici de MI5, nici de diversele clădiri răzleţe şi semiclandestine, nici de Foreign Office; să nu-i treacă prin cap să se întâlnească cu Tupra, nici cu Blakeston, nici cu vreun alt coleg, să nu telefoneze şi să nu-şi arate faţa. Să nu încerce să intre în contact cu Madridul, să nu cadă în ispita de a dezvălui cuiva faptul că e viu şi a revenit. Nu mai era James Rowland, mai bine să nu mai utilizeze numele pe care îl cunoşteau atâţia, locuitorii din orăşelul obscur în care petrecuse câţiva ani şi îşi crease legături din cale afară de puternice, lăsase urmaşi. Molyneux i-a înmânat acte noi, acum se numea David Cromer-Fytton, nu avea habar de ce îi atribuiseră un nume ciudat şi compus (părea scos dintr-un roman, din corpul generalilor, sau direct din Războiul Crimeii), întotdeauna asemenea nume sunt mai bătătoare la ochi şi se ţin minte, iar el înţelegea că îi convenea să treacă deocamdată cât mai neobservat cu putinţă. Tom Nevinson continua să fie mort oficial şi tot mai puţini îşi aminteau de el; când mor, oamenii în trecere sau dăunători sunt radiaţi şi se estompează, când nu mai sunt prezenţi şi e zadarnic să-i păstrezi în memorie, deopotrivă cu numerele lor de telefon în agendă. Oricât de mult s-ar împotrivi cineva, în cele din urmă ambele sunt tăiate cu o linie. Dar e la fel de adevărat că

amintirile se activează foarte uşor, ajunge să fie menționat un nume, sau scrutat din nou un chip. Şi, cu toate că Tom îşi schimbase adesea înfățişarea, ar fi fost inoportun să-l recunoască vreun cunoscut de pe vremuri. A constatat că nu-i fusese hărăzit decât şi mai multă aşteptare, şi mai multă pasivitate, şi mai multă lipsă de acțiune, şi mai multă invizibilitate şi disimulare. Se afla, în sfârşit, la Londra, însă ca un turist sau ca un pensionar. Era acolo, dar continua să fie exilat. Măcar în celălalt oraş avea orele de la şcoală şi fetița.

– Ce trebuie să fac? l-a întrebat pe tânărul fleşcăit, devenit singura sa legătură, la două săptămâni după ce s-a instalat în mansardă.

Era mică, dar comodă, nu-i lipsea nimic. Locuise în locuri infinit mai rele, iar acolo avea lumină şi o minunată privelişte asupra pieței, care-i oferea spectacolul anodin al celor care intrau şi ieşeau de la hotelul Dorset Square, unde îşi dădeau întâlnire el şi Molyneux. Nu era în Strand, nici în St James's, dar era în centru, într-adevăr: abundau vizitatorii de la Muzeul Sherlock Holmes, încă destul de nou şi de la muzeul figurilor de ceară Madame Tussauds, situate în imediata apropiere; erau grupuri care se duceau să se plimbe pe la Selfridges şi câțiva rafinați, pe la Wallace Collection.

– Nimic, absolut nimic pentru moment, i-a răspuns Molyneux suflându-şi mulura de pe frunte, şi-o lăsase să-i crească prea mult şi acum era ca şi cum i s-ar fi aşezat acolo să se odihnească o şopârlă împietrită, căci probabil şi-o dădea cu fixativ. Faceți cu timpul dumneavoastră ce vă place cel mai mult. Duceți-vă să vedeți oraşul în amănunt, sigur n-ați dispus niciodată de atâta răgaz ca acum. Sigur n-ați văzut o mie de lucruri care merită osteneala, la urma urmelor, dumneavoastră sunteți din Spania. Casa lui Sir John Soane, de exemplu? O descoperă din ce în ce mai mulți oameni. În curând nu se va mai putea pune piciorul în ea şi e un loc cu detalii incitante. Sau duceți-vă la Kew Gardens.

– Ce vreți să-mi spuneți, să-mi cumpăr un ghid?

– Asta e problema dumneavoastră. Poate aveți chef să vă duceți să vedeți film după film, sau la toate teatrele, sau să vedeți filme porno. Aveți bani. Vă dăm bani. Continua să folosească pluralul cu care îşi dădea importanță, dar deodată a trecut la singular, Tomás a interpretat că pentru a-l vexa. Eu vă aduc astăzi bani şi o să vă aduc din două în două săptămâni, în numerar. Împărțiți-vi-i cum vă convine. Una peste alta, ne costați mult.

– Aveți grijă, Molyneux, i-a spus Tom Nevinson cu seriozitate, deranjat; sau i-a spus-o Cromer-Fytton. În asta nu vă băgați. Cine o spune? Tupra? Dacă o spune el, transmiteți-i acest mesaj: oricât ați cheltui cu mine şi cu familiile mele

de-a lungul unei vieți, o să ieșiți mereu ieftin. Să nu mă oblige să enumăr ce am făcut. Şi fondurile pe care vi le-am obținut sau le-am economisit. El o ştie bine şi nu ar trebui să-i aduc aminte.

Molyneux nu voia probleme cu şeful său, evident, astfel că a rectificat numaidecât:

– Scuzați-mă, comentariul era din capul meu. Mr Tupra nu a spus nimic în această privință, nici nu s-a plâns. El pesemne că ştie ce face. Doar că eu am văzut că sunteți de multă vreme scos din circulație. Dar, fireşte, eu nu cunosc vremurile vechi. Nu trebuia să fac observația aceea, regret. O retrag.

– Vă amintesc că avem grade, deşi nu le utilizăm, domnule Molyneux, iar dumneavoastră sunteți cel mult caporal. Nu vă permiteți libertăți cu mine, nici impertinențe, dacă nu vreți să plecați cu coada-ntre picioare. Nu vorbiți despre anii când eram activ ca despre „vremurile vechi". Nu e nimeni vinovat că dumneavoastră sunteți un tinerel cu caş la gură. Nu ştiu de ce nu mi-au repartizat pe cineva mai pregătit. Şi năzuiesc tocmai să ies odată din inactivitate. N-am nici cea mai mică dorință de a sta afară din circulație, nici de a deveni pasiv. După părerea dumneavoastră, de a mă transforma într-o povară. Când voi putea să vorbesc cu Bertram?

Infatuatul Molyneux se speria numaidecât. Se lăuda mai întâi şi se speria după aceea. Puțin a lipsit să nu ia poziția de drepți, după mustrare. A gândit, pesemne, că Nevinson era un dur din vechea şcoală şi că avea multe în spate. Că sigur comisese grozăvii pe care el nici măcar nu era capabil să şi le imagineze. Pentru generațiile mai noi, vremurile Zidului şi ale Uniunii Sovietice începeau să devină pe cât de mitice, pe atât de arhaice, aproape fictive. Da, atât de curând, asta este accelerația progresivă a lumii. Acum i-a răspuns cu delicatețe şi respect:

– Cu Mr Tupra? Nu ştiu, s-ar putea să nu ştie nici el. Acesta este obstacolul care nu vă permite să vă încorporați, Mr Cromer-Fytton. Măcar nu uita cum trebuie să-l numească în toate împrejurările. Trebuie să aşteptați, trebuie să ne convingem că sunteți în siguranță, că nu vă caută nimeni şi că nimeni n-are să vă împuşte când veți scoate capul. Vorbesc metaforic, dar nu numai; mă rog, mă înțelegeți. Aveți răbdare. Va dura luni de zile, dar prin comparație vi se vor părea scurte. De aceea v-am sugerat să profitați, să vă distrați cât mai mult cu putință. Nu intenționam să vă desconsider.

– Mda. Păi nu-mi spuneți nici că, la urma urmelor, sunt din Spania, ca şi cum aş fi străin. Vedeți la mine ceva străin, domnule Molyneux? Observați ceva? Vă par mai puțin englez decât dumneavoastră? Cu ce accent vreți să vă vorbesc?

– Nu, deloc. Doar că v-am studiat fişa, până unde se poate, evident, până unde ajunge. Cum probabil că vă închipuiți, sunt multe intervale în alb. Scuzați-mă încă o dată dacă v-am supărat.

– Citiți pe fața mea că vreau să văd filme porno, domnule Molyneux? Să nu vă mai înşelați în privința mea.

În săptămânile următoare, primele săptămâni din câteva luni, dacă avea noroc şi aşteptarea nu se prelungea, Tomás Nevinson şi-a amintit acel scurt schimb de cuvinte mai des decât ar fi crezut, în interminabilele sale plimbări fără țintă, sau închis în mansardă. Încă nu împlinise patruzeci şi trei de ani şi făcea parte din perioadele îndepărtate, ca un mamut, pentru orice tinerel necopt. Neajunsurile faptului că începuse atât de devreme, poate. Era adevărat că o parte din anii aceia fusese afară din circulație. Şi era adevărat că era din Spania, acolo îşi petrecuse copilăria şi prima tinerețe, deopotrivă cu perioade din viața adultă. Acolo se căsătorise, soția şi copiii îi erau spanioli. Acum nu călca prin țară de doisprezece ani, n-o vedea pe Berta şi nici pe copii, care erau acum mai mult sau mai puțin copii. În perioada de inactivitate forțată la care s-a văzut supus, a avut timp să le ducă dorul din toată inima, poate mai mult decât în tot exilul din oraşul de provincie. Acolo trebuia să-şi fabrice un personaj, să se dea drept cine nu era, drept altul, inventat, lucru în care era maestru şi care îl menținea ocupat şi treaz, chiar dacă nu în vederea vreunei investigații sau sarcini, ci doar ca să se ascundă. La Londra, în schimb, nu trebuia să fie nimeni. În capitală abia dacă se pun întrebări şi se observă, poți intra şi ieşi din casă zeci de ani fără ca nimeni să se intereseze ce faci şi nici cu ce te ocupi, dacă eşti burlac sau căsătorit, sau divorțat, sau văduv, dacă eşti singur pe lume, sau ai o familie apropiată sau îndepărtată, dacă eşti sănătos sau bolnav. La Londra era şi mai invizibil. Adesea se întreba cine dracu' putea să-l caute, cine dracu' s-ar deranja să se posteze în vreun loc, pândindu-l să se ivească, pentru a-l ucide. Atâtea precauții i se păreau superflue, o irosire. Încetase să existe aproape pentru toți: soție, copii, părinți şi fireşte frați, camarazi şi duşmani. Prieteni în realitate nu avea, şi-a dat seama, sau câțiva madrileni care îl uitaseră complet, pe care îi neglijase inadmisibil. Cine să-şi amintească de el, cine să-l aibă prezent în minte? Locuia foarte aproape, la câteva stații de metrou de MI6 şi de Tupra – bărbatul care-i insufla viață cu ordinele şi misiunile lui – şi în acelaşi timp nu era adevărat: locuia în altă galaxie, până când aveau să-l cheme. Acum chiar că era o fantomă. Şi Molyneux era un ignorant, într-adevăr: aşteptarea aceasta nu i se părea mai scurtă, ci infinit mai lungă.

Cu cât te apropii mai mult de un obiectiv, cu cât se apropie mai mult

întoarcerea, cu atât mai puțin poți să suporți orice amânare survenită atunci: vine un moment când încă douăzeci şi patru de ore sunt un supliciu de neîndurat pentru cine aşteaptă de secole.

Hoinărea, se plimba ca un om viu care a renunțat la privilegiile minime de care dispune majoritatea, cele mai modeste şi mai comune: muncă şi puțină companie, discuții nesemnificative cu o bere în mână, senzația de a începe ziua şi senzația de a o termina, gândul că următoarea se va deosebi puțin de cea care tocmai s-a încheiat. Pentru el erau la fel dimineața, după-amiaza şi noaptea, trebuia să le umple, nimic nu-l solicita, abia rostea câte un cuvânt. Se duse la casa lui Sir John Soane şi la o mulțime de muzee, până şi la cele mai ascunse. Se duse de câteva ori la teatru şi văzu destule filme la cinematograf. Mergea pe jos ca să facă mişcare şi să nu stea prea mult în mansardă, uitându-se la televizor sau citind, privind pe fereastră, însă chiar şi aşa zăbovea acolo mult timp. Se cufunda în mulțimile de oameni care străbăteau oraşul dintr-o parte în alta, unii în grabă şi cu treburi, alții cu nepăsare de turişti, totuşi, plini de zel. Îi plăceau aglomerațiile, le invidia pe toate. Se îmbăta cu agitația, murmurele, frazele răzlețe auzite din întâmplare, cu gesturile banale şi râsetele oamenilor. Şi ştia că prezența lui, în schimb, nu avea nici cea mai vagă influență asupra lor şi nu le oferea nimic. El era ca aerul. „Astfel că asta sunt", îşi zicea. „Aerul mort."

În ceas rău, dacă se gândea bine, formulase expresia aceea, „să se dea drept cine nu era", pentru că îi veni s-o analizeze. Ani întregi nu se preocupase, în aceasta îi consta munca, în a fi alții, diferiți şi aproape niciodată cine era. Acum, când Mr Cromer-Fytton era lipsit de caracteristici, când nu trebuia să-i atribuie nici un rol şi nici un comportament, nici să vorbească limbi diferite sau să imite dicții şi accente, când era liber să-l modeleze după cum dorea, întrucât nu avea spectatori pe care să-i amăgească şi să-i convingă, Tom Nevinson îşi dădu seama că îi era greu să ştie cine e cu adevărat. Fluctuațiile şi absența îl estompaseră. Un îndelungat răstimp recent fusese Jim Rowland, profesor la o şcoală, dar pe acesta îl înmormântă repede. Odată ce se pusese în mişcare trenul spre Londra care îl îndepărta, nu întorsese prea des privirea în urmă. Când îl năpădeau gândurile despre Meg şi Val, despre Val mai ales, se scutura de ele drastic, cum făcuse după alte reîncarnări, fără menajamente şi fără remuşcări, nu putea să rămână prins în nici o pânză de păianjen. Singurul loc în care mintea sau amintirea i se întorceau cu putere era Madridul, în casa de pe strada Pavía şi în cea de pe strada Jenner, acum goală (i se comunicaseră lucrurile fundamentale, moartea mamei mai întâi

şi mai târziu a tatălui), pe străzile Miguel Ángel, Monte Esquinza, Almagro, Fortuny, Martínez Campos şi pe atâtea altele. Dacă încă mai era cineva, dacă timpul şi circumstanţele nu îl diluaseră sau nu îl metamorfozaseră într-o piatră sau inscripţie nedesluşită, era Tomás Nevinson, în ciuda a tot: fiul cel mic al lui Jack Nevinson de la British Council şi al lui Miss Mercedes de la Institutul Britanic, logodnicul Bertei Isla, soţul Bertei Isla şi tatăl lui Guillermo şi al Elisei. Jim Rowland fusese încă o reprezentaţie, o iluzie, el nu avea nici o legătură cu tipul acela, care se purtase atât de urât cu o femeie, lăsând-o însărcinată, şi cu o fetiţă, zămislind-o, pentru ca după aceea să le părăsească. Profesorul prostovan nu era el, însă el făcuse cam acelaşi lucru, el, Tomás Nevinson, iar pe deasupra se prefăcuse decedat şi încă se prefăcea, nu-şi lămurea soţia în privinţa înşelăciunii. Deodată, îl mistuia dorul de Berta şi de viaţa ce îi fusese sustrasă, imediat ce o începuse. Ştiind bine că îi este interzisă şi că se scursese în mare parte, avea încredere în telefonul lui Tupra: singurul lucru care l-ar fi eliberat de zbucium şi de ispite ar fi fost să se simtă din nou util şi fără personalitate proprie. Inactivitata şi aşteptarea îl îmboldeau s-o recupereze, iar aceasta nu trebuia să şi-o permită, fiindcă îl invadau slăbiciunea şi descumpănirea. Îl făceau să privească spre Madrid şi să conceapă idei nebuneşti.

Tot căutând aglomeraţii şi mase, gloate, se ducea adesea la Muzeul Madame Tussauds, pe Marylebone Road, lângă mansarda sa, foarte la îndemână. Acolo erau mereu cozi mari, alcătuite cu precădere din turişti străini şi autohtoni, grupuri de copii conduşi de profesorii lor, clase întregi în excursie la Londra, peste câţiva ani Val va fi într-o zi printre ei, o vor aduce din oraşul în care el o condamnase să trăiască mult timp, dacă nu veşnic. Înăuntru nu puteai să faci trei paşi fără să te poticneşti, sute de indivizi se fotografiau alături de figurile de ceară cele mai faimoase, ale momentului şi cele încă inamovibile, de la regină până la Beatles, de la Churchill la Elvis Presley, de la Kennedy şi Cassius Clay până la Marilyn Monroe. Tomás se întreba dacă vizitatorii cei mai tineri ştiau cine erau aceştia din urmă, sau când vor fi retraşi şi înlocuiţi. „Cei vii uită din ce în ce mai repede“, îşi spunea, „cu din ce în ce mai multă nerăbdare, dispreţ şi resentiment faţă de tot ce nu i-a aşteptat pe ei să existe şi cunosc doar din referinţe, sau din iritantă legendă, la a cărei creare nu au asistat şi care, prin urmare, trebuie să fie eliminată. Cei vii se simt din ce în ce mai comod în rolul lor de barbari, de invadatori şi de uzurpatori, «cum a îndrăznit lumea să se considere importantă înainte de naşterea noastră, cu noi se inaugurează totul şi restul e învechit, reziduuri nefolositoare, al căror destin este triturarea şi gunoiul». Eu fac parte din

asta“, îşi zicea, „sunt viu şi sunt un mort, pentru aproape toţi, un mort care nu devine memorabil, nici măcar pentru cei care l-au iubit, nici măcar pentru cei care l-au urât.“

Să stea la coadă sau înăuntrul muzeului, în mijlocul atâtor oameni aflaţi pentru prima oară acolo şi complet vii, doritori să vadă celebrităţile de odinioară sau actualii idoli neclintiţi, la cheremul lor, disponibili pentru fotografii şi pentru a-i atinge, deşi era interzis, sculpturi de ceară perfecţionate mult mai vizibile decât el, cu toate că el mergea, vorbea şi vedea, îl ajuta să se simtă mai puţin singur, mai puţin trecut şi fantomatic. Deşi pe tăcute şi solitar, străin de grupurile vesele, lua parte la entuziasmul şi la hărmălaia care îl înconjurau, împingea şi era împins ocazional, auzea exclamaţiile extaziate când oamenii îşi recunoşteau cântăreţul sau fotbalistul favorit, ba chiar îndrăznea să adreseze vreun comentariu superfluu vreunui vizitator sau vreunei vizitatoare de alături: „Nu prea seamănă, nu-i aşa?“, de exemplu, sau „Am înţeles că modelele acceptă să li se ia măsurile exacte, şi eu credeam că Mick Jagger e mai înalt şi nu atât de sfrijit, dumneavoastră nu? Poate cu vârsta se atrofiază“. La care i-a răspuns o femeie prea inteligentă: „Vi se pare că Cromwell şi Henric al VIII-lea au binevoit să accepte?“

Într-o dimineaţă, fiind înăuntru, într-una dintre sălile cele mai ticsite, îi atraseră atenţia un băiat şi o fetiţă, mai ales fetiţa. Să fi avut vreo unsprezece ani, fratele ei, cu vreo doi mai puţin, şi era evidentă înrudirea, căci semănau extrem de bine. Abia dacă se opreau în faţa vreunei figuri, fugeau de colo până colo, de fapt treceau dintr-un spaţiu în altul şi reveneau în cel anterior, ca s-o şteargă numaidecât, ieşeau din nou şi intrau, copii prea agitaţi şi neliniştiţi de supraabundenţă, se anunţau unul pe altul şi îşi strigau: „Uite, Derek, uite cine e aici“, şi „Uite, Claire, e şi James Bond“, numărul mare de personaje îi împiedica să se concentreze asupra vreunuia, neîncetatele descoperiri îi distrăgeau mereu. Atitudinea aceasta era frecventă printre copiii de la Madame Tussauds, în realitate muzeul este conceput de mult timp pentru ei şi pentru adolescenţi, ceea ce echivalează cu a spune că e destinat maselor din ce în ce mai numeroase din univers care au dat în mintea copiilor.

Îi atraseră atenţia chipurile, trăsăturile fraţilor. Avu impresia stranie că îi cunoaşte, că nu îi vede pentru prima oară, mai ales pe fetiţă, nicidecum. Dar, cine puteau fi? Unde ar fi putut să o vadă? Simţi fiorul recunoaşterii neîndoielnice – sau e mai degrabă o zguduitură, un fulger –, şi în continuare supărarea că nu ştie să localizeze, ca atunci când apar într-un film sau serial un

actor sau o actriță în rol secundar, cu o figură inconfundabilă şi nu izbutim să ne amintim în ce peliculă i-am mai văzut. Şi cu cât mai mult ne sforțăm, cu atât mai mult ne scapă referința, sau se confundă în creierul nostru, iar capul, pierzându-şi interesul față de subiect, nu se mai odihneşte până ce nu o găseşte. În primă şi irațională instanță se gândi că poate sunt propriii săi copii, Guillermo şi Elisa, fu o idee absurdă, dictată de perplexitate. Ar fi putut să se afle în vizită la Londra, evident, însă ar avea alte vârste, Guillermo era mai mare decât Elisa şi nu invers, nu ar vorbi ca englezii şi nu s-ar numi Derek şi Claire. Cine erau Claire şi Derek, atunci? Din ce parte a minții sale veneau? De unde o cunoştea pe fetița aceea atrăgătoare? Căci va sfârşi prin a fi atrăgătoare. Îşi recapitulă rapid în memorie copiii cu care avusese vreo relație, cât de neînsemnată, în călătoriile sale, uneori se amestecase cu populația dintr-un loc, alteori se culcase cu o mamă sau cu o tânără cu frați mici, dar vârstele nu se potriveau. El îşi petrecuse ultimii cinci ani sau şi mai mulți departe de toate acestea, închis în oraşul de provincie, limitat la el chiar şi în perioadele de vacanță, iar acolo defilaseră prin fața ohilor săi numeroşi elevi şi eleve, dar, tocmai din pricina apropierii, păstra cu claritate în memorie majoritatea chipurilor lor şi nedesluşit restul, încât nici unul nu-i provocase niciodată frământarea aceea amestecată cu fascinație, aidoma celei produse de anumite tablouri, mai curând portrete, de la care eşti incapabil să-ți iei ochii surprinzător de mult timp: crezi că le-ai terminat de contemplat şi treci la altele din muzeu, dar ceva te îndeamnă să te duci înapoi şi să le priveşti din nou, ceva te obligă să nu te desparți de ele încă, de două sau de trei ori, de patru ori. Îşi dădu seama că nu-şi putea lua ochii de la ea şi că privirea i se spanioliza (în Anglia nu se obişnuieşte să privești intens sau fix pe cineva, cu atât mai puțin o preadolescentă, mai ales dacă cel care o priveşte e un adult), că se simțea captivat de trăsăturile acelea aproape identice ale copiilor, dar mult mai evocatoare ale fetiței, mai inechivoc scrutate în alte vremuri ale vieții sale. Îl atrăgeau ca un magnet, încerca s-o urmărească prin săli fără ca ea să se piardă printre oameni. Nu avea nici un sens, Claire aceea se născuse când el împlinise treizeci de ani, minimum. Nu era posibil să se fi aflat în nici un moment al vieții sale.

Claire era foarte blondă, cu trăsături fine, dar cu o expresie cam sălbatică şi fermă, trăda un caracter impetuos. Avea sprâncene frumoase, care se arcuiau în sus şi pe măsură ce se îndepărtau de bază, erau mai întunecate decât părul. Avea o gură foarte roşie, tipică copiilor şi tinerilor, cu colțurile uşor arcuite în jos, ceea ce îi conferea o expresie care era de dispreț uneori, iar alteori de melancolie, ca şi

cum ar fi anunțat o persoană dificilă în viitor, pentru ceilalți şi pentru ea însăşi. Însă zâmbea adesea şi atunci colțurile gurii i se ridicau cu entuziasm şi bucurie, lăsând să i se vadă incisivii spațiați, într-o bună zi aveau să devină pierzania vreunui bărbat, sau a mai multora. Ochii îi erau iscoditori, scrutau o statuie de ceară după alta cu repeziciune şi cu perspicacitate, poate din pricina repeziciunii nu zăboveau la nici una, ea şi fratele ei continuau să se deplaseze înflăcărați dintr-o parte în alta, „Uite, Derek, ăsta e Napoleon, eu am învățat despre el la şcoală", sau „Mai înainte l-am văzut pe Darth Vader, Claire, nu-l rata. Întoarce-te, ai trecut de el".

Era chestiune de timp ca agerimea fetei să-l observe pe Tom Nevinson şi privirea lui, care o fixa, bărbatul ce apărea şi reapărea, urma itinerarul lor haotic şi pe deasupra se uita la ea cu curiozitate şi neobişnuiți ochi meridionali. Însă, departe de a se speria când băgă de seamă, Claire îi răspunse la curiozitate cu coada ochiului, cu timiditatea sau modestia corespunzătoare vârstei sale. Poate îi era clar că în spionarea lui Tomás nu erau elemente tulburi şi nici patologice, ci îngăduință şi simpatie curate. Simpatie şi activitate mintală, ca a celui care descifrează o enigmă. Pentru copiii care încă nu au ajuns la adolescență şi care în general sunt ignorați de adulți, să atragă atenția unuia dintre ei e ceva măgulitor şi reconfortant. Se simt individualizați şi demni de a fi luați în seamă, importanți preț de o clipă. Asta i se întâmpla, pesemne, lui Claire (Derek era mai infantil şi distrat, cu siguranță nu sesizase nimic). Acum fetița continua să se amuze, perindându-se de ici până colo, dar în fiecare spațiu se oprea să verifice, pe furiş, dacă Tom Nevinson, sau David Cromer-Fytton, continua să-i aducă încântătorul său omagiu vizual, ori se săturase şi nu-i mai păsa. O făcea cu discreție şi chiar cu pudoare, dar fără urmă de teamă. La urma urmelor, ce putea să se petreacă acolo, într-un loc atât de aglomerat, atât de vesel?

Tomás nu văzu în nici un moment părinți sau profesori care să-i însoțească. I se păreau prea mici ca să se fi dus la Madame Tussauds pe cont propriu, singuri. Poate că cei mari, părinții, îi aşteptau la magazin, sau la cafenea, ori afară, pe stradă, vizita nu-i interesa. Era o zi frumoasă, poate că părinții îi aşteptau liniştiți într-un parc, ori beau ceva la o terasă. Tatăl şi mama, sau unul dintre ei, mama. Mama, mama de la care moşteniseră chipul. Şi deodată se lumină: copiii aceia… Nu, fetița, fetița era imaginea vie a lui Janet, amândoi semănau, dar fetița avea acelaşi gen şi asemănarea era absolută, ca o reproducere în miniatură, la scară redusă. Asta era, asta era, din partea aceea îndepărtată a vieții lui venea fetița aceea. Janet. Pentru el fusese pur şi simplu Janet în anii tinereții de sporadice

întâlniri sexuale, şi doar când murise îi aflase numele de familie, iar de atunci nu-l mai uitase niciodată. Claire părea fiica, sau şi mai mult decât atât, era fiica pe care nu putuse nicicând s-o aibă biata Janet Jefferys decedată.

Aproape că nu se gândise la Janet Jefferys vreme de douăzeci sau şi mai mulţi de ani, iar chipul ei devenise pentru el ireal, se stinsese în paloarea lui până în momentul acela, până a văzut-o, sau mai degrabă a recunoscut-o pe cea care trebuie să fi fost fata ei, asemănarea era extraordinară. Atunci da, ca şi cum i s-ar fi pus în faţă o fotografie, i se reprezentară cu claritate trăsăturile fine dar sălbăticite şi hotărâte, părul strălucitor, probabil vopsit, de un galben scandinav, câteodată părea o cască de aur iluminată de un soare ascuns, care n-o ajungea decât pe ea printre norii trecători de la Oxford, pe stradă era inconfundabilă; gura ei extrem de roşie şi incisivii spaţiaţi care îi făceau zâmbetul copilăros, exact ca al fetiţei aceleia, doar că fetiţa aceea era încă fetiţă. Şi i se reprezentă deopotrivă figura ei în mişcare şi corpul gol sau pe jumătate gol, o văzuse astfel nu de puţine ori, iar cea din urmă oară îşi apropiase ochii şi două degete de sexul ei bombat şi nespălat încă, după ce îl vizitase el. De atunci trecuseră o mie de ani. Din noaptea aceea, el străbătuse mai multe vieţi, în schimb ea se oprise.

În realitate, încetase să se gândească la Janet imediat. Vestea despre asasinarea ei îl şocase, însă nu avusese timp s-o asimileze, să se îngrozească şi s-o regrete cum se cuvenea, cum ar fi făcut-o în alte împrejurări, dacă nu s-ar fi trezit el afectat, implicat direct. Percepuse imediat pericolul care îl pândea şi împotriva egoismului tinereţii nu este cu putinţă să lupţi: trebuise să se ocupe de el însuşi, să ţină piept ameninţării. „Eu n-am omorât-o, o ştiu bine“, îi trecu fulgerător prin minte, „dar, dacă aş fi făcut-o, nu încape îndoială că preocuparea mea principală ar fi fost să nu mă prindă şi să scap nepedepsit; până şi cel care ucide accidental, involuntar, se îngrozeşte câteva clipe şi apoi începe să se protejeze, are grijă să se pună la adăpost şi se străduieşte să nu se aleagă praful şi pulberea de existenţa sa şi nici măcar să nu se schimbe, în ciuda faptului că existenţa persoanei moarte din vina lui s-a schimbat atât de mult, că a pierdut-o şi nici nu mai are o existenţă“. Crima aceea determinase existenţa lui, într-un fel i-o furase pe cea pe care şi-o trasase el. Acceptase condiţiile, se dedicase cauzei şi nu era plăcut să-şi amintească originea zguduirii, acel cutremur, astfel că avusese tendinţa de a face abstracţie în toţi anii aceia, îi era de-ajuns să se ocupe cu ce îl însărcinau de fiecare dată, în fiecare loc. Dacă zbuciumul continuu şi prefăcătoria neîncetată aveau vreun avantaj, era faptul că îl împiedicau să

întoarcă pe toate fețele motivul inițial al absurdității. Adesea îl uita complet, prin urmare, şi pe biata Janet. La urma urmelor, relația lor fusese superficială, instrumentală, aproape igienică. Din partea amândurora, din partea lui Janet poate mai intervenise, în plus, un zel de revanşă intimă, una dintre represaliile stranii, pentru satisfacție şi uz propriu, dintre cele despre care cel pedepsit nici nu află. Hugh Saumarez-Hill, numele îi veni în minte din prima, nume de familie compus, din cele care se reține. Nu prosperase prea mult acel membru al Parlamentului din anii şaptezeci, sau nu vizibil. Nu că pe Tomás l-ar fi interesat politica, îi era indiferent cine conducea, în activitatea lui preferințele treceau pe un plan secundar. Se informa suficient ca să-şi facă treburile în cunoştință de cauză, asta da, dar asta era totul. Însă fireşte, acel *whig* nu se remarcase în perioada respectivă, în caz contrar s-ar fi ştiut de el şi ar fi apărut mai des în presă. Nu fusese ministru de nimic cât guvernase partidul său şi era probabil ca promițătoarea carieră să-i fi fost retezată, ca a atâtor laburişti, de venirea la putere a celebrei *tory* Margaret Thatcher şi a succesorului său John Major, ocupaseră succesiv reşedința de pe Downing Street 10 vreo cincisprezece ani. Hugh Saumarez-Hill poate mai era încă parlamentar, însă unul oarecare, în definitiv nu fusese Cineva cu majusculă, cum îi spuseseră însăşi Janet şi Tupra sau Blakeston, parcă Blakeston. Sau poate se strecurase în sectorul privat, mai opac. Ce irosire în orice caz, cele o sută de mii de strălucite perspective de viitor care sfârşesc prin a nu fi, lumea este plină de ele, iar în politică e uşor să eşuezi dintr-o singură greşeală, o alianță dăunătoare, un calcul eronat. Dacă nu cumva Janet îl şantajase şi îi distrusese sau îi curmase brusc cariera, cum îl anunțase pe Tomás că probabil va face, răzbunându-se pentru nepăsarea şi neglijența lui, pentru infinita amânare şi îngâmfare, nu-şi amintea prea bine detaliile. Noaptea aceea fusese prima, singura, în care Janet îi vorbise despre amantul londonez şi în care Tom o întrebase, de fapt. Tomás Nevinson îşi repetă gândul cu stupefacție: dacă nu cumva Janet nu… Ce prostie, după noaptea aceea Janet n-a mai putut să facă absolut nimic. N-a putut să vadă, nici să audă, nici să pipăie, nici să simtă, nici să vorbească, nici să se supere, nici să zâmbească, nici să privească, nici să citească, citea *The Secret Agent* întinsă în pat, deodată i se păru o anticipare ironică, în ceva de felul ăsta se transformase el… Sau da, sau putuse să facă toate acestea, ba chiar să aducă pe lume doi copii, cei pe care îi avea în față la Muzeul Madame Tussauds în dimineața aceea liberă din 1994? Erau prea identici cu Janet Jefferys când era tânără ca să nu fie ai ei, ca să nu fi ieşit din ea. Când era tânără? Doar tânără existase.

Nu se poate admite o bănuială fără ca în continuare să nu pună stăpânire, să nu invadeze totul şi să nu acapareze totul, cel puţin până este exclusă. Janet era cu trei sau patru ani mai mare decât el, iar dacă copiii aveau unsprezece sau doisprezece şi nouă sau zece ani, cum socotea că au, îi născuse cam târziu, între treizeci şi trei şi treizeci şi şase de ani, cam aşa, perfect posibil. Dacă ea ar fi în viaţă, ar avea vreo patruzeci şi şase de ani acum. Dacă ea ar fi în viaţă? Toate aceste gânduri năucitoare îl asaltară chiar acolo, în câteva secunde, o năvalnică succesiune de fulgere. O văzuse el moartă? Nu, el nu îi văzuse cadavrul, cum nici pe al lui nu-l găsise nimeni niciodată, pentru că nu exista. Poliţistul Morse îi dăduse vestea în locuinţa lui Mr Southworth, iar el părea un om cinstit şi cu judecată. Însă Tom ştia bine acum, şi de mult timp, că un modest poliţist executa întotdeauna ordine, cu atât mai mult dacă superiorii săi le primeau la rândul lor de la oameni de la Serviciile Secrete, acestea fiind întotdeauna mai presus de celelalte autorităţi, cu excepţia câtorva şefi din armată şi a unor foarte înalţi funcţionari, sau acţiona pe marginea lor, dacă nu avea încotro. Îl obligaseră, pesemne, să-l mintă, să pună în scenă pantomima şi, cu toate că lui Morse nu i-ar fi plăcut să înşele un amărât de student prost, un ageamiu prea fraged, nu putuse să refuze, nici să crâcnească măcar, fără ca din cauza asta să-şi distrugă cariera şi poate să rămână fără slujbă.

Văzuse el ştirea în ziare sau la televizor? Ah, Tom abia urmărise ştirile în zilele acelea, ocupat fiind de el însuşi şi angoasat, iar pe deasupra dispunând de date de primă mână, pentru ce ar fi recurs la emisiunile de ştiri sau la un ziar? O fi citit vreun titlu din *Oxford Times* pe undeva, dar ştia şi el – o ştia acum – cât de simplu le era lor, „nouă“, să determine un ziar să insereze o ştire oportună, sau chiar falsă, în general se făcea apel la datorie şi la patriotism, la apărarea regatului, mai ales în cazul publicaţiilor minore. Era sigur, în schimb, că nu se rezolvase cazul, că nu se găsise un vinovat (lumea încetează să-şi pună întrebări şi se plictiseşte foarte repede). Poate pentru că nu exista şi nici nu putea să existe. Nici el, nici Hugh Saumarez-Hill, nici bărbatul care a sosit şi a sunat la o sonerie îndată ce a plecat el, în vreme ce fuma la colţul dintre St John Street şi Beaumont Street, ce departe era totul! Ce departe erau ţigările Marcovitch care îl trădaseră şi care nu se mai fabricau de secole, erau secole de la toate acelea, de ce trebuia să-i revină acum în forţă cuiva atât de diferit şi de schimbător, lui Mr Rowland şi lui Mr Cromer-Fytton şi altora, care se pierdeau pe rând în ceaţa identităţilor împrumutate şi abandonate, care făcuseră lucruri superflue, lumea fără ele ar fi identică cu cea care era cu ele. Da, cu siguranţă evitase nenorociri,

dar facilitase altele, era absurd să încerce să calculeze, în realitate era imposibil, nu întotdeauna aflase consecințele acțiunilor sale, aprinsese un chibrit şi o ştersese fără să asiste la incendiu. Toate acestea îi reveneau lui Tomás Nevinson în minte, pentru că era tot ce-i rămăsese în perioada aceea goală, de aşteptare; era din ce în ce mai mult vechiul Tomás Nevinson, îl recupera din ce în ce mai mult, logodnicul Bertei Isla şi soțul Bertei Isla, cel din Madrid şi cel de la început.

Dar, cum puteau să ştie că el o va vizita pe Janet în noaptea aceea? Survenise în mod neprevăzut, ca întotdeauna; el se dusese la Waterfield's dimineața şi acolo începuseră efuziunile, îşi amintea, nişte cotoare de Kipling la vedere şi dorința amânată până mai târziu. Ce prostie, îşi zise, Janet avusese la dispoziție toată ziua ca să-i anunțe, pe Tupra, pe Blakeston, poate pe Wheeler. Janet se pretase la farsă, nu câştiga prea mult ca vânzătoare de librărie şi nu avea speranțe ca situația să se schimbe cu amantul ei londonez, Hugh Saumarez-Hill sau alt Hugh, cine ştie; n-ar fi deranjat-o să plece de la Oxford şi să se stabilească în orice alt loc, copiii aceia aveau un uşor accent de Yorkshire, i se păruse, deloc exagerat, cum era logic dacă mama lor era de la Oxford, mamele transmit accentul şi limba, în special, vocea lor este prima pe care o aud copiii. Îi oferiseră ceva bun, o nouă viață, un loc de muncă mai solid şi o sumă considerabilă pe loc, ea nu avea nimic de pierdut şi nici nu-i datora lealitate lui Tom, era doar o distracție, o uşurare, un paliativ pentru singurătatea rutinară în câte o marți sau miercuri, sau joi, un mic pumnal pe care să i-l înfigă neglijentului Hugh din când în când, fără ca el să bage de seamă. Tom urma să părăsească, oricum, Oxfordul în curând şi nu avea să-şi mai amintească de ea, avea să se întoarcă la Madrid şi la iubita lui spaniolă dintotdeauna, ce-i păsa să-i întindă o cursă? Tomás era pasager, Tomás era un fir de praf sau scrum pe mâneca unui bătrân. Nu avea de ce s-o învinovățească şi nici de ce să-i facă reproşuri, dacă mai era încă în viață în Yorkshire, cu un soț şi nişte copii, Claire şi Derek, şi nu murise cu mai bine de douăzeci de ani în urmă strangulată cu un ciorap. Urâtă moarte imaginată!

Pierduse din vedere copiii aceia în veşnică mişcare şi alunecoşi, Claire şi Derek; căzuse pe gânduri, rememorările, supozițiile şi ipotezele îi distrăseseră atenția. Străbătu sprinten sălile fără să-i găsească, se blestemă o clipă, aşteptă la capătul tunelului sperieturilor sau groazei sau cum s-o numi, pentru cazul în care intraseră în el, dar fără succes; mai dădu câteva raite, ieşi în vestibul, se uită spre magazin şi acolo îi văzu din nou și simți o uşurare: pesemne că îşi încheiaseră

vizita şi erau gata să plece. Trebuia să investigheze ceva, nu va mai avea altă ocazie, ceva trebuia să-i întrebe, nu ştia ce şi nici cum fără să-i alarmeze, fără să trezească suspiciuni, fără să lase loc neînțelegerilor, în 1994 să te adresezi prieteneşte unor copii constituia deja o problemă, dacă nu un act vicios în sine, începea epoca susceptibilităților extreme şi a isteriei.

Priveau cu lăcomie nişte reproduceri de plastic dur ale unor figuri de ceară, de mărimea vechilor soldăței de plumb. Le admirau, se bucurau şi nu le atingeau, aliniate pe un raft, o mână de modele, probabil că nu puteau să şi le permită, nu aveau destui bani. De fapt, îi văzu numărând câteva biete monede, fără îndoială calculau dacă, adunându-le, le ajung să-şi cumpere măcar una. Tot nu era nici urmă de profesori sau părinți, de adulți care să-i supravegheze; erau încă singuri, poate îşi erau de ajuns unul altuia, sau poate erau orfani care locuiau cu o mătuşă tânără şi iresponsabilă care îi lăsa de capul lor, ca să scape de ei. Erau îmbrăcați normal, nu păreau bogați, nici săraci, copii obişnuiți din clasa de mijloc, cum sunt cu miile, dacă Janet murise, erau orfani de mamă şi Tom se corectă numaidecât, dojenindu-se pentru că amestecase timpuri şi ambiante: dacă Janet murise când se presupune că fusese ucisă, nu puteau fi ai ei, nu-i avusese.

Se apropie, începu să se uite şi el la figurine, reprezentau personajele cele mai populare: se vindea Winston Churchill, dar nu regina (poate în semn de respect), Indiana Jones sau Harrison Ford, James Bond sau Sean Connery (oricât de mulți actori l-ar fi încarnat, cel autentic era mereu Connery cu *smoking*), Shakespeare şi generalul Gordon, minuscula regină Victoria, Napoleon şi Montgomery cu basca lui, mustața şi cravaşa (nu încape îndoială că Blakeston l-ar fi achiziționat), Elvis Presley şi Lawrence al Arabiei pe cămilă (probabil că era mai scump), Sherlock Holmes, doctorul Watson, Long John Silver, Oscar Wilde cu chică, baston şi mănuşi, Alice în Țara Minunilor, cineva care semăna cu Fagin din pricina lungimii paltonului şi a barbişonului, Mr Pickwick, Mary Poppins, monstrul lui Frankenstein şi Dracula, devin mai celebre şi mai memorabile personajele fictive decât cele istorice, deşi câteodată nu se disting.

– Care e favoritul vostru? îi întrebă după câteva secunde, i se păru abordarea cea mai inocentă cu putință.

Copiii se întoarseră să-l privească, fetița schiță un gest involuntar de recunoaştere. Nu se sperie şi nici nu intră la bănuieli, pe față avea întipărită o bunăvoință naturală (leită Janet Jefferys), aceeaşi pe care i-o arătase când se simțise observată de el.

– Al meu e Sherlock Holmes, răspunse prompt.

– Al meu Indiana Jones, zise băiatul cu entuziasm (copiii sunt recunoscători când se manifestă interes pentru gusturile şi părerile lor). Şi al dumneavoastră?

Tomás se prefăcu un moment că şovăie din răsputeri. Apoi spuse, pentru a le stârni curiozitatea:

– Favoritul meu de-adevăratelea nu-i aici, din nefericire, nici în muzeu.

– Nu? Dar cine e? întrebară intrigaţi, aproape la unison.

– Guillermo Brown.

O spuse în engleză, „*Just William*“ şi adăugă „William Brown“, în onoarea lui îşi botezase fiul, care era pesemne adolescent şi se credea orfan de tată.

– Şi cine e? zise Derek cu un amestec de decepţie şi surpriză. Nu mă mir că nu-i aici, pe ăla nu-l cunoaşte nimeni. Din ce film e?

– Eu am auzit de el, preciză Claire, dar nu ştiu cum e, nu l-am văzut. Nu e din filme, e din nişte cărţi vechi.

– Da, e de când eram eu mic, pe atunci era deja destul de vechi, nu aveţi de ce să-l cunoaşteţi, explică Tomás. Astfel că, dintre cei de aici, îl prefer pe Sherlock Holmes, la fel ca tine. Claire se simţi flatată, expresia îi era transparentă, mult mai transparentă decât a lui Janet Jefferys. Un adult îi aproba alegerea, era măgulitor pentru ea. Şi pe care o să-l cumpăraţi? Vă văd adunând economiile.

– Dezbatem, răspunse fata, utiliză acest cuvânt. Ne ajung doar pentru o figurină.

Nu costau mult, dar pentru copii totul e scump.

– Ah, şi cum o să vă întoarceţi acasă dacă rămâneţi fără para chioară? Sau locuiţi aici, în apropiere?

– Nu, nu locuim la Londra, domnule, suntem în vizită. Claire dădea tonul; Derek contempla absorbit şirul de păpuşi pe care nu putea să şi le cumpere. Dar tatăl nostru ne aşteaptă într-un *pub*, aici, alături. El ne duce înapoi la hotel. Nu mai stăm decât o noapte aici, mâine ne întoarcem.

Tom Nevinson sau David Cromer-Fytton văzu ocazia de a se face simpatic, sau de a se face şi mai simpatic.

– Să vedem, lăsaţi-mă să ghicesc de unde sunteţi, iar dacă nimeresc, vă fac cadou patru figurine, care vreţi, două de fiecare, pentru satisfacţia de a fi dezlegat enigma.

Băiatul se arătă pe cât de interesat, pe atât de sceptic:

– Da’ de unde, dumneavoastră nu puteţi să ghiciţi aşa ceva. Marea Britanie e enormă şi sunt multe locuri.

– Sunteţi din York sau din împrejurimi, îşi enunţă Tomás părerea, sigur pe el.

Fraţii îl priviră cu gura căscată de admiraţie.

– Cum aţi aflat? Ah, aţi învăţat de la Sherlock Holmes, nu-i aşa?

– Toţi învăţăm de la el, nu încape îndoială, replică Tomás. Dar eu sunt tare la a distinge şi imita accente. Cum ne-am înţeles: alegeţi patru.

– De-adevăratelea? Vorbiţi serios? Vă mulţumim mult.

Fericirea copiilor fu atât de mare, că nu aşteptară încuviinţarea, deşi Tomás o exprimă imediat („Cât se poate de serios. Un pariu e un pariu şi pariurile sunt sfinte"). Se întoarseră numaidecât cu spatele şi dezbătură din nou, pe care patru să le aleagă, sau pe care două şi două, fără a cheltui un penny. Până se hotărau, Tom continuă să pună întrebări:

– Dar mama voastră? Ea n-a venit cu voi?

Claire clătină din cap ca să-i răspundă, doar clătină din cap, acum nici ea nu era capabilă să-şi ia ochii de la figurine.

– Mama noastră a murit acum un an şi jumătate, domnule. Într-un accident de maşină.

O spuse fără emfază, ca una care s-a obişnuit să dea această explicaţie, de prea multe ori.

„Aşadar, e moartă", gândi Tom cu un soi de uşurare care nu-i ţinu nici o secundă. „Însă nu când trebuia."

– Îmi pare rău să aud asta, zise, regret nespus. Cum o chema? Îmi amintiţi de o prietenă din tinereţe, de care nu mai ştiu nimic de o veşnicie. Aproape că aţi putea fi copiii ei. Aproape.

Şi gândi: „O să zică Janet. Şi sunt orfani de mamă. Sigur o să zică Janet".

– O chema Janet, zise fetiţa, clătinând iarăşi din cap şi privindu-l cu coada ochiului, nu atât din curiozitate, cât din respect, nu voia să-i întoarcă spatele în timp ce îi vorbea.

Însă de presupusa prietenie nu-i păsa.

– Ah, păi da, ce întâmplare, ca pe prietena mea, răspunse Tom. Dar erau mii de Janet în Marea Britanie. Janet şi mai cum? insistă, trebuia să insiste, nu va mai avea o a doua ocazie.

– Janet Bates, ca pe noi.

„Ăsta e numele de căsătorie, atunci", gândi Tom. „Nu s-a măritat cu Saumarez-Hill, cum să-şi lase el nevasta pentru o vânzătoare de librărie? El era un MP şi era pe cale să devină Cineva, pe vremea aceea. N-a reuşit în politică, după câte ştiu eu. Astfel că s-a măritat târziu cu un vulgar Bates din Yorkshire, până şi unul dintre soldaţii lui Shakespeare se numea astfel, unul dintre cei pe

care i-a trădat Henric al V-lea ascunzându-şi faţa, soldat negradat, dacă îmi aduc bine aminte."

– Vreau să spun numele de fată. Prietena mea nu era căsătorită când am cunoscut-o. Ştiţi care îi era numele de fată?

Puteau foarte bine să nu aibă habar, soţiile engleze nu-şi păstrează numele, spre deosebire de cele spaniole, spre deosebire de Berta Isla.

Derek se întoarse cu o privire perplexă, ca şi cum ar fi fost prima oară în viaţa lui când auzea expresia, „*maiden name*", ca şi cum niciodată nu i-ar fi trecut prin cap că maică-sa ar fi putut să aibă alt nume în afară de cel dintotdeauna, ceea ce însemna întotdeauna pentru el. Dar fetiţa era mai mare, Claire ştia, Tomás i-o citi în ochi înainte să deschidă gura. „O să spună Jefferys", gândi, „sigur o să spună Jefferys."

– Eu ştiu, anunţă Claire. De tânără o chema Janet Jeffries. Lui Tom îi sună astfel rostit de ea, dar în realitate pronunţia e identică sau aproape, Jeffries cu Jefferys. Prea mare coincidenţa pentru ca mama copiilor şi Janet să nu fie aceeaşi persoană. Mai ales din cauza asemănării, mai ales din cauza uimitoarei asemănări, erau leiţi. Şi nu avea să le ceară să pronunţe numele de familie literă cu literă. Era prietena dumneavoastră?

– Nu, răspunse Tomás Nevinson. Prietena mea se numea Rowland, Janet Rowland.

Preferă să lase lucrurile aşa, să se retragă, de ce să se expună la alte întrebări? Nu le datora adevărul acelor Bates din York, nu-i cunoştea de nicăieri. De fapt, de o jumătate de viaţă, de o viaţă, nu i-l mai datora nimănui, nici măcar celor mai apropiaţi, şi cu atât mai puţin începând de acum.

Derek şi-l alese pe favoritul său, Indiana Jones, şi pe monstrul lui Frankenstein. Claire, pe favoritul ei, Sherlock Holmes, şi pe inseparabilul Watson, cum să-l aibă în casă pe unul fără celălalt, doar pe unul, fetiţa înţelegea lealitatea, spre deosebire de maică-sa, cea în sfârşit decedată, dar care murise atât de târziu. El, în schimb, nu era mort, sau doar în mod oficial, iar versiunea oficială se dezminte şi se anulează când reapare viu cadavrul. Tom plăti cu dragă inimă, le înmână figurinele împachetate şi îşi luă rămas-bun la ieşire strângându-le mâna, ce vină aveau copiii aceia? Nu-l întrebară cum îl cheamă. Ar fi fost totuna dacă l-ar fi întrebat: dispunea deja de multe nume, poate de tot atâtea ca însuşi Tupra. Sau Reresby sau Dundas sau Ure.

– Credeți că domnul profesor Wheeler a fost la curent cu tot, că a participat la înşelăciune, că a ştiut de ea de la început? îl întrebă Tomás pe Mr Southworth şi adăugă: A fost primul care a încercat să mă recruteze şi îmi aduc aminte că dumneavoastră mi-ați spus că lui nu-i scapă aproape nimic din ce se petrece la Oxford, şi cu atât mai puțin o crimă. Că sigur a aflat cele întâmplate înaintea mea, şi cu mai multe date. Şi aşa mi s-a părut când am vorbit cu el la telefon.

Mr Southworth rămase pe gânduri câteva momente, ochii lui mici şi cinstiți se îndreptară înăuntru, ca şi cum s-ar fi supus unui examen de conştiință, unui efort de aprofundare. Nu se mai uita la ceas, uitase de curs. Apoi se pronunță cu fermitate:

– Nu. Sunt sigur că nu, că şi pe el l-au înşelat, i-au ascuns că era o moarte falsă. Eu nu ştiu prea multe despre ele, dar nu cred că Serviciile Secrete sunt capabile să omoare un nevinovat doar pentru a încorpora un activ. Sunt în stare să facă presiune asupra lui şi să-l şantajeze, să pună în scenă o farsă, asta trebuie să fie simplu pentru ele. Oftă ironic. Îmi închipui că asta e esența lor, nu?, să pună în scenă farse.

– Asta pot să v-o garantez, îl întrerupse Tom. Asta e rutină, o facem zilnic. Nu ştiți câți oameni avem la dispoziție, câți nebănuiți. Îşi dădu seama că încă folosea persoana întâi plural, că încă se includea. Ca Tupra şi Blakeston în dimineața aceea îndepărtată. Dar nu se corectă. Încetul cu încetul, va învăța să se excludă, gândirea i se va obişnui. Nici cât de perseverenți sunt oamenii aceia. Odată ce te îmbarci, odată ce intri în horă, aştepți şi soliciți instrucțiuni, nu vrei să te opreşti niciodată, simți nevoia de a fi productiv. O farsă se pune în scenă din orice motiv, pentru o simplă chestiune de detaliu. Cât ai clipi din ochi se montează, lumea e plină de voluntari, spontani sau lipsiți de scrupule.

Şi aici îi ieşi expresia spaniolă, „*en un santiamén*“, „cât ai clipi din ochi“, aşa o spuse, deşi pe atunci era deja cam învechită. Ca spaniola lui Mr Southworth, care pesemne nu înțelegea expresia „*pispás*“, „în vâjâială“, de exemplu.

– Pe Peter îl cunosc la perfecție de o mie de ani, iar el nu ți-ar fi întins niciodată cursa asta. Nici n-ar fi încuviințat-o, dacă ar fi fost informat. Ceva de felul acesta nu se împacă deloc cu caracterul lui, cu decența lui. Sunt convins că mai crede şi astăzi că fata a fost strangulată. Dacă îşi aminteşte de ea, evident. Presupun că nu, în asta îți dau dreptate. Are multe lucruri acumulate în cap, prea multe. De când s-a născut, în 1913, imaginează-ți, şi asta, la antipozi.

– Totuşi, a fost profesorul lui Tupra, cum a fost şi al dumneavoastră, şi al meu. Dumneavoastră i-ați fi făcut una ca asta?

– Eu nu, dar eu sunt altul şi nu mă ocup cu ce se ocupă individul ăsta. Nu ți-aş fi făcut-o nici ție, care mi-ai fost doar discipol. Te-ai dus să vorbeşti cu Morse acela, polițistul? Poate că e tot aici, acum o fi măcar inspector. El ne-a dat vestea cu detalii, el o văzuse pe Janet moartă. Ridică din sprâncene neîncrezător şi adăugă cu un rest din candoarea pe care în ziua aceea şi-o pierdea: Nemaipomenit!

– Nu. Mi-a trecut prin cap. Dar n-am s-o fac, n-ar avea sens, răspunse Tom. El nu mi-ar povesti nimic, nici n-ar recunoaşte, ba chiar ar putea să nege că m-a văzut vreodată, de la vizita aceea sunt mai bine de douăzeci de ani şi pesemne că nu a fost consemnată nicăieri. Atunci a executat ordine, fără îndoială, iar acum n-o să scoată la iveală rufe murdare de pe vremea lui Pazvante Chiorul. Nici n-ar fi autorizat; ceea ce îngroapă Coroana, rămâne îngropat până la sfârşitul lumii. Cel mult ar căuta dosarul, care probabil n-a existat niciodată, întrucât n-a avut loc nici o crimă. Fiți atent, Janet Jefferys şi-a păstrat până şi numele, n-au obligat-o să dispară de pe pământ, să şi-l schimbe, le-a fost de ajuns ca ea să plece din Oxford. Iar dacă există un dosar, de ochii lumii, mai mult ca sigur scrie pe el „Caz nerezolvat“ sau „deschis“, asta e tot. Ar însemna să-mi pierd timpul şi să-l fac de ruşine pe omul ăla, părea corect. Eu ştiu ce e aia să executi ordine chiar dacă îți vine să urli. Sunt înțelegător în privința asta.

Mr Southworth, om paşnic şi studios, părea mâhnit de aceste activități, noi pentru el. Puternicul său simț al justiției nu-l făcu să se revolte, de parcă ar fi acceptat că nimic nu se poate opune justiției superioare, celei legalizate, a statului. Avea aerul năucit, stupefiat.

– Dar Tupra şi Blakeston, ce ți-au spus? întrebă fără speranță. N-ai vorbit cu ei? Nu le-ai cerut socoteală? Ei au fost, cu siguranță. Pe Peter trebuie să-l excluzi. Nu te duce la el, te rog, nu te duce să-l tulburi. S-ar întrista să afle că recomandarea lui a avut pentru tine astfel de consecințe. Consecințe ireparabile. El s-a limitat să semnaleze cât de util ai fi, cum putea să prevadă ce aveau să facă cu informația lui, o manevră atât de întortocheată?

Mr Southworth îşi proteja vechiul prieten ca pe un tată. Cu toate că Tomás se calmase după ce îşi făcuse apariția ieşit din minți, în încăperile primitoare, fostul tutore percepuse că acum era un tip periculos, nemilos dacă era nevoie.

– Mult trebuie să fi insistat că aş fi util, ca să se deranjeze ăia în asemenea hal.

– În fine, talentul tău la limbi străine e extraordinar, extrem de rar. Mai ales printre britanici, incapabili să vorbească alte limbi. Ca tine sunt puțini, asta ştii. Nu vru să mai adauge nimic ca să-şi dezvinovățească profesorul. Se gândi că ar

avea efect contrar să stăruie. N-au binevoit să te vadă, Tupra şi Blakeston? Nu-ți rămân decât ei, obligatoriu ei au pus în scenă farsa.

Nu binevoiseră la început, dar firește că Tom vorbise cu Tupra. Asta îl mistuia, să vorbească cu Tupra, în timp ce se îndepărta de Muzeul Madame Tussauds în direcția Dorset Square, spre mansarda lui. Dar se abătuse din drum numaidecât, rătăcise prin oraş câteva ore, ba chiar se dusese către zona ce-i era interzisă, spre două clădiri ale SIS şi ale Foreign Office. Zăbovise îndelung la porțile lor privindu-le, întrebându-se dacă Tupra o fi acolo în momentele acelea, sau altundeva, în călătorie. Nu, nu era cazul să intre şi să facă scandal, l-ar fi oprit gorilele sau uşierii. Trebuia să-şi plănuiască discuția şi să nu se precipite. Dar în realitate nu era nimic de plănuit, reproşurile ies singure, la fel ca acuzațiile de netăgăduit, ies singure şi se ascultă cu chipul ruşinat, iar Tupra n-o să-i nege că Janet Jefferys trăise în York mulți ani. Însă chiar şi aşa avea să aştepte, mai bine să nu se vadă cu el pe terenul lui, mai bine în afara acelor clădiri, dintre care una nu avea nume. Mai erau două zile până la următoarea întâlnire cu interlocutorul său, tânărul fleşcăit şi ondulat; avea să-i transmită lui Molyneux cererea sa şi Tupra nu va îndrăzni să refuze să-l vadă acum. Deşi Tupra îndrăznea aproape orice şi nu se ruşina niciodată.

Tomás Nevinson mersese şi mersese neîncetat, până când se înnoptase şi se simțise foarte obosit. Doar când revenise spre mansarda lui, când se aflase în piață, înainte de a se închide din nou înăuntru, îşi dăduse seama că, oricum, se sfârşise, ajunsese la capăt eterna etapă din viața sa, care-i devenise singura viață, viața pribeagă, înşelătoare şi împrăştiată. Oricum ar fi urmat să fie întrevederea, nu mai era dispus să-şi reia ocupația pe care chiar în dimineața aceea o regreta, înainte de a căuta zarva vizitatorilor muzeului, înainte de a-i vedea pe copiii aceia, Claire şi Derek. Amenințarea care fusese suspendată deasupra capului său mai bine de douăzeci de ani, din ce în ce mai nedesluşită şi uitată, nu exista şi nici nu existase niciodată, decât în naivitatea şi în panica lui de student, un miel, în toată puterea cuvântului. Era prea târziu să se lamenteze: îşi lăsase viața la o parte, celelalte vieți nu stăteau să-l aştepte, iar cea adevărată şi cea paralelă, amândouă se duseseră. De celelalte amenințări, de cele subsecvente şi improbabile, contractate sub diferite nume, în diferite limbi şi accente, nu-i păsa, nu conta dacă vreuna se împlinea în cele din urmă şi îl scotea din lume, totul devine indiferent când înțelegi că o ficțiune a încetat.

Văzuse praful plutind în aer, îl văzuse cu claritate irefutabilă în piața transfigurată de capitularea lui, de istovirea lui, şi cumpănise: „Omul se întoarce

atunci când nu mai are unde să se ducă, atunci când nu-i mai rămâne nici un cotlon şi povestea s-a terminat. Povestea asta s-a terminat aici, în Dorset Square, în locul ăsta şi acum". Îşi luase câteva secunde ca să cântărească ideea, ca s-o asimileze şi s-o considere definitivă, iar în continuare scrutase viitorul, adică, trecutul: „Nu pot decât să mă întorc la Berta şi la casa noastră de pe strada Pavía, dacă o să mă primească. E singura posibilitate pe care o am, dăinuie şi poate mă aşteaptă fără să ştie că mă aşteaptă. Berta nu şi-a refăcut viaţa, asta e expresia consacrată, nu s-a recăsătorit, cu toate că e văduvă de mult timp. Singura mea speranţă e că ar putea să i se aplice ei citatul în franceză al lui Mr Southworth, *Elle avait eu, comme une autre, son histoire d'amour*, «Avusese şi ea, ca oricare alta, povestea ei de dragoste», şi că eu sunt povestea ei, mort şi viu."

– Dumneavoastră vă amintiţi de unde era citatul acesta? îl întrebă deodată pe Mr Southworth, şi i-l repetă, nu voia să uite să-l consulte, îl ducea în memorie de prea multă vreme. L-aţi pronunţat în dimineaţa aceea, când aţi spus că nu întotdeauna recunoaştem poveştile de dragoste ale celorlalţi, nici măcar când noi suntem obiectul lor. Când aţi vorbit despre ce putea Janet să simtă pentru mine. Evident, nu simţea nimic, altfel nu s-ar fi pretat la capcană.

Mr Southworth stătea picior peste picior, şi-l schimbă pe cel de deasupra cu gestul său caracteristic, alertat şi intrigat, făcându-şi faldurile să zboare. Ascultă cu atenţie cuvintele, le silabisi fără a scoate un sunet, încercând să-şi amintească proveniența.

– Nu, imposibil, nu am habar, răspunse curând cu iritare. Acum mă faci să mă tot gândesc. Pesemne din ceva ce citisem recent. Putea să fie Stendhal, dar şi Flaubert, Maupassant sau Balzac. Ori Dumas, habar n-am. Şi cine ştie ce simţea ea? Poate s-a răzbunat pe indiferența ta, pe faptul că ai văzut-o ca pe o distracţie. Asta n-o să afli niciodată, cu siguranţă.

– Spune-i lui Tupra că trebuie să-l văd, Stevie. A intervenit ceva urgent, care nu poate aştepta. Fără întârziere. Imediat, i-o trânti lui Molyneux îndată ce acesta luă loc în salonul hotelului.

Nu doar că îi spuse pe numele de botez, când obişnuia să-i spună sec pe numele de familie, cum lui i se spusese „Nevinson", fără „Mr" în faţă cu mult timp în urmă, la Blackwell's şi la The Eagle & Child, în ziua hotărârilor. Utiliză un diminutiv care îl făcea şi mai mic pe tânăr, nu Stephen, nici măcar Steve, ci Stevie, aşa era cunoscută până şi o poetă excentrică, Stevie Smith, la modă când sosise el la Oxford şi moartă curând după aceea. Molyneux pesemne că nu ştia

asta, însă nu conta: să se audă numit în felul acesta îi va accentua impresia că i se dădea un ordin.

– Bine, bine, se apără. Spuneți-mi mie despre ce e vorba şi eu îi transmit, Mr Cromer-Fytton. Când se va putea, Mr Tupra e întotdeauna ocupat.

Molyneux nu îndrăzni să-l numească „David", nici „Tom", să-i plătească cu aceeaşi monedă. La urma urmelor, Tomás era mai mare în grad şi avea mai multă experiență.

– Musai să-l văd cât mai repede şi te asigur că pe el îl interesează. Chiar astăzi, mâine, nu mai târziu. Iar dacă nu e la Londra, să se întoarcă. Cineva o să ştie să dea de el. Spune-i doar asta: că i-am cunoscut pe copiii lui Janet Jefferys.

Molyneux, în ciuda tonului imperativ al lui Tom, era infatuat şi iscoditor. În ziua aceea nu mai era dat cu gel în frunte şi nici nu mai avea părul de două culori, îşi recuperase înfățişarea inițială, nu mult mai nobilă, doar mai puțin ignobilă.

– Şi cine e aia? Şi ce se întâmplă cu copiii ei? Ce sunt, copii sau adulți? Nu văd nici o urgență, mai ales dacă sunt nişte copii.

– Tu spune-i-o, Stevie. El o să înțeleagă şi ai să constați că el vede urgența. Facem pariu că îmi acordă întâlnirea imediat?

Molyneux nu făcu pariu, ar fi pierdut. În seara aceea îi telefonă lui Tomás înciudat, din partea lui Tupra.

– Spune Mr Tupra că dispune de un moment mâine la sfârşitul zilei de lucru. Întreabă dacă treceți dumneavoastră prin clădirea fără nume, aşa a zis, ori vine el la hotel sau în vreun loc din zona dumneavoastră, cum preferați. La şapte după-amiaza. Nu se putu abține să nu se amestece: Auziți, care e clădirea fără nume?

Tomás nu-i răspunse. Voia să-şi ia la el revolverul care-l însoțise în anii liniştiți din oraşul de provincie, micul Charter Arms Undercover din 1964: pentru cazul în care Tupra îl irita cumva peste măsură, făcând ca totul să pară insignifiant, sau avea chef să-l sperie, măcar atât, cu toate că timpul înmoaie până şi ceea ce este mai dur. Nu l-ar lăsa să intre cu pistolul în clădirea pe care el o cunoştea bine şi în care Molyneux nu pătrunsese încă. Îi propuse să se întâlnească într-o cafenea de lângă mansarda lui, acolo aveau să fie singuri şi nimeni nu avea să-l percheziționeze. Deşi nu era niciodată sigur că Reresby va fi singur.

Bertram Tupra nu se schimba. Tomás nu-l mai văzuse de atâta vreme şi nu se schimba, era unul dintre bărbații cărora li se congelează vârsta începând de la o anumită fază de cristalizare, sau începând de când dobândesc o voință aproape violentă, ca şi cum cu ea ar izbuti să nu îmbătrânească mai mult decât consideră

acceptabil. (Însă el putea foarte bine s-o fi dobândit în adolescență, sau chiar mai devreme, în el era mereu ceva în discordanță cu manierele, costumele, accentul, cunoştințele sale: o urmă nedesluşită a originilor luptătoare, din cartiere sărace, pline de greutăți.) Înfățişarea abia i se deosebea de cea pe care i-o arătase prima oară, în Oxfordul în care amândoi fuseseră studenți, nu era uşor să ți-l imaginezi pe Tupra la cursurile de istorie medievală, aceasta îi fusese specialitatea, dacă Tom îşi aducea bine aminte. Nu încăpea îndoială că îşi vopsea perciunii, unde părul îi era necontenit gata să i se încurce în melcişori, însă era singurul artificiu pe care şi-l permitea, un lucru neînsemnat. La locul lor erau cârlionții abundenți pe craniul bombat, gura afânată şi lipsită de consistență, o gumă de mestecat încă neîntărită. La locul lor erau genele exagerate, mai potrivite unei femei decât unui bărbat, pielea tulburător de lucioasă şi de o frumoasă culoare apropiată de a berii, sprâncenele ca nişte pete de funingine şi înclinate să se unească (pesemne că folosea adesea penseta), nasul butucănos şi parcă spart de vechi lovituri, privirea cuprinzătoare şi apreciativă, îndreptată înainte şi la înălțimea adecvată, batjocoritoare şi pală, iscodind trecutul şi făcându-l din nou prezent în vreme ce îl scruta, conferindu-i relevanță şi neconsiderându-l caduc şi nici insignifiant. Spre deosebire de aproape toată lumea, pentru care ce s-a încheiat nu mai contează.

Tomás Nevinson se schimbase mult mai mult, cu siguranță. Nu doar din cauza măştilor pe care se văzuse obligat să le improvizeze sau să le adopte în anii de puneri în scenă şi falsificări, ajunsese la un punct în care îi era imposibil să afle care îi e chipul adevărat, dacă e cu sau fără barbă, cu sau fără ochelari, cu mustață sau fără ea, cu părul scurt sau lung, blond, brunet sau grizonant, des sau rar, dacă avea cicatrice, dacă era slab sau nu chiar, fleşcăit ca Molyneux sau încă foarte vânjos, dacă era încă atrăgător (o cucerise pe asistenta Meg cu ceva vreme în urmă). Sau mai degrabă cum ar fi fost chipul acela, dacă ar fi evoluat natural şi fără constrângeri, dacă el ar fi dispus de propria-i existență. Se întreba dacă mai putea fi recunoscut de oamenii de odinioară, de care oameni; dacă l-ar recunoaşte Berta Isla, care îl cunoştea de la liceu. Pe lângă asta, se simțea istovit şi zdrobit, adesea cam greoi, îmbătrânit pe dinăuntru, ca şi cum în cuget ar fi avut cu zece ani mai mult, poate cu cincisprezece, peste cei patruzeci şi trei pe care nu-i împlinise. Viața itinerantă te macină, deopotrivă cea ascunsă, şi cea prefăcută, şi cea substituită, şi cea uzurpată, şi cea trădătoare, şi cea izgonită şi sfârşită. Toate acestea fuseseră ale lui, în mare măsură, sau în cea mai mare măsură. Când senzația aceasta i se intensifica, îi veneau în cap alte versuri de

Eliot, dintr-un poem timpuriu: *I grow old, I grow old, I shall wear the bottoms of my trousers rolled*, pe care nu ştia prea bine cum să le traducă mintal în prima sau a doua sa limbă, cum avea obiceiul să facă cu orice, nu era clară prioritatea şi nici ordinea. I se părea esențial să păstreze rima, nu neapărat metrul: „Devin bătrân, devin bătrân, marginea de la pantaloni o s-o răsfrâng"; sau mai colocvial şi fidel, „Devin un moş, devin un moş…".

Asta gândi mai întâi de toate, „Devin un moş", văzându-l pe Tupra aşezat în față (era deja la cafenea, îl aştepta), cu un zâmbet cordial şi senin, aproape afectuos, de parcă s-ar fi văzut frecvent în perioada în care nu se întâlniseră deloc, imun la ofilire. Era mai mare decât el cu câțiva ani, nu mulți, nu avea habar cu câți exact, şi părea mai tânăr, era convins că va părea mereu, mai tânăr decât el şi decât era, îi va induce în eroare pe cei care nu-l cunoşteau, pe cei cărora le va fi prezentat, pe cei pe care îi va recruta şi pe femeile pe care le va seduce. Expresia îi era nepăsătoare, cu toate că ştia ce îl aşteaptă, i se va cere socoteală, dacă nu şi mai rău, o furie din trecut adusă în prezent. Dezinvoltura aceea îl irită pe Tomás. Nu-şi dădu jos trenciul şi probabil că nici nu avea să şi-l dea jos (prevedea o întrevedere scurtă), şi duse mâna la buzunar ca în oraşul de provincie, atinse patul revolverului cu vârful degetului mare şi cu arătătorul, doar pentru a se încredința că e tot acolo. Sau ca să-şi facă curaj, nu te eliberezi niciodată de intimidarea celui care a început prin a te intimida.

– Vasăzică i-ai cunoscut pe copiii aceia, Bates, dacă am înțeles bine? M-ai obligat să fac nişte cercetări, îi spuse Tupra cu afabilitate. Cum a fost? Eu nici nu ştiam de ei, cum poți să-ți imaginezi, nu urmăresc soarta celor care ne servesc ocazional şi cărora după aceea le găsim uneori un rost, în funcție de importanța serviciilor. Unora le-am îmbunătățit mult viața, ori le-am aranjat-o. De generozitatea noastră nu se pot plânge. Şi tu ai beneficiat de ea, Nevinson. Și nu în mică măsură, continui să profiți.

Continua cu pluralul corporativ şi îl numea din nou ca la început, nu încetase niciodată pe de-a-ntregul, alternase „Tom" cu numele de familie, după circumstanțe, presiuni sau rugăminți, nu o dată îl rugase Tupra, de-a lungul anilor depinsese de el câteodată, de răbdarea şi ingeniozitatea lui, de învingerea scrupulelor, care cădeau întotdeauna, de îndrăzneala şi tăria lui, de renunțările lui. Acum i-o luase înainte cu vorba şi Tomás înțelese numaidecât: hodoronc-tronc încerca să întoarcă roata. Era ca şi cum l-ar fi anunțat: „Dacă-mi vii cu reproşuri, îmi datorezi recunoştință. Dacă vrei să ne scoți ochii, gândeşte-te la ce am făcut pentru tine şi la ce îți convine. De cum ieşim de aici depinde ca situația

ta să fie acceptabilă sau să se prefacă într-un dezastru, cine ştie dacă nu într-o tortură“.

– Atât de important eram eu, Bertram, ca să-mi faceți ce mi-ați făcut? Mi-ați smuls viața fără s-o fi început, abia eram un debutant, îi zise Tomás cu chipul serios, înspăimântător.

Nu avea să permită să-l contagieze cordialitatea frivolă a şefului său, era amăgitoare. Era gata să înceteze să-i fie şef, asta pe deasupra, sau de fapt nu mai era, el o ştia şi Tupra o ghicea, cu siguranță. Era oricum, dar nu prost, iar dacă era dotat pentru ceva, era pentru a anticipa reacțiile oamenilor, pentru a întrevedea ce li se va năzări. Tomás nu avea să se mai pună la ordinele lui, avea s-o şteargă. Pulberea continua să plutească în aer, cea care arată locul unei întâmplări trecute. Tupra extrase o țigară din pachetul său egiptean şi o aprinse cu o brichetă Zippo cu flacără tremurătoare. Nu se deranjă să elimine fumul într-o parte, şi Tomás fuma.

– Judecă singur, Tom. Câte misiuni ai dus la capăt? Câte cu succes? În câte ai dat greş, vreau să spun iremediabil? În una, doar în una, ți-am recapitulat foaia de servicii azi-dimineață. Ai fost util sau ai fost superfluu? Ar trebui să te simți măgulit pentru că te-am văzut de la început ca pe un activ care merită osteneala, ca pe cineva care se va dovedi eficient în apărarea regatului. Ca tine nu sunt mulți, asta o ştii. Noi suntem mulțumiți, în ciuda îndelungatei perioade în care ai fost scos din activitate, iar la rândul tău ar trebui să fii şi tu. Înțelegerea a fost echitabilă, poate cu soldul în favoarea noastră; ambele părți am câştigat.

Iritarea lui Tomás crescu, atinse din nou patul armei, şi aşa se calmă, se stăpâni.

– Sold în favoarea cuiva? Eu am câştigat? De mai bine de douăzeci de ani îmi mint soția, fără să vreau. De doisprezece ani sunt mort în ochii ei şi în ai copiilor mei, pe care nu-i mai cunosc. Şi în ai părinților mei, n-am putut să le fiu alături nici la înmormântare. Mi-am riscat viața şi pe a alor mei. Mi-ați impus o viață pe care o respinsesem, nu m-ați lăsat s-o aleg pe a mea.

– Ah, zise Tupra, ah, desigur. Trebuia să iasă la vedere grandomania din vremea noastră, e înrădăcinată în toată lumea, independent de proveniență. De când îşi aleg oamenii viața? De-a lungul secolelor, existențele au fost trasate, cu minime excepții. Era normal, nu o tragedie. Majoritatea oamenilor nu se mişcau dintr-un loc, se năşteau şi mureau la țară, în satul sau oraşul lor modest, mai târziu, într-o mahala mizerabilă. În familiile numeroase se hărăzea un copil armatei, altul Bisericii, asta dacă aveau noroc şi erau acceptați, cel puțin nu

mureau de foame; şi li se făcea vânt foarte curând, îi pierdeau din vedere când nici măcar nu erau debutanți, ca să folosesc termenul tău. Fetelor li se căuta bărbat dacă erau frumoase, câteodată un bătrân, iar adesea un tiran, şi dacă nu le învățau ceva oarecum folositor şi secundar, să coasă, să brodeze, să gătească, să vedem dacă le angaja cineva în serviciul său; sau erau trimise la mănăstirea săracilor, ca să facă pe servitoarele fără să fie plătite. Asta în familiile mai înstărite, ce să-ți mai povestesc despre cele care nu aveau nimic. Domnişorul nu şi-a ales viața. Ca toată omenirea, până mai alaltăieri, iar ce se întâmplă acum e tot iluzoriu. Întotdeauna a fost legitim să vrei să progresezi şi să prosperi, istoria e plină de oameni care au făcut avere. Dar, câți reuşeau sau reuşesc acum? Sunt încă un segment minim. Majoritatea se resemnează şi îşi străbat viața fără să-şi pună întrebări, sau fiind recunoscători pentru ce le-a fost dat, asta e normal; se ocupă de obstacolele zilnice şi cu asta au destule de făcut. Să nu alegi nu e o ofensă, e normalitatea. Continuă să fie în cea mai mare parte a lumii, la fel ca în țările noastre, în ciuda amăgirii colective. Tu crezi că eu mi-am ales viața, sau Blakeston pe a lui, sau regina însăşi? Regina, mai puțin decât oricine. Despre ce îmi vorbeşti, Nevinson, despre ce îmi vorbeşti? Îmi vorbeşti despre privilegii extraordinare, de care, pe deasupra, tu te-ai bucurat. Ți s-a pus un pistol la tâmplă în acel *pub* de la Oxford? Ai fost obligat, luat cu forța? Ți-a sucit Blakeston mâna şi te-a amenințat că ți-o rupe? Fireşte că ai ales-o. Şi n-o să negi că ți-a plăcut.

– O acuzație de asasinat e mai rea decât să ți se rupă o mână, îndrăzni Tom să riposteze, fără prea multă convingere.

Ce repede îi minase Tupra moralul şi îl intimidase! Atinse patul armei pentru a treia oară, aceasta ca gest superstițios sau ca himeră. Putea oricând să lase vorba, dacă la vorbă pierdea. Să tragă revolverul, să taie în carne vie şi să tacă. Da, nu era decât o consolare teoretică, o fantezie: acum când se vedea liber cu absolută justificare şi motiv; acum când se va întoarce la Berta, dacă ea îl primea, nu avea să sfârşească în puşcăria pe care o evitase din acel *pub* de la Oxford, de ieri. Îi plăcuse viața aceea? Poate că da, într-un anumit sens, cum îi place adicția unui dependent, se cufundă în ce poate. Dar, totodată, o urâse şi suferise din cauza ei. Îi va simți lipsa, se va bucura de sfârşitul ei, îi va simți lipsa. Începuse dintr-o înşelăciune, era toată mânjită. Îi va spune adio. Şi îi va simți lipsa.

Tupra îl privi cu răceală acum. Nu era omul care să aibă răbdare cu slăbiciunea, cu văicăreala, cu reproşurile, nici când era contrazis. Era cordial, da,

chiar simpatic, în situațiile în care el instruia, sfătuia, perora, convingea. Se arăta comunicativ şi atunci reuşea să-l facă pe interlocutorul său să se simtă important şi stimat, unii sfârşeau prin a considera o onoare faptul că el le cerea serviciile şi îi socotea valoroşi. Tom simțise asta câteodată, nu întotdeauna. Îi văzuse şi duritatea, vehemența, cum recurgea la ele şi îşi impunea voința prin persuasiune sau cu forța, într-un caz îl văzuse gata să sară la bătaie, se oprise la timp, sau când constatase că era de ajuns. Acum îi percepu expresia de lehamite. Nu de decepție, făcea parte din indivizii care sunt decepționați dinainte, când încă nu au motiv, o anticipează. Tom, la urma urmelor, era unul dintre numeroşii recruți, Tupra nu avea timp să se ocupe de supărările fiecăruia.

– Ai avut posibilitatea de a o înfrunta, îi zise. Dacă ai fi înfruntat-o, de fapt… Dacă ai fi înfruntat-o, ai fi descoperit că acuzația nu putea să existe, că era imposibil, s-ar fi topit ca o înghețată. Şi ți-ai fi reînnodat liniştit viața convențională. Pe Tomás îl irită că vorbea cu atâta naturalețe de vechea cursă, de vechea farsă, ca şi cum înşelăciunea nu ar fi avut nimic special, nici condamnabil. Nici măcar nu era în tonul său o scuză implicită, sau cea mai măruntă jenă. Îi pervertise existența întreagă şi pentru el erau riscurile meseriei. Ce vrei să-ți spun dacă ai făcut alegerea greşită, dacă n-ai ştiut să suporți frica, dacă ai cedat? De asta eu nu sunt vinovat, mă limitez să-mi fac datoria, să ofer regatului ce e mai bun în regat. Şi în sfârşit, gândeşte-te că asta ți-a oferit o viață ieşită din comun, un destin singular, nu vor lipsi cei capabili s-o citească pe chipul tău. Pe cele ale majorității oamenilor nu e nimic de citit, nu se vede nimic.

„O piatră ilizibilă“, gândi Tomás Nevinson. Nu merita să se supere şi nici să se certe cu insul acela, era aidoma gâtlejului mării, care înghite totul, fără să se tulbure.

– O şterg, Bertram. Renunț. Mă întorc la Madrid. Aici am terminat.

– Nimic nu te împiedică, Nevinson. Nu te-a împiedicat niciodată nimic. În plus, eşti de multă vreme inactiv. N-o să-ți ducem dorul cum ți l-am fi dus acum câțiva ani. Dacă îmi permiți să mă exprim prozaic, te considerăm amortizat, ne declarăm slujiți cum se cuvine. Aprinse altă țigară şi Tomás, una din ale lui, un mod de a se stăpâni. Acum bine, ai să vezi tu. Tupra trecu într-o clipă de la lucrurile administrative la cele prietenoase. Dacă te întorci la Madrid şi stai acolo liniştit, o să fie mai uşor să dea de tine. Cum ți-a explicat Molyneux, nu mai vedem pentru tine mult risc. Dar există, ține cont, nu lăsa garda jos pe de-a-ntregul. Chiar dacă se vor scurge anii fără nimic la orizont. Pocni din degete ca

să cheme ospătărița, un gest meridional, deloc britanic. Pentru noi există întotdeauna, până ce murim.

Era amabil că se includea, că îl însoțea în condamnarea aceea.

– O să mi-l asum, va fi neglijabil, răspunse Tom. Sunt şi altele zilnice, de boală, de accident, de tâlhărie. Dacă aş crede că cineva îşi aminteşte de mine, mi-aş da importanță. Toată lumea e ocupată cu propriul prezent, iar eu aparțin altei epoci. Noile generații îşi văd de ale lor şi le doare-n cot de trecut, nu simt că le priveşte. Eu sunt trecut.

– Aşa se întâmplă de obicei, zise Tupra. Dar întotdeauna poate fi cineva care să rămână închistat şi să-şi amintească. În general, cineva îşi aminteşte, chiar dacă doar unul singur. Cu totul altceva e ca acest cineva să se deranjeze să facă ceva. Tendința e să lase lucrurile în voia soartei, când s-a scurs mult timp şi nimic nu se mai poate îndrepta. Poartă pică şi gata. Asta e adevărat. Dar nu te culca pe-o ureche. Ranchiuna îi îndeamnă uneori pe oameni să se ridice de pe scaun şi să facă câțiva paşi. Cei suficienți.

– Încă o întrebare, Tupra. În ciuda preocupării pe care o demonstra pentru siguranța sa, nu-i veni să-i spună pe numele mic. Tomás hotărâse să nu insiste cu reproşurile, însă îi creştea resentimentul, față de Tupra şi față de oricare altul, întrucât Tupra era impermeabil la ele. Cât de implicat a fost profesorul Wheeler în recrutarea mea, în toată afacerea?

Tupra răspunse cu promptitudine, fără nici o şovăială, şi de aceea păru sincer, cine ştie?

– Deloc. Wheeler n-a ştiut. S-a limitat să te descopere şi să te recomande, asta a fost tot. Bine, şi să te tatoneze fără succes, nu s-a dovedit prea convingător. Restul a fost în seama noastră. Pentru el tânăra aceea era la fel de moartă ca pentru tine. A băgat de seamă coincidența, desigur, norocul neaşteptat, dar a sfârşit prin a o accepta ca atare, sau asta a spus. Sau n-a spus nimic. Schiță un zâmbet crispat. Dar nu puteam să-l punem la curent, cu Wheeler nu se ştie niciodată. E mult mai decent decât noi, el chiar că e din alte vremuri. Poate ar fi distrus totul. Sigur ar fi obiectat. Sigur te-ar fi alertat.

– Mai bine să-l înşelați şi pe el, după tine. Adevărul e că e greu de crezut. El a luat parte la război, iar în război se pierd scrupulele. Nu ştiu dacă se recuperează. Tupra nu răspunse, nu era nevoie. Şi polițistul Morse? El chiar că era la curent. Examinase cadavrul, nici mai mult, nici mai puțin.

– Nu te înverşuna împotriva lui, în amintirile tale. Enfield Morse, mi-a rămas în minte numele după fabrica de arme, e ca şi cum l-ar fi chemat Winchester sau

Remington sau Smith & Wesson. De fapt, s-a împotrivit cât a putut, un om cu prea multă conştiinţă. Superiorii săi au trebuit să recurgă la severitate ca să-l determine să-şi ducă la capăt însărcinarea, ordine de sus şi chestii din astea. Acum pesemne că e inspector, cel puţin. A făcut o carieră care l-a recompensat pentru momentul neplăcut. Ar fi pierdut-o, presupun, dacă s-ar fi înverşunat. Mai e ceva, Nevinson?

Pentru Tupra erau anecdote, avea mii şi câteodată îi venea chef să le rememoreze. Îşi scosese portmoneul să plătească, ospătăriţa nu-şi vedea capul de treabă şi nu venea.

– Nu ştiu. Nu cred. Tomás zăbovi scrutând masa cu ochi gânditori, sau ca şi cum i-ar fi căzut pe umeri toată deşertăciunea. De fapt, e târziu pentru tot.

– Nu ca să te întorci, poate, într-adevăr, îi spuse Mr Southworth cu intenţia de a-l încuraja; de a-l scoate din stupoare măcar. Ai vorbit cu soţia ta, ai sunat-o?

– Nu. Nu e ceva pentru telefon, îi răspunse Tomás, cu privirea încă descentrată; fixă, dar descentrată. Nici măcar pentru o scrisoare. Nici nu sunt sigur, trebuie să mă mai gândesc. Nu am unde să mă duc, asta aşa e. Să mă întorc la Valerie şi la Meg e exclus. Să mă închid din nou acolo. Oricât de mult aş iubi-o pe fetiţă, ele fac parte din îndelungatul meu exil, din timpul meu fără nume şi fără chip, nu mai ştiu care îmi e chipul. Însă mă întreb dacă a mă întoarce nu e lucrul cel mai rău pe care pot să i-l fac Bertei, iar împotriva ei n-am nimic, dimpotrivă. N-ar şti ce să facă cu mine, unde să mă plaseze şi nici cum să mă trateze. Asta dacă m-ar accepta. Rămâne de văzut dacă mă acceptă. Iar de copiii mei să nu mai pomenim.

– Înţeleg greutatea. Mă rog, cuvântul ăsta e prea puţin, n-aş vrea să fiu în pielea ta. Şi cu Tupra, asta a fost tot? îl întrebă Mr Southworth.

– În ceea ce mă priveşte, mai e ceva, Nevinson, zise Tupra şi agită portmoneul în faţa lui, ca să-l scoată din meditaţie, puţin. Chiar dacă nu vei fi activ, vei continua să ne fii supus. Nu mare lucru, nu te alarma. Informează-ne despre mişcările tale şi despre reşedinţe, fireşte. Molyneux va continua să fie legătura ta, probabil, până se va schimba, dacă se schimbă. Consideră-l un apendice al meu. Coroana e recunoscătoare, asta o ştii. Tu ai prestat servicii de calitate şi de aceea îţi întreţinem familia de atâţia ani. Acesta fu verbul pe care îl utiliză, fără jumătăţi de măsură. Nu spuse „ajutăm“, nici „îi îmbunătăţim situaţia materială“. De parcă n-ar fi fost de-ajuns, ţi-ai mai întemeiat una, nu ştiu cum ţi-a trecut prin cap. Fără contribuţia noastră, îţi va fi foarte greu să le asiguri cele necesare traiului. În sfârşit, dacă te întorci la Madrid vei fi reintegrat la ambasadă sau la

British Council, vom vedea; în cel mai rău caz la Institutul Britanic, acolo va fi mereu loc şi, cu aptitudinile tale, vei fi un profesor excelent. Doar dacă nu vrei să-ți iei altă slujbă pe cont propriu, eşti cât se poate de liber, dacă ai norocul s-o găseşti. Dar dacă nu, salariul îți va veni de la noi în orice caz, la fel ca venitul principal al soției tale de ani de zile. Noi nu-i abandonăm pe cei care au apărat regatul, asta ți-e clar. O facem, în schimb, cu cei care nu-l slujesc şi îşi dau drumul la gură, cu cei care dezvăluie ce nu trebuie şi nici nu au voie să dezvăluie. Soția ta îți va pune întrebări dacă reapari, nu se va putea abține; poate şi alții, copiii tăi, care nu vor înțelege nimic şi vor dori să le relatezi bătălii; însă mai ales ea, pentru că ea ştie mai mult decât restul. Povesteşte-i ce ai chef, că morții nu te-au acceptat, că ai suferit de amnezie, n-o să te creadă, e totuna. Dar nu-i vorbi de nimic adevărat, dacă nu vrei să-ți retragem întreținerea, toată acoperirea economică. Şi folosi din nou cuvântul ofensiv, „întreținere“, nici mai mult nici mai puțin. Ar fi represaliile imediate, dar nu singurele. Am putea să-ți facem proces. Continui să fii supus Official Secrets Act şi vei fi toată viața, nu uita. Cel din 1911 şi cel modificat din ’89, nu variază în punctele esențiale, dacă te deranjezi să le compari. Ospătărița veni, în sfârşit, şi Tupra îi întinse bancnota. Aşteptând restul, adăugă: În concluzie, ca să ne înțelegem: ca şi cum ai fi făcut parte din PWE-ul lui Sefton Delmer.

Cele înşirate erau de prisos. Tomás era acum un veteran, nu avea să uite nimic din toate acestea. Nu mai era tânărul impresionabil şi terorizat de la prima întâlnire cu Tupra. În plus, îi rămăsese întipărit în minte, vreme de secole interminabile, ce îi spusese Ted Reresby atunci, Ted Reresby pentru provocatoarea profesoară de la Somerville, care se numea Carolyn Beckwith, îşi amintea (poate se culcase cu el în seara aceea): „Noi nu figurăm nicăieri, nici oficial nici oficios. Suntem cineva şi nu suntem nimeni. Suntem, dar nu existăm, sau existăm, dar nu suntem. Facem dar nu facem, Nevinson, sau nu facem ceea ce facem, sau ceea ce facem nu face nimeni. Survenim pur şi simplu“. Frazele acelea îi sunaseră a Beckett şi abia le înțelesese. Acum nu-i mai sunau a Beckett şi pe deasupra le înțelegea, pentru că şi el trecuse prin asta, survenise de mai multe ori. Acum avea să înceteze, era altceva.

Reresby nu lăsă bacşiş, nici un penny. Obişnuia să fie generos, chiar risipitor față de spiritul econom al compatrioților săi. Fu felul său de a pedepsi întârzierea cu care se ocupase ospătărița de el. El premia şi pedepsea întotdeauna, Tom ştia bine asta. Se ridicară amândoi şi, ajunşi afară, pe stradă, Tupra îi oferi mâna, cum fac englezii doar când îşi iau rămas-bun pentru multă vreme sau pentru

totdeauna, nu-şi strâng mâna în orice zi. Tomás scoase mâna din buzunarul trenciului într-un gest reflex, mai demn de un spaniol decât de un britanic, avusese mereu grijă să nu se trădeze cu detaliile acestea stupide. Fără tranziție, de la mângâierea patului revolverului, trecea la atingerea palmei lui Tupra. I se păru exagerat, asta şi să salute aşa pe cineva care îi făcuse rău, chiar dacă un rău ireparabil, ireversibil, din urmă cu o veşnicie. Astfel că îşi băgă mâna la loc în buzunar, fără să i-o strângă. Tupra şi-o îndepărtă pe a lui cu eleganță, profită ca să aprindă altă țigară cu flacăra tremurătoare. Nu făcu pe ofensatul. Nu încape îndoială că nu-i păsă câtuşi de puțin, nu avea să se răzbune pentru asta.

– Adio, Tupra.

Nu va mai avea multe ocazii să i se adreseze în viitor, însă Tomás gândi că niciodată nu-i va mai veni să-i spună cum îi spusese adesea, pe numele de botez, ca unui coleg de trude şi acțiuni aşa cum îi fusese câteodată, nu putea tăgădui.

– Adio, Nevinson, şi noroc! Transmite-i salutări soției tale, când vei fi la Madrid cu ea. O femeie foarte plăcută, iar pe deasupra inteligentă. Lui Tomás îi trecu o idee prin cap, dar o respinse numaidecât: „Sper că el n-a remarcat-o“. Nu era timp pentru întrebări inutile şi retrospective. Tupra adăugă cu un zâmbet de încurajare: Eu cred că, în ciuda obișnuinței înrădăcinate, va prefera să nu fi murit.

X

O vreme n-am fost sigură că soțul meu era soțul meu, sau poate am avut nevoie să nu fiu şi prin urmare m-am jucat de-a nesiguranța. Uneori credeam că da, uneori credeam că nu, şi alteori hotăram să nu cred nimic şi să continui să-mi trăiesc viața cu el, sau cu bărbatul acela asemănător cu el şi schimbat, mai în vârstă decât el, care revenise din vreo ceață şi nu fusese niciodată printre morți. Despre el, aşadar, nu se putea spune: „Murim cu muribunzii: Iată-i, se duc, şi noi mergem cu ei". În schimb se putea spune: „Ne-am născut cu cei morți: Iată-i, se-ntorc şi ne aduc cu ei". Dar şi eu îmbătrânisem pe cont propriu, în absența lui.

Câtă vreme hotăram să nu cred nimic şi să merg înainte, mă simțeam aproape la adăpost. Era ca şi cum aş fi recuperat starea de aşteptare şi de incertitudine care ne vine bine tuturor şi ne ajută să trecem de la o zi la alta, pentru că nu e nimic mai rău decât să avem senzația că totul e stabilit şi sigur, ori dacă nu, îndreptat pe făgaşul cel bun; că ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat deja, ori se întâmplă încetul cu încetul, că nu există zbucium, nici surprize până se va ajunge la deznodământ, sau există doar false surprize, previzibile, chiar dacă sună contradictoriu. Majoritatea locuitorilor de pe pământ se instalează în normalitatea lor cotidiană şi se limitează să-şi înceapă zilele de lucru şi să constate cum acestea trasează un arc pentru a se scurge şi a se încheia: aşa mi-ar fi plăcut mie să trăiesc, când eram tânără şi nu aveam în față decât viitor neted, nu prezent, nici trecut accidentat. Dar, întrucât am cunoscut altă realitate şi în aceea a trebuit să mă stabilesc, pe aceea o doresc acum: cine se obişnuieşte să trăiască în aşteptare nu-i consimte niciodată pe de-a-ntregul sfârşitul, e ca şi cum i s-ar lua jumătate din aer. Încât o perioadă Tomás a fost el şi n-a fost el. Îl scrutam cu suspiciune amestecată cu bucurie, una contribuia la cealaltă, oricât de absurd ar părea, ba chiar nu putea exista fără cealaltă, se alimentau reciproc, iar suspiciunea era aşteptarea, prelungirea sau supraviețuirea ei.

Nu l-am recunoscut când a apărut în piață, evident. Ieşisem foarte devreme pe unul dintre balcoane, ca de atâtea ori, într-o duminică în care Guillermo şi Elisa dormiseră la prieteni. Se făcea ziuă, sau aproape, căci tocmai se dăduse ceasul

înainte, adică, ni se furase o oră în noaptea dinainte, din cauza a ceea ce se numeşte în mod tâmpit „orarul de vară“, o fură în primele zile din aprilie, ba chiar la finele lui martie. Trecuseră doisprezece ani de când Tomás îşi luase rămas-bun de la mine pe aeroportul Barajas, îndreptându-se spre Insulele Falkland, conform supozițiilor mele, iar războiul acela era la fel de îndepărtat ca cele două războaie engleze din Afganistan, sau ca cel din Crimeea, ca al nostru din Maroc sau ca al soldatului iubit de femei, Luis Noval, cel cu statuia urâtă. Cine poate să-şi aducă aminte de morții lor: de parcă n-ar fi existat, şterşi puțin mai repede decât cei care au reuşit să iasă vii din ele.

Ziua era rece, cu o lumină gălbuie care prevestea zăpadă, de aceea m-am dus pe balcon în palton, mi-am închipuit că nu voi rezista acolo prea mult. Trebuia să recapitulez *Moby Dick* din nou, pentru unul dintre repetatele mele cursuri, cu toate că îl ştiam bine; mă culcasem întorcând zadarnic pe toate fețele în minte o frază din primul capitol, care poate e misterioasă sau poate nu e, noi, profesorii, tratăm textele aidoma piraților la abordaj: „Fiindcă, precum ştie oricine, meditația și apa sunt logodite în veci“[40]. De ce „oricine“? Cu întrebarea aceasta superfluă reuşisem să adorm. Dar apoi mă trezisem neliniştită, prea devreme pentru o duminică netulburată, poate din pricina scăderii bruşte a temperaturii sau a indispoziției provocate de abuzul schimbării orei. Şi într-adevăr, au început să cadă fulgi la vreo două minute după ce am ieşit, mai întâi lenți şi anemici, fără putere, insuficienți ca să mă deranjeze. M-au cuprins frisoanele, mai degrabă mintale decât fizice, mi-am închis paltonul dintr-o smucitură, fără să închei nasturii, m-am sprijinit cu coatele pe balustradă şi m-am uitat într-o parte şi în alta. Era puțină lume la orele acelea indecise, puteam să număr trecătorii. Şi făcând-o – unu, doi, trei, patru, cinci, şase; şi şapte – am văzut o siluetă care se apropia dinspre Teatrul Regal cu o valiză mică într-o mână, în timp ce pe cealaltă o ridica pe jumătate la fiecare câțiva paşi, ca şi cum ar fi salutat pe cineva cu timiditate. Făcea cei câțiva paşi şi se oprea, lăsa bagajul jos şi arunca o privire în jur, abia ridica mâna şi înainta încă o bucată mică de drum. Nu i-am văzut fața până n-a ajuns destul de aproape, sau o parte din ea, iar ce am văzut n-am recunoscut deloc. Era un tip de vârstă mijlocie, robust şi cu o barbă foarte încărunțită, cum le au în filme membrii echipajelor de pe submarine, dese şi deopotrivă tăiate, sau să zicem ținute în frâu. Purta un trenci închis la culoare cu centură, negru sau bleumarin, şi o şapcă cu cozoroc lat, mai curând franceză sau olandeză decât spaniolă, anacronică în anii aceia, pesemne ca să se protejeze de

iminentele precipitații, mă împiedica să-i disting bine trăsăturile. Era în el ceva din marinarul care se întoarce după traversadă, o imagine nelalocul ei în Madrid, nepotrivită. Avusesem impresia că mă saluta pe mine, că mă văzuse pe balcon şi că de aceea ridica mâna din când în când, ca s-o coboare numaidecât – dura o secundă –, ca şi cum ar fi vrut să-mi atragă atenția şi după aceea să nu mi-o atragă, ca şi cum s-ar fi căit de gest şi acesta ar fi fost involuntar şi l-ar fi suprimat îndată ce îi scăpa. Sau poate şi-o cobora din pricină că nu primea răspuns din partea mea, eu n-aveam să salut un necunoscut cu o valiză – poate era beat – într-o dimineață cu zăpadă neaşteptată şi cu atât de puțini oameni afară. Voiam doar să mă bucur un moment de acei primi fulgi înainte de a mă cufunda într-un „noiembrie ploios“[41] al sufletului, înainte să se întețească şi să devină mai groşi şi mai energici, dacă asta urma să se întâmple.

S-a întâmplat, dar nu mi-am dat seama suficient de repede ca să închid balconul şi să mă refugiez în casă, bărbatul acela m-a distras. A ajuns aproape de portal şi atunci s-a îndepărtat brusc, s-a dus până în părculețul cu statuia soldatului şi s-a aşezat pe o bancă. A scos o țigară şi a aprins-o, l-am văzut din profil, fumând absorbit, acum îl desluşeam cu greu, copacii îl acopereau pe jumătate. Am auzit copite de cai, le-a auzit şi el, amândoi le-am căutat proveniența, doi polițişti călare înaintau pe strada San Quintín spre Plaza de la Encarnación, un cal alb şi altul negru, pe primul fulgii erau invizibili, pe al doilea, uşor de remarcat, pentru câteva momente îl transformau într-un cal bălțat. Ajungând în capătul străzii Pavía, s-au abătut şi au luat-o în direcția Teatrului Regal, era straniu să patruleze atât de devreme, într-o asemenea linişte şi cu piața aproape goală. N-am fost în stare să-mi iau ochii de la ei, au trecut prin fața mea, i-am urmărit până s-au făcut nevăzuți, lăsând o dâră de baligă, la picioarele mele, cum se spune. Atunci l-am căutat din nou cu privirea pe olandezul rătăcitor, dar nu l-am mai găsit, dispăruse în vreme ce eu mă uitam după caii ninşi. Mi-am văzut paltonul presărat cu fulgi, şi eu eram ninsă, mi-am imaginat că am părul la fel, pe jumătate alb. Înainte de a reveni la „pistol și glonț“, trebuia să mi-l usuc.

A sunat soneria, ultimul lucru pe care l-aş fi aşteptat. Am închis balconul şi m-am apropiat de uşă fără să fac zgomot, m-am uitat din precauție pe vizor, nu era oră de vizite şi nici de livrat produse, mai ales că era duminică. Era marinarul, cu şapca încă pe cap. Îşi ținea fruntea plecată, n-am ştiut dacă din modestie sau din răbdare. Cu capul aplecat, cozorocul îi ascundea chipul, lăsând la vedere doar

marginea bărbii. Am fost tentată să nu răspund, să mă prefac că nu e nimeni. Pesemne că greşise etajul. Ciudat era că urcase, portalul era încuiat, la interfonul meu nu sunase, probabil că îi deschisese vecinul pe care venise să-l vadă, sau vecina care avea să-l găzduiască, iar el încurcase uşa sau etajul. Nu ştiu de ce mi-am trădat prezența.

– Cine e? am întrebat. Pe cine căutați? Cred că ați greșit. Şi am adăugat ceva superfluu, întrucât era evident: E foarte devreme.

Atunci şi-a dat jos şapca cu un gest respectuos, ca şi cum m-ar fi avut în față şi ar fi fost un bărbat educat. I-am văzut părul, mai închis la culoare decât barba, cu început de chelie. Şi-a înălțat chipul. Geamul vizorului deformează, dar şi aşa mi s-a părut cunoscut. Doar mi s-a părut vag cunoscut. Nu te aştepți niciodată să reapară un mort, chiar dacă nu i s-a găsit cadavrul. Şi nu-i aştepți nici pe dispăruți, nici pe fugari, nici pe exilați.

– E oricum, dar nu devreme, Berta, a spus bărbatul. Nu mă recunoşti, nu-i aşa? Nu mă surprinde, abia mă recunosc eu. Sunt Tomás, şi e oricum, dar nu devreme. Sigur e prea târziu.

L-am crezut şi nu l-am crezut, ambele lucruri în acelaşi timp, nu ştii niciodată. Însă ce era să fac eu în orice caz, ce era să fac eu, dacă nu să-i deschid uşa?

Acum a trecut un an şi jumătate de la apariția fantomei, în duminica rece de la începutul primăverii. Tomás Nevinson, ori cel care începe să-i semene şi îl înlocuieşte, cel care păstrează amintiri care n-ar putea fi decât ale lui şi poate nu mai are pe nimeni pe lume, nu locuieşte chiar cu mine şi cu copiii. El a fost primul care a exclus posibilitatea, care nu a pretins acest privilegiu; mai mult decât atât, a socotit necesar să stea deoparte, nu era nicidecum recomandabil să împărțim permanent spațiul. A invocat mai multe motive, şi toate erau judicioase, coincideau cu ale mele: Guillermo şi Elisa trebuiau să se obişnuiască cu el şi să-l accepte, dacă reuşeau; eu îmi aveam viața mea, independentă, de mult, viața mea de femeie nemăritată sau de văduvă, nu aspira să-l includ în ea mai mult decât hotăram eu şi decât aş fi avut chef ulterior; şi cu toate că n-a prezentat acest argument, sau nu deschis, am crezut că înțeleg că nu se simțea pe de-a-ntregul în siguranță şi că ultimul lucru pe care l-ar fi dorit era să ne asumăm vreun risc din pricina lui. Vreme de mai multe luni, lucrul cel mai explicit pe care l-a spus referitor la aceasta a fost: „Cred că pot să trăiesc liniştit, în ciuda atâtor ani în care le-am făcut zile fripte multora, în asta îmi consta munca. Totuşi, circumstanțele se schimbă, duşmanii nu mai sunt duşmani, timpul trece,

inşii respectivi se retrag, se ascund, îmbătrânesc, obosesc; unii mor şi aproape totul se uită. Dar nu se ştie. Poate rămâne mereu câte unul care să se cramponeze, să-şi aducă aminte şi să nu se potolească".

La fel ca odinioară, ca întotdeauna, n-am obținut răspunsuri concrete la întrebările mele, curând am renunțat să i le mai pun; nici măcar n-am ştiut vreodată ce a făcut în cei doisprezece ani de absență, de absență şi de deces, sau, mai curând, în care a făcut pe mortul. „Tot nu sunt autorizat să-ți povestesc nimic", îmi spunea și continuă să-mi spună. „Chiar mai puțin decât înainte: am semnat un acord adițional de confidențialitate absolută ca să pun capăt activităților mele şi totuși să păstrez subvențiile. Le-am pierde dacă aș vorbi, iar pe deasupra, m-ar trimite în judecată. Nu te îndoi că aș sfârşi la puşcărie." Eu mi-am pierdut ajutorul de la Organizația Mondială a Turismului. După ce şi-a recuperat Tomás postul la ambasadă – unul mai important, de fapt, şi mai bine plătit –, s-a considerat că nu era nevoie, însemna să ne acorde două salarii.

Tomás a închiriat un mic apartament foarte aproape, o mansardă în celălalt capăt al Pieței Orientului, pe strada Lepanto, cam pe unde a fost cu secole în urmă Casa de las Matemáticas. De aceea nu locuieşte chiar cu noi. Însă e la doi paşi şi vine adesea, din ce în ce mai des, cu încuviințarea mea şi a copiilor. Nu poate să le povestească aventuri care nu încape îndoială că i-ar entuziasma fiind la vârsta la care încă visează, dar i-a cucerit imitând perfect tot felul de oameni, oameni pe care ei îi cunosc. Cum făcea la liceu. L-au primit bănuitori la început, Elisa cu o timiditate evazivă, Guillermo cu o iritare nedisimulată. Dar tatăl lor a fost atât de cumpătat în acest an şi jumătate, chiar delicat, i-a întrebat fără a-i copleşi, s-a interesat fără a cădea în linguşeală, aproape le-a cerut voie să aibă o relație cu ei, de parcă ar fi fost un intrus căzut din cer şi nu cel care-i întreține şi i-a întreținut în mare măsură indirect (chiar şi când îl credeam decedat), încât încetul cu încetul l-au acceptat, ba îl mai şi solicită. Îl găsesc amuzant cu vocile, punerile în scenă şi accentele lui, şi intuiesc că nu e o persoană cu un destin vulgar şi obişnuit, consideră de la sine înțeles că a trăit experiențe ciudate, dacă nu misterioase (el nu se privează de a face câte o insinuare, pe cât de discretă, pe atât de incitantă), şi că li le va destăinui într-o zi. În privința aceasta se înşală, însă, întrucât nu au habar, nu contează: au aşteptări de la el, ceea ce înseamnă că îl privesc cu o curiozitate susținută. Prezența lui îi stimulează, cel puțin deocamdată. Țin din ce în ce mai mult seama de el şi se obişnuiesc, iar dacă n-are încotro, Tomás le va spune poveşti false ca să-i mulțumească, are destul material ca să fabuleze. Câteodată îmi zic că pentru el va fi floare la ureche să-şi

cucerească copiii atât de tineri, presupun că în trecut a cucerit personaje crude şi pervertite, oameni care erau în gardă, mereu gata să intre la bănuieli, cu neîncrederea drept principală tovarăşă şi invariabil scut. L-au antrenat pentru asta, pentru a învinge împotrivirile.

A slăbit imediat şi n-a mai fost bărbatul robust care a sunat la uşă cu şapca lui olandeză încă pe cap, nu i-am mai văzut-o niciodată. Foarte curând şi-a ras barba de căpitan Nemo şi a părut mai puțin îmbătrânit, scăpând de atâta păr alb. Atunci i-a apărut o cicatrice necunoscută, care-i traversa bărbia, nici nu mi-a trecut prin cap să-l întreb. Îndată ce s-a reîncorporat la ambasadă, a început să poarte costum şi cravată, uneori îşi pune costum cu vestă, din stofă urâtă, în dungi, poate pentru a-şi accentua jumătatea engleză, mica vestă e ridicolă. Se duce zilnic la lucru şi îşi îndeplineşte strălucitor sarcinile de serviciu, sau asta îmi spune, se laudă puțin, ca şi cum ar putea să mă impresioneze cu asta. Mi-a cerut să-l însoțesc la câteva recepții şi la câte o cină, ca să facă impresie bună, şi n-am avut nimic împotrivă, m-am înduplecat din când în când, ca pe vremuri, după ce am fost reticentă luni întregi. La urma urmelor, n-am divorțat niciodată, doar că am fost din greşeală văduva lui, iar greşeala e îndreptată.

Cu mine i-a fost mai greu decât cu copiii, pentru ei era nou, pentru mine, un spectru care revenea. Deşi a fost deopotrivă respectuos şi prudent, n-a încercat niciodată să forțeze nimic, eu îl priveam cu reproş când venea în vizită la început şi încă mă întrebam dacă era el, sau dacă putea să fie după atâta timp, atâta timp fără măcar să sune o dată şi să-mi spună: „Berta, n-am murit“. „Nu puteam, nu puteam, înțelege. Ani de zile nu trebuia să ştie nimeni că sunt în viață, dacă se afla, cel mai probabil era să mor. În plus, erau ordine“, se justifica. Mintea mea îl înțelegea, dar îl priveam în tăcere şi gândeam: „Ce puțin am contat pentru tine, de-a lungul vieții noastre! Ce rol insignifiant am jucat în viața ta, care s-a scurs separat!“ Nu-mi puteam stăpâni ciuda, era inevitabilă, ştiu că îmi va fi ciudă până la moarte. Chiar şi dacă el moare înainte, eu o voi simți în continuare, există ciudă postumă, care nu expiră odată cu dispariția celui care a cauzat-o.

Însă îmi displăcea să mă văd jalnică şi înăsprită. Nu-mi refăcusem viața, cum se zice, şi nimic nu dispare complet dacă n-a fost înăbuşit şi înlocuit. Şi descoperi – fără să te surprindă prea mult, e adevărat – că sunt lealități nemeritate şi devotamente necondiționate inexplicabile, persoane cu care ai stabilit ceva şi ai avut un scop juvenil sau mai degrabă primitiv, şi că primitivismul prevalează asupra maturității şi a logicii, a urii celor înşelați şi a resentimentului. Cu timpul, l-am lăsat să stea mai mult în casă, rămânea să cineze cu noi în câte o seară şi

într-o noapte n-a plecat după cină şi nici când s-au culcat copiii. L-am acceptat în patul meu pustiu uneori şi indiferent alteori, prin care defilaseră alți bărbați abia alterându-l, iar acolo am constatat că era el, sau o parte din el, că nu se schimbase prea mult în lunga călătorie spre butuc, spre foc, se apropiase mult, dar nu ajunsese până la ele: acelaşi mod de a face dragoste ca în îndepărtatele perioade de insomnie sau de ațipire, aceeaşi atitudine aproape animalică atunci când intra în mine, doar că acum cu mai puțină vigoare (avem patruzeci şi patru de ani), ca şi cum ar fi vrut ca trupul să amăgească un răstimp spiritul, sau să-l deruteze, sau să-l facă să tacă. El nu vorbea despre ce trăise, însă nu încăpea îndoială că amintirile şi experiențele îi ocupau fără încetare gândurile, în singurătate şi la muncă şi cu noi, clipă de clipă, iar el avea nevoie să-şi golească mintea prin actul fizic, chiar dacă dura doar câteva minute. Eu nu mi-am putut stăpâni gestul de a-mi întinde brațele, de parcă m-aş fi pregătit să-l rețin mai curând decât să-l primesc, de parcă ar fi plecat în loc să revină. Când am terminat, i-am trecut degetul peste buzele mai puțin ferme și mai ridate, dar la fel de bine conturate.

Nu numai incertitudinea şi aşteptarea, dar şi irațională expectativă, fanteziile, devin esențiale pentru inima unui om, şi nu mai e în stare să renunțe la ele. Până și jalea, tristețea și ciuda pot deveni esențiale şi sfârşesc prin a-i determina felul de a conviețui cu lumea. Nu este şi nici nu era cazul meu. Dar acceptându-l în patul meu se împlinea o speranță ireală, care nu era astfel anulată, pentru că noaptea aceea şi cele care au urmat şi urmează după bunul meu plac – sunt puține, au fost puține –, le consider excepții care nu au de ce să se repete, şi nu o reîntoarcere. Vom vedea, vom vedea cu vremea, totul dăinuie indecis, ca atunci când Tomás oscila între vii şi morți, ba chiar înclina către aceştia din urmă. Şi nu înseamnă nimic, nimic, faptul că atunci când e în brațele mele îmi trece prin cap, ca un fulger, ideea aceasta care tot revine: „Ce puțin am contat pentru tine, de-a lungul vieții noastre! Ce rol insignifiant am jucat în viața ta, care s-a scurs separat! Dar iată, acum eşti aici, cu mine, aici înăuntru“. Am spus că e doar un fulger, dispare numaidecât.

Tomás a experimentat o evoluție în acest an şi jumătate, în unele aspecte. Curând a părut să se obişnuiască să locuiască din nou la Madrid şi cu distinsul său post de la ambasadă, a cunoscut oameni noi, a legat prietenii superficiale, a recuperat una sau două prietenii vechi în măsura posibilităților, o măsură redusă după atâtea secole. Dar dincolo de această existență normală aparentă, eu

simțeam că stă ca pe jar, tensionat. Tresărea cu uşurință la orice zgomot pe care nu-l cunoștea, să nu mai pomenim de zarvă, de parcă s-ar fi temut să nu fie atacat: cineva care şi-ar fi adus aminte, cineva care s-ar fi cramponat, să vină de departe să-l caute, ori să trimită pe cineva din apropiere.

Într-o seară de vară, când beam un pahar fără să vorbim la o terasă de pe Rosales (încă ne era greu să vorbim cu o continuitate minimă, era la început), s-a iscat o încăierare care nu avea nici o legătură cu noi, doar că ne aflam la mică distanță de cei doi indivizi care s-au certat, s-au insultat, s-au împins ieșindu-și din minți, încât unul dintre ei a spart o sticlă de bere şi s-a năpustit asupra celuilalt cu arma aceea improvizată. Am văzut o secundă de spaimă în ochii lui Tomás, ca şi cum şi-ar fi imaginat că cel cu sticla o să-i taie lui gâtul şi nu adversarului, care apucase un amărât de scaun de răchită. Şi imediat după secunda aceea, fără tranziție, i s-a înăsprit privirea, s-a ridicat fără să stea pe gânduri, s-a dus până la individ şi, înainte ca acesta să-l poată vedea măcar, cu o mână i-a imobilizat brațul înarmat şi cu cealaltă i-a dat un pumn sec, nu ştiu unde exact, care l-a doborât la pământ. A fost ca un sac atârnat, căruia i s-ar fi tăiat sfoara. A zăbovit acolo în nesimțire şi vlăguit, de parcă ar fi murit pe loc din singura lovitură. Am avut impresia că Tomás mai făcuse asta în alte împrejurări, sau lucruri asemănătoare. Atunci, în anul 1994 (recapitulez, revizuiesc şi rememorez aceste notițe după două decenii sau mai mult, e mult de când nu-mi mai notez), altercațiile încă se mai rezolvau fără denunțurile inevitabile de astăzi şi fără să intervină întotdeauna poliția. Însuşi Tomás l-a reanimat puțin pe cel căzut, a constatat că nu i se întâmplase nimic grav, l-a lăsat în grija altor bețivi care-l însoțeau (treji deodată din pricina sperieturii), şi am şters-o. Mi-a fost cam frică de reacția violentă, dar pe de altă parte m-am liniştit încredințându-mă că ştia să se apere cum trebuie, şi prin urmare să ne apere pe noi, dacă într-o zi ar fi fost necesar.

Totuşi, acum, după un an şi jumătate, văd că a ieşit din starea continuă de tensiune şi de alertă. Dimpotrivă, adesea se arată melancolic şi pasiv. Când vine acasă şi eu sunt ocupată, iar copiii sunt plecați, se uită îndelung de la balcoane, cu privirea ațintită asupra copacilor care au fost doar ai mei ani şi ani. Se aşază pe canapea şi se cufundă în gândurile lui, în vreme ce eu îmi pregătesc orele în biroul meu. Şi când mă întorc în salon şi s-a înserat, stă tot acolo, ca şi cum pentru el nu s-ar fi scurs timpul acela. Nu ştiu ce gândeşte, nici ce îşi aminteşte, nu ştiu la ce meditează şi nici nu voi şti vreodată. Îmi spun că avem cu toții tristețile noastre secrete. Şi cei care am stat liniştiți şi la adăpost de zguduieli

puternice. Sau, cum a scris Dickens, pe care îl predau la câteva cursuri, dacă nu mă înşel asupra citatului, îmi spun că „fiecare făptură omenească a fost astfel alcătuită încât să prezinte o taină adâncă şi un mister pentru orice altă făptură. Ori de câte ori sosesc noaptea într-un oraş mare, mă încearcă gândul solemn că fiecare clădire din îngrămădeala aceea întunecoasă închide propria ei taină; că fiecare inimă care bate în sutele de mii de piepturi de acolo, este, într-unele din năzuinţele ei, o taină pentru inima cea mai apropiată. E ceva ce-ţi evocă lucruri ireversibile…“[42]

Când îl văd pe Tomás astfel, meditativ şi învins, sau poate lăsându-se în voia aducerilor aminte, mă năpădeşte amintirea dezagreabilă a cuvintelor lui Miguel Ruiz Kindelán în cea mai îngrozitoare dimineaţă: „Din asta se iese întotdeauna rău“, îmi spusese, cu bricheta încă aprinsă în mână, referindu-se la locul în care se băgase Tomás. „Eu am cunoscut vreo doi dintre ei şi am studiat alţi câţiva, şi în mod normal ies tulburaţi sau morţi. Iar cei care supravieţuiesc ajung să nu mai ştie cine sunt. Îşi pierd viaţa, ori li se rupe în două şi aceste părţi se resping. Unii încearcă să revină la normalitate peste câţiva ani şi nu sunt capabili, nu ştiu să se reîncorporeze în viaţa civilă, iar pensionarea îi distruge. Nu contează vârsta pe care o au. Dacă nu mai sunt de folos, ori s-au lăsat descoperiţi, sunt retraşi fără menajamente; sunt trimişi acasă, ori să vegeteze într-un birou şi există indivizi care, înainte de a împlini treizeci de ani, lâncezesc conştienţi că vremea lor a trecut. Tânjesc după zilele de acţiune, de mârşăvie, de înşelăciune şi de falsitate. Rămân prinşi în trecutul lor cel mai tulbure, iar câteodată îi năpădesc mustrările de cuget: când se opresc îşi dau seama că ceea ce au făcut n-a servit la prea multe, ori n-a servit la nimic. Că nu erau absolut necesari, în cel mai bun caz. Că oricine altcineva ar fi putut s-o facă în locul lor şi totul ar fi fost cam la fel. Descoperă deopotrivă că nimeni nu le mulţumeşte pentru efort şi nici pentru talent, viclenie sau răbdare, nici urmă de gratitudine sau admiraţie în domeniul acesta. Ce a fost pentru ei important nu mai este pentru nimeni altcineva, e doar trecut necunoscut…“

Nu întotdeauna e aşa, nicidecum. Are zile pline de activitate, a învăţat să se bucure de noul sau vechiul său loc de muncă şi la câteva luni călătoreşte în Anglia ca altădată; dar acum sunt şederi scurte, de maximum o săptămână, şi mă sună de acolo aproape zilnic, la căderea nopţii, când se termină ziua de lucru. Când stă la Madrid, totuşi, îl invadează din ce în ce mai des momentele de reflecţie, sau poate de capitulare. Ca şi cum, spre deosebire de starea de spirit pe

care o avea curând după ce se reinstalase, când era prea agitat, acum ar fi acceptat că n-ar putea face nimic împotriva cuiva care şi l-ar fi amintit, împotriva cuiva care nu s-ar fi îmblânzit niciodată şi ar veni să-i ceară socoteală pentru lucruri de demult; ca şi cum n-ar mai fi fost dispus să fugă şi nici să se apere, dacă ar fi fost cazul; ca şi cum ar fi fost obosit să aştepte sau obosit să-i fie frică şi atunci şi-ar fi zis: „M-a găsit, în sfârşit. Nu trebuie să mă plâng. Am avut o amânare îndelungată. Inutilă şi lipsită de sens, dar o amânare în univers. Şi, cum acestea se sfârşesc întotdeauna, aşa să fie".

Nu ştiu. Într-o seară am fost la cinema împreună. Când s-a terminat filmul şi s-au aprins luminile, iar el şi-a despăturit trenciul pe care-l ținuse pe genunchi, i-a căzut pe podea un mic revolver, însă mocheta a înăbuşit zgomotul. L-am privit uluită înainte ca el să-şi dea seama şi să-l ia repede, ca să şi-l vâre la loc în buzunar. N-a mai văzut nimeni altcineva, din fericire.

– Şi pistolul ăla?

– Nimic, nimic, nu-ți face griji. Doar că sunt obişnuit să-l am. Sunt mulți ani, înțelege-mă.

– Îl ai întotdeauna?

– Nu, nu întotdeauna. Din ce în ce mai rar.

Încât nu mai ştiu dacă s-ar apăra, ori nu exclude să se împuşte într-o zi, dacă e cumva el cel care se cramponează şi îşi aduce aminte şi nu poate să-şi suporte continuitatea pe pământ. Când contemplă copacii din locul lui de pe canapeaua din casă, mă întreb fără să stărui prea mult ce lucruri oribile o fi acumulat în atâția ani, în vreme ce eu nu jucam nici un rol în viața lui, nici în cea de mort şi nici în cea de viu. Este o binecuvântare să nu am habar de ele, e bine că nu-i autorizează să povestească absolut nimic, de ce să adauge o relatare la ceea ce pur şi simplu se întâmplă? Majoritatea oamenilor se înverşunează, dimpotrivă, să nu lase nimic să se întâmple pur şi simplu. Reconstruiesc şi repetă până la sfârşitul lumii, fără a permite niciodată să înceteze.

Adesea îmi spun că nu e deloc nefiresc să nu-mi cunosc soțul, la fel ca pe oricare altul. A scris-o de asemenea Dickens, dacă e al lui citatul care îmi pluteşte prin memorie: „Prietenul meu a murit, vecinul meu a murit, dragostea mea, iubita sufletului meu, a murit; aceasta este inexorabila consolidare şi perpetuare a tainei care zace în fiecare dintre noi, şi pe care şi eu am s-o port în mine până ce zilele or să-mi ia sfârşit. În oricare dintre cimitirele acestui oraş pe care-l străbat, doarme oare vreun mort mai inscrutabil decât sunt pentru mine locuitorii săi vii

şi activi, în străfundurile personalității lor, sau decât aş fi eu pentru dânşii?“[43] Tomás însuşi, din tinerețe, din adolescență, n-a fost niciodată interesat să se cunoască şi nici să se descifreze, să afle ce fel de individ era. I se părea un exercițiu narcisist şi o pierdere de timp. Poate în privința asta nu s-a schimbat, în ciuda a tot ceea ce a trăit, sau poate că i-a fost foarte clar totul încă de la primii paşi ai conştiinței sale. Şi de ce ar trebui să mă căznesc eu să înțeleg pe cineva care nu se observă el însuși? Avem multe pretenții: pretindem să desluşim oamenii, mai ales pe cine ațipeşte şi respiră lângă perna noastră.

În câte o noapte rămâne în patul meu, rareori, sau rămân eu în mansarda lui de pe strada Lepanto; dacă au nevoie de mine copiii, sunt foarte aproape, nu trebuie decât să mă sune, sau să tragă o fugă, să traverseze piața ferindu-se de maşini, sunt mari. Tomás nici acum nu doarme profund; doarme frământat şi întristat, murmură, dar doarme. Când îl privesc, îmi vine să-l mângâi delicat pe ceafă şi să-i şoptesc: „Stai aici liniştit, iubirea mea. Nu te mişca şi nici nu te întoarce, aşa te va învălui somnul profund fără să-ți dai seama şi încetul cu încetul vei înceta să gândeşti înlăuntrul coşmarurilor tale. Bine că nu-mi spui la ce te gândeşti atâtea ore, oră de oră, adormit şi treaz. Ceva ți se întâmplă mereu şi nu ştiu ce, din fericire, mai bine să continui cu pagina albă. Ştiu că ai motive, soarta ta e ca mintea să nu ți se mai odihnească niciodată“. Dar mă abțin şi nu i-o spun, nici nu i-o voi spune, oricâți ani voi trăi. O păstrez pentru mine şi mă limitez să o gândesc. Să i-o spun ar fi un cadou excesiv, chiar dacă el n-ar afla: a fost departe de mine prea mult timp, a îndrăznit să se declare mort, şi-a lăsat trupul pe-un țărm departe.

Câteodată, când priveşte pe balcon îngândurat, îşi pipăie cu unghia degetului mare cicatricea de pe obraz care nu mai există de o veşnicie, i-au scos-o foarte repede printr-o operație estetică. Atunci mă gândesc poate la ce se gândeşte el când invocă acest vestigiu pe care nu-l vede nimeni şi doar el şi-l aminteşte şi ştie cu adevărat ce origine are, probabil nu un atac, ci ceva premeditat, o răzbunare sau o pedeapsă. Şi pesemne reflectează că, ținând cont de toate acestea, face parte din cei care nu se consideră protagoniști nici măcar ai propriei poveşti, zdruncinate de alții de la început; care descoperă la jumătatea drumului că, oricât de unică ar fi fiecare din ele, a lui nu va merita să fie spusă de nimeni, ori va fi doar obiect de referință când se va spune povestea altuia, mai furtunoasă şi mai frapantă, şi în special mai aleasă. Nici măcar pentru a omorî timpul după o masă prelungită, într-o noapte lângă foc, când somnul întârzie. Asta se întâmplă

de obicei cu viețile care, ca a mea şi ca a lui, în realitate ca atâtea şi atâtea, doar există şi aşteaptă.

Aprilie 2017

Herman Melville – *Moby Dick*, *ed.cit.*, vol. I, p. 27
Idem, vol. I, p. 25
Charles Dickens – *Poveste despre două oraşe*, traducere de Antoaneta Ralian, Editura Eminescu, 1973, p. 18
Idem, p. 19

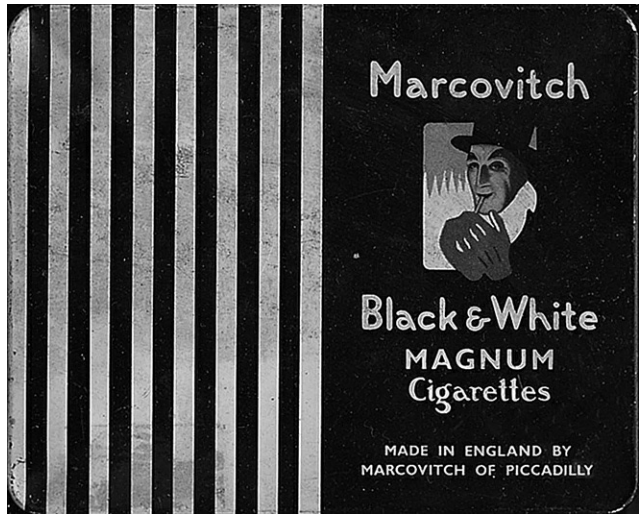
Marcovitch
Black & White
MAGNUM
Cigarettes
MADE IN ENGLAND BY
MARCOVITCH OF PICCADILLY